

14003 h. 15. 544. 1
SYNTAGMA DISSERTATIONUM

QUAS OLIM AUCTOR DOCTISSIMUS (Vol. 2)

THOMAS HYDE S.T.P.

SEPARATIM EDIDIT.

ACCESSERUNT NONNULLA EJUSDEM
OPUSCULA HACTENUS INEDITA, CUM
APPENDICE DE LINGUA SINENSI,
ALIISQUE LINGUIS ORIENTALIBUS UNA CUM
QUAMPLURIMIS TABULIS ÆNEIS, QUIBUS
EARUM CHARACTERES EXHIBENTUR.

A GREGORIO SHARPE LL.D.

VOLUMEN ALTERUM.

O X O N I I,
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO.
MDCCLXVII.

SYNTAGMA DISSERTATIONUM

RECTORIS UNIVERSITATIS

QUI IN HOC VOLUME CONTINENTUR

THOMAS HYDE

Baronem etc.

RECTORIS UNIVERSITATIS

VII

W. g.

VII. Quod de rebus Aethiopicis, Praefatus de Unitate
Episcoporum, Episcoporum, Episcoporum, Episcoporum
Bolet, Oleari, Gronovii, Hermannii, etc. ad Hydium, miltis
X. De Sinatu de Tatarum, Eragus, necnon, Tabulae, etc.
et aliam huius Operis, adhibentur, Observationes, Auctore G. S. Ince
quod Episcoporum, etc. sinatu, miltis, etc. de Eragus, aliquid, rebus
Episcopis ad Hydium, miltis, etc.

VOLUME I

O X O

E TYTOGRAPHICO CLAREBONIANO

MDCCLXXII

ELENCHUS DISSERTATIONUM

Quæ in hoc 2do. volumine continentur.

I. **E**PISTOLA Editoris ad Fredericum Calvert, Baronem de Baltimore &c.

II. Shahiludium.

III. Historia Nerdiludii.

IV. De Mensuris & Ponderibus Sinenſium Epistola.

V. Specimen Maimonidis MORE NEVOCHIM linguâ et charactere Arabico, cum Interpretatione Latinâ & notis.

VI. Specimen Historiæ TIMURI Arabicè, Persicè, Latiné.

VII. Specimen Cantici 1^{mi}. Divini Poetæ Hâphîz, Persicè ac Latiné.

VIII. Oratio de Linguæ Arabicæ Antiquitate, Præstantiâ & Utilitate.

IX. commercium Epistolicum continens Epistolas Doctissimorum Boylei, Olearii, Gronovii, Hermannii &c. ad Hydium missas.

X. De Sinarum & Tatarorum Linguis, necnon Tabulis æneis, quæ ad calcem hujus Operis adjiciuntur, Observationes. Auctore G. S. Inter quas Epistolæ viri Sinenſis inferuntur, quæ de Linguâ aliisque rebus Sinicis ad Hydium missæ fuerunt.

INDEX TABULARUM

Ære incifarum quæ ad calcem Operis adjiciuntur.

I. **C**ONTINENS Pyxidem Nauticam Sinensem, notas numérales,
& Semimenfium Solarium nomina.

II. Ponderum & Mensurarum, Locorum & Gentium apud Sinenfes ;
necnon Singalæorum menfium nomina.

III. Oratio Dominica Linguâ & Charactere Sinenfi.

IV. Symbolum Apostolicum.

V. Verbum SUM in Linguâ Sinenfi.

VI. Figuræ & Potestates Characterum Tatarorum prout à diverfis
Scriptoribus variè exarati funt.

VII. Inscriptio Libri Tatarici apud Siinenses impressi. Autore P.
Verbieft.

VIII, IX. Elementa Linguæ Brachmanicæ.

X, IX. Alphabetum Siamicum.

XII. Alphabetum Singalæorum.

XIII. Alphabetum Telengarum.

XIV. Alphabetum Malabaricum, numerandi ratio & breve Vocabu-
larium.

XV. Tabula Chorographica totius Imperii Sinensis ex quâdam longè
majore, nempe sex pedes altâ, ab Editore G. S. accuratè contracta.

Figuræ five Tabulæ quæ pag. vol. 1^{mi}. 36. vol. 2^{di}. 73. 75. 97. 106
125. 139. 144, 145. inferuntur, ab ipso Editore G. S. vel Stylo ferreo
vel aquâ forti factæ fuerunt.

THE H. B. R. L. CO. CALIF. AGENCY

FREDERICO CALVERT,

Baroni de BALTIMORE &c. &c.

Fautori & Amico Editoris dignissimo.

CUM hoc quicquid est Operis suscepti in voluminum duorum molem excrevisse viderem, inde occasionem mihi oblatam libenter arripio, quæ pretiosa hæc Antiquitatis monumenta Tuo, Vir Amplissime, nomine inscripta Posteris commendare possit.

Materiem vides studiis non alienum Tuis, qui eruditionis promovendæ gratiâ non Europam modò, sed etiam regiones Orientis non frustra peragrafti.

Næ Ego mei ipsius prorsus immemor arguerer, si unquam animo exciderit illius diei memoria, qui me Tibi obtulit peregrinationum comitem, liberalis ingenii testem, studiorumque omnium participem, atque adiutorem. Ex eo tempore in Familiarium numerum adscriptus, benevolentiae Tuæ fructus uberiores percepi: & quidem eas, ingenii, indolisque dotes agnovi, quæ in Republicâ capeffendâ cum laude Tuâ exercitari possent; nisi obstitisset singularis illa Verecundia, quæ à tumultu Civili & celebritate populari in privatæ vitæ tranquillitatem, otiumque planè literatum secedere maluit.

Liceat

DEDICATIO.

Liceat interim mihi, qui nunc in lucem Editor prodeo,
Te **Literatorum Fautorem** honoris causa compellare, nostra
hæc qualiacunque patrocinio commendare Tuo, & benefi-
centiæ Tuæ memoriam jucundissimam testificatione hac
publica consignare.

Sum Tibi omni cultu devotissimus

GREGORIUS SHARPE.

DE LUDIS
ORIENTALIBUS

LIBRI DUO,

Quorum prior est duabus partibus,

Viz. 1, HISTORIA SHAHILUDII Latinè:

Deinde 2, HISTORIA SHAHILUDII Heb. Lat.

PER TRES JUDÆOS.

Liber posterior continet

HISTORIAM RELIQUORUM LUDORUM

ORIENTIS.

ORFENTALIBUS

LIBRI DUO

HISTORIA SHAHJUDII FARSI
HISTORIA SHAHJUDII FARSI

HISTORIAM RELIGIOSORUM LUDORUM

ORFENTIS

MANDRAGORIAS,

S E U

HISTORIA SHAHILUDII,

VIZ. EJUSDEM

ORIGO, ANTIQUITAS, USUSQUE
PER TOTUM ORIENTEM CELEBERRIMUS.

SPECIATIM PROUT USURPATUR APUD
ARABES, PERSAS, INDOS, & CHINENSES, cum
harum Gentium Schematibus variis & curiosis, & Militum lusilium
Figuris inusitatis, in Occidente haftenus ignotis. Additis omnium
Nominibus in dictarum Gentium linguis, cum Sericis Characteribus
& eorundem Interpretationibus & Sonis genuinis.

De Ludis Orientalium Libri primi pars prima, quæ est Latina.

ACCEDUNT DE EODEM

RABBI ABRAHAM ABBEN-EZRÆ

ELEGANS POEMA RYTHMICUM:

R. BONSENIOR ABBEN-JACHIAË

FACUNDA ORATIO PROSAICA:

LIBER DELICIAË REGUM PROSA, STYLO
PURIORE, PER INNOMINATUM.

De Ludis Orientalium Libri primi pars 2da, quæ est Hebræica.

Horis succisivis olim congeffit

THOMAS HYDE, S. T. D.

Linguae Arabicæ Professor Publicus in Universitate Oxon.

Protobibliothecarius Bodleianus.

Præmittuntur de Shabiludio Prolegomena curiosa, & Materialium Elenchus.

MANDRAGORIAS

HISTORIA SHAHILUDII

ORIGINE ANTIQVITAS VSQVE PER TOTUM ORIENTEM CEEBERRIMVS

SPECIATIM PRUT USURATUR ARVD
ARABVS TERRAS INDOS & CHINENSES COM
hanc Gaudium Schenanthus variis & curiosis de Mithram Iulianum
figuris inuenerit in Occidente hactenus agnoscit. Adde omnia
Monachis in dictum Gaudium linguis cum Sotis Characteribus
de eorumdem Interpretationibus & Sotis gentibus.

De Ludi Orientalibus Libri primi pars prima, pars de Ludiis

ACCEDUNT DE EODEM

RABBI ABRAHAM ABBEN-ER

ELIENSIS TOMA EYTHMISOM

R. BONSENIOR ABEN-JACHE

PACUDA ORATIO PROLEGIA

LIBER DE LICITIS RECIPIENDIS
PREFATIO, PER INNOCENTIUM

De Ludi Orientalibus Libri primi pars secunda, pars de Ludiis

Hanc libris omni copiam

THOMAS HYDE, S.T.D.

Licet Antiqua Professor Publicus in Universitate Oxonia
Protobibliothecarius Bodleianus

Imprimatur de Studio Prolegomeno curata, & Martini Libera

V I R O

H O N O R A T I S S I M O

D^{no} S I D N E J O G O D O L P H I N,

B A R O N I D E R I A L T O N,

F I S C I R E G I I

Q U Æ S T O R I

P R I M A R I O,

R E G I Æ M A J E S T A T I

A

S E C R E T I O R I B U S C O N S I L I I S,

H A N C S U A M

O P E L L A M

D. D. D. C. Q.

A U T O R.

EPISTOLA

DEDICATORIA:

QUI Tibi, Vir Honoratissime, inscribitur Libellus, continet Historiam Shahiludii, cui alii quidam Ludi, in sequente Tomo, tanquam Famuli adjunguntur. Nam quamvis alii suo ordine subsequantur, is tamen erat cujus gratiâ primò de Ludis scribere suscepi, qui quidem tam nomine quàm re est verè Regius Ludus, à Guilelmo Victore in Angliam introductus & impensè amatus; qui itaque Fiscum Regium seu Scaccarii Curiam ad ejusdem similitudinem constituit. Ab aliis quoque Angliæ Regibus, præsertim Carolo I, non quidem immeritò in deliciis habitus fuit, uti etiam apud omnes Orientales Principes hodiè exercetur & æstimatur. Est enim Idea seu Repræsentatio Belli; & Casui, Sorti, aut Fortunæ non subjicitur. Est inquam Idea Belli; non sanè ficti, ut Planetarum ac Astrorum, &c. sed veri; non moderni, sed antiqui, Orientalis, Indici; cujus Prospectus & ordinandi Ritus ex hocce Ludicro Armilustrio optimè perspicitur. Nam hicce Ludus Indiæ Orientali suam Originem debet, ante 1000 annos ibi excogitatus & inventus, & tempore Justiniani Imperatoris in alias Orientis Regiones introductus ac propagatus.

Talis

EPISTOLA DEDICATORIA.

Talis igitur est ejus Excellentia, ut dum addiscitur, res antiqua Militaris studeatur; non tantum tempus fallatur, sed ingenium Bellicam institutione rite formetur & exacuatur. Hinc est quod per totum Orientem apud Magnates, Duces, Principes, Reges, & Imperatores omnes semper in pretio habitus fuerit & etiamnum habeatur.

Quodque non à Casu aut Fortunâ pendeat, ab omnibus merito aestimari debet. Cum enim res ita se habeat, semper erit in cujusque potestate de propria peritiâ judicare, nec ultra vires, damni ac jacturæ periculum facere. E contrario autem (quod in aliis Ludis ex mero casu pendentibus accidit) quam dolendum est, ut aliquantulum novercante Fortunâ, Lusor ex Divite statim aliquando Pauper fiat; ut ruentibus Aleis, ille ruinam sentiat; & uno infelici Jactu, totius Substantiæ jacturam patiatur.

Hisce autem relictis & postpositis, Tu, Vir Nobilissime, Regiludium ornas, quod & Te vicissim quodammodo ornare posse censeatur. Non enim est minimum ejus Elogium, quod à Viris tam Illustribus decoretur; nec minima Vestri Laus, quod evitatis aliis minus licitis Exercitiis, hunc honestum & ab omnium Gentium scrupulosissimis Legislatoribus approbatum Ludum exerceas; quo Vestrum ad res majores comparatum Ingenium (si quando opus est) exacuatur; & Magnus Animus gravioribus negotiis plerumque nimis intentus, aliquando recreetur & relaxetur. Hoc fecit Tamerlanes, qui certè non ludendo Orbem subjecit, & tamen inter subjiciendum Orbem quotidie lusit; lusit inquam hunc Ludum

EPISTOLA DEDICATORIA.

dum Bellicum, & (ut de eo refert Arabshahides) *Superavit Regna per Orientem & Occidentem, elusitque in Campo Certaminum suorum quemvis Principem, & quodvis Sháb-mát* (i. e. quævis Victoria) *erat ex ejus parte* *جدا ولعبا* *gjiddan* & *lú'ban*, i. e. *tam seriò quàm joco*, viz. tam in vero Bello quàm in Ludo Bellico.

Quod restat, Libellus noster apud Te Patrocinium quaerit. Ad quem enim confugere debeat potius quàm ad illum qui æquum de eo Judicium ferre novit? & ubi potiùs Asylum petat, quàm apud illum à quo tam impensè æstimatur & ornatur, & ejusdem Decor defenditur. Autor verò tanquam humilis Frutex sub tanti Proceris benigniori umbrâ delitescens, sperat se adeò tutum & à Malevolorum noxâ immunem fore, ut triumphatis & elusis Momorum Censuris, composito ac alacri animo pergat gaudere agnoscendo se

*Dabam è Bibliothecâ
Publ. Oxon. IX. Nov.
MDCXCIV.*

Clientem Vestro Favore

semper devinctissimum

THOMAM HYDE.

BENEVOLO LECTORI

ΧΑΙΡΕΙΝ ΚΑΙ ΕΥΠΑΙΖΕΙΝ.

Quamvis tardè, en tandem tamen prodit parvus iste Libellus, qui, pro dolor! Typographorum culpâ jam per biennium sub prelo verè gemuit, cùm aliàs ordinariâ Operarum diligentia semianno absolvi potuisset; tanta est nostri preli tarditas, benè curando ne aliquid temerè inde prodiiſſe censeatur. Nam nihil temerè faciendum. Et post tantas moras, tandem coactus sum magnam Libri partem abscindere & abrumpere, ne aliàs fortè hoc Opusculum nunquam prodiiſſet.

Mibi autem de Ludis scribenti, meritò quidem Apologiæ loco sint exempla magnorum Virorum; qui sine ullo gravitatis dispendio, non tantùm Ludos, sed & res adhuc multò leviores tractârunt. Ejusmodi est Calcagnini Encomium Culicis, Julii Scaligeri Laudes Anseris, Heinsii Elogium Pediculi, & Melanchthonis Laus Formicæ, &c. Nec vitio vertatur mihi, quòd tempus meliore cum fructu non elocaverim, cùm horas tantùm succisivas huic otio impenderim. Hæc enim otiano & quasi ludendo scripsi; quamvis aliàs non sim egregius Lusor, nec eo exercitii genere delecter: quam autem alii voluptatem Ludos exercendo insectantur eâque fruuntur, eandem ego eorundem Historiam scribendo, & Antiquorum de eis vocabula & sententias explicando & enucleando, amplector.

Ad hoc autem primò adductus sum gratiâ nobilissimi Scachorum Ludi, qui heic ut familiam ducit, sic & cæteris omnibus longè præstantior habetur. Cùm enim à nemine hætenùs illum satis luculenter tractatum deprehenderem, operæ pretium me facturum existimabam, si altiore indagine ejus historiam exploratum irem; certò persuasus meliorem lucem ex Oriente derivari posse, quâ (tanquam face) præmissâ, ejusdem natalitia ac primordia ab ipsius incunabulis certiùs essent repetenda. Quando autem istum de hoc Ludo tracta-

P R Æ F A T I O A D

tum qualitercunque ornâssem, non consultum duxi ut solum emitterem; cum haud magno negotio alii Comites adscisci possent, qui se quoque ab Orientalibus profectos non diffiterentur.

Latrunculorum quidem Ludus, qui, quamvis in Oriente exerceatur, purus putus Romanus est, hisce se non admiscuisset, nec cum nisi necessitate quâdam postulante in hoc opusculo tetigissem, cujus causa mox exponenda. Cum enim generali ac vulgato errore deceptos viderem plurimos, qui Latrunculorum Ludum apud Romanos Scriptores passim memoratum, pro Orientalium Shahiludio haberent, putabam id meum esse eorum illum errorem detegere, & quinam qualisque revera fuerit Latrunculorum Ludus, & quomodo à Shahiludio aliisque differat, demonstrare.

Shahiludium quod attinet, de ejus Nomine, Origine, & Inventore varii varia sentiunt. Inter tot verò Autores qui vel obiter vel ex professo dicta capita tetigerunt, paucissimi sunt qui aliquid de eis rectè statuisse comperiuntur. At quidem non sunt adeò culpandi illi qui rem ex longinquâ regione & remotâ Antiquitate petendam eruendo, felices semper esse non potuere. Si enim nobis ignoscendum sit quòd plurimarum rerum retrò aliquot seculis in viciniâ gestarum causæ, rationes, ac historiæ nos lateant; multò magis veniam illis indulgendam censeo, qui huncce Ludum apud tam procul diffitos Indos olim inventum, & ab Europæis postea variè detortum & confusum ac perplexum, origini suæ referre non valuerunt. Nam cum ex exotico Idiomate loquere aliquid petendum sit, res sanè ita se habet ac in peregrino Orbe accidere solet itinerantibus, quibus fortè non semper sit in promptu rectam semitam tenere.

Linguae enim sunt Claves rerum, sine quibus non possumus ad res ipsas pervenire: sunt viarum Duces, sine quorum ductu nemo ad Scientiarum Adyta penetrare queat. Ideoque cum in omnibus seculis tanta fuerit quorundam incuria ac negligentia, & aliorum ignorantia, ut multas res falsas ac depravatas posteris suis vexandis tradiderint; eruditarum Linguarum cognitio, simul cum facultate criticâ, ad Decessorum Errata ac depravata corrigenda, obscura & perplexa enucleanda, & παροράματα emendanda, arcessenda est. Talem verò Spartam nacti cavere debent ne temerarium judicium

L E C T O R E M.

cium ferant: cum potius, vocum notatione prius probè perspectâ, ad historica Antiquitatis primordia, quantum fieri potest, recurrendum sit, per eadem nota vestigia quibus res ipsæ quæ indagandæ sunt, ad nos pervenire: haud aliter ac solet fieri ab iis, qui emanantium Aquarum ductu, earundem caput, fontem, ac scaturiginem retrogradiendo investigant. Eâdem prorsus methodo nostra instituitur Disquisitio; in quâ equidem faciendâ, discrepantium sententiarum diversitate Lectorem non remorabor, sed succinctâ quâ possum brevitate rem ipsam perstringam, & sepositâ diversarum opinionum incertitudine, pro virili certum aliquid statuere conabor.

Mei in rebus Sinicis Informator fuit D. Shin Fo-çung nativus Chinenfis Nankinenfis, quem ex Chinâ secum adduxerunt R. P. D. Couplet & reliqui Patres Jesuitæ qui nuperis annis in Europam redierunt, & Philosophiam Sinicam Parisiis ediderunt. Fuit quidem juvenis xxx. p. m. annos natus, optimæ indolis, valdè sedulus & studiosus, naturâ comis, moribusque benignus, per totam vitam in Sinenfium Literaturâ & Philosophiâ educatus, in eorum Libris versatissimus, & in Linguâ Sinicâ promptissimus: & is unus ac solus erat ex Indigenis jam in Chinâ superstes aliquid Linguae Latine callens. Antea fuerat alias quidam, sed tunc defunctus. Natus erat à Christianis Parentibus; nam Pater antea à Missionariis fuerat conversus.

Ab eo Linguae Sinicæ partem didici, & de multis capitibus scripto excepi informationes, quarum magis particularem mentionem feci post Præfationem Libri nostri cui Titulus Itinera Mundi; ad quem, Lectorem ut de his certior fiat, remitto.

Is omnium Sinicorum Ludorum, qui in hisce Libellis occurrunt, notitiam & descriptionem mihi dedit, & Characteres propriâ manu descripsit. Fuit enim vir scientiæ multæ & generalis, in omnibus suæ patriæ rebus optimè & criticè versatus. Et cum certior factus essem talem hominem Europæ rarum appulisse Londinum, illum inde ad Oxonium accersendum curavi, ut ex illius informatione plenior de rebus Sinicis notitiam habere possemus.

P R Æ F A T I O A D

Scripta Hebræica quod attinet, in eis ubique affectatur Phrasis Biblica ad hæc Ludicra eleganter pertracta, eisque figuratè applicata. Quâ autem ratione id fiat, ex Versione non semper comparet, nec quidem comparere potest: sed Styli facundiam nativo suo habitu intueri præstat; cum Linguae Proprietates, Locutiones Metaphoricæ, & elegantiores Paronomasiæ ex merâ Versione non sint semper perceptibiles.

*Illa autem inveni Punctis destituta, eâque de causâ Linguae Hebræicæ Tyrocinium agentibus minùs accommoda. Vocales itaque adscribendi Labor, non ita facilis, necessariò mihi incubuit, si fortè omne punctum tulerim, miscendo utile dulci; ut pene invitos juvenes, & propter Grammaticales difficultates renitente Minervâ, ad Hebræismum invitet Ludendi Suada; & stimulante Regiprælii Bellonâ (peritiam turpi lucro præferendo, Orientalium more) pro solius Victoriæ honesto præmio sæpius in hâc arenâ desudare non recusetur; ut, etiam hybernante anno, tanquam pro Aris & Focis æstuante zelo dimicetur. Succisivas enim aliquot horas ingenioso & innocuo huic Ludo (casui ac fortunæ minimè subiecto) impendisse haud pænitebit, cum ejus Scopus sit Belli & Politicæ civilis ideam eleganter repræsentare; ubi *σπατοπαιδεία* & *πολιτοπαιδεία* in genere instituitur, & in hâc parte Hebræicâ Militiæ Judaicæ ratio & ordo docetur & exponitur. Adeò ut pro merâ vincendi gloriâ sæpe decertatum iri non dubitem; ubi ab alteris, alteros ludendo simul & Linguam discendo vincere posse, certetur. Namque isti Libelli vocum copiam exhibent, quas quisque sibi seligat, fidâ memoriâ condât, in usum ludendi & loquendi reservet. Versum Prosamque jucundè promunt, Regum delicias Lectori parant, varietate oblectantes, Styli elegantiam allicientes.*

Doctrinam porrigunt, Linguam Sanctam docent, Politiam corrigunt, otium & operam condocent: usu prosunt, Stylo placent, lectu juvant, subiecto delectant.

Conscripseram & Prelo aptaveram aliquot Notas in hæc Scripta Hebræica; paraveram quoque Polemopægnion paræneticum, & Præfationem in quâ de Carmine Hebræico & Arabico ageretur, & horum trium Autorum Vitæ & Scripta exhiberentur. Sed hoc tempore Typis mandare non licuit; uti nec alia quædam quæ coactus sum rejicere in futurum Appendicem, alio
tempore

LECTOREM.

tempore (Deo dante) edendum; in quo erit Historia Chartiludii, & Historia Culilæ & Dimnæ, & Tractatus de Notis Arithmeticis, in quo nova quadam doctrina, Notarum Numeralium Origo proditur, & easdem Componendi seu Combinandi ratio à nemine hætenus tradita docetur; ubi etiam variæ Chinenſium, Indorum, Turcarum, & aliarum Gentium Numerales Notæ hætenus nondum noſtratibus viſæ exhibentur.

Aliquando in animo habui Phraſeologiam à Ludis deſumptam (quæ in quotidiano ſermone multiplex eſt) congerere, ſi eo modo tempus terere vacaſſet. Sed cùm ferè quiſque id poterit præſtare, & ego jam aliter in Ludorum Hiſtoriâ plus juſto otiaſus fuerim, Phraſes ab aliis (ſi libet & operæ pretium videtur) colligendas relinquo. Vale.

ELENCHUS

E L E N C H U S

C O N T E N T O R U M

LIBRI PRIMI.

INDOLLES *Ludi Shabiludii non pendet à Fortunâ & casu.* p. 1. *Locus in Libro Cózari emendatus.* ibid. *Observatio Achmetis in Oneirocriticis.* p. 2. *Ænigma elegans de Sbatrangj.* ibid. *Hieronymi Vidæ Scachias laudatur.* ibid. *Sententia Sokeiker Damasceni de isto ludo.* p. 3. *Anna Comnena de Patre suo Alexio.* ibid. *Tamerlanes solebat ludere cum Ibn Okeil, Zîn Jezzdenfi & Alâ-eddîn.* ibid. *Al Amînus Bagdadensis Chalîpha hoc ludo supra modum delectatus.* p. 4. *Erpenius notatur.* ibid. *Mahmûd filius Sebukteghîn insignis Lusor.* ibid. *Distichon ex Poetâ Onfori.* ibid. *Al Mamûn Chalîpha Bagdanensis hunc ludum impensè adamavit.* p. 5. *Al Suli hoc ludo ita excelluit ut inde cognominaretur Al Sbatrangj.* ibid. *De Al Suli; Principe Al Imâm Al Muktapfi, & Al Mawêrdi.* ibid. *Johannes Hufs Martyr hujus ludi usum deploravit.* p. 6. *Shabiludium à Ludovico nono prohibitum.* ibid. *De Jacobo primo & Filio suo Carolo primo.* ibid. *De Gualtero Raleigh.* ibid. *Fiscus Regius unde Scaccarium nominaretur.* ibid. *De Lydgato Anglo & libro suo.* ibid. *Alwardus scripsit de hoc ludo.* ibid. *Hereditates ab ejus Exercitio apud Hibernos pependerunt.* p. 7. *Persæ & Moscovitæ in hoc ludo peritissimi.* p. 8. *In Daniâ, Sueciâ & Germaniâ Shabiludium frequentissimum.* ibid. *De Schachstet. i. e. Scachorum oppido, & urbe Rochlitz.* ibid. *In Italiâ Shabiludii praxis est frequentissima.* ibid. *Galli & Hispani hoc ludo delectantur.* 9.

In Insulis Americanis & in Islandiâ, & ipsis Hanzoannitis hic ludus benè notus. ibid. *Lepida narratio à Johanne Villano.* ibid. *Varie narrationes ex libro Arab. Sokeiker.* p. 10. --- 14. *De Seve cæco Genevensi.*

ELENCHUS CONTENTORUM.

p. 15. *And. Plomannus de Paradoxis visus laudatur.* 15, 16. *Historia integra Auctoris qui, quum inventum suum Shabiludii Regi Indiæ obtulisset, pro mercede petiit frumenti grana juxta Areolarum numerum continuè duplicanda.* p. 17, 18, 19. *Eadem historia paulò aliter narrata in libro Mu'gjizât.* 19, 20. *De Schemate Wepbk, sive Concordantiæ Scientiâ.* 21. *Dispositio Numerorum in Schemate.* 22. *Circulus Muslimorum & Christianorum.* 23. *An Shabiludium sit licitum?* p. 24. *Apud Mohammedanos permittitur.* 26. *Europæis Monachis interdictum.* 27. *In textu Talmudico & Juris Civilis textu non occurrit.* *ibid.* *Shabiludii nullum nomen Lat. aut Græcum.* 35. *De nomine Opinionēs Variæ.* *ibid.* *Vera ejus ratio.* 36, 37. *Vetus nomen in Alcorano, cujus Textus explicatur contra Beidavium & Arabes posteriores.* 38, 39. *Nummus Togrulbeghi, qui Tangrolipix.* 39. *Probatio ex Sûnnâ.* p. 40. *Alia hujus Ludi Nomina Pers. & Arab.* p. 41, 42. *Σαντράζ & Ζατρίκιον, unde sint.* 43. *Refutatur Salmasius.* 44. *Refutatur Possinus, & Theocriti Scholiastes Græcus.* 45, 46. *Refutatur Meursius.* 47. *De nomine Shatrangj variæ opiniones Arabum.* 47, 48. *Bellum Ghàv & Tâlachand, & de Satrangh: item Mandragoræ (terræ filii) nomina.* 49, 50, 51, &c. *Mandragorias.* 52. *Alia Shabiludii Nomina apud varias Gentes.* *ibid.*

Variæ Arabum opiniones de Antiq. & Autore. 55, 56. *Al Mâmun Imp. de eo Scitum.* 57. *Legjlâgj, & Al Sûli.* 57, 58. *Verus Inventor Sissa.* 59. *De variis Regibus Indiæ, ut Belhîth, et Shibrâm pro Behrâm.* 60. *Ludus transmissus ex Indiâ in Pers. tempore Regis Nushirravân, unâ cum Lib. Culîla et Dimna.* 61. *An Nerdiludium vel Shabiludium sit antiq.* 62. *Corrupti Nominis Belhîth restitutio.* *ibid.* *De urbe Bêlhera Indiæ Metropoli, et de Cân-bâlac, vulgò Cambalu.* 63. *Emendatur Gravius.* *ibid.* *De Canûgj Metropoli; et Religio ac mores Indorum.* 63, 64. *Belûr, Bêlhera, Pôr, Pôran liber, Poriyân incolæ.* 64. *Belûgj Indiæ Rex tempore Nushirravâni.* 65. *Buzurgjûmbur.* *ibid.* *Ingenii Exercitium per Problemata inter Indos et Persas.* *ibid.* *Quamdiu regnavit Nushirravân in Persiâ, et quinam Indiæ Reges ei fuere coævi.* 66. *Bellum inter Ghàv et Tâlachand, et occasio Inventionis hujus Ludi.* *ibid.* *Nomen Sissa apud Arabes vitiosum, pro Nassîr.* 67. *Major Shabiludii antiquitas ex Hibernorum Chronicis, si eis fides.* 68.

Scaccarii

E L E N C H U S

Scaccarii ratio à Gallis petita, & descripta ex Gervasio Tilberienfi, ubi de Scaccario seu Fisco Londinenfi ejusque panno virgato. 69, 70. Varia ejus nomina Arabica & Persf. 71. Areolarum nomina. 72.

Scaccarii Orientalis ordinarii Schema. 73. Pretiosissimum nostrum Scaccarium Indicum descriptum. ibid. Scaccarium Persicum, cum aliquot Areolarum decussatione. 74. Tamerlanis Scaccarium magnum, ejusque Schema. 75. Scaccarii ex Libro Shâhnâma descriptio Persf. Lat. 76, 77. Quis Shabiludium auxit inter Europæos. 78. Scaccariorum materia. 79.

Scachorum nomen generale sec. varias Gentes Orientales. 80, 81. Scachi Regis Persiæ ex Gemmis. 82. Scachorum nomina particularia sec. varias gentes Europæas. 83, 84. Scachorum descriptiones. 85, 86. Scachorum particularia nomina sec. Gentes Orientales. 87, 88. Scachi Tamerlanis & eorum descriptio. 89, 90. Descriptio Regis. ibid. Descr. Pherz seu Pherzân. 91, 92, &c. Serasker & Serasker Bashâ. 93. Descr. Vezîr. 95. Descr. Cameli, & Plutarchi emendatio. 95, 96. Descr. Elephantis, ejusque natura & usus in Bello; & unde sit Barrire. 96. Ejusdem nomina Sanscretica in Charactere Naugeri. 97. Alphâl & Alphîn, & Elephantis derivatio. 98. Sandapilæ derivatio; & de Lectis Eburatis in S. Bibliis. 98, 99. Bos Luca. 99. A Bello Elephantino ducta Arabum Epochæ ante Hegjram, ejusque historia fusè. 100. Abraba Arabiæ felicitis prorex Elephantum dominus sub Æth. Imp. invadens Meccam, miraculo repulsus. ibid. De Elephantis Castello Ligneo, an Cal'a vel Fal'a, examinatur. 102. Sumbâd Elephantis congener. 103. Zurâpha seu Camelopardalis; ubi emendatur Bochartus. 104, 105, 106. Ejusdem Icon mirabilis. 106. Talia seu Exploratrix Exercitûs. 107. Dabbâba seu Musculus bellicus, & nomina ejus Arabica. 108. De nomine Ruc opiniones variæ. 109, 110. De Ruc miræ historiæ, & de magno Aquilâ in Angliâ viso. ibid. Ruch est Jumentum quadrupes. 111. Mira hujus nominis Bestia Africana descripta. 112. Sec. alios, est Rhinoceros. 113. Ruch in Shabiludio est alia Bestia ab his diversa. ibid. De solenni Equitatu in Ruchis, & de Bello 12 Ruchorum inter Iranenses & Turanenses. 113, 114. Ruchi descriptio particularis, unde constat quòd habitus sit pro Camelo Dromade. 114. Dromadum

C O N T E N T O R U M.

dum usus in Bello. 115. *Ruch in Shahiludio est Dromas Chimæricus.* 116. *Ruchi Infessor Ahenotympana pulsat in Bello Shatrangico.* 117. *Pedes ejusque nomina.* ibid. *Pedes promotus ejusque Leges, et quomodo fit Generalissimus.* 117, 118, 119. *Elegans Allusio ex Sheich Saadi.* 120. *A Pherzân fit Verbum Phérzana.* ibid. *Pedes Peditum, seu Servus Servorum.* 121.

Scachi antiqui Anglici. 121. *Scachi Caroli Magni.* 122. *Scachi Turcarum et Græcorum.* 123. *Scachi Indici plani trium generum.* 123, 124. *Scachi Indici figurati elegantissimi.* 125. *Horum omnium particularis descriptio, et eorum Armaturæ.* 125, 126, &c.

Explicatur Shâb-rûch, et Shâb-mât. 128, 129, &c.

Mansûbæ seu Lusuum Situs sive Themata, et eorum Nomina, cum Vocibus et Formulis lusoriis. 135.

Shabiludium Chinensium. 137. *Variarum Vocum et Characterum Chinen-
sium explicatio.* 138. *Shabiludium Sinicum sec. Jesuitas Missionarios.* 140, 141. *Schema sec. Jesuitas.* 142. *Verior Shabiludii Sinici De-
scriptio.* 143. *Scaccarium Chinense, in cujus medio est Flumen.* 144. *Scachi Chinenses, qui sunt Orbiculi sibi invicem similes, solis Inscriptio-
nibus distincti.* 145. *De Pulisangui flumine.* 146. *Singulorum Scacho-
rum descriptio et interpretatio.* 146, 147, &c. *De Pyrii pulveris In-
ventione et Antiquitate.* 149, 150, 152. *Mox sequuntur Monachorum
Carmina, et Elenchus Scriptorum de Shabiludio.*

ERRATA.

Page 6. line 13. An-lus *lege* Angulus.

8. l. 25. Uubis */* Urbis.

11. l. 21. nomet */* nomen.

26. l. 5. meum */* meam.

— l. 22. Schacos */* Scachos.

36. l. 4. significatis */* significantis.

41. l. 24. exponantur */* exponatur.

56. l. 18. 22. */* 49.

93. l. 5. esse */* effet.

— l. 14. Perfectus */* Praefectus.

96. l. 13. consonant */* consonat.

102. l. 16. pensam */* pensum.

109. l. 11. xi. */* ix.

123. saccario */* scaccario.

141. l. 12. upud *r.* apud.

Monitio de corrupto Nomine Oxonii.

INCLYTÆ hujus ubi aurâ vescimur Universitatis (ab urbe in quâ sita est denominatæ) nomen deplorabili laborans corruptelâ, publicum aliquem à tali Improperio Vindicem desiderare videtur; ne diutiùs adhuc numeremur cum eis qui Nomen suum ignorant, quod inter tot Doctos qui meliora nôrunt, non est ulteriùs ferendum. Sed hoc nos quodam modo excusare potest, *quòd loquendum sit cum Vulgo, & sentiendum cum Doctis.*

Verum quidem est quod ignara plebs dicti Nominis corruptelam primò invexit: & doctiores plebeium Nomen (ut & alios vulgatos errores) non correxerunt, sed potius recepto usu approbarunt, & urbe donârunt; adeo ut huc usque vera & genuina ejusdem Universitatis urbisque appellatio non sit omnibus perspecta.

Ut itaque recepto errori obviam eamus, præmittendum est, quòd Nominis *Oxford* planè nugatoria & fabulosa Interpretatio (prout ignaris sonare videtur) *Vadum Boum*, ex pravâ Vulgi pronuntiatione orta est. Cum autem in *Oxonio* olim præcipuæ notæ fuerit *Castellum* seu *Fortalitium ad Isidem* fluvium, vulgò *Duse*, dictum Fortalitium (unà cum Urbe) originitùs nominatum est *Duse-fort*, quod vulgari incuriâ (Normanorum ut videtur tempore) degeneravit in *Orford*. Et sanè in plerisque Orbis partibus, Urbes & Regiones à Fluviis ad quos sitæ sunt denominari solent.

Quoad priorem Nominis partem, *Duse* quidem in genere est *Aqua*, abbreviatum à veteri Britannico *Usque* idem sonante, ut in linguâ Hibernicâ *Usque-bagh* est *Aqua vitæ*. Et, ut in variis Orbis partibus & Linguis mos est ut particulare Flumen generali Nomine emphaticè vocetur τὸ ὕδωρ *the water*, sic in Walliâ *Usque*, & in Angliâ *the Duse*; scil. *Oscæ* seu *Isca* five *Isis*, ut & Cambro-Britannis litera *u* est tenuis, q. d. *Ysque*.

De Nomine Oxonii.

Quòd autem *Duse* appellativè *Aquam* significet, constat ex communi usu; nam *Buprodē* seu Depfitoris coriarii *Aqua* (quâ coria macerat) cortice roboreo imprægnata, vulgari sermone vocatur *Tanners ouse*: & de quâvis Aquâ ex crenâ manante dicimus, *it ouseth out*: & *Merula aquatica* quæ non est tam intensè nigra ac altera campestris, inde dicitur *Dusel*.

Quoad alteram Nominis partem, quamvis *Ford* simpliciter positum in communi usu sit *Vadum*, in Compositionibus est pro *Fort*, i. e. *Castellum* seu *Fortalitium*; cùm in omnibus hujus Terminationis locis, vel hodiè extet vel olim extiterit *Castellum* seu *Fortalitium*, unde talis locus denominatus est: sed *Castella* quæ in Angliâ olim fuerunt plurima, jam pridem publicâ autoritate demolita sunt.

Ut autem meliùs concilietur Pronuntiatio, notandum est quòd Normanorum tam Vocabula plurima, quàm eorundem Pronuntiatio (quod sexcentis exemplis illustrare possem) inter nos ad hodiernum diem hærent: unde litera *x* in ejusmodi vocibus sonatur ut *z*, uti fit in *Six* pro *Senione*, nobis *Size*, & *Size-point*: & eâdem ratione à Normannis non sonaretur *Oxfort*, sed potius *Ozfort*. Nec in aliis Nominibus dissonat hæc Litera, ut in *Xaintonge* Galliæ, quod sonat *Saintonge*.

Nec tantùm noster Oxoniensis Fluvius sic vocatur, sed & aliqui alii per Angliam Fluvii, ut apud oppidum *Wheatley* prope Oxonium est *le Duse*; & Oppidum *Urbidge* veriùs sonaret *Duse-bridge*, i. e. *Oscæ* seu *Isidis pons*: & Urbs *Exonium*, vulgò dicta *Excestre*, rectiùs dicenda esset *Duse-castre*, *Castellum ad Iscam*.

Propter hujus Universitatis celebritatem, eodem nomine vocatum est *Orfort* in Ascaniâ, & *Orenfort* in Franconiâ. Et hâc jam à nobis datâ notitiâ, aliorum sit ulteriùs inquirere, & hanc rem (si modò vera sit) meliùs illustrare; vel aliàs refutare & meliora docere. *Vale*.

Prole-

Prolegomena Generalia, varia Curiosa de Shabiludio continentia; viz. de ejus Naturâ & Excellentia, quod à casu exemptum sit: quod sit idea Belli: quod egregios & honorabiles omni ævo habuerit Lufiores, etiam cæcos: quantum per totum Orbem propagatum sit: alia quædam de eo Elegantia.

HUJUS Ludi indoles talis est, ut non pendeat à fortunâ & casu, ut reliqui Ludi; sed ex peritiâ & cautelâ Luforum, qui non perdunt nisi per incuriam ac negligentiam suam. Hoc rectè animadvertit Author libri Cózari, vulgò Cofri, prope calcem, ubi sequente modo Philosophicè differit, prout in MS. Codice Bibliothecæ Bodleianæ legitur; ועל כן לא יתכן שינצח החלש את החזק בשחוק הקוביא שקורין שטרנג בערבי ולא יאמר הצלחה ורוע מזל במלחמת השטרנג כאשר יאמר במלחמת שני מלכים כי סבות מלחמת השטרנג נמצאות כלם *Et propterea non convenit ut debilis vincat fortem in Ludo Cubiæ, quem Arabicè vocant Shatrangj: non enim dicitur Fortuna aut Infortunium (i. e. bona fortuna aut mala fortuna,) in Bello Shatrangico, quemadmodum dicitur de duobus Regibus contra se invicem belligerantibus. Causæ enim Belli Shatrangici compertæ sunt, ut sc. sapiens prudenti ductu suo semper vincat, & non metuat causam naturalem.*

Impressa exemplaria pro *Cubia*, meliùs legunt אשקאקש *Escaques*. At in illis pessimâ interpolatione interferitur אשרשיר *Asdeshîr*, ut legatur אשקאקש ובמלחמת האשקאקש ורוע מזל אשרשיר *aut infortunium in Asdeshîr & in Bello Scachorum*. Pessima, inquam, est hæc interpolatio: cum enim Author Philosophicè differendo, introduxisset exemplum Ludi Shatrangj seu Scachorum tanquam rei quæ fortunæ & casui non esset subjecta; Interpolator injicit mentionem אש אשרשיר seu Tesserarum Ludi, qui for-

tunæ & casui omnino obnoxius est; quod itaque Authoris scopo non quadrat, sed potius totius Argumenti vim enervat, & loci sensum planè pervertit.

In dictâ pericope etiam innuitur hunc Ludum esse repræsentationem Belli. Ideoque Achmetes in Oneirocriticis observat, quod ὁ βασιλεὺς, ἡ μέγιστος, ἡ ἄρχων πολέμου, εἰς ἴδῃ ὅτι τὸ Ζατρείκιον αὐτοῦ ἀπώλετο, ἡ ἐκλάσθη, ἡ ἐκλάπη, ἀπολέσει τὸν στρατὸν αὐτῆς. Et Ahmed Bashâ Epigrammatista idem innuit, in suâ Epigrammatum Turcicorum collectione adducens لغز شطرنج *de Shatrangj ænigma* elegans, MS. Seld superius, n. 35. p. 236,

اول ده طرفه قلعه دورر کسم دو رنگ
جانشین ارلر وار ارلر صلح و جنگ
صلح ار اول قلعه فی دفعی خراب
جنگ معمور ایلر آنی بی درنگ

*Illud quâ plagâ stat Castellum, ubi duorum colorum
Exanimis viri sunt qui faciunt pacem & Bellum?
Pax facit illud Castellum momento desolatum:
Bellum verò illud statim habitatum reddit?*

Nempe Scaccarium affimilatur Castello, quia armatis viris defenditur; quod in pace (quando nempe non luditur) incolis vacuum & quasi desolatum est, quòd non adsint Scachi seu Milites. In bello autem (viz. quando luditur) tum incolis frequens est, & Scachis seu Militibus refferum. Adeò ut Bellum quod omnia vastare solet, heic è contra istud Castellum non desolatum, sed habitatum, reddat.

Hieronimus Vida etiam suum Librum cui Tit. Scachias, sic inchoat,

*Ludimus effigiem belli simulataque veris
Prælia, buxo acies fictas, & ludicra regna:
Ut gemini inter se Reges albusque nigerque
Pro laude oppositi certent bicoloribus armis.*

Et

Et Sokeiker Damascenus in Libello Arabico, qui de solo isto Ludo scriptus est, refert الشطرنج فيه تدبير الحروب فاشتبهت اللعب بالحرب *Est in Sbatrangj conductus Belli, & ipse Ludus assimilatur belligerationi.* Et idem alibi in eodem Libello scribit, ولم أر فيما تخرجت الطف من الشطرنج أصلاً إلا لعبة بخلاف النرد يفيد اللاعب فرعاً وأصلاً لما احتوى عليه من فتق رتق الانهاس وتشجيع فؤاد البليد الجبان والإعادة على معرفة الحرب والقتال وطرق التسلط على الأمور بضروب الاحتيال ولأنه قد لعب به جم غفير من التابعين وامتني بشأه *Non equidem video ut possis eligere Ludum elegantiores quàm Al Sbatrangj; cùm Lusus ejus (in contrarium Nerdiludii) summam utilitatem Lusori afferat: eo quippe acquiratur ex contentione ingeniorum acumen, & fortificentur præcordia timidi ac meticulosi; sitque adminiculum ad cognitionem belli & cædis, adque vias gubernandi negotia per varias technas; eoque ludant omninò omnes Affecle [Mohammedis] & in modos ejus curam impenderint plurimi Reges ac Principes priores & posteriores. Cùm itaque hic Ludus sit præstantissimum ingenii exercitium & illustre Stratagematum exemplar, quo militaris disciplina quasi ad vivum repræsentatur, & præ aliis Lege Mohammedanâ sit licitus; hinc est, ut vides, quòd apud Imperatores, Reges, ac Duces per Orientem & Occidentem semper in pretio habitus fuerit, & etiamnum habeatur.*

Anna Comnena de patre suo Alexio Imperatore refert, quòd diliculò surgens, ut pelleret illas curas quæ noctes ipsi inquietas reddebant, ἐπεὶ τῶν συγγενέων τινὰς παίζων τὸ Ζατρίκιον, *secum habuit Consanguineos quosdam cum quibus ludebat Zatricium.* Et Tamerlanes ille celeberrimus Victor & Mundi Domitor, in Scaccario magno (nam animi ejus celsitudo Scaccarium parvum sive ordinarium spernebat) solebat ludere tam cum aliis quàm cum Ibn Okeil, & cum Zîn Jezdensi; & quoque cum Alâ-eddîn, qui hoc ludo tam mirè exercitatus fuit, ut, quod rarius est, sine omni morâ aut cunctatione, ullâve meditatione, quosvis alios ludendo vince-

ret: ita ut quodam tempore Tamerlanes in festivam hanc exclamationem erumperet, اذت في ملكي الشطرنج فرود كما ادا في سياسة الملك *Tu quidem in regno Sbatrangico Singularis es, quemadmodum Ego in administratione Regni sum Unicus.*

Al Amînus quoque Bagdadensis Chalîpha seu Imperator Abbasidarum sextus, supra modum, ut videtur, hoc ludo delectatus fuit: nam in Elmakîni Historiâ Saracenicâ Arabicè ac Latinè per Erpenium & Golium editâ, ad vituperandum ejus rerum suarum incuriam, fertur; quòd cùm hostilis exercitus Bagdadum urbem cingeret, & ferè ad expugnationem usque obsideret & impeteret, ille intus existens cum Cútero servo suo Shahiludium exercebat: cùmque quidam familiarium ejus, ei diceret, *O Imperator Fidelium, surge, & habe rationem negotii tui*; ille respondebat, *Permitte me, jam enim apparuit mihi contra Cúterum Shâb-Mât.* Hujus loci sensum non affectus est D. Erpenius: nam cùm *Mâta* Arabicè sit *mortuus est*, & *Shâb* seu *Shât* sit *Ovis* vel *bos sylvestris*, ille Persismi imperitus reddidit, *taurus sylvestris moriturus apparuit mihi contra Cúterum*, sensu planè nullo.

Princeps Sultân Mahmûd filius Sebukteghîn, insignis fuit Lusor simul & Bellator victorque maximus, qui multos Reges & eorum quemvis novo semper stratagemate in vero Bello vincebat, sicut & aliàs eos etiam vincere solebat in Ludo Shatrangj, qui est imitatio Belli. Ad hunc sensum Megjdi, Historicus Persa, ex Poëtâ Onfori adducit Distichon ad Mahmûdis Bella alludens,

شطرنج ملک باخت ملک با هزار شاه
هر شاهرا بنوع دگر شاه مات کرد

*Sbatrangj lusit Rex, Rex inquam cum mille Regibus,
Et singulos Reges alio semper modo fecit Shâb-mât.*

Hunc

Hunc Ludum quoque exercuit & impensè adamavit AlMâmun Châlifa Bagdadensis seu Imperator celeberrimus & doctissimus, sed non pari successu quo Regnum gubernabat: ideoque suam in hac parte infelicitatem festivè agnoscebat. miratus quòd Regna Mundi regere potuerit, cùm tamen Milites in tam parvâ Tabellâ ad suum nutum gubernare non posset; ut magis expresse in Sectione de Scaccario memoravimus.

Inter celebres Lufores non est heic silentio prætereundus AlSûli, qui hoc Ludo ita excelluit, ut inde cognominaretur الشطرنجى *AlSbatrangj*; adeò ut de egregio quovis Lufore diceretur, فلان يلعب بالشطرنج مثل *AlSûli*. Hinc est quòd plurimi Arabum crediderint illum fuisse hujus Ludi Inventorem; sed falsò, ut suo loco docetur. Arabes narrant, quendam ex Magnatibus habuisse pulcherrimum Hortum optimis quibusque Floribus confitum & refferum; dixitque familiaribus suis, *Vidistisne aliquid pulchrius quàm est hoc Spectaculum?* Imò, inquit alter, τὸ *AlSûli* Lusus ad *Sbatrangj* est pulchrius hoc ipso. & omni quod confitum est in eo. De illo quoque aliàs observatum est, quòd cùm AlSûli veniret coram Principe AlImâm AlMúktaphi, ibi tunc temporis adfuit homo quidam cui nomen erat الماوردي *AlMawérdi*, quasi ab *Aquâ rosaceâ* denominatus fuerit. Cum ipso ludens AlSûli, vicit eum: id videns AlMúktaphi haud illepidè dixit τῷ *AlMawérdi*, عان ماوردى بولا *Aqua tua rosacea versa est in urinam*; per opprobrium dictum, quòd ille tunc ab AlSûli vinceretur.

Planè infinitum esset enumerare Reges ac Principes, qui tam in Oriente quàm in Occidente in hoc Ludo excelluerunt: certè magnus aliquis Liber non contineret nuda nomina. In Oriente sunt qui per totos dies indefessò ludunt pro merâ recreatione & vincendi gloriâ; cùm pro depositis Nummis aut quovis Pignore ludere sit vetitum. Hoc stricte observant Turcæ: at Persæ non item.

Sed ut domi facta non negligamus, videamus quid in Europâ factum est, ubi generaliter hic ludus à plerisque approbatus est. Pauci tamen aliter senserunt: inter quos Johannes Hufs Martyr, ludi hujus usum in carcere

carcere acerbè deploravit, maximè ob temporis jacturam & subitæ ex-
candescentiæ periculum, quod ludendo haud rarò ipse subierat. Ludo-
vicus IX. Galliae Rex speciali Edicto prohibuit. Et Jacobus I. Angliæ
Rex ab hujus Ludi usu dissuasit Carolum I. Filium suum; & tamen ipse
Pater impensè amavit, exercuitque, quod & faciunt hodiè Europæi Prin-
cipes & Magnates ferè omnes. Et Gothi ac Sueci olim filias suas elo-
caturi, antequam eas Matrimonio cuiquam jungerent, procorum indus-
triam mentisque solertiam hoc ipso Ludo explorabant. De nostrate Gual-
tero Raleigh fertur, quòd non expeteret vivere diutiùs quàm posset unum
aliquem Scachorum Lufum prorogare. Olim autem frequentioris usus
fuit, quam nunc dierum est in Angliâ: adeò ut Fiscus Regius ab hujus
Ludi insigniis Scaccarium nominaretur, & multæ in Angliâ Familiæ In-
signia sua Gentilitia ab hoc Ludo mutuarent. Johannes Lydgatus An-
lus, Monachus de Burgo Sancti Edmundi, hunc Ludum suo tempore
usitatum vocat *the Game Royall*: idémque Lydgatus Librum suum
per modum *Poëmatis Amatorii* conscriptum, hujus Ludi (quam *Bello
Amatorio* assimulat) Æstimatoribus dicat dedicatque, his verbis, uti in
Codice MS. legitur:

To all folkys vertuouse,
that gentil bene and amerouse,
which love the fair pley notable,
of the Chesse most delytable,
whith all her boole full entente,
to them this boke y will presente:
where they shall fynde and son anoone,
how that I nat yore agoone,
was of a fers so fortunat
into a corner dyve and Haat.

Simon Aylwardus anno D. 1456, scripsit de hoc Ludo librum, qui
MS. extare dicitur, in Colleg. Madg. Oxon. ubi inter cætera, hæc le-
guntur,

Ludus

*Ludus Scaccorum datur hîc correctio morum;
Non tantum morum regimen, sed & officiorum.
Miles Regalis, & corrigitur popularis,
Si ludi Lufum morum vertamus ad usum.*

Illorum quoque temporum usum & hujus Ludi praxin indicant alia Poëmata vetusta de eo conscripta per Monachos, quæ in Shahiludii calce veniunt.

Cambro-Britanni & Scoti, Britanniae Magnae partes non ignobiles, hoc Ludo impensè delectantur, eumque frequenter exercent. Eique adeò addicti fuere veteres Hiberni, tantique aestimârunt, ut optimæ aliquando Hæreditates ab ejus Exercitio pependerint & adhuc pendeant: e.g. duæ quædam Nobiles Familiae (ut reliquas taceam) quas nominare possem, Terras suas tenent eo tenore, ut quotannis harum altera alteram hoc Ludo vincere conetur & aggrediatur; eo quidem pacto ut quæcunque tandem vicerit, alterius Terras occupatura & possessura sit. Harum itaque Familiarum Hæredes (ut à fide dignis accepi) rem inter se prudenter gerentes, semel fortè singulis annis proposito Scaccario ad ludendum conveniunt; & altero motionem unam faciente, alter dicit, Cogitabo quomodo reponam tibi sequente anno. Hoc factò, Notarius aliquis publicus Scachorum situm fideliter notat & eundem scripto committit. Quo quidem modo unum Lufum, quo neuter hætenus alterum vicerit, per aliquot centenos annos prorogârunt, & adhuc prorogabunt. Et tempore Cahir-more Regis Hiberniae circa annum Chr. 177, Shahiludium (si eorum Chronicis fides) in frequente usu fuit apud Hibernos, adeò ut dictus Rex multa Scaccaria filio suo legaverit, ut alibi plenius narravi. Et tunc apud Nobiliores Hibernos (qui omnis generis Officiarios, ut Genealogistam, Poëtam, Musicum, &c. in quâvis Familiâ alebant,) mos erat habere generalem aliquem Ludorum Præfectum, penes quem esset inter ludentes ordinem servare, & omnes eorum lites dirimere.

D. Olearius

D. Olearius in Itinerario Persico, postquam retulit Persas esse toto Orbe peritissimos in hoc Ludo, addit Moscovitas esse omnibus Europæis in eo peritiores. In Daniâ, Sueciâ, & Germaniâ ubique frequentissimus est, tam domi quàm in Nundinis (vacantibus horis) ubi Mercatores negotiandi causâ confluunt: imò aliquando supra modum ei addicti videntur, in tantum ut (quod à Germanis fide dignis accepi) si urgentibus negotiis aut premente tempore, Lufum aliquem nondum finitum relinquere cogantur, (viz. quatuordecim diebus quibus durant Nundinæ elapsis) ejusdem Lufûs quem inceperant formam ac situm manu Notarii publici describendum, & sub sigillo fideliter servandum curant, ut sequentibus Nundinis post semiannum futuris eundem Lufum eodem situ collocatum resumere & absolvere valeant. Hoc autem fit tantum quando pro aliquâ pecuniæ summâ luditur. Et mihi relatum est, Mercatores Venetos & Croatas multum inter se distantes, per Epistolas Scachis ludere, ita ut pro singulis singulorum Militum motionibus Literæ scribendæ sint, magnos utrinque sumptus facientes priusquam unus aliquis Lusus finiatur.

Fertur Ducem quendam Brunswicensem ac Lunæburgensem, Oppido cuidam in suâ Ditione **Schachstet** (i. e. *Scachorum Oppido*) dicto, peculiaribus quædam privilegia ac immunitates eo nomine concessisse, ut quisvis Paterfamiliâs in suâ domo Scaccarium cum Scachis semper servare, & quemlibet ad se venientem peregrinum ad ludendum provocare teneatur. Hinc enim prælii technas edoctos, rem bellicam melius tractare, & patriam suam magis strenuè defendere posse, arbitratus est.

D. Wielius p. 68, ex Dressero scribit, Cives uubis **Rochlitz** (quæ pro Insigniis *Rochum* habet) teneri novo semper Episcopo novum Scaccarium argenteum cum Scachis argenteis offerre & dono dare. Et aliquot aliæ sunt in Germaniâ Urbes & Familiæ quæ Scaccaria in suis Scutis gestant.

In Italiâ hujus Ludi praxis est frequentissima: & aliquando ita ei addicti sunt, ut pater moriens inchoatum Lufum filio absolvendum legare non dubitet, quando sc. pro pecuniâ luditur, ut apud Germanos.

Galli

Galli & Hispani non minùs hoc Ludo delectantur quàm aliæ Gentes : ita ut Hispani memoriter ludant equitantes, & aliquando, ut mihi dictum est, integræ Civitates de hujus Ludi peritiâ æmulæ, soleant se invicem ad Scachis ludendum provocare. Hi tamen fatentur Mauros esse ipsis peritiores. Quia verò ludentibus bilis moveri soleat, Hispani dicunt hunc Ludum factum esse *Para deflegmar un hombre*. Isti aliquando integram Cameram in Areolas distinctam pro Scaccario usurpare dicuntur, quod magis particulariter retuli in Sectione De Scaccario : ut & de Viburgenfibus qui apertum Campum pro Scaccario habent.

Ex Petro Martyre Anglerio infra memoratum est, hunc Ludum in Americanis Insulis primo Europæorum adventu inventum fuisse ; unde probabile est illarum Incolas antea cum Orientalibus commercium habuisse ; eo magis quoque, quod in strato panno striato ludant, ut fit in Oriente. In Islandiâ (ut refert Purchasius) durantibus tenebris solent hunc Ludum exercere sedendo in Lectis suis, dum famuli lucernas supeditant. Hanzoannitis quoque hic Ludus benè notus est. Adeò ut rimatis plerisque noti Orbis regionibus, vix sit reperire aliquam Gentem tam barbaram, ad quam præstantissimus iste Ludus non penetraverit eisque familiariter non innotuerit.

Nec tantùm aperti & videntes hoc Ludo excelluerunt, sed & cæci, vel, quod perinde est, cooperti ac oculis velati perhibentur celerrimè & optimè lusisse ; adeò ut mira illa quæ de eis narrantur, fidem ac opinionem ferè superare videantur. D. Gustavus Selenus, Dux Lunæburgensis doctissimus, in Libro quem de hoc Ludo Germanicè scripsit, narrat quendam Mangiolinum Florentinum (qui circa annum Christi 1400 vixit) adeò exercitatum fuisse in hoc Ludo, *ut memoriter per alium luderet minimè respiciens ; adversario interim & vidente & diligentius pendente*. Johannes Villanus (quem adducit laudatus Selenus) lib. 7, cap. 12, refert, *In questi tempi (nel anno di Cristo 1266) venne in Firenze un Saracino, che havea nome Buzacca, grandissimo Maestro di giuocare à Scacchi, e in su'l palagio del Popolo, dinanzi al Conte Guido Novello, giuocò ad un' ora tre Scacchieri, co' migliori Maestri di Scacchi di Firenzi, giuo-*

cando con due à mente, & coll' terzo à veduta: e i due giuochi vinse, e'l terzo fece Tavola: la qual cosa fu tenuta gran maraviglia. Talia plura narrantur de aliis Europæis cæcis qui æquè ac aperti optimè luserunt.

Sed ne soli esse videamur, ejusmodi alia quoque ex Oriente accipe à Mohammede Sokeiker Damasceno, in Templo Adalia Aleppensi Oratore seu Concionatore celeberrimo, qui in suo de hoc Ludo Libello Arabico talia narrat, quibus vel ipse *أوتوّنس* interfuit, vel quæ sufficiente authoritate à Saphadio optimæ notæ authore & oculato teste accepit. Dictus itaque Sokeiker primò deductâ traditione hæc habet, الشافعي يقول لعب سعيد بن جبير بالشطرنج من وراء ظهره وهذا صحيح ثابت Dixit AlShâphii, Quòd Sâid filius Gjobeir solebat ludere Sbatrangj pòst dorsum suum: hocque certissimum est, quippe quòd retulerit Al Beibaki ab Al Hâkim ab Al Asam ab Al Rabi'. Alibi idem inter alia ex novâ authoritate repetit,

ذكر شيخ ابو اسحاق في المذهب في كتاب الشهادات ان سعيد بن جبير كان يلعب بالشطرنج مستدبرا وذكر الصلاح الصفدي في شرح اللامية انه راعى غير مرة بالديار المصرية شخصا متجنذا يعرف بعلا الدين كان اعشى ويلعب مع العوال ويخطهم ويغلبهم اقول وما راعني الا انه يقعد ويتحدث وينشد الاشعار ويحكي الغرائب ويشاركنا في ما نحن فيه ويدع اللعب ويقوم الي الخلاء ويحضر ولم يغيب عنه شي مما هو فيه وهذا غريب وهو مشهور Meminit Sbeich Abu-Isbâk in Al Mobâddab in Libro Testimoniorum, Quòd Sâid filius Gjobeir ludebat Sbatrangj retrorsum, [i. e. obversis natibus.] Meminit quoque Al Salâb Al Sâpbadi in Commentario ad Al Lamiat, se alio tempore in Ægypto vidisse virum Mikitarem dictum Alâ-eddîn, qui cæcus erat; & tamen ludendo cum Summatibus, pessundabat & vincebat eos. Dico autem ego, Nihil mihi magis placuit, quàm quòd consideret, & confabularetur,

Et recitaret Carmina, Et narraret mirabiles historias, Et se consortem præberet nobis in eis rebus quibus occupati eramus; Et subinde relicto Ludo, surgeret ad latrinam, Et rursus se præsentem sisteret; Et tamen non lateret eum quicquam circa quod occupatus fuerat. Hoc certè est mirandum: ille autem in Cábira erat notissimus, adeò ut ferè paucissimi fuerint ex Lusoribus Sbatrangj, qui illum ignoraverint. Deinde dictus Sokeiker pergit ejusmodi plura narrare Arabicè sequentibus verbis:

وحكي الصغدي ايضا في كتابه المذكور ما نصح قال
ورأيت غير مرة ايضا بدمشق سنة احدى وثلاثين وسبعماية شخصا
يعرف بالنظام العجمي وهو يلعب بالشطرنج غائبا في مجلس الصاحب
شمس الدين واول ما رأيته لعب مع الشيخ امين الدين سليمان
رئيس الاطباء وكان طبقة فغلبة مستديرا ولم يشعر به حتي
ضربة شاه مات بالفيل ولم نره حتي التفت اليها وقال مات وحكي
لي عنه ان كان يلعب غائبا علي رقعتين قال وحكي لي
صاحبنا المولي بدر الدين حسن بن علي الغزي انه رآه يلعب
علي رقعتين غائبا وقدامه رقعة يلعب فيها حاضرا وغلب في الثلاث
والعهدة عليه في ذلك وكان الصاحب شمس الدين يدعه في
وسط الدست ويقول له عد لنا قطعك وقطع غريمك فيسرها جميعا
كاده يراها بين يديه

Refert quoque AlSáphadi in Libro cujus subjeetum suprà memoratur, dicitque, Vidi etiam aliá vice in Damasco, anno Hegj. 731, virum cui nomet Al-Nidhâm Al Agjami, qui ludebat, Sbatrangj absenter [i.e. absentibus oculis & obverso dorso] in confessu Magistri Shemseddîn: Et primum ejus Lusum quem vidi, fuit cum Doctore Amîneddîn Soleimân Archiatro: Et motiones alternando, vicit eum retrorsum. Nos verò nihil novimus, donec in eum adhibuerat Shâb-mât cum Elephante; nec vidimus eum, donec ad nos conversus dixit Mât. De eo quoque mihi narratum est, quòd aliquando ludebat absenter in duobus simul Scaccariis. Dixit præterea, narravit mihi Dominus

noſter *Al Māula Bedreddīn Hāſan* filius *Ali AlGazī*, ſe vidiffe eum ludentem in duobus Scaccariis abſenter, [i. e. obverſo dorſo ;] & ſimul coram eo erat aliud Scaccarium in quo ludebat præſenter, [i. e. intuentibus oculis ;] & vicit in ternis. De hoc autem fides ſit penes eum. Deinde *D. Shemſeddīn* vocabat eum in medium Menſæ, & dixit ei ; numera nobis Fruſtula tua, [i. e. Scachos tuos] & Fruſtula Antagoniſtæ tui : mox ea ſimul in ordinem digeffit quaſi vidiffet illa præ manibus ſuis.

Deinde pergit Author noſter Damascenus ex eodem Saphádio ulterius narrare alias de hiſce rebus Hiftorias auditu non ingratas, quæ ſequuntur :

ان رجلا اعمى رجل من بلاد نجد الى محمية القسطنطينية في ايام الدولة السلمانية صحبة بعض اركان الدولة ولم يزل يتوصل بلعب الشطرنج الي صحبة اركان الدولة واكابرها حتي لعب يوما مع المرحوم الوزير الاعظم ابراهيم باشا فبينما هما في اثناء اللعب ان دخل المقام السلطاني السلیماني المجلس علي غفلة بحيث لم يشعر به احد الا بعد وصوله و اشار اليهم بعدم تعظيمه وبعد الحركة وادهم يكوئون علي ما هم فيه من لعبهم فتنادى ذلك الاعمى بعد ان كان اكثر النواصر والمداعبة والضحك فعجبوا لذلك ثم ان المقام السلیماني رحمه الله تناول للاعمى فرسا من جيشه وهو لا يشعر فلما تكرر اللعب واحتاج الي تلك الفرس قال ان اخذ الفرس احد من الرعية لشكوناه لخليفة الزمان وحيث فعل خليفة الزمان ذلك فليس لنا الا الصبر والرضا بالغلب فعجب السلطان والحاضرون من ذلك وظنوا انه يبصر قليلا فامر المقام السلیماني بربط عينيه ربطا محكما ثم اعان الدست ففعلوا معه كماول مرة وتنبه لذلك فارد ان اعجابهم به ثم ان المقام السلیماني رحمه الله تع عين له في كل يوم من الدراهم العثمانية عشرين درهم عثمانيا يتناولها من الجوالي بالقاهرة المعربة اقول ولقد رايت هذا الرجل

الرجل بمحروسة دمشق في حدود سنة اربع او خمس وستين وتسعمائة فاذا هو محاضر لطيف ومسامر ظريف يحفظ القرآن حفظو جيدا وينشد الاشعار الحسن لغيرة واطنه الي يومنا هذا في الاحياء بمحروسة القاهرة والله اعلم ويقرب من هذا ما رايت به ثغر طرابلس الشام المحروس في سنة سبعين وتسعمائة وذلك انه قدم ذلك الثغر رجل من الاروام يدعي بيوسف جليبي رجع انه ابن محاسب القسطنطينية وانه سافر الي الهند والعجم وانه دخل اليمن ورأى كثيرا من الممالك مع شطرنج قطعة في غاية الكبر فكان يفرغها من كيس في فيه ويخلط القطع بعضها ببعض ثم يامر بربط عينية ربطا محكما ويميز بين الجيشين بالمس ثم يضع كل قطعة في بيتها بحيث لا يزدفع عن مكانها ذرة كانه يرى ذلك بعينية ثم يلعب مع من حضره من العوال فيلعب قطعة وقطع خصمه بيده ثم يلعب بالقطعة التي تصور اللعب بها فيرفعها من مكانها رفعا يليغا بحيث يفارق الرقعة بالكلية ثم يضعها في المكان المقصود كانه يراها عيانا ولقد فعل هذا بمنزلي المرة بعد الاخرى ولم ار من غلبه — ويقرب من هذا ايضا ما رايت بمحروسة القسطنطينية في سنة خمس وسبعين وتسعمائة حيث اجتمعت بالشيوخ شهاب الدين احمد بن يوسف المصري الشهير بالمسدي ولعب بحجرتي الشطرنج مرة بعد الاخرى مستدبرا مع من له قوة فيه ولم يغلب فيه مدة لعبة عندي وكنا ندعه في وسط الدست ونقول له عد لنا قطعك وقطع خصمك فيعدها كانه يراها *Cæcus quidam in diebus Imperii Soleimanici, ex Negjd [i. e. Arabiâ superiori] ad Constantinopolim cælitus-tutam iter faciebat in consortio aliquot Procerum; & non cessabat quin semper adjungeret se Societati Procerum ac Magnatum in Ludo AlShatrangj; donec tandem quodam die luderet cum Misericordiam-experto AlVezîr maximo Ibrabîm Bashâ: & interim dum essent*

essent in Ludo, eo inscio intravit Majestas Sultân Soleimân, ita ut nemo de eo noverit, nisi post ingressum ejus. Tum verò illis innuebat ne Reverentiam ei exhiberent, nec se moverent, sed ut essent intenti in illud quo erant occupati, circa Ludum suum. Rescivit autem hoc cæcus ille postquam multiplicari cæperant facetiæ, joci, ac risus: & ad hoc mirati sunt. Deindè Majestas Soleimanica abstulit ab illo cæco Equum è medio Exercitus ejus, altero hoc nesciente. Cùm verò Cæcus denuò ludere aggrediretur, & bocce Equo careret, dixit; Si aliquis è subditis abstulisset Equum, certè conquesti fuissimus de eo ad Calîpham hujus temporis: hoc verò cùm Calîpha hujus temporis ipse fecerit, non est nobis nisi patientia & contentatio dum vincimur. Sultân autem & reliqui qui aderant admirati, putabant illum aliquantulum videre posse; ideòque Majestas Soleimanica jussit oculos ejus firmiter ligari, & tunc reducâ mensâ, fecerunt ut primâ vice: & ille rursus hoc animadvertit; unde aucta est admiratio eorum in eum. Tum quidem Majestas Soleimanica ei designavit pro singulis diebus ex nummis Othmanicis viginti nummos, quos accepturus erat ex vectigalibus Urbis Alcâhiræ, (i. e. Alcâir) gloriâ & potentiâ-nobilis. Et dico me certè vidisse huncce hominem in Damasco circa annum 964 aut 5: & tunc erat socius lepidus & confabulator facetus, qui optimè memoriter tenebat AlCoranum, & recitabat Carmina elegantia apud alios: & puto eum adhuc Câiri (cælitus-defensæ) in vivis esse. Deus autem meliùs novit.

Huic proximè accedit quod vidi in Confinio Tripolitano Syriæ (cælitus-custoditæ) anno 970; Quòd scilicet in hæcce Confinia venerat quidam homo ex Græcorum gente, cui nomen Jûsuph Tchelebî: putabatur esse filius Annonarii-Præfæcti Constantinopolitani, qui peragraverat Indiam & Persidem, & ingressus fuerat in Arabiam Felicem, viderâtque multa Regna. Isle secum habuit Shatrangj cujus Frustula [i. e. Scacchi] erant valdè magna. Hæc, cùm extraxerat ex perâ in quâ erant recondita, eaque commiscuerat, jussit firmiter ligari oculos suos, ut ille tunc utramque aciem solo tactu distingueret. Hoc factò, ille disposuit quodvis Frustulum in Areolam suam, in quo faciendo nè minimum quidem aberravit à locis eorum, tanquam vidisset hoc oculis suis. Deindè ludebat cum iis ex Summatibus qui aderant, &

manu

manu suâ contrectabat Frustula sua & ea Antagonistæ sui, & tandem ludebat eo Frustulo quo formandus esset Lusus; idque è loco suo sustulit tam dextrè elevando, ut à Scaccario prorsus disjungeretur, idque collocavit in optato loco, quasi vidisset illud oculis suis. Hoc profectò fecit in Hospitio meo unâ vice post alteram: nec vidi aliquem qui eum vincere potuit.

Huic quoque accedit quod ipse vidi Constantinopoli anno 975, cum adjungerem me Doctori Shibâb-Eddîn Ahmed filio Jûsuph Ægyptio, qui vocabatur *Al Mésedî*: lusit quidem in camerâ meâ unâ vice post aliam retrorsum, idque cum quolibet qui aliquid in hoc Ludo præstare potuit; nec vincebatur vel uno tempore quamdiu apud me ludebat. Deinde vocabamus eum in medium Mensæ, eique dicebamus, numera nobis Frustula tua & Frustula Antagonistæ tui; eâque numeravit tanquam vidisset illa.

A quibusdam Gallis, viris piis ac sobriis, oculatis testibus accepi, Genevæ prope Templum Sancti Petri (circa annum 1668 plus minus) vixisse hominem quendam cœcum cui nomen Seve, qui quamvis ab infantiâ cœcus, tamen quosvis apertos vincere potuit ludendo *Merelles*: idque dum esset adhuc puer 4 annorum. Iste homo propterea celebris fuit nomine cœci Genevensis.

Quomodo hæc fiant, dictu difficile. Andr. Plomannus in cap. 2. *De Paradoxis Visûs*, præsumit Cæcos colorum imagines videre posse, modò nervus opticus talem motionem subeat quam illi imprimerent res luminosæ, si oculus esset omnibus suis numeris absolutus. Qualia phænomena vel ignium lucentium vel colorum dicit à nobis sæpè observari in ipsis etiam spissis tenebris oculisque clausis, post gravem plagam inflictam oculis, aut fauces elisas, aut vehementem capitis percussione. Additque, Sententiam hanc egregiè illustrare exemplum à Kenelmo Digbejo productum in libro de *Naturâ Corporum*, cap. 28. n. 7. Nempe, habuit is Pædagogum cui humor Crystallinus in utroque oculo penitus deperierat, ut ne Solis quidem claritate moveretur. Is in toto corpore, præsertim in cerebro, mutationem aliquam persentiscebatur à Solis præsentia; unde nubilum diem à sereno accuratè discernebat, quanquam cubiculo radiis & calori Solis impervio inclusus: lusitavit Cbartis pictis peritissimè & Latrunculis, [Scachis;] Globos missiles, Orbi-
culos

culos metallicos super mensâ accuratè torsit; ac multa alia miranda præstitit internorum sensuum & phantasie beneficio, quæ ab aliis accurato colorum judicio peragi solent. Deinde Plomannus his subjungit, Patriam suam [Regiomontum] simile exemplum subministrare posse, si diutiùs his immorari velit. Aitque Thomam Bartholinum in libro de Luce Animalium, lib. 1, cap. 14, agere de iis qui tenebris vident. Et ex Honoratissimo Boyleo notat, Colores qui coloribus inhærent, distingui potuisse à cæco, nempe album & nigrum colorem habere superficiem asperrimam, rubrum glaberriam, nigrum tamen colorem albo asperiores, &c. Et in ejusdem Honoratissimi Viri libro De determinatâ Naturâ effluviorum, dicit, Commemorari aliquem ex quodam oculorum morbo tantum Visûs acumen adeptum fuisse, ut noctu evigilans planè videret, & colores aliaque objecta distingueret; beneficio morbi illud consecutus, quod non nisi paucis nativum est.

Nos autem hâc disquisitione aliis relictâ, ad pensum properamus.

Hujus Ludi occasione (quod igitur in Elogium ejus ab Arabibus adfertur) excogitatum & productum est imparile quoddam Progressionis Arithmeticæ exemplum; ubi Scaccarium, duplicatis in Areolarum progressu numeris, sic se habet:

128	64	32	16	8	4	2	1
32768	19384	8192	4096	2048	1024	512	256
							&c.

32768.

32768. Hactenus est *Kadab*, cujus duplum in domo 20 est *Waiba*: & sic deinceps.

Postquam autem hujus Ludi Author hoc suum Inventum Regi Indiæ obtulisset, remunerationem petiit quæ primâ fronte videbatur exilis: sed omnibus computatis, satis grandis tandem apparebat; tam inusitatum Progressionis Arithmeticæ exemplum exhibens, ut Doctissimus Wallisius in suum de Progressione Arithmeticâ Tractatum inferere dignum censuerit. Historia integra extat in Saphadii Comment. Arab. ad Tograi supradictum *Lamiyato' lAgjam*, his verbis ex MS. Bibl. Bodleianæ,

ولما عرضة علي الملك ووضح له امره سالة ان يتمني فتعني عليه عدو
تضعيفه قهجا فاستصغر الملك ذلك من همة وادكر عليه ما قابله
ربه من طلب النزر القليل في ذلك المقام فقال ما اريد غير ذلك
فامر له بذلك فلما حسبه ارباب الديوان قالوا للملك ما عندنا
ما يقارب ذلك القليل منه فادكر ذلك فواضحوه له فاعجبه الامر
&c. id est, *Hoc cum Regi obtulisset, ejusque*

rationem ipsi declarasset, rogavit illum Rex ut aliquid peteret pro eo In-
vento suo. Ille itaque petiit Triticum secundum numerum duplicationis ejus,
[viz. Grana Tritici juxta Areolarum numerum continuè duplicanda.]
Rex ut parum quid existimans præ eo quod animo conceperat, negavit ei
illud quo eum excipiebat, eò quòd in ejusmodi loco (seu occasione) tam exi-
guum & parvum quid peteret. Respondit autem, nolo aliud præter hoc.
Ei igitur id dari jussit. At ubi Domini Curicæ illud computassent, Regi
dixerunt, non esse penes ipsos quod ad illius exiguum istud prope accederet.
Cui cum Rex non adhiberet fidem, rem ipsi demonstrarunt. Adeò ut secun-
dum hoc majorem ipsi admirationem incuteret, quàm illud prius. Refert
Al Kâdi Shemseddîn Ahmed Ibn Chelikân, Hærebat mihi primò scrupulus de
hâc summâ, donec computista quidam Alexandrinus qui me convenerat, viam
mibi ostenderet, quâ manifestum mihi factum est id quod dixerant; chartam
mibi exhibens quâ veritas ejus constabat. Nempe numeros duplicando usque
ad Areolam decimam sextam, illic statuit granorum triginta duo millia, sep-

tingenta & octo. Summam banc, inquit, statuamus mensuram كاداب Kadab. Quod cum examinaveram, ita se habuit uti dixit: quare fides ei adhibeatur de hac re. Deinde duplicando decimam septimam, & sic deinceps ad vicesimam; in eâ fuit mensura وايبا Waiba. Deinde à Waibis transiit ad ايرداب Irdabbas, Wanslebio Erdab, Hesychio Αγνις , quas duplicare non desit, donec in Areolâ quadragesimâ pertingeret ad centena & septuaginta quatuor millia, & septingenas ac sexaginta duas Irdabbas, cum duobus trientibus. Atque hæc summa esto شودة Granarium. Deinde Granaria duplicando ad Areolam usque quinquagesimam, prodiit summa, mille & viginti quatuor Granariorum. Atque hæc mensura pro ايرداب Urbe habeatur. Dein illud duplicando ad Areolam usque sexagesimam quartam (quæ est omnium ultima) prodiit summa Urbium sexdecim millia & ter centum octoginta quatuor. Scias autem non esse in toto Mundo Urbes hisce plures numero. Hactenus ille. Dico ego, ultimum quod producit duplicando Abacum Shatrangicum, est Octodecies mille millia, sexies; Quadringenta quadraginta sex millia, quinquies; Septingenta quadraginta quatuor millia, quater; Septuaginta tria millia, ter; Septingenta novem millia, bis; quinginta & quinquaginta & unum millia, atque sexcenta & quindecim.

18	446	744	073	709	551	615
6	5	4	3	2	1	

Atque si collectum fuerit illud in unam figuram quadratam, longitudo erit * Sexaginta miliarium; latitudo, par; altitudo etiam, par; secundum miliare quod constat quatuor mille cubitis vulgò usitatis: quorum quisque est trium spithamarum mediocrium. Cum etiam Irdabba mensuræ Ægyptiacæ, sit cubitus cubicus; pondus ipsius erit, Rotalarum ducentarum & quatuor:

* Cl. Wallisius noster in Mathesis Universalis seu Opere Arithmetico cap. 31. de Progressione Geometr. hoc illustre exemplum adducens, computatione factâ, iudicat pro 60 legendum 6. Præterea heic notandum, quod hæ mensuræ Ægyptiacæ (tam Longitudinis quàm Contenti) sint aliis aliquanto majores, quod factâ cum aliis collatione monstrat Calcashendi Ægyptius in Operis sui tomo secundo.

quarum unaquæque est centum quadraginta quatuor درهم Drachmarum: Drachma autem est granorum Tritici sexaginta quatuor. Porro si numerum, in quâlibet Areolâ, quadraverimus; quadrando producit qui statuendus est in Areolâ cujus numerus duplus numeri istius Areolæ, uno minus. Exempli gratiâ; ubi quadraverimus quod est in tertiâ, prodit quod quintæ est: cumque quadraverimus quod prodit in quintâ, producit quod nonæ est; & cum hoc quadraverimus, prodit quod decimæ septimæ. Hoc item quadrato, prodibit quod est loci sexagesimi quarti: unde si unitatem substraxeris; reliquum, est summa istius quod est in Areolis omnibus usque ad sexagesimam quartam. Quod si, ante subductam unitatem dimidiaverimus; erit semissis, id quod prodit in Areolâ sexagesimâ quartâ. Atque hâc praxi prodibit duplicatio Abaci Sbatrangici quinque Operationibus. — Dicitur, ex quibus excellunt Indi, quibusque reliquis hominibus præiverunt, tria esse; viz. Librum Culeila & Dimna, Ludum Sbatrangj, & novem Figuras numerarias.

Eandem hujus Ludi Originem paucis complexam adducit Gustavus Selenus ex Aristotelis Commentatore Averroë Cordubensi, (qui duodecimo post Christum seculo floruit) ubi agit de multiplicatâ Analogiâ quæ citò crescit, hisce verbis; Quemadmodum dicitur de quodam viro qui petiit à quodam Rege, ut sibi exhiberet pro mercede suâ frumenti grana in numero multiplicato per numerum domorum Ludi Scachorum. Et recusavit hoc Rex, postquam ei inde proveniret præmium nimis magnum. Dicitur Selenus computat granorum numerum, talem esse ut ante, viz.

18 446 744 073 709 551 615.

Hæc Historia paulò aliter Persicè narratur in lib. Mu'gjizât, p. 247, addito alio parili exemplo, چون فیلسوف هند شرطیخ را وضع کرد ملک هند را خوش آمد گفتی آنچه میخواهی بگو تا بدهم فیلسوف گفتی بقضایف رقعه شرطیخ مرا دراهم بده یعنی بخانه اول یکی بخانه دوم دو و بخانه سیوم چهار و برین دست ملک گفتی

گفتن ظن من در حق خون فاسد کردی چه محل دارد این قدر
 [heic omiffa est integra
 linea in exemplari, cujus sensum supplevi,] ملک هند جمله با این
 جایزه وفا بکنند آنگه این را جمع کنم ملک گفتن طالب جایزه
 خوبتر از وضع شطرنج بود چون عنصری این حکایت بشنید
 خواستی که در مقابل این سلطان مأمون را مدحی گوید که آن
 مدح را آخر دعایی باشد که اگر تضاعیف رفعة شطرنج بر آن قسمتی
 کنی هر روزی را ربع درهمی باشد و آن اینست

شاهها هزار سال تو در مملکت بری
 ویکه هزار سال بعد اندر و بباش
 سالی هزار ماه و مهي صد هزار روز
 روزی هزار ساعت و ساعت هزار سال

Quando Philosophus quidam Indorum posuerat Sbatrangj, id gratum fuit Indorum Regi, qui dixit, dic quod petis, ut dem. Philosophus respondit, des mihi nummos [Drachmas] secundum duplicationem Straguli Sbatrangici; i. e. pro Areolâ primâ, unum; pro Areolâ secundâ, duos; pro Areolâ tertiâ, quatuor; & sic deinceps secundum hunc ordinem. Rex dixit, meam de te opinionem irritam reddidisti: quem enim locum [seu valorem] habet hæcce quantitas quam à me petiisti? Philosophus respondit, præter hoc nihil aliud peto: tum Rex dari præcepit. Regis verò Thesaurarius dixit, divitiæ Regni Indiæ totius huic dono non sufficiunt ut hujusmodi Summam colligam. Rex regressit, Istius Doni petitio ipsâ Ludi Inventione mihi gratior est. Quando autem Onfori (Poëta celeberrimus & Principi Mahmûd charissimus, qui obiit anno Hegj. 431) hanc relationem audiret, cupiebat ut quod huic responderet, Principi Mahmûd elogium diceret; cui quidem elogio subjungeretur votum. Jam verò si duplicationem Straguli Sbatrangici secundum illud partitus fueris, cuilibet diei quarta pars nummi [Dirhem] assignabitur. Sic autem se habet votum; Carmine.

O Rex

O Rex mille annos in Regno vivito,

Et — 1000 annos in — ; & fit

Quilibet Annus 1000 Mensum, & quilibet Mensis 100000 Dierum.

Et quilibet Dies 1000 Horarum; & quaelibet Hora 1000 Annorum.

Hæc est hyperbolica gradatio & transcensio, ut in S. Bibliis, *Lux Lunæ erit ut Lux Solis, & Lux Solis erit septuplex illo die quo, &c.* hoc est, lux Lunæ erit ut septuplex lux Solis. Imperfectum reliqui Versum secundum, propter malè exaratum exemplar quod non erat legibile.

Quomodo aliàs etiam iste Abacus luforius fiat Arithmeticæ industriæ campus, ac ludendo Arithmeticæ operationibus perfungi liceat, memorat Joh. Ciermans in Disc. Mathem. prope finem 2^{dæ} Hebdomadæ Novembris, sub. Tit. LOCALIS Arithmeticæ.

Sciendum est, quòd Orientales multum delectentur Combinatione numerorum in Tabellæ quadratæ Areolis inter se convenientium ad quamcunque plagam numeraveris: & ille qui ejusmodi Combinationes eleganter componere novit, multum æstimatur, & pro ingenioso habetur. Tale Schema vocatur *وفاق* *Wepbk*, & Ars illud componendi seu confiendi vocatur *علم الوفاق* *Scientia Concordantiæ* seu *Convenientiæ*, & inter Doctrinas seu Eruditiones Ægyptiorum hæc non est minima: nam in talibus Schematis Voces Literæque exprimuntur Numeris magna mysteria continentibus; quæ, eisdem Numeris rursus in Voces resolutis, evertendo eliciuntur. Et hoc quidem modo res suâ naturâ planæ, opertè & mysteriosè exprimuntur; & obscuritate involvuntur; quod laudabile & pro elegantia nunc (ut & olim) in Ægypto habitum. Hujusmodi Tabellæ à se invicem diversæ (nempe majores & minores) ab Astrologis conduntur pro singulis Planetis: viz. Convenientia 3 in 3 pro Saturno, 4 in 4 pro Jove, 5 in 5 pro Marte, 6 in 6 pro Sole, 7 in 7 pro Venere, 8 in 8 pro Mercurio, 9 in 9 pro Lunâ. Intelliguntur Tabellæ quarum Quadratura est tot Areolarum quaquaversus.

Et

Et quidem in hujus Ludi laudem apud Arabes cedere judicatur, Areolarum Scaccarii dispositio feliciter coincidens cum Mercurii Mensulâ seu Tabellâ, quæ (ut & cæterorum Planetarum) apud Astrologos sacra æstimatur: ea autem est Concordantia ≈ 8 in 8: adeò ut, si fortunato Mercurio ejusmodi Tabella laminæ proprii Metalli insculpatur, eadem credatur cœlesti virtute insigniri ac imprægnari, & eandem portanti tribuere divitias, memoriam & intellectum juvare, & omnia alia quæ à Mercurio fluere existimantur. Si autem illo infortunato fiat sculptura, tum horum contraria eveniunt. Scaccarium itaque numerorum Convenientiâ signatum, exhibet quadratum Octonarium, nempe Octonarium in se ductum; in quo, secundum Areolarum censum continentur particulares Numeri 64, in qualibet lineâ 8 quaquaversum; in quovis latere, uti etiam à latere ad latus & per Diametrum, constituentes 260: tota autem numerorum summa 2080. Et quidem Numerorum dispositio talis est quæ sequitur.

8	58	59	5	4	62	63	1
49	15	14	52	53	11	10	56
41	23	22	44	45	19	18	48
32	34	35	29	28	38	39	25
40	26	27	37	36	30	31	33
17	47	46	20	21	43	42	24
9	55	54	12	13	51	50	16
64	2	3	61	60	6	7	57

Refertur etiam ad hujus Ludi elogium, quòd eo numero habeat Frustula lusoria seu Scachos, ut ex eorum peculiari quodam situ oriatur elegans quædam Sortitio; quæ tamen & aliis quibuscvis diversi coloris reculis præstari possit. Narrat verò AlSáphadi, quòd cùm in eâdem navi aliquando

quando veheretur ex Mohammedanis & Christianis mixtus cœtus, & ortâ procellâ navis propter nimium onus propè esset ut submergeretur; convenerunt inter se ut jacerentur Sortes, & in quos caderet Sors, illi ex navi eum sublevandi causâ ejicerentur. Navarchus verò Turca (astutus nebulo) videns quâ formâ mixtim sederent, dixit, hoc non adeò multum placet, sed consultius videtur ut numeremus populum, & nonum quemque hominem ejiciamus. Cùmque omnes in hoc consensissent, tum in mare projecerunt nonum quemque, eundem circuitum iterando donec tandem omnes Christiani hoc dolo circumventi in aquis periissent, Mohammedanis in tuto manentibus. De hoc igitur stratagemate gloriantes Mohammedani, Scacchorum situ formatum exhibent circulum, cujus nomen in ejusdem umbilico scribitur, sequente modo,

Circulus Muslimorum & Christianorum.

المبدأ *Initium Circuli, à 4 albis ad*
5 nigros, & sic deinceps,

Hujus sitûs ratio memoriæ causâ Literis Alphabêti exprimi solet, hoc modo *د ه با ج ا د ه با ج ا* *Dabbagja Ababgja Baba*; ubi litera *Dâl* 4 albos, & litera *He* 5 nigros designat; & sic deinceps secundum harum Literarum valorem numeralem, Scachi Albi qui Mohammedanos, & Nigri qui Christianos repræsentant alternatim suo ordine collocandi sunt, ut supra monstratum est. In Libello Anglico cui *Tit. Whit's Interpreter*, (8°. S. 87. Art.) traditur hujusmodi Sortitio ita disposita, ut de 30 hominibus partim Turcis partimque Christianis morti destinatis & condemnatis,

natis, 15 Turcæ moriantur, & 15 Christiani evadant. Fit autem hoc modo,

XXXX OOOO XX O XXX O XOO XXOOO XOO XXO

ubi quatuor x denotant tot Christianos, & quinque ooooo tot Turcas; & horum nonus semper damnatur: cujus rei ordo memoriâ tenetur per sequentem Versiculum,

Populeam virgam mater Regina tenebat,

ubi po 4 Christianos, & pu 5 Turcas, &c.

Tantum fuit semper hujus Ludi æstimum, ut ad formam Scaccarii aliquot Urbes extruxerint Orientales, ut apud Megjdium & Abulphe-
dam legitur.

§ *An Shabiludium sit licitum?*

PRIUS autem quàm manum de Tabulâ tollam, breviter disquirendum restat, *An & quatenus hic Ludus ex Orientalium sententiâ sit licitus?* Ludi quidem sunt frequentissimi usûs per totum Orientem, quamvis Lege tam Mohammedanâ quàm Judaicâ sunt in genere damnati & interdicti. In AlCorani Suratâ 5ta legitur, يا ايها الذين آمنوا ادما الخمر والميسر والاذصاب والازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه تغلحون O vos qui creditis, (i. e. O vos Fideles,) *profectò Vinum, & Alea, & Statuæ, & Sagittæ-sortilegæ sunt spurcities ex opere Diaboli; ideòque aversamini ea, fortassis salvabimini*, id est, ut fortè salvemini. Hunc locum Paraphrastes Persicus, qui in Bibliothecâ Bodleianâ fervatur, sic exponit, ای زمره مومنان جزین نیست که خمر و همه مسکرات درین داخلست و قمار و این نیز تمام است درین و کعبه و بیضه و غیر آن و بتان که نصب کرده اند برای عبادت و تیرها.

وَدِهْرَاءِ اَقْدَاحِ بِلِيدِ اسْتِ از وسوسه و تزیین شیطان پس اجتناب
کنید ازین بلید تا شاید که شما رسته گسار شوید بدین اجتناب
O cætus Fidelium, non est præter hoc, (i.e. hoc tantummodò est) quòd
Vinum (sub quo inebriantia omnia comprehenduntur) & Alea (quòd etiam
generale est pro Nerd, & Astragalis, & Beida, &c.) & Idola quæ consti-
tuta sunt adorationis causâ, & Sagittæ aleatoriae, sint sordida, ex suggestione
& illecebris Satanæ: itaque recedite ab hisce sordidis, ut fortassis hac recessione
salvi fiat. Hic, ut vides, Interpres Persicus Beidavium secutus exponit
اَصْنَاب *Antsâb, Idola, quæ cultûs ergò fiunt; cùm id potiùs significet*
Statuas quasvis; & præsertim in hoc loco, Pupas lusorias seu Imaguncu-
las, quibus Arabes Pagani (quos Mohammed ab Idololatriâ dehortatus
est) Shahiludium exercebant, ut alibi fusiùs ostenditur. In Corano au-
tem & alibi, Idola potiùs appellari solent اَصْنَامَ Asnâm. Ita ut id videat-
tur hîc Mohammedi displicuisse, non propter Ludum ipsum, sed prop-
ter Statunculas seu pupas quibus Arabes illud exercere solebant. Ideoque
hodierni Mohammedani oblonga quædam lignea Frustrula ad hunc Lu-
dum adhibent; quo quidem modo eum licitum esse ducunt eorum Ju-
risperiti, qui omnes alios Ludos repudiant & planè interdicunt. In libro
Mustâtraph objicitur, quòd ex minùs attenti animi incuriâ Lusori pro-
clive fit, قول شاه مات مكان الشهادة ut dicat Shâb-mât loco Testi-
monii seu Homologiæ; quæ est, Non esse aliquem Deum præter ipsum
Deum, & Mohammedem esse Legatum Dei, quotidiani usûs apud omnes
Mohammedanos. Sokeiker Damascenus de Shahiludio differens, dicit,
اختلفت الاراء فيه Diversas esse de eo opiniones: & post varias Docto-
rum & Sectarum sententias recensitas, Al Damirium sic concludentem
introducitur, لا شيء فيها يدل على التحريم و انا اقول و الله يقول
الصق و هو يهدي السبيل ان من نظر بعين الرضا والانصاف في
دلائل الغريقين علم ان اللاتى هو القول بالحل مع الكراهة
وهذا مذهب الشافعي وذكر صاحب المنابيع عن ابي يوسف
القول

القول بالإباحة وهذا كله في اللعب بالشطرنج من حيث هو هو وأما إذا انضم إليه اشتغال عن صلاة أو غيرها فالتحريم إن ذاك هو *Non est aliquid in eo quod indicet illud esse vetitum.* Et ego quidem dico (dicat autem Deus quid sit rectum, & ipse dirigat semitam meum) Quod quicumque oculo benevolentiae & aequitatis utriusque partis Argumenta intuitus fuerit, noscet quod sententia eorum qui permittunt hoc (sed tamen cum aversione quâdam) esse secundum Sectam Shâphaitarum. Sed Author τ̃ AlYanâbi, ab Abi Jusuph recenset opinionem de Licentiâ, (i. e. illud esse planè licitum.) Et hoc totum est de Ludo Shatrangj quatenus ille ipse est. Quando autem concomitatur eum neglectus precum, aut ejusmodi alia, tunc certè illicitus est. Hoc verò non est in Ludo ipso: est nempe Accidentale tantum. In libro فتاوي Phatâvi seu Juridicis Responsis celeberrimi Viri Ibn Camâl Bashâ, referente Sokeiker, quaeritur, هل تقبل شهادة لاعبي الشطرنج والطولة *An acceptabitur Testimonium ludentium ad Shatrangj & ad Tabulam?* Cui Quaestioni sic respondetur, أما لاعبي الطولة فلا تقبل شهادة أبداً وأما لاعبي الشطرنج، فلا يضر لعبه عدالته إلا إذا انضم اليه ذلك وهن من المجانبين وما اشبه ذلك *Equidem Lusoris ad Tabulam, non accipietur Testimonium ejus in æternum: sed quoad Lusorem ad AlShatrangj, non lædit lusus ejus Justitiam ipsius; nisi fortè concomitentur eum Pignora ex utrâque parte, aut aliquid hujc simile.* Quàm scrupulosi sint apud Mohammedanos Legum Doctores in Decisionibus suis de Ludis, partim ex dictis patet. Shahiludium autem apud eos præcipuè & præ aliis Ludis exercetur, tum propter singulare ejusdem ingenium, tum quia ille ferè solus est Ludus qui eorum Lege absolutè permittitur & licitus habetur. Eo autem pacto tantum est licitus (ut vidisti) dummodo non ludatur pro pecuniâ aut aliâ quavis Sponsione, Deposito, aut Pignore; nec eo Pietatis exercitia impediuntur. Et hoc quidem strictè observatur apud Turcarum vulgus, qui quamvis quotidie ludant, idque aliquando per totos ferè dies, nunquam tamen pro aliquâ Sponsione ludere solent nec audent, quippe quod

quod sit Lege illis interdictum. Persæ autem & Mogulenses Mohammedani liberè pro Sponsionibus pecuniariis ludere non dubitant. Alii Ludi per eorum Leges absolutè damnantur, ut videas in Hist. Nerd & Aleæ.

Europæis Monachis hic Ludus unà cum aliis aliquando interdictus est, sed sine causâ (cùm non sit casui subiectus) nisi fortè pro pecuniâ luserint. De hoc vide Du Fresne in Glossario.

Mohammedani, ut vides, Ludos in genere (Shahiludio excepto) damnant; quos tamen usu & praxi approbant: eodem modo quo Vinum publicè interdicunt, quod clanculùm immodicâ copiâ (imo & palam Magnates, præsertim Persæ) bibunt & ingurgitant.

Scachorum Ludus eo tempore, quo exaratus est Textus Talmudicus, non erat inventus; ideoque nihil ibi de eo deceditur. Eiusdem autem mentio perperam introducit in Glossam Talmudicam, Tract. Kethuvoh, fol. 61. 2. Ibi enim in Textu, נרדשיר *Nerdshîr*, quod *Tabulæ & Tesserarum Ludum* notat, à Glossatore falsissimè exponitur אישקקיש *Escacques*.

Hujus Ludi mentio in Textu Juris Civilis non occurrit; quippe qui Justiniani tempore in Oriente recentèr inventus, in Occidentem tunc nondum penetraverat. Sed ubi Justinianus Clericis ad Tabulam ludere interdicat, *Authent. interdiciamus, C. de Episc.* ibi vetus Glossator Accursius censet eisdem licitum esse ad Schacos ludere, quia consistit in ingenio naturali, & fortunæ ac casui non est obnoxium. Si igitur quis Ludorum delectum quæreret, ei commendatum velim Scachorum Ludum, qui certè ut aliis omnibus est innocentior, ita & multis nominibus laudabilior habetur. Est enim fraudis & doli mali expers, nec casui subicitur, sed merâ Arte gubernatur: & proculdubiò plus decet ingenuos homines, relictâ aleâ, ex Arte gloriam reportare & ingenio certare; quo vicisse & technam Artémque ostendisse, major ac laudabilior est victoria, quàm nobis segnescentibus, ut à fortunâ superiores fiamus impetrare. In isto enim Ludo sola astutia, quæ adhibenda est, in hoc tantùm versatur, ut Lusor perspicaci sit oculo & solerti animo ad struendum Adversario

infidias, & ad ipsius stratagemata præcavenda ac dextrè evitanda comparatus. Nemo in hoc Ludo, inclementiore & duriore forte lædi potest, nec nisi ex suâ ipsius negligentia perdere; cùm omnia in eo merâ conductûs peritiâ consent, & non sine deliberatione coram & in aperto fiant.

Dubio procul, non tantùm Shahiludium, sed, ut generaliter loquar, alii quoque Ludi, si modicè & cautè usurpentur, inculpatum ac legitimum suum usum habere possint; utpote quibus ingenium exacuatur, animus gravioribus curis districtus relaxetur, lassatæ animi ac corporis vires reficiantur, & totus denique homo novis alacritèr obeundis negotiis magis habilis & idoneus reddatur. Plut. in Lyc. *παιδιά τοῦ πόνου ἡδυσμα*, *Ludus est laboris condimentum*. Sed omne nimium vertitur in vitium.

Ludi enim excogitati fuere meri exercitii & recreationis causâ, non verò ad ludicrum quæstum faciendum. Ideoque pro pecuniâ ludere, omninò indecorum & sordidum esse existimo. Nam præterquàm quòd ludendi finis (nempe animi recreatio & refectio) perdatur; multæ ciantur rixæ, & spe lucri allekti incitantur ut nimium pretiosi temporis ludendo conterant. Quando enim pecunia in periculum venit, Lusoris animus non tam voluptate quàm metu & anxietate afficitur premiturque. In hac autem parte, prohi dolor! nimis frequentèr peccatur: sunt enim, quod pudet dicere, qui adeò stupidè & stolidè Ludis (iisque damnosis) sunt addicti, ut totæ dies ac noctes illorum ludendi luxuriæ vix sufficiant: nec norunt à tali stultitiâ ac dementiâ sibi temperare, donec omnis pecuniæ numeratæ jacturam fecerint, totam paternam hæreditatem decoxerint, & tandem Annulis, Vestibus, &c. exuti fuerint, & hoc modo propriâ stultitiâ omnibus rebus spoliati discesserint. Eam autem Anglorum superat infania Italarum, qui, Neapoli & alibi, post consumptam ludendo pecuniam vestesque, corpora sua pro certo annorum numero Collusori (ut ad ludendum pergant) oppignerare & emancipare solent. De Chinesibus etiam & Indis fertur, quòd aliquando ludendo incensi ac vexati, tantâ vehementiâ & impetu ac fervore in ludum ferantur, ut post substantiam & opes amissas, corporum suorum membra refecanda oppignerare non dubitent; & post unum forte digitum ludendo amissum,

amissum, nondum deterriti pro altero ludant. Ludendo autem amissos Digitos non refecant, & Emancipati in Libertatem redeunt. Alia decent Christianos. Dum autem pro pecuniâ ludimus, pro sufficiente excusatione habetur, quòd aliàs fortè non essemus satis intenti, nec curaremus quis alterum vinceret, nisi aliquid pecuniæ periclitaretur. Sed certè vincendi gloria & peritiæ ac ingenii ostentatio debet plus valere, & in Ludo intentionem procurare plus quàm Quæstus & Lucrum, quæ in hoc casu valdè fordida habentur.

Jus quidem Civile Laicis permittit ut in quibusdam casibus pro pecuniâ ludant, si modò non superent Solidum, quamvis divites sint; aut pro eo quod in mensam mox apponendum est & communiter vescendum: sed Clericis planè interdicit ludere ejusve Inspectores esse. Si autem datur & non concedatur, quòd aliquando pro pecuniæ Deposito ludendum fit, nonne summæ est dementiæ, certam pecuniam fortunæ incertitudini ac vicissitudini committere? Quis cordatus est qui viarum benè gnarus, suæ peritiæ non potiùs credere, quàm clausis ac obvelatis propriis oculis, aliorum conductui se tradere vellet? Si hæc res ritè perpendatur, eodem infano modo fit ab iis qui honestas Recreationes Arte & certitudine fundatas relinquunt, ut aliis quæ & fraudi & incertitudini ac aleæ sunt subjectæ seipfos addicant; & expositâ in medio Mensæ pecuniâ, eam cœcutientis fortunæ arbitrio vel in suas vel in aliorum crumenas deducendam permittunt.

Olim apud Ethnicos Romanos Senatûsconsulto cautum est ne in pecuniâ luderetur, nisi in quibusdam casibus. Et fanè propudium est, Christianis pro fordido lucro ludentibus, à Turcis id nobis exprobrari posse, quòd ii nunquam nec pro pecuniâ nec pro alio quovis deposito aut pignore ludant. Ideoque suademus, utinam & persuadere possimus, ut qui se ingenuos esse profitentur, ab illaudabili & fordidâ illâ consuetudine in posterum abstinere vellent; cùm hoc faciendo auferant ab amicis, quibus potiùs aliquid dare debuerant, quod Liberalitatem & veram Amicitiam minimè sapit, ut notat Aristoteles, qui tales Lufores ut Illiberales & αἰχροπεδοῦντες censet, & hoc nomine infames relinquit.

HISTORIA
SHAHILUDI.

HISTORIA

SHILLID

MONITIO AD LECTOREM.

QUIA usu venire solet ut ii qui Linguis Orientalibus non sunt imbuti, multa sibi ignota in Libris videntes, ab eorundem Librorum lectione deterreantur; Benevolum Lectorem heic monitum velim, exotica omnia verbatim reddita esse Latine: ita ut si Arabica, Persica, &c. inter legendum plane omiserit, tamen sensus in Versione expressus erit integer, ac si Orientalia omnia suo ordine legisset ac intellexisset. Sciat quoque Vocales â î û circumflexo Accentu notatas, crassiore & pleniore sono producendas esse: & j in initio vocum pronuntiandum ut ibidem y pronuntiaretur, ut in Jaman aut Yaman: alias quando sonat ut g molle, tum eam potestatem expressam esse per gj, ut in notissimâ voce ignotissimæ pronuntiationis Hegjra, quæ est dissyllaba Hegj-ra, non autem trissyllaba ut vulgò sonatur errore receptissimo. Si volumus g durum, tum scribimus gh. In Tyronum gratiam neglexi Arabum Regulam de Articulo Al ante literas Solares cum primâ vocis literâ collescente, ut in Assûphi, ubi nomen obscuratur & deformatur tali coalescentiâ: pro eo itaque scripsi AlSûphi, & nomen separatim ab Articulo enuntiavi, ut hac ratione verum & nudum nomen seorsim ab Articulo magis distinctum apparere possit, & cuius imperito integrum sit nomen ab adjuncto Articulo separare & distinguere. Nihilominus tamen dicta Regula in Arabum Libris legendis non est negligenda, utpote quæ ad veram & legitimam lectionem sit necessaria. Apostrophes Nota à nobis adhiberi solet ut Hyphen loco Wallæ Arabum, ad indicandum sonum τ̃ Eliph in Articulo Al negligendum, & duas voces junctim legendas, ut Lamîyato' lAgjam, pro eo quod aliàs enuntiandum esset Lamîyato AlAgjam. Et è contra, aliquando adhibemus Apostrophem ad indicandum disjunctionem, ubi sc. aliquid subintelligendum est pro sono & Ain, cujus potestas nostris literis Europæis commodè exprimi non potest; idque præsertim in medio vocis, ut in Mes'ûdi, ne aliàs erretur legendo Me-fû-di malè divisâ syllabatione: quin & Vocalis protractionem subindicat, ut in Ca'ba & Sa'di, quasi productiore sono compenset pro Ain, ac si aliàs legeretur Caaba & Saadi. Sic etiam in fine, ut Rica'.

De vocum Sinicarum Pronuntiatione notandum est, quòd ch semper sonet molliter quasi tch: & g in initio vocum etiam molliter fèrè ut dg; at in fine vocum semper duriter: Ex. gr. Ging sonandum est Dgingh. Plura de vocum Chinensium verâ Pronuntiatione prout in Missionariorum Libris leguntur, docui in Præfatione ad nostram De Ponderibus & Mensuris Chinenſium Epistolam ante aliquot annos editam. Nam vera cujusque Linguae Pronuntiatio præ omnibus affectanda est; cùm in conversatione cum Indigenis, si opus sit, Sinicas aures quàm maximè raderet, audire suas voces falsâ pronuntiatione tam miserè detortas, ut aliam ab eâ diversam Linguam barbaram loco suæ elegantioris sonari putârint. Nec cuivis operæ pretium est, pro veris Locorum & Virorum nominibus malè sonantia & falsa addiscere, quæ postea iterato labore dediscere oportebit.

Ubi de â circumflexo ad crassiorem sonum formandum superiùs egimus, notandum est quòd talem sonum non formet in eis vocibus exoticis ubi est tantùm Ablativi Casûs signum; quamvis aliàs quatenùs tales voces conformentur Latine flexioni, tali Accentu affici mereantur: nam in Latinarum & aliarum vocum flexione est contractioris Scripturæ & productioris Soni signum, cùm Musâ sit pro Musaa, & Manû pro Manuü, eodem modo quo etiam in Genitivo Musæ est pro Musæ, & Manûs pro Manuüs, cum ejusdem aliis, commodioris soni causâ. Et talis Accentus quamvis non actu, tamen potentiâ semper adesse subintelligendus est. Ideoque inter Germanos quibuscum Latine locutus sum, memini aliquos quemvis Ablativum & Dativum Casum inter loquendum audibili Accentu Circumflexo semper afficere & premere solitos, & in libris suis tali accentu notatum exhibere. Hujus ratio meliùs apparet in linguâ Græcâ, ubi Omicron in Nominativo mutatur in ω seu duplex O circumflexum in Dativo. Vale.

HISTORIA SHAHILUDII.

§. I. *De Shahiludii Nominibus.*

HUJUS Ludi non invenitur aliquod nomen verè Latinum, nec genuinum Græcum, quia veterum Græcorum & Latinorum temporibus non fuit inventus, nec eis notus. Ideoque non nisi invitò huc trahuntur Clāssicorum Scriptorum de *Latrunculis* loca, quæ passim à Viris Doctis perperam huic Ludo applicari solent. Apud Europæos (propter vocabulum *Scach* quod inter ludendum venire solet,) commodioris nominis loco, vulgo vocatur *Scachorum Ludus*; & τὰ πρῶτα τῆ παιγνίου, *Scachi* nominantur.

In hujus nominis Originem indagantium quidam sunt, qui hunc Ludum sic dictum volunt à Danico *Schach obliquum*, propter obliquas motiones aliquot Scachorum. Alii arcessunt à linguâ Germanicâ, in quâ (ut in opere suo Etymologico MS. notavit Doctissimus Senex D. Fr. Junius jam defunctus,) “*Scach* est *Præda*, & *Scacha* *Latrocinium*, & “*Scechere* seu *Scheecher* *Latro*: unde etiam Anglo-Saxionice *ſceacepe* “est *Latro*, *Seditiosus*, *Transgressor*, *Flagitiosus*. Ab his quoque linguâ “Belgicâ *Schaeck* est *Raptus* seu *Stupratio* Virginum, & *Schaecker* est “*Raptor*, *Stuprator*.” Idem istud Vocabulum occurrit in Capitulis Caroli Calvi, qui 800 abhinc annis vixit. Ibi inquam sancitum est ut sequens Juramentum ab omnibus præstaretur, *Ego ill. adsalituram, illud malum quod Scach vocant vel Tesceiam, non faciam, nec ut alius faciat consentiam: Et, si sapuero qui hoc faciat, non celabo: Et quem scio qui nunc Latro aut Scachcator est, vobis Missis dominicis non celabo ut non manifestem, si me Deus adjuvet, Et istæ Reliquiæ.* Et postmodum, hoc eodem vocabulo usus est Otto Imperator Legum Longobardorum Lib. 2, Tit. 55, l. 37, *De Furto aut Schacho, si ultra sex solidos fuerit, similiter ut*

per pugnam veritas inveniatur præcipimus. Et ad hunc usque diem, Germani, *Furtum* vocant **Scach**.

Mentem verò subit suspicari, haud diu ante Caroli Calvi tempora, hunc usum dictæ vocis apud Germanos *Furtum* significatis, ortum habuisse à receptissimo errore, quo (ut hætenus etiam apud Autores factum est, & ad nostrum usque tempus propagatum) Scachorum Ludus cum Latronum seu Latrunculorum Ludo confunditur, & alterum nomen pro altero promiscuè usurpatur. Nam cum ex Oriente fortè inaudiverant de Ludo Scachorum, quem eundem esse cum Latrunculis (quos in Romanorum libris inveniebant) autumarent; inde illi, ut & posterius, nimis temerè & falsò collegerunt lusorium illud **Scach** *Latronem* significare.

Sed de appellativâ hujus nominis in linguâ Germanicâ significatione, nolumus esse solliciti: nam sive Germani illud nomen ab Orientalibus acceperint, sive ante Shahiludii inventionem ab omni ævo in suâ linguâ habuerint, parùm refert; cum certo certius sit, illud quatenus est hujus Ludi proprium nomen vel apud Germanos vel quosvis alios, Originem suam debere Orienti, ubi nulla in eo Furti species, nec Furium consortium, repræsentatur.

Ut itaque rem ipsam tangam, & veram hujus vocis originem in medium adducam, notandum est, quod inter ludendum apud Orientales (à quibus hic Ludus primò ad nos manavit) frequentissimi usûs sit Monitorium vocabulum شاه Shâb, i. e. *Rex*, quippe quo Rex, ut ab imminente hoste sibi caveat & periculum evitet, moneri solet. Europæi itaque infuetis auribus hoc audientes, & operosam Gutturalis *h* in fine pronuntiationem ægrè imitantes, id variis modis deformarunt, perperam nempe pronuntiando *Shach*, vel *Schach*, &c. idemque pro vero hujus Ludi nomine venditârunt. Deinde etiam quævis Gens id ad suam pronuntiationem & Dialectum peculiari quodam modo accommodasse videtur. Japonensibus enim sonat *Xogui*, quod fortè acceperint à Lusitanis, qui dicunt *Xaque*; quarum illud enuntiandum est *Shogbi*, hoc vero *Sbaque*: nam apud Lusitanos litera *X* plane idem valet ac Anglicum *Sh*.

Hispanis

Hispanis quoque dicitur *Xaque*, seu *Jaque*, five *Escaque*; quod addendo pluralitatis literam *s*, fit *Escaques*, quo nomine *Milites* lusiles notantur. Hi apud Polonos appellantur *Szachi*, & *Scacchi* apud Italos, qui pro Monitorio dicunt *Scacco*. Hinc harum regionum Judæi habent suum *שקאק* *Scachi*, & *אשקאק* *Escaques*, seu *אשקקיש* *Escacques*, prout in Glossâ Talmudicâ, & libro Cózari ejusque Commentatore scribuntur. Abben-Jachiaë dicitur etiam *לוח השאק* *Ludus Shach*. Germani pro Monitorio dicunt *Schach*: Ludum verò ipsum denotantes, addunt *Spiel*, ut dicatur *Schachspiel*, i. e. *Scachorum Ludus*. Sic in linguâ Carnorum seu Carniolorum *Shobspil*. Ruffi & Muscovitæ Ludum nominantes postponunt *Mati*: ita ut apud illos hic Ludus audiat **ШАХМАТ** *Shachmâti*, sumptâ totius denominatione à Formulâ illâ quâ quisque Scachorum Lusus finire solet. Sic etiam Abben-Ezra eum vocat **שהמת** *Shâb-mât*. Galli suo modo præponunt literam *e*, & pro Monitorio dicunt *Eschey*, seu *Eschec*: Milites verò pluraliter vocant *Eschecs*, seu *Eschez*: unde per Aphæresin, fit Anglicum nostrum Monitorium *Check*, & Militum seu totius Ludi nomen *Chess*. Hæc accepimus quo tempore Angliam possiderent Normanni, quorum pronunciatio *t̃sch*, (sicut & originitio Perfica) monet ut rectius Anglicè per *sch* scribamus *Sheck*, & *Shess*, ut hoc modo melius consonent cum Gallico *Eschec* & *Eschez*.

Ex dictis constat quod ex Perficâ voce *Shâb*, hujus Ludi appellationem sibi finxerint Europæi & alii, qui sonant *Shach*, *Schach*, *Schech*, *Eschec*, &c. ut supra notatum. Hoc vero non esse reverà hujus Ludi nomen, sed tantum vocabulum aliquod inter ludendum sæpius adhiberi solitum, certissimum est. Cùm autem id apud Europæos ubique pro vero ejus nomine accipiatur, nec ferè aliud nomen habeant, hic Ludus Latinè haud incommodè nuncupari possit *Scachiludium*, seu potius *Shabiludium*, i. e. si vim vocis spectes, *Regiludium*, i. q. Weickmanni **Königs-spiel**: vel etiam dici queat *Scachotechnia*, seu *Shabotechnia*, i. e. *Regiludii ars*: vel tandem *Scachomachia* seu *Shabomachia*, i. e. *Regipræprælium*, ubi sc. inter duos Reges prælii species instituitur. Hodiernus autem apud Europæos usus, *Scachorum* nomine, non tantum Reges, sed & omnes cujuscunque generis Milites lusiles intelligi jubet.

In.

In superioribus monstratum est, illud hujus Ludi nomen quod apud Europæos jamdiu obtinuit, deductum esse ex Oriente; ubi tamen id pro illius nomine nullatenus usurpatur. Jam itaque restat dicendum quibus nominibus ab ipsis populis Orientalibus hodiè appelletur, vel olim appellatus fuerit.

In Alcorani Surâtâ quintâ, hicce Ludus intelligitur nomine *انصاب* *Antsâb*, id est, *Statuæ*. Beidavius autem & alii in Coranum Commentatores Arabes, præcipiti zelo in idololatriam invecti, perperam, me judice, in hoc loco interpretati sunt *انصاب* *Antsâb*, per *اصنام* *Afnâm*, id est, *Idola* quæ sunt adoranda. Hoc nomine *Antsâb* aliquando etiam intelligunt *Saxa stativa* circa Templum Meccanum collocata, super quæ Arabes Pagani olim ritu Idololatræ Sacrificia sua mactabant. Illud enim Templum (à cubicâ seu quadratâ Tessera figura dictum *كعبة* *Ca'ba*) ante Mohammedis tempora Idolorum cultui dedicatum fuit.

Verum quidem est, quod à Verbo *نصب* *erectum statuit* seu *collocavit*, fit nomen *نصب* *Nâtsab*, cujus forma pluralis est *انصاب* *Antsâb*, quâ tam *Saxa stativa* illa, quàm quævis erectæ *Statuæ*, *Idola*, *Simulachra*, & cujusvis generis *Imagunculae* ac *Statunculae* subinde intelligi possint. Adeo ut non sit nobis cum dictis Commentatoribus controversia de vi vocis *Antsâb* in genere, sed tantùm de ejusdem peculiari usu seu acceptatione in dicto Alcorani Commate, quod supra in Prolegomenis (ubi *An & quatenus hic Ludus sit licitus* agitur) integrum adduxi, ut à Lectore melius expendatur. Heic autem (ut Beidavii sententiam diluam) addam, quod non tantùm Grammaticalis significatio commodè feret ut *Antsâb* de aliquo Ludo exponatur, sed & scopus loci rem benè perpendentibus idem planè suadebit. Cum enim Mohammed in dicto Commate, *تا Antsâb*, inter Ludos enumeret, & cum Vino, Aleâ, & Sagittis aleatoriis in eâdem enuntiatione conjungat, rationi magis consentaneum videtur, ut illud vocabulum de Ludo aliquo seu ludicris Statunculis intelligatur, potius quam de Idolis quæ cultûs causâ eriguntur. Et, si de aliquo Ludo, tum certè de hoc potius quam de alio; cum Scachorum Ludus præcipuus fit (& forte unicus, ut ex seqq. planius patebit) qui *Statuis* five *Imagunculis* exer-

exerceatur. Eisdem forsan rationibus adductus, vetus Alcorani Interpres Latinus in dicto loco legit *Scacos*; tales enim *Statuas*, non vero *Idola*, ibi interdictas judicabat.

Hæc nostra sententia adhuc magis probabilis videatur, cum certum sit Mohammedem totâ industriâ laborasse, ut omnem Idololatriæ speciem aboleret: quâ de causâ cum Coreisitis aliisque Arabibus Paganis perpetuas lites fovebat, nec quidem Affeclis suis permisit ullas animalium figuras pingere, neque ulla Simulachra, ne quidem ornatûs causâ formare, ne fortè in usum Idololatricum tandem traherentur. Et quidem Mohammed natus fuit XL^{mo} seu XLII^{do} anno Nushirravâni Persarum Regis, cujus tempore (ut seq. Sectione probabitur) hicce Ludus ex Indiâ in Persidem, & deinde in Arabiam, migravit: unde certissime constat, ipsum apud Arabes tum in usu fuisse antequam Pseudo-Propheta suam Legem conderet. Cum itaque ille Paganos Arabes ad unius Dei cultum adducere, & ab Idololatriâ avertere conaretur, omnium Simulachrorum speciem damnavit; simulque hunc Ludum, quod Scachis figuratis sive Imagunculis ac Pupis (quæ Idolorum aspectum præ se ferre videbantur) exerceretur, in dicto Corani loco illicitum pronuntiavit.

Supradictam Regulam de Imaginibus aut Picturis nec formandis nec colendis hodiè religiosè observant Turcæ & omnes istius Sectæ sequaces; qui nec in Libris, nec in Nummis, aut abibi ullas Animalium figuras fingere aut pingere audent. Persæ autem & Mogulenses Indi, omnesque hujus Sectæ affeclæ (quamvis sint itidem Mohammedani, nec Imagines colant) laxiorem sanè & magis discinctam in hac parte Conscientiam habent, in Libris & Nummis quasvis picturas sine Conscientiæ scrupulo formantes. Et memini me aliquando vidisse Togrulbeghi (qui vulgo Tangrolipix audit) Caput in Nummo æneo, in cujus margine inscriptum erat Nomen *طغرل بيك* *Togrulbegh*, seu *Tungrulbegh*; qui itaque Persicæ Sectæ homo fuisse videtur, ut & alii omnes Orientales Principes qui in Nummis Effigies suas exprimi curarunt. Et hinc est quod infra designati Scachi plani, sint in usum Sectæ Turcicæ; Scachi vero figurati, in usum Sectæ Persicæ.

Quod

Quod vero circa Mohammedis tempora Papis seu Imagunculis ludebatur (ut Assumptionem probem) satis constat ex Dicto sive Effato Prophetæ Ali, quod ex Sunnâ referunt Sokeiker Damascenus, & Author libri Mustâtraph, aliique: cum nempe casu dictus Propheta pertransiret aliquot homines Scachis ludentes, dicebat illis, ما هذه التماثيل التي Quænam sunt hæ Imaguncule in quas tam intenti estis? Unde constat Alim vidisse Imagunculas quarum usum ignorabat: quia hoc Inventum tunc erat in infantiâ suâ, nec omnibus ubique notum. Sed ex his verbis, Turcicæ Sectæ Doctores Legis Mohammedanæ colligunt Prophetam Ali (quem Mohammedis Successorem quartum, Persæ vero primum, fuisse statuunt) propter Imagunculas quibus ludebant, tantum vituperasse hunc Ludum, non verò eum prohibuisse; adducentes sc. hoc Oraculum, ut ex eo colligeretur an licitus esset necne; quod affirmativè concludunt alii nunc posteriores Turcicæ Sectæ Mohammedani, sine scrupulo eum planè licitum esse statuentes, cum forti ac fortunæ non subjiciatur, nec figuratis Scachis apud ipsos hodiè exerceatur. Sed Persicæ Sectæ Mohammedani, ut & Indi, figuratis Scachis olim ludebant & hodiè ludunt. Et, quòd Imagunculis tunc ludedant, planè fatetur Sokeiker ex Turcicâ Sectâ Damascenus, qui suprâ citata Ali verba sic illustrat, وهو ان الشطرنج كان ان ذاك صوراً علي صور الرجال Et hoc est, quia *AlSbatrangj* tunc fuit formatum ex figuris Virorum, & Elephantum, & Equorum, sicut jam est mos Persarum, seu Barbarorum. Cumque jam non sit dubitandum quin Mohammedis tempore ludebant Scachis figuratis, à quibus ille planè abhorruit, nihil obstat quin facile credamus Mohammedem omnem Statuarum cultum & usum abolere cupientem, in dicto Corani loco Statunculas etiam lusorias nomine *Antsâb* intellexisse, easdémque prohibuisse.

Hicce Ludus à Persis aliquando vocatur *Pec*, seu *Bec*, *بخ*, quod sonat *Benè*, *Euge*, quippe quæ vox inter ludendum à Collusoribus sæpè adhibeatur. Aliàs quandoque dicitur *âvend* seu *âvengh*, *آوند*, vel contractè *âven*, *آون*, quæ sonant *Suspensum*, fortè quia Scaccarium. (cum Frustru-

Fruſtulorum Sacculo) à luſu otioſum, ad parietem plerumque fuſpenſum cernitur. Sed uſitatum hujus Ludi per Orientem nomen, eſt شطرنج *Sbatrangj*, quod Armeni etiam ſonant շտրանջ *Sbatrangj*, & aliquando շտրանջ *Satrangj*. A Turcis Conſtantinopolitanis vulgò pronuntia-
tur *Shetrungj* ſeu *Shitrungj*. Aliquando ſcriptum vidi شطرنج *Sbatrangh* per literam *Ta*: & ſæpiùs in quibuſdam Perſarum Libris (etiam malè per *Shin* & *Ta*) legitur شطرنج *Sbatrangj*, & quod idem valet شترنج *Shitrengj*, & ſubinde شترنج *Shitrengb*, ſeu *Sbatrengb*: & minùs benè cum Dzamma, *Shutrengb*. Quo autem modo veriùs & rectiùs à Perſis aliàs ſcribitur & legitur, in ſequentibus docebitur.

Arabes potiùs per *a* clarum ſemper ſonant *Sbatrangj*, ſeu cum Arti-
culo *AlSbatrangj*; ſive pro more, colliquato *l* in *sb*, *Aſbatrangj* vel *Aſbe-
trengj*. Hinc Hiſpani & Luſitani habuerunt ſua vocabula ſuaſque formas
Xatrang, ſeu *Xatreng*; vel cum Articulo Arabico, *Algedrèz*, *Alxedrèz*,
Agedrèz, *Axedrèz*, *Axedreç*: nam hiſce omnibus & adhuc pluribus mo-
dis id ſcribere & pronuntiare ſolent, cùm Luſitanorum *x* ſonet ut noſ-
trum Anglicum *sb*. Pedro de Alcala in Dictionario Hiſpan-Arabico
impreſſo, nomen *Axedreç* tanquam Hiſpanicum, Arabicè exprimit &
exponit *Citrang*, unde colligimus quosdam Maurorum hoc etiam modo
pronuntiàſſe.

In Vocabulario quodam Perfico malè ſcriptum reperi شبرنج *Shârigj*,
(fortè pro شبرنج *Shabrangj*), quod non ex indiſtriâ, ſed Scribæ errore
factum puto, quamvis in juſtum ſuum ordinem Alphaneticum hoc modo
ibi ſcriptum reperiatur, & quoque exponantur per صترنج *Satrangj*.

Sunt ex Mauris qui id efferunt *Effſatrangj*, ſeu ut habet Nomenclator
MS. Hiſpano-Arabicus, السترانج eodem ſono vocis malè exaratae. Et
apud Ibn Chelikân in Carmine Arabico, notatur legendum *Sitrangj*. In
alio quoque libro ſcriptum vidi صترنج *Satrangj*, & صا صترنج *Sâ Sa-
trangj*, quaſi ab aliquo qui Sibbolifmo laboraret. Hoc poſterius fortè
ſcriptum fuerat ab aliquo Græcorum, qui ſcribunt & ſonant *σα* pro *Shâb*
cùm *sb* non habeant, & in medio & fine vocum vim τξ *b* enuntiare ne-
queant.

queant. Ridiculam ejusmodi pronuntiationem tanquam lepidum & ridendum quid memorat Sokeiker Damascenus & Sephadius, cum aliquis socio suo diceret, يا سجاج هات الشطرنج من تحت الشجرة cui alter respondit, *Tu sanè pronuntiando errâsti in 9 punctis*, i. e. in 3 ش; eò quòd debuerat rectiùs dixisse, يا سجاج هات الشطرنج من تحت الشجرة *O vir strenue, cedo AlShatrangj sub illâ arbore*: ubi *AlShatrangj* pro omnibus hujus Ludì Instrumentis in genere sumitur. Arabes quidem (ut in supradictis cernitur) processu temporis, verum nominis Perfici sonum mutârunt & vitiârunt: illi enim in initio hoc nomen sine vocalibus scriptum videntes, & verum ejus sonum ignorantes, quisque pro libitu pronuntiabat ut sibi videbatur, vel prout in buccam venerat: unde tanta in hoc nomine diversitas.

Ab isto Vocabulo etiam denominata sunt quædam ad Ludum non semper pertinentia, sed tantùm propter Strias & Tessellationem sic dicta. Ex. gr. apud Indos (quod à Mercatoribus didici) *Sitrungee* est species *Panni* sic dicti, viz. *Stragulum striatum* latioribus striis, propter aliquam similitudinem cum *Scaccario*, cujus locum talis *Pannus* aliquando supplere solet. Est quoque *شطرنجي* *Shatrangjî* quædam species *Panis*, qui propter admixtos latiores furfures, quodammodo variegatus & quasi tessellatus esse videtur. Descriptio Perficè in libro *Pherbengh Gjibângbîri* talis est, *Shatrengj vocant Farris partes simul mixtas: adeò ut si Pulmentum ex eo coquunt, id vocant Pulmentum Shatrengicum; vel si Panem ex eo coquunt, eundem nominant Panem Shatrengicum; quæ viliora haberi solent.* Ideoque Sheich Aúhadi poëta dicit,

سفره چرخ و تان شطرنجي
چيست تا در سـمـط او سنجي

*Mensa Orbis-cælestis & Panis Shatrengicus,
Quid sunt ut in convivio ea ponderes?*

id est, quamvis Orbis-cælestis Expansum ad instar Mensæ sternatur, &
Stellis

Stellis tanquam Ferculis variè ornetur, homini tamen esurienti nihil est, respectu mensæ bono apparatu instructæ: nec in delicatioris cibi censu habendus est Panis Shatrengicus, *i. e.* ex farre seu farinâ furfuribus misto. Hæc inquam quid sunt, ut in convivio seu benè instructâ mensâ ea æstimes, eorum aliquam rationem habeas, aut alicujus momenti ac ponderis esse censeas?

Supradicti nominis aliam significationem adducit Megiserus in Dictionario Polyglotto, dicens, quod in linguâ Carinthiæ *Sbtreng* fit *Strenuus*; fortasse quia quasi strenui & pugnaces habentur Viri Shatrangici, sc. Frustula militaria seu Milites lusorii.

A dictis nominibus Orientalibus, Græci aliquas deduxerunt formas, quas aliquantulum immutatas ac detortas, pro hujus Ludi nominibus venditarunt. Exempli gratiâ, Græci hodierni, ut & ii mediæ ætatis, suo modo hunc Ludum vocant scribuntque Σαντραζ: & in Ducæ Byzantinâ Historiâ eodem fermè modo legitur Σαντραζ, quod ille Ducas Persicum esse dicit. Hæc autem ex communi Græcorum usu, patiuntur Metathesin literæ ν, quæ meliùs rescribenda sunt Σαντρανζ & Σαντραντζ, cum utrumque horum manifestò sit ipsissimum vocabulum شطرنج *Sbatrangj* seu *Sbatranzj*; excepto quod Græci sonum ش *sh* suis literis exprimere nescientes, cogantur scribere *Satranz* per Σ seu *S* simplex in initio sine aspiratione, & per ζ loco *g* mollis in fine, cum Græci *g* molle non habeant.

Vocabuli Σαντραζ alius est usus apud modernos Græcos inter Turcas viventes & Turcicè loquentes, à perplexitate hujus Ludi, ut videtur, desumptus; quo significatur *Stultus* & *Ignarus* homo rusticis moribus imbutus, seu *homo implicati ingenii*, qui se extricare nequit. Græci enim Turcicè loquentes dicunt, *Icùl bre Santràzj*, id est, ἀπελθε παρὰ ἐμπεπλεγμένῃ, sicut me olim docuit Hieremias sacerdos Græcus Doctissimus. In hac loquendi formulâ, vocula *Brè* fit à Græco μωρὲ, *ô stulte*: ab hoc enim contractè fit μρὲ, & hinc facilioris soni causâ βρέ. Sic D. Rhodocanaces. *Icùl* verò est pro إكبل *Icghil*, seu ut vulgus *Icghul*, *i. e.* *fuge*, ab إكمل *Icamak*, *i. e.* *fugere*. Quin etiam dictus Hieremias aliam me do-

cuit Formulam vituperandi aliquem, *O bir ghedi Santràzj-dur ki olagjàk degbil-dur*, id est, eodem interprete, Ἐκεῖνός ἐστιν εἰς ἀνόητος ἐμπεπλεγμένος ὅπως ἀλλέως ἔγινεται. Hæc enim verba suâ manu scripsit. Turcica vero strictius reddi possunt, *Ille est cornutus ἐμπεπλεγμένος qualis futurus non est alius*; nempe ita ut ei par inveniri non poterit.

Sunt quidam Græcorum qui ab eodem vocabulo *Sbatràngj* seu *Satràngj* five *Satrèngj*, deduxerunt aliam Formam quâ hic Ludus nominatur *Zατρίκιον*, quod certè est quasi *Zατρίνη*, seu additâ terminatione Græcâ, *Zατρίνηκιον*: hoc enim modo perventum est ad *Zατρίκιον*, omisso ν, uti fere solent facere mediæ ætatis Scriptores in vocibus peregrinis, qualia sunt *Κασρέσιον* seu *Κασρίσιον* *Castrense*, Ἑρμητὰ *Armenta*, &c.

His positis, abundè constare potest quantùm erraverit Doctissimus Salmasius, qui asserit nomen *Zατρίκιον* unâ cum ipso Ludo à veteribus Græcis manasse. Mirum quod nemo Veterum hujus unquam meminerit! Utinam potuisset citare ullum ante mediam ætatem Autorem qui hujus Vocabuli vel semel mentionem fecerit. Aliàs enim illius Assertio est gratis facta; & quâ ille asseruit, eâdem facilitate negari potest.

Anna Comnena in Alexiade meminit Patrem suum Imperatorem ad diluendas negotiorum curas, cum aliquot ex Consanguineis suis de noctu aliquando lusisse *Zατρίκιον*, quod ipsa Anna dicit *ab Assyriis ad nostrum usum propagatum*. Et tamen Doctissimus Possinus in suo Glossario Annæo, conatur deducere illud nomen non ex linguâ Assyriacâ, sed à Græco *Ζητρεῖον*, seu *Zατρεῖον*, id est, *Pistrinum*, *Ergastulum*: hinc enim ὑποκατασκευὴ ἐπενθέρσει extensum putat *Zατρίκιον*; idque præsertim, cùm (illo dicente) in aliquo Anonymo mediæ ætatis Glossario MS. legatur, *Zατρίκιον, ὁ καὶ σπὸς τὸ τῶν δίσλων καλασθήριον*, id est, *Zatricium est Cuspos [Cippus stocks] servorum puniendi locus*. Cum autem in solo isto Manuscripto legatur *Zατρίκιον*, & omnes alii Autores legant tantùm *Zατρεῖον*, seu potius *Ζητρεῖον* (sic Moschopulus, *Ζητρεῖον κρινῶς ὁ κῆπος*, i. e. *Cippus*) suspicor in dicto MS. mendum esse Librarii; adeo ut pro *Zατρίκιον*, legendum sit *Zατρεῖον*. Quærendum igitur, annon in dicto MS. Glossario prorsus omissum fuerit *Zατρεῖον*, dum *Zατρίκιον* ejus loco substituitur? Nam non possum imagi-

nari

nari dicti Glossarii Autorem, quamvis fortè modernum, eum in modum judicio destitutum, ut ex industriâ hæc duo (quasi idem essent) confuderit. Quia vero significatio *Cippi* aut *Pistrini*, nihil ad Ludum faciebat, D. Possinus nimis subtiliter ulterius excogitavit, hunc Ludum primò fortè in usu fuisse apud Latrones eundem exercentes in *Carcere*, cujus muros per Alvei lusorii Margines seu Limbos designari imaginatus est: hinc putat fieri posse, ut nomen loci (sc. *Carceris*) ubi hic Ludus exercebatur, translatum fuerit ad ipsum Ludum. Sed quàm longe petatum hoc! Et præterea, non animadvertit, *Latrunculos* & *Latrones*, apud Veteres non significasse *Fures*, sed *Milites*, & *Latrocinari*, esse *Militare*; & insuper verum *Ludum Latronum*, ab hoc nostro longe diversum esse, ut suo loco monstrabitur: quæ sane planè subvertunt dictæ ejus opinionis fundamentum de Latronibus in Carcere, qui potius in libero Exercitu versari debuerint. Deinde, cum particularium Scachorum figuræ sint à se invicem diversæ, nulla verò Latrunculorum à se invicem in figurâ diversitas apud Romanos Scriptores ullibi memoretur, impossibile est quod *Latrunculorum* nomine *Scachos* intellexerint.

Ille quoque huic Ludo perperam applicat Theocriti locum in Idyllio sexto (καὶ τὸν ἀπὸ γραμμῆς κινεῖ λίθον, & à linea movet lapidem) qui de alio planè diverso Ludo intelligendus est, non autem de *Zatricio*: de quâ re non multum, ut spero, dubitabitur, cum exploratum habeamus tempore Theocriti (qui circa finem Monarchiæ Persarum vixit) *Zatricii* Ludum non fuisse inventum, nec in rerum naturâ extitisse: ex authenticis enim & indubitatis testimoniis, illius Inventio, vel saltem ex Indiâ in Persidem missio, refertur ad tempora Regis Nushirravâni, qui fuit Justiniano Imperatori coævus.

Per *lapis à lineâ*, idem vir Doctissimus intelligit *Regem è loco suo movendum*, ut hostes debellare possit: quod sanè hujus Ludi naturæ non benè quadrat; cum Regis motiones ad periculum evitandum, potius quàm injuriam inferendam, disponi ac ordinari soleant: ideoque ipse nimis temerè hanc suam sententiam à Scacchotechniæ peritis approbatam esse pronuntiavit. Ille verò excusandus est, quòd à Scholiaste Græco, ut videtur,

videtur, seductus fuerit : nam Zacharias Calliergus ad dictum Theocriti locum commentatus, eum de *Zatricio* seu *Scachomachiâ* exponit, his verbis, Παροιμία ἐστὶ. — Ἡ δὲ λέξις μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν παίζοντων κρηνολέκτως λεγόμενον Ζατρίκιον ἐκείνοι γὰρ ὅταν πολλὰ ποιήσαντες οὐ δύνανται ἑτέρως νικῆσαι τὸν ὅμοιον παίκτηρα, κινῶσι καὶ τὸ ἀπὸ χειρὸς λίθον τὸ ἔτι βασιλέα καλούμενον. *Paræmia est. — Metaphorica autem locutio est à consuetudine ludentium vulgò dictum Zatricium : illi enim postquam multis tentatis, Collusorem aliter vincere non possunt, movent à lineâ Lapidem, nempe illum qui Rex appellatur.* Quantum hallucinatus est Scholiastes ! Nam præterquàm quod *Zatricium* non nisi post tempora Theocriti fuit inventum, irrefragabili auctoritate liquet supradictum Theocriti locum, de alio Ludo, qui *Πετρία* dicitur, intelligi debere, quod statim probabitur.

In eundem quoque lapidem locumque impingit Cl. Meursius qui, in Libello de Ludis Græcorum, aliter se expedire non potuit, quàm confundendo *Ζατρίκιον* & *Πετρίαν*, quasi hæc duo nomina eundem Ludum denotarent. Et ad illustrandum *Πετρίαν*, perperam omninò adducit ex Latinis aliquot Versus qui planè ad *Latrunculos* spectant. *Πετρία*, autem, (q. d. *Πετρία*) talis erat Ludus in quo uterque Collusorum quinque Calculos habebat in Laterculo totidem Lineis distincto, i. e. quinque ex utrâque parte ; in quarum medio erat ἱερὰ χειρὶς, quæ omnes junctim, unâ cum mediâ seu sacrâ, undecim Lineas faciebant. Errat quoque D. Meursius in *Πετρία*, statim in ipso limine, ubi hanc quæ quinis utrinque Calculis ludebatur, confundit cum πόλει, qui secundum Pollucem erat Ludus planè diversus, qui πολλοῖς ψήφοις exercebatur ; ubi ludentium industria versabatur, ut duo Calculi concolores alterum discolorem circumventum tollerent ; quod fortè *Latrunculorum Ludo* competat, ubi quisque periturus *gemino hoste perit*. Hic Ludus *Pettia*, in usu fuit tempore Sophoclis, qui multò antè *Zatricii* inventionem vixit. Sed ut dictis fidem meliùs adferamus, omnia ipsis Polydeucianis verbis habe : Τὸ δὲ Πητρίαι καὶ ἡ Πητρία, καὶ τὸ Πησόν, ὄνομα ἦν. καὶ Πησονομεῖν, καὶ Πητρίαις. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἐκείνοις περιέφηται. Ἐπειδὴ δὲ ψήφοι μὲν εἰσιν οἱ Πησοὶ, πέντε ἑκάτερος εἶχε τὸ παίζοντων ἐπὶ πέντε χειρῶν, εἰκότως εἴρηται Σοφοκλεῖ.

καὶ

Καὶ Πεντὰ γράμμα, καὶ κύβων Βολαί.

Τῶν δὲ πέντε ἑκατέροθεν γραμμῶν μέση τις ἦν, ἱερὰ καλουμένη γραμμὴ καὶ ὁ τὸν ἑκάθεν κινῶν Πετρίαν, παροιμίαν ἐποίησεν, Κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς, &c. A lineâ itaque mediâ (non quintâ, ut malè Meursius) quæ *Sacra* dicebatur, non temerè Calculum movebant, sed summâ urgente necessitate; ut rectè monet Eustathius, notatque (ut & supra Pollux) inter quinas utrinque Lineas, ductam fuisse aliam seorsim à reliquis, quæ *Sacra* dicebatur: παρτείνετο δὲ φησι, δι' αὐτῶν, καὶ μέση γραμμὴ, ἣν ἱερὰν ἀνόμασαν, ἐπεὶ ὁ νικῶν ἐπὶ ἐσχάτῃ αὐτῇ ἵεται. Et Suidas, Κινήσω τὸν ἀφ' ἱερᾶς τοῦτο ἐπὶ τῇ πλὴν ἐσχάτῃ βοήθειαν κινέων τήτακται. Ex his satis liquet, quàm malè dictus Theocriti locus sit à Græco Scholiaste explicatus, & inde à Possino & Meursio Scachotechniæ seu Zatricio perperam applicatus.

De Pessorum Ludo, vide plura particularia infrâ in Historiâ Aleæ. Ab eo autem diversus videtur Pessorum Ludus apud Athenæum lib. 1. ubi tradit, Procos apud Homerum præ foribus lusisse πεσσοῖσι. Hi erant 108, qui totidem quot ipsi essent, calculos inter se contrarios, numero pares, statuebant, ut ex utrâque parte 54 essent, intermedio quodam spatio relicto, quod vacuum esset. In eâ Areâ, quæ Acies & Ordines discernebat, calculum unum collocârunt, quem Penelopen nominabant. Pro signo ac scopo is erat, si eum quis altero calculo ferire posset,

Sed post hæc omnia, quale sit & unde reverà hoc nomen *Shatrangj* (vel quomodocunque tandem sonetur) deductum fuerit, adhuc dicendum restat.

De origine itaque supradicti nominis شطرنج *Shatrangj*, seu *Sbitrengj*, five quibuscunque aliis vocalibus efferatur, Orientales Etymologistæ inter se pugnant. Sunt qui conflatum volunt ex صد رنج *Sad rengb*, i. e. centum strophæ ac technæ ludentium. Alii à صد رنج *Sad rangj*, i. e. centum dolores seu vexationes Regis & aliorum, sc. quorumvis ludentium; quod in libro MS. Bibliothecæ Ultrajectinæ de hoc Ludo, legitur, *Sedrentz*, i. e. centum curæ, minus rectè. Alii à صد شاه *Shâb rengb*, i. e. Regia technæ, quia hic Ludus est qui Regibus competat. Alii à شاه

رج شاه *Shâb rangj*, i.e. *Regis dolor seu molestia*, quod inter ludendum Rex maximè periclitetur, & contra eum semper collimetur. Ecteri Kara-Hisâri seu Nigrocastellensis id arcessit à شد رنج *Shud rangj*, i.e. *abiit dolor seu molestia*; quod hic Ludus maximam delectationem ludentibus afferat, & angentes curas pellat. Sephadius in suis Arabicis Commentariis ad Togrâi Lamiyato 'lAgjam, tres adhuc derivationes adducit. Earum prima est ab Arabico شطر *Shatr*, i.e. *Dimidium*, quia uterque ludentium Straguli seu Alvei lusorii dimidium possidet. Huc spectat ænigmaticum illud Tetrastichon, quod (si rectè memini) tum in libro Mustâtraph quàm apud Sephadium extat,

دانا النهي ما اسم له حالة
يحار فيها الذهن والفكر
له حروف خمسة اثنا
ثلاثة منها له شطر

*O ingeniose, quid est illud cuius nomen est status ejus,
Circa quod cogitatio & solertia attonita sunt;
Cui inquam sunt quinque literæ,
Quarum tres dimidiam partem faciunt?*

Id est, quid est illud cuius nomen (viz. Shatrangj) ejusdem statum seu modum indicat, circa quod versatur cogitatio ad ænigma solvendum; viz. cuius literæ sunt quinque (ut est in voce شطرنج) & tamen harum tres priores faciunt dimidium: quod quidem non intelligendum est de literarum numero, sed de significatione tantùm, quia *Shatr* est *dimidium*.

Secunda apud Sephadium derivatio est (quasi dicas سطرنج per *Sin*) ab Arabico سطر *Satr*, id est, *Linea*, seu *delineatio*, quâ sc. Abacus seu Alveus lusorius in Areolas distinguitur & delineatur. Tertia, quàm Sephadius præ cæteris probat, est à Persicis vocibus شش رنگ *Shesh rengb*, id

id est, *sex colores* : ille autem intelligit, *sex species*, quæ sunt *Sháb*, *Pher-zín*, *Phíl*, *Pháras*, *Rùch*, *Beidak*, de quibus sigillatim infra dicetur.

At fanè frigida est hæc opinio, seu potius conjectura, & miserum ignorantiae refugium, cum non *sex*, sed unicum tantum colorem omnes in eadem parte species habeant; & *rengb* propriè *colorem*, non verò *speciem* significet. Hoc modo vides quanta sit inter ipsos Orientales de hujus nominis originatione contentio & diffidium, quod mihi certo indicio est eam ab istis Etymologistis omnino ignorari. Ideoque oportet nos altiore adhuc indagine disquirere unde ejus veriloquium, Europæis omnibus & quoque plerisque Orientalibus hætenùs incognitum, indubitato arcesendum sit.

Hujus itaque Ludi verum nomen est *ستردنگ* *Satràngb*, seu *Satrèngb*, quod est vocabulum purum putum Persicum. Arabes autem id suo modo corrumpentes, mutârunt in *شترنج* *Sbatràngj*, quod, ut supra dictum, apud plures alias Gentes receptum est & urbe donatum. Quâ autem ratione hocce nomen huic Ludo tributum fuerit, haud ita obvium erat colligere. Nam probabile est Indos (qui hunc Ludum ad Persas miserunt) eum primò nominâsse *جنگ کو و طلخند* *Bellum Ghàv & Tálachand*; cum ad horum Principum inter se Bellum eleganter exprimendum excogitaretur; de quo in sequentibus particulariter agetur. Persæ autem, quamprimùm viderent hunc Ludum exerceri sculptilibus hominum figuris, quæ reverà homines non essent, statim dixerunt, Hæc sunt tot *Satràngb*, id est, *Mandragoræ*. Et hoc modo ei aptârunt nomen quo suâ linguâ significari solebat *Mandragora*, vel collectivè *Mandragoræ*, qui figurâ quam habent (aut habere supponuntur) humanâ, possent repræsentare homines, eorúmque vices in hoc Ludo sustinere: hoc nomine innuentes hunc Ludum figuris hominum exerceri, & inde nomen habere, quasi tot veris Mandragoris homuncionum formas imitantibus ludetur. Nam inter utrosque ea est Analogia, ut, cum Mandragoræ sint multorum hominum figuræ, ideò inanimatæ in hoc Ludo Personæ sub eorum nomine & specie commodissimè repræsentari & inde denominari poterint; nam ejusmodi exangues homunculi ex mundo subterraneo pro-

deuntes, ad exuccos Milites in Bello incruento & umbratili prælio denominandos & adumbrandos sufficiant. Ut ita tandem ex fictis hisce Imagunculis minime vivis, veri Belli viva Imago eliciatur. Isti exhumati quasi tot veterum Regum milites, qui prælio interierant, è sepulchris eruti, planè ad Bellum renati videntur: namque haud citiùs lucè fruuntur æthereâ aurâ vescentes, quàm in ipsâ quasi infantiâ seu renovatâ juventute ad pugnam se accingunt; surdi, nihil audientes de concordia; muti, nihil loquentes de pace; consilium suum nimia loquacitate non produnt, sed in procinctu omnes tacitè erecti ad Bellum, quod quale sit, ex solis eorum actionibus discernitur.

Huic rei, quam paulò ante conjecturâ affecutus fueram dum cogitans in lecto jacerem, pleniorē fidem fecit libri Pherhengah Gjihan-Ghiri Autor dictus Anjou, qui gente Persa, patriâ Indus, quem tum statim consului, & conceptæ spei hoc modo respondentem inveni, سردنگ نام نباتیست شبیه بآدمی — بتاریف دیروح الصنم — وبارگی که معروف و مشهور است بدین اعتبار کردند که صورت انسان را از چوب ساخته اند سردنگ نام دهان آدم و معرب آن شطرنج است که اکنون Satrangh est nomen plantæ quæ Hominem refert: Arabicè dicitur Mandragora simulachralis sive figuratus. Hinc Ludus ille notissimus & celeberrimus denominatus est; quia enim in eo sunt Hominum figuræ ex ligno formatæ, ei imposuerunt nomen Satrangh. Arabizatum verò sonat Sbatrangj, quod secundum hanc Arabizationem celebre circumfertur. Mandragora aliàs vocatur مردم گیاه Mèrdum Gbiyâb, i. e. Herba humana. Arabicè autem dicitur, Yabrûb AlSânam, i. e. Mandragora simulachralis, propter hominis figuram quam habere censetur: sed valdè imperfectè, nisi accedat Ars, ut solent facere astuti nebulones, præsertim in Bryoniæ radice.

Elegans certe Inventum, animo à negotiis soluto exhibens recreationem ingeniosam, æmulum sc. spectaculum duorum Principum inter se pro victoriâ concertantium; ubi belligeratur absque vulneribus; pugnatur absque irâ, & litigatur absque invidiâ. Nèc sanè illepidum est aut cogitatu

tatu injucundum, cum Persis imaginari nos in hocce prælio lustrâsse quasi ex humo exortos Radicum Exercitus pro laribus ac focis fortiter decertantes; sc. Mandragoras (illos inquam Terræfilios) è loculis suis exilientes & inter se rixantes, ac tanquam Veterum *ῥηγῶν* pugnam Giganteam conferentes; dum vegeto animo & florido vultu in apertum Campum erumpentes prodeant, & crescente certamine contra se invicem dimicent, donec tandem imaginariam cædem, belli sc. incruenti fructum pariant; & postremò altera pars victoriæ Palmam reportet, altera vero fusa debellata & abolita sit, & quasi radicitus ex terrâ viventium extirpata, siccâ morte moriatur.

Sed & propter aliquam cum Mandragoris analogiam, reperitur Arbor quædam eodem nomine *Satràngh* dicta, quæ tamen aliàs plerumque vocari solet *وقواق* *Wâkwâk*, seu *Vâkvâk*; quippe cujus Fructus humanum Caput referre dicitur, & putatur edere vocem *Vâkvâk*, unde impositum nomen. Vox autem reverà procedit à duriorum fructuum inter se collisione dum vento agitantur: nullum enim aliud colloquium eloquiumve exercent. Et quia Mandragoræ humanam figuram referentes, speciem humano more non multiplicant, sed eo respectu steriles esse videntur, inde factum est ut *قصر عورت* *fœmina sterilis* aliquando eodem nomine vocetur *ستردنگ* *Satràngh*, cùm humanâ sit formâ, & tamen imprægnari non possit, æquè ac Mandragoræ Radix. Et in eundem sensum venit *استروون* *Ustervon*, (haud multum differens ab *Ustereugh*, & fortè pro eo) etiam *fœminam sterilem* significans. Et quidem ex dictis & allatis exemplis videatur confectarium, quòd omnibus rebus naturaliter aliquid humanæ figuræ referre videntibus, aut vice versâ hominibus Mandragoras vel sterilitate vel aliter referentibus, idem *Mandragoræ* nomen apud Orientales imponi soleat. Et, dicta omnia in unum conspirantia, dederunt occasionem ut hicce Ludus humanam formam quodammodo æmulans, nominaretur *Satràngh*.

Cæterùm hoc nomen, quatenus *Mandragoram* notat, non uno, sed variis modis scribitur & pronuntiatur. Scribitur enim *ستردنگ* *Satràngh* seu *Satrèngb*, vel *Sitràngh* seu *Sitrèngb*, vel *Sutrèngb* vel *Sutràngh*, vel

اسه-ردى *Isteràngb* seu *Isterèngb*. In uno aliquo Lexico Persico MS. scriptum vidi per *Shin* شى Shatràngb, quod mendis accenseo; à quo tamen commodè fiat Arabizatum شطرنج *Shatràngj*. Et quidem hæ omnes formulæ ad *Mandragoram* denotandam adhiberi possunt & solent: & quotquot modis effertur hoc *Mandragoræ* nomen, totidem formis hic *Ludus* nuncupari possit. Usitatio autem pronuntiandi forma, quæ etiam pro hujus *Ludi* nomine adhiberi solet, est *Satràngb* seu *Satrèngb*, ut supra notavimus. Et hoc modo enucleatum habes, quâ ratione hicce *Ludus* isto nomine insignitum fuerit; sc. quasi dictus fuerit *Ludus Mandragoralis* seu *Mandragorarum*, quippe qui secundum Persarum sententiam, *Mandragoris* loco hominum exerceri soleat. Unde & hoc *Opusculum* à me nuncupatum est *MANDRAGORIAS*: & quidem *Mandragoriadis* nomen Anglicè haud incommodè dicatur *Mandrake-play*, si vim vocis exprimere velimus.

Sed. ut etiam reliqua aliarum Gentium nomina hujus *Ludi* persequar, apud Malayenses Indos hic *Ludus* videtur obtinuisse nomen à *Stragulo* super quo luditur desumptum: illis enim is dicitur *Tjator*, quod est nil nisi Persicum چادر *Tchâdir*, quo *Stragulum* quidvis, & quoque *Lodix*, *Linteúmve* Lecti notari solet: cùm super *Stragulo* (plerumque striato) humi ludere semper soleant.

Hanzoannitarum Legati quibuscum collocutus sum, dicebant *Shatràngj* suâ linguâ vocari افوبه *Ufuba*, quod hoc modo pro me scribebant literis Arabicis: his enim suas Literas Credentiales scribebant, eisque semper in scribendo utuntur, cùm in Hanzoannensium linguâ vernaculâ nullas nec literas nec characteres habeant, nullúmque Alphabetum.

Linguâ *Hainam*, i.e. *Annamiticâ* seu *Tunchinensi*, Scachi vocantur *Con co*, i.e. *Pezas de joco*, ut Hispanicè explicatur; sc. *Frustula Lusoria*: sic enim, ut videtur, totum hunc *Ludum* à parte denominare solent. Alonso de Molina notat *Juego de Axedrez* linguâ Mexicanâ vocari *Quaupatolli* seu *Quappotolli*; & *Tablero de Axedrez* dici *Patolvapalli*, i.e. *Lusoria Tabula*: nam *patóá* est ludere, & *patolli* est ludus; ideoque suspicor præfixum vocabulum *Quaub*, factum fuisse ab Hispanico *Jaque* seu
(ut

(ut etiam pronuntiari solet) *Quaque*. Ab Hispanis enim probabiliter hunc Ludum acceperint incolæ regionis Mexico, qui fortè ante Hispanorum adventum nihil de tali Ludo audiverant.

Quamvis verò reliqui Europæi & pleræque aliæ Gentes adhibeant nomen ex Oriente quodammodo derivatum, ex hoc tamen censu excipiendi sunt Hiberni, qui non ab aliis mutuò acceperunt, sed ab ipsâ hujus Ludi naturâ (ut eis videbatur) desumptum vocabulum sibi confingentes & adoptantes, id huic Ludo in suum usum aptârunt. *Shabiludii* enim naturam seu ingenium ac indolem intuentes (quòd sc. difficile esset, & aliquando mentem torqueret) inde aptum ei imposuerunt nomen quod eorum literis scribitur *bpanðub Brandubb*: sed cum *ð* & *b* superscribi debeat punctum quod quiescentiæ nota, pronuntiatur tantùm *Bránnub*, id est, *Visceribus nigrum*; nam *Bran* est *Viscera ventris*, & *dubb* est *nigrum*: q. d. id quod visceribus & cordi grave ac tædiosum est. Sunt ex Hibernis qui scribunt *Brandabb*, & pronuntiant *Brannaw*. Aliis quibusdam hic Ludus simpliciter dicitur *Bpan Bran*, seu *Bpam Brain*, quod liquet ex Proverbio Hibernico, *Ni bpaire Feap bpain na é*, i. e. *Non est agilior Scachus quàm ille*; sc. propter celerem Scachorum motionem de loco in locum, & quasi agilitatem in transiliendo Areolas Scaccarii, quam in transcurrendo Lacustria imitari & æquare videbatur ille Hibernus de quo cūsum est Proverbium, ut & alii omnes de quibus usurpari solet. Nam *Feap bpain* est *Vir Scaccarii*, ut Anglicè dicimus *Chess-man*. Nec tantùm Reges Hiberniæ, sed & veteres Reges Angliæ *Scaccaria* servasse constat. De hoc D. du Fresne in Glossario sequentia adducit ex Bromptono, ubi de solenni Processione factâ in Coronatione Richardi I. Regis Angliæ dicitur, *Et post illos veniebant 6 Comites portantes unum Scaccarium, supra quod posita erant Insignia Regalia & Vestes*. Et mox inter supellectilem Regiam enumerat *Pelves, Utres, & Scaccaria, Ollas argenteas, & Candelabra, &c.* Et his addendum, quòd à Scachis *Fiscus Regius* nominatur *Scaccarium, Exchequer*; de quo nomine alibi dicitur.

Quo-

Quomodo hic Ludus à Judæis appellatur, suprà dictum est. Hi tamen aliquando aliter eum vocant קוביא *Cubia* (malè huic applicato alterius Ludi nomine) quod legitur in libro Cózari prope finem in exemplari MS; cujus nominis loco in Codice impresso legitur אִשְׁקָאֵשׁ *Escaques*, rectiús.

Syris etiam improprie hic Ludus dicitur كُؤْبُوس *Kúphos*, quod (ut & קוביא) fit ex Græco κύβος & κύβεια, quæ proprie & primitùs ad *Nerdiludium* pertinent, & ad *Aleam*. Quòd autem hic error altiùs irrepperit, & inter aliquos Arabum etiam penetraverit, liquet ex Camûsi Autore Phiruzabádio, qui obiit anno Hegj. 817, Christi 1414; ille inquam in suo Verborum Oceano habet الكوبة النرد او الشطرنج *Cúba est idem quod Nerd aut Sbatrangj*. At fanè *Cúba* planè irreptitium est in Linguam Arabicam nuperis seculis, & à dicto Autore aliàs doctissimo perperam applicatum Shahiludio, de quo id dici non agnoscunt antiquiores, ex quorum numero est Gicúhari, qui Opus suum absolvit anno Hegj. 390, Christi 999. At apud Ecteri quamvis recens fit, (tamen & accuratus) كوبة *Cúba* de solo Nerdiludio rectè exponitur.

Ejusdem farinae est nomen *πινλα Tabula*, quod in Onomastico Copt-Arabico explicatur الشطرنج *AlSbatrangj*, malè, cùm *Tabula* proprie fit *Nerdiludium*: nisi velimus ut idem nomen applicetur cuivis Ludo qui in Tabellâ exercetur, quod monstrosum. Hi itaque sunt vulgati errores, qui tamen diuturno ac inveterato usu in quibusdam locis recepti sunt, & ad hodiernum usque diem obtinentes, ubi ab inaccuratis unius Ludi nomen minùs rectè alteri adscribitur.

§. II. *De Shabiludii Inventore seu Autore, & de tempore, loco, & occasione Inventionis.*

DE istius Ludi origine, variæ sunt opiniones, quas pro hujus instituti ratione breviter recensebo; & tandem quænam sit verior, statuam & determinabo.

Sunt qui Ægyptiis ejus inventionem tribuunt. Et ex Judæis nugatores sunt qui non erubescunt hoc Inventum Salomoni adscribere; de quâ re videsis Schickardum in Taarich, p. 66, & 146. Dan. Souterius in Libello de Tabulâ lusoriâ somniat se probâsse Palamedem invenisse hunc Ludum, pro delectatione & diverticulo Græci exercitûs in Obsidione Trojanâ. Sed miror delirantem, cùm omnia quæ ad firmandam suam sententiam adducit ex Cedreno, Porphyrogenetâ, aliisque Græcis Testimonia, ad hunc Ludum non spectent; sed potius tendant ad probandum Palamedem invenisse Tabulam & Tesseras. Sed nec hoc verum esse infra in suo loco evincetur. Hieronymus Vida in Scacheide, attribuit Shabiludii inventionem cuidam Philosopho nomine Xerxi, quem D. Wielius, in dictum Poëna Commentator, putat cognominatum fuisse Philometrium, nescio quem: huic opinioni, inquit, ansam dedit Diomedes. Dicuntur Magnates conduxisse illum Xerxem virum ingeniosum, hunc Ludum excogitare pro Rege aliquo Chaldæo seu Babylonico, qui noluit aliter de injustitiâ suâ admoneri, quàm videndo repræsentatum in hac ludicrâ Republicâ, quo modo, ordine, & œconomiâ Rex & Subditi invicem se gerere deberent. Iste Rex Babylonicus, in Libello penes me de hoc Ludo Germanicè conscripto, vocatur Evil-Merodach; quem D. Olearius in Itinerario suo (p. 29.) nominat Elmaradab, nescio quâ erroris arreptâ ansâ, nisi fortè in Oriente illud nomen hoc modo detortum ac depravatum audierit. Ipsius autem Regis tempore, hic Ludus nondum lucem viderat; quippe qui longo pòst temporis intervallo excogitatus fuerit, ut in sequentibus monstrabitur. Joh. Fabricius asserit Philosophum

sophum quendam & Mathematicum apud Persas celeberrimum, cui nomen شطرنج *Shatrangha*, hunc invenisse Ludum, qui ideò apud posteros Inventoris nomen retinuit. Nemo autem novit quâ Authoritate hæc assertio nitatur. Anna Comnena in Patris sui Alexii Imperatoris Historiâ, p. 360. tradit hunc Ludum ad Græcos venisse ab Assyriis, παιδία δὲ τῶτο ἐκ τῆς τ' Ἀσσυρίων τρυφῆς ἐξορημένων, καὶ εἰς ἡμᾶς ἐκείθεν ἐληλυθός.

De hac re non minùs variæ sunt etiam Arabum opiniones. Sokeiker Damascenus Arabicè ex Mes'oudio narrat hoc modo; *Refert Mes'oudius in libro Murûgjo 'Idâhab, Reginam quandam habuisse filium adeò fortitudine clarum, ut omnes vicini Reges ab ipso metuerint. Sed tandem aliquis hostis contra illum instituit prælium, & naçtâ opportunitate, ipsum ab Equo deturbavit ac dejecit. Cùmque diu continuaretur certamen, & Mater metueret annon occidendus esset filius, ipsa voluit videre quâ ratione institutum est prælium eorum, ut inde certior facta consolationem accipere posset. Quamobrem aliquis ex prudentioribus Consiliariis hunc Ludum ob oculos posuit, ut ita Regina innotescere posset quomodo Rex in domo suâ inclusus exire deberet, & quomodo ipse cum toto equitatu bellum suum gerere aggrederetur. Vide suprà pag. 22.*

Alii Arabum dicunt, hunc Ludum inventum fuisse in gratiam cujusdam Regis Indiæ, qui timidus erat, & belli ignarus; ut hoc modo ille posset animadvertere quomodo inter duas acies prælium esset instituendum. Et quòd hac ratione dictus Rex animos assumpserit, & belligerandi artem optimè didicerit.

Alii sunt qui dicunt, hunc Ludum inde originem habuisse, quod sc. quidam ex Regibus Persarum à Rege Indiæ Tributum postulaverit: cùmque Rex de hac re apud Consiliarios suos conquereretur, unus aliquis eorum excogitaverit Ludum Shatràngj, quem ad Regem Persarum miserunt cum epistolâ secundum hunc tenorem; *Si absque ullo Tutore hunc Ludum callueritis, tum pendemus vobis Tributum. Perlectâ autem epistolâ, surrexit ex Persarum Proceribus aliquis qui dixit, O Rex, ego te de hac re informabo. Tum ad Legatum conversus, dixit, O Legate, nonne tu nosti Motiones singulorum Frustulorum secundum Areolas suas? Respondit, Imò. Dixit, Monstra*
itaque

itaque mihi solùm quænam sint veræ Motiones, & tunc ego promittam me ludere posse: quod statim fecit optimè. Et hoc modo Rex Indiæ obligatus fuit Regi Persiæ Tributum pendere. De tribus hisce opinionibus videantur plura in sequentibus.

In libro Mustátraph, Cap. 75, de hoc Ludo legitur, وقيل انه قيل ان المأمون لا يجيد اللعب Dicitur quòd tributus fuerit τῷ AlMâmun Imperatori, qui seniori suo Fratri AlAmîno successit, obiitque anno Hegjræ 206, Christi 833. Sed vix potest esse Mâmonis Inventum, cùm Sephadius referat AlMâmon non excelluisse in hoc Ludo, quem itaque probabiliter nec invenerit. Verba ejus sunt, عجباً كيف ادبر ملك الارض من المشرق الي بالشطرنج ويقول Dicitur, AlMâmon non excelluisse in Ludo Sbatrangj, ideoque ipsum dixisse, Mirum est quomodo possim gubernare regna terræ ab Oriente in Occidentem, cùm tamen non possim ritè regere Scaccarium duorum Cubitorum in duos Cubitos!

Sunt qui credunt Philosophum quendam dictum Legjlâgj, fuisse hujus Ludi Inventorem. Sic Ecteri Turcicè refert, لجلج شطرنج قاليف Legjlâgj est Philosophus qui composuit Sbatrangj. In Glossario quod libro Shâhnâmæ adjungitur, paulo aliter legitur Legjâgj: لجاج Legjâgj est nomen Inventoris τῷ Sbatrangj. Utriusque autem, tanquam diversorum hominum à se invicem distinctorum, meminit Mohammed Ibn Sherph Cyrenensis in Oratiunculâ Arabicâ elatiore stylo conscriptâ de Laude & Vituperio Shahiludii, pro & contra illud. In dictâ Oratiunculâ (quæ in Sephadii Commentariis extat) legitur لعب Ludus Osulæus, & Peregrinus Sulæus (i. e. insultans & furibundus) Os Legjagjæum (i. e. rixatorium seu rixosum) & Ludus Legjlagjæus; elegantiores quendam in sonis Lusum quærendo & affectando: est quoque allusio ad peregrinum insultantem & rixantem Lusorem, qui aperto ore insultat & rixatur. His itaque verbis continentur nomina quatuor hominum, qui, ut videtur, tot Shahiludii Inventores fuisse à quibusdam perhibentur, viz.

Legjlâgj, Legjâgj, Sûli, & Ofûli; quorum nominum hoc ultimum alibi non offenderam, Legjlâgj in libro Pherhengh Gjihânghîri, est Lusor quidam celeberrimus ac famigeratissimus, de quo dicitur *لجلاج دسام قمار* *Legjlâgj est nomen cujusdam Lusoris qui famosus est nomine Lilâgj, i. e. qui vulgò sic vocatur.* Sed quamvis dicitur Lusor in genere, mox videtur restrictus ad Shahiludium: nam in versu qui pro hujus Lusoris nomine, Autoritatis causâ eodem loco allegatur, fit mentio *طع Straguli seu Scaccarii, & قطع Frustulorum seu Militum*, quæ planè ad Shahiludium pertinent. Et, si Librario fides, in eodem versu hoc nomen scribitur *لجلاج Lejâgj*, quod Arabicè sonat *Rixator* in Ludo: unde colligimus, ejus in Ludo celebritatem maximè intelligendam esse de Shahiludio exercendo. Nam fanè, si utervis horum (si modò in hoc loco diversi sint) fuisset tantùm Aleator aut Lusor in genere (ut *قمار باز* notare solet) non esset causa cur dictus Ibn Sherph Cyrenensis eorum mentionem faceret in Oratiunculâ quæ de solo Shahiludio agit. Sed ad litem hanc dirimendam, Ecteri suprâ laudatis verbis planè affirmat *Philosophum Legjlâgj fuisse Inventorem τος Sha-trangj.*

Multi ex Arabibus olim solebant hujus Ludi Inventionem tribuere τος Sûli, quia tam celebris fuit Lusor, ut de eo Proverbium cuderetur. Iste obiit in urbe Báfra anno Hegj. 335 aut 6, Christi 946 aut 7. Arabes tamen suos falli dicit celeberrimus Ibn Chelikân qui obiit anno Hegj. 681, Christi 1282. Iste, inquam, in Illustrium Virorum Historiâ in Vitâ AlSûli (& ex eo Sephadius) sic scribit, *ابو بكر محمد بن يحيى*, *بن عبد الله بن العباس بن محمد صول تكين الكناز المعروف بالصولي الشطرنجي*—*وكان اوحى وقتة في لعب الشطرنج لم يكن في عصره مثله في معرفة والناس الى الان يضربون به المثل في ذلك فيقولون فيمن يبالغون في حسن لعبه فلان يلعب بالشطرنج مثل الصولي ورأيت خلقا كثيرا يعتقدون ان الصولي المذكور هو الذي وضع الشطرنج وهو غلط فان الذي وضعه*
صصة

مصعة بن داهر الهندي واسم الملك وضعه له شهرام — وكان ملك الهند يومين بلهيش فوضع له مصعة المذكور الشطرانج فقضت حكما ذلك العصر بترجيحة علي النون لأمور يطول شرحه ان مصعة لما وضع الشطرانج وعرضه علي الملك شهرام المذكور اعجبه وفرح به كثيرا وامر ان يكون في بيوت الديانة وراؤها افضل ما علم لانها آلة للحرب وعز للمدين والدنيا واساس لكل عدل واظهر الشكر والسرور لـ *Abubecr Mobammed* علي ما ادعم في ملكها وقال لـ مصعة اقترح *filius Jahjæ filii Al Abbâs filii Mobammed filii Sûl-teghîn, Scriba notus nomine Al Sûli Al Shatrangjî.* *

Iste fuit unicus sui temporis in Ludo Al Shatrangj: non enim erat in ipsius seculo quisquam ei similis in peritiâ suâ. Adeò ut homines huc usque cudent de eo Proverbium propter hoc, dicantque de illo qui ludi præstantiâ excellit, ò deïvâ ludit Al Shatrangj ad instar Al Sûli. Observavi etiam quòd plurimi homines credant memoratum Al Sûli esse ipsum qui posuit Al Shatrangj (i. e. ejus Inventor extitit.) Est autem error: nam is qui posuit illud, fuit Siffa Ibn Dâber Indus: Et nomen Regis cui posuit illud, fuit Shibrâm. Fuitque Indiæ Rex illis diebus Belhîth. Ei inquam supradictus Siffa posuit hocce Al Shatrangj, quod hujus seculi Sapientes Nerdiludio præstantius esse statuerunt, idque propter causas quas exponere longum foret. Dicitur verò quòd cùm Siffa posuisset Al Shatrangj, illudque Regi Shibrâm obtulisset, ipse illud admiratus est, eoque valdè delectatus, præcepit ut in Ædibus sacris servaretur: vidit quippe illud tanquam rem excellentissimam quam noverat, eò quòd esset Instrumentum ad Bellum, Decus Religioni & Mundo, & Fundamentum totius Justitiæ, & quod produceret Gratitudinem & Lætitiam pro eo quod largitus est Deus in possidendo illud. Ideòque Siffæ dixit, Postula nunc, &c. In his aliquantulùm confusè agit Ibn Chelikân, afferens Siffam hunc Ludum invenisse & eundem obtulisse Regi Shihrâm, & deinde τῷ Belhîth. At soli Belhîth restringit Sephadius, totam hujus

* Id est, Excellens in Ludo Shatrangj, eique addictus. Fuit quoque olim Poeta Persicus dictus Ali Shatrangjî, propter eandem rationem.

rei historiam maximâ ex parte è suprâ laudato Ibn Chelikân desumptam fusiùs narrans, & omittens mentionem τῆ Shihrâm, quod depravatum videtur. Nam cùm hoc non sit usitatum in Oriente nomen, suspicor شهرام *Shibrâm* esse proclive Arabum mendum pro بهرام *Behrâm*, quod Regum Persiæ & Indiæ nomen usitatissimum. Arabibus enim nimis pronum est Persica & alia exotica nomina corrumpere, uti etiam factum est in Belhîth, & Siffa, & Azdeshîr, ut in sequentibus monstrabitur, & in multis aliis monstrari potest. Adeò ut Shihrâm seu Behrâm videatur dicti Regis particulare nomen, dum Belhîth (seu quomodocunque tandem legendum sit) generale sit nomen, ut apud Romanos Cæsar, quod ut singulorum Imperatorum Titulus generalis subjungi solebat. Adeò ut utrumque nomen reverà ad eundem Regem pertinuerit; nempe Shihrâm seu Behrâm fuit verum nomen dicti Regis, cujus Titulus seu Cognomentum fuit Belhîth: quin & hoc etiam corruptum est. Locus verò extat in Sephadii Arabicis Commentariis ad Togrâi Poëma cui Titulus Lâmiyato 'lAgjam, uti in MS. Cod. Bibliothecæ Bodlejanæ legitur, his verbis, —

والناس كثير منهم من غلط في الصولي — ويدعم
 انه وضع الشطرديج لما ضرب المثل فيه والصحيح ان واضعه صصه
 بن داهر الهندي وكان ازديشير بن بابك اول ملوك الفرس
 الاخرة قد وضع النرد — فلما وضعت الفرس ذلك افتخرت به وكان
 ملك الهند يومئذ بلهيش فوضع له صصه المذكور الشطرديج
 Plurimi sunt ex homini-
 bus qui falluntur quoad *AlSûli*, — existimantes illum posuisse *AlShatrangj*,
 eò quòd de eo cusum est Proverbium. Nam *Azdeshîr* filius *Bâbek* primus
 Regum Persiæ Classis posterioris, *Nerdiludium* posuerat. — Cùmque Persæ
 posuissent hoc, de eo gloriabantur. Fuit autem tunc Indiæ Rex *Belhîth*, cui
 prædictus *Siffa* posuit *AlShatrangj* (seu *Shabiludium*) quod hujus seculi Sa-
 pientes *Nerdiludio* præcellentius esse statuerunt, &c. Scriba heic per *Phata*
 legi voluit *Sassa*, rectiùs quàm *Sokeiker* Damascenus, qui in suâ hujus
 Ludi Historiâ p. 6, recepto modo per *Kesra* legendum præscribit, rem
 paulò

فان قلت هل تعرف اسم الحكيم الواضع والمملك الموضوع له قلت اجل واضعه صفة الحكيم بكسر الصاد الاولى وفتح الثانية مشددة بمن داهر بفتح الهاء الهندي وضعه لشهرام بكسر الشين مملك الهند وقيل لبلهيث كذا ذكره الياضي وغيره ومن قال ان اول واضعه محمد بن يحيى بن عبد الله بن العباس بن صول الكاتب المشهور بابي بكر الصولي فواهم وانما كان احدث زمانه في العرب به حتي ضرب به المثل وتوهم بعض انه واضعه
Si dixeris, An nôsti nomen Inventoris, & Regis cui inventum est? Dico, Imò: Inventor fuit Siffa Philosophus filius Dâber Indus, qui posuit illud τῷ Shibrâm Regi Indiæ. Sunt qui dicunt τῷ Belbâth: ita enim memorant Al-Yâphei & alii. Quicunque autem opinantur Inventorem ejus fuisse Mobammed filium Jahjæ filii Abdallâh filii Abbâs filii Sûl Scribam (qui notus erat nomine Abubecr AlSûli) errant. Quia enim erat unicus sui temporis in hoc Ludo, adeò ut ab eo cuderetur Proverbium, inde aliqui putarunt illum fuisse Inventorem ejus.

Ex Autoribus, ut vides, fide dignis constat hunc Ludum inventum fuisse in Indiâ. Et quidem ibi natales suos habuisse vel hinc constare possit, quia Elephantes in eo suas partes gerunt. Quo autem tempore hoc contigerit, discendum est à celeberrimo Historico Persico, qui est Chondemîri filius, Operis paterni Epitomator: iste, inquam, in Vitâ Regis Nushirravâni notat, وفي زمان دور كسري كتاب كليله ودمنه, *quòd tempore Imperii hujus Regis, Librum Culîla & Dimna atque Shatrangj ex Indiâ in Persidem introduxerunt.* Ille Rex in Europ. Libris scribitur Anuxiron pro Anushirravân, qui apud omnes historicos الملك العادل *Regis justissimi* Titulo, tanquam cognomine, ornatus est, fuitque Justiniano Imperatori coævus; obiit enim circa annum Æræ Alexandrinæ 888, Christi 576. Eadem quoque Historia confirmatur in libro Mu'gjizât.

Est

Est quidem inter Orientales aliquos dissidium an Shahiludium vel Nerdiludium sit antiquius? Sunt enim qui perhibent Indos primò in Persidem misisse Shahiludium, eoque provocasse Persas ut Nerdiludium ad Indos remitterent. Alii verò rectius asserunt Persas primò in Indiam misisse Nerdiludium, & eo tempore provocasse Indos, ut æmulationis gloriâ permoti, Shahiludium (utpote quod æquale aut melius esset inventum) relegarent. Hæc autem, horum Ludorum ex uno regno in aliud transmissionem tantum spectant, non autem utriusvis antiquitatem prorsus determinant, cum possibile sit ut Inventio transmissionem longo tempore præcesserit: ideoque ad rem præsentem non multum faciunt. Posito enim, Indos suum Shahiludium primò, & Persas postea suum Nerdiludium, misisse; nihilominus tamen certum est hoc esse illo ferè mille annis antiquius, ut in suo loco monstrabitur. Nam, si ita erat, Persæ quidem Nerdiludium ad Indos remittebant, non tanquam novum aliquod tunc recens inventum, sed tanquam antiquius quiddam quod diu antea apud Persas extiterat, Indis tamen fortè ignotum.

Sed quoad Shahiludii in mundo progressum, hoc primò ex Indiâ in Persidem, & deinde in Arabiam migrasse, indicant, præter alia tot vocabula Persica, quæ ab Arabibus nunquam nisi in hoc Ludo usurpantur. Autor quidem Historiæ Timûri Arabicè scribens, in Schemate Shatrangj Majoris, pleraque nomina Arabicè expressit; quod ab illo Scriptore minus benè factum, præsertim cum, ipso dicente, Tamerlanes cujus peculiaris Ludus ibi describitur, Linguam Arabicam non calleret, sed Persicam, quam in omnibus suis negotiis quotidianis, unâ cum suâ Tataricâ familiariter usurpare solebat.

Pro Indici Regis nomine cui Inventum Shahiludii oblatum est, بلهيش *Belbîth*, sunt qui legunt بلهيب *Belbîb*; nam in Punctis diacriticis errare proclive. Cum autem Arabibus pronum sit etiam in nominum exoticorum Literis errare, & talia nomina corrumpere & aliquantulum immutare, quærendum est annon بلهيش factum fuerit ex بلهرا *Bélhera*, quod per aliquod centenos annos fuit generale nomen seu Titulus Regum Indiæ. Istius nominis meminit Princeps Abulpheda, qui natus
anno

anno Hegj. 672, & Urbi Hamath in Syriâ præfectus anno Hegj. 710, Christi 1310: is in Geographiâ suâ refert, ويلي بلان خان بالق من Regioni Cân-bâlak (vulgò Cambalu) ab Austro adjacent Montes Bêlberæ, qui Rex Regum Indiæ. In quâ urbe iste solebat residere, docetur in libro بسات الارض Bâsato 'lArd, Kanûgj est Sedes Belberæ qui Rex Regum Indiæ. Et ab istâ ejus Sede seu Urbe, factum est ut etiam Rex iste aliquando vocaretur eodem nomine, ut Geogr. Nub. Climat. 2. parte 8, القنوج مدينة حسنة وكثيرة التجارات وبها يسمى الملك القنوج Kanûgj est urbs pulchra & copiosæ mercaturæ, ex quâ etiam Rex nominatur Al Kanûgj. Hæc urbs sita est ad Long. 131, Lat. 29: at sec. Ulug Beg, & Naffir-eddîn, ad Long. 115, 50'; ad Lat. 26.35': & præscribunt legendum Kinnâugj. Sed in aliis Persarum libris legitur قنوز Kanûgj seu Kanûz, five كنوج Canûgj, urbs inter duos Gangis ramos sita. Geogr. Nub. dicit sitam esse ad fluvium aliquem magnum يسمى نهر مسلي qui vocatur fluvius Mosalla. Et dictus Geographus (ut Reges pro diversis anni temporibus Sedes suas mutare solent) in loco suprâ citato commemorat alium Residentiæ locum, فاما مدينة نهر واره فملكها ملك عظيم يسمى بلهرا وله جيوش وقيلة وعبادته صنم البعد وهو يحمل تاج الذهب علي راسه ويلبس الحلل المنسوجة من الذهب ويركب الخيل في ساير الايام وقد يركب في كل جمعة مرة ويركب حوله نحو مائة امرأة ولا يمشي معه احد سواهن وقد لبس القراطف المنهبة وتحلين باحسن الحلية واحتمل الاساور من الذهب والفضة في ايديهن وارجلهن واسبلن شعورهن علي ارنافهن وهن يتلاعبن ويتدافعن والملك يقدمهن واما جملة وزايرة وعظما رجاله فلا يركبون معه الا اذا خرج محارباً من

* Errat in hoc D. Gravius legens, بلهر املى ملى الهندي Belber potentissimus (q. d. regnantissimus) Regum Indiæ.

قام عليه — وله من الغيلة كثير وهي عمدة حربه وهذا الملك
مقارث والاسم لا ينتقل عنهم بلهرا وتفسيره ملك الملوك كما قدمناه
Quin & Urbs Nahrowâra, cujus Rex (qui est Regum maximus) vocatur
Bélhera, cui sunt Exercitus ac Elephantes, ejusque cultus est Idoli Búdd.
Iste solet capite portare coronam auream, & indui stolis striatis auro inter-
textis. Ordinariis diebus Equo vehi solet: sed quovis die Veneris tantum
semel equitat equitantibus cum eo circa 100 fæminis, nullo alio præter illas
eum comitante. Eæ autem induuntur Tunicis-curtis deauratis, & ornantur
ornamentis optimis, & manibus ac pedibus gestant Armillas ex auro & ar-
gento, diffusis quoque ad nates crinibus: & ipsæ inter se ludunt, se invicem
trudentes, Rege eas præcedente. Consiliarii enim & Magnates cum illo non
equitant, nisi quando procedit oppugnaturus insurgentes contra illum. Is ha-
bet plurimos Elephantes, qui sunt fulcrum Belli ipsius. Et hoc regnum est
hæreditarium, nec transfertur ab illis nomen Bélhera, cujus interpretatio
est Rex Regum, sicuti præmissimus. Gabriel Sionita, dicti Libri Interpres
Latinus, malè legit Balábara, & errat de Equitatu Regis heic memorato,
&c. In Globis & Chartis pro hoc nomine minùs rectè scribitur Bilber,
quod etiam malè situm est ad occasum Guzarátæ. Camûsi Author paulò
aliter dictum nomen legit Belûr, بلور عظيم من ملوك الهند, Belûr est
Maximus Regum Indiæ. Et quæ apud Paulum Venetum, lib. 1, cap. 37,
memoratur Regio Belor, proculdubio pro dicti Regis Regno habenda est.
Quin & alibi apud dictum Camûsi Authorem دلہرا Dilbera seu Delbera
pro Regis nomine occurrens, videtur corruptum pro بلہرا Bélhera, in
ejusdem scripturâ errando, vel vice versâ: nam sic in libro Phar. Sur.
in Indiâ scripto legitur دلہرا Dilbera, quod rectius videtur.

In dictâ urbe *Kanûgj*, Regiam olim habuit پور *Pôr*, i. e. *Porus*, ut
in libris *Pherh. Gj. & Shahnâma* legitur. Hujus itaque urbis Incolæ
tunc olim dicti sunt پوران *Phorân* seu پوران *Porân* five پوریان *Poriyân*.
Alias autem *Poran* est nomen alicujus Libri Religionis Indorum; ab eo
fortassis Rege denominati, utpote qui maximus Religionis Antistes &
Patronus fuerit. Hujus Libri aliquot tomi Anglicè versi in 4° (quos ego
(vidi

vidi) dono dati sunt Universitati Cantabrigienfi à Mercatore quodam Londinenfi. Heic etiam tempore Nushirravâni regnavit بلوچ Belûgj tunc Indiam potitus, qui dicitur tenuisse Imperium زردجا قندوج تا پيش از دريا قندوج à mari Kanûgj usque ad anteriora Sindiae, seu Persidis confinia: & cum eo praelians Nushirravân, interfecit plurimos بلوچيان Belugjianos, seu eos qui erant ex parte تر Belûgj, qui hodiè sunt Indorum Gens fortissima & præ aliis strenua. Videtur autem prædictus Rex شهرام Shebrâm seu بهرام Bebrâm) cui dedicatum est Shahiludii Inventum, ante istum regnâsse; &, quòd Shehrâm seu Behrâm fuerit dicti Regis proprium nomen, Belhîth verò seu potiùs Bêlhera, ejusdem Titulus cùm ad Regnum eveheretur. Cùmque ejus successor Belûgj Tributum à Prædecessore Persis promissum, dare negaverit, hoc (sub finem temporis Nushirravâni) inter hunc & Belûgj memorata praelia peperisse videtur.

Sed ab urbe Kanûgj in Persidem missum fuisse Shahiludium in libro Shahnâma dicitur; viz. quòd راي هندى Rex Indiae (aliàs dictus راي قندوج Rex Kanûgj) suum فرستاده Legatum cum Inventionem Shahiludii misit ad Nushirravân Regem Persiae, cui promisit se soluturum Tributum, si Persae istum Ludum sine doctore intelligere possent. Tum cùm iste Legatus Regiam Curiam appelleret, convocatis Sapientioribus Persiae, consultum itur de hâc re; & tandem ludendi modus inventus est per بزرگمهر Buzurgjûmbur unum ex Consiliariis Regis Persiae. Et tum statim, secundum aliquos, dictus Consiliarius excogitabat Nerdiludium, quod valdè probans Rex Persiae, mox misit illud (unà cum explicatione Shahiludii, prout Indi postulabant) per manum dicti Consilarii ad Regem Indiae; qui itaque secundum pactum, Tributum & Munera mittebat. Indi autem non potuerunt Nerdiludium ad eos missum explicare, donec à Persis docerentur. Hæc ex Shâhnâma. Similia quoque narrantur in libro Mugjizât. Sed non obstantibus hisce, certum est, ut supra innuitur, Nerdiludium non tunc fuisse recenter inventum & excogitatum: multis autem centenis annis ante Nushirravâni tempora, in Orbe extitisse, ut suo loco fusiùs docebitur.

Dictus Buzurgjûmhur ex Magnatibus Regis Nushirravân & præcipuis ejus Confiliariis, erat homo alti consilii, tardiloquus, & in omnibus suis rebus cogitabundus. Unde Sheich Saadi in libro Gulistân, de eo sic refert, *Sapientes Indorum in magnam Buzurgjûmburi excellentiam objecerunt (nullum aliud vitium in eo deprehendentes) quòd adeò tardus esset in loquendo, ut oporteret diù expectare priusquàm verborum ejus Argumentum quis capere posset.* Ille hoc audito, infit, *Melius est cogitare, & deinde dicere, quàm postea dicti pœnitere.* Et perpetuò apud Persas observatum est, ut quoties aliquis acutum ac ingeniosum Responsum reddidisse dicatur, toties eum tanquam cogitabundum *Caput in sinum demisisse* notetur.

Sed, ut ad rem redeam, ex supra laudato libro Shahnâma constat, alios fuisse Reges in Indiâ tempore Nushirravâni, quippe qui longo tempore (viz. 48 annos) in Perside regnaverit. Post dictum *Belûgj* itaque, proximus Indorum Rex cujus mentionem invenio, erat *جہور* *Gjumbûr*, qui dicitur Sedem Regiam habuisse in Provinciâ *کشمیر* *Keshmîr*, in urbe, ut videtur, *سندلی* *Sândali*. Hoc mortuo, in Regem electus est ejus Frater, cui nomen *مای* *Mây*, qui habuit duos filios *گو* *Ghâv* & *طلخند* *Tálachand*. Et *Mây* etiam mortuo, regnavit Regina Mater dicta *پریچہ* *Pari-tchébra*, id est, *Angelicâ formâ* prædita. Prædicti autem filii tandem adultiores facti, adeunt Matrem ut sciant utrum horum in Successorem designare vellet. Et quidem Mater celans quantum potuit intentionem suam, utrisque seorsim spem fecit. Ipsi itaque interim inter se dissentientes, utrinque Milites conscribunt: dum Mater eos bono consilio demulcere & iras compescere tentat, sed frustrà, nam paulò post in apertum Bellum eruperunt. Et tandem, post multa prælia, evenit ut *Tálachand* interficeretur; adeò ut proximè regnâsse præsumatur *گو* *Ghâv*, cui fortè successerit *Shehrâm* seu *Behrâm*. Quapropter Mater adiens Filium superstitem, apud eum conqueritur de hisce rebus. Et deinde Sapientiores Regni satagunt *بساختن بازی شطرنج مانند جنگ* *ad instituendum Ludum Shatrangj ad instar Belli* *Ghâv* & *Tálachand*; viz. in memoriam Belli eorum hic Ludus institutus est, ad repræ-

repræsentandum illud. Hunc itaque Ludum composuerunt ad modum, ut videtur, qui infra Perficè ac Latinè ex libro Shâhnâma describitur, ubi ille antiquior Ludus duobus Camelis auctior est vulgari. Et deinde dolens Mater contemplatur dictum Ludum, eundemque quotidie exercendo, in memoriam revocat Bellum ac mortem filii sui *Tâlachand*; nec potuit sibi temperare quin mortis ejus memoriâ se torqueret, & ejusdem meditationi se diu & quotidie devoveret. Haftenus liber Shâhnâma. Et postea, ut videtur, hic Ludus, qui Reginae Matri repræsentatus fuerat, omnibus suis numeris perfectior factus, concinnatusque, cum Progressivæ Arithmeticæ exemplo, per Scaccarii Areolas repræsentato, Shehramo seu Behramo, ut Munusculum & suo genere rarum quid, de novo oblatum est.

Id autem quod Arabes, qui in rebus Perficis & exoticis subinde errare solent, dicunt de Inventore *صصة بن داهر* *Siffa Ibn Daber* (cùm *Siffa* ut Orientale nomen vix sonet) meliore autoritate rectius dicendum est de *دصير دهر* *Nafsîr Daber*, seu *Nafsîr filio Daber*: nam hujusmodi errores in nominibus peregrinis nimis frequentes sunt, dum Librarii minùs gnari, in Exemplaria malè exarata incidentes, multas corruptelas introducunt. Tale quidem Inventoris nomen occurrit in libro *Pherhéng*h Surûri (quem ex Indiâ ipso Inventionis loco accepi) in voce *طلخند نام پادشاه هند که از دشمن شکست خوردی و از غصه آن بر تخت فیل جان داد و مادر او از فراق فرزدی بیقرار شد و دصیر دهر که یکی از حکمای هند بود وضع شطرنج کرد که در مجلس او باخته اند تا مشغول شوند و اندوه از خاطر او مگو شوند مثال فردوسی قرماید*

همی کرد مادر بباری دکاه
پر از خون دل از درن طلخند شاه

Tâlachand est Nomen Regis Indiæ, qui ab hostibus fractus (i. e. fusus) præ mœrore dum in Solio portatili ab Elephante veberetur, animam reddidit.

Hincque accidit ut Mater propter amissum filium inquieta reddita est. Ideoque Nafsîr Daber (qui fuit unus ex Sapientibus Indiæ) posuit Shabiludium, quod in ejus [viz. dictæ Reginæ] convivii luderetur, ut illâ hoc modo occupatâ, dolor ex ejus Animo deleteretur. Hujus meminit Phirdausi,

Istum Ludum aspicere solebat Mater

Cum corde cruore pleno, dolendo pro Rege Tálachand.

Videtur nempè quòd Regina cupiebat videre modum Belli filiorum suorum, quod melancholiæ suæ gratum esset: & in initio dolor hoc Ludo renovatus est, quod dolentibus perplacet: sed tandem in recreationem cessit, tam Reginæ quàm aliis. Et post hæc omnia, probabile est dictum *Ghav* Matri successisse, & Ludum istum ad Persarum Regem misisse. Hæc de Shahiludii apud Orientales Inventionem & Antiquitatem dicta sunt.

Sed si Hibernorum Chronicis fides adhibenda esset, illorumque evidentia probaretur, major adhuc antiquitas Shahiludio tribueretur. Nam in Chronico Regum Hiberniæ ab anno Mundi 3596 ad annum Christi 332, memoriæ proditum est, *Quòd Cabir môr, (al. Cathir môr) i. e. Cabir seu Cathir magnus* (qui obiit anno Christi 177) *inter alia multa, Rotfio Falcio filio suo & aliquot Nobilibus legavit quinque Tabulas lusorias dictas Fitchell (Fichell) & quinque Scacchiæ Alveolos dictos Bpanndab (Branaw.) Et Crinthanno filio suo, inter alia, legavit 10 Tabulas Lusorias insigni Arte tornatas, & duos Scacchiæ Alveolos cum Scachis in varias formas distinctis: Et summam Ludorum præfecturam per Lagenam illi contulit. Macorbo filio Leogarii Binnbbuadbuch reliquit 50 Tabulas lusorias quibus ludunt Pugiles, & 50 Scacchiæ Alveolos, cum aliis.* Hæc ex Codice *Lecan* in Biblioth. Dubl. qui continet Chronicon Regum Ulster qui regnârunt in Emaniâ: sec. alios, Regum Lemovici seu Lemsteri: sed temporis computo desideratur fides. Hæc olim amicissimè mecum communicata sunt per Doctissimum & Reverendissimum in Christo Patrem D. Narcissum Marsh, Cashellensem hodiè in Hiberniâ Archiepiscopum dignissimum.

§. III.

§. III. *De Scaccario.*

TABULA in quâ Shahiludium exerceri solet, Latino-Barbare audit Scaccarium, utpote in quo luditur Militibus lusoriis, qui vocantur Scacci seu Scachi, cujus nominis ratio superiùs adducitur. Apud Gul. Caxton, qui ante 170 annos Librum de hoc Ludo Anglicè edidit, dicta Tabella nuncupatur *Chequer*, & subinde *Eschequer*, quod planè est Gallicum *Eschecquier*, formatum à voce *Eschec*. Hodie Anglicè dicitur *Chess-board*, Germ. *Schach-bert*. Hinc Scaccarii denominationem accepit Fiscus Regius (vulgò *Erchequer*) apud Anglos tempore Guilelmi Victoris (qui hoc Ludo singulariter delectari solebat) institutus. Qui ergo plura scire cupit de origine Curiae Scaccarii seu *L'Eschequier* apud Normannos, consulat *Le Grand Coustumier de Normandie*; unde nostra ad illius imitationem eodem modo instituta est. Hujus autem appellationis causa & origo sumitur à quâdam Mensâ, ubi rationes Fisci subducuntur, quæ striato panno insternitur: à quo quidem Panno tanquam à singulari quodam Insigni, tota illa Curia nominata est Scaccarium; ut *Camera Stellata* à Stellæ symbolo. Plenior hujus rei descriptionem habet ex Gervasio Tilberienfi, qui ante 450 annos per modum Dialogi inter Magistrum & Discipulum, hanc dictam Curiam optimè descripsit. Codex est in Bibliothecâ Bodleianâ MS. *avêndotos*, ubi inter cætera, hæc sequentia leguntur. Mag. *Scaccarium est Tabula quadrangula, quæ longitudinis decem pedum, latitudinis quinque, ad modum Mensæ circumfidentibus apposita, undique habens Limbum latitudinis quasi quatuor digitorum, ne quid appositum excidat. Supponitur [forte pro superponitur] autem Scaccario superiori Pannus in termino Paschæ emptus, non quilibet, sed niger virgis distinctus, distantibus à se virgis vel pedis vel palmæ extentæ spacio. In spaciis autem calculi fiunt juxta ordines suos. Licet autem Tabula talis Scaccarium dicatur, transumitur tamen nomen hoc, ut ipsa quoque Curia, quæ confidente Scaccario est, Scaccarium dicatur. Disc. Quæ est ratio nominis?*

minis? Mag. Nulla mihi verior ad præsentem occurrit, quàm quòd Scaccarii lusilis similem habet formam. Disc. Nunquid Antiquorum prudentia pro solâ formâ sic nominavit, dum & simili ratione Tabularium possit appellari? Mag. Meritò te scrupulosum dixi: Est & alia, sed occultior. Sicut enim in Scaccario lusili quidam ordines sunt Pugnatorum, & certis Legibus vel Limitibus procedunt vel subsistunt; præsidentibus aliis, aliis procedentibus: sic in hoc, quidam præsent, quidam assident ex officio, & non est cuique liberum constitutas Leges excedere; quod erit ex consequentibus manifestum. Item in lusili, pugna committitur inter Reges: sic in hoc, inter duos principaliter conflictus est, & pugna committitur, Thesaurarium sc. & Vice-Comitem qui assidet ad computum, residentibus aliis tanquam Judicibus, ut videant.

Mensæ Scaccarii Pannus, ut vides, quolibet termino Paschæ de novo emptus erat, paulò antè illum terminum sublato præcedentis anni Panno antiquo, qui fortè beneficio Ministrorum cedebat. Dicta Mensa est in eâ Fisci parte quæ vocatur *Curia Receptarum*, ubi olim Computus fieri solebat. Qui huic Mensæ insternebatur Pannus, antiquitus erat albo nigroque distinctus, hodiè albo ac cœruleo. Non autem olim erat, uti nec hodiè est, Tessellis decussatus ut hodiernæ Tabellæ lusoriæ, sed solis striis longisve virgis à dextrâ ad sinistram ductis notatus, ac in portiones divisus: & nihilominus tamen Scaccarii nomen obtinuit. Et hoc quidem non dissonat à more Indorum hujus Ludi Inventorum, qui subinde ludunt super *Gausapen* seu *Stragulum striatum* latioribus striis; & quia talis pannus in ludendi usum adhiberi solet, inde fit ut ejusmodi Pannus omnis ab Indis nuncupetur *Sitrungee*. Indi enim habent tres striatorum pannorum species, sc. minimis, latioribus, & latissimis striis: primæ speciei nomen mihi excidit, sed secunda ab iis vocatur *Lungee*, & tertia *Sitrungee*, cujus striæ duas ferè uncias latæ. Et super hujusmodi panno aliquando *Scachis* luditur, quamvis non decussatis, sed solummodò transversis lineis notetur. Et hoc profectò in amplo ejusmodi Panno ceu Scaccario facillimè potest fieri, cùm in Shahiludio singulorum Militum stationes nudo oculo sine linearum decussatione distingui queant; præsertim

tim cum præcipuus scopus & sollicitudo sit de motionibus directis, quæ plures sunt; obliquæ vero pauciores. Aliàs si aliquando opus sit, in promptu esset vel Cretâ vel Rubricâ Sinopicâ vel quâvis aliâ materiâ Areolas à se invicem distinguere. Variegatio autem seu colorum distinctio multò minùs necessaria. Quod autem olim obtinebat, ad hodiernum usque diem continuatur, uti ex Scaccarii nominibus ibidem usurpatis manifestum est. Id enim ab Orientalibus nuncupatur رقعة شطرنج *Ruk'a Shatrangj*, quo *Frustum portiove* vel *Corii* vel *Panni* in genere Arabicè significatur. Quod adhuc propiùs accedit, *Ruk'a* apud Ecteri speciatim exponitur شطرنج پیری *Pannus Shatrangicus*, nempe *Scaccarium*; & in libris Turgjemân Arabico & Mokâddema Adâb, adhuc magis explicatè, رقعة دارق كورداس معنی شطرنج اوینجق پیر *Ruk'a est Portio Carbasi, i. e. Pannus super quo luditur Shatrangj*. Et propter eandem causam (quòd nempe ex Panno lineo parari soleat in Oriente Scaccarium) subinde id Arabicè vocatur Bisfati شطرنج بساط *Bisfati Shatrangj*, id est, *Stragulum Shatrangicum*, & Nit'a دطع *Nit'a* seu *Nat'a* five شطرنج دستر *Pisteri Shatrangj*, id. quod Perficè دستر ادیمین *Pister Adimîn*, id est, *stratum coriaceum*, cretâ aut carbone delineatum.

In eundem quoque usum quandoque habent pannos tinctos formâ Cubicè-tessallatâ. Tale quid notavit Car. Clusius, viz. Turcas Alvei loco Telam pictam adhibere. Idem mos inter Americanos etiam obtinuit: nam Pet. Martyr Anglerius, ubi de Insulis nuper inventis agit (prout citatur à Gustavo Seleno) dicit eos habere *Ledices varias Gossampinas candido, nigro, & flavo coloribus intertextas, duas auro & gemmis dities, tréque alias pennis & Gossampino intertextas Scaccorum Ludo*. In Oriente verò idem stragulum pro natâ occasione variis usibus inservire solet: super eo enim vel *Shatrangj* luditur, vel humi confidetur, vel cibus capitur; &, ut commodè comportari queat, Sellæ equinæ insternitur.

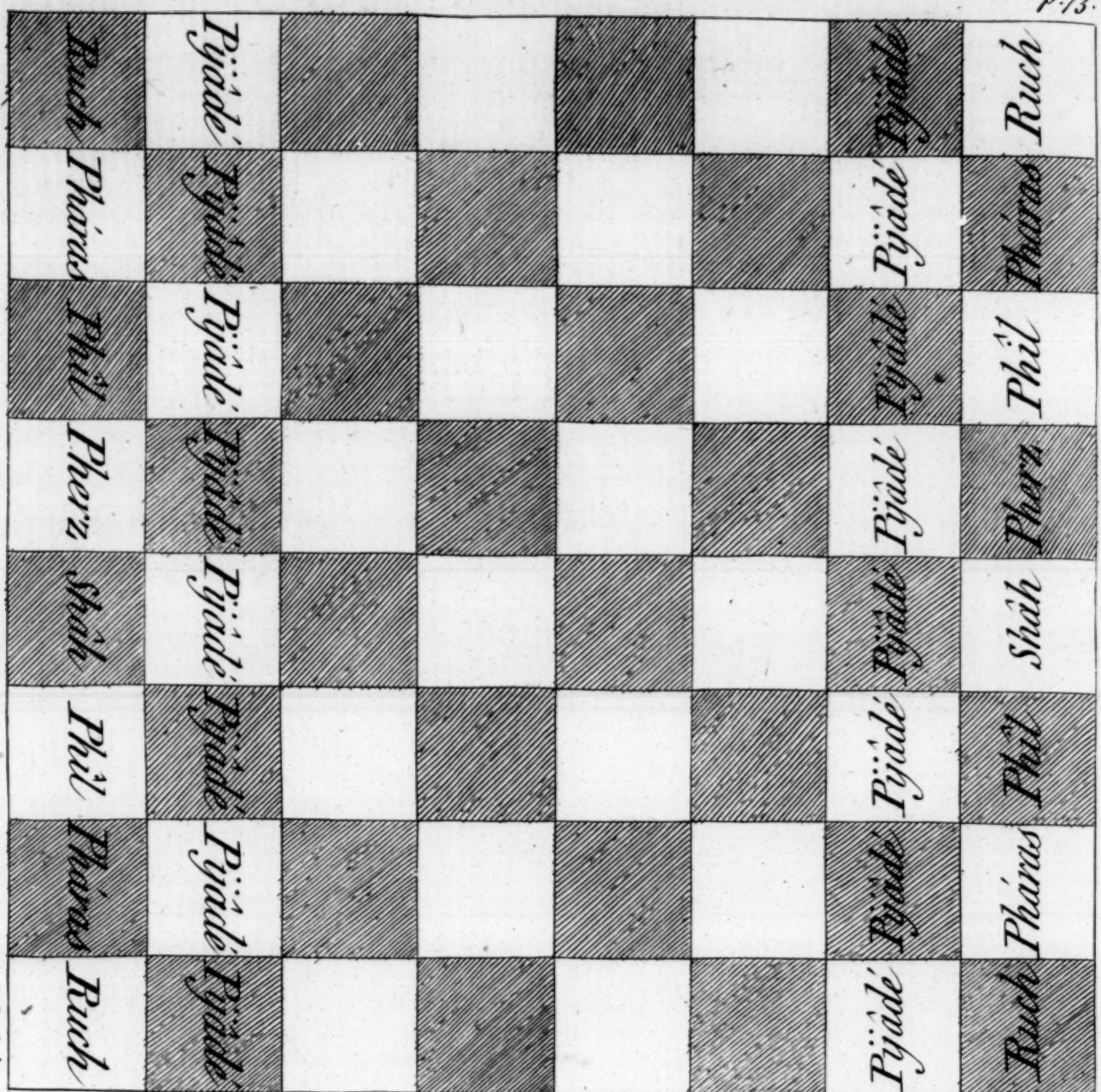
Tabella lusoria aliquando fit ex ligno, ut apud nos: & tunc Hispanicè audit *Tablero de Axedrèz*, Perficè شطرنج تخته *Tächtabi Shatrangj*, Turcicè,

Turcicè, mutato vocum situ, شطرنج تخته سی Shatrangj Tachtasi, id est, *Tabula Shatrangica*; quæ Bernardo da Parigi est چهره رازلو تخته تchaprázlu Tachta, *Tabella tessellata*: aliquando simpliciter تخته Tachtá, quod aliàs in genere quamvis *Tabulam Afferémve* notat. Mihi etiam videtur quòd aliquando huc trahatur Turcicum Vocabulum پول Pól, quod potissimùm est i. q. تخته سی Tavola de Bianchieri, seu *Tabella nummaria scutiformis & limbo erecto instructa*. Turcæ autem huic Ludo adeò addicti sunt, ut in quâvis Chartâ, vel in ipso Pavimento, lineis in pulvere aut arenâ ductis, Areolas describant, & decussatis cruribus sedentes per totos ferè dies absque tædio ludant.

Hic Ludus, propter eam quam cum Regni œconomiâ Analogiam habet, in Historiâ Timuri vocatur ملك الشطرنج *Regnum Shatrangicum*: & propter ejusdem similitudinem cum prælio, Tabula in quâ luditur ab Orientalibus aliquando vocatur دشت Desht, id est, *Campus, planities*; quandoque appellatur عرصه Arsa, id est, *Latifundium, seu Spatium planum & vacuum ædificiis aut collibus undequaque cinctum, vel Tale spatium in medio unius ædificii, viz. Atrium apertum*: quod quidem spatium quodammodo imitatur Alveolus lusorius Limbo undequaque cinctus. A voce Desht videtur esse Syro-Arabicum Scaccarii nomen Tast, de quo in Prolegomenis; estque idem quod in Nerdiludio Tás.

Quoad Scaccarii magnitudinem, illud, quo usus est AlMâmun Imperator Bagdadensis Chalîpha, erat duorum Cubitorum in duos Cubitos, viz. Quadratura erat duorum Cubitorum. Aliàs aliquando unius Cubiti Quadratura sufficere videtur.

Areolæ Arabicè pluraliter vocantur بیوت Boyût, à singuli بیت Beit, Persicè خانه Châna, à sing. خانه Châna, Turcicè اولر Evler, à sing. ev, quæ omnia *Domos seu Casas* significant. Aliquando Turcicè dicuntur چهره رازلو Tchaprâzler, id est, *Quadræ seu Quadraturæ cubicæ*. Abben-Ezræ dicuntur מחלקות Machalâkoth, i. e. *Partitiones, Divisiones*; itemque מסלות Mesillôth, i. e. *Aggeres, Valla*; quod quidem nomen etiam lineamentis Areolas distinguendis meliùs quadrare videatur, utpote quæ supponantur

6.5 feet.

ponantur esse ad instar Aggerum seu Vallorum singulas Areolas munientium, quibus Milites in suis Stationibus defenduntur.

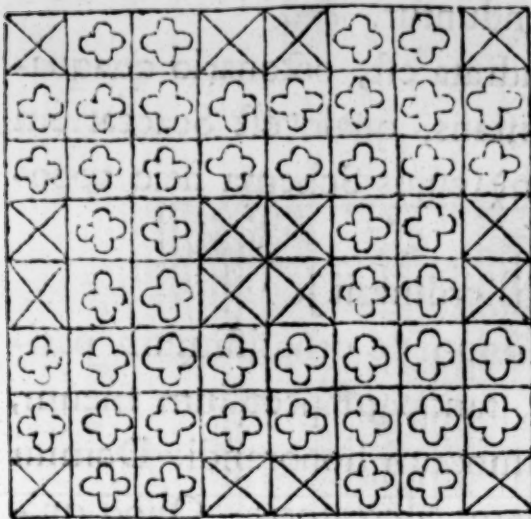
Quoad Scaccarii formam, plerumque quadrata est, octonario quaque versus Areolarum numero in se ducto constans, quale est Scaccarium Orientalium ordinarium (perinde ac nostrum) cujus Schema heic appositum vides.

[Heic inferatur Schema Scaccarii Orientalis ordinarii.]

Hujusmodi Scaccarium omnium pretiosissimum & ornatissimum pariter & antiquissimum est illud quod ex Indiâ, tanquam peculium meum, possideo ex dono Viri Amplissimi, Amici admodum honorandi, Domini Dan. Sheldon Armigeri ad Indiam Orientalem Mercatoris. Quod quidem Scaccarium amicissimè mihi dedit, unâ cum tribus Scachorum generibus apud Principes ac Nobiles in Indiâ usitatis: quorum descriptiones & Icones infra suo loco habebuntur.

Istud Scaccarium quatuor crassis Pedibus ex tornato Ebore fultum & elevatum est: & ita comparatum, ut, pro natâ occasione, tam Scaccarii quàm Plutei scriptorii usum præstet. Intus enim varias continet cellulas, quæ aliquando calamos, penicillos, aliaque id genus ad scriptoriam Artem pertinentia; & aliquando Scachos; vel etiam utraque simul capere possint. Extra verò exhibet Arcolas ex cortice seu crustâ Testudinis interlineatione Eburneâ distinctas, omnes unius coloris tantum: nec aliter fieri opus est; nam Areolarum in nigras & albas distinctio, est pro tyronibus. Quatuor anguli deaurati variegato opere, Crystallo teguntur. Margines sub Crystallo tegmine pellucido, visendos exhibent Flores arte factos ex Ebore colorato. Et demum totum opus ita eleganter fabricatum est, & admixtâ variegatione Eburneâ aliâque varietate undequaque ornatum, ut omnia verbis aptè exprimere prolixum foret.

Scaccarium Persarum in Indiâ degentium.

Persarum autem in Indiâ degentium Scaccarium, quamvis quadratum & eodem Areolarum numero delineatum, tamen in Regis Præsidium, & meliorem tutelam ac securitatem, aliquot alicubi Areolas subdivisione quâdam decussatas habet, uti ex adscripto Schemate vides. Rex enim difficultate pressus, illuc tanquam ad Castella quædam evadens, sicut in Asylo tutus non nisi difficulter ab hoste impetitur.

Arabshahides autem meminit se apud Timûrum seu Tamerlanem vidisse *شطرنج مدور* *Sbatrangj rotundum*, & *شطرنج طويل* *Sbatrangj oblongum*, & *شطرنج كبير* *Sbatrangj magnum*: quæ variæ Scaccariorum formæ à Tamerlane excogitatæ fuere, ut milites lusiles in ampliore Campo versati, Bellum ludicrum & incruentum gerentes, Belli veri ac cruenti dispositiones commodius (exercitu sic formato) repræsentare, seque ad modum vivorum militum in pugnantium Exercitu gerere possent, atque ad quasvis exigentias se convertere. *Scaccarii rotundi & oblongi* apud Arabshahidem figuræ non extant: Sed *Scaccarium magnum*, & Tamerlanis in eo Lusus (prout ex Codice Arabico MS. emendatius legitur) hisce verbis, apposito etiam Schemate, describit: locus in impresso Codice est pag. 402. ويصغي الي كلامهم ملازمنا للعب الشطرنج. لكونه منتحا للفكر وكان على هيئة عن الشطرنج الصغير فلا يلعب الا بالشطرنج الكبير ورقعة عشرة في احد عشر وفيه من الزوايد جملان وزرافتان وطيقتان ووبابتان ووزير واشيا غير هذه Et attendebat ad discursum eorum (sc. Medicorum & Astronomorum) dum adhaereret Ludo *AlSbatrangj*, eò quòd hoc intellectum acueret. Fuit autem animus ejus sublimior quàm ut luderet *Sbatrangj parvo*; ideòque non ludebat nisi *Sbatrangj magno*, cujus Scaccarium est decem Areolarum in undecim: in

eo quippe sunt augmentationes duorum Camelopardalium, duorum Excubitorum, duorum Musculorum, & Vezîri, aliarumque rerum, quæ heic (viz. in isto libro) ponuntur. Et Shatrangj parvum Analogiam habet cum magno, & vice versâ. Hujus Schema heic annexum cernitur.

[Heic infere Tamerlanis Scaccarium magnum.]

* Scaccarium magnum, secundum Arabshahidis descriptionem, vides constare Areolis 110, quæ quidem forma nimis angusta videtur. Cum enim in Scaccario parvo (ubi sunt tantum utrinque duplicati militum ordines) quatuor Areolarum series interponantur; in Scaccario magno, ubi utrinque triplicati sunt militum Ordines, ex eâdem analogiâ sextupla Areolarum series inter utrumque Exercitum interponenda est: cum numerosiores Exercitus magis amplum & spatiosum Campum, in quo committatur prælium, deposcant. Ideoque tale Scaccarium magnum majori formâ 130 Areolis distinctum heic repræsentandum curavi.

[Heic infere Scaccarium magnum formâ majore.]

Ordinario etiam Scaccario aliquanto majus est Persicum illud quod in libro Shâhnâma describitur, denis Areolis in se ductis constans, duobus post Elephantes Camelis auctius; cujus descriptio, ex dicto libro à me desumpta, heic sequitur, ordinem ludendi & situm Militum commonstrans, in Vitâ Nushirravâni, p. 1069.

1. بیاراسته شاه در قلب کلاه
2. بیک دست فرزاده نیک خواه
3. ابر دست شاه از دو روده دو پیل
4. زبیلان شده گرن همرنگ ذیل
5. دو اشتر بر پیل کرده بیای

* Tamerlanis Scaccarium 110 Areolarum omifimus, cum alterum formâ majore 130 Areolarum, illud minus comprehendat: nam omne majus continet suum minus. Et quidem Scaccarium Tamerlanis magnum (quod Belligerationis ipsius Schema et unicum hodiè superstes monumentum) compendiosè Belli exhibet artem, quæ ante sclopetorum inventionem præcipua erat, et tunc toti orbi imitabile exemplar.

6. دشاده بدیشان دو پاکیزه رای
7. ده پهلوی اشتر و اسی و دو مرد
8. که برخاشچویند روز دهرن
9. مبارز دو رخ بر دو روی دو صف
10. رخون جگر بر لب آوردن کف
11. پیاده برفتن ریش و ریس
12. که او بون در جنگ فریدان رس
13. جو بگذاشتی تا سر آوردن گاه
14. دشستی جو فرزانه بر دست شاه
15. همان دیز فرزانه یکخانه خویش
16. برفتن دیوش ازین شاه بیش
17. سه خانه برفتی * سر افسر از پیل
18. بدیدی همه رزم گاه از دو میل
19. سه خانه برفتی شمر همچنان
20. بآوردن که بر + دمان و دنان
21. برفتی کس پیش رخ کینه خواه
22. همی تاختی او همه رزم گاه
23. همی راند هر یک بمیدان خویش
24. برفتن دکرئی یکی کم و بیش
25. چو برئی یکی حمله بر دیگری
26. نگهداشتی مرد یار را یآوری
27. چو دیدی کسی شاه را در دهرن
28. بآواز گفتی که ای شاه درن
29. سبک شاه از راه برخاستی
30. کزان لشکری یآوری خواستی

* *Pro* سر افسر *forte leg.* † *Pro* درون *lege* procedit.

1. *In procinctu stat Rex in medio loco,*
2. *Ad cujus manum est Pherzâna & ei benè-volens.*
3. *Juxta manum Regis utrinque sunt duo Elephantes.*
4. *A quibus Elephantibus excitatur pulvis β cœrulei coloris.*
5. *Duo Cameli juxta Elephantes sunt pedibus consistentes,*
6. *Juxta eos nempe collocati sunt hi duo præcellentes ingenio.*
7. *Ad latus Camelorum sunt duo Equi cum Equitibus,*
8. *Qui certaminis quæsitores γ sunt die prælii.*
9. *Strenui sunt duo Ruchi ad utriusque ordinis extremum,*
10. *Qui præ sanguine jecoris δ effuso manum ori admovent.*
11. *Pedes adest apud eundem antè & post,*
12. *Qui tempore Belli multum exclamare solet.*
13. *Quando iste pertransiverit ad extremum bellatorii campi,*
14. *Sedet sicut Pherzâna juxta manum Regis. ε*
15. *Talis etiam Pherzâna unicâ Areolâ*
16. *Plus, non potest ab isto Rege discedere.*
17. *Per tres Areolas discedit Elatus Elephas, ζ*
18. *Perlustratque prælii campum per duo milliaria.*
19. *Per tres Areolas discedit Camelus eodem modo,*
20. *Ad belli locum procedens furens & superbiens.*
21. *Nemo audet ambulare coram Rucho vindictivo,*
22. *Nam ille currit per totum prælii campum.*
23. *Unusquisque movetur in suo ipsius Meidân, η*

α Is est Consiliarius sapientissimus, seu magnas Consultissimus, qui Dux totius exercitus.

β Sc. Nubes pulveris.

γ Id est, Proclives sunt ad quærendum occasionem certandi.

δ Quem nos dicimus *Sanguinem cordis*.

ε Sc. si Primarius Pherzâna seu Dux generalis perierat : nam duo Generalissimi eodem tempore esse non possunt. Aliàs autem in procinctu reservatur donec Generalissimus interficiatur; in cujus locum succedit & subrogatur.

ζ Aliter quàm sit apud Europæos. Sunt quoque in Indiâ qui altero ordine collocant Scachos, *Shâb*, *Pherz*, *Shutûr*, *Asp*, *Phîl*, & nullum *Ruch* agnoscunt. Sed hoc peculiare; nec apud omnes receptum.

η Id est, sec. proprios suos limites & certas suas leges.

24. Adeò ut nemo possit ambulare minùs aut plus. [¶]
25. Quando unus in alterum facit impetum,
26. Quisque observat ut socio suo opem ferat.
27. Quando aliquis videt Regem in prælio,
28. Elatâ-voce dicit, O Shâb apage.
29. Tum agilis Rex de illâ viâ surgit,
30. Quia ab illo exercitu opem petit.

Id itaque quod Phirdausi libri Shahnâmæ Autor descripsit Scaccarium, tali ordine est,

<i>Ruch</i>	<i>Asp</i>	<i>Shutûr</i>	<i>Pîl</i>	<i>Pherz</i>	<i>Shâb</i>	<i>Pîl</i>	<i>Shutûr</i>	<i>Asp</i>	<i>Ruch</i>
<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>	<i>Piyâde</i>

Scaccarium Chinense primò descripsi secundùm traditionem Semedi, Trigautii, & aliorum; & deinde secundùm delineationem Amici nostri D. Shin-Fo-çung nativi Chinenfis infrà in Sectione De Shahiludio Chinenfium.

Inter Europæos, qui hunc Ludum augere studuerunt, & Scaccaria ordinariis majora sibi effinxerunt, est Gustavus Selenus Dux Lunæburgensis in suo libro quem ipse in Folio Germanicè scripsit de hoc Ludo, cui Titulus *Schach-spiel*. Ibi meminit antiquioris formæ hujus Ludi, qui vocatur *Curier-spiel*, & in uno solo Germaniæ loco, viz. in *Stroepeck* Ascaniæ oppido, obtinet. Scaccarium illud in latitudine 8, in long. 12 Areolas habet. Ille autem qui omnium maximè hunc Ludum auxit, est Christoph. Weickmannus Suevus, qui de hoc Ludo Germanicè edidit librum in folio cui Titulus, *Die grosse Schach-spiel*; in quo talia excogitavit Schemata, ut 4, 6, aut 8 Personæ simul ludere possint; idque figillatim quisque pro seipso, vel junctis partibus seu partes fortiendo, Schematibus decussatis, & octangularibus, &c. quæ heic exprimere, & illius ludendi methodum docere, prolixum esset, & fortè Lectori tædiosum. Qui itaque plura scire cupit, adeat dictos libros qui in Bibliothecâ Publicâ Oxonii extant.

[¶] Id est, Non potest suas leges excedere.

Scaccariorum materiam quod spectat, tam apud nos quàm apud alias Gentes ex ligno fiunt. Casu necessitatis (ut ab Orientalibus aliquando fit) in quâvis Chartâ atramento aut minio delineari solent, aut Cretâ humi, aut discoloratis lineis in arenâ aut pulvere designari. Adeò ut in quovis Deserto ludere possint Viatores nullum secum portantes Scaccarium, nullosque Scachos, cùm quævis Lignicula aut Lapilli pro Schachis sufficere possint. De pretiosissimo meo Indico Scaccario ex Ebore & crustâ testudineâ superiùs dictum est. Ludovicus XIII. Galliæ Rex habuit Scaccarium Lanâ aut simili materiâ inferctum sicut Pulvinar, superficie lineis distinctum: & Scachi, quibus in eo ludebat, erant infimâ parte muniti aculeis seu acubus, quibus in dicto illo molli Scaccario infixis, ipse solebat ludere dum in Effedo aut Rhedâ placido gressu veheretur. Et hoc modo, nulla motitatio quassatiove illius ludum perturbare potuit, nec erectos Scachos dejicere.

Apud D. Du Fresne in Glossario memoratur Scaccarium ex Jaspide & Chalcedonio, de quo infrâ dicetur. Ex relatione Comitum hujus regni accepi, Don Juan de Austriâ pro Scaccario habuisse integram aliquam Cameram Marmoreis Quadrifidis seu Tessellis (prout debuit) distinctam, ubi Scachorum loco adhiberi solebant veri ac vivi Homines aut Pueri, qui sec. hujus Ludi leges Scachomachiam (illo jubente & præfidente) exercebant. Idem narratur de Duce quodam Winmariensi, qui in Atrio seu Areâ aliquâ magnâ albo nigroque marmore variegatâ, loco Scachorum vivis Militibus Bellum ludicrum instituere solebat. Et ex Relatione D. Reimberg civis Viburgensis accepi, quòd pueri Viburgenses in Jutia prodire solent in apertum campum, ibique humi formare Scaccarium in ipsâ glebâ fulcantes & exarantes satis magnas Areolas, in quibus sunt tot vivi pueri Nigris & Albis induti, ad nutum duorum Moderatorum seu Rectorum suas Motiones conformantes, & jussis audientes, donec eorum altera pars ludendo vincat.

§. IV. *De Scachorum seu Militum lusoriorum Nominibus
& Materia.*

FRUSTULA, quibus hic Ludus exerceri solet, Anglis dicuntur *Chess-men*; vel, Ludo priùs specificato, simpliciter dicimus *The Men*; idque tam in hoc quàm in quovis alio Ludo. Totus Scachorum Exercitus Arabibus sonat *الجندون Milites*, seu *الجيشان Duo Exercitus*, speciatim *الجيش الابيض Exercitus Albus*, aut *الجيش الاسود Exercitus Niger*. Hibernis *Foipionn*, i. e. *Societas*. In aliquo Parlamenti Parisiensis Arresto vocantur *Familia*, sc. Regis. Hibernicè Scachus est *Bpan*, seu *Bpam*, five *Feap bpan*, i. e. *Chess-man*. Nam *Feap* planè factum est ex Lat. *Vir*: & *Bpam* videtur esse ex Britannico *Bren*, i. e. *Rex*. Nam ut Scachus origine *Regem* denotans, transfertur ad significandum quemvis Militem; sic & *Bpam* origine *Regem*, sed usu communi quemvis in hoc Ludo Militem notat; hoc Ludo originitùs à potiori in eo personâ denominato, unde & nos *Shahiludium* nuncupavimus. Gallis dicuntur *les Eschecs* seu *Eschez*: Germanis *Schachstein*. Italis *Scacchi*, quod quidem nomen apud omnes Europæos Latinè loquentes obtinet: nisi quod aliquando Scachos aliàs perperam vocent Latrunculos, qui ad alium planè Ludum pertinent, ut suo loco monstratur. Leunclavius figuratè utitur, dum dicit, *Scachus Scacho opponendus*, i. e. *Rex Regi*, vel *miles militi* obijciendus: nempe vis vi opponenda, & illa hâc repellenda est, ductâ metaphorâ à consuetudine ludentium, qui suas partes muniunt & tuentur, suos milites opponendo adversis.

Apud Arabes variè appellantur: aliquando nempe *قطع الشطرنج Kit'a AlShatrangj*, i. e. *Frusta Shatrangica*; vel (ut Camûfi Autor habet) *ادوات الشطرنج Adwât AlShatrangj*, i. e. *Notulæ Shatrangicæ*. Apud Ecteri *افراد الشطرنج Afrâd AlShatrangj*, i. e. *Individua Shatrangica*, seu *Particularia*, five *Singularia*; q. d. individuae personæ, eâdem notione

notione quâ Bernardo da Parigi vocantur اشخاص الشطرنج *Ashchâs Al-Shatrangj*, i. q. Perfice تنهء شطرنج *Tanhâi Shatrangj*, i. e. *Personæ Sbatrangicæ*, nempe τὰ Πρόσωπα τῆ παυρίας, ut Græci veteres loquebantur. Aliàs Arabicè audiunt أسباب الشطرنج *Ajbâb AlShatrangj*, i. e. *Utenfilia Sbatrangica*; & آلات الشطرنج *Alât AlShatrangj*, i. e. *Instrumenta Sbatrangica*. Hæc autem duo Nomina ultima tam Scachos quàm Scaccarium comprehendunt.

Si figurati sunt, tum (ut Mohammedi in Alcorano) vocantur اصباب *Antsâb*, id est, *Statuæ, statunculæ*; vel (ut Ali Mohammedis Successori) تماثيل *Tamâthil*, i. e. *Imagunculæ, Pupæ*: & in *Shahnâma* Perficè پیکر *Figuræ* seu *Imagines*. Sed antiquissimum nomen ab ipsis hujus Ludi incunabulis eis inditum, est Perficum سترنج *Satrangh*, i. e. *Mandragoræ*, quia hi (ut illæ radices) homunculorum formas imitantur.

Si materiam spectemus, ex ligno facti Scachi modernis Græcis vocantur ξύλα *ligna*. In libro *Shâhnâma* describuntur ludentes Scachis ex عاج وساج *Ebores & Ebores*: quorum illud naturâ album, hoc nigrum. Islandi ex Equi marini dentibus hujus Ludi Icunculas lusorias conficiunt. Infimæ fortis homines in Oriente aliquando utuntur Scachis quadratis ex plumbo aut stanno; & aliquando rudibus lapillis, qui tum vocantur Turcicè طاشلر شطرنج *Lapilli Sbatrangici*, & Perfis eodem significatu مهره شطرنج *Sangh-hâi Shatrangj*, aut مهره شطرنج *Mubrà-hâi Shatrangj*, i. e. *Calculi Sbatrangici*. Græcis modernis tam hujus quam aliorum Ludorum *Frustrula lusoria* nominari solent ψῆφοι, idem sonans quod Romanis *Calculi*. In libro *Shâhnâma* de Lusoribus canitur,

بدادند هر مهره را بنام
که چون بایدش راند و خانه کدام

*Sciunt quemvis Calculum nominatim,
Quando movendus est & ad quamnam Domum seu Areolam.*

Megjdi Historicus Persa meminit, quod Persarum Rex *Cosrav filius Per-
vîz* habuerit sibi شطرنج كه نصف مهرها آن از ياقوت بون و نصفى شطرنج
Shabiludium *cujus dimidia Calculorum pars ex Hyacintho
erat, & altera dimidia pars ex Smaragdo.* Et in libro Mustâtraph me-
moriæ proditum est quanti valoris fuerint, وقيل ان كان لبعض
ملوك الفرس شطرنج من ياقوت احمر اصغر قطعة منه بثلاثة الاف
دينار *Dicitur aliquos Regum Persarum habuisse Shabiludium ex Hyacintho
rubro, cujus minimum Frustulum valebat 3000 Dinâr seu Ducatos aureos.*
Dominus Du Fresne in Glossario, ex Actis Benedictinorum secul. III,
meminit *Scachos crystallinos.* Et ex aliquo Arresto Parl. Parisiensis anno
1320, memorat *Scaccarium de Jaspide & Chalcedonio cum Familiâ, viz.*
unâ parte ex Jaspide, & aliâ parte ex Crystallo. In Thesauro San-
Dionisiano prope Parisios servantur Caroli Magni Scachi figurati Eburnei,
qui in libro de Raritatibus dicti Thesauri his verbis memorantur : *Un jeu
d'Eschets tout d'Ivoire, qui a autres-fois servy à l'Empereur Charlemagne.
Ces Eschets sont fort grands & bien travaillés, & y a certains caracteres
Arabiques sous le plus gros, ce qui demonstre qu'ils sont venus d'Orient.*
Mihi autem falli videtur iste Observator, propter dictam Inscriptionem
Arabicis literis factam judicans eos venisse ex Oriente; cùm horum Sca-
chorum figuratio & opus (ut ex figurarum descriptione constat) sit planè
Europæum, ut & Sculptoris nomen Joseph Nicolaus : hoc enim cogno-
men inter Orientales prorsus inauditum. Si itaque eos pro Scachis Ori-
entalibus Regi venditaverit dictus eorum Fabrefactor Nicolaus, id summâ
cum fraude factum est : nisi forte nominis sui scriptio literis Arabicis
ostentationis signum fuerit, quo vanitatis suæ monumentum posteris reli-
quit.

Hæc in genere dicta sunt : jam ad Scachorum Europæorum particu-
laria nomina deveniunt.

Anglica
Nomina
hodierna.

King
Queen
Bishop
Knight
Rooke
Pawn

Angl. Nomina
antiqua apud
Caxt.

King
Queen
Alphyn
Knyght
Rooke
Pawn

Vetera Anglicana
Nomina apud
Lydgatum.

Kynge
Queen seu *Fers*
Awfyn seu *Alfin*
Knyght seu *Eques*
Roke seu *Rocus*
Paune.

Apud Lydgatum nomen *Fers*, aliquantulum corruptum est pro *Fers* seu *Ferz*. De nominibus *Alphyn* seu *Alfin* & *Roc*, in sequentibus dicetur.

Gallicé.

Roy
Dame seu Reine

Fol seu Prestre

Chevalier seu Sauter

Tour, seu Roc, five
Château
Pieton seu Piôn.

Caroli Magni.

Rex
Regina
Sagittifer
Centaurus
Elephas
Pedes.

Italicé.

Rè
Dama seu Regina

Alfière seu *Alfiéro*,
five *Alfino*
Cavallo

Torre seu *Rocco*, five
Castello
Pedina seu *Fante*, five
Pedone.

Hispanicé.

Rey
Dama
Alférez, seu *Alfières*
Cavallero
Roque
Peôn.

Gallico-Germanicé.

Le Roy, der König
La Reine, die Königin

Le Fol, ou les Sauters,
die Springer
Les Chevaliers, die
Kitter

Les Rocs, die Ele-
phanten
Les Pions, die Bau-
ren.

Suecicé.

Konung, Rex
Drottning, Regina
Elephant, Elephas
Lopare, Cursor
Springare, Saltator
Bonder, Rusticus.
Weick-

Weickmanni Suevicé.

König, *Rex*
 Mareschall, *Mareschallus*
 Cantzler, *Cancellarius*
 Rath, *Consiliarius*
 Herold, *Fecialis*
 Geistlicher, *Spiritualis Vir, Sacerdos.*
 Colonel, *Colonellus*
 Reitter Hauptman, *Equitum Capitaneus*
 Reitter, *Eques*
 Curier, *Cursor*
 Adjudant, *Adjutor, i. e. Scutiger*
 Trabant, *Ostiarius Regis*
 Leib-Schutz, *Venator, a. v. Corporis jaculator, quia adstat corpori Regis in feras jaculaturus.*
 Soldat, *Miles.*

Polonicé.

Król, *Rex.*
 Królwa, i. *Regina, seu Bâba, i. e. Vetula.*
 Pôp, *Sacerdos.*
 Rycerz, *Eques.*
 Roch, pron. Roc.
 Pieszck, *Pedes seu Miles Pedestris; vel Cholop, pron. Chlôp.*

Poloni suos Scachos formant ut hodie fit in Angliâ, & sic etiam ferè reliqui Europæi.

Rufficé.

Korolle, *Rex.*
 Korolevna, seu Krala, *Regina.*
 Slônîe, *Elephas.*
 Kônîe, *Equus.*
 Lôdia seu Lôdya, i. e. *Navigium, seu Navicula, Cymba, seu potiùs Carina ejus.*
 Péshkie, *Pedes.*

Est autem Kônîe peculiariter *Equus Tataricus* ex Nagaia, sc. *Equus generosus*; nam alia habent nomina quibus Equum appellare solent.

Germanicé.

König, *Rex.*
 Königin, *Regina.*
 Laußer, *Cursor pedestris, seu Hund, Canis.*
 Springer, *Saltator, seu Kitter, five Keuter, Equitator.*
 Elephant, *Elephas, aliàs Roc, seu Roch.*

Wäwer seu Waur, *Rusticus.* Cum hoc convenit Talmudicum בור Agrestis locus, & Bardus, *Rusticus, Stolidus.* In

Danicé.

Konge, *Rex.*
 Dronninge, *Regina.*
 Biscop, Bisp, *Episcopus.*
 Ridder, *Eques.*
 Rock seu Clephant.
 Bonde, *Rusticus.*

In hisce Europæorum Scachis pauca quædam observanda sunt, priusquam ad Orientalia Scachorum nomina veniamus. Primum in hoc Ludo locum possidet *Rex*: de eo enim inter omnes Gentes convenit. Turcæ, si aliquando fortè omittant uti Persicâ voce *Shâh*, pro eo Polonicum *Król* suis Literis scribunt *قرال Krâl*, quo nomine *Reges exoticos* aut Provinciarum *Regulos* notare solent. Et ab hoc vocabulo apud Gentes Boreales profectum videtur nomen CAROLUS *Regem* denotans: quod imaginatu non est difficile, cum jam perspectum habeamus tam apud Scotos quàm apud Germanos *Kerle*, & apud Saxones *Ceopl* in genere *Virum* significare; & quod apud hosce *Capl* sit *Virilis homo*, *Robustus*, *παυρατικός*, & apud Russos *Korolie* (Polonis contractiùs *Król*) planè *Regem* denotet. Heic etiam licet observare, quod Russicum *Tsârie*, Polonis scribatur *Czar*; & quod hoc pronunciatur *Tchâr*, quando nempe dicitur de Imperatore Moscoviæ: sed de Imperatore Germaniæ scribunt *Cessarx*, quod pronuntiant *Kessarx*. Hungari autem *csâr* quatuor Imperatores (viz. Germaniæ, Græciæ, Turciæ, & Moscoviæ) scribunt *Csâszâr*, quod pronuntiant *Tchâszâr*. Et in dictis vocibus *Korolie*, & *Tsârie*, &c. syllaba *ie* in fine vix audiri debet.

Quoad secundum locum, Europæi conspirârunt ut is occupetur à fœminâ, quam plerique *Dominam* vel *Reginam* vocant: unde etiam Judæi moderni inter Europæos viventes, eam appellant *מלכה Malca*, eodem significatu. Russi verò & Poloni eam subinde nuncupant *Bâba*, i. e. *Vetula*, quasi sit *Nutrix* vel senior quædam *Famula Regis*.

Tertium locum possidet *Episcopus*, seu *Sacerdos*: nam Europæi quidam verum hujus Ludi scopum ignorantes, suopte ingenio post *Regem* collocarunt *Reginam*; & post hanc, *Virum Ecclesiasticum*, secundum illam Regni aut Curiae œconomiam, quæ hodiè in Europâ obtinet: non animadvertentes hunc Ludum esse speciem Belli, ideóque ex eo eliminandos esse *Episcopum* & *Reginam*, eorum loco substitutis *Generalissimo* & *Elephante*, ut fit apud Orientales, qui hujus Ludi Institutores & Inventores extitêre, ut & olim rectè fiebat ab Anglis, qui hosce duos Scachos *Fers* & *Alphyn* nuncupârunt. Qui autem *Reginam* & *Episcopum* in hunc Ludum introduxerunt, fortè opinati sunt eum esse repræsentationem Curiae Regalis, dum quod verè eo designatum est ignorarint; non attendentes eum

eum natum fuisse apud Indos, qui non habent Episcopos; vel si haberent, eos tamen Bello interesse non posse; nec advertentes quàm absurdum sit in hujus Ludi progressu, ex gregario milite fieri Reginam, quasi ex viro fieri possit foemina: cum potius quodvis fictitium debeat esse imitatio veri. Ex hoc itaque Ludo *Regina* & *Episcopus* propedièm eliminantur, ut antiqui veri & genuini qui huc pertinent Scachi illis surrogati in suum locum reponantur. Galli autem invenientes in hoc loco nomen *Fil*, & nescientes quid esset, pro eo substituerunt aliquid sibi magis notum *Fol*, quo *Stultus* denotatur, qui nec in Bello nec Politicâ Regni œconomiâ locum habere potest: nisi fortè stultè imaginati fuerint Regis Jocatorem aut Mimum in hunc locum introducendum. Germani hoc loco collocant *Pedissequum*, vel, quod pejus est, *Canem*, quid hoc Ludo reverà designaretur minimè percipientes. Itali heic ponunt *Alfiero*, qui Hispanorum *Alférez*, id est, *Vexillifer*, quod magis probandum videatur. An verò hoc rectè fiat, infra dicetur. Episcopi in veterum Monachorum carmine p. 179. vocantur Calvi: & Equus vocatur Equestris & Caballarius. Rochi epitheton est Bifrons: & Pedites erant Pedestres.

Quarto loco est *Equus*, vel, qui simul supponitur, *Eques*; cum Equus Bellum non gerat absque suo Infessore, & Eques non supponatur equitare sine Equo.

Quinto loco est *Rûc*, quod quidem nomen, sono aliquantulùm mutato, retinuerunt Europæi, quid reverà sit ignorantes: ideòque variè de eo senserunt. Apud Anglos habetur *Book*, i.e. *Cornix frugivora*, à cujus avis vafritie (nam nidi materiam à fociis absentibus furatur) homo vaser fraudulentus & deceptor qui alios pecuniâ aliisque rebus emungit, eodem nomine vocari solet. Cum autem hic Scachus sit oblongus, sunt qui putârunt esse *Turrim*, alii *Elephantem Turrigerum*, alii *Petram*, alii *Castellum*: Ruffi *Carinam*, idque vel propter longitudinem, vel propter velociorem cursum, quo ab alterâ Scaccarii extremitate ad alteram unâ vice excurrit, properatque. Hi itaque usitatissimum *Ruchi* nomen in hoc Ludo omiserunt: nam in eorum linguâ *Rûka* ad hunc Ludum non pertinet, *Manum* seu *Brachium* significans. Antiqua *Ruchi* figura, quæ apud Caxtonum reperitur, ferè eadem est quæ in Armorum libris pro signo

figno Gentilitio occurrit, sub nomine *Chess-rook* furcato capite, uti in sequentibus videre est. Quâ de causâ in antiquo Poëmate quod in Prolegomenis venit, *Bifrons Rochus* appellatur. Hæc autem formæ duplicitas, duplum *Dromadarii* gibbum repræsentans, olim verit ex Oriente, unde & nominis ratio petenda est, ut suo loco declarabitur. Ejusmodi Rochi (tantum fuit heic olim hujus Ludi æstimium) pro Armorum Insigniis in multarum Familiarum (ut *Bodenham*, *Eltoft*, &c.) Scutis portantur; & præsertim propter nominis allusionem, *Rochi ex ligno* facti pro Armis seu Insigniis Familiæ de *Rockwood* seu *Rookwood* in Agro Herefordiensi adsumpti fuere. Et in Germaniâ Urbs *Rochlitz* seu *Rochlicium*, Insignium loco *Ruchum* habere dicitur. Solebant autem talia adhibere, ut *rebus* exprimerentur *nomina*; quæ tamen vel ipsas res ordine temporis præcesserint, vel saltem aliunde originem habuerint.

Ultimum & infimum locum tenent *Milites pedestres*, quos quidam *Rusticos* appellare solent. Anglicum nomen *Pawn* fit vel ab Hispanico *Peon*, vel à Gallico *Pion*; & hoc contractum vel ab *Espion*, i. e. *Explorator*, *Speculator*; vel potiùs à *Pieton*, i. e. *Pedes*, seu *Homo pedestris*.

Jam proximè ad Scachorum Orientalium particularia nomina deventum.

Garças ab Orta Proregis Indiæ olim Proto-medicus, dicit hunc Ludum apud Persas & Mauros [intelligit Arabes in Indiâ degentes] usitatissimum esse; & particulares Scachos Lusitanico scribendi more nominat: *Xa*, *Goazir*, *Fil*, *Suara*, *Rochka*, *Piada*. Hæc autem suis characteribus rescribenda sunt, ut in sequente columnâ habetur, viz.

Apud Arabes.

شاه *Shâh*.
فرز *Pherz*, seu
فرزان *Pherzân*.
فيل *Pbîl*.
فرس *Pharas*.
رج *Rûch*.
بدوق *Beidak*.

Vel præfixis Articulis.

Garças ab Orta.

شاه *Shâh*.
وزیر *Wazîr* seu *Vezîr*.
فيل *Fîl*.
سوار *Suâra*.
رج *Rûch*.
پیان *Piyâda*.

Shâh-

Shâhnâma.	Indicé.
شاه <i>Shâh</i> .	شاه <i>Shâh</i> .
فرزین <i>Pherzîn</i> seu	فرز <i>Pherz</i> .
فرزاده <i>Pherzâna</i> .	هاتھی <i>Hâtehi</i> .
پیل <i>Pîl</i> .	کهورا <i>Cabûra</i> .
شتر <i>Shutûr</i> .	رخ <i>Ruch</i> .
اسب <i>Asp</i> , seu	چاکر <i>Tchâgber</i> , i. e.
سوار <i>Suâr</i> .	Gregarius Miles.
رخ <i>Ruch</i> .	Hæc nomina ab Indis
پیاده <i>Piyâde</i> .	usitata, sunt partim Persica.
Turcicè seu Tataricè.	Malaïcè.
قآن <i>Kâan</i> .	راجہ <i>Râgja</i> , seu
بکلمبکی <i>Beglerbegh</i> .	رای <i>Râya</i> .
یغان <i>Yeghân</i> , elephas.	فرز <i>Pherz</i> , seu
آت <i>ât</i> , seu اوی <i>Oûi</i> , seu	پانچ لیمہ <i>Pangh-lîma</i> , i. e.
فیر <i>five</i> <i>Yûnd</i> , vel	<i>Dux Supremus</i> *.
کمند <i>Camènd</i> , equus.	گاجہ <i>Gâgja</i> , Elephas.
رخ <i>Ruch</i> .	کودا <i>Couda</i> , Equus.
قول <i>Kûl</i> , servus.	رخ <i>Ruch</i> .
چاکر <i>Tchâgber</i> , vel	اورغ اورغ <i>Oranghprangh</i> ,
صوداش <i>Savdâsh</i> contractè	seu اورغ باقرغ <i>Orangh</i>
pro صواش داش <i>Savâsh-</i>	<i>baprangh</i> , i. e. <i>Vir Bel-</i>
<i>dash</i> i. e. <i>militiæ comes</i>	<i>licus</i> seu <i>Militaris</i> ; aliàs
seu <i>commilito</i> .	dictus <i>Jure-prangh</i> , seu

* Aliàs Generalissimus Exercitus Dux, Belgicè *Crijghsheyr*, Malaïcè vocatur *Balantântrâ*.

Pongáwa, Belgicè *Soldaet*, & *Crijchs-knecht Bello serviens*, seu *Crijghsman*.

Elephantis situm juxta Equum esse meminit Sheich Saadi, qui quingentis ab hinc annis vixit: is, inquam, in libro *Bustân*, cap. 3, p. 310, ductâ ab hoc Ludo similitudine, narrat pauperem quendam amore filii Regis ita captum fuisse, ut eum intuendi cauâ, perpetuò juxtâ Equum ejus libenter stare vellet,

زمیندانش خالی نبود یو میل
همه وقت پهلوی اسپش چو پیل

Ab Hippodromo ejus nunquam vacabat perinde ac ipse Postis seu Meta:
Sed perpetuò juxta Equum ejus stabat perinde ac Elephas.

Ad hæc Commentator Turcicus adjicit, *id est*, *Elephas Shatrangicus*; qui in hoc Ludo juxta Equum stare debet. Ex præcedentibus sex speciebus conscribitur totus Exercitus Shatrangicus, qui constat 16 personis ex utrâque parte, sicut legitur in libello Turcico, *Utervis ordo Shatrangicus constat rois sexdecim*: quod intelligendum est de eo Ludo qui ordinari solet in Scaccario parvo seu communi. Tamerlanes autem sibi excogitabat Scaccarium magnum, quo ipse cum suis ludere solebat. In hoc magnus ille Exercitus, quem Arabshâhides in Vitâ Tamerlanis campo Shatrangico secundum turmas suas disposuit, conflatus est ex 12 diversis ac distinctis speciebus; ita ut ex utrâque parte sint 28 Personæ suis Ordinibus collocatæ; & totus numerus est 56. Nomina autem talia sunt, prout in MS. Codice apud dictum Arabshâhidem consignantur in hujus Ludi Schemate, quod in impresso Codice desideratur.

Scachi Tamerlanis.

I. شاه *Shâh*.II. فرز *Pherz*.III. وزیر *Wazîr*.IV. جمال *Gjâmal*.V. فیل *Phîl*.VI. ررافة *Zurâpha*.VII. طليعة *Talîa*.VIII. دبادنة *Debbâba*, feu*Dabbâba*.IX. فرس *Phâras*.X. رخ *Rûch*.XI. بيدق *Beidak*.XII. بيدق البيدق *Beidak**Al Beidak*.

Qualia hæc sint, & quibus aliis nominibus appellentur, ordine dicetur. Interim verò notandum est, Arabshâhidem, qui hæc recensuit, fuisse Arabem, ideoque pleraque dictorum nominum expressisse linguâ Arabicâ, quam, fatente ipso, Tamerlanes non intellexit: Persicam verò & suam Tataricam optimè. Quam ob rem, me iudice, meliùs fecisset laudatus Author, si omnia illa nomina scripsisset linguâ Persica, quâ familiariter utebatur dictus Heros. Ego autem hunc defectum supplere satagens, in sequentibus, quibusnam nominibus Persicis & Turcicis sive Tataricis eadem appellentur, explicaturus sum. Et ut hoc commodiùs fiat, cuncta figillatim excutiam, ordine percurrento Scaccarium magnum, quod simul omnia, quæ in Scaccario minori comprehenduntur, exhibet.

I. شاه *Shâh*, id est, *Rex*. Hoc Persico nomine ludendo plerumque utuntur Arabes ac Turcæ, aliique, qui olim & hoc tempore illud tanquam vocabulum technicum huic Ludo peculiare acceperunt & amplexi sunt. Judæi plerumque dicunt מלך *Mélech*. Iste Rex ludicro huic Bello interest & præest, utpote cujus causâ suscipitur: sed ferè ut spectator tantùm adest, omnia Generalissimo seu Summo Exercitûs Duci permittens; dum ipse pro gravitate & dignitate suâ in suo loco consistit, inde non migrans nisi gravitèr & lentè per unam tantùm unâ vice Areolam; & neminem offendens seu feriens, nisi fortè aliquem inimicum qui nimis procaciter

cacitèr & audactèr in proximam ei Areolam se intruſerit ac intromiſerit. Rex verò Regem non offendit feritve, neque alter alteri *Shâb* indîcit, neque in proximam ei Areolam venit. Ideoque fortassis minùs benè Joh. Florio, & poſt eum Torrianus, in Lexico Italico, ſub voce *Scacco*, inter cætera ponit *Scacco di Re*, quod ſecundum hujus Ludi receptiſſimas regulas adhiberi non poteſt. Secundùm quosdam, Rex cum Rucho locum commutare poteſt, quod Galli dicunt *Rochiere*: hoc faciendum eſt priuſquam alteruter eorum è loco ſuo motus fuerit. Si autem Rex in proceſſu pugnæ ad tantas anguſtias redactus fuerit ut omnes ſuos Milites amiſerit, & ipſe in Angulum ſe receperit ita ut extra periculum Monitorii *Shâb* conſtitutus fuerit, tum cenſetur eſſe in Propugnaculo ſuo, unde egredi nefas, quia ſponte ſe periculo objicere non debet. Et hoc modo cùm ex Caſtello ſuo elici nequeat, victoria ab ejus parte eſſe ſtatuitur, quia vinci non poteſt. Hoc à quibuſdam vocatur **A Dead Game**. Sed in Scaccario Perſico, ſuprà adducto, per varias aliquot Areolarum decuſſationes designantur loca ad quæ tanquam ad Aſyla Rex ſe recipere poſſit. Et quidem Rex albus collocandus eſt in nigrâ Areolâ, & viceverſâ niger in albâ.

II. *فرز Pherz*: Aben-Ezræ etiam *פרז Pherz*: Lydgato *ſfers*: unde Latinè ſcribentes olim in Angliâ & alibi habuerunt ſuam *Ferzia* ſeu *Fercia*, quo nomine intellexerunt Peditem promotum ut fieret *Pherz*. Nam verum nomen, quamvis exoticum, ſervare ſatius videbatur, quàm incertam ejuſdem Interpretationem introducere. Pedro de Alcala legit *Firig* & *Furcîn*, & exponit, *Cavallero Noble* Hiſpanicé.

In interiori Æthiopiâ circa Montem *القمر AlKumr* (qui perperam dici ſolet *AlKamar*, i. e. *Lunæ*) invenitur Beſtia dicta *Pherz*, cujuſ deſcriptionem dabo ex Geographiâ quam charactere Africano ſcriptam reliquit Abu'l Haſan. Ille inquam fol. 58, 2, ubi agit de Lacubus ex quibus exit Nilus, hæc habet, *البحيرات التي يخرج منها النيل وينصب اليها امياه كثيرة من جبل القمر وادما يدخلون في هذا الصحرا في صيد الدابة المعروفة بالفرز ويقال لها ايضا الزمره وهي دابة*

مسمومة ليس شيء في الأرض اقطع من سمها وسمها حار يابس محرق من ساعده وهذا الحيوان يشبه القرن في خلقته وفي هذا الصحرا اشجار كبار عالية واذا اراد احد من النوبة والحبشة ان يأخذ من هذا السموم استعد لنفسه قارورة العجوة من الحجارة التي في *Quoad Lacus ex quibus egreditur Nilus, in eos effunduntur aquae copiosae ex Monte Al Kumr. Et in vicinum Desertum ingrediuntur homines ad venandum Bestiam dictam Pherz, quae vocatur etiam Al Zumurruda. Et haec quidem est Bestia venenata, adeo ut nihil in toto terrarum orbe sit acrius veneno ipsius, quod est calidum & siccum, & urit statim. Haec Bestia similis est Simiae in formam suam. In bocce Deserto sunt arbores magnae atque procerae: & quando aliquis ex Nubiâ aut Habassîâ cupit acquirere aliquid de hoc veneno, parat sibi ampullam fortem ex lapide qui invenitur in Montibus Al Ardacân, qui quidem Montes cingunt Regionem Al Zingj, &c. Et deinde pergit narrare quâ arte accipiant dictum venenum, & quod maximo pretio illud vendant Regibus Zingæis aliisque. Haec ille. Sed me iudice, nomen Pherz in nostro Ludo, non ex Africâ, sed ex Asiâ potius petendum est.*

Ut itaque dicam quid sit, *Pherz* (quatenus ad hunc Ludum spectat) est forma contracta, pro *Pherzîn*, aut *Pherzân*, seu *Phirzân* ut minus rectè legit Ecteri, qui tamen benè exponit ut sequitur, *فرزان بیلو حکیم عارف ذو فنون کلمه فارسیدن معربرد*, *Phirzân* est homo sapiens, sciens, doctus, eruditus seu scientiis imbutus; & è Persico Arabicum factum est. In Epitome *رستم* *Rustem Al Mâulavi* exponitur, *فرزین بککش سر*, *Pherzîn* est incomparabilis, seu cui nullus est similis. Aliâ formâ in *Logât Mefnavi*, *فرزانه حکیم وعاقل*, *Pherzâna* est sapiens, intelligens, seu gnarus. Et rursus in dictâ Epitome, *فرزانه اولو و حکمتی اسی و قوتلو و معتبر*, *Pherzâne* est magnas (seu aliquis ex Magnatibus) Dominus sapientiæ, fortunatus, & æstimabilis. In Dictionario Anglico-Persico in Indiâ scripto, *Pherzâne* ponitur synonymum *هوشمند*, id est, *Prudens, circumspēctus*: talis nempè pro summo Regis

Regis Confiliario & supremo Militum Duce dignus habeatur. Et hinc est quòd in libro Shahnâma, Magnates Regis vocari soleant *قمرادگان* *Pherzânaghân*; ut *قمرادگان توران* *Magnates Regionis Turân*.

Cùm Hieremiam Sacerdotem Græcum Scachos mihi recitantem percontarer, qualis esse *Pherz*, ille respondebat, *Ἐπίτροπος τοῦ Βασιλέως*, *Commissionarius Regis, Procurator ejus, & negotiorum ipsius Curator*. Ejusmodi Viros prudentiâ & sapientiâ insignes secum habere solebant Persarum Reges, quibus res suas gerendas credebant. Talis fuit Artabazus (cujus meminit Curtius libro tertio) *Fidus Confiliarius, qui omnibus Imperatoriis fungebatur Officiis; hortari, monere ut imperata faciant Milites*. Iste homo erat summus Exercitûs Dux seu Generalissimus, qualis hodiè vocari solet *میر جملة* *Mîri gjûmla*, i. e. *πρωτεύων*, seu *سپهسالار* *Sipâb-salâr*, i. e. *Ἀρχισπᾶντος*, five *سپهبد* *Sipâbbad*, vel *سردار* *Serdâr*, vel *سردار لشکر* *Serdâri leshker*. i. e. *Perfectus exercitûs*, vel *سر لشکر* *Seri leshker*, seu *سرعسكر* *Serâsker*, i. e. *Caput Exercitûs*, uti apud Turcas hodiè est, quibus is subinde dicitur *سرعسكر باشا* *Serâsker Bashâ*.

A similitudine cum hoc (huic enim omninò parallelum & analogum est) in ludicram nostram Militiam olim introduxerunt & Regi secundum constituerunt *قمر Pherz* seu *Pherzân*, qui in pace est prudentissimus Confiliarius, & in bello ratione Officii est *Strategus*, qui præstò adstat Regis mandata accipere, eaque rursus Militibus impertire & evulgare, & prout res poscere videntur, edicere, totumque Exercitum gubernare. Hinc est quòd dictus *Pherz* tantam habeat licentiam ad omnes Campi partes quaquaversus pro libitu discurrendi; ut sc. de totius Exercitûs conductu & singulorum muneribus ritè præstandis prospiciat; cùm reliquis non liceat nisi secundum certas ac præscriptas Leges è stationibus suis migrare. Hujus loco Europæi ineptè constituerunt *Reginam*, quam ex hoc Ludo eliminandam & ablegandam superiùs diximus, ut ejus loco substituatur qui propriè huc pertinet *Pherz*.

Ex primitivo & legitimo Orientalium usu, videmus quòd *Pherz* seu *Al Pherz* fit *Strategus*, nulli nisi Regi secundus. Hoc (vocabulo à linguâ Mauritanâ in Castellanam traducto & adoptato) Hispanicè sonat *Alférez* seu

seu *Alférez* five *Alféres* vel *Alfières*, quod Pedro de Alcala in suo Vocabulario Hispan-Arabico (ut suprà monitum) exponit Arabicè *Pbiriç* & *Furcîn*. Hinc quoque Itali habent suum *Alféro* seu *Alfiéro* five *Alfière*. Hæc apud utramque Gentem denotant militarem Officiarium, quem *Vexilliferum* seu Militiæ pedestris *Signiferum* vocamus; qui idem Persis dicitur *امير علم* *Emîri-âlam*, i. e. *Magister vexilli*, & *علم دار* *Alam-dâr*, id est, *Vexillum tenens*; & eodem sensu Turcis *بيرقدار* *Bairak-dâr*, & *سنجقدار* *Sangjak-dâr*, Angl. *Ensigne*. De hac re audiat Covarruvias, *Llamamos Alferez communmente al que encomienda el Capitan la Vandera, la qual instituyeron de muchos siglos atras los hombres, para que las Companias se adunassen, y acudiesen todos los de ella a un lugar; compete el Capitan traer la Vandera, mas por que ha de acudir a diversos ministerios sustituye al que llamamos Alferez, el qual ha de estar subordinado a el, y no moverse sin orden y mandato suyo, y los demas que militan debaxo de aquella Insignia la han de seguir, y assi les davan todos estos nombres Signiferos, Vexilliferos, Primipilarios, Duces. Turvieron los Romanos difrentes Insignias, a las quales responden nuestras Vandersas: y la principal era la dei Aguila, como si dixessemos agora, el Guion, o Estandarte Real: y los que llevan esta Insignia, se llamaron Aquiliferos. Podria tener alguna similitud con el que la Ley de la partida 16, tit. 9, part. 2, llama Alferez mayor, de quien dize. E el mismo deve tener la Sêna, cada que el Rey buviere Battalla campal.*

Sed, ut mihi dictum est, in Militiâ Hispanicâ hodiè *Alferez* est tam *Ensigne*, quàm *Lieutenant*. Hoc quoque notandum velim, quod sc. vocabula *Alfiéro* & *Alferez* apud Italos & Hispanos in hoc Ludo à primario in alium usum trahuntur. Primitus enim in Bello apud Orientales ille qui à Rege secundus, apud hosce verò moderniores ille qui tertius est, istis nominibus denotatur; quem alii *Episcopum*, alii verò rectiùs *Alfinum* seu *Elephantem* vocare solent: & hinc est quòd J. Florio *Alfinum* eodem sensu quo *Alfiéro* perperam exponit. Tantosque errores vulgaris usus comprobavit. Ejus motiones sunt liberæ, non limitatæ. Et quidem in Oriente Lusores periti solent adhibere artem seu technam quandam dictam

tam *تقنا اسبی و فرزند* *Tecbna Equi & Pherzân*, quæ est in Shahiludio quædam motio quâ quis per *Equum & Pherz* victoriam reportat, per hos Regi indicendo *Shâ-mât*. Hujus meminit *Sheich Sa'di* in *Bustân*,

کدای که بر شیر درازد
ابو زید را اسبی و فرزند دهد

*Mendicus ille qui Leoni mari Ephippium imposuit,
Abu-Zeido etiam Equum & Pherzin ponet.*

Id est, qui Leonem Ephippio insternere & inequitare. potest & audet, idem Abu-Zeido, Lusori peritissimo, arte suâ imponet eumque vincet, quod vix possibile.

III. *وزیر* *Wazîr* seu *Vezîr* (Perficé *اچي Itchi*) est *Vicarius Regis*, seu, ut exponit *Ecleri*, *بادشاهک دوگن چکچي* *Regis onus sustinens*: à Verbo *وزر Wazara*, i. e. *Vicarius fuit, & alterius onus sustulit*. Moderni Græcorum Historici, factâ syllabarum metathesi, scribunt hoc *οὐα-εἰς* pro *οὐαῖς*. Hujusmodi homines sunt Regis Consiliarii, quorum Summus seu Primarius in Turcarum Politiâ habet Tit. *وزیر عظیم Vezîr magnus*, vulgò *Vezîr azîm*, qui est quasi *Prorex*, & pro suâ absentiâ constituere solet alium Officarium dictum *قائم مقام Kâim-makâm*, i. e. *Locum tenens*. Ad hujus rei imitationem, in hoc Ludo, prout à Timûro institutus est, prope Regem adstare cernitur Supremus Vezirus, ut Rex cum eo consilium inire possit, & de Militiâ aliisque rebus deliberare. Cùmque hic fit ex præcipuis Ministris qui à Regis ore Mandata accipientes, ea rursus populo impertiunt, ideò pro natâ occasione magnam licentiam & discurrendi in Scaccario libertatem habere debet.

IV. *جمال* *Gjâmal* Arabicè fit ex Heb. *גמל Gâmal*, i. e. *κάμηλος Camelus*, consonantibus vocabulis omnibus. Nomen autem desumptum est à significatione verbi *גמל Gâmal*, i. e. *retribuit, compensavit*. De vindictivâ hujus Animalis naturâ consulas Bochartum in *Hierozoïco*, ubi ille de hâc re prolixè differuit. Perficè dicitur *شتر Shutûr* seu *اشتر Ushîr*,
Turcicè

Turcicè *Devè*, vulgò sonans *Tevè*, & aliquando corruptè *Temé*. De Camelorum apud Arabes & Persas usu in Bello, consulas Hugonem Sempilium in *Libro de Mathematicis disciplinis*. Videatur quoque Hermannus Hugo *De Militiâ Equestri antiquâ & novâ*, cap. quinto.

Apud Plutarchum in Alexandro, malè legitur *Γαυσάμηλα* pro *Γαυράμηλα*, quod ibidem exponitur *οἶκος καμήλου*: fit enim ex vocibus *گوجامال* *Gaugjámal*, i. e. *Fovea Cameli*, vel ex *جاي گجل* *Gjai-gjamal*, i. e. *Locus Cameli*. Est sc. locus quidam ita nominatus, eò quòd aliquis Camelo Dromade vectus illuc perveniens ibique latens, salvus evasit.

V. *فيل* *Phíl*, Perficè *پیل* *Pil*: hinc etiam Syriacè *فيل* *Phílo*, & apud Rabbinos *פיל* *Phíl*. Turcicè seu Tataricè vocatur *يغان* *Yeghân*. Æthiopicè *Nage*, quod consonant cum Indico ejus nomine *Nág*, id est *Mons*, propter insignem magnitudinem; quâ etiam notione apud Syros ei inditum est consimile Epitheton, *جبل* *Monticulus* seu *Cumulus Carnis*: & sic apud Arabes *عظيم* *Cultbúm*, i. e. *Carnosum & corpulentum animal*; & *عظيم* *Aitúm*, i. e. *Magnæmolis, grossum*; & *ابو* *Abu-dâgbfal*, i. e. *pater τὸ Dagbfal* seu *Pulli ampli ac largi*. Herbertus nostras dicit Elephantem Malaïcè vocari *Catgba*; rectiùs *گاجه* *Gágja*. Gracias ab Orta cap. 14, dicit quòd Elephas in Guzarât & Decân vocatur *Ati*, in Malavâr *Ane*, in Canara *Açete*; Æthiopibus *Ytembo*. Hæc ille. Japonicè dicitur *Zô*, Indicè *Ouns*, aliàs *هاتھی* *Hâtibi*. Sed vulgatissimum ejus apud Indos nomen, est *Barí*, seu *Brí*. Hoc Romani audientes à populis Orientalibus inter sua Bella Asiatica, formârunt sibi vocem *Barrus*, & *Barrire* (i. e. *mugire*) quod etiam urbe donârunt: hinc *Barritus* est *Elephantis mugitus*, ut à *Bos* dicitur *Boare* & *Boatus*. Rectiùs autem dicendum esset *Baritus* per *r* simplex. Alia sunt Elephantis epitheta apud Indos, prout in eorum *Sanscroot* seu veteri Linguâ Brachmanorum sequente modo se habent, viz.

Hústy

p. 97.

हस्ति <i>Hústy</i>	दुन्ती <i>Dunty</i>
मातंग <i>Matang</i>	द्विप <i>Davipa</i>
कुरी <i>Curry</i>	द्विरदा <i>Virada</i>
गुड्ज <i>Gudge</i>	सिंहगज <i>Singgasan</i>
कारण <i>Warran</i>	गजगज <i>Gajasan</i>
कुङ्जर <i>Kunger</i>	आतपवारण <i>Atapa- warana</i>
नाग <i>Nâg</i>	आतपत्र <i>Ataputra</i>

G.S. fecit.

Hústy, i. e. *Celeriter currens*. *Matang*, i. e. *Fortis*, quia fortissimum est animal. *Curry*, i. e. *Fac totum*, quia omnia facit & docilis est. *Gudge*, id est *Tonitru*, propter reboantem barritum. *Warran*, i. e. *In aquâ generans*, quia semper in aquâ generant, de quâ re Calcashendi dicit, فيل من حيوانات المائية وان كان لا يسكن الماء *Elephas est ex animalibus aquaticis*, si modò non stagnet aqua; viz. corrente aquâ potius delectatur, propter intensos Indiæ calores. *Kunger*, i. e. *Belluarum maxima*, cujus epitheti ratio manifesta est. *Nâg*, i. e. *Mons*, de quo epitheto vide suprâ p. 96. *Dunty*, i. e. *Longis dentibus præditus*, propter exertos dentes, ex quibus fit Ebur. *Davipa*, i. e. *Ferus seu Ferox*; sic enim est suâ naturâ, donec cicuretur. *Virada*, i. e. *Crassis membris præditus*, cujus epitheti ratio manifesta est.

Hispani, qui multa Arabica à Mauris acceperunt, Elephantis nomen aliquando scribunt *Arfel* seu *Arfil*: at Pedro de Alcala rectiùs dicit linguâ Castellanâ vocari *Alfil*, & Arabicè *Fil*. Covarruvias in hujus vocabuli derivatione insignitèr ineptit falliturque: & inter cætera, confundit hoc cum *Firiz* (contractiùs *Firz*, cum Articulo *Al Firz*) quod adducit ex Padre Guadix, unde passim multas alias falsas & ineptas derivationes

in medium adducit Covarruvias in Lexico suo Hispanico. Hinc fortè, vel vice versâ, ortus est alius error apud Hispanos & Italos vulgaris, quòd sc. *Alférez* seu *Afiere* hunc ipsum Scachum à Rege tertium, adeoque talem in vero Bello Officiarium, notare debeat: cùm in hoc Ludo reverà sit a Rege secundus.

A Vocabulo *Alfil* Jacobus de Cessolis Italus (qui ante 400 annos Tractatum de hoc Ludo scripsit) hosce duos particulares Scachos nominavit *Alphilos*. Sed unius corruptio est generatio alterius: nam Itali, *l* mutato in *n*, hos vocant *Alfinos*. Hinc veterum Anglorum *Alphyn*. In Kircheri Lexico Copt-Arabico, voci *فيل Phil* respondet Copticum *Δελφινος*, malè præposito *Deltâ*, pro *ελφινος*. Hujusmodi originem habuisse videtur Græcum *ἐλέφας*, quod fortè olim in nominativo lectum fuerit *ἐλέφανς*, quia inde fuit genitivus *ἐλέφαντος*: unde demptis literis in fine adventitiis, restat *ἐλέφαν*, quod ab *Alphil* (per eundem cum *Alphin* & *ελφιν* canalem) ad Græcos fluxit. Nam ut animal ipsum non est origine Græcum, ita nec nomen, quod unâ cum ipso Animale ex Oriente ad Græcos derivatum est.

Et ut *Alphin* & *ἐλέφαν* sunt pro *Alphil* & *ἐλεφιλ*, sic apud mediæ ætatis Judæos legitur *שנדפין Shen-de-phîn* (prono errore mutato *l* in *n*) pro *שנדפיל Shen-de-phîl*, id est, *Dens Elephantis*. Sic in Targum Hierosolymitano & Jonathanis ben Uzziel, ad Gen. L. 1. Joseph dicitur posuisse Patrem suum *בערם דשנדפין דמחפא דהב ומקבעא במרגלין* In *Lecto* (sc. *spondâ*) *Eburneo*, qui tectus erat auro & infusus margaritis, &c. Tales Plautus vocat *Lectos Eburatos*, i. e. Ebore & auro tectos seu obductos, qui Eburneo-aurei. Eodem modo apud Veteres ornata erant *Eburata vehicula*, &c. id est, ut dicimus, *inlaid with Ivory*. Tales etiam primitus erant *Sandapilæ* (cujus nominis ratio mox elucescet) in usum hominum Nobiliorum. Sed processu temporis, nomine manente, & materiâ mutatâ, idem nomen traductum est ad omnes *Sandapilas* ac Feretra, quamvis ex viliori ac longè diversâ materiâ fierent, & nihil Eboris in eis esset. Nam *Sandapilas* aliquando ornatiores & aliquando viliores fuisse, facilè colligitur ex Suetonio, qui dicit Domitianum à Conjuratis

juratis trucidatum, exportatum fuisse in *Sandapilâ populari*, hoc dicto subindicans alias etiam tunc fuisse *Sandapilas* præter populares seu communes; alias enim quid opus fuisset distinctione? Voluit itaque notare Imperatorem exportatum fuisse *Sandapilâ* viliori, quali vulgus exportari solebat, omni erga Imperatorem reverentiâ depositâ. Nomen autem quod spectat, planum est *Sbendephîn*, ut suprâ dictum, esse pro *Sbendephîl* seu *Sendepîl*, unde factum est nomen *Sandapila*. Cùmque *Sbendephîl* seu *Sendepîl* sit *Dens Elephantis*, quoad vim vocis possit etiam notare quidvis Eburatum seu quicquid Ebore tectum est, sive *Feretrum* sive *Lectum* sive *Vehiculum* aut quidvis aliud: usus autem peculiariter *Feretrum* tantum (*Sandapilum* idè dictum) significare voluit. De *Eburatis Lectis* in Textu Hebræo legitur *Amos VI. 4.* מִטּוֹרַת שֵׁן *Lecti ex Dente*, i. e. Ebore, sc. Ebore tecti. Sic eburata palatia in *Pf. XLV. 9.* & sic apud nobiliores Romanos, omnia vasa pretiosiora vel ex ebore facta vel ebore infita erant. Quamvis verò sono conveniat, significatu tamen diversum est *Perficum* زردفيل *Zendephîl*, grandem & immanem Elephantem notans, & nihil aliud.

Supradicta nominis *Elephantis* derivatio omninò admittenda videtur, cùm hoc animal ignotum fuerit Græciæ; ideoque nec nomen ibi natum habuerit, sed quod potius aliunde fluxerit, ut suprâ notatum.

Sunt qui *Elephantis* nomen deducunt ab Heb. אֵלֶף *Eleph*, i. e. *Bos*: & ad suam sententiam adstruendam, monstrant quòd apud Scriptores Italiæ id animal vocatum fuerit *Bos Luca*. Quòd autem ita appellaverint, eorum ignorantiae tribuendum est. Nam si *Bovis Lucæ* appellatio profecta fuisset à significatione vocis Heb. *Eleph*, proculdubiò id nominis per Orientem, ubi fuerunt Judæi, propagatum fuisset. Sed cùm *Elephas* nullibi in Oriente vocetur *Bos*, nec Boum speciebus annumeretur, nec hæc appellatio sit satis antiqua, dicta conjectura (utpote quæ nullum fundamentum habeat) meritò rejicienda est. Judæi quidem Elephantum dentes per mercaturam aliunde acceperunt, adeoque in suâ linguâ veteri hujus Animalis nomen non habuerunt. Nam sunt tantum duæ Regionēs ubi Elephantēs nascantur, viz. *India* & *Habassia*, ut testatur *Calcashendi*. Ut autem

fint Bello apti, priùs domari debent. De horum usu in Bello, consulatur Curtius.

A Bello quodam Elephantino, ut ita dicam, Æram seu Epocham aliquam suam paulò ante *Hegjram* ducebant Arabes Pagani. Ea quidem Epocha quæ proximè ante *Hegjram* apud eos in usu fuit, denominata est ab الفجار *Al Phigjâr*, i. e. à *Bello injusto* seu *iniquo* inter Coreishitas & Kaifitas commisso, cui etiam interfuit ipse Mohammed. Ita autem dictum fuit, quòd Bellatores improbè violarent sacros Menses, in quibus apud Arabes præliari nefas. Istam Epocham viginti annis præcefferat عام الغيل *Elephantum annus*, quo tempore أصحاب الغيل *Elephantum Domini* seu *Possessores* venerunt expugnatum Meccam, contra quos Deus dicitur immisisse طيرا ابا بديل *Volantia agmina*, seu *Volucres agminatim ac turmatim volantes*, quarum singulæ portabant tres parvos lapillos ponderosos valdè, quos Dei iudicio demittebant in eorum capita: quâ ratione cœlitùs adjuti Arabes Meccani, dictos Elephantinos seu Elephantomachos repellebant. In Syrorum Calendario هجوم أصحاب الغيل *Invasio seu irruptio dominorum Elephantum*, adscribitur secundo diei Tamûz seu Julii.

Chondemîr (ubi agit de Regibus بني حمير *Himyaritis* qui regnarunt in *Jaman*) dicit, quòd *Abraba* hujus nominis tertius (qui cognomento fuit الاشورم *Al Asbram* seu *Naso-scissus*) videns lucrum esse à visitatione Meccanâ, aliam Ecclesiam ornatissimam dictam قلئيس *Kolais* curavit extrui in suâ urbe *Sánaa*. Id autem ægrè ferentes Meccani, miserunt hominem dictum نفيل *Nophail*, qui noctu dictæ Ecclesiæ muros stercore inquinaret. Cùmque id resciret *Abraba*, Legatum misit ad نجاشي *Nagjâshi* seu Æthiopiæ Imperatorem, petiitque ab eo Elephantem album dictum محمود *Mahmûd*: & Imperator cupiens ei placere, dictum Elephantem misit, & insuper alios plures Elephantes, & quoque بهادران فيل قن وفيلان صف شكن *Pugiles Elephantinis corporibus*, & *Elephantes ordines hostium rumpentes*; quibus instructus *Abraba*, ivit expugnatum Meccam. Sed, ut jaçant Mohammedani, repulsam passi sunt per miraculum, ut suprà. Totius rei gestæ prolixam historiam videas

videas in libro *Mustátraph*, & alibi. Fuerunt quidem plures τῆς Ἰάμαν Reges dicti *Abrabæ*; nempe Regum Yaman 17us fuit ذوالمنار ابرهة *Du 'l Manâr Abraba*: & 40us fuit ابرهة بن صباح *Abraba filius Sabbâh*, cognomento شيبه الحمن *Sheibato 'l Hamd*. Et fortè alter horum fit ipse *Abraba* cujus meminit Doctissimus Ludolphus, dicendo quòd *Abreha* & *Atsbeha* fuerunt fratres longè ante *Abraba Naso-scissum*. Et quidem meritò: nam profectò dictorum Regum 46us fuit ipse *Abraba Al Ashram* seu *Naso-scissus*, propter cicatricem vulneris in facie accepti (dictus quoque *Abu-Yecsûm*) qui cognomento erat صاحب الغيل *Sâhibo 'l Phâl*, id est, *Elephantum dominus*. Ipse erat sub Æthiopum Imperatore Præfectus τῆς Ἰάμαν seu Prorex, uti & alii qui Regum nomine memorantur. Sed ea Regum Yamanensium series, quam in Specimine Historiæ Arabum ex Arabibus adduxit D. Pocockius, Librariorum culpâ non videtur satis accurata, præsertim in hac parte: nam secundus & tertius ibi memorati *Abrahæ*, videntur malè disjuncti, cùm illa duo nomina unam eandemque personam denotent: cui quidem sententiæ nostræ fidem facit *Turgjumân Arabs*, ابرهة بن صباح ايضا من ملوك اليمن وهو ابو دكسون *Abraba filius Sabbâh fuit etiam ex Regibus Yaman: ipse est Abu-Yecsûm Elephantum dominus*. Apud eundem *Turgjumân* alius etiam memoratur *Abraba*, qui fuit ابرهة بن حارث ملك ملوك اليمن *Abraba filius Hârith Rex Regum Yaman*, seu Regum Yamanensium maximus. Hujus *Abrahæ* inter Reges ordo nondum mihi pro certo compertus est, sed cùm fuerint, ut videtur, hujus nominis tantum tres, & ille *Naso-scissus* fuerit tertius, dictus filius *Hârith* videatur fuisse ante illum. Et quidem celeberrimus ille *Elephantum dominus*, videtur idem qui apud Procopium Lib. 1, cap. 20, *Abramus Rex Homeritarum*, id est, حمير *Himyaritarum*, qui Arabiæ Felicis populus sunt. Iste enim ex Æthiopiâ in Arabiam irruens, occupaverat regionem *Yáman*, & passim vocatur ابرهة الحميري *Abraba Himyarita*, quia præerat Homeritis seu Himyaritis qui in Arabiâ. Qui verò pro Hymyaritæ efferunt Home-ritæ, videntur pro Hymyar legisse Homeir, quasi in formâ aliquâ diminutivâ,

nutivâ, ut sæpe fit in ejusmodi aliis vocabulis Arabicis, præsertim nominibus propriis, sed in hoc non item.

Dictorum Elephantinorum adventus accidit 17 Mensis Moharram, eorundem autem Recessio 25 Mensis Sha'bân, Nusnirrayâni anno 42, quo & natus est Mohammed. Et horum Dux fuit *Abraba fil. Sabbâb* (non autem *Sabâb*, ut malè legit D. Golius in Notis ad *Alfrag.* p. 54) qui quamvis Arabiæ Rex seu Prorex, natione tamen Habassinus fuit, uti videre est apud Beidavium & alios in Alcoranum Commentatores ad Suratam *AlPhîl.* Iste, inquam, cum Habassinis suis, adductis quoque Elephantibus, venit expugnatum Meccam, eamque obsedit, cupiens ad *Sánaa* (quæ ejus urbs Regia & Arabiæ Metropolis) totam Regni potentiam & divitias transferre. Ibi enim, ut suprâ dictum, extruxerat Ecclesiam ad quam voluit institui Peregrinatio solennis, ut à Meccâ lucrum ad eam hoc modo transferretur, de ejusdem Sanctitate magnalia prædicans, eamque Ecclesiæ Meccanæ præferens.

Ut autem ad pensam redeam, Elephantibus reguntur ab homine eorum collo aut humero insidente, idque unco dicto *تبعنك Tchengh*, & aliis nominibus. An verò Librariorum errore lignea illa *Fala*, quâ homines Elephantis dorso vehuntur, sit pro *قلعة Cal'a*, i. e. *Castellum*, videant alii; vel an *Cal'a* Maurorum more scriptum *قلعة*, pepererit *Fal'a*. Mihi quidem alterum horum videtur verisimillimum. De lignei Castelli descriptione, videatur *D. Barri* in Relatione de Cochinchina. Vide etiam Fluddum in Recreationibus Mathematicis, cap. 14. Certè I. *Maccab.* VI, 37, ejusmodi Turris lignea dicitur *portasse 32 homines, præter Indum Rectorem*, qui sc. in Animalis collo sedet extra Castellum. In hoc loco, pro *Indo*, versio Gallica malè legit *dedans*, id est, *intus*; quasi Elephantis Rector sedisset intra ipsum Castellum seu Turrim, quod impossibile & falsum, dum brevi adunco ferro illud animal regat. Ibi etiam describitur modus pugnandi cum eis; & dicitur, Elephantibus ad furorem incitari posse ostendendo eis sanguinem uvarum & mororum. *Calca-shendi* tom. 2, pag. 304, refert, *Putant inimicitiam esse inter Elephantem & Felem, eumque ab eâ præcipitanter fugiturum. Eumque pariter horrere*

à voce

à voce porci, eâque dissipari posse agmen eorum in Bello. Odio etiam habere بعوض Cimices, quia cutem ejus perforant rostris suis: & cernitur perpetuò jactare aures, ut à se pellat & excutiat الناموس *Al Namûs*. Ei peculiare esse tam leviter pedibus calcare terram, ut pone hominem sedentem veniens non sentiatur. Parere 7 annos; secundum alios, duos aut tres, priusquam desistat. Linguam ejus inversam esse, viz. mucronem esse in gutture, & radicem esse exteriùs, in contrarium aliorum animalium, &c. — Pullos lactere sub pectore; & vulvam esse sub ventre, ita ut tempore coitus fœmella supinam se exhibeat mari ut is possit ad eam accedere. Sic ille, si modò vera sunt.

Figura quâ Elephas in Turcarum Scachis repræsentari solet, est basi crassiori superimpositum rotundum & crassum quiddam ligneum, quo significatur Elephantis dorso superimposita *Fala*, sive Castellum ligneum, in quo Sagittarii ad Bellum prodeuntes vehuntur.

Elephantis motiones in Scaccario quod attinet, per obliquum seu transversum semper fiunt.

Insuper notandum est priusquam hanc Periocham absolvam, præter Elephantes vulgares, esse in Hindustân seu Indiâ aliam Elephantis speciem, vel quæ saltem est Elephanti congener, quæ in libro *Mugjizât* (ubi ejus Icon exhibetur) Persicè appellatur سنباد *Sumbâd*. Proboscidem verò, si Pictori fides, habet breviorē: & exerti dentes ex inferiori maxillâ planè erecti prodeuntes cernuntur, ut in *Apro*. De hoc Animali fertur, quòd fœtus in utero matris jam adultus exerat caput, & pabulum legat edatque per aliquot dies: & quòd, quando tandem fortior evaserit ita ut matre non indigeat, unâ vice subitò ex ejus utero exiliat aufugiatque. Nam si mater eum videret, linguâ suâ (quæ insigni asperitate & aculeis prædita est) illum vellet lambere, & hoc modo enecare.

VI. زرافة *Zurâpha* seu *Zaraffa*, unde fit Arabico-Hispanicum *Giraffa*, id est, *Camelo-pardalis*, quam Agatharchides *Camelo-panthera* vocat. Nomen fit à verbo زرف *Zarapha*, i. e. affilivit & properavit incedendo: dum enim incogitanter & negligenter incedit, cursum equinum facile

facile superat; tam longa sunt crura & diducti passus. Hujus motio in Scaccario, ut videtur, debet esse velox, & fortè per saltum.

Persæ portentosum hoc Animal vocant miro nomine, quod est شتر شتور *Shutùr-Ghâv-Peléngh*, seu شتر گاو پلنگ *Ushùr-Ghâv-Peléngh*, id est, *Camelo-Bovino-Pardus*, quia est, ut vulgò creditur, hybridum animal ex hisce tribus speciebus procreatum. Verior autem ratio est, quòd in quibusdam suis partibus hæc tria quodammodo repræsentare videatur. Bochartus in Hierozoico, ubi describit Heb. זמר *Zémer*, ex Camûso malè legit استر گاو پلنگ *Ostor caujalanc*, harum vocum nec significatione, nec sono fatis perspecto.

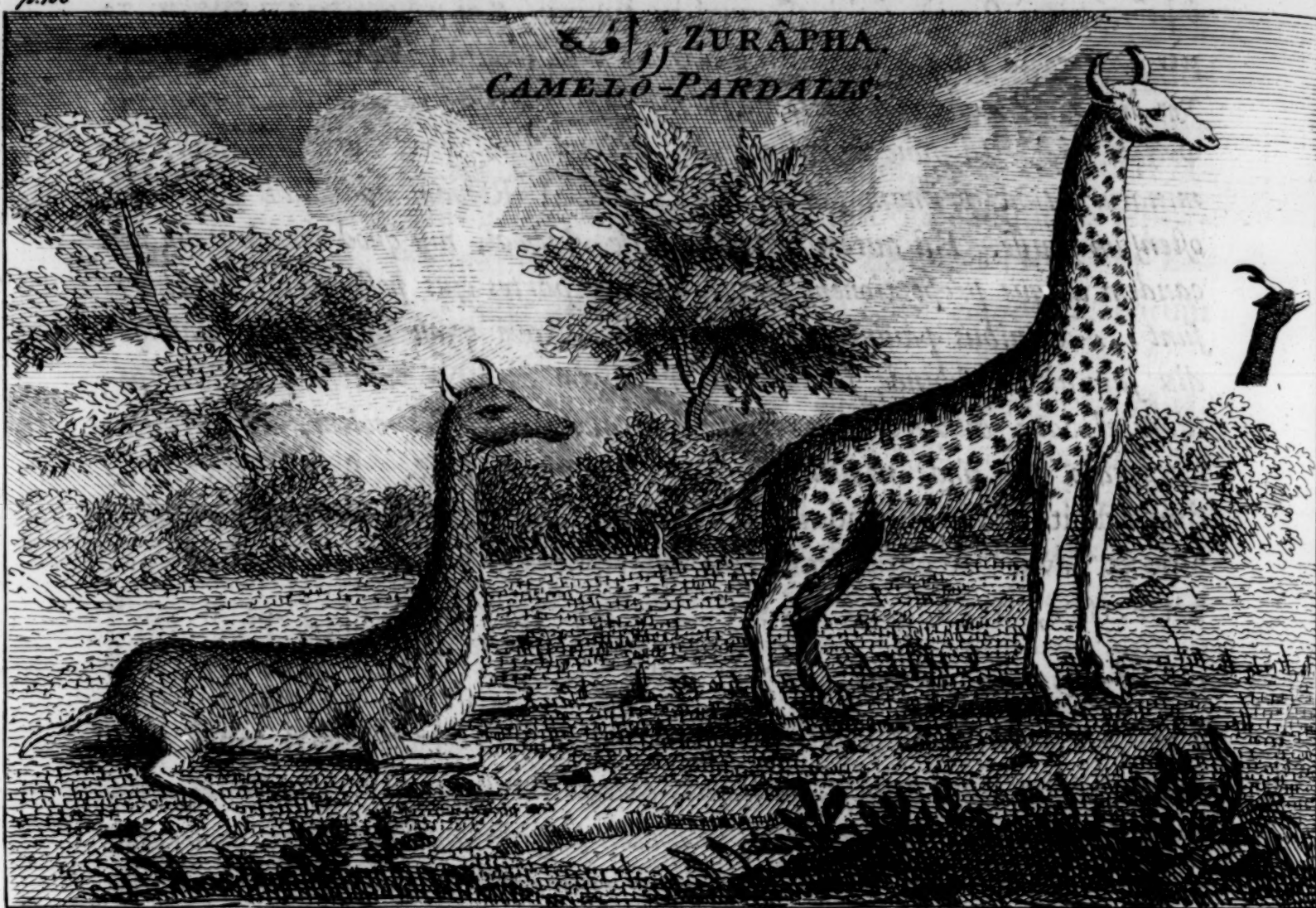
Arabicum *Zurápha*, Turcæ aliquantulum vitiosè ponuntiantes mutant in زرنبا *Zurnápa*, seu زرنبا *Zurnába*, five سردابه *Surnápa*: tot enim modis scribunt. Hinc, per Aphæresin primæ syllabæ inter pronuntiandum vix auditæ, ortum videtur corruptum hujus animalis nomen *Nabis* seu *Nabim*, quod Æthiopicum esse fertur; aliàs *Anabula*, quod est nominis Monstrum ipso Animali mirabilius. Hæc nomina Europæi fortè acceperint ab aliquo Æthiope aut alio Turcicè loquente, eo modo quo alibi etiam erratum fuisse ostenditur. Turcis enim sæpè familiaris est pronuntiandi modus exili sono quasi sibilo primæ syllabæ ferè absque vocali, q. d. *Zrnápa* seu *Zrnába*, ubi maximè auditur *Nába*, syllabâ primâ fermè suppressâ. Hujusmodi exemplum est in voce شكنج *Shcángje* seu *Shgángje*, id est, *Supplicium*, peculiaritèr illud quo in ingentes hamos præcipitari solent homines rei ab altiori loco præcipientes dati supplicii causâ: unde etiam Europæi vulgò efferunt *Gansche*, syllabâ primâ non auditâ. Camelo-pardalis Æthiopicâ Linguâ (ut apud Doctissimum Ludolphum videre licet) nominatur *Zarâth*, quod fortè factum fuerit ex Arabico *Zaraph*. Aliàs Æthiopicè appellatur *Zarâth Katchin*, id est, *Caudâ tenuis*, λεπύκρος, λεπτόκερκος: quod enim tam magnum animal minutam caudam haberet, notabile videbatur. Describitur prolixè apud Heliodorum in Æthiopicis, & apud Dion Cassium Historiæ Romanæ lib. 43, p. 225, his verbis, Περὶ δὲ τῆς καμηλοπαρδαλεως ὀνομασμένης ἐρῶ, ὅτι τότε πρῶτον ἔς τε τὴν Ῥώμην ἔπαυτο εἰσέρχθαι, καὶ πᾶσιν ὑπεδείχθη. Τὸ γὰρ

γὰρ ζῶον τῆτο τὰ μὲν ἄλλα Κάμηλός ἐστι, πλὴν καθ' ὅσον ἐκ ὧν τῶν ἰσχυρῶν κώλων
ἔχει. Τὰ μὲν γὰρ ὀπίσθια αὐτῆς χαμαλαλώπερά ἐστιν· δὲχόμενον δὲ ἀπὸ τῶν γλουτῶν
ὑψοῦται κατὰ βραχὺ, ὥς' ἀναβαινοντί ποί εἰσκένοαι. Καὶ μετὰ τὸ ἐπὶ πλεῖστον, τὸ
μὲν ἄλλο σῶμα ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων σκελῶν, τὸ δὲ αὐχένα ἐς ὑψος αὐτῶν ἰδίον ἀνατένει.
Τὴν δὲ χροῖαν κατέστικται ὡς Πάρδαλις· καὶ διὰ τῆτο καὶ τὸ ὄνομα ἐπίκεινον ἀμ-
φοτέρων φέρει. *Id nunc commemorabo, animal illud quod Camelo-pardalis no-*
minatur, tunc primum sub eo [sc. Cæsare] Romam adductum publicèque
ostensum fuisse. Est autem Camelo simile Animal, nisi quod membrorum non
eandem ubique proportionem servet. Nam partes ejus posteriores, humiliores
sunt: à clunibus paulatim erigitur, videturque quasi ascendere: quùmque
diu jam altius subinde factum est, reliquam corporis partem prioribus pe-
dibus elevat: collo verò sua peculiaris altitudo adest: colore, ut Pardalis,
variegato est; unde nomen commune ab utrisque tulit. Apud Calcashen-
dium dicitur habere caudam & ungulam sicut bovis, colorem variegatum
albo & flavo. Accuratiorem ejus descriptionem habebis ex libro Mu'gji-
zât Persicè, سر او بشتر [ماد] و سرو چون گاو دارن و پوست او
قه پلنک ماند و سم او بسم گاو ماند و گردن بغایت دراز و دستهای
دراز و دو پایها کوتاه و دم او بدم آهو ماند و صورت او بصورت [شتر]
ماند. Caput habet Camelinum, cornua Bovina: cutis ejus Pardum re-
fert: habetque ungulam bovinam, & collum longissimum: anteriores pedes sunt
longi, posteriores verò breves: Cauda ejus caudam cervinam refert: &
forma ejus maximâ ex parte similis est formæ Cameli. In libello Persico
de Venatione, سر او مانند شاخ او مانند دراز دبال
cornua ejus sunt instar Bovi-
norum. Hocce Animal tantæ proceritatis est, ut commodè possit fructus
ex arboribus decerpere ac devorare: ejus enim Caput, ut dicitur, unde-
cim pedibus ab humo elevatur. De mansuetudine ejus & miro celeri-
que incessu, videas plura apud Heliodorum in Æthiopicis, lib. 10. p. 496,
& apud Bochartum in Hierozoico. Propter mirabilem formam, quâ ex
variis animalibus participare videtur, multi ex antiquis crediderunt eam
esse genitam (ut refert Gjahidh apud Calcashendium) ex Vaccâ sylvestri

* Cod. MS. Bodleianus legit سر او بسر شتر.

† Cod. MS. meliùs و پایها کوتاه, omittendo sc. vocem دو ante پایها.

& Pardo, vel ex Tauro sylvestri & Pardâ, vel ex Camelâ Æthiopicâ & Pardo & mare Hyænarum; & Camelopardam non concipere ex Came-

lopardo: addit tamen, *Id notissimum esse in Jaman & Habassia*, viz. ut fœmella ex mare concipiat. Ut autem Idea ejus melius animo concipiat, Iconem ex libro Mu'gijizât hîc apponendam curavi: eâ tamen differentiâ, ut, quod ibi decumbens exhibetur, hîc erectum detur, unde ejusdem proceritas commodius apparere possit.* Ad initium cujusdam libri Persici, alio diverso cornu pingitur, quod etiam juxtâ expressum est.

* Ad figuram ab Auctore suprâ datam, quâ hoc Animal exhibetur erectum, visum est Editori alteram illam, quâ decumbens pingitur, ex Libro *Mugjizât* apponere. In eâ autem adumbrandâ usus est operâ peritissimi & incomparabilis Zoographi, Georgii Edwards, à quo sequentem hâc de re accepit Epistolam; datam Oxonii, 24 Julii, 1764. — *The figure in the MS. is very flat, being only an outline, filled up with colouring, without light or shadow, divided into a kind of Mosaic compartments with dusky lines, as represented in the figure. The head, neck, and upper side of the body, are of a light faun or dead-leaf colour; the throat, breast, and belly are white. This is traced thro' clear paper directly from the Original. They have not given it ears, or hoofs on its fore feet; the legs lying double is supposed to hide them.* — G. Edwards.

VII. طليعة *Talía*, unde Persæ sumpserunt suum طليعة *Talâya* seu طليعة *Tilâya*. Apud Turgjemân Syriacum طليعة est طليعة *طليعة* qui intendit infidiis seu explorationi, sc. *Insidiator, Explorer*. Est autem طليعة à verbo طلع *tálaa*, i. e. *ascendit, ortus est, prodiit*. Quid hoc nomine sibi velint Arabes, dicit Ecteri, الطليعة جاسوس وعند البعض قراول لشكرت دشمنان جادينه قويدرلر ويقال طليعة الجيش. *AlTalía est Explorer*: و secundum quosdam, est *Karäül* [i. e. *Excubitor, Procubitor*] quem versus hostilem exercitum collocant. Dicitur etiam, *Talía AlGjeish*, [i. e. *Exploratrix Exercitus*,] sc. ea pars quæ prodit ad prospectum hostium, seu quæ prospicit ad tractum hostium. Est sc. *Ὠρεὸς* seu *πρόκοιτος, The Forlorn hope*. Turgjumân Arabicus etiam vel de uno vel de pluribus exponit, طليعة طليعة اي ديدبان يعنى قراول طليعة الجيش من يبعث ليطلع طلع العدو *Talía*, Perficè *Talâya*, est *Dîdabân*, [i. e. *Speculator*,] Turcicè *Karäül*, sc. *Vigil Stationarius*. — *Talía AlGjeish*, [i. e. *Exploratrix Exercitus*,] est quicumque emittitur ut prodeat ad conspectum hostium, vel ii qui emittuntur ad prospectum hostium, vel è regione hostium, sive sit unus aliquis sive plures. Hi plerumque prælum inchoant: unde in libro *Pberbengh Gjibân-ghîri Talía* aliàs vocatur سر غوغا *Seri Gaughâ*, i. e. *Caput seu initium diffidii*; & سر جنك *Seri gjengh*, i. e. *Caput seu initium Belli*. Adeò ut *Talía* sit vel *Excubitor* seu *Vigil*, vel *Explorer*, aliàs Perficè dictus لشكر پترو *Leshker puzbûb*, i. e. *Exercitum explorans*, qui est vel unus aliquis simplex homo, vel *Exploratrix* pars quæ pluribus hominibus constat. Uterque sensus sat benè quadrat; sed posterior videtur hoc loco amplectendus: nam in libro *Pberbengh Gjibân-ghîri* voce زنگه narratur, Quòd quando duo *Exercitus Alexandri* & *Zengbiorum* sibi invicem appropinquarent, tum utriusque exercitus طليعة *Exploratrix* inter se certamen inivit, &c. Unde planè constat *Talâya* esse *Turmam Militum* qui emittuntur ad explorandum conditionem hostium. Talis hominum Manus in dictum usum assignata & emissa, aliàs Arabicè dicitur مقدمة الجيش *Mokâddema AlGjeish*, seu سابقة الجيش *Sâbika AlGjeish*, *Præcursor*

cursor Exercitus, sc. præiens pars: Turcicè aliàs *باشي* *Tcheri bâshi*, i. e. *Caput exercitus*, Persicè *پیشرو لشکر* *Pîshravi lëshker*, i. e. *Anteambulo exercitus*: & *سرهنک* *Serbengh* seu *آهنک* *Ser-âbengh*, i. e. *Caput trahens*, seu *پیشاهنک* *Pîsh âbengh*, i. e. *Anteriora trahens* seu *ducens*. Vetustiore autem nomine Persico, aliquando vocatur *یزکی* *Yezék*; quod scilicet in *Pberb. Gj.* exponitur *جمع قلیلی* *Yezék* est parva turma [seu collectio] hominum qui in anteriore exercitus parte eunt ad explorandum quales sunt milites adversarii. Et hujus Scachi ingenium & denominatio arguit eum cum primis copiis emittendum esse in Bello Shatrangico seu Scachorum Prælio. His vides quale fuit Bellum Tamerlanis.

VIII. *دبابه* *Dabâba* seu *Debbâbe*, Arabicè est *Musculus* bellicus. In eundem fere usum quoque est *Vinea*, sive *Pluteus* militaris: quibus nominibus apud Latinos designabantur ex asseribus & crudis coriis compactæ Machinæ Bellicæ, sub quibus sensim promotis, Milites ad suffodiendum pertingerent murum. Musculi & Vineæ apud Romanos differentiam & Icones videre licet in *Iusti Lipsii Poliorceticâ*. De Pluteo vide *Vegetium*. Hæc nostra Machina (quæ est *Musculus*) à *Camûsi* Authore in voce *دبابه* *Dâbba*, rep̄sit, sic describitur, *آلة تتخذ للحروب* *Al Dabbâba* est Machina quæ adhibetur ad expugnationem: solet autem promoveri ad radicem Arcis aut Munimenti, ut Milites possint fodere dum sunt in ventre ejus, sc. in medio ejus seu intra eam. Idem Author in voce *درج* dicit *الدبابه تعمل لحرب الحصار يدخل تحتها الرجال* *Al Dabbâba* fit ad expugnandum Castellum, ut sub eâ homines intrare possint.

Hæc Machina alio nomine ab Arabibus aliquando appellatur *دراجة* *Dûragja*, seu *دراجة* *Derrâgja*, quæ, propter aliquam motionis similitudinem, significat quoque *Serperastrum*, seu Sellam gradariam aut gradi-lem subditis rotis quaquaversus mobilem, in quâ pueruli gradi discunt; à verbo

à verbo *درج* *Dáragja*, i. e. *gressus est, gradatim progressus est*. Sed & *Serperastrum* aliàs etiam vocatur *حال* *Hâl*, ab *حول* *Haul* seu *circuitione*. Nominis *Dabbâbæ* ratio petita est à verbo *داب* *Dábba*, id est, *lentè ac leniter quasi rependo incessit, & clanculum obrepfit*: hinc fit *داب* *Dábba*, i. e. *Animal reptile, bestiola*, & dictum Instrumentum *Dabbâba*, quod est Machina rotulis instructa quæ movendo quasi repit, & sub quâ repitur & ab hominibus proserpitur ad suffodiendos urbis aut Castelli muros. Musculus habet formam oblongam, & Anglicè commodè vocari possit *a wheeling hobel*.

Hujus motio in Scaccario debet esse tarda.

XI. *فارس* *Pháras*, aliàs *خيل* *Cheil*, Arabicè est *Equus*, Persicè dictus *اسب* *Asp*, Turcicè *آت* *ât*. In Timûri Historiâ Persicè conscriptâ, de quodam viro stupore attonito dicitur, quòd *چون اسپ شطرنج بجای بماند* *Sicut Equus Sbatrangicus in loco suo manebat*, unde se movere non potuit. Hic autem Scacchus aliàs Persicè plerumque vocari solet *سوار* *Suâr* & *سواره* *Suâre*, id est, *Eques, Equitator*. Sic apud Judæos audit vel *סוס* *Sûs*, i. e. *Equus*, vel *פרש* *Pharâsh*, i. e. *Eques*. Hujus motiones, ut Equitem decet, fiunt saliendo in tertiam quamvis Areolam diversi coloris. Figura, quâ inter Orientales repræsentari solet, est basi crassiori superimpositum oblongum quiddam quod collum equinum freno cinctum subinducat. Paludamentum, quo equus Cataphractus armatur, Persicè vocatur *برگستوان* *Berghestuvàn*.

X. *رخ* *Rûc*, seu *Rûch*, plurali *رخاخ* *Ricâc*. Judæi hujus vocis sonum captantes, scribunt *רוק* *Rok* seu *Rûk*, & sic etiam pleræque Gentes Europææ, cum quid & quale hoc sit nomen prorsus ignorent. *Ruch* Salmasio videtur esse *infimæ Latinitatis vocabulum*, sc. Gallicum *Roche*, id est, *Petra*; quæ quidem conjectura non est æquè solida: quicquid enim immobile est & de loco in locum portari nequit, hujus Ludi naturæ non competit, utpote quod non sit Bello campestri analogum ac accommodum. Præterea, quis potest imaginari res origine Orientales, vocabula sua ex Occidente traxisse? Cum potius sit plus quàm probabile,

bile, ut in genere loquar, rerum nomina propria ac primaria eisdem cum rebus ipsis originis locos agnoscere: id quod liquidissimè constat de nostro *Ruch*, quod per totum Orientem in hoc Ludo aliud nomen non habet. Et sanè, cum Salmasius in Exercitationibus Solino-Plinianis, Indica specierum & mercium nomina fere non mutata unà cum ipsis mercibus ad Græcos & ad nos venisse affirmet; equidem non video cur eadem Regula non obtineat in nominibus Animalium & aliarum rerum quæ ab Indiâ veniunt, & apud ipsos Indos aliud nomen non habent.

Alii, majori probabilitatis specie contendunt, ludicrum nostrum *Rúch* esse illam ferè incredibilis magnitudinis Avem quæ in Insulis ultra Madagascar prope Indiam reperiri dicitur. De eâ dicit Phiruzabadius رخ طائر كبير تحمل الكركدن *Rúch est volucre magnum quod Rhinoceroses asportare solet.* Hujus Avis prolixam & quidem lepidam Historiam videas in libro Mustátraph. Et apud Abu'lHasan p. 41, extant miræ Historiæ de Ave رخ *Rúch*, & de Ovo ejus magnitudine montis, & de Pullo ejus, & quomodo voluit elevare navem ex mari, &c. Et sic apud Marcum Paulum Venetum: quæ quidem descriptiones sunt hyperbolicæ. Paulus tamen nihil asserit de αὐτοψία, sed tanquam relationem aliundè acceptam refert.

Sed ad amovendam impossibilitatem, Herodotus Lib. 3. pag. 231, dicit Animalia Indica (viz. Quadrupedia & Volucris) suâ specie esse majora quàm in aliis Regionibus, Ἰνδικὴ — ἐν ταύτῃ τούτο μὲν, τὰ ἔμφυχα τετράποδά τε καὶ τὰ πετεινὰ πολλῶν μέζω ἢ ἐν τοῖσι ἄλλοισι χωρίοις εἰσι, πᾶρες τῶν ἱππων, *exceptis Equis.* Dicam etiam quid accidit Harvici propè Londinum. Saunderus in Calendarii sui Appendice, inter Memorabilia anni 1666, meminit Harvici interfectam fuisse Aquilam (quæ volando lassata in Summitate alicujus domûs infidebat) quâ captâ vel interfectâ, compertum est utramque alam esse longitudinis 7 pedum cum aliquot unciis: ita ut ambarum Alarum expansio fuerit plùs quàm 15 pedum, præter latitudinem dorfi. Ungues seu unci ejus erant ferè 9 unciarum. Si tanta Aquilæ magnitudo quorundam fidem superaverit, ipsum Saunderum adeant suadeo, qui eos de hâc re certiores faciet, si adhuc in vivis sit.

Cum

Cum autem hic Ludus ab origine suâ fit repræsentatio Belli, in quo nullus est Avium usus, omninò credendum est quòd *Rùch* non sit Avis, sed potius Quadrupes; nec (ut probabiliter & problematicè dicam) Chimæra, sed potius reale quiddam: cùm enim cætera omnia in hoc Ludo sint realia & quoque Bello apta ac accommoda, non est cur putemus hoc solum esse meram Chimæram & Bello ineptum. Prætereà, cùm in hoc Ludo primitùs facienda esset veri Belli ac Prælii Indici repræsentatio, ad quam formandam, ejus Inventor totius tam Naturæ quàm Artis Opera realia coram se patentia haberet, unde poterat aptissimum delectum rerum suo usui ac scopo accommodandarum instituere; in tantâ, inquam, rerum copiâ, non erat opus ut dictus Inventor vel Chimæras vel alias res prorsus ineptas in eam quam construxit scenam introducere cogeretur, aut sic facere consultum duceret. Cum itaque in veri Belli verâ imagine formandâ adhibitus fuerit *Rùch*, optimâ ratione debemus credere hoc esse Animal quoddam reale, Bello aptum, & in Bello usurpari solitum. Porro cùm hic Ludus sit Idea illius Belli quod reverà inter homines fieri solebat, quamvis aliquot Personæ ejus recenseantur sub nominibus Brutorum, ea tamen Bruta supponuntur suos vel Rectores vel Inseffores habere; quia Bruta Animalia absque Rectoribus ac Gubernatoribus suis, Belli Disciplinam tenere nequeunt. Bruta autem ipsa potius quàm Homines suis nominibus specificantur; quia illorum appellatio in singulis dictincta est, horum verò simplex *Hominis* appellatio quæ generalis est, singulos à se invicem distinguere non potest. Si autem inter Bruta Animalia *Rùch* sit aliqua Avis, non verò Jumentum, qualem quæso vel Rectorem vel Insefforem habebit? nisi velis ut sicut Accipiter Aviculas, ita hæc Homines rapere ac asportare soleat, se Custodis nutui submittens.

Abu'lHafan Africanus Arabs in suæ Geographiæ pag. 58. 2, ejusdem nominis Bestiam describit, quam dicit reperiri in illâ Æthiopiæ Regione ubi sunt Fontes Nili. Ejus autem descriptio talis est, *وذلك يصيدون في هذه الصحرا للروح وهو دابة عظيمة على قدر الثور الكبير له أربعة قوائم كالبعير وله راسان كراس الذئب يمشي الي امامة والي*

والتي خلفه لا ينعطف لان عظمه واحد لا ينعطف راسه يمينا ولا شمالا وياكل من فمين ويغيظ من مخرج واحد في وسط بطنه وله في جنبه مثل الاجنح اذا جرا اوقفهما واذا مشا دلاهما واهل هذه البلاد من النوبة والحبشة يصيدونه ويساكرونه — ولا يصان الا بالمرمار فان اراوا اصطيانا حفروا له حفرة مستطيلة ويدخل فيها رجل فيرمي فيسده الرخ فيقصد نحوه فلا يزال يدني *Eodem modo in hoc Deserto* منه حتى يقع في الحفرة فيقتله الصياد *venantur AlRûch, quæ est Bestia magna: habet enim magnitudinem ingentis Tauri. Habet 4 pedes ut Cameli, & duo Capita quæ referunt Caput Lupi: adeoque tam antrorsum quàm retrorsum incedit: nec quidem flectit se, quia osse uno tantum prædita est; ideoque non flectit Caput nec dextrorsum nec sinistrorsum. Edit utroque ore, & cacat per foramen quod est in medio ventris. In lateribus habet aliquid ad instar Alarum, quas, quando currit, erigit; quando verò incedit, dimittit. Et hujus Regionis Incolæ quæ Nubiam & Habassiam incolunt, venantur eam comedendi causâ. — Venari autem non potest nisi cum fistulâ: quando itaque venantur eam, effodiunt foveam longam, in quâ latet aliquis homo qui canit fistulâ: quam cum audit Ruch, illuc contendit, nec cessat ei appropinquare, donec cadat in foveam, ubi eam occidit venator. Eadem refert Ahmed AlMohalli in Geographiâ suâ, unde horum partem hausi, cum alter Codex esset laceratus. Pingitur (si Pictori fides, in formâ Cameli quoad omnia, excepto quòd non habeat Gibbum in dorso: juxta humeros sunt parvæ alæ rubicundæ: totius corporis color est ut color Cameli. Sed erravit Pictor ponendo ambo capita juxta se in eâdem Animalis extremitate; quâ in parte pictura descriptioni non respondet. Sed sanè vix puto hanc bestiam Africanam intelligi posse in nostro Ludo, qui Indiæ Orientali suam originem debet.*

In Halîmi Lex. Persico, كركى *Kerk* & كركدن *Kerkden* exponitur esse رخ *Ruch*, viz. *Kerk*, seu *Kerkaden* esse Rhinocerotem unico cornu, quod adigit in corpus Elephantis, cujus pinguedo per illud cornu defluit in Rhinocerotis oculos eosque extinguit: Et hoc esse animal

mal quod in Shahiludio *Ruch* vocatur, quod propter allusionem ad præcedentem historiam, Elephantem [in bello Scachico] capere dicitur. Sic ille: Adeò ut secundum illum, *Ruch* in hoc Ludo fit *Rhinoceros*.

Sed sepositis aliorum conjecturis, oportet ut quid, ex Orientalium sententiâ, reverà sit *Ruch* tandem statuamus. *Ruch* igitur habetur aliquod Jumentum quadrupes hominibus aliisque oneribus portandis aptum: hoc quidem insinuat Sokeiker Damascenus in Præf. his verbis, *ولسم الخش* De reliquis autem *non metuet, etsi cum Ruchis contra eum veniret Abrahâ Elephantum Domitius*: id est, non metuet sibi, quamvis ille famigeratissimus Abrahâ formidabili exercitu veniens, loco Elephantum adduxerit Ruchos (animalia viz. multò perniciores) & hoc modo contra eum ad præliandum venerit. Inter velocia Jumenta *Ruch* quoque numeratur in Josephi & Zelichæ Historiâ (Cod. Laud. p. 62) ubi fit sermo de processione Nobilis Ægypti erga Zelicham, his verbis, *هذه هي الدابة التي* Hoc modo cum *Ruchis* viam posuerunt, i. e. *Ruchis* infidentes viam confecerunt & iter promoverunt. Et alibi etiam in eodem libro liquet *Ruchum* pro Jumento haberi; dum sc. Zelicha dictum Nobilem quæsitum iret, processio describitur sequenti modo, quasi *Ruchis* inequitassent, dum maximâ sollicitudine ducti, velocissimis Jumentis veherentur, ut quàm citissime ad optatum finem pervenire possent.

هزاران سرو و شمشاد و صنوبر
سمن روی و سمن بوی و سمن بر
روان گشتند گویی دو بهاری
رخ آورد از دیاری تا دیاری

*Milleni viri Cupressorum, Picearum, & Pinorum instar,
Jasmineo vultu, Jasmineo odore, Jasmineo pectore* α

α i. e. Pectore candidi & suaveolentes.

Q

Proce-

Procedebant: dixisses equidem hoc fuisse novum Ver^o Ruchis β deportatum è Regione in Regionem.

In Persarum vetustioribus Historiis fit mentio Belli 12 Ruchorum inter Iranenses & Turanenses, in quo Bello multi viri fortes utrinque ceciderunt. Et de hoc particulariter refertur, quòd فریبرز Feriburz Heros Iranensis, filius Regis كیکاوس Kei-Cäus, in dicto Bello cum کلبان بن ویسه Kelbâd filio Vîsa gesto, 12 Ruchos interfecit. Et quòd dictus Kelbâd Heros Turanensis Feriburzi manu occubuit. Et quòd گرازه Ghurâza Heros Turanensis in dicto 12 Ruchorum Bello سیامک Siyâmek Heroem Iranensem occidit. Hæc paulò ante Cyri Magni tempora gesta sunt. Huic itaque Bello vel reverà interfuerunt Ruchi, vel aliàs hoc dictum est ad rem magnificandam & hyperbolicè amplificandam, quasi aliquis in aliquod Bellum tot Pegasus introducere vellet.

Sunt qui particularem hujus Jumenti descriptionem afferunt. In quorum censu est Sâid Gjurgjanensis in libro Masâlik Mamâlik Persicè exarato, p. 168, in Capite quod inscribitur ذکر رخ Mentio Ruchi, sequentibus verbis, گفته اند جادوریست بر مثل شتر واورا دو کوهان است وتمامی اعضای او زهر است و هیچ حیوان با او برابری نکند وگرنه او نگران واز چنگ و لعاب دهان و سرگین او احتراز نمایند و هر چه در نظر او آید از جادوران صید او شود و در دیدن با بان برابری کند و حکما بدین سبب رخ شترنچ را بدو Dicunt hoc esse Animal simile Camelo cum duobus Gibbis: omnia ejus membra esse venenosa: nullum animal cum eo contendere posse, nec ei accedere velle; sed ab unguibus, spumâ oris, & fimo ejus sibi cavere: & omne animal quod videt, prædam ejus fieri: cursûsque celeritate, cum vento contendere posse; & propterea Sapientes Ruch Shatrangicum ab eo denominâsse. Hoc modo vides, Ruch apud illos haberi pro Ju-

α Sc. propter tot proceros viros ceu arbores perpetuè virentes;

β i. e. Dromadarius vectum celerrimè & velocissimè.

mento quodam perniciosissimo, & feroci ac prædabundo quodam genere Camelino. Quæ quidem ferocitas non videatur adeò aliena à naturâ animalis quod in remotissimis desertis ac sylvis degit, & rarissimè in hominum conspectum venit; cùm ex Bocharti Hierozoïco manifestum sit, quàm vindictivâ naturâ præditi sint Cameli communes, quamvis quotidiano hominum servitio & consortio assuefiant. Cùmque duplici gibbo aut tubere in dorso præditum sit, & tantâ cursûs celeritate polleat ut ferè vento velocius esse credatur, non sine optimâ ratione judicandum est quòd sit, vel saltem habeatur, ferox ac efferata quædam species *Dromadis*, quæ generi Camelino ab omnibus meritò accensenda sit. *Dromadas* enim usui fuisse in Bello prodidit Livius lib. 7 Belli Macedonici, his verbis, *Ante hunc Equitatum, falcatae Quadrigæ, & Cameli quos appellant Dromadas.* Et sanè in Indorum Scachis, *Dromas* planè *Ruchi* locum in Scaccario occupat, uti infra videre est.

Ruch itaque in hoc Ludo, est *Dromas* qui vulgo *Dromadarius* audit, à currendo nomen habens; quod itaque jumentum Turcicè dicitur *يَلْدُوْسِي* *Yel-deve-si*, i. e. *Camelus venti*, sc. celer; & Persicè *شتر* *Camelus ventipes*, ocyor Euro. Est enim macra quædam species Cameli ad cursum apti, cujus pernitas ad fugientes persequendum, aut nuntium celeriter perferendum optimè inserviat: per octo enim aut plures dies in calidissimis illis Regionibus (per Dei providentiam pro illorum locorum necessitate & commoditate re ita comparatâ) potest sitim tolerare, & continuò die noctûque per totidem dies iter facere, sine ullâ quiete nisi rarissimè: & hoc quidem modico cibo, nempe aliquot pastillis quos in sacculo secum defert Inseffor. Et singulis diebus saltem 100 milliaria hoc modo conficiuntur. De hâc re consulatur, si vis, Joh. Leo Africanus. Hinc est quòd *Rucho* per totum Scaccarii lufilis longitudinem uno impetu seu cursu, si opus est, percurrere liceat. Et figura illa quâ olim in Angliâ fissio seu furcato capite repræsentabatur, à duobus *Dromadarii* gibbis seu in dorso tuberibus transumpta est.

Dromadarii ab Arabibus hodiè vocantur *رواحل* *Rawâbil*, q. d. *Itinerantes*; quod apud Joh. Leonem suo modo effertur & legitur *Raguabil*.

Altera species, quæ est Persica, nominatur *بخت* *Bucht*, in plurali *بخاتی* *Bachâti*, quod Joh. Leo legit *Bechéti*, secundum Maurorum tenuiorem pronuntiationem. *Dromadarius* Oleario dicitur *Bugbur*. Aliàs Arabicè dicitur *جمازة* *Gjemmâza* aut *Gjiummâza*, & *قرمیل* *Kirmil*, & *هچین* *Hegjin*,

Sed post hæc omnia probabiliter & problematicè dicta, occurrit Author qui *Ruchi* existentiam planè negat, nec tale Jumentum in rerum naturâ inveniri admittit: cùmque is sit patriâ Indus, ipsius authoritatem declinare non possum. Is itaque est Maulanâ Angjou, qui in libro *Pherhengh Gihânghîri* dicit, رخ — چادورستی مشهور — مادنند
عنقا و جود خارجی ددارد و مهره از مهرهای شطرنج بنام او موسوم
Ruch est Animal nomine notissimum quod quidem, sicut *Gryps*, externam existentiam non habet. Et tamen unus ex *Calculis Shatrangj* ab ejus nomine nuncupatus est. Sic ille. Et quidem potest esse, ut Indi in imaginarium bellum, fictitium animal introduxerint; & quasi realiter extitisset, in hunc usum nominaverint & designaverint. Sed quid tunc de supradicto 12 *Ruchorum* reali Bello existimabitur? Fortassis sit metaphorica quædam appellatio: nam ut apud Persas olim fortissimi Pugiles & viri præ aliis strenui, vocati fuerunt *دیوان* *Dæmones*, *Diaboli*, propter eorum diabolicam seu ingentem fortitudinem (ut & Angli talem vocant *A Devil*, & dicunt *Devilish strong*) sic Sylvestres ac immites quidam Cameli pernecitate pollentes, vocati fuerint *Ruchi*, qui fictitiâ ac imaginariâ celeritate & fortitudine plus quàm naturali ac reali polluisse perhibiti fuerint. An verò *Ruch* aliquando reverà extiterit, vel hodiè extet aut non extet, illis sufficiebat ejus existentiam prætere, ut Dramatistæ Scenas suas fictitiâ Heroûm & Deorum præsentiam decorare solebant; uti & nobis sufficit in Imaginario ac Scenico Bello fictas personas & chimæricos Gigantes inter se belligerantes introducere. Et quamvis *Ruch* sit chimæra, ut *Gryps*, oporteat tamen nos ejusmodi chimæræ descriptionem novisse, & quid populi Orientales sibi velint tali nomine, certiores esse. At, si non fictitium sit, sed verum; tum mirabilis Animalis descriptionem habemus.

habemus. Et nobis certè utrovis modo pensum absolvisse juvat, & sufficit. Esto itaque *Dromas* (five fictus five realis) nomen quod in hoc Ludo statuitur *Dromadarius*, ἀπὸ τῆς δρομῆς, quia ab unâ Scaccarii extremitate sine morâ ad alteram currere & properare solet, ad instar Cursoris, ab uno exercitûs cornu ad alterum pervolans, ut ex Generalissimo Ducis nutu quid faciendum sit (an sc. progrediendum sit, vel receptui canendum) celerrimè & quasi eodem momento reliquis nuntium perferat, & pulsus suis Aheno-Tympanis denuntiet. Iconem ejus infrâ ex Scachis Indicis videbis delineatam, unde quale jumentum hoc nomine designent Indi, planè innotescet. Nam est vel *Dromadarius*, vel, ut vult libri *Pherb-Gj*. Autor, Bestia quæ fingitur ei similis eoque celerior.

XI. *Beidak*, seu *Beizak*, i.e. *Pedes*: in plurali *Bejâdik*, seu ut Persæ sonant, *Bejâzik*, *Pedites*. Hoc autem vocabulum factum est Arabicum à Persico *Piyâde* seu *Piyâze*, i.e. tam speciatim in hoc Ludo, quam in genere quivis *Pedes*, ut Græcis πῆξος, uti πῆξος spatòs seu πῆξη spatia in reali Bello *Militia pedestris*. Et inde ad hunc Ludum translatum nomen. Turcis *Yayâ* vel *Yayân*, quodammodo fit ab *Pes*. Hic autem Scachus aliàs aliquando Arabicè vocatur *Shâtir* (linguâ Mogolo-Tataricâ *Bîsbûn*) i.e. in genere *Pernix*, *velox*, *agilis*, *currendo promptus*; translato huc nomine à communi usu quo est *Cursor pedestris*, *Pedissequus velox* & *cursu pollens*: nam ad hunc Ludum spectans denotat *Gregarium Militem pedestrem*, seu *Peditem Sbatrangicum*. Judæis hic Scachus audit *Rogel*, vel *Ragli*, prædicto sensu.

At Miles pedestris in hoc Ludo non festinanter & temerè procurrit, sed astutè & lentè secundùm præscriptam methodum & superiorum jussû procedens, non nisi in proximam Areolam singulis vicibus se recipit; excepto primo impetu, quo, si vult, per duas simul Areolas prorumpit, i.e. in tertiam profilit. Motione simpliciter progressivâ rectâ pergit, obliquè autem ferit cæditque, quasi ex insidiis adoriatur hostem: eo nempe modo plus effecturus, quàm si bruto marte & apertâ vi eundem invaderet. Nam in plerisque rebus *Consilium plus facit quàm Vires*.

Horum

Horum *Peditum* quivis, qui in hoc ludicro bello adeò strenuè se gesserit, ut per hostilem exercitum perrumpens ad alteram Scaccarii extremitatem pervenerit & penetraverit, mortuo aut capto *Pherzîn* seu *Generalissimo*, ille Pedes in mortui istius locum jure succedit, ejusdemque nomine seu titulo gaudet, & appellatur *Pherzîn*: & hoc modo fit Generalissimus seu Summus Exercitûs Dux, quo palmario honore militaris ejus virtus coronatur. Sed distinctionis causâ (cùm nempe hic pedes promotus, ab alio Pedite nondum promotus, nullo signo discerni possit) iste abjici solet, ut ipse *Pherzîn* in amissam dignitatem restituatur. Si autem Pedes ad extremum limitem pervenerit & penetraverit, *Pherzîn* seu Generalissimo nondum cæso, consultum est ut ibi maneat, si potest, donec optata dignitas sive officium ei vacaverit. Absurdissimum autem est apud aliquos Europæos, qui, si eodem Lusu plures Pedites eò usque promovere possunt, duas & tres *Reginas*, seu potius *Generalissimos*, eodem tempore habent. Hoc modo evenire potest, ut in eodem exercitu duo aut tres *Generalissimi* simul cernantur, quod absurdum est, & fieri non potest, cùm illud officium nullum habeat æmulum. Sunt qui amissi Ruchi aut cujusvis Officiarii locum vicesque promotus pedite suppleri posse existimant: hoc autem apud Orientales, quatenus observaverim, vix fit; quamvis tale quid cum vero & reali bello habeat Analogiam.

De Peditis promotione ferè ænigmaticè & opertè dicit ابن قلاقس *Ibn Colâcus* apud Togrâi citatus, hisce versiculis Arabicis:

الصغير الحقير يسمو به السير
 فيعنو له الكبير والجليل
 فرز البندق التنقل
 حتى انكح عنه في قيمة الدشت فيل

*Est quidam parvus pauperculus quem effert progressio,
 Ma ut submittat se ei Magnas ac Illustris: scilicet
 Peditem ad dignitatem-evehit translatio à loco in locum,
 Donec pretio ei cedat in Campo Elephas.*

Hâc

Hâc nempe dignitate adeptâ, ipso Elephante potior evadit : ille enim huic immediatè præcedit. Hoc quidem generaliter dicitur de quovis Pedite promotò : at Autor أبو فضل التميمي *Abu Phadt AlTemîmi* id ad Ruchi Peditem peculiariter restringere videtur,

دعني اسر في البلان ملتصبا
فضلة مال ان لم يفرزانا
فبيدق الرخ وهو اسر ما
في الدشت ان سار صار فرزانا

*Permittite mibi ut perambulem regiones flagitando [seu corrogando]
Abundantiam opum, ut videam annon fiet-promotio :
Nam vel Ruchi pedes ipse est facillimus [seu promptissimus] qui
In Campo si fuerit profectus, fiet Pbirzân, i. e. Generalissimus.*

Alius (MS. Seld. 7 superiùs) factâ hâc allusione, observat, neminem absque industriâ aliquid acquirere posse, his versiculis Perficis,

آنكه غوطه نخورن در دريا
صدف در قيمتي نشكافت
دوم شاه گشت وفرزين شد
هر پياده كه در سفر بشتافت

*Qui non urinatur in mari,
Ostream margaritæ pretiosæ nunquam findet.
Secundus à Rege evadit, & fit Pherzân
Omnis Pedes qui in itinere properat.*

Facetum est quod hominum discordias & rixas & pravos mores perstringens, affert Sheich Saadi Persa in libro Gulistân ferè quingentis ab hinc annis exarato, Cap. 7. سالي نزاع در ميان پيادهگان حجاج افغان
داعي

داعی در آن سفر هم پیاده بود انصاف در سر و روی یکی دیگر
افتادیم و دان فسق وجدال بدانیم کجاوه نشینی شنیدم که با
عدیل خون بگفتن یا العجب که پیادهگان عاج چون عرصه
شترنج بسر می بردن فرزین میشود یعنی به از آن شود که
بودند و پیادهگان حجاج عرصه بدانید را بسر می بردن و بتر شدند

*Quodam anno inter Pedites Festales accidit jurgium quoddam; Orator quoque vester in eodem itinere Pedes fuit. Cūmque nos probè alter in alterius caput vultumque involāssimus, & satis contumeliarum ac jurgii edidissimus; quendam Pilento-Camelino insidentem audiui qui socio suo dixit, Mirum est quòd Pedites eburnei ad extremitatem Latifundii Sbatrangici pervenientes, fiant Pherzân, i. e. meliores evadant; & quòd Pedites Festales Deserti Latifundium emensi, pejores fiant! Hoc est dicere, Mirum quòd gregarius Miles pedestris permeando latitudinem Scaccarii, fiat Exercitûs Dux, & hoc modo melior evadat; & quòd devoti Peregrinatores per latissima Deserta ad Meccam religionis causâ contententes, eò pejores fiant! Orator vester est humilior Authoris phrasis significans seipsum qui orat pro vobis: quasi dixisset, Servus vester; pro quo olim apud Anglos Papicolas dici solebat **Pour Beades-man**, qui Rosarii sphæras orando pro te tractare & absolvere solet.*

A nomine **فـرزان** *Pherzân* seu **فرزان** *Pherzân*, fit apud Arabes Verbum quadrilaterum **فـرزن** *Phérzana*: id est, *ad dignitatem promovit aliquem, seu fecit eum Pherzân, activè transitive: & in quintâ Conjugatione passivè, فـرزن* *Taphérzana*, id est, *ad dignitatem seu honorem promotus est, q. d. fit Pherzân seu Magnas, & magnatum numero accensus est; vel, Progressus est, seu progrediendo ad dignitatem promotus est.* Sic utitur Sokeiker Damascenus in Libelli, quem de hoc Ludo Arabicè scripsit, Præfatione, Dei erga homines benignitatem elatiore stylo per sublimes metaphoras celebrans, **سـهـر خيول افكاره في رواق الكائنات** *Equis cogitationum ejus incedere permisit per Scaccaria Creaturarum, adeò ut promoti sint Pedites fame*

famæ [seu *existimationis*] *ejus ad statum perfectissimum*: nempe Deus hominum cogitationes expatiari fecit per totam contemplationem Creaturarum, donec tandem famæ & existimationis eorum monumenta ad perfectissimum & plenissimum felicitatis statum assurrexerint.

XII. بيدق البيدق *Beidak AlBeidak*, id est, *Pedes Peditis* seu *Peditum*, nempe *Servus servorum*: Gregariorum Militum *Pedissequus* ac *Famulus*, qui in solo Tamerlanis Scaccario magno locum habet.

In Oriente hi omnes Scachi in كيسا *Kisa*, id est, *Marsupio* seu *Sacculo* condi & servari solent; ne fortè perdantur, & ut ab Itinerantibus aliisque de loco in locum commodius portari queant, & ad ludendum pro lubitu depromantur.

Hæc de singulorum Scachorum nominibus dicta sunt. Proximè ad eorundem formas seu figuras in Oriente describendum procedo.

§. V. *De Scachorum Figurâ seu Formâ.*

SCACHI seu Milites lusiles apud varias Gentes varias habent formas, pro ingenio & phantasiâ formantium: dantur autem aliæ figuræ aliis veriores, & una omnium verissima ad quam conformari debent reliquæ, quæ temporis processu jam ab originali formâ & authentico Prototypo deviârunt. Tædiosum esset omnes Scachorum varietates prosequi, easque figillatim referre. Quales jam hodiè sint apud Anglos (qui à Gallis ac Germanis acceperunt) omnes benè nôrunt: quales autem olim heic fuerint, memoriæ prodidit Guil. Caxton Westmonasteriensis, Typographus Angliæ tantùm non antiquissimus, qui circa annum 1480 de hoc Ludo edidit Anglico Sermone librum, in quo Scachorum suo tempore usitatorum formas seu figuras hoc ferè modo exhibet, quantum ex illius ligneis Sculpturis colligi queat.

Anglorum Scachi tempore Caxtoni.

Idem autem Caxtonus hæc omnia aliis postea ligneis Sculpturis majoribus exprimit sub integris formis *Regis, Reginae, Judicis, Equitis Cataphracti, Equitis inermis, & Plebeji*. Jac. de Cessolis constituit *Ruccum* esse *Proregem* equo vectum. Apud Weickmannum Suevum, ex unâ parte omnes numero 14, militari habitu describuntur; ex alterâ, erecta Insignia (*Standarts*) cernuntur.

Scachi Caroli Magni, qui in Thesauro San-Dionysiano prope Parisios ad hodiernum usque diem servantur, secundum hanc sequentem descriptionem formati sunt; viz. *Rex* altit. 4 unciarum seu latorum Pollicum, tenens Sceptum fedet in Solio suo. *Regina* coronata fedet in minori Solio. *Sagittiferi* duo (seu *Regis* utrinque *Custodes*) tenent Arcum tensum quasi jaculaturi essent. *Centaurs* duo inermes, quorum uterque est Semi-homo Semi-equus. *Elephantes* duo Turribus onusti, *Pedites* gladiati humeris gestantes Sclopetos, octo ex unâ parte, & totidem ex alterâ. Horum Sculptor Scachis majoribus nomen suum subscripsit Arabicè *عمل يوسف الناقلي* ex opere *Josephi Nicolai*, quasi ex Oriente venissent. Sed totum hoc Europam redolet, nec hujus Ludi scopum secundum sententiam Orientalium attigit. De hoc autem supra fusiùs dictum est.

Orientalium Scachi sunt vel figurati, vel plani & informes. Omnes Persicæ Sectæ Mohammedani figuratis ludunt: Turcæ autem & Arabes planis utuntur; quorum tamen nomina supra explicata, eos olim figuratos fuisse indicant. Sunt autem tales, prout ab eis & ab Hieremiâ Sacerdote Græco delineatas accepi.

Scachi

Scachi Turcarum & inter eos degentium Græcorum.

Sháb Pherz Phíl Pháras Rùch Beidak

Scachi Indici plani lignei.

Hi Scachi ex ligno *Miswák* seu *Dentifricio* instar Suberis levissimo & mollissimo tornati sunt: quos unà cum Saccario Perf-Indico ex Indiâ accepi à singulari Amico Joh. Fraunce è Coll. Universitatis Oxon. qui erat Mercatoribus Anglicis in Insulâ Bombay apud Indos à Sacris. Is autem ante aliquot annos in flumine ibi aquæ immerfus periit, non sine summo mei dolore & Literarum dispendio maximo.

Tres sequentes Scachorum species elegantissimas, unà cum pretiosissimo Scaccario, ex Indiâ ab urbe Surât Dono accepi ab Amplissimo Viro D. Dan. Sheldon Armigero ad Indos Orientales Mercatore, cujus Amicitiae multa debeo.

Scachi Indici plani eburnei solidi.

Hi

Hi sunt Scachi plani ex Ebore solido tornati, qui vernice cum intersperso auro opere variegato obducti sunt. Altera militum Acies rubet, altera viret, coloribus lucidissimis & splendidissimis, in usum Principum ac Magnatum.

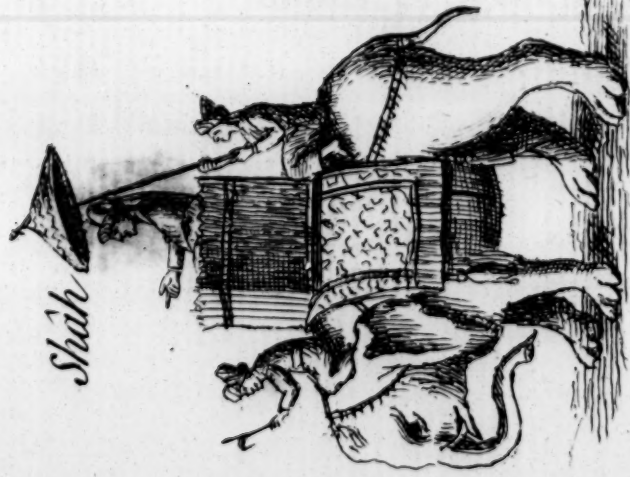
Scachi Indici plani eburnei cavi.

Hi sunt etiam Scachi plani, qui Ebore tornati intus excavati sunt, in singulorum cavitatem indito parvo quodam tintinnabulo æneo, quod moto ac quassato Scacho, tintinnitum edit. Maximè autem à Lusoribus quassari solent, quando aliquis adversæ partis Militem ducit captivum. Singulorum ambitus exterior elegante ordine incisus est foraminibus, ut ex eis sonus exeat. Ebur totum obducitur vernice, eo nempe solo absque intersperso auro. Militum Acies ex unâ Scaccarii parte rubet, ex alterâ viret. Hactenus egimus de Scachis recentioribus ac planis, in usum Sectæ Turcicæ Muslimorum, qui figuratis uti nolunt.

Jam proximè agendum de Scachis veris, genuinis antiquioribus, qui (secundùm hujus Ludi institutum primarium) ad Animalium figuras formati sunt, quibus utuntur Muslimorum Secta Persica. Fiunt ex Ebore solido, opere sculptili, vernice cum intersperso auro obducti. Et horum altera Acies vultûs albore & pectoris candore insignis, Belli impetum exceptura accingitur: altera verò vultûs rubore & pectoris sanguinolentiâ notabilis & infamis, in procinctu stans & ad pugnam proditura cernitur. In Curiosi Lectoris gratiam, Icones singulorum Scachorum prout armati visuntur, à Prototypis accuratè æri incisæ & delineatæ in sequente paginâ apponuntur. Prototypa autem ipsa Ebore formata & curiosè elaborata, ego tanquam peculium meum dono acceptum possideo ex insigni Munificentia supradicti Amplissimi Viri, qui (quod etiam gratus agnosco) non tantùm Ludicræ isti Curiositati satisfecit, sed & Librorum Persico-

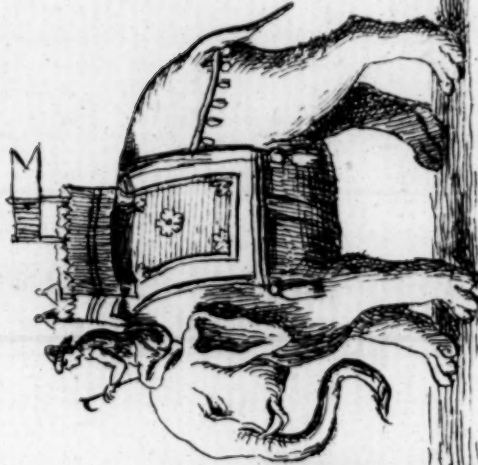
rum

Shah

Phera

Pil

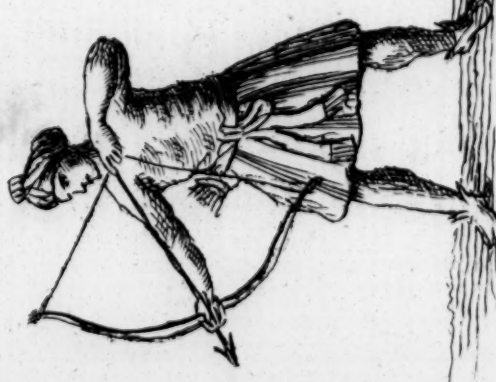

Aspi ou Suar

Ruch

Piyade

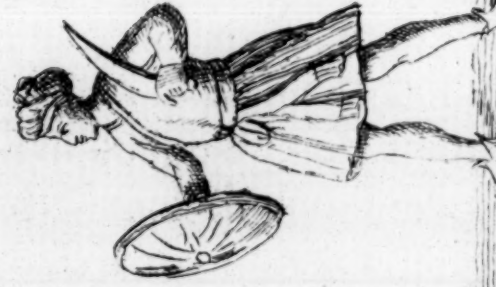
Piyade

Piyade

Piyade

Piyade

Piyade

rum supellectilem rariorem (quam Bibliotheca Publica Oxoniensis possidet) rogatu nostro ab Indis redemit, & quaestiones ac disquisitiones nostras ad rem Literariam spectantes ex Oriente solvendas curavit.

Scachi Indici figurati Eburnei solidi proximâ paginâ delineati sequuntur.

Utque Lectori horum notitia melius perspecta sit, singulorum habitum & apparatus accuratiùs describere non gravabor.

I. *Shâb* seu *Rex* ad Militiam prodit inermis, quasi certantium dominus & certaminis Spectator tantum, Elephante cataphracto vectus; indutus Pileo Indico qui Perficè شارة *Shâra*, Indicè چرة *Tchâra* dicitur: qualem quidem Pileum tam in Bello quàm in Pace gestant reliqui omnes (ut ex picturis constat) nisi quòd Pileus Regis sit ornatior. Elephantis Regii dorsum sternitur Castello ligneo Bestiæ alligato, in libris Latinis vocatur *Fala*, de quâ suprâ pag. 102 dictum est. Hoc autem Castellum in Regis Elephante peculiariter appellatur Perficè قست فيل *Tâchti Phîl*, i. e. *Solium Elephantis*. Quo nomine Indico Sanscretico vocetur, scriptum legitur in Tabellâ pag. 97. Ibi nempe appellatur *Singbâssan*, i. e. *Palatium* seu *Hospitium-amœnum*, & quoque *Gayâssan*, i. e. *Elephante-portatum*; vel junctim, *Palatium* seu *Hospitium-amœnum Elephante-portatum*.

Alio nomine Indico aliquando vocatur *Mikdember*. Est autem Castellum seu Turricula lignea quadrata, interiùs & exteriùs picta & auro ornata; quæ supernè obtensum habet operculum seu Conopeum pictum columellis elevatum; quod quando in hostes jaculaturi sunt, seponi solet. In ejus medio est Sella in gyri formâ circumposita, quæ propter cavitatem seu vacuitatem quam intus pro circumfidentibus relinquit, dicitur حوضه *Hauze* seu *Hauza* (quasi à formâ *Lacus* aut *Cisternæ*) plures homines capiens. Coram Regis facie extra anteriorem dicti Castellî partem (vel apertè in Elephantis collo vel Cellulâ Castello adnexâ) inclusus sedet seu stat *Elephantis Rector* Perficè dictus پيلبان *Pîlbân*, qui pro Regis Elephante est ex Nobilioribus Indis quos vocant *Nairo* & مهاجرت *Mahâbet*.

Mabâbet. Iste Elephantem regit aduncâ virgâ ferreâ, seu baculo qui ferri acuto unco instructus, qui à *curvitate* dicitur Indicè کچبای *Getchbâk*, Persicè گچک *Ghetchèk* seu گزک *Gbezbék* five گز *Gbezbè* seu گز *Anghèz* vel انگز *Anghèzh*, seu *Anghùz* five *Anghuzh*; omnia à گز *Gbèzh* vel گچ *Gèch*, i. e. *Curvus*, q. d. *Curvulum* quiddam, a *Crōok*. Persicè etiam aliàs dicitur چنگ *Tchèng*, *uncus*, & (ut ex Pherh. Surûri videtur) دوب *Cûb*, à *feriendo*. Pone Regem stat *Umbrellifer*, qui, absente Conopeo, Regis caput à Solis ardore protegit expansâ *Umbrellâ*, quæ Persicè dicitur سایبان *Sâyabân*, i. e. *Umbram-inducens*, & آفتابگیر *Afitâb-ghîr*, i. e. *Solem excipiens*. Hodie in Ispahân audit فشک *Phishèk*, & Turcicè گولگه گدن *Ghiûlgha Ghidèn*, i. e. *Umbram afferens*. Indicè linguâ vulgari dicitur سربایان *Serbayân*, Malaïcè فایغ *Pâyongh*: Lingua Indicâ Sansceticâ *Atapawârana*, i. e. *Umbrosum*, *umbram afferens* aut *suppeditans*; & quoque *Atapûttra*, i. e. *ad Nobiles pertinens*. quarum vocum characteres videre licet pag. 97. Mercatores autem nostri Portugallico sermone talem *Umbrellam* vocant *Quittasol*, seu *Kittesol*, i. e. *Solem abigens*, Italis eâdem ratione *Parasole*. Regis *Pedes* est کامادر *Camân-dâr*, i. e. *Arcitenens*, *Sagittarius* Arcu & *Sagittis* instructus, contra quemvis hostem jaculaturus.

II. *Pherz* seu *Generalissimus* Equo cataphracto vectus, cernitur Capite gestans ریشا *Rîsha*, i. e. *Plumam*, quâ ab aliis distinguitur. Manu tenet strictum Gladium curtum dictum کوردا *Curda* seu *Curta*, voce consonante, aliàs مہلاند *Mâblând*. Ad dextrum latus appensum habet کمان *Camân*, i. e. *Arcus*, & à sinistrâ pendet ترکش *Terkèsh* seu *Pharetra* *Sagittis* referta. Hujus *Pedes* est بوق *Tubicen* seu *Buccinator* inflans بوک *Bûk* seu *Buccinam*. Is ad Generalissimi nutum ac monitum est moriger, & paratus ut mox factâ clarigatione vel *Clasficum* sonet, vel aliàs postea receptui canat.

III. Proximè post hos, utrinque visitur *Elephas* cataphractus, کامدار *Alam-dâr* seu *Vexillifer* Equitatûs, quem aduncâ virgâ ferreâ regit Infessor; ponè quem, Bestiæ dorsum infertur Tabulato eminentiore seu eleva-

elevatiore ad modum Altaris seu Mensæ quadratæ, ex quâ antrorsum apparent duæ Pinnæ rhomboïdes, quæ videntur esse summitates duarum Hastarum seu Lancearum (quæ unæ fortè talium duos integros fasciculos notent) quas convecti pro natâ occasione arripiant ad protelandum hostes Vexilla invadentes. In dicti Tabulati posteriore parte cernuntur duo *Vexilla* isti Tabulato infixa & ibi prominentia. Tabulatum autem pro Vexilliferis est formâ elevatiore, ut ita quasi in editiore loco totius Exercitus conspectu situm, melius exhibeat Vexilleferos ut ab omnibus cernantur, Vexilla in majorem altitudinem porrigentes eaque vibrantes. Et quidem Vexillum militare plerumque est ex Serico. Vexillum autem honorarium præ foribus Magnatum erigi solitum (Turcis *توغ* *Tûgh* dictum) est longiori baculo affixa cauda Equina aut Vaccina vel alba vel tincta, quas habent ex Regione Tebet longiores. Hujus *Pedes* est *Vexillifer* seu *Signifer* Peditum, quem Europæi vocant *L'Enseigne*. Iste autem *Pedes* aliquando etiam tenet *برخج* *Bérchagj* seu *برجه* *Bergja* five *كتر* *Ketâra* dictam *Gesam* seu Hastam breviorē, quam etiam Indi alioquin gestare solent.

IV. Post istos, utrinque collocatur *Equus* cataphractus, cum Inseffore manu tenente strictum Ensem seu evaginatum Gladium, cui ad dextrum latus *Arcus*; ad sinistrum verò, *Pharetra*, alligata sunt. Hujus *Pedes* armatur *شمشير* *Shimshîr*, i. e. *Gladio* (vulgò *Semiter*;) & adjunctum habet *سپر* *Sipèr*, i. e. *Chypeus* seu *Umbo*, quem ad suâ tutelam protendit, dum Gladio ictum minitatur.

V. *Rûc*, i. e. *Dromadarius* seu *Camelus Dromas*, cui ad utrumque latus alligatum est *كوس* *Cûs*, i. e. *Abenotympanum*, quod pulsat Inseffor in medio inter utrumque positus. Talia enim in Oriente in Bello pulsari solent, & quoque in Urbibus serâ vesperâ, (sc. horâ octavâ) ut hoc dato Signo claudantur Portæ. Hujus *Pedes* est *تفنگچی* *Tophenghtchî* seu *Sclopetarius*, sc. armatus cum *تفنگ* *Tophengh*, vulgò *Tiphengh*, i. e. *Sclopeto* Turcis ac Persis dicto; quam in Syriâ Arabicè loquentes aliquando corruptè efferunt *Phengh* syllabam primam tacendo. Talis *Sclopetus* Italis dicitur *Moschetto*, unde Angl. *Musket*, quod aliàs Arab. audit

dit *بندوق* *Bundúk*, & *مكحلة* *Múkbala* (apud Arabum vulgus sonans *Mokábala*) seu *مسكحلة البارون* *Moschetto per polvere pyrio* seu *tormentario*.

Post istum est alius Pedes ad alium aliquem Officiarium pertinens, qui armatur *Umbone* & *Clavá* seu *Fuste* quem in hostem vibrat.

Hoc modo vides Indorum Orientalium Militiam antiquam: his nempe justo ordine in Scaccario collocatis, lustratur exercitus armatus & ad pugnam instructus ac accinctus; ubi imaginaberis omnes ovantes & tela vibrantes, & ut committatur praelium flagitantes ac flagrantes.

§.VI. De Vocabulis Lusoriis *Shab-ruch* & *Shab-mat*, &c.

IN præcedentibus exponuntur hujus Ludi Instrumenta, ut eò felicius Lusor suum pensum aggredi possit. Jam proximè exponendæ sunt difficiliores aliquot voces ac termini lusorii qui inter ludendum sæpenu-merò adhiberi solent; inter quos sunt *Shab-ruch*, & *Shâb-mât*, &c.

Videtur olim in more fuisse apud Persas & reliquos Orientales, ut qui adversum Regem de imminente periculo moniturus esset voce *Shâb*, teneretur etiam addere nomen Scachi quo ejusmodi monitio fiebat, sive esset *Pherz*, *Phíl*, *Pháras*, aut *Ruch*. Talis erat supradicta monitio *Asp-Pherzîn*, seu *Shâb Asp-pherzîn*, quibus junctim Rex monebatur. Et, si quis *Rucho* monebat Regem, ille dicebat *شاه رخ* *Shâb-ruch*, i. e. *Shâb à Rucho*, sc. Monitorium *Shâb* tuo Regi indicitur à meo Rucho, quod in Historiâ Tamerlanis memoratur. De eâdem re accipe quæ habet Ducas Historicus Byzantinus Michaëlis Ducæ Nepos, qui scripsit circa anno Chr. 1400. οἱ ᾧ ἔφρασαν ἰππάρχον σμικρὸν, καὶ καθίσαντες αὐτὸν ἐπάνω, πρὸς τὸν πεμῦρ χᾶν ἀπήραγον. ὁ δ' αὐτὸς ἐνωτιοθεῖς ὅτι Παγιαζήτ ἐν χερσὶν ἦν, κελεύσεις πῆσαι σκηνὴν, ἐκάθητο μὲν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐνδὸν τῆς σκηνῆς παίζων Ζατερίκιον, ὃ οἱ Πέρσαι Σαντζατὶ καλοῦσιν, οἱ δὲ Λατίνοι Σκάκον· δηλῶν ἐν αὐτῷ, ὡς ὁκ ἐτι

μοι

μοι Φροντίς ἦν περὶ τῆς τῷ Παγιαζήτ θηρώσεως, εἶχον γὰρ αὐτὸν διὰ τῆς ἀναριθμήτου μου διωμέως ὡς σκῆθιον ἐν παγίδι· πλὴν τὸ ἀληθές ἦν ὑποκρίναι τὴν ἀλήθειαν. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἐπὶ διπλασίονα ἐχώρει τὰ τέτοιου στρατώματα, ἀλλὰ καὶ μεγάλη Φροντίς, καὶ κόπος συνεῖχεν αὐτῷ, ἕως οὗ τὰ τῆς τύχης ἶδεν εὐμαρῶς εἰς αὐτὸν διαρρέοντα. τότε καὶ ἐτεχνάζετο, καὶ εἰς μύθους ἐχώρει, καὶ τὴν αὐτῷ ἀνδραγαθίαν ἐμέτρει τὰ τῆς τύχης δωρήματα. Ἀπαγαγόντες ἔν αὐτὸν, καὶ ἐν τῇ πύλῃ τῆς σκηνῆς ἐήσαντες, ὄρθιον, ἤραν Φωνὴν εὐφημῶντες τὸν Τεμῦρ χάν, καὶ σὺν τῇ εὐφημίᾳ καὶ τὸ τοῦ Παγιαζήτ ὄνομα ἐπὶ χεῖλεσιν ἰδοὺ λέγοντες, καὶ ὁ τῶν Τέρκων δέχηγός παρεσῆκει σοι δέσμιος. ὁ δὲ Τεμῦρ ἀρχολέμβρος ἐπὶ τῇ μελέτῃ τῶν Σκάκων, σὺν ἐνέθου περὶ τοῦ εὐφημῶντος αὐτόν. Τότε πάλιν γεγωνότερα Φωνὴν εὐφῆμουν οἱ παρεστηκότες, καὶ τὸ τοῦ Παγιαζήτ ὄνομα ἐκ δευτέρου ἀνῆγειλαν. Τότε καὶ ὁ Τεμῦρ ἠτήθεις ἐν τῷ τῷ Σκάκου παιγνίῳ πρὸς τοῦ ἡῶ αὐτῷ, δούς αὐτῷ Περσιτὶ Σιαχρῶχ, ὃ λέγεται παρ' Ἰταλοῖς Σκάκω ζόγκω, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐκτότε Σιαχρῶχ, ἡγουν τῷ ἡῶ αὐτῷ. Quæ sic Latinè sonant. Isti verò humili vilique equo instrato, Bajazitem imponunt, & ad Temûrchân deducunt : qui cùm audiisset Bajazitem in suam potestatem devenisse, jussit erigi Tentorium sub quo cum filio suo sedit Zatricium ludens, quem Ludum Persæ Santrâtz vocant, Latini verò Scacum. Per hoc significabat, quasi non esset ei de apprehendendo Bajazite cura ; quippe qui innumeris suis copiis haberet eum tanquam aviculam in laqueo : sed reverà veritatem dissimulabat. Quamvis enim aciem duplo majoribus copiis instructam haberet, anxius tamen admodum ac iratus apud se erat, donec feliciter res sibi cecidisse sentiret. Tuncque astutè differebat, & in fictos sermones excurrerebat, fortunæ dona fortitudini suæ admetiendo. Bajazitem demùm adducunt, stantemque in tentorii vestibulo collocant, elatâque voce Temûrchân (i.e. Tamerlanem) faustis acclamationibus profecuti sunt, interque illas nomen Bajazitis sæpius est auditum : dicebant enim, Ecce Turcarum Princeps victus coram te stat. Temûr autem Scacorum Ludo intentus, ad acclamantium voces non exiit. Rursus verò contentiori voce adclamavêre adstantes, nomenque Bajazitis denudò repetière. Ludo Scacorum tunc Temûr victus à filio suo (qui Persicè dederat in eum Siâch-rouch quod Italis dicitur Scacco-Rocco) vocavit nomen ejus (viz. filii sui) Siâch-rouch. Haclenùs ille.

Est autem in Textu Græco duplex menda, viz. Ζονκο Zonco pro ρόκκω Rocco: aliàs enim Scaco-zonco non potest esse parallelum Siach-roucho. Et alia menda est δδὺς pro δδὺτ, ubi in Grammaticam peccatur; nam secundum nostrum Ducam, filius in patrem dabat Siach-rouch: quamvis & hoc etiam falsum fuisse videatur. Arabshâhides enim qui Timûrum in omnibus suis bellis comitatus est, ejusque historiam Arabicè conscripfit, hanc rem paulò aliter narrat; viz. Timûrum non cum filio, sed cum alio quopiam luisse; & huncce filium infantem, non verò adultum, ita nominatum fuisse. Ejus verba habe, pag. 68,
 وامر تيمور ببناء مدينة على طرف سيحون من ذلك الجادب وعقد اليها جسرا على متن النهر بالمراسي والمراكب وسمها شاه رخية وهي في امكان رخية وسبب تسمية ابنه شاه رخ بهذا الاسم ووسم هذه المدينة بهذا الوسم انه كان على عادته مشغولا بلعب الشطرنج مع بعض حاشيته وقد امر ببناء هذه المدينة على هذا الساحل وكان احدي حظاياها معه وهي حامل فرمي على خصمه شاه رخا فذبل خصمه لذلك وارتخي وبينما خصمه قد وقع في الايمن فانا بمبشرين جاءا مخبرين احدهما يبشره بولد والاخر يبشره بتمام عمارة البلد فسماهما بهذين الاسمين ووسمهما بهذين * الوسمين
Extrui jussit Timûr civitatem in ripâ Seibûn (id est, Jaxartis) in citeriori parte; eique annexuit pontem super dorsum fluminis cum Anchoris & Cymbis, eamque nominavit Shâbruchia, quæ reverà sita est in loco spatioso. Causa verò cur filium suum Shâbruch hoc nomine appellaret, hancque civitatem hoc signo [seu nomine] insigniret, erat, Quòd cùm esset pro more suo occupatus Ludo Sbatrangj cum aliquo ex Affeclis suis (anteà verò præceperat hanc civitatem extrui in hâc ripâ) essetque cum eo aliqua ex Concubinis

* وسم est Nomen: nam apud Ibno'lOmeid hæc phrasis legitur *Philippus filio suo imposuit nomen Alexandrum.* Et موسوم est nominatus.

suis

fuisset quæ tunc temporis gravida, ipse profectò posuit contra Adversarium suum Shâb-rûch, unde Adversarius ejus debilitatus fuit & enervatus. Interea autem temporis dum Adversarius in illam ærumnam incideret, ecce duo nuntii venerunt nuntium ferentes: eorum unus ei nuntiabat de Filio ab eâ Concubinâ tunc nato, alter ei nuntiabat de absolutâ extruptione dictæ Civitatis: ideoque utraque (viz. Filium & Urbem) nominavit hisce nominibus, eaque ambo hisce nominibus insignivit.

Mos Collusorem vincendi & Regem per Ruchum & alios efficaciter monendi & monentes nominandi etiam videtur obtinuisse apud Italos nam Johannes Florio, & post eum Torrianus, in Lexico Italico sub voce *Scacco*, addunt *Scacco-Rocco*, *Scacco-Dama*, *Scacco di Cavallo*, &c. Et deinde *Scacco-Tavola*, quando quasi à Tabulâ datur *Scacco* seu *Scacco-Matto*, Collusorum altero id ex suâ parte non percipiente. Hoc Angli vocant *Blind Mate*. Rex solitarius in angulo ceu Propugnaculo tutus, alterum vincere censetur: hoc vocatur *Fools Mate*, de quo suprà. Huc quoque spectant sequentia quæ ex Thomâ Actio citat Gustavus Selenus, p. 116, *Cùm Neuter vincit, Ludus vocatur Tabula: quia Tabulæ relinqui videtur Victoria, & ipsa sola spectanda est, cùm neuter Lusorum vincat.* — Circa quod, non est prætereundum, *Pactam* apud Æthiopes idem significare quod *Tabula* apud nos. Ipsi enim hâc voce utuntur (ut Æthiops non vulgaris & valde nobilis mihi retulit) cùm neuter ludentium vincit. Sed in his verbis notandum est, *Pactam* malè impressum esse pro *Tactam*: nam تكتل *Tacta* est *Tabula*, non quidem in Ling. Æth. sed in Persicâ & Turcicâ quibus tunc utebatur dictus Æthiops.

Aliud vocabulum (seu potius formula) quo quivis Lusus finiri solet, est شاه مات *Shâb-mât*, seu ut aliquando contractiùs scribitur شاه مات *Shabmât*. Hinc Itali habent suum *Scacco-matto*, & Portugalli ac Hispani *Xaque mate*, vel secundum Castellanam pronuntiationem *Jaque mate*: Galli dicunt *Eschec & mat*, unde Angli habuerunt suum *Check-mate*. Hinc fluxerunt aliquot vocabula Anglica in paulò diversum sensum deducta: nempe ab usu in hoc Ludo quo Rex quasi increpari solet, *Check* in genere pro quâvis *Increpatione* usurpatur: & *to check*, est *cobibere*,

increpare. Eodem modo, quia Rex in hoc Ludo impetitus, pro vexato haberi debet, *Mated* est *vexatus*, & *to mate* est *vexare ac exagitare* aliquem. Eâdem ratione apud Italos *Matto* est *insanus, amens*: unde fit nostrum *mad*, i. e. vel *amentia* vel aliter *vexatus*. Hæc dicta vocabula ex Oriente primò accepta, Angli & Itali vulgari usu comprobantes, Urbe quasi donârunt & in suam linguam adoptârunt. In Vocabulario de gli Academici della Crusca, *Scaccomatto* notatur Metaphoricè apud Italos *Damnum & facturam* significare.

Turcæ quidem de aliquo qui ludendo vincit loquentes, absque vocabulo *Shâb*, dicunt مات ايلدي *Mât éiladi*, i. e. *Mato affecit*, vel, si victus, tum seu مات اولدي *Mât ôldi*, id est, *Matatus est* seu *Mato affectus*, si ita loqui liceat; nam مات ايلامكي *Mât éilamek* est *facere aliquem mât*, quod Itali dicunt *Dar il Scacco matto*: & مات اوليق *Mât ôlmak* formâ Passivâ est *feri Mât*, q. d. *Matari*. Sic Persæ habent مات كـردن *Mât Kêrden*, & مات شدن *Mât Shûden*, eodem sensu breviter loquendo.

Cùm aliquando luderem cum Arabe Hierosolymitano, sæpe audivi illum dicentem contra me *Ksh*, & tandem *Ksh mât*, eâ fermè voce quâ nostrates solent abigere Gallinas. Ego jussi ut id mihi scriberet, & quid esset explicaret: ille itaque scripsit كـش مات *Kish mât*: quorum prius exposuit Turcicè گـبـت *Ghît*, id est, *Ito, migra*, quo modo secessus & fuga Regi indicitur; q. d. monitus Rex è loco periculoso in tutiorem locum migrare debet, aliàs مات *mâta*, i. e. *moriatur*, seu periculum est ut moriatur. Sic enim ille, cùm esset Arabs, hoc mihi interpretatus est اولمشدر *mortuus est*. Hoc autem modo (duarum vocum constructione non cohærente) deberemus id intelligere, q. d. *Ito, migra*; & cùm non migret, tum statim addendum *mortuus est*. At cùm non fit vox Arabica, non est mirum si Arabes ejusdem vim ignorent. Eodem quoque modo interpretati sunt (quos fides fefellit) doctiores Europæi; quasi *Shâb mât* esset hybridum quiddam è nomine Persico & verbo Arabico compositum.

Sunt

Sunt qui hoc deductum volunt ab Hispanico *Matar*, id est, *occidere*, quasi Rex finito Ludo mori aut occidi existimetur. Hic autem Ludus compositus est ad analogiam veri Belli; & secundum Leges militares, Regis vitæ imprimis parcitur; cùm nulla gens tam barbara sit quæ Regem non capiat vivum potius quàm trucidet, si ullo modo id fieri possit. Præterea, hic Ludus non est origine Hispanicus, ut vocabula ejus ex eâ Linguâ quæramus. Nec quidem est *Matar* vox origine Hispanica, sed potius Arabica à Mauris accepta, quo tempore illi Hispaniam occuparent.

Quidam conati sunt elicere vocem *Shâb mât* ex Linguâ Hebraicâ, ubi סֵיג *Sejâg* est *Sepes*, quod (ad suum usum accommodantes) exponunt *Vallare*; & מוֹת *Mût*, i. e. *mori*. Majore probabilitatis specie deduxissent à צְחוּק seu שְׁחוּק *Sehôk*, id est, *Lusus*, & מוֹת *mât*, i. e. *mori*; (q. d. *Lusus mortis* seu *fatalis*) si, ut nugantur Judæi, hic Ludus antiquis Hebræis notus fuisset.

Missis autem hisce conjecturis, quid reverà sit *Mât* tandem dicam: nam de voce *Shâb*, in superioribus dictum est. *Mât* itaque est vocabulum purum putum Persicum ex longiori voce contractum, & eo quo vides modo vulgari usu receptum & comprobatum. In Compendio Lexici *Wasîlato 'lMakâsid*, cujus Author est *Rustem AlMâulavi*, مات *Mât* exponitur زبُون *Zabûn*, id est, *debilitatus, enervatus, labefactatus, victus, superatus*. Adeo ut شاه مات fit i. q. d. *Shâb-zabûn*. Quomodo autem ad hanc formam perveniatur, ordine dicam. Ab Infinitivo verbi مَادَن *Mânden* seu مَادِيَن *Mâniden*, fit in Præterito مَادَن *Mând* seu *Mânt* & مَادِيَن *Mânid* seu *Mânit*, i. e. *Lassatus est, labefactatus est*: quæ quidem significatio secundaria est: nam primaria significatio est *Manere*. Hinc fit, ut qui in aliquo loco ita *manet*, ut inde se movere nequeat, vel *lassatus* fit, vel *victus ac captivatus*. Persis autem perinde est an in hoc Ludo dicant مات *Mât*, seu مَادِيَن *Mânit*, quorum illud ex hoc factum est sequente modo. A مَادِيَن *Mânit* contractiùs dicitur مان *Mâd*, eâdem ratione quâ dici & scribi solet بان *Bâd* pro باشان *Bashâd*, & بِيَد *Bîd* pro باشِيَد *Bashîd*, & مان پَس *Mâd-pas*, pro مانَدَن پَس *Mânand-pas*.

pas. In vulgari autem pronuntiatione, litera *Dâl* in fine vocum sonat ut *Te*, & in sequioris notæ Libris aliquando sic scribitur. Ita ut *مان* primò pronuntiatum fuerit *مان* *Mât*, & postea sic scriptum. Hujusmodi pronuntiationis exempla funto pauca hæc benè nota, viz. *مران* *Morâd*, quod vulgò sonat *Morât* seu *Murât*, unde Europæi fecerunt *Amurat*. Et *بغداد* *Bagdâd*, vulgò *Bagdat*. Et duo Persarum Menses, *خردان* *Chordâd*, & *مردان* *Mordâd*, quos Græci (pronuntiationem suis literis exprimentes) scripserunt *χορτὰν* & *μερτὰν*, rectiùs *μὀρτὰν*. Exempla cumulare non erit opus. Sed ut auctoritatem dictis conciliemus, apud Chalîl Sûphi in libri Nimetullâh Exemplari Laudiano legitur, *مانید* *Mânîd* *مان اولی* و مغلوب نمکدر ایـودنه یگلسه مادیں در [seu *Mânît*] est factus *Mât*, quod est dicere victus: & qui in Ludo superatur, is est *Mânîd*, in tempore præterito, quando planè finitus est Lusus. Et in Pherhengh Surûri in genere exponitur, *مانید* *Mânîd*, de eo dicitur qui non potest facere aut dicere id quod facere aut dicere debet. Ita ut dicatur *شاه مادیں* *Shâb-mânît*, seu *شاه مان* *Shâb-mât*, i. e. Rex victus seu superatus est, cùm sc. non possit facere id quod faciendum erat quodque susceperat. Hæc est indubitata, vera ac genuina interpretatio & orginatio vocis *Mât*. Aliàs dicitur *شاه مادن* *Shâb-mânad*, quod Turcicè in Nim. Laud. exponitur *یگشنه* *Yenishenè*, i. e. alter alterum mox victurus est. Nam *یگمکی* *Yenmek* est vincere: *یگلمکی* *Yenilmek* est vinci: & *یگشمکی* *Yenishmek* est vincere se invicem, si dici potest; sc. de victoriâ contendere inter se invicem. Ita ut videatur esse quædam differentia inter *Shâb-mânîd* & *Shâb-mânad*, quorum hoc usurpatur quasi in futuro, quando ad finem vergit Lusus; illud verò in præterito, quando planè finitus est.

In Pherhengh-Gjihân-ghîri in voce *شاه* legitur, *شاه کشتی کردن* *Regem occidere dicitur de Rege Sbatrangico*. Et mox Distichon,

شاه دطع آسمان هنگام لعب امتحان
مان گردن در زمان گر گوید اورا شاه شاه

Rex

*Rex Scaccarium cœli tempore Ludi expertus,
Fit mât eodem tempore si quis ei dicit Shâb Shâb.*

i. e. cœli malam influentiam mox sentit. Et deinde aliud Distichon,

جان شاهان جهان يكسر شون دلتنگ دن
چون دتوان تعجیل در شطرنج گویدي شاه شاه

*Animus Regum Mundi simul est ut pusillanimis mulier,
Quando in Sbatrangj non possunt statim dicere Shâb Shâb.*

id est, quando alii alios in Bello vincere non possunt. Tam in hoc quam in aliis ludis, ubi pro lucro luditur, aliquando victori acclamari solet يا نصيب *Ya nasîb*, O fors seu portio, sc. quæ contingit Vincenti.

§. VII. De Situ Lusuum, vulgo Gambettæ vocantur.

THEMA seu Situs alicujus Lusûs, Arabico nomine (quo etiam utuntur Persæ) vocatur منصوب *Mansûb*, i. e. *Ordine situm, erectè positum seu collocatum quidvis*: nempe sic appellantur Themata quibus Lusuum Thesis seu positura ac forma ob oculos ponitur. Et hujusmodi Thematum formandi ac construendi peritia, Persicè vocatur منصوبه *Thematum scientia* five *peritia*. Talia Themata decem in Arabico suo libello de hoc Ludo exhibet Sokeiker Damascenus. Primum vocatur *Thema Adali*, i. e. *æquale*, eo quod Lusori incidat cum æquali. Secundum hoc Thema fit *Mât* contra Regem nigrum 35 vicibus seu motionibus. Thema autem ipsum (ut & reliqua) in dicto libello Arabico visenda relinquo: nolui enim heic exprimere, ne fortè Scribæ errores publicarem.

Aliud

Aliud vocatur *منصوب الجارية* *Mansûbo 'lGjâriya*, i. e. *Thema Lufûs currentis*. Tertium est *شبيهة بمنصوب الجارية* *Simile Themati Lufûs currentis*: nisi quod fitus fit *مقلوب* *inversus*. Quartum tale est in quo fieret *Mât* contra *nigrum Regem* ictu uno, nisi quod ejus sit ludere: adeoque vincitur *Rex albus* undecim vicibus seu motionibus per *Peditem*. Estque in eo alius modus, quo idem fit duabus vicibus. Quintum tale est in quo fieret *Mât* contra *Album* unâ vice, nisi quod ejus sit ludere: adeoque vincitur *Niger* 18 vicibus movendi. Est autem in eo via prohibendi seu impediendi illud. Et est in eo alius modus quo res fit 7 vicibus. Sextum tale est in quo fit *Mât*, contra *Album* ictu uno, quamvis ejus sit ludere. Fit autem *Mât* contra *Nigrum* per *Rûch* 21 vicibus. Septimum tale est in quo fieret *Mât* contra *Album* unâ vice, nisi quod ejus sit ludere: ideoque vincitur *Niger* 25 vicibus. Octavum vocatur *منصوب الرجب* *Thema AlRabrab*, i. e. *Agmen boum sylvestrium*; in quo fieret *Mât* contra *Nigrum* unâ vice, nisi quod ejus sit ludere: ideoque redit contra *Album* cum *Rûch*. Nonum est *منصوب لطيف* *Thema subtile* seu *elegans ac lepidum*, in quo non est *Mât* contra alterutrum Regem. At profectò ambo *Ruchi* & ambo *Equi* sunt circa eum qui lusurus est seu cujus est ludere, qui itaque dat *Mât* alteri. Decimum est *منصوب مختصر لطيف* *Elegans Thema contractum* seu *compendiosum*, quod itaque bene perpendere debes, inquit Sokeiker.

Et jam *Thematum* seu *Gambettarum* satis est, cùm non sit finis aut terminus, infit dictus Sokeiker; sc. talia possunt fieri in infinitum, & quisque Lufor pro lubitu alias excogitare poterit.

Arabshahides in Cod. MS. dicit *الشطرنج الصغير بالنسبة الى الكبير وطريقة تعلمه بالفعل اقوى وليس في شرحه بالقول* *AlSbatrangj parvum analogum est t̃w AlSbatrangj magno*: *modus autem addiscendi illud potior est per praxin, cùm non sit in exponendo illud per sermonem multa utilitas*. Nempe optima addiscendi ratio est per praxin, cùm prolixo sermone illud exponere parum profit. Et, si id ita sit, ut sc. Shatrangj parvum habet analogiam cum magno, tum

tum vice-versâ magnum habet analogiam cum parvo, quod probè calle-
tur à plerisque Europæis, qui (uti experienciâ didici) in modo ludendi,
ab Orientalibus non differunt. At quoad ludendi modum, is non unus
est, sed multiplex: nam postquam situs & mo:iones Militum intelligen-
tur, tum postea ludendi Artes à variis variè exercentur, prout quisque
pro ingenio suo excogitare potest. Si quis cupit habere Regulas, adeat
aliquos ex iis libris qui in Prolegomenon calce memorantur. Videat par-
ticulariter Wielium pag. 82, 83, &c. apud quem videri poterunt Ger-
manorum Regulæ ex Gustavo Seleno transcriptæ. Quicumque autem
sagaci oculo & sedulo attentoque animo præditus est, pro re natâ se de-
fendendi & Adversarium offendendi Artes faciliè sibi invenire poterit.

De Lusorum Stylo & loquendi formulis apud Persas memorat Sheich
Saadi in Rosario, quòd sc.

راندن *Propellere*, sit *Milites promovere*:

دوشیدن *Tegere*, sit *suos defendere*:

دفع کردن *Pellere*, *abigere*, *abstrudere*, sit *amoliri* & *alienos impedire*:

خواندن شاه *Vocare Shâb*, sit *Adversarium Regem monere*.

Hæc omnia leguntur apud dictum Autorem, Capite VII, ubi rixam
quandam narrat, sumptâ metaphoriâ à Shahiludio, his verbis, هر ديدني

كه برادني بدفع آن بكوشيدمي وهر شاهي كه بخواندي

Quemvis *Peditem*, quem *promovebat*, *repellere nifus*
sum; & *quodvis Shâb*, quod *vocabat*, *Generalissimo protegebam*.

De Shabiludio Chinensium.

APUD plerasque gentes Imperator seu Rex in hunc Ludum intro-
duci solet: horum itaque nomina (ne aliquid deesse videretur) Si-
nicè recensebo, saltem ut apud Chineses contrarium fieri conferenti ap-
pareat.

pareat. Imperator itaque Lusitanico scribendi more, Sinicè dicitur *Hoam*, quod nobis sonandum est *whang*. Is etiam aliâ synonymâ voce vocari solet *Ti*; vel junctim *Hoang-Ti*, quod mercatores nostri in Diariis suis minùs rectè scribunt *Hungtee* & *Hoangte*. Rex dicitur *Vam* seu *Vang*, quo etiam nomine vocantur Regis Filii & Fratres, si sint tantùm unus aut duo: si autem plures sunt, tum reliqui vocantur *Cbu-Heu*, id est, *Principes*, junctis duabus vocibus synonymis. *Cbu* etiam alio caractere scriptum, est *Dominus*. At in Studiosorum exercitiis seu compositionibus pro Gradu & Promotione præstitis, Rex longè aliter vocatur *Quin* seu *Kuin*, quo exóticos Reges notant, quod D. Ogilvius Atlantis pag. 393. male legit *Kium*. *Regina* audit *Heu*. Et quidem horum Characteres aliquem in Solio stantem aut sedentem repræsentant. Et Palatii Character Portam seu Bivalvas Regis designat. Supremi Officiarii seu Mandarinii summi vocantur *Co-lao*, i. e. *Palatio venerandi* seu *honorandi*. Hodiernis Characteribus (quorum magna pars ab antiquo Imperatore Fohi desumpta, ubi res per suas similitudines seu picturas exprimebantur) Regis supremi seu Imperatoris nomen *Hoam* per Sceptrum rudiori modo depictum signatur, superaddito malè formato Oculo. Aliàs Dominus supremus exprimitur per Sceptrum cum ductulo seu Apice supernè adscripto: & Sceptrum solum sine Apice exprimit *Regem* seu *Principem*, & *Regis Filium* seu *Fratrem*. Et eodem Hieroglyphico more, Equi Character rudiori formâ pictus repræsentat Jubam seu Collum equinum, cum annexâ Caudâ & quatuor pedibus. Et Hominis tam Viri quam Fœminæ Character sonans *Gin*, constat duobus ductibus deorsum tendentibus Hominis ducta ac divaricata Crura imitantibus, eodem modo quo Mandragoræ Radix bifurca Humanum genus imperfectè imitari censetur, & ab Orientalibus Humanam formam repræsentare asseritur, Græcis itaque Ἀνθρωπόμορφος dicta. Horum Characteres in annexâ Tabellâ leguntur.

Characteres aliquot Vocum Chinensium. 7-39

Whang	Ti	Vang	Chu
星	星	帝	王
Imperator	Imperator	Rex	Dominus
Chu-Hou	Quin	Hou	Co
諸	君	后	聞
Princeps	Rex	Regina	Palatio-venerandus
Chin	Hoy	Ho	Yo
塵	灰	丸	藥
Pulvis	Pulvis Pyrius	Signis medica- mentum	Elephantum
子	黃	河	我
Recula	Flavus-Fluvius	Ego	Occido

6. S. fecit.

Sed cū apud Chineses nec Imperator aut Rex nec Regina, neque in Bellum reale unquam, nec in hoc Bellum Ludicrum veniant, plura de eis notare supersedebo, & scenam transferam ad veram & usitatam apud eos praxin, veras & indubitatas hujus Ludi Personas descripturus; idque primò quidem ut in Missionariorum Itinerariis imperfectè traditur, & deinde completè, prout ab Amico nostro D. Shin-Fo-cung nativo Chinenfi Nankinenfi hic Ludus pro me accuratè delineatus & descriptus est.

Chinensium Shahiludium ab eo Indorum videtur profectum, & ad eundem scopum collimare, quamvis immane quid ab eo differat, magnis in Regnum Ludicrum introductis mutationibus; ut veræ Chinensium Belligerationi quàm proximè quadrare posset militaris iste Ludus; eodem modo quo Shahiludium Indorum, eorundem Militiam repræsentat. Quamvis itaque Chineses hunc Ludum Indiæ acceptum referre videantur, reverà tamen eos generalem tantum & imperfectam aliquam ejus notitiam, potius quàm accuratam ejusdem descriptionem ab Indis accepisse, magna eorum ab his discrepantia indicat: nam generali hujus Ludi notitiâ primò acceptâ ipsi particularitates sibimet suopte ingenio conformârunt, ad suæ Politix formam comparantes & adaptantes, & secundum sui Regiminis modulum hujus Ludi novam methodum excogitantes.

Cùm primò in Jesuitarum Missionariorum Itinerariis de Chinenfium Shahiludio inquirerem, inveni eos valdè imperfectè eundem (ut & plerasque res alias) descripsisse, memorando tantùm 5 species, quæ secundum eos, sunt *Rex*, *Literatus*, *Equus*, *Lebes*, *Pedes*; cùm reverà *Rex* in hunc Ludum non veniat, & reliquæ species sint ab his ferè diversæ: nam in toto sunt 7 species, quæ tamen 10 nominibus distinctæ, ut mox videbitur.

Scachorum Chinenfium Formas quod attinet, D. D. Smedo & Trigautius in Regni Chinenfis descriptione, narrant populum Chinensem tam fallendo tempori quàm Ludicri quæstûs causâ adhibere Scachos Europæis non absimiles: hoc tamen nec Chinenfis noster agnoscebat, nec alii agnoscunt. Nam in Musæo D. Golii Professoris Leydenfis defuncti, inter alia multa rariora *κειμήλια* à D. Martinio, qui diu in Chinâ vixerat, accepta, erant Scachi Chinenfes, qui non diversis formis, sed solis Inscriptionibus à se invicem dignoscebantur. Erant enim omnes totidem parvi Orbiculi eburnei ex utraque parte plani, quorum diameter ferè uncialis, & ejusmodi quarta pars crassitudo sive profunditas. Hosce itaque Orbiculos (aliàs sibi invicem similes) distinguebant inscripta nomina Chinenfia, quorum Pronuntiationem & Interpretationem in altero Plano D. Golius à D. Martinio edoctus adscripserat: qui quidem Orbiculi unà cum Inscriptionibus, cum eis à Chinenfi nostro mihi paratis conveniunt, uti video ex illorum duobus, quos olim ope Parentis τῷ μακαρίτῃ pro me procurabat Doctissimus D. Jacobus Gronovius, Amicus noster singularis, tunc in Angliâ agens. In horum altero erat Character *Currum* denotans, in altero Character *Equi* sonans *Bà* seu *Bae*, quæ quidem vitiosa Pronuntiatione est vernacula Provinciæ Fokienensis: nam in dialecto eruditâ sonat *Má*.

Quoad Scachorum Motiones (prout in Missionariorum Itinerariis descriptæ reperiuntur) *Rex*, ut appellant, nunquam egreditur 4 Areolas sibi proximas, uti nec duo *Alfieri*, ut vocat D. Smedo. Si placet, illius verba habe, *Il Re loro non scappa mai fuori di quattro Case piu vicine à se; il che fanno ancora li due Alfieri*. Iste quem vocat *Regem* (quamvis reverà
in

in hoc Ludo *Regem* non habeant) utrinque sibi assistentem habet Virum Eruditum seu *Literatum*, quibus tanquam Consiliariis utitur, nec procul à se moveri patitur: nam extra 4 proximas Areolas evagari non licet, sed Regi semper præstò esse debent. Hi sunt ex maximis *Mandarinis*, qui sunt præcipui Ministri Statûs, Scientiâ & Gradibus Philosophicis instructi, ut mos est, priusquam ad Dignitates evehantur.

Apud supradictum Autorem, hi duo, ut vides, in hoc Ludo vocantur *Alfieri*, de quibus vide superiùs dicta. Verum quidem est, quod apud Persas & Indos in hac Militiâ *Alferz* est Generalissimus Regi proximus, secundum legitimum vocabuli usum: is autem est tantùm unus, cùm duo Generalissimi in eodem exercitu simul esse non possint. Sed D. Semedo in suo libro videtur loqui secundùm hujus vocis usum upud suos, non satis propriè eo in loco.

Europæi ab unâ Regis parte secundo loco, in alterâ tertio loco, collocant *Sacerdotem* seu *Episcopum*, Gallis *Le Fol*; unde fortè dictus Autor putaverit, omisâ, ut fit, *Reginâ* statim deveniendum esse ad illum Scachum quem tertio loco collocant Europæi: quâ in re, si ita voluit, falleretur; ut & falsus est in exegesi suâ dicti Libri Interpret Gallicus, qui eo in loco pro *due Alfieri*, legit *Les deux Alfieres ou les deux Fols*; suæ Patriæ usum moremque in Chinenfium Ludum ineptè introducens. D. Trigautius rectiùs habet, hos esse *Literatos Regis Assessores*. Patet autem eos Reginam non habere: sic D. Semedo, *Non hanno Regina, ma altri due pezzi che esse chamano Vasi di polvere, molto ingegniosi, &c.* Isti duo Scachi ingeniosi & celeriter moventes, quos ille simpliciter vocat *Vasa pulveris*, apud dictum Gallicum ejusdem libri Interpretem perperam vocantur *Vaisseaux de terre*; quasi putârit ea *Vasa* fuisse *Vimineos Corbes* terrâ plenos super Valla collocatos, Europæorum more. Proh stultitiam & ignorantiam! D. Trigautius rectiùs habet *Lebetes pyrii pulveris*, quod etiam celeri eorum motioni magis accommodum est nomen. Nam cùm hic Ludus sit imitatio Belli, Pyrium seu Nitratum potiùs quàm alium Pulverem in usum Belli adhibitum fuisse, quisque præter illum Interpretem Gallum facilè judicaverit. De hisce rebus D. Trigautius, *Gra-*
viores

viores fallendo tempore & Ludicro etiam quæstui adhibent Latrunculos [Sca-
chos] nostris non omninò abfimiles. Regius enim Calculus nunquam egredi-
tur 4 Cellulas suo loco viciniore, sed neque Literati duo Regis Assessores.
Reginâ carent. Alios porro duos habent Calculos non parum ingeniosos, quos
ipsi pulveris bellici Lebetes vocant; ii Equos duos præeunt, & Pedites sub-
sequuntur, qui in his duabus Cellulis unâ Cellulâ præcedunt. Incedit hic
Calculus eo fermè modo quo Turriti nostrates Elephantes, [scilicet Ruchi]
inimici tamen Exercitûs ductorem Regem non petit, nisi inter ipsum &
Regem qui petitur, alius sit Calculus vel proprius vel Collusoris. Hinc fit
ut tribus modis ictum vitare possit Rex appetitus: primùm exiguâ, ut ita
loquar, corporis declinatione, & honestâ fugâ in proximam Cellulam seu
Stationem: deinde oppositu alterius Calculi: postremò si penitus nudet latus,
tum jubeat faceßere Militem suum à quo tegebatur. Hæc ille. Sequitur
præcedentis Descriptionis Schema.

Equus	Literatus	Rex	Literatus	Equus
Lebes	Pedes	Pedes	Pedes	Lebes
Pedes				
Pedes				Pedes
Lebes	Pedes	Pedes	Pedes	Lebes
Equus	Literatus	Rex	Literatus	Equus

Supradicti Lebetes apud Purchasium Anglum mendosè appellantur
Anglicè **Poulder Paunes**, pro quo rectiùs dicendum fuisset **Powder
Pans**, i. e. *Pyrri pulveris Lebetes ænei*. Hi moventur eodem modo
quo *Ruchi* apud alias Gentes, i. e. celeriter, uti est motio *Pyrri pulveris*,
aut *Globorum* è *Bombardis* missilium. Quænam autem sint propriæ
hujus

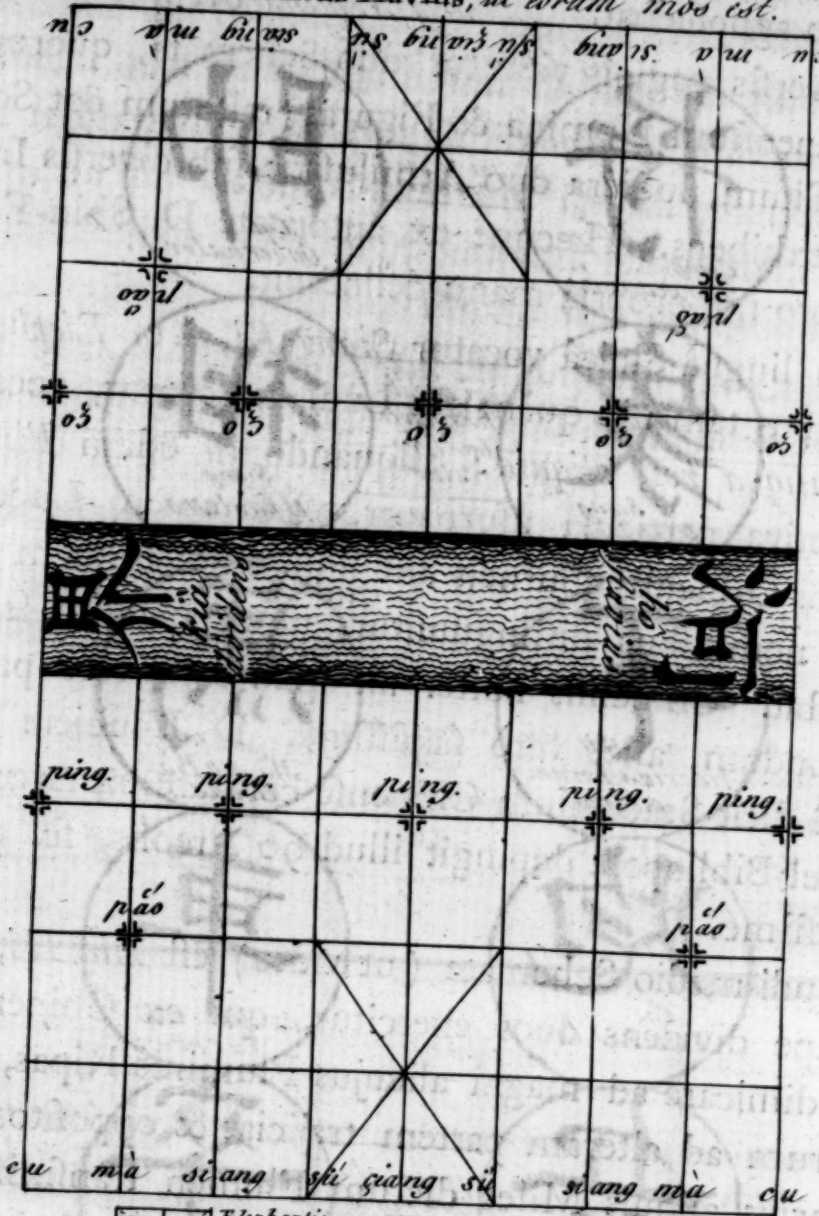
hujus Ludi Personæ, & quinam sit ludendi modus, in sequentibus rectius docebitur: nam Chinenſis noſter nullos *Lebetes* nec *Pyrium pulverem* in hoc Ludo agnoſcebat.

Mox itaque verſis paginis viſuntur duo Schemata, quorum unum dat Scachorum Chinenſium Nomina & Figuras; alterum dat Scaccarium & in eo Militum Situm, ludicra duo Armiluftria ſub diverſis Inſigniis interjecto Flumine exhibens. Hæcque ex autoritate D. Shin-Fo-çung Chinenſis, qui ea pro me propriâ manu delineavit.

Shahiludium linguâ Sinicâ vocatur *Siang Ki*, i. e. *Elephantum Ludus*; & Fruſtula quibus tam iſte quàm alii Ludi exercentur, vocantur *çu*, i. e. *Res, Reculæ, aliqua res, aliquid*: aliquando *çu* etiam *Filium* notat, & ſæpe ut Expletiva particula uſurpatur. Iſte autem Ludus apud Chinenſes exercetur Orbiculis eburneis aut ligneis ſibi invicem ſimilibus, qui ſolis inſcriptis nominibus diſtinguuntur, ut ex appoſito ſequente paginâ Schemate conſtat. Chinenſis noſter ait apud Seres rarò pro pecuniâ exerceri hunc Ludum, alios verò ſæpiſſimè. D. Loubiere de regno Siamenſi expreſſè dicit Scaccarium Chinenſe conſtare 64 Arcolis, rectiſſimè: & tamen is vel Bibliopola depingit illud 90 Arcolis, ſc. 9 in Lat. & 10 in Long. falſiſſimè.

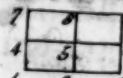
In hujus Ludi medio Schemate (ut vides) eſt *Kia Hô*, i. e. *Dividens fluvius*; nempe dividens duos exercitus, qui ex Chinenſium ſententiâ ſupponuntur dimicare ad magni alicujus Fluminis Ripas, ibique contendere uter eorum ad alteram partem trajiciat & oppoſitos hoſtes fundat. Et, ſi Gregarius aliquis Miles dictum Flumen tranſmiſerit in adverſos hoſtes involando, is poſteà fit honoratior in Militiâ, & in defuncti *Generalis* locum, quando vacat, ſubſtituitur & ſubrogatur, donatus libertate revertendi, à quâ antea fuerat reſtriçtus. Hunc autem fluvium imaginaberis eſſe totius Chinæ maximum & celeberrimum, qui à luteo aquarum colore vocatur *Whang Hô*, i. e. *Flavus Fluvius* ſeu *Croceus Fluvius*, eorum Regnum ab *Indiâ* & *Tebet* & *Tatariâ* ad Occaſum ſeparans & diſjungens, & poſtea è *Tatariâ* revertens, magnum Murum totamque Chinam obliquè ſecat. Si volumus interpretari, *Fluvius ſeparans* Japonicè dicendus eſt *Cava tori-vâqe*, & Malaïcè *سنڱي قولغ Songey poulang*,
vel

*Seaccariam Chinesem, in cujus medio interponitur
Kia Hô seu Dividens Fluvius, ut eorum mos est.*

Elephantis
motiones
Obliquae

G.S. scalpsit.

Equorum
6 motiones
3 salutaris.
Equas.

Scachorum Cinenſium ſpecies ſunt tantum ſeptem,^{p. 145}
quæ tamen per decem diſtincta Nomina ſubinde
exprimuntur, viz.

G. S. sculpsit

vel transpositis vocibus *Poulang songey*, seu *Separans Fluvius*. Quærendum annon Pauli Veneti *Fluvius* dictus *Pulifacniz* seu *Pulifangui*, idem sit necne? Aliàs *پولی سنګین* *Pûli sângue*, seu *پولی سنګین* *Pûlisânguin* Perficè est *Pons lapideus*, quali quidem Ponte, dicente Paulo, dictus Fluvius sternitur.

Scachorum species a se invicem distinctæ, sunt 7, qui tamen 10 nominibus dignoscuntur, uti ex præmissâ Tabellâ constat. Et quidem duo Exercitus ad utramque Fluminis ripam stantes ordinati & ad Bellum instructi, sequente modo describuntur. Et quidem præmittendum est, quòd Scachi in ipsis Lineis collocandi sunt, &, excepto Elephante, per ipsas Lineas movendi, non autem per medias Areolas, ut apud alias gentes.

I. Inter hosce medium locum occupans, is est qui apud alias gentes vocatur Rex: talem verò Chineses in hoc Ludo non habent. Et sanè in verâ ac vivâ eorum Militiâ, si aliquis Rex aut Regulus Exercitui fortè ab Imperatore præficiatur, is tunc temporis non vocatur *Vam* seu *Vang*, i. e. *Rex*; sed *çiang*. Iste est maximus Militum Mandarinus, seu Officiarius supremus Campestris, qui Militiæ in Bello ducendæ præest: is enim totum Exercitum ducendo Imperatoris locum supplet, ejusque Mandata exequitur. Nam Imperator ipse, propter imminens periculum, ad Militiam nunquam prodit in reali Bello, quod fictum hoc quodammodo imitatur. Quinam alii sint Militum Mandarinum in Urbibus, videas in *Tabulâ Promotionis Mandarinorum*, quæ in 2do hujus Opusculi libro exponitur.

In hoc itaque Ludo, primarium locum occupat *çiang*, i. e. *Generalissimus* seu *Dux Exercitus generalis*, qui alio ferè synonymo vocabulo (propriè etiam notante *Ducem* seu *Gubernatorem*) subinde dicitur *çai*: & aliàs aliquando *çai-siang*, i. e. *Gubernator assistens*, seu *Gubernationi assistens*. Iste in Missionariorum & aliorum Libris impressis malè legitur *Caising*, proptereà quòd plerique Typographi ç caudato destituantur, quod multos ejusmodi errores in impressis Libris peperit, C simplex ejus loco substituendo.

Dictus

Dictus Dux semper movendus est in lineis rectis per 9 minora loca seu Angulos subdivisæ Quadraturæ, unde nunquam exit, nec unquam movetur in lineis obliquis. Ei licet capere quemvis hostem illum invadentem: at quisque illum capturus aut interfectorus, tenetur eum præmonere dicendo, *Ngo che*, i. e. *Ego occido*, seu *Manduco*; nam utrumque significat. Eo itaque capto & Lusu finito, Victor proclamat *çiang*, id est, *Generalissimus*! sc. captus seu occisus est: eodem modo quo apud Persas & Indos pro monitione dicitur *Shâb*; & capto Rege, proclamatur *Shâb-mât*. Dictum verò Ducem contra hostilem Bombardam munire, est interponere duos; & sic à Bombardâ capietur eorum secundus, salvo & incolumi Duce, qui hoc modo protegitur & defenditur. Talis Exercitus Dux generalis Japonicè vocatur *Shogun*.

II. Dictus Dux utrinque assistentem habet *Sû*, i. e. *Vicarium* seu *Locumtenentem* (Anglicè *Lieutenant General*) seu secundi Ordinis Mandarinum Militum: nam eorum Ordines sunt varii & multi. Hi *Locumtenentes* moventur tantum in obliquis Lineis dictæ Quadraturæ. Isti sunt qui in Missionariorum Itinerariis in hoc Ludo *Literati* vocantur (Japonicè *Gacusha*) nomine nimis generali. Nam quamvis nulli nisi post Gradus Philosophicos ad Dignitates evehantur; tamen hoc nomen generale, Officium particulare non satis indicat, cum variorum Ordinum *Literati* in Chinenfium Militiâ reperiantur. Talis Generalissimi *Locumtenens* Japonicè audit *Dai* seu *Mio-dai*, Malaïcè *تامپات قنقني قاءغ Tampat pagang*.

III. Post duos *Sû*, utrinque est *Siang*, i. e. *Elephas*: in altero verò Exercitu, putà rubro, scribitur alio Characterè *Siang*, i. e. *Assistens*: & tamen iste Scachus inter Ludendum in utroque exercitu semper vocari censetur *Siang*, i. e. *Elephas assistens*: nam hi duo characteres eundem sonum habent. Is movetur (contra quàm reliqui) semper obliquè, idque, per duas simul Areolas, si opus sit: sc. non movetur super ipsas lineas ut superiores, sed obliquè per medias ipsas Areolas, five sit progressionem five reditu, sicut in Tabellâ inscripta Puncta docent ducuntque. Sed dum transiit per duas Areolas, via debet esse libera, nec ab ullo præpe-

dita: nam non potest salire nec æquabiliter moveri, si in proximâ ei Areolâ sit aliquis vel ex suis vel adversariis; nec potest transire Flumen (ut nec Officarii ulli) utpote qui Duci assistit, & haud procul ab eo discedit. In reali Bello Elephanti insidet Mandarinus aliquis minor secundi Ordinis, qui *Magister Elephantum* habetur. *Elephas* Japonicè audit *Zo*. Et notandum est, quòd cùm *Elephas* sit ex unâ parte Ludi, tum *Assistens* erit ex alterâ ei oppositâ & vice versâ. Et idem dicendum est de *Milite Grægrario* qui dicitur vel *ço*, vel *Ping*: nam si ex hac parte sit *ço*, ex alterâ erit *Ping*, & vice versâ. Sed quamvis ex unâ parte scribatur *Ping*, utrâque tamen parte inter ludendum talis *Miles* semper loquendo vocatur *ço*.

IV. Post *Elephantes*, utrinque est *Mà*, i. e. *Equus*, Aulicorum & Mandarinorum doctiore Dialecto: vernaculâ autem seu communi Fokienensi sonat *Bà* seu *Bae*. Iste movetur super ipsâ lineâ, & potest transire in tertium locum seu Angulum sive Cuspitem (non autem tertiam Areolam) unâ vice seu uno saltu, sive rectâ, sive dextrorsum aut sinistrorsum, si non interventu alicujus vel ex suis vel ex adversariis impediatur: nam supra alicujus caput non salit. Exempli causâ (ut in Tabellâ exprimitur) si aliquis sit in 5, tum *Equus* qui in 2, non potest exire, nisi aperiat via dextrorsum aut sinistrorsum. Sed si nemo sit in 5, tum it in 8 vel 4 vel 6; si nemo sit in 1 vel 2, tum it in 4 vel 6. Hoc enim tenendum est, quòd à primo unde solvit loco seu Angulo in tertium, semper moveatur in ipsâ lineâ, idque sive rectâ, sive sinistrorsum vel dextrorsum: & ea est ratio cur aliquo in ipsâ lineâ obstante, impediatur transitus. Potest autem aliàs ire & redire ut reliqui Officarii. Isti Equo insidere creditur aliquis tertii Ordinis Mandarinus, qui habetur *Magister Equitatus*. *Equus* Malaicè sonat *Couda*, Japonicè (ut habet Colladus) *Mma* seu *Oema*, quæ fiunt ex Sinico *Mà*: sed apud eum minùs rectè scriptum videtur *Coma*.

V. Quinto loco utrinque post Equum est *Qu* seu *Cu*, i. e. *Currus* seu *Rbeda*. Quin & idem character aliquando aliàs sonatur *Che*, eodem sensu. Hujus motio est prorsus ut *Ruch* apud alias Gentes. Potestque ire & redire.

redire. Istum Currum regere creditur aliquis præcedente minor Mandarinus, qui habetur *Magister Curruum*. Talis Currus Japonicè audit *Currúma*, Malaïcè *قدرات* *Fedati*.

VI. Coram Equis (duabus prætermisissis Areolis) cernuntur duæ *Pao*, i. e. *Bombardæ*; posito post eas obstaculo, ut tollatur possibilitas redeundi. Istius motio est ut *Currús*, in rectâ lineâ, super ipsam lineam: sed modus capiendi diversus. Non enim potest capere Adversarium sibi proximum, sed remotiorem duorum; cum Bombardarum natura & scopus sit longinquos petere & ad distantiam interficere. Ideoque lex est, ut non possit capere proximum Adversarium, nisi inter illum qui capiendus est, sit alius vel ex suis vel adversis qui transfiliatur. Potest rectâ ire, non autem redire, nisi transierit Flumen: & tunc redeundo, id facit eisdem motionibus quibus progressus fuerat.

Iste est Scachus qui apud Missionarios vocatur *Lebes pyrii pulveris*, quod quidem nomen Chinensis noster, quocum ludebam, non agnoscebat. Si autem alicubi Sinarum in hocce Ludo tale quid sit, *Lebes* Dialecto Mandarinicâ vocatur *Co*: & *Pyrius pulvis* vocatur *Ho yo*, i. e. *τῆ Ignis Medicamentum*, vel aliàs *Chin hoy* junctis ferè synonymis vocabulis, quorum *Chin* est quivis *Pulvis* in genere, & *Hoy* est *Pulvis* per ignem confectus & paratus. Horum characteres extant in Tabellâ pag. 139. In Sinico Vocabulario D. Joh. Dacres defuncti, in Linguâ vernaculâ Fokienensi *Lebes* videtur vocari *Chid-bune*, & *Pyrius pulvis* ibi est *Eoo* seu *Chin-eoo*, i. e. *Sclopetarius pulvis*. Ibi enim *Ching* est *Sclopetus*, aliàs minùs rectè *Chiong* seu *Choong*: & ibidem *Twa ching* est *Magnus Sclopus*, sc. *Bombarda*. Malaïcè *Sclopetus* vocatur *بدیل* *Bedíl*, & quoque *پیتیل* *Pi-tchíl*, quod à Batavis eodem sono pronuntiatum, scribitur *Pi-tsíl*; adeò eis impossibile est commodè formare sonum *tch*. Et *بدیل بشار* *Bedíl besâr* est *Sclopus magnus*, sc. *Bombarda*, aliàs dicta *Bedíl estingarda*. Et *بدیل اوبت* *Bedíl oubat* est Batavorum *Buspoeder*, i. e. *Archebusarum pulvis*: nam *Sclopetus* Hispanicè est *Arcabuz*. Japonicè *Cana nábe gusûri*, est *Lebes tormentarii pulveris*: qui *Pulvis* si grossus sit, dicitur *Teppô gusûri*; si minutus, *Cúchi gusûri*: nam Japonicè *Sclopus* est *Teppô*, & *Teppô tai* est *Sclopus magnus* seu *Bombarda*.

VII. Paulò

VII. Paulò anteriùs in Tabellâ in ipsâ lineâ stant *Milites* gregarii quatuor, positis à tergo Aggeribus regressum ac tergiversationem prohibentibus. Nam ut strenui ac pugnaces, rectâ semper progrediuntur, nunquam nisi Victores redituri. Moventur autem sensim per unam semel Areolam ejusve lineam, prout decet cautos & prudentes, semper cogitantes quomodo contra hostes occasionem quærant, sibi interim cavendo. Si autem transmissio Flumine inter adversos ibi hostes irruperint, tum Militari honore afficiuntur, ut (quod antea non poterant) jam tum redire possint; per unam tamen unâ vice Areolam, eâdem sc. motione quâ progressi fuerant. Et horum unus (si fortè plures sint qui Flumen trajecerint hostes invadendo) in amissi *Vicarii* seu *Lieutenant generalis* locum subrogatur; alteris sepositis seu reservatis, donec idem Officium rursus vacare contigerit. *Miles* verò in uno Exercitu (putà flavo) tam scribitur quàm inter ludendum vocatur *ço*; in altero autem Exercitu (putà rubro) scribitur *Ping*; & tamen inter ludendum (ut in alterâ parte) vocatur *ço*. Collocantur autem & moventur super ipsas lineas, ut superiores. *Miles* Japonicè est *Busshi*, Malaicè *Prang*.

Quoad suprà memoratum *Pyrium pulverem*, à plerisque putatur fuisse originale Inventum Europæ, cum tamen (quatenus noverimus) non innotuit Europæis ante Rogerum Baconum, qui obiit 1292. Deinde Ancklitz de Friburg & Bertholdus Schwartz dictum Pulverem perfecerunt, vel à Bacono inventum renovârunt & prodiderunt. Poteest autem esse, & sæpenumerò contigit, ut diversi homines in diversis Regnis & Climatibus degentes, in idem Inventum casu inciderint, eorum ingeniis eâdem methodo operantibus. Quod idem Bacono nostro contigisse videtur, cum in id ipsum suoapte ingenio inciderit, quod apud Indos & Chineses olim inventum fuerat, id quod Chineses jactitant. Et quidem certum est Indos & Chineses hunc Ludum (in quo Sclopetarum & Nitrati Pulveris usus) ante mille annos exercuisse. An verò ab hujus Ludi primordiis eodem prorsus modo factum fuerit, ut sc. Milites ejusmodi Sclopetis & dicto Pulvere ab initio semper instructi fuerint, vel an posteriora secula in hunc Ludum talia introduxerint, pronuntiare non possum. Certè Chineses (dicente

(dicente D. Martinio) jaçant se Sclopetorum usum jam à multis seculis ante omnes Gentes habuisse. An verò aliquid huic simile aliunde probari poterit, paucis videndum.

Memoriæ proditum est, Medeam Jasonis sui Crëûsam (aliam scilicet Medææ superinductam Uxorem) igne inextinguibili consumpsisse. Qualis autem fuerit hic Ignis qui illam consumpsit, non satis liquet. Fortè tantum ex Naphtâ & ejusmodi combustibilibus compositus. Id quod D. Tavernier narrat de regno Asem in Indiâ Orientali, facit probabile Indos ibi extitisse primos Inventores Pyrii pulveris & Sclopetorum ac Bombardarum, & Chineses ab his accepisse. Is enim Itinerarii Indici pag. 187, dicit *Regnum Asem locus amœnus omnibus bonis affluens (Kishmîro proximum, ad Gangem situm Lat. 35 graduum) fuerat in pace per plus quàm 500 annos, antequàm tempore Aurengb-zîb illud bello tentaret & invaderet Mirgimola Regis Golcondæ Generalissimus.* — Deinde addit, quòd Asem putatur esse locus ubi prima inventio Sclopetorum & Pyrii pulveris, unde ad Peguenses, & ab his ad Chineses, translata fuerit ejusdem notitia. Utcunque certum esse, Mirgimolam inde abstulisse plurimas Bombardas ferreas in illâ regione fusas, unâ cum Pyrii seu nitrati pulveris magnâ copiâ ibi factâ. Si itaque pacem habuerant per 500 annos (cùm Armis opus non esset) & tamen Bombardis instructi, videatur probabile dictas Bombardas fuisse fusas ante illos 500 annos. His addendum quod à D. Boyle Viro fide digno accepi, sc. in Indiæ regno Pegu ante aliquot annos [fortè circa 1670] repertas fuisse (quæ tunc neglectæ jacebant) Bombardas admodum longas, si rectè memini 12 aut 16 pedum, quæ ex Inscriptione Arabicâ tunc comparebant fusæ fuisse ante 800 annos. Et fortè hoc fuerit illud Fulmen quo Indi olim hostium exercitum discusserint. Nam Philostratus in vitâ Apollonii Tyanëi, lib. 3, dicit, *Quòd Bacchus Herculi conjunctus, invadentes regionem & collem Indorum, putabant Panas & alios Deos (quos secum in exercitu habebant) adversus terræmotus & alias offensiones sufficere posse: ἐμῆρον ἡθύντας δὲ αὐτὰς ὑπὸ τῷ σοφῶν, πεσὲν ἄλλον ἄλλως, καὶ τὰς πέτρας οἷον ἐντυπωθῆναι τὰ τῷ Διγαμάρτιος χάματα, i. e. sed à Sapientibus fulminati ceciderunt diversimodè, in petris relinquentes erratorum suorum insignia.*

insignia. Idem Philostratus lib. 2, pag. 96, 97, narrat Oxydracas non in aciem proruendo, sed tonitrua ac fulmina vibrando & emittendo, hostes propulisse. Locus sic se habet: *Oxydracæ — nihil præclarum sciunt. Sed qui verè Sapientes sunt, inter Hypbasidem & Gangem medii habitant: quam in partem nunquam venit Alexander, — reverentiâ Sacrorum prohibitus. Sciebat enim Hypbasidem fluvium transiri, & campos urbi adjacentes facile capi posse: Turrem verò & urbem quam illi habitant, si quis mille Achilles & ter mille Ajaces secum duxerit, capere nunquam posset. Nec tamen ipsi in aciem prodeuntes dimicant, sed διοσημείους τε καὶ σκηπτοῖς βάλλοντες, δακρυρρόοντες, ostentis à Jove missis ejusque Sceptris impetentes, propulsant vos.* Talia autem longè ante Alexandri tempora habuisse videntur: idem enim Philostratus pergit narrare, *Cùm Hercules Ægyptius & Bacchus contra Indos militarent, omnis generis machinas secum ferentes, occupatis agris, ad urbem accesserunt. Cives autem nihil contra moliebantur, sed (prout illis videbatur) quieti manebant. Cùmque jam hostes urbi appropinquarent, περισφραγίζοντες αὐτὰς ἀπεώσαντο, καὶ βροντὰ κατὰ σπείροντες, καὶ ἐμπιπύλασαι τοῖς ὅπλοις, ventiflammantes [seu ignivomi] eos repellebant, & tonitrua ac fulmina deorsum vibrata sunt & in arma irruebant. Heic ferunt Herculem abjecisse aureum clypeum, quem Sapientes illi (monumenti causâ) in templo suspenderunt.*

Ex prædictis fit probabile, Indos bellicorum Tormentorum & Tormentarii pulveris Inventores fuisse, & Chineses (qui id maximè jactitant fibique arrogant) ab his terribile hoc Inventum primò accepisse. Sunt enim Indi homines naturâ valdè ingeniosi; adeò ut si in Liberalibus educarentur Artibus, quosvis Europæos non tantùm æquare, sed & longè excedere & superare deprehenderentur.

De Shabiludio in Genere.

Moralizatio Scaccarii quæ nimis temerè Innocentio III. tribuitur, proculdubio scripta est ab aliquo ejusdem nominis Monacho Anglo, uti constat tam ex aliis quàm ex vocibus *Check & Mayte*, &c. quæ

quæ Angliam, non verò Italiam redolent. Cùm itaque sit modernum quiddam à D. Prideaux ad calcem Logices jam pridem editum, nolui hîc repetere.

De Shabiludio Poëma tempore Saxonum exaratum Carmine politico seu Pseudo-Trochaico. Extat in MS. Codice Bibl. Bodleianæ, ubi plura alia eodem tempore scripta reperiuntur. Cod. 58. p. 110, super Art.

BELLI cupit instrumentum. qui ludendo fingere.
 Duos Tabularum Reges. ponat per planitiem.
 Rex paratus ad pugnandum, primum locum teneat.
 Ejus atque dextrum. latus Regina possideat.
 Juxta illam Calvum pone. quasi pro custodiâ.
 Rex iturus contra Regem. pedetentim properet.
 Primitùs alteram petens. occupare Tabulam.
 Procul namque duci eum. repellit licentiam.
 Tunc Equestris apponatur. prope ad Certamina.
 Bifrons Rochus ordinetur. in extremâ Tabulâ.
 Alter Calvus juxta Regem. parte fit ex alterâ.
 Caballarius itémque. ad Propugnaculum facilis.
 Sic & Rochus advocetur. ad currendum agilis.
 Unusquisque præcedentes. assequantur Pedites.
 Tunc incipient Pedestres. prælium committere.
 Neque verti retrò queant. sed directè properent.
 Quod repererint incautum. per transversum feriant.
 Cædit Calvus per transversum. tertiam ad Tabulam.
 Sedet semper in occulto. quasi fur ut rapiat.
 Sæpe namque suo furto. se parat Victoriâ.
 Eques Equitem. Pedestrem. pedes. prendit pariter.

Rochus Rochum interimit. se sequentem jugulans.
 Firmum pactum Calvi tenent. neque sibi noceant.
 Nam Regina non valebit. impedire alteram.
 Suo Regi deputata. velut pro custodiâ.
 Circumquaque per transversum. binas regat Tabulas.
 Cùm Pedester usque summam. venerit ad Tabulam.
 Nomen ejus tunc mutetur. appelletur Ferzia.
 Ejus interim Reginae. gratiam obtineat.
 Ergò Regem non audebit. ullus posse tangere.
 Habet namque potestatem. cunctos interimere.
 Contra ipsum non audebit. nisi Scachum dicere.
 Si clametur Regi Scachum. vel ab uno pedite.
 Declinare statim debet. proximam ad Tabulam.
 Si non habet ubi pergat. Scacha-mattum audiat.

*De Scachis Versus, reperti in calce cujusdam MS. Exemplaris
 Salustii in Bibliothecâ Daventriensi. Ego verò accepi ab
 Amico nostro singulari V. Cl. Jacobo Gronovio, cujus
 Apographum heic typis mandatum.**

SI quis Scacorum ludum vis scire decorum
 Hoc Carmen discat si docte ludere gliscat.
 Affer quadratus vario colore notatus
 Depictusque bene fit, Carmen litis amene
 Hic fit formosa sine sanguine Pugna jocosa.
 Ordine triplici bini Reges inimici.
 Agmina componunt. Pedites in fronte reponunt
 Principio Belli Reges sub sorte duelli

* In quo Gronovii Apographo cùm nihil, ut videtur, mutavit Cl. Hydus, haud liberum sibi
 ducit Editor quicquam in eo mutare.

Si quoc sit scire cupis octoque potes reperire
 Roci veloces sunt post equitesque feroces
 Hi sunt utrique gemini bellantur inique.
 Rex & Regina stolidorum corpora bina.
 Agmine supremo latitant post hos quoque nemo
 His ita compositis si litem scire velitis
 Aures aptate quum jocor emilitate
 Architenens cetus miscet Certamina letus
 Tendit in obliquum cum fallere vult inimicum
 Si valet extremum tabulae perstringere demum
 Tunc augmentatur tunc Fercia jure vocatur
 Miles it oblicus bello metuendus iniquo.
 Si prius albescit dum profilit ipse rubescit
 At Rochus sevus dextra graditur modo levus
 Velox ipse quoque si vult salit ante retroque
 Stultus Saltator trimus quasi vir speculator.
 Sinibus in primo nunquam candebit in imo
 Fercia gregalis saltatrix quadrivialis
 Nunquam candebit nunquam rubicunda parebit
 Restat oportunus tuto Rex tot hostibus unus
 Iste suam gentem regit ut videt hunc venientem
 Quatuor & totidem cum vult loca circuit idem
 Hostibus hic obicit Scatibus post denuò dicit
 Affirmo vere si se nequit inde movere
 Omnis homo Mattum clamet Mattum sibi Mattum.
 Reges utrique discurrunt semper ubique
 Et modo dextrorsum modo sursum nuncque deorsum.
 Obvius his Scatum geminat sibi Scacum
 Si steterit Mattum omnes clament sibi Mattum.

Elenchus quorundam eorum qui de Shabiludio scripserunt Libros.

1. **L** IB. Arab. في تفصيل الشطرنج على النرن *De Excellentia Shabiludii supra Nerdiludium*, Autore Sokeiker Damasceno.
2. Lib. Arab. *De Shabiludio*, Autore AlSûli.
3. Lib. Arab. *De Shabiludio*, Autore Al Damîri.
4. Lib. Arab. في عنر من اشتغل بالشطرنج *Apologeticus pro Ludentibus AlSbatrangj*, Autore AlRâzi, qui vulgò Rasis.
5. *De Ludo Scachorum*, Autore Jac. de Rusibus.
6. Liber de **Shachspiel** Germanicè, cujus Autor *Gustavus Selenus*, id est, *Augustus Lunæburgensis Dux*. Fol.
6. Lib. **Koningspil**, seu **die gross Schachspil** Germanicè, cujus Autor *Chr. Weickmannus Suevus*. Fol.
8. *Ala-eddîn Tabrizensis شرح* *Commentarius de Ludo Shatrangj*. Vide *Timûri Hist. Arab.* p. 428. Hic fortè is fit qui apud Saphadium ut optimus Lufor celebratus est quando tandem cæcus esset.
9. Lib. *Des Eschecs* Gallicè per Mr. Saraçin.
10. *Scachias* Liber elegans Carmine, cujus Autor *Hier. Vida Cremonensis*, Albæ Eriscopus.
11. *Hier. Wielius* dictum *Vidæ Poëma* Commentariis illustravit.
12. Lib. *Palamedes* seu *Tab. Lusoria*, cujus Autor *Dan. Souterius*.
13. *Symon Aylwardus* de *Ludo Scachorum* MS. ante annum 1456
14. *Duellum Scachorum* dictum Poëma, cujus Autor *Jul. Ascanius Tuccus*.
15. *Thomæ Actii* Lib. de *Ludo Scachorum*, Juridicè tractans *An & quatenus sit licitus*.
16. *Petrus Herrada* de *Ludis*, ubi de *Latrunculis*, i. e. *Scachis*.
17. *Jacobus Mennel* Germanus.
18. *Damianus* Portugallensis.
19. *Rui Lopez* Hispanus.
20. *Girolamus Zanucchus* Ital.
21. *Greg. Ducchus* Brescianus.
22. *Cof. Gracinus* Florentinus.
23. *Felix Paciottus* Italus.
24. *Joh. Cochranovius* Polonus.
25. *Marc. Ant. Severinus* Italus.

Hi cum multis aliis scripserunt
Libros *De Scachis*.

26. Lu-

26. *Ludus Mathematicus* Angl. per E. W. ubi *Scachi* Tabulæ cuidam Mathematicæ aptati, quasvis Propositiones Arithmeticas & Geometricas resolvunt. *Lond.* 1654. 12°.
27. Lib. *De Scachis* ante annum 1200, Auth. *Jac. de Cessolis*, al. *Casalis* seu *Casolis*. Tit. erat, *De Moribus hominum & Officiis Nobilium*. Hunc Librum *Conr. de Ammenhusen* Monachus & Sacerdos Stetinenfis circa annum 1337 in rithmum Germanicum vertit, auxitque, adeò ut novus Liber videretur.
28. *Guil. Caxton* Auglus circa annum 1480 *Londini* impreffit Lib. de *Ludo Scachorum* Anglicè. Fol.
29. Lib. Chinenfis *De Ludis*, ubi *De Latrunculis*, [i. e. *Scachis*.] M. Hennengius meminit in Europam introductum fuisse.
30. Lib. *De Ludo Scachorum* Anglicè per *Arth. Saul*.
31. *Jac. Rowbothum* Anglus anno 1562 ex Gallico in Rithmum Anglicum vertit *De Ludo Scachorum* Libellum qui primò scriptus fuerat Italicè.
32. *Job. Barbier*, *De Ludo Scachorum* Anglicè.
33. *Ludus Scachorum*, Comœdia sic dicta, Anglicè scripta per *Tho. Middleton*.
34. *D. Budden S.T.D.* *De Ludo Scachorum* Anglicè, cum multis *Gambettis*, quas composuit *Signor Biocchio* Italus.

His auctoribus addere fas est tres celebres super hoc ludo Scriptores, nempe *Staminam Syrum*, *Phillidorum Gallum*, & præsertim nostratem *Hoyleum*.

F I N I S.

LISTENOUS : CRISTTORUM

1. The first of the most important
2. The second of the most important
3. The third of the most important
4. The fourth of the most important
5. The fifth of the most important
6. The sixth of the most important
7. The seventh of the most important
8. The eighth of the most important
9. The ninth of the most important
10. The tenth of the most important
11. The eleventh of the most important
12. The twelfth of the most important
13. The thirteenth of the most important
14. The fourteenth of the most important
15. The fifteenth of the most important
16. The sixteenth of the most important
17. The seventeenth of the most important
18. The eighteenth of the most important
19. The nineteenth of the most important
20. The twentieth of the most important

F. W. I. A.

SHAHILUDIUM
TRADITUM IN
TRIBUS SCRIPTIS HEBRAICIS,
QUÆ SUNT

RABBI ABRAHAM AB·BEN-EZRÆ
ELEGANS POEMA RYTHMICUM:

R. BONSENIOR ABBEN-JACHIAE
FACUNDA ORATIO PROSAICA:

LIBER DELICIAE REGUM PROSA,
STYLO PURIORE, PER INNOMINATUM.

Omnia ex Chartis MSS. jam primus deprompsit & Latinè vertit

THOMAS HYDE, S. T. D.

Linguae Arab. Prof. Publ. in Univ. Oxon. Protobibliothecarius Bodlejanus.

De Ludis Orientalium Libri primi Pars II^{da}, quæ est Hæbraica.

Præmittitur *Armilustrum* secundum dictos Autores, & *Materiarum Elenchus*.

2 H A H T D U D T R M

D. T. H. U. D. T. R. M.
TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

TRIBUS SCRITIS HERALDIS
D. T. H. U. D. T. R. M.

ADMODUM REVERENDO IN CHRISTO PATRI

D. T H O M Æ,

DIVINA PERMISSIONE

EPISCOPO LINCOLN.

VIRO DOCTRINA ET PIETATE SUMMO,
BONARUM LITERARUM FAUTORI EXIMIO.

EXPRÆLECTORI METAPHYSICES PUBLICO OXON.

EXPROTOBIBLIOTHECARIO BODLEJANO,

EXPRÆPOSITO REGINENSI,

EXPROFESSORI THEOLOGIE D. MARGARETÆ,

EXARCHIDIACONO OXONIENSI,

S. P. D.

INDIGNUS AUTHOR.

ADMODUM REVERENDO IN CHRISTO PATRI EPISTOLA DEDICATORIA.

EN Te tanquam Patronum, Doctissime Præsul, adire non dubitat iste Fœtus, Libellus inquam, quem non sine Tuâ feliciter obstericante manu enixus sum. Tuo nempe nutu celebres isti Authores diu pulvere sopiti & situ inquinati jacentes, jam ad instar tot Phœnicum, è suo cinere repullulare, & pristinum nitorem acquirere videntur, diuturnioris temporis veterum nunc alacriter excutientes; cum scilicet Tuo Sumptu hi Libelli, qui hætenus in tenebris delituerant, in publicum prodire, & lucem videre gestiant. Cum enim, per Epistolam ad Te datam, hosce Libellos Collegii Reginensis Tyronibus Linguae Hebraicæ Candidatis usui fore significarem, Tu incunctanter benevolo animo & liberali manu, imprimendi pretium porrigebas & ad me mittebas: quippe hæc Scripta suo genere elegantia, ad Hebraismum apud dictos Juvenes promovendum conferre posse existimabas. Tu enim illorum in omni Literaturæ genere profectui semper invigilans, inter reliqua, eos Linguae Sanctæ futuro Theologiæ studio perutilis, haud ignaros esse voluisti: ideoque me, licet indignum, dictæ Linguae in eodem Collegio sub Tuâ Præfecturâ tunc florente, Prælectorem humaniter olim constituisti; ubi etiam doctissimus & vigilantissimus Præpositus, sub cujus Præsidio hodiè floret, de suorum profectu haud minus sollicitus, eisdem rationibus ductus, me in eodem prælegendi munere benignè continuavit.

Scripta

EPISTOLA DEDICATORIA.

Scripta hæc Hebraica quod attinet, in eis ubique affectatur phrasis Biblica ad hæcce Ludicra elegantè pertracta eisque figuratè applicata. Quà autem ratione id fiat, ex Versione non semper comparet, nec comparere potest: sed styli facundiam nativo suo habitu intueri præstat; cum Linguae Proprietates, Locutiones Metaphoricæ, & elegantiores Cadentiæ & Paronomasiæ ex merâ Versione non sint semper perceptibiles.

Illa autem inveni Punctis destituta, eâque de causâ dictæ Linguae tyrocinium agentibus minus accommoda. Vocalet itaque adscribendi labor (non ita facilis) necessario mihi incubuit, si forte omne Punctum tulerim, miscendo utile dulci; ut pene invitos Juvenes, & propter Grammaticales difficultates renitente Minervâ, ad Hebraismum invitet ludendi Suada; & stimulante Regiprælii Bellonâ (peritiam turpi lucro præferendo Orientalium more) pro solius Victoriæ honesto præmio sæpius in hâc arenâ desudare non recusetur; ut, etiam hybernante anno, tanquam pro aris & focis æstuante zelo dimicetur. Succisivas enim aliquot horas ingenioso & innocuo huic Ludo (casui & fortunæ minimè subiecto) impendisse haud pænitebit, cum ejus scopus sit Belli & Politicæ civilis ideam eleganter repræsentare; ubi στρατοπεδεία & πολιορκία in genere instruitur, & particulariter militiæ Judaicæ ratio & ordo docetur & exponitur. Adeo ut pro merâ vincendi gloriâ sæpe decertatum fore non dubitem; ubi ab alteris, alteros ludendo simul & linguam discendo vincere posse, certetur. Namque isti Libelli Vocum copiam exhibent, quas quisque sibi seligat, fidâ memoriâ condât, in usum lusorium & loquendi reservet. Versum Prosamque jucundè promunt, Regum delicias Lectori parant, varietate oblectantes, styli elegantiam allicientes.

Doctrinam porrigunt, Linguam sanctam docent; politiam corrigunt, otium & operam condocent: Usu prosunt, stylo placent; lectu juvant, subiecto delectant.

Cumque

EPISTOLA DEDICATORIA.

Cumque vix sit reperire aliquem qui vel obolum in publicum literarum usum expendat, tibi maximæ debentur gratiæ, quod aliquid in ejusmodi usum erogare dignatus es: idque non tantum in Opusculum hocce Hebraicum, sed & in alia quædam lucem aliquando visura Sumptum facere non denegasti. Ea autem jam inchoata, ut aliquando perficiantur (Deo dante) pro virili curabit

Paternitatis Vestræ

Beneficiis semper devinctus

servus humillimus &

omni officio paratissimus

Dabam è Bibliothecâ
Publicâ Oxon.
Aug. VI, MDCLXXXIX.

THOMAS HYDE.

Ordo Armilustrii apud ABBEN-EZRAM & ABBEN-JACHIAM.

רוח פרש פיל מלך מלכה פיל פרש רוח
 רגלי רגלי רגלי רגלי רגלי רגלי רגלי
 seu פרז

ELENCHUS CONTENTORUM.

	Pag.	Lin.
G ENERALIS recensio Ludi,	163	4
Leges Peditis promoti,	164	19
Leges r̄ Pherz seu Generalissimi,	164	23
Leges Elephantum,	165	1
Leges Equitum,	165	5
Leges Ruchorum,	165	9
Leges Regis,	165	13
Totius Ludi catastrophe,	165	22
Victi Regis miseria,	166	6
Epiphonema,	166	16
 GENERALIS recensio Personarum Ludi, & Stationum earundem,	167	19
Transitio ad Regulas Indendi,	168	11
Regulæ seu Leges Regis,	168	14
Leges Elephantum,	168	22
Leges Equitum,	168	30
Leges Ruchorum,	169	1
Docetur quomodo Rex evitet Ruchorum & aliorum impetum,	169	20
A recensione Officiariorum fit transitio ad Reginam, & dein ad Pedites,	169	34
Leges Reginae seu Generalissimi,	170	9
Redit ad Regem,	170	24
Descriptio & Leges Peditum,	171	3
Pedes promotus ad dignitatem Reginae seu Generalissimi,	171	15
Recensetur victi Regis miseria,	171	24
Regis Victoris Triumphus,	172	18

Ordo

Ordo Armilustrii in Libro DELICIAE REGIS, visitur p. 188.

Subjectis Numeris, describendi ordo ab Autore servatus indicatur.

8	7	6	2	1	3	4	5
אמרכל	כהן משה	סגן	כהן גדול	מלך	משנה	יועץ	שר-צבאות
	למלחמה	<i>Suffra- ganeus</i>	<i>loco tunc</i> מלכה		המלך	המלך	
רגלי	רגלי	רגלי	רגלי	רגלי	רגלי	רגלי	רגלי

ELENCHUS CONTENTORUM.

Autoris Apologia præmissa, cur Juvenis de Seriis, Senex vero de Ludicris scripserit, à
pag. 173, per aliquot sequentes.

Examine æterno, i. e. profundo: alluditur ad alium *Autoris Librum* EXAMEN MUNDI,

	174
Militiæ Judaicæ ordo exponitur,	187, 188
Scopus Ludi docetur,	191
Utilitas Ludi,	191
Inventores Ludi,	193
Nomina Ludi,	200
Descriptio Scaccarii seu Tabulæ lusoriæ,	201
Descriptio partium seu Personarum Ludi,	201
De Figuris earundem,	202
Descriptio Sitûs earum in Stationibus suis,	203
Motiones Militum, & Leges & Stratagemata belli ludicri,	204, 205
Dignitas & excellentia Peditis promoti, & Leges invadendi Regem,	206
Rex monitus & victus, & bellicus Ludus ad colophonem perductus,	207

H I S T O R I Æ
S H A H I L U D I I,

P A R S II^{da},

Q U Æ E S T H E B R A I C A ;

S E U

T R I A S J U D Æ O R U M

D E L U D O

S C A C H O R U M.

Y

THIS IS THE
SNAKE AND I

THEY ARE

OUR BEST FRIENDS

THEY ARE OUR

DEAR

SCARF AND M.

Y

R. ABRAHAM ABEN-EZRÆ
HISTORIA SHAHILUDII.

הַרוֹזִים עַל שְׁחֹק שְׁהִמָּת לַהֲרֹב
אַבְרָהָם אֲבֶן-עֶזְרָא וְלֹ

*Carmina-Rhythmica de Ludo Shâh-
mât, R. Abraham Abben-Ezræ,
beatæ memoriæ.*

* אֲשׁוּרֵר שִׁיר וּמִלְחָמָה עֲרוּכָה
קְדוּמָה מִן יְמֵי קֶדֶם נְסוּכָה
עֲרֻכָה מִתִּי שֶׁבֶל וּבִינָה
קִבְעוּהָ עָלֵי טוֹרִים שְׁמוֹנָה
וְעַל כָּל-טוֹר וְטוֹר בָּהֶם חֲקוּקוֹת
עָלֵי לוח שְׁמוֹנָה מַחְלָקוֹת
וְהַטּוֹרִים מְרַבְּעִים רְצוּפִים
וְשְׁנֵי הַמַּחְנוֹת עוֹמְדִים צְרוּפִים
מַלְכִּים נִצְבּוֹ עִם מַחְנֵיהֶם
לַהֲלָחֵם וְהִיא בֵּין שְׁנֵיהֶם

CANAM Canticum præliumque in-
(structum,
Antiquum, à diebus antiquitatis in-
(stitutum.
Instruxerunt illud viri prudentiæ & intelligen-
(tiæ
Qui constituerunt illud octo ordinibus.
Et ad singulos ordines inibi exarantur
Super Tabella octo partitiones.
Hi autem ordines sunt quadrati constrati,
Et duo castra stant pressim.
Reges collocantur cum castris suis,
Ad gerendum bellum quod futurum est inter
(ipfos.

* Ratio hujus Metri in primo loco postulat Shevatam literam, & post eam tres Syllabas longas; tunc aliam Shevatam literam cum tribus itidem Syllabis longis; denique tertiam Shevatam literam cum duabus Syllabis longis. (Vid. Buxtorfii Thesaur. Grammat. p. 647.) Hâc ratione ab Editore positâ, promptius erit hoc Carmen in sequentibus locis, ubi Metro minùs consultum fuit, emendare. Nempe, suprâ versu 8, pro וְשְׁנֵי lege שְׁנֵי. Paginâ proximâ, ver. 4, pro מִלְחָמָה l. מַלְחָמָה. Ibid. ver. 11, pro יְבוֹאוּ l. יְבוֹאוּן. Ibid. ver. 16, pro אַחֲרָיו l. אַחֲרָיו. Ibid. ver. 23, pro אֶל אַחֲרָיו l. אֶל אַחֲרָיו. Ibid. ver. 23, pro מִקֵּים. Et, si vox proxima מִנִּיחָה pro dissyllabâ non sit habenda, ejus loco substitui potest מִקֵּים. Ibid. ver. 24, pro וּפְסָעֵיו l. פְּסָעֵיו חָם.

פְּנֵי כָל־לַחֶם נִכּוֹנִים
 וְהִמָּה נוֹסְעִים תָּמִיד וְחוֹנִים
 וְאֵין שׁוֹלְפִים בְּמִלְחַמָּתָם הַרְבּוֹת
 וּמִלְחַמָּתָם מִלְחַמַּת מַחֲשָׁבוֹת
 וְנִכְרִים בְּסִימָנִים וְאוֹתוֹת
 בְּפִגְרֵיהֶם רְשׁוּמוֹת וְחַתּוּמוֹת
 וְאִדָּם יַחֲזֶה אוֹתָם רְגוּשִׁים
 יִדְמָה כִּי אֲדוּמִים הֵם וְכוּשִׁים
 וְכוּשִׁים בִּקְרֵב פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם
 אֲדוּמִים יֵצְאוּ אֶל אַחֲרֵיהֶם
 וְהַרְוֹגִלִים יָבוֹאוּ בַתְּחִלָּה
 לְמִלְחָמָה לְנוֹכַח הַמַּסְלָה
 וְהַרְגֵל יִהְיֶה הוֹלֵךְ לִנְגֹדוֹ
 וְאֶת־אוֹיְבוֹ יִהְיֶה נוֹטֶה לְלַכְדּוֹ
 וְלֹא יֵטֶה בָּעֵת לָכֶת אֲשׁוּרָיו
 וְלֹא יֵשִׁים פַּעֲמָיו אַחֲרָיו
 וְאִם יִרְצֶה יִדְלֹג בַּתְּחִלָּה
 לְכָל־עֵבֶר שְׁלֹשָׁה בְּמַסְלָה
 וְאִם יִרְחֹק וַיִּנּוֹד מִזִּבְלוֹ
 וְעַד טוֹר הַשְּׁמִינִי יַעֲלֶה לוֹ
 כִּמּוֹ פָּרוֹ לְכָל־פָּנִים יִהְיֶה שָׁב
 וּמִלְחַמָּתוֹ כְּמִלְחַמָּתוֹ תַּחֲשָׁב
 וְהַפָּרוֹ יִהְיֶה מְנִיחַ פִּסְעָיו
 וּפִסְעָיו לְאַרְבַּעַת רַבְעָיו

Omnium vultus ad præliandum parantur,
 Ipsique semper vel progrediuntur vel castra-
 (metantur.
 At non stringunt gladios in bello suo,
 Nam bellum eorum est bellum imaginarium.
 Et discriminantur certis notis & signis.
 In corporibus illorum notis & insignitis.
 Quicumque viderit eos tumultuantes,
 Imaginabitur eos esse Edomæos & Cushæos.
 Cushæi enim in bellum irruunt manibus suis,
 Et Edomæi egrediuntur post illos.
 Et quidem Pedites prodeunt in initio,
 Ad præliandum è regione Aggeris.
 Pedes fane debet *recta* è regione sui incedere,
 At in hostem suum poterit desletere ut capiat
 (illum.
 Aliàs quo tempore incedit, non desleceat gres-
 (sus suos,
 Nec potest gressus suos retro ponere.
 Si autem vult, potest salire in principio
 Ad quodvis latus per tres *ordines* in Aggere.
 Et, si longius-progrediendo evagatus fuerit à
 (limite suo,
 Et usque ad octavum ordinem ascenderit,
 Tum sicut Pherz poterit per omnes partes re-
 (verti.
 Atque bellum illius tanquam bellum hujus re-
 (putabitur.
 Et quando Pherz est locaturus gressus suos,
 Tunc incessus ejus est ad quamvis ex quatuor
 (partibus.

וְהַפִּיל

והפיל בקרב הולך וקרב
 והוא נצב עלי הצד כאורב
 כמו פרו הליכתו אבל יש
 לזה יתרון למה שהוא משלש
 והסוס בקרב רגלו מאוד קל
 ויתהלך עלי דרך מעקל
 עקלקלות דרכיו לא סלולות
 בתוך בתים שלשה לו גבולות
 והרוח יהלך מישור בדרבו
 ובשרה עלי רחבו וארכו
 ודרכי עקשים לא יבקש
 נתיבו מבלי נפתל ועקש
 והמלך מהלך על צדדיו
 לכל-רוחות ויעזור את-עבדיו
 ויזהר בעת שבתו וצאתו
 להלחם ובמקום תחנונות
 ואם אויבו באימה יעלה לו
 ויגער בו ויברח ממקומו
 ואם הרוח באימה יהרפו
 ויש עתים אשר ברח לפניו
 ועתים יש לכתר לו המוני
 וכלם הורגים אלה לאלה
 וזה את זה ברוב חמה מכלה
 וגבורי שני המלכים

Deinde Elephas ad bellum prodit & accedit,
 Ad latus collocatur ipse tanquam insidiator.
 Sicut τῆ Pherz est incessus ejus; nisi quod sit
 Huic præcellentia, eo quod ille sit *tantum* tri-
 (farius.
 Equi in bello pes est valde levis,
 Adeo ut possit incedere per viam tortuosam.
 Viæ enim ejus sunt tortuosæ, non autem ag-
 (gestæ:
 Intra tres domos sunt limites ejus.
 Ruc recta incedit in via sua,
 In campo per latitudinem & longitudinem ejus;
 Et vias obliquas non quærit,
 Semita ejus non est torta nec perversa.
 Rex quidem incedit ad latera sua,
 Ad omnes ventos, & auxiliatur servis suis.
 Et cautus est tempore sedendi & exeundi
 Ad præliandum, & quoque in loco castrame-
 (tationis suæ;
 Ut, si inimicus cum terrore ascenderit contra
 (illum,
 Eumque increpuerit, tum poterit fugere è loco
 (suo.
 Vel, si Ruc cum terrore impetiverit illum,
 Sunt tempora quibus debet fugere coram eo;
 Et sunt tempora quibus debet cingere se co-
 (piis suis.
 Atque hi omnes interficiunt se invicem,
 Hic illum magna excandescencia conficit.
 Pugiles vero utriusque Regis

תללים

חַלְלִים מִבְּלִי דָמִים שְׁפוּכִים	Confossi sunt sine effusione sanguinis.
וְעֵתִים יִגְבְּרוּ כּוֹשִׁים עֲלֵיהֶם	Sunt tempora quibus prævalent Cushæi contra (illos,
וְתוֹסֵף אֲדוֹמִים מִפְּנֵיהֶם	Et fugiant Edomæi coram eis.
וְעֵתִים כִּי אֲדוֹם יִגְבֶּר וְכוֹשִׁים	Suntque tempora quibus Edom prævalet, & (Cushæi
וּמַלְכֵם בִּקְדָבָהּ הֵם נִחְלָשִׁים	Cum Rege suo sunt ipsi in bello debilitati.
וְאִם מֶלֶךְ יִהְיֶה נִתְפָּשׁ בְּשַׁחְתָּם	Et tandem Rex apprehenditur in foveâ eorum,
בְּלִי חַמְלָה וְיִלְכָד בְּרֶשֶׁתָם	Et sine misericordiâ capitur in reti eorum.
וְאֵין מָנוֹס לְהִנָּצֵל וּמִפֹּלֵט	Nec est fugiendi locus ut liberetur, nec eva- (dendi locus;
וְאֵין מְבָרַח לְעִיר מְצוּר וּמִקְלָט	Neque est perfugium ad urbem munitam aut (asylum :
וְעַל-יַד-צָר יִהְיֶה נִשְׁפָּט וְנִשְׁמָט	Sed per manum inimici erit judicatus & dimo- (tus ;
וְאֵין מַצִּיל וּלְחָרָג יִהְיֶה מָט	Cumque non sit liberator, tum interfectione (fiet Mât.
וְחִילוֹ בְּעֵדוֹ כָּלֵם יִמִּיתוּן	Ejusq; copias omnes propter illum morte affi- (cient,
וְאֶת-נַפְשָׁם פְּדוּת נַפְשׁוֹ יִשִּׁיתוּן	Et animas eorum redemptionem animæ ejus (ponent.
וְתִפְאַרְתָּם כְּבֹד נָסַע וְאִינֵם	Nam gloria eorum jam abiit, & non sunt
בְּשׁוּרָם שְׁכֵבֵר נִגָּף אֲדוֹנֵם	In principatu suo, quia cæsus est Dominus (eorum.
וְיִוְסִיפוּ לְהִלָּחֵם שְׁנִיָּה	Sed nihilominus addent præliari secundo,
וְיֵשׁ עוֹד לְהַרְוִיגָהֶם תַּחֲיָה	Eritque rursus interfectis eorum Revivificatio.

תָּם

EXPLICIT.

R. BONS. ABEN-JACHIAE

HISTORIA SHAHILUDII.

עוד מליצה צחה על צחוק השאק
חברה תפארת המליצים ר' בן
שניור אבן יהיא אל

*Sequitur Oratio elegans de Lude
Scaque, quam composuit Gloria
Oratorum Bonsenior Abben-Ja-
chia, beatæ memoriæ.*

בראשית ממלכת החילים
העומדים לפניך מלך ביפיו תחזיקה
עיניך הנו נצב בראש כל צבאיו
יריע אף יצרית יתגבר על שגאיו
בעצם ידו וגבורתו ישען על ביתו
בית רביעי מכון לשבתו ותהי
ראשית ממלכתו נצבה שגל לימניו
ויהן הנו ולפניהם שני פרשים
גבונים סוסים מזוינים ושני פילים
מימנים ומשמאלים ושני רוקים
משני עבריהם המה נסיכיהם

IN principio Regni exercituum
stantium coram te, Regem in
pulchritudine suâ videbunt oculi tui.
Ecce enim collocatur in capite om-
nium copiarum suarum: ovabit at-
que exclamabit, prævalebit contra
osores suos, per robur manus suæ &
potentiam suam: innitetur super
domum suam, viz. domus quarta
est locus mansionis ejus. Et initio
regni ejus collocata est Conjux ad
dextram ipsius, cui ille exhibet fa-
vorem suum. Et juxta illos sunt
duo Equites parati cum Equis cata-
phractis, & duo Elephantes, dex-
trorsum & finistrorsum: & duo Ru-
chi ad utraque latera eorum. Hi

ושריהם

וְשָׂרִיָּהֶם אֲשֶׁר כָּח בָּהֶם וּלְפָנַי אֱלֹהִים
שְׁנַיִם אֲחֵרִים מְקוֹמָם לֹא נֶעְלַם
הֵמָּה הַגְּבוּרִים אֲשֶׁר מַעֲוֹלָם אֱלֹהִים
הֵם מוֹשְׁבוֹתָם וּדְגָלֵי מַחֲנוֹתָם
לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם:

וְעַתָּה נִרְוָה דוֹדִים וְנִתְּתִי לָךְ
מִחֲלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים אֲשִׁים לָךְ
מִסַּע הַחֵיִל הַזֶּה וּדְבָרֵי בִשְׁפָה
בְּרוּרָה מְשִׁיב מִלְחָמָה שְׁעָרָה:

הַמֶּלֶךְ לָלֶכֶת מִבֵּית לְבֵית
מִמִּשְׁלָתוֹ אַחֶת הִיא דָּתוֹ בֵּין
בְּאַלְכֶסוֹן בֵּין יִשְׂרָאֵל בְּמִרוּצָה כָּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה וְלֹא יָרוֹם לִבּוֹ
לְהִרְחִיב צִעְדּוֹ בְּמִלְחָמָה כִּן יָמוֹת
בְּמִלְחָמָה:

וּבִתֵּי הַפִּילִים אֲשֶׁר בָּהֶם חוֹלְכִים
בְּלִי מַעַד שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מִיִּטְיָבֵי צִעַר
וְלֹאֵלִי בְּשֹׁלֶשָׁה בָּתִּים דֶּרֶךְ עֲקָלְתוֹן
לָהֶם לֹא יָרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ הֵנָּה
אֱלֹהִים נִסְעוּ מִזֶּה וּמִלֹּאכֶתָם
נִגְמְרָה:

וְהַפְּרָשִׁים שׁוֹת שְׁתּוֹ הַשְּׁעָרָה כָּל-
אֶחָד הַגּוֹר כְּלִי מִלְחָמָה הוּא נֶחֱרוּ
אִימָה בֵּית אֶחָד בְּאַלְכֶסוֹן בְּקוֹמוֹ
וּבֵית שְׁנֵי טָרֶם יַעֲמֹד בְּמִקְוֹמוֹ שֵׁם
יִשְׂרָאֵל נֹכַח עָמוֹ:

sunt præfecti eorum & principes
eorum, qui virtute pollent. Et ante
hos sunt duo alii quorum locus non
est absconditus. Ipsi sunt Gigan-
tes qui fuerunt à seculo. Hæ sunt
Sedes eorum, & vexilla castrorum
eorum, secundum familias suas, se-
cundum domus patrum suorum.

Et jam inebriemur amoribus, &
dabo tibi ambulacra inter astantes.
Ponam tibi iter hujus exercitus: &
verba mea ex labio puro reddent
bellum ad ipsam portam.

Rex quidem incedendo à domo
in domum in dominio suo, unicam
Legem habet, ut *sc.* tam obliquè
quam rectà in cursu *suo*, faciat om-
nia quæ lubet. At non debet ex-
altari cor ejus ad dilatandum gressus
suos in bello, ne fortè in bello mo-
riatur.

Domus Elephantum in quibus
ambulant absque vacillatione, sunt
tres, bonum-præbentes incessum. Et,
nisi sit in tribus illis domibus, via
tortuosa erit eis; adeo ut non dam-
no-afficiant nec perdant aliquem.
En, si hinc proficiscuntur, tum opus
eorum absolvitur.

Equites ponendo ponunt versus
ipsas portas; nam singuli eorum
sunt accincti instrumentis belli. Ma-
jestas ronchi ejus est terrori. Sur-
gendo *salit* obliquè per unam do-
mum, & in secundam priusquam
subsistat in loco. Ibi *stat* recta è
regione illius.

וּלְפָנַי

ולפני הרוקים מהלכם יכשר יש
 דרך ישר תנועה אחת לארבעתם
 לא יסובו בלכתם כל-הדרך אשר
 לפניו ילך כל-אחד אם בכח יגבר
 ואין דובר אליו דבר רק אם אחד
 מן השרים ועבדי המלך יעמוד
 לפניהם אין כח להם לעבור
 עליהם לא מהמונם ולא מהמהם
 מגבור אשר עדין ילך כל-אחד
 מלברו ואף-גם-זאת כמה גדול
 כחו כי לפעמים אחד מן צעירי
 החיל יקחנו בשלום שמד יבואנו :
 והמלך בעל מלחמתם אין שוה
 לעמוד בקצה הדרך לעמתם
 וללכת שם לא ינסה לא יראה
 ולא ימצא זולתי בהיות לפניו אחד
 העם למגן ולמחסה וגויה מגבר
 יכסה ואם יקום ויתהלך בחוץ
 על משענתו אחרי הראותו והמלך
 קם בחמתו ילך ויסתתר אחרי
 הגדר והמחיצה וינס ויצא החוצה :
 הנה נא ערכתי לפניך אמרי
 שפר להדרך ולהופיע מקום אשר
 דבר המלך ודתו מגיע ובאנשים

Et coram Ruchis, iter ipforum
 directum est; nam via eorum est
 recta. Et uniusmodi motio est τοῖς
 quatuor illis: non enim circumeunt
 in incessu suo, sed in omni via quæ
 est ante se, incedit unusquisque ip-
 forum, si per virtutem suam valet;
 & nemo dicit ei quicquam. Tan-
 tummodo si aliquis ex Principibus
 aut servis Regis steterit coram eis,
 tunc non est iis potestas transeundi
 per illos (ne quidem per tumultum
 suum nec per strepitum suum) à
 termino ad quem hactenus proces-
 ferat quilibet eorum solus. Et eti-
 amsi potestas ejus sit magna, ali-
 quando tamen aliquis minoris forti-
 tudinis capiat illum: in pace perditio
 supervenit ei.

Et Regi quando in Bello cum
 eis, non est idoneum ut stet in ex-
 tremis viæ juxta illos, nec ad pro-
 ficiscendum illuc tentabit. Nec de-
 bet videri neque inveniri, nisi quando
 coram eo adfit aliquis ex populo pro
 clypeo & pro refugio, ut corpus
 suum aliquo viro protegat. Et, si
 surgens prodierit foras cum baculo
 suo; postquam conspectus fuerit, &
 Rex surrexerit in furore suo; tum
statim redit & abscondit se post ma-
 ceriam & parietem, & subinde sur-
 git & egreditur foras.

Ecce nunc ordine disposui tibi
 verba pulchritudinis, ad deducen-
 dum *te* ad illustrandum *tibi* quous-
 que negotium Regis & Lex ejus per-

אלה הנגשים הלא כתבתי לך
שלישים והדרכתך בעומק השחוק
ראשו ורבו וכל אשר לבן בו ולא
נפקד מהם עד אחד אשר לא
כתבנו:

כי אם אשה עצורה לנו יען כי
בשבתה בראש מרומים עלי קרת
הומיה היא וסוררת ללכת תחגור
מעוז מתניה בביתה לא ישכנו
רגליה הולכת בתים בכל-עבר ופנה
סביבותיה נראו שלשה המה נפלאו
ואחרי כי הרבתה למלאות
בראשונה מאויה כמה נאות
פסיעותיה מבית לבית באלכסון
הליכתה אשה אל אחותה:

והמלך לבוש הבגדים השחורים
בבית רביעי לבן לקצת מזה זה
לעמית זה זוג עומדת אצלו משמאלו
בבית אפל נגש אל הערפל יען עינו
אליה לא יפקח כי אשה כושית לקח
ואין הפרש ביניהם בבואם לקראתך
בדרך אחר יצאו אליך בהלוק
אחד ומסע אחד כמות זה כן מות

tingat. Et quoad homines istos ei
vicinos, nonne scripsi ad te de Offi-
ciariis, & deduxi te ad profundita-
tem hujus Ludi, ad caput & sum-
mam ejus, & quicquid album est
in eo; adeo ut non desideretur vel
unum ex eis de quo non scripseri-
mus.

Sed est nobis mulier quædam do-
minatrix; nam cum sedet in sum-
mitate excelsorum-locorum supra
civitatem, tumultuosa est & refrac-
taria: ad ambulandum accingit se
robore lumborum suorum, & pedes
ejus non manent in domo sua; sed
permeat domos quæ sunt in quovis
latere & angulo. Circa illam vi-
suntur tres qui sunt mirabiles. Et
postquam in initio multiplicaverit
implere desideria sua, quam pulchri
sunt gressus ejus! A domo in do-
mum oblique sunt ambulationes
ejus, alia juxta aliam.

Et Rex indutus vestibus nigris est
in domo quarta, quæ alba est. Et
isthac proxime (hæc juxta illum)
stans est Conjux ejus prope ipsum
ad sinistram ejus in domo obscura
quæ accedit ad tenebras. Et prop-
terea oculum suum non aperit erga
illam, quia fœminam Cushitam
sumpsit. Veruntamen non est dif-
ferentia inter eos: *nam* quando ve-
niunt in occursum tuum, per ean-
dem viam exeunt ad te, tramite
uno & itinere uno. Sicut moritur

זה משמן פשרם ירזה רק השחור
יגדל בהיות לפניו עם גדול ורב
נמרץ הולכים בעבדים עלי ארץ
נוסעים חבלות חבלות ויעפילו
לעלות מדלגים מבית לבית
בגבורה ורגליהם רגל ישרה ואם
לשלול שלל ולבז בז להם חפץ
ורצון ילכו בית אחד באלכסון:

ויש מהם ירבה אונים ויוסיף
חיל אז ידלג כאיל וחלק אל מחוז
חפצו ובא עד קצו שם יקל מנשרי
שמים ואין ברגלים ועשה כאשר
נפשו חפצה כל-מלאכות שהאשה
עושה:

ושניהם המלכים עושים כזבים
להרוג מטים מלך אסור ברהטים
וכשבת המלך על מושבו ויצוהו
אחד מעבדי אויבו לצאת מגבולו
אל כל-עבר פן יפגענו בדבר זאם
לצאת מביתו ומקום תחנונו רצה
ויחפש ולא מצא כי אנשי החיל

hæc, sic moritur ille: pinguedo
carnis eorum emaciabitur. Tan-
tummodo niger magnificabitur;
cum sit coram eo populus magnus
& copiosus valde, ambulantes sicut
servi super terram, proficiscentes
fasciculatim, qui per acclivitatem-
contendunt ad ascendendum, subfi-
lientes à domo in domum cum for-
titudine: & pedes eorum sunt pedes
recti. Si autem ad spoliandum spo-
lium & prædandum prædam ipsis sit
desiderium & voluntas, tunc liceat
ire per unam domum oblique.

Estque ex eis qui multiplicat for-
titudines & auget virtutem: & tunc
salit tanquam cervus, & perambulat
ad terminum desiderii sui, & per-
venit usque ad extremitatem suam:
& ibi levis est præ aquilis cœli, &
festinat pedibus suis, & facit sicut
animæ suæ libuerit; viz. omnia
opera quæ Vira faciebat.

Et hi ambo Reges faciunt men-
dacia ad interficiendum Matos. *Sed
tandem alter Rex est impeditus in
ambulacris suis: nam dum sedet
Rex in sede sua, tum aliquis ex ser-
vis inimici ipsius statim jubet ei ut
egrediatur ex limite suo ad quamvis
plagam, ne forte irruat in eum cum
peste.* Et, si ad egrediendum è
domo sua & loco castrametationis
suæ cupierit, tunc quidem *id* quæ-
ret, sed non inveniet, quia viri stre-

ללכדו נצבים עליו שלח רשת
 לרגליו אז נהפך למשחית כבודו
 הוי אדון והוי הודו ועמו נשאר
 אחריו לאפס ותוהו כי במה נחשב
 הוא ויש פגע אחד בו ישת רום
 אנשים וישפל ידכה ישוח ונפל
 עת מלך ריבו אותו מגדלתו הוריד
 עד בלתי השאיר לו שריד אז
 ממצבו ויקרו נהדף ונכחד איכה
 ידוף אחד זה נשאר בכבוד
 ושררה וזה ימות בנפש מרה כן
 יאבדו כל-אויבי הגביר ודורשי
 רעתו ואוהביו כצאת השמש
 בגבורתו:

nui collocantur contra eum ad capiendum illum, & missum est rete in pedes ejus. Tunc convertetur in exitium honor ejus: eheu dominum, & eheu gloriam ipsius! Et populus ejus qui reliquus est post illum, erit in nihilum & inanitatem: ad quid enim reputabitur, cum sit aliqua plaga in eum? Deprimetur elatio hominum: humiliabitur, attritus erit, incurvabitur, & cadet. *Est enim jam* tempus quo Rex litis illius, eum à dignitate suâ deponit, donec non reliquerit ei aliquem superstitem. Tunc è statione sua & honore suo erit depulsus & excisus. *Quomodo unus persequetur illum! Tandem* alter relinquitur in honore & dominio, alter vero moritur cum anima amara. Sic peribunt omnes hostes Heri istius, & quærentes malum ejus: sed diligentes eum erunt sicut quando egreditur Sol in fortitudine sua.

תם ונשלם

Explicit & finitum est.

DELICIÆ REGIS

Dicta

HISTORIA SHAHILUDII.

כר הוינא זוטרי לגברי השתא
רקשישנא לדרדקי

Cum essemus parvi, pro viris habebamur: nunc facti seniores, habebimur ut pueri? Bava-kama 92. 2.

אזכרה ימים מקדם זה לי
שלושים שנה בימי חרפי מקדמוני
בהיותי שוקר על דלתי הלמוד
לתורה ולתעודה ללמוד וללמד
וכל ימי גדלתי בין החכמים ושמת
חלקי מיושבי בית המדרש ועד
הנה עזרני אדוני ונתן לי מהלכים
בין העומדים האלה עמודי העולם
אשר הבית בית ישראל נכון עליהם

RECOLAM dies antiquos: jam sunt triginta anni in diebus juventutis meæ ab incunabulis meis, cum essem assiduus ad valvas studii pro Lege & Testimonio, ad discendum & docendum. Omnibus diebus meis educatus sum inter doctos, & posui portionem meam inter sedentes in Scholis: & huc usque me juvit Dominus meus, & dedit mihi ambulacra inter astantes istos, columnas Mundi, in quibus Domus, Domus, inquam, Israelis sta-

להורות

להורות לבני עמי את-הדרך ילכו
בה זו היא דרכה של תורה תורת
אדוני תמימה מחכימת פתי וכל-
זה נסיתי בהכמה כי הן יראת
אדוני היא הכמה וסוד מרע
בינה:

וסבותי אני בימי בחורותי לתור
ולדרוש את-מסבות הזמן מראש
ועד סוף ובחננים בכור הבחינה
בחינת עולם באבן בוחן וצרפתיים
בצרוף את-הכסף ומצאתים הכל
הבליים שאין בו ממש כסף סיגים
מצפה על חרש נחשבו לנבלי חרש
בהם יוקשים בני אדם כמחר צפור
אל פח * והעלתי על ספר כתוב עלי
את-כל-החפולות ומזמות העולם
השפל הזה כי מרמות ותוך תחת
לשוננו בהזכירי חרפת הזמן וטובו
לשחוק אמרתי מחלל חלילה
וחולין הוא לך ולשמחת השמחים
ללא דבר אחריתה שמחה תוגה
ושמתי מגמתי להבין בין טוב לרע
ולהבדיל בין קדש לחול למען ידע
הנער והזקן כל-העם מקצה מאוס

bilitur; ad docendum filios populi
mei viam per quam incederent; ea
est via Legis, Legis, inquam, Do-
mini perfectæ, erudientis stultum.
Totum hoc expertus sum per sapi-
entiam: nam ecce timor Domini
est sapientia, & recedere à malo est
intelligentia.

Mente pervolvi in diebus juven-
tutis meæ, ad explorandum & in-
quirendum eventus temporis ab initio
ad finem, & examinaui illos in ca-
tino examinationis, examine æterno,
lapide probationis; & conflavi illos
sicuti conflatur argentum, & inveni
illos vanitatem vanitatum, in quibus
non esset quicquam; argentum sco-
riarum, tectum super testam, repu-
tantur fragmenta testæ: iis illaque-
antur filii hominum, sicut festinat
avicula ad laqueum. Et in dicto
Libro à me scripto attuli omnes
astutias & machinationes Mundi hu-
jus inferioris (quia fraudes & dolus
sub linguâ ejus) cum recensuerim
opprobrium hujus temporis & bo-
num ejus. De lusu dixi, *Propha-
num: absit, & prophanum sit tibi;*
& de lætitiâ eorum qui lætantur de
nihilò, *Finis talis lætitiæ erit mæ-
stitia.* Et posui scopum meum ut
intelligerem inter bonum & malum,
& discriminarer inter sacrum &
prophanum, ut scirem tam juvenis
quam senex, universus, inquam, po-
pulus à qualibet extremitate, recu-

בָּרַע וּבָחֹר בְּטוֹב גַּם הָמָּה יִבְחָרוּ
 בְּרִבְכֵי הַתּוֹרָה וְהַלְמוֹד וְיִשְׁמְעוּ
 רְחוּקִים אֶת־אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵרַחֵם
 מִשְׁחָר לִי טַל יִלְדוּתִי תוֹל כְּטַל
 אִמְרָתִי אִמְרַת אֲדוֹנִי צְרוּפָה וְאֲדוֹנִי
 אֱלֹהִים נָתַן לִי לִשׁוֹן לַמּוֹדִים
 וּבִאֲרֶשֶׁת שִׁפְתֵי בַל מִנְעַתִי לְדַבֵּר
 צָחוֹת וְכָל־הָאֲנָשִׁים הָרוּאִים אֶת־
 תִּפְאֶרֶת הַסֵּפֶר נוֹתֵן אִמְרֵי שֹׁפֵר
 הָמָּה יִרְאוּ כֵן יִתְמָהוּ עַל אֲשֶׁר
 לָעֵת כִּזְאֹת אֲשֶׁר זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי
 יוֹם מוֹתִי בָאתִי לִכְתּוֹב וּלְחַבֵּר
 סֵפֶר לְלַמֵּד חֲכָמַת הַצְּחוֹק וּלְסַפֵּר
 בְּשִׁבְחוֹ וּמָה קוֹל הַשְּׂאֵן בְּאֲזְנֵי
 וְקוֹל מֶלֶךְ אֲשֶׁמַּע וּפּוֹם מִמֶּלֶךְ
 רִבְרֵן אַתָּה הוּא חוֹתֵם תְּכֵנִיחַ
 כְּלִיל יוֹפִי אֲשֶׁר יִשְׁבֶּה בְּמוֹשֵׁב
 אֱלֹהִים לָדִין עַמּוֹ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְתוֹרָה יִבְקֹשׁוּ מִפִּיךָ אֵיךְ נִחְפַּכְתָּ
 לְאִישׁ אַחֵר וְהוֹדֵךְ נִהַפֵּךְ עֲלֶיךָ
 נִחְשַׁבְתָּ לְנִכְרֵי שְׁנֵת־נִכְרֵי מַעֲשֵׂיו
 וְשַׁחַת דְּבָרֶיךָ הִנְעִימִים מִשְׁמַחִים
 אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים בְּכִתְבְּךָ עַל הַצְּחוֹק
 כְּתַבְתָּ קַעֲקַע וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק
 וַיֵּאבֶר זְמַנוּ בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם וְנִמְצְאָתָּ
 מִכְשֵׁל אֶת הָרַבִּים

fare malum & eligere bonum: etiam
 sibi eligerent vias Legis & doctrinæ.
 Et audiverunt remoti id quod fece-
 ram ab utero auroræ, cum esset mihi
 ros nativitatis meæ; stillavit instar
 roris dictum meum, dictum Do-
 mini conflatum: & Dominus Deus
 dedit mihi linguam eruditorum, &
 cum pronuntiato labiorum meorum
 non abstinui ab eloquendo eloquen-
 tiam. Et omnes homines videntes
 decorem Libri qui præbet dicta pul-
 chra, illi, inquam, videbunt, etiam
 mirabuntur, quod hoc tempore quo
 senui nec novi diem mortis meæ,
 venirem ad scribendum & compo-
 nendum librum quo docerem sci-
 entiam lusus, & narrarem laudes
 ejus. Quænam est vox tumultus in
 auribus meis? vocem verborum au-
 dio, & os loquens magnalia. Tu
 qui obfignans summam, perfectio
 pulchritudinis, qui sedisti in sede
 Dei ad judicandum populum ejus,
 populum filiorum Israelis, & Legem
 quærebant ab ore tuo; quomodo
 transmutatus es in alium virum, &
 decus tuum eversum à te! reputa-
 tus es tanquam alienus, cujus actio-
 nes alienatæ sunt! & corrupisti verba
 tua pulcherrima lætificantia Deum
 & homines, cum scribas de lusu
 scripturam stigmatis: & quicumque
 audiet, ludet & perdet tempus suum
 in vanitatibus hujus Mundi, & re-
 perieris impingere faciens multos.

ואני בינותי בספרים ועד האלהים
 הבאתי דבר שניהם והוכחתי
 ביניהם לא ראי זה כראי זה אין
 בינותם דמיון ושווי רק כרחוק
 מזרח ממערב מה לתבן את-הבר
 זה כלו אומר קדוש וזה כל-אשר
 בתוכו יטמא זה יכתוב ידו לאדוני
 וזה כלו חנף ומרע את-אשר
 טמאת ואסרת בנערותך טהרת
 והתרת בזקנותך כמטהר את-
 השרץ אמרתי ימים ידברו ורוב
 שנים יביאו חכמה ולא כזקני עם
 הארץ כל-זמן שמזקנים דעתם
 מטורפת מהם: ועתה אבי תן
 כבוד לאלהי הצבאות וביום הקהל
 בבוא כל-ישראל להתפלל אל
 אדוני תקרע את-הספר הזה נגד
 כל-העם לעיניהם לשנים-עשר
 קרעים ואינם מאחים לעולם כי אם
 כליל לאשים ובערת הרע מקרב
 ישראל ולך תהיה צדקה לפני
 אדוני אלהיך:

ובשמעי את-קול דבריו הרימותי
 ידי אל-אדוני אל עליון קונה
 שמים וארץ כי הוא יודע ועד

Et ego consideravi Libros illos,
 & usque ad iudices produxi verba
 amborum eorum, & dijudicavi inter
 illos: non est aspectus hujus sicut
 aspectus illius, nulla est similitudo
 & paritas inter illos; verum sicut
 distat Oriens ab Occidente. Quid
 paleæ cum puro-frumento? Ille to-
 tus loquitur Sanctitatem; quoad is-
 tum, quicquid est in eo, pollutum
 est: ille scribit manum suam pro
 Domino; iste vero totus hypocrita
 & malus. Quicquid pollutum &
 illicitum pronuntiasti in juventute
 tuâ, jam purum & licitum in se-
 nectute tuâ pronuntias, tanquam
 mundum affirmans reptile. Dixi
 ego, *Dies loquentur, & multitudo
 annorum producent sapientiam*: non
 autem sicut senes populorum terræ,
 qui quo tempore senescunt, mens
 eorum rapitur ab illis. Jam, ô pater
 mi, da honorem Deo exercituum,
 & in die congregationis quo conve-
 nit universus populus ad orandum
 Deum, lacerabis hunc librum co-
 ram universo populo ad oculos eo-
 rum, in 12 lacerationes, & non con-
 fuerunt amplius in æternum: sed
 penitus *trades* ignibus, & removebis
 malum de medio Israelis, & tibi erit
 justitia coram Domino Deo tuo.

Et cum audirem vocem verbo-
 rum ejus, levavi manum meam ad
 Dominum, Deum excelsum, pos-
 sessorem cœli & terræ; quoniam &

נאמן בשחק אם במרד ואם במעל
 עשיתי כדבר הוזה אל יושעני
 אדוני כי הוא יודע תעלומות לב
 וישראל הוא ידע את אשר הלכתי
 באמת ובלב שלם ולא הלכתי
 בסוד משחקים כי אם בתם-לבבי
 ובנקיון בפי עשיתי זאת ולמען
 דעת כל-עמי ולהיות נקי מאדוני
 ומישראל ולכן התעוררתי ועוז
 התאזרתי והיה צדק אזור מתני
 והאמונה אזור חלצי ובשפתי
 אספר הסברה ועלה ראשונה
 ותכליתית על מה ועל מה כתבתי
 זה הספר השני למען תהיה לי
 לעדה לדור אחרון כי זך אני בלי
 פשע: ואתה קורא נעים שמענה
 ואתה דע לך: ויהי איש אחד
 מיוחד ומיוחד שבדורו איש תם
 וישר הולך בדרכי התורה והמצוה
 לשמור ולעשות אהוב למעלה
 ומכבד למטה אשר השימוהו
 לראש לכל-דבר שבקדושה בתוך
 קהל ועדה ולו שני בנים בשתי
 שתילי זיתים אחים נכבדים
 ונאהבים משכילים בכל-חכמה
 ויודעי דעת ומביני בינה אך למעט

ille novit, & testis fidelis est in cœ-
 lis: si in rebellionē & prævarica-
 tione feci secundum verbum hoc,
 non salvabit me Deus. Nam ille
 novit occulta cordis, & Israel ille
 novit quod ambulaverim in veritate
 & corde perfecto, & non ambulavi
 in consilio ludentium; sed in per-
 fectione cordis mei & puritate ma-
 nuum mearum, feci hoc. Sed ut
 sciat universus populus meus, & ut
 sim purus à Deo & ab Israele, ideo
 excitatus sum, & accinxi fortitudi-
 nem, & erit justitia cingulum lum-
 borum meorum, & fidelitas zona
 lumbulorum meorum, & labiis meis
 narrabo occasionem & causam pri-
 mam & finalem, quare scripserim
 Librum hunc secundum, ut sit mihi
 testimonium in seculum postremum,
 quod purus sim sine defectione. Tu
 itaque, Lector benigne, audi illud,
 & tute scitò. Fuit vir quidam sin-
 gularis familiâ nobilis, qui vir inte-
 ger & rectus in seculo suo, incedens
 in viis Legis & præceptorum ad cu-
 stodiendum & ad observandum, di-
 lectus suprâ, [i. e. Deo] & honora-
 tus infrâ, [i. e. ab hominibus] quem
 constituerant primarium in omni re
 sacrâ, in medio conventus & con-
 gregationis: & illi erant duo filii
 instar duarum plantarum olivarum,
 honorati & dilecti, scientes omnem
 sapientiam, & callentes scientiam,
 & intelligentes prudentiam. Verum

אֶת־הַקֶּטֶן אֲשֶׁר בְּצַחֲוֹק דָּבַק
 לְאַהֲבָה וְהָיָה דְרָכּוֹ לְצַחֲוֹק בְּקִלְפִים
 כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אַחֵר כָּל־סְעוּדָה
 וּסְעוּדָה לְנַחַת רוּחַ וְאֵף כִּי אָחִיו
 הַגָּדוֹל הוֹכִיחוֹ בְּתוֹכַחַת אֶהְבָּה
 וַיְהִי כְּדִבְרֵי אֱלֹוֵי יוֹם וַיּוֹם וְלֹא שָׁמַע
 אֱלֹוֵי וַיִּרְבַּ עִמּוֹ וַיִּקְלָלְהוּ וַיִּכְהוּ וְלֹא
 שָׁת לְבֹו גַם לְזֹאת וַיִּשְׁנֶאֱהוּ אָחִיו
 שִׁנְאָה גְדוֹלָה וְלֹא יָכוֹל דִּבְרוּ
 לְשָׁלוֹם וַיְהִי כְּשִׁמּוֹעַ אֲבִיהֶם אֶת
 הַדְּבָר הָרַע הָיָה וַיִּתְּעֶצֶב אֶל־לְבֹו
 וַיֵּבֵא אֵלָיו סֵר וְזֶעֶף וַיִּסְפֹּר לִי אֶת־
 כָּל־הָרַעָה אֲשֶׁר מִצְאָתָהּ וַיִּבֶן
 וַיִּתְּחַן לִי לְהַסִּיר רַעַת הַשִּׁנְאָה
 תְּעוּרֵר מִדְּנִים בֵּין שְׁנֵי הָאָחִים
 וַיֹּאמֶר בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים
 בְּרַחֲמָיו וּבְרֹוב חֲסָדָיו בְּנִים גְּדֹלָתִי
 בִּירְאָת אֲדוֹנָי לְמָה אֶשְׁכַּל גַּם
 שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד וְאֶרֶד עַל בְּנֵי
 אֲבִל שְׁאוּלַח הַבֵּיטָה וְרָאָה הִישׁ
 מִכְּאוֹב כְּמִכְאוֹבִי וְאֶעֱן וְאֹמַר צֹר
 לִי עָלֶיךָ אָחִי כִי גְדוֹל כֵּים שְׁבָרְךָ
 וְאֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֶךָ
 וְעָתָה לָךְ אֵיעֶצְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ

ad imminuendum minorem qui lu-
 sui amanter adhæsit (& mos ejus
 erat ludere chartis per dimidiam
 horam post quodvis prandium, ad
 recreandum animum; & quamvis
 frater ejus major increpauerit illum
 increpatione amicâ, cum alloquere-
 tur illum de die in diem, & non
 auscultaret ei) litigavit cum ipso,
 maledixit illi, percussit illum, qui
 tamen non posuit cor suum etiam
 ad hoc: quapropter odit ipsum fra-
 ter ejus odio maximo, nec potuit
 alloqui ipsum pacificè. Cumque
 audiret pater eorum rem istam ma-
 lam, tum doluit sibi in corde suo, &
 veniens ad me averfatus & indigna-
 bundus, narravit mihi totum hocce
 malum quod ipsi evenerat; & flevit,
 & supplicavit mihi ut removerem
 malignitatem odii quod excitabat
 lites inter duos fratres; dixitque, Fi-
 lii mei sunt quos dedit mihi Deus
 misericordia sua & multitudine be-
 neficiorum suorum: filios educavi
 in timore Domini, quare orbus ero
 ambobus illis die uno, & descendam
 propter filios meos lugens in sepul-
 chrum? Aspice & vide, an sit dolor
 sicut dolor meus! Tum respondi, &
 dixi, Angustia est mihi propter te,
 ô frater mi, nam magna est instar
 maris jactura tua: Deus cœlorum
 mittat verbum suum & te fanet.
 Jam ecce consilium dabo, & fit
 Deus tecum, & ponat terminum

וַיֵּשֶׁם

וישם גבולך שלום נקרא לנערים
ונשאלה אל-פיהם על מה חרי
האף הגדול הקנאה והשנאה
והתחרות ואני בכל-כחי אתאמץ
ואשתדל לתוך שלום ביניהם
ואשלח ואקרא את-הנערים ועת
וזמן נתתי להם ולא ישנו את-
תפקידם והמה באו ויטיצבו לפני
ופניהם איש אל-אחיו פנים של
זעם ואומר אליהם גשונא אלי
אחים ידידים בחורים כארזים
נטע אדוני גם לכלכם נתן חכמה
ודעת מדוע תבגדו איש באחיו
להפר האהבה ותשנאו זה את-זה
חנם ועתה הגידו לי ואדעה בשל
מי הרעה הזאת לכם ואני טרם
אכלה לדבר והנה הגדול החל
ברנה וכדי בזיון וקצף שפך כאש
חמתו ובקול מן שמים הרעים
לעמת אחיו הקטן וישא את-
קולו ויאמר אהה אדוני קרא שמו
לא אחי כי הוא לא אחי כי אם
אח לצרה ילד והימים הראשונים
נפלו והזמן חלף עבר כאשר היה
באמנה אחי כרע כאח לי יחדיו
נמתיק סוד סוד אדוני ליראיו

tuum pacem. Vocabimus pueros,
& interrogabimus os illorum, prop-
ter quod fuerit æstus iræ hujus
magnæ? invidia, odium, & hæc
contentio? Et ego totis viribus meis
fortificabo meipsum, & conabor me-
diare pacem inter illos. Tum misi
& accersivi pueros, & horam &
tempus assignavi illis, & non mu-
tarunt mandatum suum. Ipsi itaque
venerunt, & stiterunt se coram me,
& facies eorum vir ad fratrem suum
aspectu iracundo. Dixi autem ad il-
los, Accedite ad me, fratres dilecti,
juvenes instar cedrorum quas plan-
tavit Dominus: cuilibet vestrum
dedit Deus sapientiam & scientiam;
quare perfide agitis vir contra fra-
trem suum, ad irritam faciendam
fraternitatem, & odistis vos invicem
gratis? Jam declarate, & sciam
propter quem hoc malum est vobis.
Et antequam ego finirem loqui, ecce
major incepit cum clamore, & quasi
cum contemptu & indignatione ef-
fudit instar ignis iram suam, & voce
de cœlo tonuit contra fratrem suum
minorem, levavitque vocem suam
& dixit, Ahah, Domine mi, voca
nomen ejus Non-frater meus; nam
ipse non est frater meus, nisi frater
ad angustiam natus: dies priores
defecerunt, & tempus transiit &
abiit. Cum esset in educatione me-
cum, instar socii & fratris mei, simul
amplectebamur secretum, secretum,

בְּלִמְדָּנוּ סֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים
וּמִצְוֹתָיו לְשִׁמּוֹר וּלְעִשׂוֹת אֲהַבְתָּ
עָלֵם אֲהַבְתִּיהוּ אֲהַבָה שְׁאִינָה
תְּלִיָּה בְּדָבָר וּנְפֶשִׁי קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ
בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ וְעֵתָה כִּי הִשְׁחַתָּ
הַשְׁחִית אֶת־דְּרָכֹו וְסֵר מִהָר מִן
הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיּוֹשֵׁר אֲשֶׁר
לְמַדְוָהוּ אֲבוֹתָיו וְלֹא עָמַד בְּתַמָּתוֹ
כִּי אִם הֵלֵךְ לַחֲבֵרָה אֶת־פּוֹעֲלֵי
אֹן הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה
בְּנַפְשׁוֹתָם לְהַתְעוֹלֵל עַל־לֹדֹת
בְּרָשָׁע וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּקְוּ לַצַּחֲק
כִּכָּה יַעֲשׂוּ כָּל־הַיָּמִים בְּקַלְפִּים
וּבְקוֹבִיאוֹת וּבְכָל־מִינֵי הַצַּחֲק אֲב
אֲבִי הַטְּמָאוֹת וְאֵלֶּה הֵן תּוֹלְדוֹתָיו
אֵלֶּה וְכַחַשׁ וְרִצּוֹת וְגִנוּב אוֹי לֹה
לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה אוֹי לֹה לְאוֹתָהּ
כְּלִמָּה קָלוֹן לְבֵית אָבִי תְּכַלִּית
שְׁנֵאָה שְׁנֵאֲתִיו:

עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה נֹתֵן אֶת קוֹלוֹ
בְּכִי וַיִּפּוֹל מֵלֹא קוֹמָתוֹ אֶרְצָה
כּוֹשׁ וְנִכְלָם וְתַפְעָם רוּחוֹ בְּקֶרְבוֹ
וַנִּבְהִלוּ רַעֲיוֹנָיו וְאֲנִי כִּרְאוֹתֵי אוֹתוֹ
מִחֲרִישׁ וְדוֹמֵם וּמִשְׁתַּאֲרָה כְּאֵלֶם
לֹא יִפְתָּח פִּיו נִכְמְרוּ רַחֲמֵי עָלָיו

inquam, Dei pro timentibus eum :
cum didicissemus Librum Legis Dei
& præcepta ejus ad observandum &
faciendum, amore æterno amavi ip-
sum, amore qui non pendeat à re
quâvis : & anima mea ligata erat
cum animâ ejus vinculo fortissimo.
Verum jam, quia corrumpendo cor-
rupit viam suam, & facile recessit à
viâ, *viz.* viâ bonitatis & rectitudi-
nis, quam docuerunt ipsum patres
ejus; & non perstitit in perfectione
suâ, verum societatem inivit cum
operantibus iniquitatem, cum viris
improbis istis in animabus suis, ad
operandum actiones in improbitate,
qui comedunt & bibunt & surgunt
ad ludendum : ita faciunt omnibus
diebus, chartis & tesseris & omnibus
speciebus lusus, qui est pater patris
immunditiarum. Et istæ sunt gene-
rationes ejus, execrare, mentiri, oc-
cidere & furari : vae tali propudio,
vae tali ignominia : ignominia est
ille domui patris mei : summo odio
odi ipsum.

Dum adhuc iste loqueretur, alter
dedit vocem suam in fletum, & ce-
cidit plenâ staturâ in terram eru-
bescens & pudore affectus, & con-
sternatus spiritu suo, & cogitationes
ejus perturbatæ fuerunt. Et quoad
me, cum viderem ipsum tacentem,
silentem, & stupefactum instar muti
qui non aperit os suum, *compassionis*
causâ æstuabant viscera mea pro illo,

וְהַעֲרִירְתִּיהוּ

והעירותיהו בצדק ואומר אליו
 קום-לך בני למה זה אתה נופל
 על פניך ואף אמנם שגית וחטאת
 אם היטיב תיטיב את-דרךך לאדוני
 אלהינו הרחמים והסליחות וימינו
 פשוטה לקבל שנים ושערי
 תשובה לא ננעלו לעולם וגם כי
 יש תקווה לאחריתך יען נמצא
 בך דבר טוב את-אדוני אלהיך
 המדה הטובה אשר בה יתפארו
 גדולי הדור ונקראו ביישנים בני
 ביישנים היא המדה המביאה
 את האדם לידי יראת חטא
 צניעות ופרישות וקדושה אשר
 כלם באבני הבושת הוסד יסודתם
 ואתה נפתח פיה ויאירו דבריך
 דבר כי חפצתי צדקה : והי
 ככלותי לדבר ויתחזק הנער ויעמוד
 על רגליו וכן אמר : אמצא חן
 בעיניך אדוני כי נחמתני וכי דברת
 על לב עבדך כי על כן ראיתי
 פניך כראות פני אלהים ותרגמי
 לדבר לפניך : אדברה ורוח לי
 ועתה אבי רכב ישראל ופרשו
 ראה גם ראה כי הגה אחי
 מבטן יונק שדי אמי מבקש רעתי

& *clementer* suscitavi ipsum in justitia, & dixi, Surge, fili mi, quare tu prostratus es super faciem tuam? Nam si certè errasti & peccasti, si tamen emendando emendaveris viam tuam, Domino Deo nostro sunt misericordiæ & condonationes, & dextra ejus extensa est ad accipiendum pœnitentes, nec portæ pœnitentiæ claudentur in æternum. Et præterea, quia spes est fini tuo, propterea quod reperitur in te aliquid boni apud Dominum Deum tuum (viz. virtus bona, quacum gloriabantur magnates seculi, & vocabantur modesti, filii modestorum; quæ virtus inducit hominem ad timorem peccati, honestatem, abstinentiam, & sanctitatem; quorum omnium fundamentum lapidibus pudoris fundatum est); tu itaque aperi os tuum, & luceant verba tua; loquere, quia volui justificare te. Fuitque cum absolverem loqui, & corroboratus fuit juvenis, tum stetit super pedes suos, & ita dixit, Reperiam gratiam in oculis tuis, mi Domine, quia me consolasti, & quod locutus es super cor servi tui: nam ita vidi facies tuas uti videre est facies Dei, & permisti mihi loqui coram te. Loquar, & respiratio erit mihi. Et jam, mi pater, qui es currus Israelis & equites ejus, vide, etiam vide; nam ecce frater meus ab utero, lactens mammas matris meæ, quærit malum

וירדבני

וַיִּרְדְּפֵנִי חָנָם וַיִּשְׁפּוֹךְ עָלַי מְרוֹרוֹת
וְהִנֵּה עַד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה
בְּאִחִיו בְּאִמְרוֹ עָלַי דְּבָרִים אֲשֶׁר
לֹא כֵן וַיֹּאמֶר הַלֹּא מִצַּחֵק אָנִי
כָּל-הַיּוֹם וְכָל-הַלַּיְלָה וּמֵאֲבָר
זְמָנִי בְּדַבְרֵי הָבֵל וְהַתּוֹרָה וְהַלְמוּד
וְכָל-מַעֲשִׂים טוֹבִים הִשְׁלַכְתִּי אַחֲרַי
גִּי וַיִּתֵּן אֶת עֲבֹדְךָ כְּבֶן-בְּלִיעַל
כְּאַחֵר הַנְּבִלִים בְּיִשְׂרָאֵל הָעוֹזְבִים
אוֹרְחוֹת יוֹשֵׁר לִלְכֹת בְּדַרְכֵי
חוֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלָקוֹת וְהִנֵּה בַשָּׁמַיִם
עָדִי וְשִׁהְדִי בְּמִרוֹמִים וְגַם יוֹדַע
כָּל שֶׁעַר עַמִּי מִשְׁעָרֵי צִיּוֹן הַמְּצוּיָנִים
בְּהִלְכָּה הֵמָּה יִבּוֹאוּ וַיִּגִּידוּ צְדָקְתִּי
כִּי כָל-יָמַי לֹא מִנַּעַתִּי עֲצָמִי אֶפְלוּ
שָׁעָה אַחַת מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֵךְ
אֵלֶּה אוֹזְכְּרָה וְאֶשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשִׁי
אוֹי לִי עַל שֶׁבְּרִי נִחְלָה מִכְּתִי כִּי
יִסּוֹר יִסְרֵנִי יְהִי בְּחוּלֵי רוּחַ אֱלֹהִים
רָעָה וּבְעֲצָבָת לֵב אֲשֶׁר כָּפַעַם
בְּפַעַם מִבְּעֵתִנִּי זֶה חוּלִי וְאֶשְׁאֲנוּ
מִלֵּדָה וּמִבֶּטֶן וְאֵלֶּךְ מֵרַ בְּחַמַּת
רוּחִי לַחֹת הַמָּרָה הַשְׁחֹרָה
הַגּוֹבֶרֶת עָלַי וְלֹא תִתְּנֵנִי הַשֵּׁב
רוּחִי לְלִמּוֹד וּלְהַתְּפִיל בִּישׁוּב

meum, & persequitur me gratis; & fudit contra me amarores. Sed ecce falsus est testis, falsum exhibuit testimonium contra fratrem suum, cum dixerit contra me verba quæ non ita sunt. Dicit quod ego sim lusor per totum diem & noctem, & quod perdam tempus meum rebus inanibus, & quod Legem & studium & omnes actiones bonas projiciam post tergum meum; & dedit servum tuum tanquam filium improbitatis, tanquam unum ex stultis in Israel, qui deferunt vias rectitudinis, ut incedant in viis tenebricosis & lubricis. Et ecce in cælo testis meus, & testimonium meum in excelsis; & quoque novit omnis porta populi mei, de portis Sion insignibus in doctrinâ: illæ venient & declarabunt justitiam meam, quod omnibus diebus meis non cohibui meipsum ne una quidem hora à Scholis. Verum hæc commemoro & effundam super me animum meum. Væ mihi ob imbecillitatem meam! ægrum est vulnus meum, quia castigando me castigavit Deus morbo spiritus Dei mali, & dolore cordis, quod per vices perturbet me iste morbus, & sustinui ipsum à natiuitate & ab utero, & incedo amarus in excandescentiâ spiritûs mei, & niger humor biliosus prævalet super me, & non permittit mihi reducere spiritum meum, ut addiscam

הִדַּעַת

הִרְעַת וְאַחֲרֵי תִפְלְתִי לֹאֵל אֲדוֹנִי
הָרֹפֵא לְשִׁבּוּרִי לֵב וּמַחְבֵּשׁ
לְעֲצָבוֹתַי יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפְּאֵנִי
וְיִסִּיר מֵעָלַי רַק אֶת הַמּוֹת הַזֶּה
דִּרְשָׁתִּי גַם אֶת הָרֹפְאִים כִּמְאֹמֶר
הַתּוֹרָה וְרִפּוּא יִרְפֵּא מִכָּאֵן שְׁנִתְּנָה
רְשׁוֹת לְרֹפֵא לְרִפְאוֹת וְאִישׁ אֶת־
עֲצָתוֹ הוֹדִיעָנִי בְּמוֹעֲצוֹת וְדַעַת וְכֵן
אָמְרוּ לִי הֵן רִפְאוֹת תַּעֲלֶה תַּעֲלֶה
לָךְ וְאֶרְוֹכְתֶךָ מִהֵרָה תִּצְמַח אִם
תִּסִּיר כַּעַם מִלִּבְךָ וְהָיִיתָ אֶךְ שִׂמְחָה
וְטוֹב לֵב שִׁשּׁוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָּךְ
וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה וְאִם אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וּבְכָל־יוֹם וְיוֹם תִּתֵּן
מִעֲרָנִים לְנַפְשְׁךָ בֵּית עֵת וּזְמַן
לְכָל חֶפֶץ אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נַפְשְׁךָ
עֵת לְרִקּוֹד וְעֵת לְשַׁחֲקֵי הַטִּיבִי נֶגֶן
הָרָבִי שִׁיר שִׁיר יְדִידוֹת וּבְכָל־מִינֵי
שִׂמְחָה תַּעֲלוֹנָה בְּלִיּוֹתֶיךָ כִּי לֵב
שִׂמְחָה יִיטִיב גִּהְרָה וְאִזּוֹ יָנוּחַ לָךְ
וְיִיטְבוּ בְּעֵינֵי דְבָרֵיהֶם וְאֲשֶׁר כִּפְעָם
בִּפְעָם חֲשַׁבְתִּי אֵיזָה דֶּרֶךְ אֲבֹתִי
מֵהֶם וְסוֹף סוֹף בִּרְרָתִי אֶת־
הַשְּׁחֹק כִּי יֵשׁ בּוֹ מַעַט אֲבוֹד הַזְּמַן
וּבִקְשָׁתִי לִי חֵבֶר אֲהוּב וְנֶאֱמַן
אֲשֶׁר יִצְחָק עִמִּי בְּכָל־יוֹם בְּמוֹ

vel orem sedato animo. Et post preces Deo Domino qui sanat fractos corde, & consolidat dolores eorum, ut mitteret verbum suum & me sanaret, & removeret à me saltem hanc mortem; consului etiam Medicos, juxta dictum Legis, *Et sanando sanabit*: unde est quod datur potestas medico ad sanandum. Et quisque consilium suum mihi notificavit consiliis & sapientiâ; *dicens*, Ecce medela curationis ascendet tibi, & sanitas tua præsto germinabit, si removeris indignationem à corde tuo, ut sis lætus & boni animi, gaudium & lætitia reperiat in te, & fugerint mœror & suspirium. Et, si hanc rem feceris, & singulis diebus dederis oblectationem animæ tuæ; concedendo horam & tempus omni desiderio quod desideraverit anima tua; tempus ad saltandum, tempus ad ludendum, gnariter fides pulsando, multiplicando canticum, canticum, *inquam*, amoris, & omnibus speciebus lætitiæ exultaverint renes tui (nam cor lætum benefacit medicamen); tunc quietus eris. Et placuerunt in oculis meis verba eorum; & quod sæpius cogitavi, quamnam de istis viam eligerem, tandem elegi Ludum, cum sit in eo parum perditionis temporis: & quæsi mihi focium dilectum & fidelem, qui luderet mecum singulis diebus cir-

חֲצִי

חֲצִי שָׁעָה וְגַם מִצֵּאתִי לִי זְמַן הַנּוֹן
וְרֹאֵה שֶׁלֹּא לִיבְטֹל הָרַבָּה מִלְּמוּדִי
וְהוּא אַחֵר הָאֲכִילָה יַעַן כִּי מִיָּד
וְתַכָּף אַחֵר הָאוֹכֵל טָרַם הִתְעַכֵּל
הַמּוֹן בַּמַּעֲשִׂים קָשָׁה לַעֲיֹן וּלְמוֹד
וְאִמְרָתִי זֶה עֵרָ לְשִׁחּוֹק וְאַתָּה
אֲדוֹנִי בִשְׁפָתַי סִפַּרְתִּי וְגַם בְּפִי
הוֹדִיתִי אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים מִתְחִלָּה
וְעַד סוֹף כְּהוּיָתָם מִמֶּשׁ וְאִם יֵשׁ
בּוֹרָה עוֹן אֲשֶׁר חָטָא תִּלְמִדְנִי
רַבִּינוּ וְאַבְחַר מוֹת מַחִיִּים וְלֹא
אֲחָטָא עוֹד :

וַיְהִי כְּכַלּוֹת הַנַּעַר לְדַבֵּר אֶת
דְּבָרָיו הַחֻקִּיתִי בּוֹ וְאַחֲבָקְתִּיו
וְאִנְשָׁקְתִּיו וְאִמְרָתִי בְּרוּךְ אַתָּה
לְאֲדוֹנִי בְּנֵי הַטֵּבָה לְדַבֵּר וּלְהַתְּנוּדוֹת
עַל הָאֵמֶת וּמוֹדָה וְעוֹזֵב יֶרֶחַם
מִן הַשָּׁמַיִם וְאֵל אַחִיו הַגָּדוֹל
אִמְרָתִי אֵל תִּבְהַל אֶת רוּחְךָ
לִכְעוֹם כִּי הִכְעַם מִסֵּלֶק אֶת הַדַּעַת
אֵמֶת כִּי לִיפֹר אֶת הַבֵּן מִצִּוָּה הִיא
וְחֻבָּה בְּתוֹכָהּ מְגִלָּה וְאַהֲבָה
נִסְתָּרָת וְלֹכֵן אֵל תִּשְׁלַךְ יָדְךָ אֵל
הַנַּעַר לְדַחֲפוֹ בְּשֵׁתֵי יָדָיו וּלְאַחֲזִיק
לֹא תִשֶּׁג בְּחֶרֶן אֵף רַק לְפִי

citer dimidiâ horâ: & quoque in-
veni mihi tempus conveniens &
idoneum ne multum cessarem à
studiis meis, quod est post Cibum;
eo quod statim & immediatè post
Cibum, antequam concoquatur ali-
mentum in stomacho, durum est
speculationi & studiis: ideo dixi,
Hoc est tempus ad ludendum. Jam
tibi, ô Domine mi, labiis meis enar-
ravi, etiam ore meo confessus sum
omnia hæc verba ab initio ad finem
prout se habent. Et, si est in hoc
iniquitas quæ dicatur peccatum, doce
me, ô Magister noster, & eligam
mortem præ vitâ, & non peccabo
amplius.

Et fuit cum puer iste absolveret
loqui verba sua, tenui eum, & am-
plexus sum illum, & osculatus sum
ipsum, & dixi, Benedictus tu Do-
mino, fili mi, optimè locutus es ut
confitereris veritatem: quicumque
enim confitetur & relinquit, mise-
ricordiam obtinebit à Deo. Et ad
fratrem majorem dixi, Ne pertur-
bes spiritum tuum ad irascendum;
nam indignatio removet scientiam.
Verum est, quod erudire filium,
præceptum est & obligatorium; re-
prehensione manifestâ, sed occulto
amore. Propterea ne projicias ma-
num tuam contra puerum, ut illum
detrudas duabus manibus; & fra-
trem tuum ne persequaris excande-
scentiâ iræ; verum secundum mi-

מִיעוּט

מיעוט השנים תמעיט מננותו ולך
איפוא מה אעשה בני ידעתי בני
ידעתי את אשר לבבך שלם את
ה' אלהיך וכונתך לשם שמים אך
ורק ידוע תדע כי על כל-פנים
יש אחי צד אסור בשחוק
הקוביאות והקלפים כי המצחקים
בהם אף על פי שאין זאת
אומנותם בך הוא כחו של זה
הצחק שמושך העין בחבלי השוא
ונדון על שם סופו אמנם כי חכמי
הדעת אמרו כי מן השכל הוא
לבחור תדע במיעוטו לכן לכהנא
איעצך אשר תעזב שחוק הקלפים
והקוביאות ואת-אחך תפקוד
לשלוש ושניכם תלמדו שחוק
הנקרא אסקקי ובתנאי שלא
תצחקו בכל-יום יותר מלכד חצי
שעה ביזם מלכד ימי חנכה
ופורים וחול המועד כי זה הצחק
יש בו חכמה וחריפות יען מצאוהו
אנשי בינה ויהי כאשר שמעו
האחים ידידים את דברי ויחבקו
וינשקו איש את-אחיו כי גדולה
היתה אהבתם וזאת היתה הסבה
והשעם אשר כתבתי זה הספר להורות להם כללי הצחק הזה ויען כי

norenitatem *eius*, minue culpam
ipsius. Et tibi heic quid faciam fili
mi? novi, mi fili, novi quod cor
tuum sit perfectum cum Domino
Deo tuo, & quod intentio tua sit
nomine cœli: veruntamen sciendo
scias, quod omnimodo sit quædam
prohibitio in ludo Tesserarum &
Chartarum. Nam quamvis hæc
non sit professio ludentium illis, ta-
les tamen sunt vires hujus Ludi,
quod trahet iniquitatem funibus
vanitatis, & damnetur propter fi-
nem suum. Verum intelligentes
scientiam, asserunt, quod pruden-
tis sit ex malis eligere minimum,
dabo tibi consilium ut relinquo lu-
dum Chartarum & Tesserarum, &
fratrem visitabis in pacem, & vos
ambo discetis Ludum qui vocatur
SCACHI, eâ conditione ne ludatis
singulis diebus ultra dimidiam ho-
ram; exceptis diebus Encæniorum,
Purim, & Profestis. Nam in hoc
Ludo est aliquid sapientiæ & acu-
minis, propterea quod invenerunt
ipsum viri intelligentiæ. Et fuit
cum audirent fratres dilecti verba
mea, amplexi sunt & osculati sunt
quisque fratrem suum, nam mag-
nus fuit amor eorum. Et hæc fuit
causa & ratio cur scripserim hunc
Librum, ut docerem ipsos regulas
generales hujus Ludi. Et quoniam

מלכים ושרים להם לברם נתנה
להתעורר ולהתעלם בזה השחוק
קראתי שם הספר הזה מעדני
מלך:

ואלה הדברים אשר כללתי בזה
הספר הנותן אמרי שפר ואף אם
הוא קטן הכמות הקורא בו ימצא
מעדנים לנפשו:

ראשונה הבאתי מעלת הצחוק
היה ושהוא היותר מעלה מכל מיני
הצחוק והתועלויות הבאות לאדם
ממנו:

שנית חקרתי ודרשתי מי היה
ממציאו וזמן מציאותו:

שלישית בארתי שמותיו כי
שמות רבות יש לו ונתתי טעם
לכל אחד ואחד:

רביעית ערכתי וצירתי לפניה
חלות אשר עליו הצחוק יסוד:
חמשית בארתי חלקיו וכמה הם
מיניו ושמותיו וצורתם וגם
מדרגותם כפי מעלתם:

ששית למדתי כפי יכולתי דתי
ודיני הצחוק הזה:

הן אלה כלליה ופרטיה הרבה
כאשר יראה הקורא בו:

Regibus & Principibus ipsis solis
conceditur oblectari & delectari
hoc Ludo, propterea vocavi No-
men hujus Libri DELICIAE
REGIS.

Et hæc sunt verba quæ compre-
hendi in hoc Libro, qui præbet
dicta pulchra: nam etsi sit parvus
quantitate, qui legit in ipso, reperiet
delectationes animi sui.

Primò, adduxi excellentias hujus
Ludi, & quod sit excellentior om-
nibus speciebus ludorum, & quod
utilitates homini veniant ab illo.

Secundò, speculatus sum & quæ-
sivi quis fuerit Inventor ejus, & tem-
pus inventionis illius.

Tertiò, exposui Nomina ejus, quia
multa habet nomina; & dedi ratio-
nem de singulis.

Quartò, disposui & formavi co-
ram te Tabulam super quam hicce
Ludus fundatur.

Quintò, exposui partes ejus, &
quænam sint species ejus, & No-
mina earum, figuræ earum, & quo-
que gradus earum secundum excel-
lentiam suam.

Sextò, docui secundum posse
meum, Leges & constitutiones hu-
jus Ludi.

Ecce hæc sunt generalia: nam
particularia ejus multa sunt, uti vi-
debit Lector.

וזה החלי לעשות

Sic itaque incipio facere.

אמנם ידעתי כי כן ולא נעלם
ממני כי כל מיני השחוק הם רעים
וכל העוסקים בהם הם אנשים רעים
וחטאים ליהוה מאוד ונפסלים
לעדות משום גזלנים שהם גוזלים
בפרהסיא ונוטלים ממון אחרים
שלא כדון ושלא ברצונם ומפני
שמאבדים זמנם בדברי הכל וריק
ואינם מתעסקים בישוּבו של עולם
ומרמות ותוך תחת לשונם
וסהדותא דשקרא רמאה הוא והנם
בוטחים על עושק וגזל וזאת היא
סבת השנאה תעורר מדנים
קטטות ומריבות בין האחים
והחברים גם לרבות השחוק הזה
שחוק האסקקי בכל מיני מעלה ושבת
כי בהיר הוא בשחוקים צחוק צדיק
תמים ואין בו נפתל ועקש ולא אחד
מאלו הדברים המביאים את האדם
לידי עברה כי בוניו כללו יופיו
בחכמה ובמוסר ובינה משל לעם
ומדינה ועיר שחברה לה יחדיו עיר
ויושבי בה המשעבדים תחת מלך
ושרים מלך יושב על כסא דין דין
אמת שופט צדק ואמת נשיא

Certè scio quod ita sit, nec me
latet quod omnes species ludi sint
malæ; & quicunque occupantur in
illis sint homines mali & peccatores
Domino valdè; & inidonei reputen-
tur ad testimonium nomine latro-
num, quia rapiunt publicè, & su-
munt opes aliorum injustè & contra
voluntatem eorum; & propterea
quod perdunt tempus suum rebus
inanibus & vacuis, & non occu-
pantur in conservatione Mundi; &
fraudes & dolus sub linguâ eorum,
& falsus testis fraudulentus est. Illi
enim confidunt in oppreſſione, &
hæc est causa odii quod excitat lites
& contentiones inter fratres & socios.
Verum ad magnificandum huncce
Ludum, ludum SCACHI, omnibus
modis excellentiæ & laudis; certè
præclarus est inter Ludos, ludus
justus, perfectus, & non est in illo
aliquid perversitatis, nec vel una ex
istis rebus quæ inducunt hominem
ad peccatum: nam Constructores
ejus comprehenderunt ipsius pul-
chritudinem scientiâ, eruditione, &
intelligentiâ. Assimilatur populo &
civitati quæ associata est simul: ci-
vitas est & habitatores in eâ, qui
subjugantur Regi & Principibus.
Rex sedet super thronum judicii:
judex verus, judicans justitiam &
veritatem, Princeps Dei, super quem

אלהים אשר אין על גביו אלא יהוה
אלהיו והכֹהֵן הגדול מאחיו כי גם
הוא למֶלֶךְ הוֹבֵן בִּי נֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת
אלהיו עליו יִצִּיץ נֹר וְיִצִּיץ הַזֶּהב
נֹר הַקֹּדֶשׁ וְהוּא הָרִאשׁוֹן לְכָל דָּבָר
שֶׁבְּקִדְשָׁהּ וּמִשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ הַמַּפְקָדִים
תַּחַת יָדוֹ הַיּוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת
מִשְׁנָה הָרוֹכֵב בַּמֶּרְכָבַת הַמִּשְׁנָה
אֲשֶׁר לוֹ רוֹאֶה פָּנֵי הַמֶּלֶךְ וְהוּא כְּמוֹ
רֵעֵה לַמֶּלֶךְ וְהַשְׁנִי יוֹעֵץ הַמֶּלֶךְ חֵכֶם
וְנִבְיָא לוֹ עֲצָה וְתַכְנוּנָה כִּי לֹא
יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ דָּבָר גָּדוֹל אוֹ קָטָן כִּי
אִם יִקַּח עֲצָה מִמֶּנּוּ וְעַל פִּי יִשָּׁק
כָּל עַמּוֹ וְעֲצָתוֹ כְּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ
בְּדַבַּר הָאֱלֹהִים וְהַשְׁלִישִׁי שֶׁר צָבָאוֹ
אִישׁ מִלְחָמָה גִּבּוֹר הַחֵיל וְהַזֵּלִים
יִגְבֵּר וַיֵּצֵא וְנָלַחַם בְּגוֹיִם כִּי
מִלְחָמוֹת יְהוָה הֵוא נִלְחָם וְחָפֵץ
יְהוָה בִּידוֹ יִצְלַח וְגַם מִמֶּנִּים כִּזְכוֹן
אַחֵר לַהֲיוֹת לְכֹהֵן הַגָּדוֹל כְּמוֹ
מִשְׁנָה לַמֶּלֶךְ הוּא הַכֹּהֵן הַמִּשְׁנָה
הַנִּקְרָא סֵגָן אוֹ מִמְנֵה עוֹמֵד לְיָמִן
בְּהֵן גָּדוֹל תָּמִיד וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ
תַּחְתָּיו כְּשֶׁאֵרֶץ לוֹ אִמָּה דָּבָר פֶּסוּל
וְכָל־שָׂאֵר הַכֹּהֲנִים תַּחַת יָד הַסֵּגָן

nemo est nisi Dominus Deus ejus :
dein Sacerdos magnus, major fra-
tribus suis : nam ille etiam Regi
comparatur, quia corona olei uncti-
onis Dei sui super ipsum. Et floret
corona ejus, bractæ aureæ, corona
sancta ; & ille est primas totius rei
sanctæ. Et ex Principibus Regis qui
præfecti sunt sub potestate ejus, qui
sedent primi in regno, est Vicarius
ejus qui equitat in curru secundo
illus, videns præsentiam Regis ; ille
est tanquam Socius Regi. Secun-
dus, est Consiliarius Regis, sapiens
& propheta. Ei est consilium &
intelligentia : nam non facit Rex
rem magnam aut parvam, nisi ac-
cipiat consilium ab ipso. Et ad os
ipsius gubernatur totus populus ejus :
& consilium ipsius est ac si aliquis
consultaverit verbum Dei. Tertius,
est Princeps exercitus ejus, vir bel-
licosus, potens robore, qui exercitus
corroborabit, & egredietur & pug-
nabit contra gentes : quia bella Dei
ipse pugnabit, & voluntas Dei in manu
ejus prosperabitur. Etiam præfice-
bant Sacerdotem alium, ut esset
Summo Pontifici tanquam Vicarius
Regis : ipse est Sacerdos secundarius
qui vocatur Segan aut Præfectus, qui
stat ad dextram Summi Sacerdotis
continuo. Et ille ministrat pro ipso,
cum ipsi acciderit ineptitudo. Et
cæteri omnes Sacerdotes sunt sub
potestate istius Vicarii. Præterea

וְעוֹר

ועוד מושחים בהן אתה אשר
בעת קרבם להלחם עם אויביהם
ידבר אל העם בלשון הקדש כי
בראותם סוס ורכב עם רב מהם
לא ייראו ולא יתפזו ולא יערצו
מפניהם אלא ישימו באלהים
כמלם וקוי יהוה יחליפו כח וסוס
מוכן ליום מלחמה וליהוה תתשועה
כי אין עמו לעזור בין רב לאין כח
כדברים האלה היה מדבר אליהם
הכהן לחוק ולאמץ את לבם
וכדי לחם למלחמה והוא הנקרא
כהן משוח למלחמה ויען היותו
נמשח אשר יוצק על ראשו שמן
משחת קדש הוא קודם לכל
הכהנים תחת הסנן והשלישי הוא
אמרכל אשר מפתחות העזרה
בידו ופותח ואין סוגר וסוגר ואין
פותח והוא הממנה על כל דבר
הבית לנצח על כל מלאכת בית
אדוני ונקרא אמרכל כי הוא
אומר ומצוה הכל ומרכל כי הוא
ארון רב ושליט על כלם ואין
משיבים על דבריו: אלה השרים
אשר למלך שרי הקדש ושרי
האלהים על העיר והקודש הם

ungebant alium Sacerdotem, qui tempore quo accedebant ad pug-
nandum cum inimicis suis, alloque-
batur populum linguâ sanctâ, quod cum ipsi viderent equos & currus, populum numerosiorem ipsis, ne timerent nec tremere nec contererentur coram illis, sed ponerent in Deum fiduciam suam: & qui expectant Deum, renovabunt vires: nam equus paratus est ad diem belli, sed à Domino est Salus: non est apud ipsum juvare five multis five nullis viribus. Talia verba alloquebatur eos iste Pontifex, ut animaret & corroboraret cor eorum, ut essent expediti ad bellum: & is vocabatur Sacerdos unctus ad bellum. Et quoniam ille ungebatur, eo quod effundebatur oleum unctionis sacræ super caput ejus, ille præcedebat omnes sacerdotes infra τὸν Segan. Tertius dicebatur Generalissimus, in cujus manibus erant claves Atrii: ille aperiebat, & nemo claudebat; ille claudebat, & nemo aperiebat. Ille erat præfectus omni rei Templi, ad disponendum omne opus Templi Dei: & vocabatur Amareol, quia ille dicebat & imperabat omnibus; vel Mar-col, quia dominus erat magnus, & præfectus super omnibus, & non replicabant ad verba ejus. Isti sunt Principes qui erant Regi; Principes sancti & Principes Dei, super Civitatem & Sanctitatem. Isti sunt

השרים

השרים העומדים לשרת לפני
לחזור בנועם המלך ולבקר
בהיכלו מלכר שרי הנצבים שרי
המדינות וערי המבצר שרי אלפים
ושרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרות שופטים ושוטרים בכל עור
ועיר כדניה ועם הארץ איש איש
על עבודתו ועל משאו זה בכה וזה
בכה על המחיה ועל הכלכלה יצא
אדם לפעלו ומתפרנסים זה מזה
והאלהים ברחמיו ממרום קרשו
משגית עליהם בעין חמלתו לברך
את כל מעשי ידיהם:

ואשר המשל הזה דומה למשל
בכל דבריו עוד תשוב תראה
כאשר נערוך לפניך כל עניני
השחוק המעלה הזה כי כליל הוא
בהדרו וכאשר הנהגת המדינות
האלהיות מיסדת על אדני הצדק
והיושר חקים ומשפטים צדיקים
אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם גם כן השחוק הזה שומר
סדר הנהגה המדינית על קו
היושר במשפטים ישרים כללים
עשויים באמת ויושר חוק ולא
יעבור בחכמת ודעת ועל כן

Principes qui stabant ad ministe-
rium coram ipso, ad videndum de-
corem regis, & ad visitandum pala-
tium ejus; præter Principes præsi-
dentes, Principes provinciarum, &
civitatum munitarum; Principes
millenorum, Principes centenorum,
Principes quinquagenorum, & Prin-
cipes denorum; Judices & mode-
ratores in singulis civitatibus, Sa-
cerdotes ejus, Populus terræ, unus-
quisque ad servitium suum & func-
tionem suam, hic ad hoc, ille ad
aliud, ad victum *acquirendum* &
sustentationem. Egređitur homo ad
opus suum, & sustentant se invicem,
& Deus ex misericordiâ suâ, ex al-
titudine sanctitatis suæ providet illis
oculo clementiæ suæ, ad benedicen-
dum operibus manuum eorum.

Et quomodo comparatio conve-
niet cum comparato in omnibus re-
bus adhuc videbis quando ordina-
verimus coram te omnes casus hujus
Ludi excellentissimi: nam perfectus
est in decore suo. Et prout regimen
politicum Divinum fundatur basibus
justitiæ, statutis & judiciis justis,
quæ si fecerit illa homo, vivet in
illis; ita etiam iste Ludus servat or-
dinem regiminis politici, super linea
rectitudinis & judiciis rectis, regulis
dispositis in veritate & rectitudine,
statuto quod nemo transgrediatur,
in sapientiâ & scientiâ. Idcirco in-

משכילי

משכילי עם יבינו לשחוק חשוק
 הוה אשר כלו שלאנן ושלן ואין
 מנמת פני המשחקים לחמוד או
 לגזול ממון אחרים אלא לחדד
 את-שכלם כי כל-אחר מהם
 משתדל בכל-עון לנצח את-חבירו
 ולמנצח משכיל התפארת והנצח
 וההוד ונכנסים בשלום ויוצאים
 בשלום ולא כן שחוק הקוביאות
 והקלפים ההולכים בחמת קרי
 כמקרה הכסיל והכל תלוי בהרמת
 הקוביאות או בחלקת הקלפים
 ולא חלק להם בבינה אף חכמים
 המה להרע אשר בשלכת
 הקוביאות משליך עליו בצדקה
 ובחלקת הקלפים ישות למו
 חליפות כי כל-כונתם להונות
 ולרמות איש את-רעהו והיא סבת
 השנאה ביניהם:

והנה הודעתיה כמה מעלות
 טובות לזה הצחוק על האחרים
 ועתה אשים לפניך קצת מן
 התועלויות הבאות לאדם מן
 השחוק הזה: וכי תאמר בלבבך
 מה יסכון גבר ומה נועיל כי נגע
 בו: הלא חכמים הגידו לך שאי אפשר לאדם

telligentes populi intelligent ludere
 istum Ludum: nam totus ille est
 quietus & pacificus, nec est scopus
 ludentium concupiscere aut rapere
 opes aliorum, sed tantum acuere
 intellectum suum: nam unusquis-
 que eorum sollicitus est vincere pro-
 ximum suum; & victori prudenti
 est gloria & fortitudo & decus; &
 in pace conveniunt, & in pace egre-
 diuntur. Sed non ita est Ludus
 Tesserarum & Chartarum, qui pro-
 cedunt per eventum, secundum
 eventum stultorum: nam totum
 pendet à jactu Tesserarum jacentis
 contra alterum ex industriâ, & in
 distributione Chartarum; & nulla
 pars est illis in intelligentiâ, verum
 sapientes sunt ad malefaciendum;
 cum in jactu Tesserarum jaciatur frau-
 dulenter, & in distributione Char-
 tarum apponant sibi mutationes:
 nam tota eorum intentio est ad op-
 primendum & decipiendum quisque
 proximum suum. Hoc est causa odii
 inter ipsos.

Et ecce notas feci tibi multas ex-
 cellentias hujus Ludi præ reliquis:
 Jam proponam tibi aliquas utili-
 tates quæ homini proveniunt ab hoc
 Ludo. Nam si dixeris in corde
 tuo, Quid proderit viro, & ad quid
 proficiemus si attigerimus ad eum?
 Annon sapientes declararunt tibi,
 quod homini sit impossibile ut in-

שִׁבְיָן וַיִּשְׁתַּכְּרֵל בְּחִכְמוֹתָ וְהוּא
עֵצָב כִּי לֹא־רָם נָתַן הָאֱלֹהִים
חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה וְעַל בֶּן יַעֲזִי
שֶׁבַכְלִיּוֹם וַיּוֹם הַתְּלָמִיד יִתְעַפֵּק
מֵעַם בְּטִיּוֹל אוֹ בְּשִׁחּוֹק כִּדִּי שְׁלֵמוֹה
יַעֲרֵב וְרוּחַ וְטוֹב לוֹ וְלֹא יִהְיֶה
עָלָיו לִמְשָׁא כֹאֲשֶׁר רָאִינוּ הָרַבָּה
אֲנָשִׁים כִּי מְרֹב לְמוֹדָם וְעִיּוֹנָם
נִטְרָפָה דַּעַתָּם וְנִבְעָרָה חֲכָמָתָם
כִּי לֹא נָתַנוּ הֵשֵׁב רוּחָם וְרוּיָה
לֹא שָׁמוּ בֶן לְמוֹדָם וְהִנֵּה
הַדְּרָשָׁנִים הַמְּפֹלְגִים לְהַמְשִׁיךְ לֵב
עוֹמְעֵיהֶם הָיוּ מְבִיאִים בְּדַרְשֵׁיּוֹתֵיהֶם
מִשְׁלִים וְאַגְדוֹת כִּי הֵם הֵם
הַדְּבָרִים הַמְּשַׁמְחִים אֶת־הַלֵּב
וּמְאִירִים עֵינֵי הַתְּלָמִידִים וַיַּעַן כִּי
הַצִּחּוֹק הָיָה חֲבֻרוֹהוּ אֲנָשֵׁי בִנְיָה
וּמִדַּע מִשָּׁל לְקַבֵּץ הַמְּדִינִי בּוֹ יִלְמַד
אֶדָם יוֹשֵׁר וְזָכוֹת לְדַעַת הַנִּהְגָּת
הָעוֹר בְּכִלְלִיָּה וּפְרָטִיָּה כִּי הִיא
חֲכָמָה עֲמוּקָה עַד כִּי אֲנָשִׁים
חֲכָמִים וִידוּעִים חֲבָרוּ סִפְרִים
מִשְׁכָּתִּים בֹּרָה הָעֵנֶק וּמוֹסְרִים
אַחֲרֵים יִלְמְדוּ כֹאֲשֶׁר תַּחֲזִינָה עֵינֶיךָ
בְּהַצִּיעִי לְפָנֶיךָ כּוֹנֵת מִמְּצִיאֵיהוּ:

telligat & animadvertat scientias cum sit tristis: nam homini dedit Deus sapientiam, scientiam, & lætitiā: propterea hoc dederunt consilium, quod singulis diebus studiosus aliquantulum operam daret deambulationi aut ludo, ut sic studium ejus ei esset suave, & respiratio & bonum esset ei, & ut ipsi non esset oneri; uti vidimus multos homines quibus multo studio & speculatione perturbata est mens, & obbrutuit sapientia eorum, quia non permiserunt ut spiritus quiesceret, & nullum inter studia sua interposuerunt spatium. Ecce concionatores excellentes, ut auditorum suorum animum attrahant, in concionibus suis proferunt Parabolas & historias allegoricas; quia illæ sunt res quæ lætificant cor, & illuminant oculos discipulorum. Et quoniam Ludum istum composuerunt viri sapientiæ & intelligentiæ tanquam similitudinem societati politicæ, ex eo addiscit homo rectitudinem & æquitatem, ut sciat regimen civitatis generalitèr & particularitèr; nam illud est sapientia profunda, adeo ut viri sapientes & intelligentes celebres libros de isto argumento composuerint. Quin & alios institutiones hinc addiscent, uti videbunt oculi tui, cum tibi proposuero intentionem Inventorum ejus.

וְכֹאֲשֶׁר

וכאשר באתי לחקור ולדרוש
אחרי מציאי השחק הזה וזמן
מציאותו ינעתי ומצאתי כפי יכולתי
והשגתי ידי והייתי בעיני כמגלה
עמוקות מני חשך כי הדבר הזה
קשה להלכו הן מצד קדמותו
כי מוצאותיו מקדם ומימי קדם
קדמתו הן מצד חסרון הספרים
המדברים בזה אך אני חפשתי
במצפוני ספרי הקדמונים אשר
באו לידי הן יוניים רומיים ערביים
פרסיים ושאר האמות אשר לא
מבני ישראל המה ואני לקטתי
ואספתי והביאותי לפניך את כל-
אשר דברו כי דעותיהם שונות
זה אומר בכה וזה אומר בכה
ואני אכריע ביניהם ואתחיל בדברי
החכם הגדול ראש הפילוסופים
הוא אפלטון אשר כתב בספרו
כי בימי משה רבינו עליו השלום
היה חכם אחד מחכמי המצריים
ושמו טעות אשר ברוב חכמתו
מצא ולמד חכמות הרבה לאנשי
דורו כמו חכמת התכונה
והאצטגנינות הכתב והמכתב עם
האותיות וגם בדא מלכו הצחק

Et cum venirem ad speculandum
& inquirendum Inventores hujus
Ludi, & tempus inventionis ejus,
laboravi & inveni secundum pote-
statem meam & facultatem manus
meæ: & mihi videor tanquam re-
velans profunditates è tenebris: hæc
enim res est difficilis ad extunden-
dum, tam propter antiquitatem ejus
(nam origines ejus sunt ab antiquo,
& à diebus priscis est præcessio
ejus) quam propter defectum li-
brorum qui loquuntur de hoc. Ve-
rum ego pervestigavi abscondita li-
brorum antiquorum qui pervene-
runt ad manus meas, tam Græco-
rum quam Latinorum, Arabum,
Persarum, & reliquarum nationum
quæ non sunt de filiis Israel: & ego
collegi & proposui coram te omnia
quæ locuti sunt, nam opiniones
eorum sunt diversæ: hic dicit sic,
alter dicit sic; & ego illos conci-
liabo. Incipiam itaque cum verbis
Sapientis magni primarii Philoso-
phorum, qui est Plato; qui in Li-
bro suo scripsit, quod in diebus
Mosis Doctoris nostri, fuit Sapiens
quidam de Sapientibus Ægyptio-
rum, cui nomen Thoth, qui in mul-
titudine sapientiæ invenit & docuit
scientias multas hominibus seculi
sui; uti est Scientia Astronomiæ, &
Astrologiæ, & Exaratio, & Litera-
rum Scriptio; is etiam effinxit ex
corde suo dilectissimum hunc Lu-

הַנִּבְחָר חַוָּה צִחוּק הַפְּסֻמִּים וּמַמְנִי
הַפְּלִגָּת בִּינָתוֹ וּשְׂכָלוֹ בְּנֵי דֹרוֹ
אָמְרוּ עָלָיו אֵין זֶה בִּי אִם אִישׁ
אֱלֹהִים קָדוֹשׁ וְסוֹד אֱלֹהִים עָלָיו אֱהָלוֹ
הַמְּלֻמְדוֹ לְהוֹעִיל לְבָנֵי אָדָם וּלְמַדָּם
סֵפֶר וּלְשׁוֹן פְּשָׁדִים עַל בֶּן קָרְאוּ
אֶת שְׁמוֹ הֶרְמֵס כִּי בְּלִשׁוֹנָם רוֹצֶה
לֹאמֹר נִבְיָא שְׁלִיחַ וְאַמְצָעִי בֶן
הָאֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם וְיֵשׁ אוֹמְרִים
כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּאֲשֶׁר הָיָה מְנַעֲוֵרֵנוּ
בְּהִכְלִי פֶרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי
בְּתִידָה בָּתוֹ אֲשֶׁר כִּבְנָה נִדְּלָתָהּ
בֶּן חֲכָמִי יוֹעֲצִי פֶרַעַה וְגַם הוּא
נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים שְׂכָל וּבִינָה
לְדֹרוֹשׁ וּלְתוֹר בְּכָל־חֲכָמָה וְתֹרֵב
חֲכָמָתוֹ מִחֲכָמָת כָּל־בְּנֵי קָדָם
וַיַּחֲכֶם מְכָל־הָאָדָם בְּחֲכָמָת
הָאֱלֹהִים וְעָלָיו זֶרַח הָיָה וַיִּמְלֵא
אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים וּבִסְתוּם חֲכָמָה
הוֹדִיעָהוּ תַעֲלֹמוֹת חֲכָמָה מְמוּנִי
צְפוּנֵי כָל וְהַתְּבוּנָה נִפְלְאוֹת אֵל
מוֹפְתָיו וּמִשְׁפָּטֵי פִיהוּ וְהַפְּלִיא
לַעֲשׂוֹת בְּקֶרְבָּם נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא
נִבְרָאוּ בְּכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם
וַיַּעַן כִּי עָמָּה עוֹ וְגִבּוֹרָה כִּי גִבּוֹרָה

dum, viz. Ludum Psephasim. Et propter excessum prudentiæ & intelligentiæ ejus, filii seculi illius dixerunt, Non est hic nisi vir Dei Sanctus, & secretum Dei est super tentorium ejus, qui docuit ipsum, ut prodesset filiis hominum. Et illos docuit libros & linguam Chaldaeorum: quapropter vocarunt Nomen ejus Hermetem, quod in linguâ eorum vult dicere, Prophetam, Legatum, & Mediatorem inter Deum & filios hominum. Et sunt qui dicunt hunc esse Moysen virum illum qui nos eduxit è terrâ Ægyptiorum, cum fuerit à juventute suâ in palatio Pharaonis regis Ægypti. Namque Bithia filia ejus erat quæ instar filii educavit eum inter Sapientes Consiliarios Pharaonis; & etiam illi dedit Deus intelligentiam & prudentiam, ut inquireret & perveffigaret omnem scientiam, & sapientior fuit omni homine in scientiâ Dei; & super illum splenduit Dominus, & implevit ipsum spiritu Dei, & occultum sapientiæ manifestavit ei, abstrusa, inquam, sapientiæ, abscondita & recondita omnia: & intellexit mirabilia Dei, portenta ejus, & judicia oris ipsius: & institit facere inter illos mirabilia quæ nunquam creata sunt in quâvis aliâ terrâ nec inter quasvis gentes. Et quia cum ipso erat fortitudo & potentia, & quia

ידו על אלהיהם כי גם בהם
עשה זה שפטים על ידו קראו
את שמו טעות ועקר הנתת זה
השם בלשון מצריים וכותיים וגם
בלשון ארמית הוא אלהי נכר
הארץ:

ובספר אחר מצאתי כי פלאמידי
היוני אחד משרי אנשי המלחמה
אשר הלכו להלחם על טרויה
העיר הגדולה אשר היה במצור
ובמצוק עשר שנים והוא היה
חכם גדול והמציא ליונים מקצת
אותיותיהם אשר חסרו להם מן
המכתב וגם למד קדרות השמש
והלבנה וחכמת עריכת המלחמה
איש על הגלו לצבאותם ולמדה
לבני עמו וכדי לזרזם ולהבינם
את התכמה המפארה הזאת
הוציא לאור הצחוק הנכבד הזה
כשני מחנות יחנו אלה נגד אלה
וגם כל-חלקיו רומזים שרי
המלחמה מקטון ועד גדול כאשר
אבאר אליך:

אחרים אומרים כי לד אבי
הלודיים הוא ואחיו כאשר היו
במחנה עטופים ברעב ובחוסר כל

prævaluit manus ejus contra deos
eorum (nam etiam in illos fecit
Deus judicia per manum ipsius)
vocarunt nomen ejus Thoth. Et
principalis hujus nominis signifi-
catio in linguâ Ægyptiorum, &
Cuthæorum, & quoque in linguâ
Aramæorum, est Deus alienus
terræ.

Et in alio libro inveni, quod Pa-
lamedes Græcus unus ex Principibus
virorum belli qui iverunt ad pug-
nandum contra Trojam civitatem
magnam, quæ fuit sub obsidione &
coarctatione per decem annos; (&
ille vir sapiens magnus, & Græcis
invenit partem Literarum quæ in
scripturâ eorum deficiebant; etiam
docuit Eclipsim Solis & Lunæ, &
scientiam Ordinationis belli, ut unus-
quisque esset juxta vexillum suum
secundum exercitus suos;) hanc do-
cuit filiis populi sui. Et ut exerce-
ret illos & intelligere faceret istam
scientiam pulcherrimam, in lucem
produxit istum Ludum eximium,
ad instar duorum castrorum quæ
castrametarentur hoc è regione il-
lius: & quoque omnes ejus partes
innuunt Principes belli à minore us-
que ad majorem, prout tibi expli-
caturus sum.

Alii dicunt, quod Lud pater Ly-
dorum, ipse & frater, ejus cum es-
sent in castris, deliquium patientes
ex fame & defectu cujuslibet rei,

מצאו מלאכת הצחוק מינים
ממינים שונים וביניהם צחוק
הפספסים הזה וגמרו אומר כי
יום אחד יעברו בכל מיני הצחוק
וישכחו מאכול לחםם ונשכח
הרעב בארץ ויום אחד היו אוכלים
ושותים למלאות נפשם כי ירעבו
וכן יעשו יום יום עדי יעבור זמן
הרעב :

אנשי ארץ הודו מתפארים
עצמם באמרם כי קבלה היא
בידם כי פילוסוף אחד מבני עמם
חכם גדול ובקיא בתכמת התכונה
וההנדסה צצה בן דאהר שמו
ברוב שכלו וברוח בינתו חדש
ומצא הצחוק המפאר הזה והקריבו
לפני בלהיב מלך הודו ואת צורת
הצחוק הזה ותכונתו ומוצאו
ומובאו ואת כל חקיותיו הודע
אותו ויהי כראות המלך את יקר
תפארת המלאכה ורוח גדלת
שכל המחבר אמר לו הנה נא
ידעתי כי איש חכם אתה ראיתי
את מעשה ידיך הנעימים ועתה
שאל מה אעשה לך העמק
שאלה או הגבה למעלה עד חצי המלכות ותעש ויען הפילוסוף

invenerunt artem Luforiam diversarum specierum, & inter ipsas fuit Ludus Psephasim. Et decreverunt quod unus dies præteriret singulis speciebus Ludi, ut obliviscerentur comedere panem suum, & hoc modo etiam famis oblivioni daretur in terrâ. Deinde alio die erant comedentes & bibentes, ut implerent animam suam cum esurirent. Et ita soliti sunt facere, usque dum transfiret indignatio famis.

Homines terræ Indiæ gloriantur de seipsis, dicendo quod Philosophus aliquis de filiis populi eorum valdè sapiens & expertus in scientiâ Astronomiæ & Geometriæ, cujus nomen erat Siffa filius Dâher, in multitudine intelligentiæ suæ & in spiritu scientiæ suæ, innovavit & invenit hunc Ludum præstantem; ipsumque obtulit coram Belhîb rege Indiæ, & figuram hujus, & dispositionem ejus, & exitum & aditum ejus, & omnia statuta ejus nota fecit illi. Et cum Rex videret præstantiam operis, & multitudinem magnitudinis scientiæ authoris, dixit ei, Scio te esse virum sapientem: vidi opus manuum tuarum delectabilem; & jam pete quid tibi faciam; profundè pete, vel altè sursum, usque ad dimidium regni, & fiet. Et respondit Philosophus, &

ויאמר

וַיֹּאמֶר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
הַמֶּלֶךְ לָתֵת אֶת־שְׁאֵלָתִי הַנֵּה
עָרַכְתִּי לִפְנֶיךָ לֹחַ הַצַּחֲקֹק הַזֶּה
בְּנוֹי וּמִסֵּד עַל שְׁשִׁים וָאַרְבָּעָה
בָּתִּים צוּנָא אֶת־עֲבָדֶיךָ הַמִּמְנִים
עַל אוֹצְרוֹת הַתְּבוּאָה אֲשֶׁר יִשְׁמוּ
חֲטָה אַחַת עַל הַבֵּית הָרִאשׁוֹן
וְעַל הַשְּׁנַי שְׁתֵּים וְעַל הַשְּׁלִישִׁי
אַרְבַּע וְכֵן עַל כָּל־אַחַד וָאַחַד
כַּפְּלִים מִן חֲבֵרוֹ עַד סוֹף כָּל־הַבָּתִּים
וְהִיָּה שְׂכָרִי וְיִהְיֶה כְּשִׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת
דְּבָרֵי הַחֲכָם וַיִּכְעַס עָלָיו וַיִּבֹּז לוֹ
בְּלִבּוֹ לֵאמֹר כִּדְבַר אֶחָד הַנִּבְלִים
תִּדְבֹר הָאֱמָנִים לֹא אוֹכֵל כִּבְדְּךָ
בְּמַתָּנוֹת גְּדוּלוֹת כִּי שְׁאֵלָתָּ מִמֶּנִּי
מַעֵט מוֹעֵד כֹּזֵה וְהִיָּיתָ כְּשׁוֹפֵךְ בּוֹ
עַל נְדִיבִים מֶלֶךְ כְּמוֹנֵי הַיּוֹם
הַסְכַּלְתָּ לְשֹׂאוֹל וַיַּעַן הַפִּילוֹסוֹף
וַיֹּאמֶר אֵל נָא יָחַד אִפְּךָ בְּעִבְרֶךָ
וְאִדְבַּרְהָ אִךְ הַפֶּעַם אַחַת שְׁאֵלָתִי
מֵאַתְּ אֲדוֹנִי אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ תִּנֶּה
אוֹתָהּ לִי כִי הִיא יִשְׂרָהּ בְּעֵינֵי
וְאִם קִטּוֹן יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ וְתוֹסִיף לִי
כִּהְנֶה וּכְהֶנָּה וַיֵּרָא הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא
יִכּוֹל לוֹ וַיֵּצֵא אֶת עַבְדּוֹ נָגִיד עַל
הָאוֹצְרוֹת לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּכָל־אֲשֶׁר

dixit, Si inveni gratiam in oculis tuis, ô Rex, ut concedas petitionem meam, ecce disposui coram te Tabulam hujus Ludi constructam & fundatam super 64 domos. Jube nunc servis tuis qui præficiuntur thesauris frumenti, quod ponant super domum primam Triticum unum, super secundam duo, super tertiam quatuor; & sic super quamlibet domum, duplum quam quod erat in præcedenti, usque ad finem omnium domorum: & id erit præmium meum. Cum rex audiret verba hujus sapientis, indignatus est contra illum, & contemptui habuit ipsum in corde suo, dicendo, Uti loquitur unus stultorum, loqueris. An certè non possum te honore afficere donis magnis? quod petis à me rem parvam pusillam, qualis est hæc! Et es tanquam fundens contemptum super principes, viz. super regem sicut ego sum hodiè: stultè petiisti. Respondit vero philosophus, & dixit, Ne quæso excandescat ira tua in servum tuum, & loquar saltem hâc vice: unum petii à domino meo, illud requiram: da illud mihi, nam id placet in oculis meis. Et, si parum sit in oculis tuis, addas mihi tantundem iterum. Tum videns rex quod nil poterat in ipsum, jussit servum suum thesauris præfectum, ut faceret illi prout petierit. Quando

שאל וכאשר בא האיש לעמוד על
מתכונת החטים אשר בקש
הפילוסוף כי עצמו מספר חדל
לספור כי אין מספר ובהתבהלה
הלך אל המלך וכן אמר לו יהי
המלך ארוננו לעולם לעשות רצונה
הפצתי לא עברתי ממצותיך אך
ורק המלך צויתני דבר שאי אפשר
לשמוע יען וביען שאלתי בקציר
ואין בכל-ארץ מלכותך מסכנות
דגן יספיקו להכיל כל-החטים
אשר שאל ממך כי לא יספר ולא
ימד כי אם בחכמתו ערום יערים
ויהי כשמוע המלך את דברי
הממנה ויתמה על רוב חכמת
הפילוסוף וישלח ויקראהו אליו
ויחבקו וינשקו וכה דבר אליו
עתה ידעתי כי חכם אתה בחכמת
האלהים על פיה ישק כל-עמי
ואתה תהיה אוכל לחם על שלחני
ויהי עם המלך ויהי לו כרע באח
כל-ימי חייו:

ובספר ישן נושן מצאתי כי חכם
אחד מחכמי הפרסיים חבר זה
הצחוק בעבור ארדשיר מלך פרס
הוא אחשורוש כי הוא שם נופל

autem venit vir ille ut insisteret
super summam Triticorum quam
quæsierat Philosophus, & nume-
rosiora essent quam ut numerare
posset, abstinuit à numerando, quia
nullus erat numerus. In perturba-
tione itaque veniens ad Regem, sic
dixit illi, Vivat Rex dominus noster
in æternum: volui quidem facere
voluntatem tuam, nec transgressus
sum mandata tua: verum, ô Rex,
jussisti mihi rem impossibilem ad
audiendum: nam revera quæsi in
messe, & in totâ terrâ regnorum tu-
orum non sunt thesauri frumenti qui
sufficiant ad continendum triticorum
summam quam à te petiit, quia non
potest numerari nec mensurari, ve-
rum in sapientiâ suâ callidè agit te-
cum. Et fuit, cum audiret Rex
verba præfecti, miratus est ob mul-
titudinem scientiæ philosophi: &
misit & accersivit illum ad se, &
amplexus est & osculatus est ipsum:
& ita dixit ad illum, Jam scio quod
sapiens sis in sapientiâ Dei: ad os
tuum gubernabitur totus populus
meus, & tu eris comedens panem
ad mensam meam. Et vixit cum
rege, fuitque illi instar focii & fra-
tris omnibus diebus vitæ suæ.

Et in libro quodam vetustissimo
inveni, quod sapiens aliquis de sapi-
entibus Persarum composuerit hunc
Ludum, propter Ardeshir regem
Persiæ, ipse Achashveros: nam est

לכל-

לכל-מלכי פרס ואכזר הוא ומי
 יעורנו מן המדה הרעה הזאת
 על כן כון המחבר במשל הצחוק
 הזה ללמד סתום מן המפורש
 על ידי תקון משלים ודמויים
 אגמרה בסימני ואסברה בהדמיות
 ליה להוציא אליו בענינה למען
 תפוש אותו בלבו לבלתי התאכזר
 על עמו וצאן מרעיתו רק יצדק
 מדותיו כפי הראוי על פי התורה
 ויתגלגלו רחמיו עליהם וישכיל
 וידע כי ברוב עם הדרת מלך
 אוכלוסיו ושרי מלחמותיו המגנים
 עליו ואם יכשל עוזר ונפל עוזר
 וכח אין לו לעמוד לפני אויב ועל
 כן בדא מלכו את הצחוק הזה כדי
 שיחנה ממנו המלך עצה ותושיה
 כי כאשר בצחוק הזה המצחק ראוי
 לשם מגמתו לשמור ולהגין בעד
 העם ולא יפקד מהם איש כי הם
 עמוד אשר בית הנצחון תלוי עליו
 ואם ימותו אנשיו ישאר הוא לבדו
 והיה כל מוצאו יהרגו ועל כן
 קרא שם הצחוק הזה שטרנג כי
 בלשון פרסי רוצה לומר צער
 המלך או תוכחה למלך כאשר
 אבאר אליך:

nomen quod convenit omnibus re-
 gibus Persiæ. Crudelis erat; & quis
 fuscitaret illum ab isto malo more?
 Ideoque intendebat author per para-
 bolam hujus Ludi docere occultum
 ex manifesto, per dispositionem pro-
 verbiorum & similitudinum. Docuit
 eum per signa, & erudit illum per
 similitudines, ut produceret illi hocce
 argumentum, & prehenderet ipsum
 per cor ipsius; ut non esset crudelis
 contra populum suum & oves pa-
 sturæ suæ: verum accommodaret
 mores uti decebat, secundum Le-
 gem, & convolverentur misericordiæ
 ejus super ipsos, & intelligeret &
 sciret quod in multitudine populi sit
 gloria regis, exercitus ejus, & prin-
 cipes bellorum ejus qui defendunt
 ipsum: &, si impingat auxiliator,
 tum cadet adjutus; & nullæ erunt
 vires ut possit persistere coram ini-
 micis suis. Idcirco invenit hunc Lu-
 dum, ut ex illo rex perciperet utile
 consilium & eruditionem. Nam pro-
 ut in hoc Ludo, is qui ludit debet
 ponere scopum suum ut populum
 suum protegat, ne deficiat ex illis
 vir: nam illi sunt columna, à quâ
 domus victoriæ dependet: &, si mo-
 riantur subjecti ejus, manebit ipse
 solus, & quicumque invenerit eum,
 interficiet ipsum. Ideoque vocavit
 hujus Ludi nomen Shatrang, quod
 linguâ Persicâ vult dicere, Molestia
 regis, vel Increpatio in regem, sicut
 explicaturus sum tibi.

יש מתיחסים הצחוק הזה לכליון
אחד משבעה חכמי יון ויש לאחרים
ואין מכריע ואין ספק כי מימי קדם
קדמתה כי כן בא זכרוננו בספרים
קדמונים והיותר נראה בעיני כי
בני פרס המציאוהו יען כי בכל
מקומות אשר הגיע אליהם דבר
זה הצחוק משתמשים בו בלשון
פרסיים זה הוא אשר מצאתי על
ענין מציאותו:

להצחוק הזה יש שמות וכנויים
הרבה והן לפי לשונות ובטוי
הנעת האמות והגויים אשר הגיע
עליהם זה הצחוק: יש קורין אותו
שטרנג והוא לשון פרסי כי כאשר
אמרנו למעלה ענינו צער או
תוכחת המלך ולפי דעת אחרים
שטרנג רוצה לומר שש מינים
ורומו לששה הדברים כלולים בזה
הצחוק המלך והמלכה הפיל
הפרש הרוח והרגל: יש שקורין
אותו שק אסקקי ואשחקי והם
כלם מלות משחתות מן ששה כי
בלשון פרסי הוא המלך:

עתה באתי לבאר לפניך צורת
הלוח אשר מצחקים עליו: תבנה

Sunt qui hunc Ludum attribuunt
Chiloni, uni 7 sapientum Græciæ.
Sunt qui aliis: & nemo conciliat.
Sed nullum est dubium, quin à
diebus antiquis fuerit antiquitas
ejus; nam sic venit ejus mentio in
libris antiquissimis. Sed quod ma-
gis verisimile in oculis meis, est
quod filii Persiæ invenerint eum,
propterea quod in omnibus locis ad
quos pervenit res hujus Ludi, in
eo utantur linguâ Persarum. Hoc
est quod reperi de negotio inventio-
nis ejus.

Huic Ludo sunt varia Nomina
& Cognomina. Suntque secundum
linguas & pronuntiationem natio-
num & gentium ad quas hicce Lu-
dus pervenerit. Sunt qui vocant
eum Shatrang, cujus significatio
linguâ Persicâ, uti diximus suprâ,
est Molestia aut Increpatio Regis.
Secundum aliorum opinionem, est
Shesh-rangh, id est, sex species;
innuit nempe 6 res huic Ludo com-
petentes: sc. Rex, & Regina, Ele-
phas, Equus, Ruch, & Pedes. Sunt
qui vocant illum Scach, & Escachi.
Hæc autem omnia sunt vocabula
corrupta à Shâh, quod in linguâ
Persicâ est Rex.

Jam venio ad declarandum tibi
formam Tabulæ supra quam lu-
dunt. Ex cedro construes Tabu-

לוח

לוח ארז רבוע יהיה כארכו כן
רחבו ועליו תציר תכן לבנים
מרבעים ויהיו לבתים שמונה על
שמונה ותהי הלבנה לאבן משכית
אחת ארמה ואחת שחורה וגון
מגון שונה להבדיל בינותם זאת
תהיה צורת הלוח לוח ארז אף
כי מלכים ושרים זהב להם היו
עושים אותו מן כל-עץ יקר ונחמד
למראה ומאבנים טובות איש
מאשר תשיג ירו:

ואלה שמות חלקי הצחוק
הזה ותאריהם כפי מדרגותם
ומעלותיהם המלך הראשון במעלה
וגדלה ובלשון פרסי מכנה שיה
ועל שמו נקרא הצחוק שיה דרך
עלוי ושבח:

והשני לו היא המלכה גברת
ממלכות והיא הנקראת בלשון
פרסי פרזאן ויש אומרים כי הנחת
זה השם מורה משנה למלך כי אין
מדרכי המלכות לצאת למלחמה
והוא יושב ראשונה במלכות
ונותנים עליו הוד מלכות וכל-
אחד מאלו השנים יש להם שלשה
שרים נכבדים מוכנים לשרתם בעצה וגבורה למלחמה שם הראשון

lam quadratam: sicut longitudo sic
est latitudo ejus: & super ipsam for-
mabis dispositionem Laterculorum
quadratorum, qui erunt in octonas
domos super octonas. Sitque Later-
culus lapis pictus, unus ruber, alter
niger: sit nempe color à colore di-
versus, ad discriminandum inter ip-
sos. Hæc fit forma Tabulæ, Ta-
bulæ, inquam, cedrinæ; quamvis
reges & principes, qui abundant
auro, soleant facere eam ex omni
ligno præstanti desiderabili ad visum,
vel ex lapidibus pretiosis: unusquis-
que prout attingit manus ejus.

Hæc sunt nomina partium hujus
Ludi & formæ earum, secundum
gradus suos & dignitates suas. Rex
primus est in excellentiâ & digni-
tate: & in linguâ Perficâ nominatur
Shâh; & à nomine ejus vocatur hic
Ludus Shâh, per modum excellen-
tiæ & dignitatis.

Et illi secunda est Regina Do-
mina regnorum; & vocatur linguâ
Perficâ Pherzân. Sunt autem qui
dicunt quod hujus nominis derivatio
notet Vicarium Regis, cum non sit
de consuetudinibus reginarum exire
ad bellum. Ipse sedet primarius in
regno, & illi dant decus regni. Et
unusquisque ex istis duobus habet
tres principes honorificos, paratos
ad serviendum illis, consilio, & for-
titudine, & bello. Nomen primi

בלשון פרסי פיל וכמו כן בלשון
חכמינו נקרא גם כן פיל וידוע כי
בני קדם משתמשים בפילים
לבנות עליהם מבצר כשהיו הולכים
למלחמה ואולי ירצה בו השר
הממנה על הפילים:

והשני לו הוא בשם פרש והוא
השר אשר ראש הפרשים רוכבי
סוסים:

והשלישי הוא הנקרא רוק או
רוח בלשון פרסי ויש מחלוקת
בפירוש זה השם יש אומרים כי
הוא שם עוף גדול עד מאוד
ונקרא גם כן אלענקא אחרים
מפרשים מגדל עוז וחזק וכל-אחד
מאלו השרים נקראים בשם המלך
או המלכה ויש להם איש אחד רגלי
עומד לפניהם נקרא רגל:

ואם באתי לפרש אליך דמות
תבנית צורות כל-חלקי הצחוק
הזה יכלה הזמן והמה לא יכלו כי
אם כל-אחד הולך אחרי יצר
מהשבות לבו ולב בני עירו ובצחוק
הזה תעשה שתי מערכות
שונות זו מזו לא ראי זה כראי
זה אחד שחור ואחד אדום כעין
הבתים:

linguâ Perficâ est Phîl: linguâ quo-
que Doctorum nostrorum vocatur
Phîl [i. e. Elephas]. Et notum est
quod Orientales utebantur Elephan-
tibus ad ædificandum super eos mu-
nitionem, quando exhibant ad bel-
lum. Fortassis per istum vult Prin-
cipem Elephantibus præfectum.

Isti secundus est nomine Pharas,
& ipse est Princeps qui est caput
Equitum equis infidentium.

Tertius est qui vocatur Roc seu
Ruch linguâ Perficâ. Est autem
dissensus in hujus nominis interpre-
tatione: nam sunt qui dicunt quod
sit nomen Avis valde magnæ, quæ
etiam vocatur Al-Ankâ. Alii ex-
ponunt esse Turrim fortem & ro-
bustam. Et unusquisque ex istis
Principibus vocatur de nomine Re-
gis aut Reginae. Habentque *singuli*
virum aliquem peditem qui stat co-
ram ipsis, & vocatur Pedes.

Et, si aggrederer explicare tibi
similitudinem fabricæ figurarum
partium hujus Ludi, consumeretur
tempus, nec tamen illæ absolveren-
tur. Sed unusquisque it post fig-
mentum cordis sui & cordis filio-
rum civitatis suæ. At in hoc Ludo
facis duas ordinationes, quarum una
diversa est ab alterâ: non color hujus
secundum colorem alterius: unus
niger, alter ruber, secundum colo-
rem domorum.

והנה

הנה בארתי לך תבנית תבנית
הלוח אשר כשרה הארץ יחשב
וכל חית ערת אבירים ישחקו שם
ונחלק השרה לשמונה על שמונה
טורי בתים אחר ארום ואחר
שחור: תבן לך הלוח בדרך אשר
בית הראשון מן הטור הראשון
לצד ימין יהיה ארום ואז תקח
את מלך ארום והעמדת אותו על
כסא מלכותו בבית בבית הרביעי
שהוא שחור ואת המלכה תשיב
בבית החמשי והוא ארום ואת
הכלל הזה תקח בידך כי לעולם
המלכה יושבת בבית ממין גונת
ופיל המלך בצד מלכו תשים בבית
השלישי ופיל המלכה סמוך לה
בבית הששי ומעמד פרש המלך
בבית השני יהיה ושל המלכה
בבית השביעי ויצא הרוח ויעמוד
ואצל כל פנה יארום בבית הראשון
והשמיני ושמונה איש רגלי יעמדו
יחדיו על הטור השני כל אחד
לפני ארונו לשרתם ולהלחם
מלחמותם ובסדר הזה יערוך בעל
מלחמתך את אנשי צבאו מקצהו
ויערכו מערכה לקראת מערכה קרב אחד
מקצה מזה וקרב אחד מקצה מזה:

Ecce jam explicui tibi fabricam dispositionis hujus Tabulæ, quæ sicut ager terræ reputatur, tota cetera & congregatio fortium ludent ibi. Iste ager distribuitur in 8 ordines domorum, quarum una rubra est, altera nigra. Aptabis tibi Tabulam eo modo, ut ordinis primi domus prima quæ est ad latus dextrum tuum, sit rubra: & tunc sumes regem rubrum ipsumque constitues super thronum regni sui in domo, viz. in domo quartâ, quæ erit nigra: & Reginam federe facies in domo quintâ, quæ erit rubra. Et hanc regulam sumes in manu tuâ, quod Regina semper sedeat in domo sui coloris. Elephantem Regis pones ad latus regis sui in domo tertiâ; & Elephantem Reginæ prope ipsam in domo sextâ. Et statio Equitis Regis in domo secundâ erit; & Eques Reginæ in domo septimâ. Et egredietur Ruch & itabit, & ad singulos angulos infidiabitur in domo primâ & octavâ. Et 8 viri Pedites itabunt simul super ordine secundo, unusquisque coram domino suo, ad serviendum eis, & ad bellandum bella eorum. Et juxta hunc ordinem disponet adversarius tuus viros exercitus sui, ab alterâ extremitate. Et disponent aciem contra aciem, prælium ab unâ parte hinc, & prælium ab alterâ parte illinc.

ואלה מסעיהם למוצאיהם על פי
חקי הצחוק הזה ותורותיו בדת
פרס ומדי ולא יעבור איש ולא ישנה
את תפקידו לפקודתם בעבודתם
ויהי בנסעם מקדם הרגל הולכת
ראשונה ורגליהם רגל ישרה בית
אחת בית לעמתן לא תשובנה
בלכתן אף כי בתחלה יש להן
רשות ללכת שתי בתים ואם
לשלול שלל ולבוז בו כונתן כיורה
חצים צדה יורה מימנם
ומשמאלם: הרוח הולך במעגלי
יושר אל כל אשר יהיה חפץ הרוח
ללכת ילך אף אין דבר יהיה חוצץ
בין המקום אשר הוא שם למקום
אשר יבוא שמה: והפרש טולה
על מרכבה מרקדה מדלג ומפסיע
פנים ואחור על ראשי האנשים
אנשי המלחמה ומקפץ על טור
אחד והולך לטור האחר לבית
אשר נגדו והופך לימין או לשמאל
ויושב בבית הפמוך לו משנה
בצבע מן הבית אשר יצא משם:
והפיל מפיל אימה והולך לכל צד
שירצה באלכסון אם לא יהיה
טעם מפסיק בינו למקום אשר ילך
אליו ואינו משנה צבע לעולם

Ista sunt itinera eorum secundum
exitus eorum, secundum hujus Ludi
statuta, & Leges ejus, secundum
Leges Mediæ & Persiæ quas non
transgrediatur quisquam, nec alte-
rabit nec mutabit commissionem
suam secundum mandatum suum
in functione suâ. Cum initio pro-
ficiscuntur, Pedes incedit primò,
quorum pes est pes rectus: per do-
mum post domum recta tendunt;
nec revertuntur cum incedunt:
quamvis in principio sit illis privi-
legium eundi per duas domos. Sed
si ad prædandum prædam & ad spo-
liandum sit intentio eorum, tan-
quam sagittarius ad latus jacet ad
dextram vel ad sinistram. Ruch
incedit per semitas rectas; quo-
cunque erit voluntas Rucho eundi,
ibit: verum ne sit aliquid discrimi-
nans inter locum ubi est & locum
ad quem venturus est. Et Eques
ascendit super currum saltantem,
saltat & insultat super capita viro-
rum belli antè & retrorsum;
transilitque unum ordinem, & ten-
dit ad alterum, in domum quæ est
è regione ipsius, vertitque se vel ad
dextram vel ad sinistram, & residet
in domo sibi proximâ, quæ colore
diversa est à domo ex quâ venerat.
Et Elephas incutit terrorem, & in-
cedit versus quamlibet partem obli-
què, si non sit aliquid impediens
inter ipsum & locum ad quem ten-
dit; & nunquam mutat colorem.

אך ורק המלכה כי עליה מוטלת
שמירת ארונה הולכת בכחה
בכל-אות נפשה והליכות כלם לה
מלבד אשר לא תשנה את צבע
ביתה כדרך הפרש ואינה מקפצת:
המלך יושב על כסא מלכותו ואינו
צועד כי אם מבית לבית ואינו
יוצא מפתח ביתו בכל-עת רק
אם השעה צריכה לכך ואם אחד
מן העם במסעו לפי דתי המלחמה
הזאת יגיע אל מקום אויבו או
יש לו כח לגרשו ממושבו ולשבת
תחתיו או אם אחד מן אנשיו יהיה
ברוחק ובצער ובלכתו יכול לבוא
אל בית אחר להיות סמוך לו לעזור
לו ולהציל לו מרעתו אל ימנע טוב
מבעליו אך אל יבהל ברוחו לכעוס
נגד אויבו השמר פן ואל אם הכה
אותו יפתח לו את-הדרך והאורב
יקום ממקומו ורעה לו מכל-הרעה
אכן איש חכם הוא הרואה את-הנולד
וכל-מעגלותיו מפלס ושוקל בפלס
חשיבות ומדרגת כל-השרים ומי
ומי הקודם לחברו לעזר ולהועיל
ולא תאבד נפש אחד מהם זאת
ואין צריך לומר עוד כי המלך גדול

Attamen Regina, cui incumbit custodia domini sui, incedit propriis viribus per omne desiderium animæ suæ, & quævis itinera sunt illius, præterquam quod non mutet colorem domus suæ uti solet Eques, nec saltet. Rex sedet super folio regni sui: & non graditur nisi de domo in domum: nec incedit à portâ domus suæ quovis tempore, nisi horâ necessitatis ad hoc. Et si aliquis ex populo in profectioe suâ juxta leges hujus belli pervenerit usque ad locum inimici sui, tum erunt ipsi vires expellendi illum è sede suâ, & sedendi in loco ipsius. Vel si aliquis ex viris ejus fuerit in oppressione & angustis, & in ambulatione suâ poterit pervenire ad domum aliam, ut sit prope eum, ut juvet ipsum liberetque ipsum à malo suo, non cohibebit bonum ab Heris suis. Verum ne præcipitetur spiritu suo ad indignandum contra inimicum suum, caveat, ne fortè, si percusserit inimicum, aperiat ipsi viam; & insidiator surgat de loco suo, & malum ipsi sit præ omni malo. Verum vir sapiens est qui observat futurum, & omnes vias suas præponderat, & bilance ponderat dignitatem & gradum omnium Principum, & quis, quis, *inquam*, præferendus sit alteri, vel ad auxilium vel ad utilitatem, ne pereat vel una anima eorum. Hoc, & non opus est amplius dicere, quod Rex sit

מכלם

מכלם ויש לו כח להציל ולעזור
את-עמו אבל אין שריו ועבדיו
מניחים אותו לצאת כי הוא כמוהם
עשרה אלפים ובמותו יקח הכל
המלך אויבו ויהיה קץ המלחמה ומן
האנשים אשר הלכו עמו למלחמה
המלכה קודמת לכל-אדם כי
דרכיה דרכי נועם ויש לה כח
וגבורה לעשות חיל יותר מכל-
השרים אשר אתה : ואחריה יצא
הרוח כי לו יד ושם על הגבורים
ושולח עורו מארבע רוחות המחנה
לשמור את אנשיו ולהשמיר ולהרוג
באויביו : הפיל חשוב במעלה ושבת
על הפרש אך אמנם לפי שהפיל
הולך באלכסון על בתי צבע אחד
ואינו יכול ללכת אנה ואנה ואין לו
דרכים כמו הפרש לעזור למלך
על האויב חסים על הפרש יותר
מהפיל :

גם לרבות את הרגל איש רגלי
אשר אם בכתו וגבורתו פנה דרך
פניו וישע אהליו בטור האחרון אשר
המלך אויבו ושריו חונים עליו אז
אדוניו ימליכהו תחת המלכה אך
אם עוד בחיים חיתה יהיה לראש

magnus & præ omnibus, habeatque potestatem liberandi & auxiliandi populum. Verum Principes & Servi ejus non permittunt ipsi egredi : nam ille est sicut decem millia eorum, & per mortem illius Rex adversarius accipiet omnia, eritque finis belli. Sed inter homines euntes cum illo ad bellum, Regina præfertur cuivis homini ; nam viæ ejus sunt viæ suavitatis, habetque vires & potestatem præstandi virtutem magis quam cæteri Principes qui cum ipsâ sunt. Et post ipsam prodit Ruch ; nam ei est manus & nomen supra reliquos fortes. Mittet auxilium suum à quatuor plagis castrorum, ad conservandum viros suos, vel ad perdendum inimicos suos. Elephas dignitate & laude æstimator præ Equite. Verum quia Elephas incedit tantum obliquè super domos unius coloris, & non potest migrare huc vel illuc, & non habet vias auxiliandi Regem contra inimicum, uti habet Eques ; ideo parcent Equiti magis quàm Elephantanti.

Jam ad dignitatem peditis, viri pedestris, qui si viribus & potentiâ suâ ita expediat viam coram se, ut figat tentorium suum in ordine ultimo in quo rex adversarius cum suis principibus castrametatur ; tum dominus ejus regnare faciet ipsum loco Reginae. Verum si illa sit adhuc in vivis, tum erit primarius vel

דלשר

ולשר צבא תחת אחר הנהרג
 במלחמה והיה שכרו: אנשי הצבא
 הורגים בכל-שונאיהם רק אל
 המלך אף כי בעל מלחמתם אין
 באים עליו בפתע פתאום אלא
 חולקים לו כבוד כי כאשר המלך
 נדחה לצאת מפני לוחציו ודוחקיו
 אומרים לו שיה כלומר המלך
 השמר לך ושמור נפשך מאוד ואף
 כי אין מדרכו לצאת וללכת פי אם
 מבית לבית יכול בשעת הדחק
 אם המקום פנוי בינו ובין רוחו או
 רוח המלכה ללכת אל בית אחר
 מהם והרוח יעמוד סמוך לו לחומת
 נחושת בצורה ואם בכל-אלה לא
 יוכל להמלט מידם כי השיגו אויביו
 עד אפס מקום למלך לנשות ימין
 ושמאל מתרים בו התראה אחר
 התראה באמרים אליו שהימת
 רוצה לומר המלך מת או המלך
 מכור בשגעון ותמיהון לבב וקרוב
 הווי למיתה כי קל מהרה יבוא
 אידו: ולמנצח היקר נחכבוד כי
 גבר על אויביו:

dux in exercitu loco alterius alicu-
 jus interfecti in bello; quod erit
 merces ejus. Viri exercitus interfici-
 unt quosvis inimicos suos: verun-
 tamen contra regem quamvis ad-
 versarium non veniunt subito & re-
 pente, sed impertiuntur ipsi hono-
 rem, quod quando rex sit impulsus
 ad exeundum propter oppressores
 arctantes ipsum, dicunt illi Shâh:
 ac si quis diceret, ô Rex, cave tibi,
 & custodi animam tuam valdè. Et
 quamvis non sit de viâ suâ egredi &
 migrare nisi de domo in domum,
 horâ tamen arctationis, si visus fit
 locus aliquis inter ipsum & Ruchum
 suum vel Ruchum Reginae; poterit
 concedere ad domum unius eorum,
 & Ruch stabit juxta ipsum ad instar
 muri ahenei munitissimi. Et, si
 omnibus istis non poterit evadere ex
 manu eorum (quippe affecuti sunt
 eum inimici ejus donec non sit regi
 locus ad declinandum vel ad dex-
 tram vel ad sinistram) tum adhuc
 monebunt eum monitione post mo-
 nitionem, tandem dicendo ad illum
 Shâh-mât, i. e. Rex mortuus est, aut
 Rex percussus est amentia & stupore
 cordis, & proximus est morti. Nam
 velocitè citò venit calamitas ipsius.
 Victori autem erit honor & gloria,
 quia prævaluit contra inimicos suos.

HISTORIA DE LA URBANIZACION

La historia de la urbanización en el país, desde la época precolombina hasta la actualidad, ha sido un proceso constante y dinámico. En la época precolombina, las ciudades eran centros de poder y comercio, donde se desarrollaba la vida social y económica. Durante la época colonial, las ciudades se convirtieron en el eje central de la vida política y administrativa. En la actualidad, las ciudades siguen siendo el motor del desarrollo económico y social del país.

El proceso de urbanización ha sido influenciado por diversos factores, como la migración, el crecimiento demográfico y el desarrollo económico. En la actualidad, se observa una tendencia hacia la concentración de la población en las grandes ciudades, lo que genera importantes desafíos en términos de infraestructura, servicios públicos y medio ambiente.

Para enfrentar estos desafíos, es necesario implementar políticas y estrategias que promuevan un desarrollo urbano sostenible y equitativo. Esto implica mejorar la infraestructura, fortalecer los servicios públicos y promover la participación ciudadana en la gestión urbana.

En conclusión, la historia de la urbanización en el país es un reflejo de su desarrollo social y económico. Es importante seguir trabajando para mejorar la calidad de vida en las ciudades y promover un desarrollo urbano sostenible para las generaciones futuras.

HISTORIA NERDILUDII,

HOC EST DICERE,

TRUNCULORUM;

CUM QUIBUSDAM ALIIS

ARABUM, PERSARUM, INDORUM, CHINENSIIUM,
& aliarum Gentium Ludis tam Politicis quàm Bellicis, plerumque
Europæ inauditis, multò minùs visis: additis omnium Nominibus in
dictarum Gentium Linguis. Ubi etiam Classicorum Græcorum &
Latinorum loca quædam meliùs quàm hætenùs factum est explicantur.

I T E M,

Explicatio amplissimi CHINENSIIUM Ludi, qui eorum^f Politiam
& modum perveniendi ad Dignitates in Aulâ Regiâ exponit, & egre-
gio ac peramplo Schemate repræsentat.

De Ludis Orientalibus Lib. 2^{dus}, quem horis succisivis congeffit

THOMAS HYDE, S. T. D.

Linguae Arabicæ Professor Publicus in Universitate Oxon.

Protobibliothecarius Bodleianus.

Præmittitur præcipuarum Materiarum Elenchus.

ALL FOR ONE AND ONE FOR ALL

THE NEW YORK
LIBRARY

OF THE
CITY OF NEW YORK
AND
THE LIBRARY OF THE
NEW YORK HISTORICAL SOCIETY

THE NEW YORK
LIBRARY

OF THE
CITY OF NEW YORK
AND
THE LIBRARY OF THE
NEW YORK HISTORICAL SOCIETY

V I R O

A M P L I S S I M O

E T

D O C T I S S I M O

D^{no} J O H A N N I H A M P D E N

J U N I O R I , A R M I G E R O ,

P I E T A T I S E T B O N A R U M

L I T E R A R U M F A U T O R I ,

H O C C E

O P U S C U L U M

H U M I L L I M E O F F E R T G O N S E C R A T Q U E

A U T O R .

E P I S T O L A
D E D I C A T O R I A.

HICCE Libellus, Vir Ornatissime, ante multos annos conscriptus, jam tandem in publicum prodire gestiens, benigniorem Tuum, aut Fauſti Syderis, Aſpectum & Tutelam obnixè petit. Idque non quaſi Tibi Gratum facere poſſim, ſed potiùs primo in loco (Gratitudine id poſtulante) ut hanc naſtus opportunitatem, jure debitas, propter tam promptè in me collatos Favores, reddam Gratias, eaſque maximas. Deinde, ut Tibi, tanquam Judici maximè idoneo, hoſce meos Labores ſubmittam. Cùm enim inter iſta Orientalia, Claſſicorum Scriptorum aliquammulta in hoc Libello exponantur Loca, eaſque, ut ſpero, rectiùs quàm haſtenùs factum eſt propriis ſuis Ludis applicata; cùmque, in quâvis politiore Literaturâ tam Græcâ quàm Latinâ, Te non ſit ornatior alter, operæ pretium fore credebam ad Te optimum & æquiſſimum harum rerum Æſtimatorem appellare: ut ſi ſecurus quòd Tuo Arbitrio *non cadat, ſed recto ſtet Talo* Libellus, Te *Calculus albus* adjiciente, de aliorum in hiſce rebus cenſurâ non ſim valdè ſolicitus.

Nec tantùm ut limatiſſimo Tuo in hac parte Judici fretus hoc facio, ſed &, ut pro Tuâ in rem Literariam, me rogante, Liberalitate maximè gratus: quæ quidem Liberalitas eò plùs æſtimanda eſt, poſt tot & tam injuſtas Exagitationes, quibus Tua multùm imminuta fuit & penè exhausta Subſtantia. Et tamen poſt omnia, non deſinit Tua Benevolentia

EPISTOLA DEDICATORIA.

nevolentia nec erga Literas nec erga Reformatos ad nos confugientes, quorum multos, ob Religionis Amorem, constante & indefatigatâ Munificentia alis, & annuis Stipendiis sustentas.

Scio quidem Te talem esse qui Laudem nec quæris, nec eâ à nobis indiges: nam quid opus est verbis, cum Facta videamus, quæ loquuntur melius quàm imbecillis calamus eloqui valeat? Nihilominus tamen, Amicos vera dicere nil vetat: ideoque quamvis alia multa taceam, hoc non possum tacere, quòd, Te procurante, aliquando proditutum sit quoddam antiquissimæ Literaturæ Genus (cujus parvum aliquod Specimen redeunte Anno fortè lucem visurum sit) ad quod (ut Europæ jam primùm producat, & literato Orbi postliminiò reddatur) in bonarum Literarum Decus, & Doctorum ac Curiosorum commodum & delicias, sumptus facere non detrectasti.

Plura hoc tempore addere supersedeo, humiliter rogando, ut hæc (uti reverà res est) ex grati animi affectu processisse interpretari velis, ab eo qui est

*Dabam è Bibliothecâ
Publ. Oxon. X. Nov.
MDCXCIV.*

Tuæ Amplitudinis sincerus

& promptissimus Servus

THOMAS HYDE.

P R Æ F A T I O

A D L E C T O R E M.

INTER eos, qui de Ludis scriptitârunt, pauci sunt qui susceptum pensum ritè absolverunt; idque partim quia aliqui eorum obiter & tanquam Parergon eos tantùm tetigerunt, & non ex professo tractârunt; ideoque non rimati sunt omnia quæ ad illum Scopum faciebant: partimque quia tam ii qui obiter quàm qui ex professo eos tractârunt, Linguis Orientalibus destituti in ipso limine titubârunt, statuendo Shahiludium esse Romanorum Latrunculos, cùm id reverà non fuerit illis notum: & iste error in principio, malè posito fundamine, illos postea in alios errores duxit.

Aquam itaque eruditorum manibus hac in parte hæere videns, animum induxi hanc rem, Orientalis Literaturæ ope feliciore successu præstari posse. At postquam hunc, qualiscunque sit, Libellum conscripseram, multos annos in Angulo jacere sinebam, subdubitans an eundem evulgarem. Sed tandem jacta est Alea, ut è tenebris erutus lucem videat, & tanquam Præludium aliorum Opusculorum quæ præ manibus habeo, pradeat. Abito itaque, & jam

Parve — Liber ibis per urbem.

Et nunc ad finem vergente anno, & instante Saturnalium Romanorum tempore (vel quando nobis etiam Ludis vacare liceat in Natalitiis Feriis) ut canit Horatius Lib. 2, Satyr. 7,

— Age, libertate Decembri

Quando ita Majores voluerunt, utere.

Et cùm hoc sit præcipuum Ludorum tempus, Lectori hanc novi anni Strenam porrigo, suadens ut sequatur Martialis consilium Lib. 4, Epigr. 14, ad animi refectionem moderatè ludendo,

Paullùm sepositâ severitate,
Dum blandâ vagus Aleâ December
Incertis sonat hinc & hinc Fritillis,
Et ludit rota nequiore Talo,
Nostris otia commoda Camœnis.

Prius

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Prius autem quam manum de Tabulâ tollam, Lector monendus est, quòd in Ludis puris putis Orientalibus seu in solo Oriente usitatis, ludendi modos, quantum possum, docere satago. Sed in aliis quibusdam Ludis in Europâ benè notis, quamvis origine Orientales sint, ludendi modos non semper prosequor, cum ferè quisque me multò meliùs eos calleat, & me tales docere queat. Meus autem de Ludis scribendi Scopus, quem me attigisse spero, est quos tractavi Ludorum & omnium rerum ad eos spectantium Nomina docere, artem circa illa criticam exercere, veterum de eis loca explicare, eaque propriis suis Ludis applicare, & singulorum Ludorum Originem & Inventorum & Antiquitatem perscrutari. Hæcque ritè præstitisse, mihi ipsi planè sufficit, & aliis sufficere posse censeatur.

Si autem alicui omnes ludendi modos nostratibus notas persequi libet, eum ad Libros lusorios Anglicè scriptos remitto, & ut tales inde petat relinquo: cum hoc solum scripto tradidisse, integrum Librum implevisset, & hunc nostrum ultra justam molem excrescere fecisset. Hoc tamen de quovis Ludo heic in genere dicatur, quòd sc. ludendi methodo prius probè perspectâ, quisque pro virili propriam suam innatam artem colere & astutiam adhibere debet, ut suas partes tueri, & adversarium vincere & pessundare possit; quod à cujusque meliore indole & diligentia & iudustria pendet. Nam quamvis omnes per easdem Regulas primò ludere discant, alii tamen postea per insigniorem perspicaciam & peculiarem genium naturalem alios sæpe vincere & superare valeant. Et hoc certè nec doceri nec ullis præceptis alicui instillari aut cum eo communicari potest; sed, ubicunque sit, ingenitum est & nativum, per praxin & exercitium crescit, & pro natâ occasione prudenter adhiberi solet. Ideoque cum prolixæ in hac parte Instructiones semper mihi supervacaneæ habitæ fuerint, vel prorsus ab eis abstinere, vel saltem parcius de eis agere commodius visum est. Vale.

E L E N C H U S

C O N T E N T O R U M

LIBRI SECUNDI.

DE Nerdiludii Nominibus in variis linguis, 217, 218. Quid hoc Nominis significetur, 218. Refutatur Arabum derivatio à Rege Ardeshr, & Glossator Talmudicus & Phil. Aquinas, 218, 219, 233, 234, 259. Nomina Hibernica, 219. Alvei seu Tabellæ nomina variis linguis, 220. Alvei magnitudo, 221. Alvei forma, & ductuum Nomina, 221, 222, 223, 224. Emendantur Ovidius & Quintilianus & Cicero, 222, 223. Jactuum seu Punctorum nomina, 224. Drama seu Comædia Persica, 225. Josephi historia dramatica, 225. De Tesseris seu Aleis & earum nominibus in variis linguis, 227, 228, &c. Quid sit datatim ludere, 228. Humani Corporis Os cubicum, 229. Punctorum nomina, 229. De Calculis seu Orbiculis, & eorum nominibus, 230. De Calculorum materia, 231. Quid sign. Nerd, & de Trunculis Leoninis, 232, 233. Emendatur Locus Talmudicus, 233. De Turricula, Fritillo, &c. eorum nomina & descriptio, 234, 235, &c. De Tesserarum Jactibus & Lusibus, cum aliquot Vocabulis lusoriis, 237. Exponitur locus Ovidianus, & alius Terentianus, 238, 239. Corrigitur Souterius & Turnebus 239. Quid sit Calculum dare, reponere, reducere, 239. De particularibus Lusibus Nerdiludii, 240. De Ourch seu l'Ourch, 240, 241. Quid sit Gamon & Back-gamon, nova explicatio; & de consuetudine apud Dunmow in Essexiâ, 241, 242. De Irish & arkeer, 242, 243. De Speraino & Lusibus Italicis, 243. De Indorum Lusibus desperatis, quibus ludunt pro digitis & pro Corporis emancipatione, 244, 245. Zenonis Imperatoris Lusus Græcè descriptus, 246, 247, 248, 249. Quid sit περιπαλῶς ludere, 249. Quinam sit Nerdiludii scopus, 250.

Descriptio

ELENCHUS CONTENTORUM.

Descriptio Persica ex Libro Sbâhnâma, 251, 252. Descr. Arabica ex Sephadi & Ibn Cbelicân, 253, 254. Descr. Arabica ex Sokeiker Damasceno, 254, 255. Descr. ex Græcis, ubi corrigitur Rutgersii Versio, 255-256. De Nerdiludii antiquitate, 257, 258, &c. Parysatidis nomen Pers. 260. De Nerdiludio Chinenfium 261, &c. De Indorum Ludo Tcbûpur, 264, &c. De Ludo promotionis Mandarinorum in Aulâ Regiâ apud Chinenfes, 265, 266, &c. Quid sit Alabarda, 266. Tritici, Hordei, &c. nomina Sinica, 277. Hist. Aleæ, ejusque nomina variis linguis, 288, 289, &c. Animadvertitur in Jesuitarum Versionem Persicam Psalmi I, & lepidum narratur, 289. Cur Cubus sic vocetur, 289, 290. KûGéa, Diagrammismus, Pleistobolinda, &c. 290, 291. Ludus proæresimus, & quid sit in Punctum ludere, 291. Hesychius & Eustathius taxantur, 291, 292. Cubus non semper tessera, sed & Punctum, & quid sit As, 292. Tesserarum nomen Græcum & Turcicum, & de Alcatoribus, 293. De Aleæ Inventionem & Antiquitate, 294, &c. An Alea sit licita, ex sententiâ Justiniani, 297. Ex sententiâ Mobammedanorum, & Græcorum, 298, 299. Clericus Inspector ludi excommunicandus, multò minùs Lusor, 299. Ex Sent. Jureconsultorum Europæ, & Latinorum Romanorum, & Claudii Imp. pæna in Inferno, 299, 300. Judæorum Talmudicorum, 301. Lepidus discursus inter Jacobum, & Angelum, 301. Summa Libri Sûr merâ pro ludis & contra eos, & duæ Cantilenæ Hebraicæ ex eodem, 302, 303, &c. Ludus Aleæ illegitimus per Leges Angliæ, 307. Hist. Talorum & eorum nomina variis linguis, ubi Cicero taxatur de Talis & Taxillis, 307, 308, &c. De Hock-tide & Danicidio apud Anglos, 313. De Talorum materiâ & numero, 314. De Talorum lateribus & eorum nominibus Lat. & Græcis, &c. 314, 315, &c. Laterum figuræ, 317. Quid Orientales designant per Tali latera, 317. De Instrumentis lusoriis, quæ sunt Pyrgus, Pyxis, Fritillus, &c. 319. De ludendi modo apud Suetonium, & apud Erasmum, 323. De jactibus taxatur Meursius, & alii, 326, 327. Quid sit Talus rectus ex Cicerone, 329. Jactus Veneris, 330. Varii Talorum Lusus docentur prout apud Orientales exercentur, 331. 332. De Ludi Talorum antiquitate, 336. Hist. Damiludii seu Latrunculorum ejusque Nomina, 337, 338, &c. Taxantur neoterici de Nomine Dames, 339. Latrones & Latrun-

ELENCHUS CONTENTORUM.

Latrunculi non erant fures, 340. *Latrunculi non quales Laterunculi*, 341. *Modus ludendi sec. Hispanos*, 342. *De Tabellâ, & Calculis, & de ratione ludendi*, 343, 344, &c. *Secundum Romanos*, 346. *Exempla ex Senecâ*, 347. *Qualis olim fuerit Imperator, & quid sit Imperator exire*, 348. *Ludus πόλις*, 350. *De Latrunculorum Antiquitate*, 351, 352. *De Circumventionis Ludo apud Chineses, primò sec. Jesuitas*, 352, &c. *Deinde rectius sec. Chinesem nostrum, cum Schematibus*, 354, &c. *Hist. Triodii, cum nominibus ejus variis*, 357, &c. *Refutatur Bulengerus, & Oudin*, 358. *Multa corrupta nomina taxantur & emendantur*, 359. *Triodii Schema seu forma, & Pers. nomen Siderè explicatum*, 361, 362, &c. *De Instrumentis ludendi, & de hujus Ludi antiquitate*, 364, 365. *De Ludo Sinico subjugandi Rebelles*, 366. *Tabiludium, ejusque Nomina, & schema ejusdem*, 367, 368, &c. *Instrumenta lusoria, & modus ludendi*, 368, 369, &c. *De Ludo Kióx, & ejusdem Schema*, 372. *De Ludo Charígj seu exeundi ad Militiam*, 373. *De Ludo Máncala*, 374, &c. *De Hanzoanitarum Ludo Ufúba & Húlana*, 378. *De Ludo Magister & Servus*, 379. *De Ludo Ovorum*, 381, &c. *De Ludo Gjitúcum*, 383. *De Ludo Hippade*, 384. *Habâba, seu inequitandi ludus*, 385, 386. *De Schenghi Ludo Constantinopolitano*, 386, 387. *De Pilæ Ludis*, 389, 391. *Ludus trium passuum*, 392. *De Ludo Hagjégj*, 392. *Ludus Cashcúshi*, 393. *Ludus Bokeira*, 394. *Ludus Yágj*, 394. *Ludus dictus Turbo*, 395, 396. *Ludus par impar*, 397. *Ludus Pbial*, 397. *Ludus Furum & Vigilum*, 397. *Cbytra seu Cbytrinda*, 398, 399. *Collabismus*, 400, 401. *Saltatio*, 401. *Ludus Tabel*, 402. *Nuciludium*, 403. *Ludus Cús*, 404. *De Ludo Push-tek*, 404. *De Micatione Digitis*, 405.

HISTORIA NERDILUDII.

§. I. De Nerdiludii Nominibus.

HIC Ludus Anglis vocatur *Tables*; Germanis *Brettspiel*, i. e. *Tabulae Ludus*: Hispanis *Iuego de las Tablas*, seu *Tablas Reales*: Italis *Tavole*: & hisce duabus Gentibus aliquando *Dado*, propter *Dados* seu *Aleas* quibus luditur, quod tamen nomen simplici *Aleae* competere potius videatur. Mediae ætatis Græcis dicitur *τάβλα* seu *ταῦλα*, quòd quidem nomen ad Turcas & Syro-Arabes transivit. Hæc autem omnia sunt nil nisi Latinum vocabulum *Tabula*, quod quidem nomen ab eis qui Christo citeriores, huic Ludo inditum fuisse necesse est; cùm apud nullum nec Græcorum nec Latinorum, qui Christi seculum præcesserunt, nomen *ταῦλα* seu *Tabula* hoc sensu usurpatum reperiatur.

Ausonius habet *ad Tabulam ludere*, quod est diversum à *Tabulis ludere*: illud enim est hunc Ludum cum Tesseris & Calculis exercere, hoc verò meris Tesseris ludere, quod modernis Græcis dicitur *παιίζειν*, & *τάβλαις* seu *ταβλίοις* ἢ *κύβοις* *παιίζειν*: nam *κύβος*, τὸ *ταβλίον*, ut in Grammaticorum Glossis. *ταβλισηῆς*, in infimâ Latinitate *Tablista*, est is qui ludit; & *ταβλιοπάροχος* qui *Tabulam* & *Tesseras* Lusoribus exhibet, paratque. Galli videntur suas *Tabulas* pro *Calculis*, & *Tablarium* pro *Alveo lusorio* accipere: aliàs vox *Tablae* totum hunc Ludum denotari possit.

Nerdiludii antiquius nomen apud Romanos erat *Alveus* & *Calculi*, ut habet Valerius Maximus. Plerumque autem dicebatur *duodecim Scriptorum Ludus*: non, ut quidam Codices impressi malè legunt, *duodecim Scruporum*; cùm duodenarius Scruporum aut Calculorum numerus nullum in hoc Ludo locum aut usum habeat. De hoc autem infra fusiùs dicetur.

Apud veteres aliquando vocatus est *κῦβέα*, idque synecdochicè, quia partim *κῦβεις* seu *Tesseris*, partimque *Calculis* seu *Frustulis* ligneis exercebatur. Hoc autem nomen propriè & absolutè sumptum, simplicem *Aleam* quæ solis *Tesseris* exercetur, notat. Et idem dicendum est de *Judæorum* קוביא *Kubía*, à Græcis mutuato nomine. In linguam quoque Arabicam receptum est *Cûba*, tanquam irreptitium vocabulum, quod apud Camûsi Autorem extat: ejus quoque meminit Ecteri, his verbis Turcicè, الكودة در ديس كلري اى-ون *AlCûba est Ludus quem dixerunt Nerd.*

Apud Platonem hic Ludus subinde audit *περθεία*, catachresticòs. Nam hoc nomine propriè alius intelligitur Ludus, qui infrà in *Aleæ* Historiâ explicabitur. Sed apud mediæ ætatis Scriptores, *κῦβεις*, & *πέττοι*, seu *πέσσοι*, & *Ἀσπράγαλοι* promiscuè usurpantur & passim confunduntur. Ideoque oportet horum Autorum Lectores benè attendere ad materiam de quâ agitur, ut ita ex eâ potius quàm ex mero & nudo nomine valeant dignoscere quinam aliquando Ludus tractetur. Hæc autem tanta confundendi nomina licentia inde forte accidit, quia ex *Aleæ* speciebus sunt dicti tres Ludi: quibus itaque dicta nomina quæ specialia sunt, tanquam generalia essent, à quibusdam pro lubitu quandoque promiscuè imposita fuere.

Hic Ludus linguâ Japonicâ dicitur *Sugurôcu*, Indicâ Sanscreticâ *Dûta*, Malaiicâ جوج *Gjûggy*, Georgianâ seu Ibericâ ნარდი *Nardi*, quod à veteribus Persis mutuò acceptum est. Hic enim Ludus per totum fere Orientem notus est antiquo ejusdem nomine Persico در *Nerd*: ideoque nos illum *Nerdiludium* nominavimus. Cumque *Nerd* fit *Truncus arboris* seu *Truncus ligneus* quivis, non dubitavimus hunc Ludum aliàs nuncupare *Trunculorum Ludum*, quia erectis Trunculis ligneis olim ludebatur.

Aliquando Persicè vocatur دردشیر *Nerdshîr*, unde est in Gemarâ Talmudicâ נרדשיר *Nardshir*. Ibn Chelikân & AlSaphadi Arabes volunt hoc contractum esse pro دردشیر *Nerd Ardesbîr*, quasi hic Ludus sic denominatus fuerit à Persarum Rege اردشیر بابکان *Ardesbîr Babecân*,

cân, tanquam ab Inventore. Hocque (quamvis falsum sit, ut infra monstrabitur) quibusdam tamen Judæorum anam dedit appellandi istum Ludum אֶשְׁדֶּשֶׁר *Asdesbîr*. Sic ille Judæus, quicumque fuerit, qui est Interpolator libri Cózari, de quo in Prolegomenis. Hanc autem dicti nominis tam malam scriptionem sumpserunt ab Arabibus, qui recepto errore constanter in omnibus suis Libris, pro Rege اَرْدَشِير *Ardesbîr*, semper scribunt leguntque اَرْدَشِير *Azdesbîr*. Errat verò pessimè Glosfator Talmudicus exponendo quòd נַרְדְּשִׁיר *Nardshîr* sit אישקקש *Escacques*. Errat quoque Philippus Aquinas in Lexico Hebraïco, dum ibi exponit נַרְדְּשִׁיר *Nardshîr* Arabicè denotare *Dade Al Nerd*, i. e. *Tesseras Nerdicas*, seu עֶצֶם הַמִּצְחָקִים *Officula Lusorum*, & quamvis rem quadratam; cum non tantum *Tesseras*, sed etiam *Orbiculos* & totum istum Ludum denotet. Inter hæc autem aliàs fortè fortunâ sat rectè habet, quod in *Perek* פִּי אָה, dictum נַרְדְּשִׁיר *Nardshîr* seu *Nerdshîr* sit צֶחֶק בְּקוּבִיא *Ludus Cubicæ*, i. e. *Tabulæ*: nisi fortè per *Cubiâ* intelligat *Shahiludium*, uti Judæi aliquando improprie id vocant.

Et ut apud posteriores Latinos & Græcos hic Ludus dictus est *Tabula*, ab *Alveo* lusorio (ad instar *Tabellæ*) in quo exercebatur: sic aliquando etiam apud Persas vocatur شَشْدَر *Sheshder*, quod proprie *Alveolum* tantum notat, ut infra docebitur.

Sunt apud Europæos qui à sono sumptum generale nomen huic Ludo indiderunt *Triètrac*: quod tamen alii postea ad peculiarem aliquem *Tabulæ* Lusum traxerunt eique appropriârunt, ut infra dicitur. Sed ab eâ aliarum Gentium denominatione discrepantissima est hujus Ludi appellandi ratio apud Hibernos, qui eum jam olim in suâ Linguâ nominarunt Fínceall *Fidbcheall*, quod vulgari eorum pronuntiatione sonat *Fichall* seu *Fikall*, uti aliquando me docuit suæ linguæ callentissimus Hibernus D. Tully Conry, qui tunc erat Honoratissimi Ducis Ormondiæ servus, & olim fuerat Nobilis alicujus Familiæ Genealogista, & tandem Oxonii obiit. Hoc secundum vim vocis significat *Ligneum-difficile intellectu*: nam Fíð est *Ligneum-intricatum* quiddam seu *Ligneum-difficile*

aliquid, nempe Intricatum quiddam ex ligno factum; & Ceall est *intellectus*: q. d. Ludus difficilis intellectui, cujus Instrumenta fiunt ex ligno. Quàm malè exasciatum nomen!

§. II. *De Nerdiludii Tabellâ, ejusque materiâ & formâ.*

APUD Martialem in Epigram. Lib. XIV. 17, *Tabula lusoria* legitur pro Epigrammatis Lemmate ubi de hoc Ludo agitur. Galli infimâ sua Latinitate *Tablarium* aliquando vocant. Italicè dicitur *Tavoliere de giuocare*, Hispanicè *Tablero*; Gallicè *Tablier*, & minùs rectè *Damier*: Germanicè *Brettstein*; item *Spielbert*, *Uatkeerbert*, *Tistac-bert* seu *Tristrac-bert*. Arabibus audit رقعة النرد: *Ruk'a* superiùs in Shahiludio exponitur. Persis appellatur تخته نرد *Táchtabi Nerd*, i. e. *Tabella Nerdica*. Bernardo da Parigi in Lexico Italico-Turcico dicitur تاولي *Tawuli táchtasi* & تاولي دولي *Tawuli pôli*, quæ utraque significant *Tabulæ Tabellam*. Aliquando etiam videtur simpliciter vocari دول *Pól*; quo item nomine Turcæ aliàs vocare solent suum *Abacum Nummarium*, qui oblongus est, scutiformis, limbo instructus, quem subinde alio nomine vocant آقچه تخته سي *âktcha táchtasi*, *Tabellam nummariam*, in quâ pecuniam suam numerare solent. Cúmque *Pól* sit *Planities*, à Russico *Pôlie*, i. e. *Campus*, *Area* (unde *Polonia* nominata est *Pól-land*, q. d. *Terra plana*) suspicor modernos Turcas mutuâsse hoc vocabulum à Polonis aut Russis, ad significandum quamlibet rem planam, qualis est *Tabella*, five fit nummaria five lusoria. Sed omninò diversum est à Persico دول *Pûl*, de quo infra. Linguâ Indicâ Sanscreticâ vocatur *Chokiput*, cujus Characteres infra visuntur.

Quia verò *Tabula lusoria* aliquantulùm excavata fuit, ne inter jaciendum exciderent Tesseræ, ideò alio etiam nomine veteribus Latinis dicebatur *Alveus* seu *Alveolus*. Hoc nomen extat apud Valerium Maximum

VIII. 8, *Scævola Alveo & Calculis vacasse interdum dicitur, postquam bene & diu jura civium & caeremonias deorum ordinasset.* Et propter excavatam formam, Persis etiam subinde appellatur طاس *Tás*, quo propriè notatur *Pelvis* magna, seu *Pelvis*forme quidvis minùs profundum. Hujus meminit Megjdi in *Historiâ Regum Persiæ*, & quoque Anonymus Autor in *Historiâ Mihriæ & Jovis*, ubi Personæ Dramatis *Nerdiludium* exercentes introducuntur hisce Versibus,

بطاس و كعبة-ي-من چرخ واختر
قضايا باخته با وي برابر

*Alveolo Orbium-cælestium & Tesseris Stellarum,
Fortè ludebat alteri oppositus.*

Si Alveolorum materiam spectemus, plerumque fiunt ex Ligno. Romæ autem in Piscinâ publicâ prope Armilustrium in Vineâ, olim reperta est Tabula marmorea, cujus Iconem exhibet Salmasius in Notis ad Flavium Vopiscum, p. 467. Hæc autem Tabula propter ejusdem Inscriptionem videtur fuisse ex piis fraudibus vel saltem superstitionibus Christianorum veterum. In Oriente aliquando ex Auro aut Argento fieri solet *Tás* seu *Alveolus* Regum & Magnatum.

Alvei apud veteres magnitudo noscitur ex Plinio, qui Lib. XXXVII, cap. 2, sic describit, *Transulit Alveum lusorium cum Tesseris è duabus Gemmis, latum pedes tres, longum pedes quatuor.* Et, ut hodiè tam Tesseris & Calculis quàm Scachis in eâdem Tabellâ luditur, viz. illis in adversâ parte, his in averfâ; sic, ut videtur, olim aliquando in eâdem sed diversis lateribus, tam Tesseris quàm Latrunculis ludebatur; quod colligitur ex Martiale,

*Heic tibi bis seno numeratur Tessera puncto,
Calculus heic gemino discolor hoste perit.*

Quoad Alvei formam externam, apud Europæos constat duabus valvulis; quæ commodioris portationis causâ pro libitu complicari possunt. Olim verò

verò non ita : sed constabat ex uno integro ligno, lapide, aut metallo signato *bis duodecim* aut *quater senis ductibus*, (quas *lineas* seu *vias* Isidorus vocat) ut ita uterque Collusorum duodenarium ductuum numerum possideret. Hæc est Tabulæ interior pars quam dictus Isidorus, de figuris *Tabulæ*, sequente modo describit, *Sed & ipsas vias senariis locis distinctas propter ætates hominum, trinariis lineis propter tempora, argumentantur, inde & Tabulam ternis descriptam dicunt lineis.* Intima itaque dictæ *Tabulæ* pars (Hispanis peculiari nomine dicta *Tablaje*) signari solebat duodenis *ductibus* seu *lineis* (ubi Calculorum sedes) quæ Anglicè vocantur **the Points of the Tables**, sc. *Puncta* seu *Mucrones*, quia ad instar Pyramidum in Mucrones & Puncta desinunt. Gallicè audiunt *Rayons*, i. e. *Radices* : Italicè *Casæ* : al. *Cassi*, *Capfi*, *Septa*, qualia quidem nomina à mediæ ætatis Græcis sumuntur. Judæis audiunt סורה *Sûroth*, i. e. *Ordines*, qui sunt סורה ראשית *Sûra reshîth*, *Ordo primus*, סורה שנייה *Ordo secundus*, סורה שלישית *Ordo tertius*, & sic deniceps. Arabibus sonant بيت *Boyût*, à sing. بيت *Beit*, Persis خانه *Châna-hâ*, à sing. خانه *Chanâ*, id est, *Domus*, *Casæ*, ut in superiori Ludo & aliis. Eâdem ratione Græcis mediis dicuntur δώδεκα καὶ οὐκ αὐτοὶ seu καὶ οὐκ αὐτοὶ : item δώδεκα τόποι : alii χώρας vocant, & quoque παραχώματα *Valla*. Et à χώρα, dicebatur μονόχωρος *adunatus*, qui ad unum redactus esset Calculum unumque Ordinem, ideoque victus & spoliatus abibat. Magis peculiariter verò veteribus Græcis dicebantur γραμμαί, & inde veteribus Latinis *Scripta* seu *Scriptula*, quia Calamo Scriptorio designari solebant. Horum meminit Ovidius in lib. 3. de Arte amandi,

Est genus in totidem tenui ratione redactum

Scriptula, quot Menses lubricus Annus habet.

In hoc loco vetustiores editiones legunt *Spicula*, errore Librariorum vel Editorum ; qui, cum non satis intelligerent quid in hoc loco essent *Scriptula*, supposuerunt aliquid sibi magis notum, viz. *Spicula* ; idque fortè quia Tabellæ lusoriæ duodecim Ductus ad instar Spiculorum mucronati sunt. Scaliger autem & Salmasius restituerunt legendum *Scriptula*, prout hodiè

hodiè in illâ Editione, quæ cum Notis variorum prodiit, rectè legitur. Simili errore erratum est in veteribus Editionibus Quintiliani, Institut. lib. XI, cap. 2, prope finem, *An verò Scævola in Lusu duodecim Scruporum*, &c. malè: nam ejus nominis Lusus reverà nunquàm exstitit. Sed cùm Editores non satis animadverterent de quo Ludo hîc ageretur, & in animo haberent *Scrupum* esse synonymum *Calculo*, qui in variis Ludis locum habet, egregio *παράδοξόν* contra suorum Codicum fidem, excudi fecerunt *Scruporum* pro *Scriptorum*; cùm illorum judicio *Scripta* nihil ad Ludum facere viderentur. Emendatiùs autem in MS. Codice Bibliothecæ Bodleianæ, dictus Quintiliani locus sic legitur, *An verò Scævola in Lusu XII. Scriptorum*, cùm prior *Calculum* promovisset, essetque victus, dum rursus tendit, repetito totius Certaminis ordine, quo Dato errasset recordatus, rediit ad eum quicum luserat, isque ita factum esse confessus est. Eodem modo apud Ciceronem in Lib. I. de Oratore, prope finem, in Editione Aldinâ aliisque, quas secutus est Nizolius in Thesauro Ciceroniano, vitiosè ac mendosè legitur, *Pilâ benè & duodecim Scrupis ludere, proprium esse Jureconsulti*, &c. Editio verò Frobeniana rectiùs habet, *Pilâ benè & duodecim Scriptis ludere, proprium esse Juris Civilis, quoniam utrumque P. Mucius optimè fecerit*. Hancque esse veram Lectionem Ciceronianam, confirmatur à Nonio Marcello, qui in voce *Scripta* ex Cicerone in Hortensio hæc habet, *Itaque tibi concedo quod in duodecim Scriptis solemus, ut Calculum reducas, si te alicujus Dati pœnitet*. Et sanè in Codd. MSS. antiquitùs hanc receptam fuisse Lectionem colligi potest ex veterum Epigrammatum anno 1590 Parisiis editorum Authore antiquo, qui *Scriptorum* quoque meminit:

*Discolor ancipiti sub jactu Calculus adstat,
Decertantes simul candidus atque rubens:
Qui quamvis parili Scriptorum tramite currant,
Is capiat palmam quem bona fata juvant.*

Suprà citata loca non possunt aliter intelligi, quàm de *Tabulæ Ludo*, cui certè Duodenarius Scruporum numerus nullo modo quadrare posse censebitur:

sebitur: in hoc enim Ludo *Calculi* (si *Scrupi* dicantur) ex utràque parte erant & adhuc sunt 30: *Ductus* verò, qui *Scripta* vocantur, hic sunt *duodeni*. Quinetiam Suidas & alii ex Græcis mediæ ætatis, in descriptione *Tabulæ Δώδεκα καὶ οὐκ* memorant; quem etiam duodenarium numerum habent Arabes hujus Ludi rationem exponentes. Ex dictis itaque constat, in citatis Clāssicorum locis legendum *Scripta* seu *Scriptula*, eaque in hoc *Tabulæ* Ludo reverà locum habere, & ipsa sola, non verò *Calculos*, duodenarium numerum respicere: adeò ut jam non sit dubitandum quin *Ludus Tabulæ* apud veteres Romanos *duodecim Scriptorum* *Ludus* vocatus fuerit, quæ quidem *Scripta* in interiore *Tabulæ* parte primas tenent.

Ex his autem bis duodenis seu 24 ductibus, Sex tantum peculiaria habent nomina: eaque sunt secundum ordinem censumque numerorum qui in Tesseris cernuntur, à quibus etiam numeris seu notulis singuli Jactus denominari solent. Cubis enim seu Tesseris (Invento sc. antiquiori) addita & conformata est *Tabella* postliminio excogitata, quæ dicto linearum seu ductuum numero instructa, sex Tesserarum lateribus responderet. Primus itaque ductus, ut & nomen numerusque Jactus ejusdem, est *Monas* seu *Unio*; 2. *Dyas*, seu *Duernio*, sive *Dibus* vel *Binio*; 3. *Trias*, seu *Ternio*; 4. *Tettaras* seu *Tessararum*, sive *Quaternio*, vel *Dynamis*; 5. *Pentas*, seu *Quinternio*, sive *Quinio*; 6. *Hexas*, seu *Senio*, Cnidiis ἑξά-σιν.

Hi sex ductus Arabibus & Persis vocantur *Unus*, *Duo*, *Tres*, &c. Uno autem generali nomine Perfice vocari solent ششدر *Shéshder*, i. e. *Sex-ostium*, viz. *Sex ostia*, seu *Sex Portæ*; & quoque ششدره *Shéshdere*, i. e. *Sex valla*, vel aliàs *Sex valles*. Isidoro in Descriptione *Tabulæ* dicuntur *Senariæ Viæ*. Sunt ex Persarum Lexicographis qui exponunt hæc nomina denotare در ۳۴۰ *Calculus Nerdicum*: sed minùs rectè. Harum enim vocum tamen veriloquium quàm apud Authores usus, contrarium suadent: nam si originationem spectemus, ea cum supradictis apprimè quadrare comperietur. Sicut enim infra, alius quidam Ludus vocatur در ۳ Si-dere, i. e. *Trivallum*, propter tres ductus seu lineas quæ in ejusdem

ejusdem Schemate circumquaque ad instar vallorum cernuntur; sic eadem analogiâ hoc in Ludo sex ductuum seu linearum Schema vocatur ششدره *Shesh-dere*, i. e. *Sex-vallum*, seu sex vallis constans Schema. Si hujus nominis rationem adhuc magis scrupulosè rimari velimus, *Shesh* significat *Sex*. Altera verò hujus nominis pars varia habet significata: nam در *Der* est *Vertex montis*; & quoque *Porta*, *Ostium*; unde ut Præpositio significat *In*; & aliquando *Extra*, *foràs*; quia Ostium tam intro mittit quàm extramittit quemlibet transeuntem. Sed دره *Derè* est *Vallis* per quam aliquando currit aqua: est etiam i. q. (جـو-مهره) *Gibbosum*, quidvis rotundè eminens, ut animalis *Ventriculus*: est quoque *Lacinia montis*, viz. ejusdem latus seu infima extumens declivitas: unde usus trahitur, ut in hujusmodi Ludis denotet *Vallum*, quo concertantes in Campo bellico, partes suas munire censentur. Quia verò sex ductuum seu vallorum Schematibus hæcce Tabella notari & eâ ratione huic ludo appropriari solet; hinc fit ut tota Tabella, maximè verò interior ejusdem pars, hoc nomine *Sheshder* seu *Sheshdere* insigniatur, quod ex usu apud Aucthores constat. Nam in Historiâ Mihraë & Jovis, Dramate nempe Amatorio carmine conscripto Perficè, Dramatis personæ (quæ sunt Planetæ, &c.) Nerdiludium hoc modo exercentes introducuntur:

جو دستن مهره بازی در ک-شاده

فلک را مهره در ششدر فتاده

Quando manum Calculis lusus aperiebat,

In Orbem-cælestem Calculi quasi in Alveolum cadebant.

Hoc est dicere, Quando ille (putà Sol aut Jupiter) incipiebat ludere, res ita magnificè se habuit, quasi Stellæ fuissent Calculi, & concavum Orbis cælestis fuisset Alveolus sex Ductibus seu Vallis (nempe quater senis Lineis) notatus. Deinde in Historiâ Josephi & Zelîchæ, ubi Zelîchæ dicitur in Josephi gratiam extruxisse *Septicellium*, sc. Palatium 7 Cameris seu partibus distinctum: & postquam illa ipsum in harum sextam Amatoris Artibus pellexisset, pag. 132 additur,

بشش خانه شد گامش میسر
نیامد مهره اش به رخن زششدر

Ejus in 6 Casas ingressus non erat adeò facilis;

Sed Calculus ejus extra [Sbeshder seu] Sex-ostium non est egressus.

Ghâm propriè est *Passus* seu *Gressus* unus, sc. quantum *Pes* unâ motione graditur: heic verò est *Passuum Gressuumve* continuatio five ad ingrediendum five ad egrediendum.

Per *Sex-ostium* intelligitur *Alveolus 6 Casulis* distinctus. Nempè primò difficile erat allicere illum in 6 illas *Cameras* seu partitiones: sed postquam semel ingressus fuerat, *Zelîcha* eum retinere studens, occlusis & obseratis figillatim ostiis, exitum seu regressum ejus prohibebat: sumptâ metaphorâ à *Calculis* seu *Orbiculis* lusoriis, qui, ut *Lusor* vincat & superior fiat, extra *Alveum* tandem ferri debent; aliàs necesse est ut vincatur, si ejus *Calculi* ita alligentur ut ex *Alveolo* sat maturè exire non possint. Sic ille victus est & ab *Amasiâ* suâ ita detentus, ut (perinde ac *Calculus* in *Sex Casularum Alveolo* alligatus) extra *Sex-ostium* seu *Sex* illas *Cameras* egredi non posset. Nam *Sbeshder* in hoc *Ludo Sex Casulas Alveoli* notans propriè, ad significationem *Sex Camerarum* seu *Partitionum* domûs in citato loco trahitur & transfertur.

Sed proprio non autem tralatitio sensu usurpatur apud *Megjdium* in *Vitâ Regis Phridûni*, ubi, ductâ ab hoc *Ludo* metaphorâ, rebelles cujusdam *Principis* *Subditi* in re bellicâ ad angustias redacti, sequente modo se expedire conantur: کعبتین مشورت در طاس فکرت
انداختند رای ایشان بر آذوقار گرفت که بنقش قنودیر و حیلہ
مهره خود را از آن ششدر رهشاند و نایره جدال را بآب قنودیر فرو
کشاندن لیکن از مضمون این بیت بهخبر بودند

مجو نقش مران از طاس چرخ و مهره انجم
که هر گز کعبتین دردمندان راستی دشمنند

Tesseras

Tesseræ consultationis in Alveolum cogitationis jecerunt: & tandem opinio [seu consilium] eorum in hoc acquievit, ut per Notulas falsitatis & doli Calculos suos ex illo Sbesbder [seu Alveo] liberare vellent, & ignem contentionis aquâ consilii sopire: erant autem ignari de Contento istius Versus:

Ne quæras Notulas [seu Puneta] desiderii tui ex Alveolo Orbium-cælestium & Calculis Stellarum:

Nam miserorum Tesseræ nunquam rectè consistent.

Hoc est, ex eorum consultatione tandem resultum est, ut quod vi non possent, id machinamentis & fraude tentare vellent: & ad instar Lusoris qui cùm Tesserarum numeri rectè recensiti non ita ei favent ut Calculos suos extra Alveum ferre valeat, tum incipit fraudes adhibere, Tesserarum punctula numerosve falsò recitando, ut hâc ratione desideratum in Alveolo punctum attingat; & quod legitimo Ludo non posset, id fraude & collusionem efficiat; ut hoc modo Milites seu Calculos suos extra Alveum educat, i. e. extra periculum damni & jacturæ ponat. Tales autem homines ignari sunt quòd frustrâ quæritur prosperitas ab iis qui per Astra cœlitùs destinantur ad miseras: & cùm Astra nolunt concedere hominibus desideria sua, tunc *Tesseræ*, i. e. *Res* eorum nunquam rectè cadent, nec Jactum aliquem felicem sive bonum rerum suarum exitum a Fato unquam obtinebunt. Nam si *Stellæ* essent *Calculi*, & *orbis-cælestis Cavitatis* esset *Alveolus*, ibi frustra quis quæreret quem desiderat Jactum felicem, cùm Fato aliter decreta sit infelicitas.

§. III. De Tesseris seu Aleis.

TESSERA Anglicè vocatur a Die, in plur. the Dice, seu potius Dies. Danicè Terving, Germanicè Wurfel. Isidoro dicuntur Lepusculi, à saltatoriâ quam habent motione, & Jacula à jaciendo. Var-

roni *Quadrantalia*, Italicè *Quadrantal*, quia quadratæ. Latinis etiam *Tessera*, q. d. τέσσαρα, à quadraturâ; & *Alea*. Græcis plerumque *Tessera* est κύβος, Hesychio κύλλος. Linguâ Romaicâ seu Græcâ modernâ, ζάρι, 'Αζάρι, Αζάρι, & ζάρια, & τὰ ζάρια: Turcicè زار, *Zâr*. Sed an hoc ab illo, aut illud ab hoc, dicere non est in promptu. Idem dicendum est de nomine ζέρνι *Zerni* Russorum, quibus etiam dicuntur κόστη *Costi*, i. e. *ossa*, seu *Officula*. Sic etiam Rabbinis sonant קוביאור *Cubi*, & עצמות *Officula*. Et sic Epigrammatista vetus de Tessëris in Fritillo quassatis vel potiùs in Pyrgo se volventibus,

Ossa minutatim fundo volvuntur in imo.

Et idem alibi,

Terna tibi hæc primum volvuntur in imo.

A Græco κύβος, *Tessera* Syris dicitur كُؤْبُوس *Kûphos*, in plur. كُؤْبُوسَة *Kuphóse*. Arabes habent plura nomina, quarum unum est فُس *Phuss* seu *Pbiss* five *Pbess*, vel *Pess*: hisce enim tribus vocalibus pro libitu efferri potest. Hoc autem est nil nisi πῶδες, quod Græcis magis propriè *Calculum lusorium* notat. Aliàs *Tessera* Arabicè vocatur كَعْبَة *Ca'ba*, quod etiam *Cubicum* seu *Quadratum* quidvis in genere significat: in duali كَعْبَتَيْن *Ca'batein*, quod nomen Persis familiare. Aliàs دَد *Dâd* seu *Ded* five *Det* est *Lusus* & *res ludicra*, & دَاد *Dâd* est *Alea*: hinc apud Hispanos & Italos *Dado*; & veterum Gallorum *Det*, in plur. *Dets*, pro quibus hodiè dicitur *De* & *Dez*; unde Angli habuerunt suum nomen in hujus Sectionis initio notatum. Quod autem olim à Gallis dicebatur *Det*, satis constat; cùm inter Statuta Regum in susceptione Crucis (circa tempus quo Saladinus Hierosolymam occuparet) statutum est, *Ne quis ad Aleas seu Detios luderet*, ut habet Guil. Neubrigenfis lib. 3. cap. 22. Et quia *Dadi* (seu ut aliàs proferri possit *Dati*) sint *Tesserae*, sunt qui putant *Datatim* ludere, idem esse quod *Datis* seu *Tessëris* ludere. At ego potius cum aliis sentio *Datatim* ludere, esse ludere excipiendo & dando seu reddendo pilam aut simile quidvis. Sic apud Pomponium legitur, *Datatim*

tatim ludere in lecto: & apud Plautum, *Datatim ludere in viâ*. Nam propriè & primariò *Datatim* est à *Dare*, quod in *Nerdiludio* est *Ponere* Calculum, & sic *Positum* seu *Datum* relinquere & pro dato concedere. Nam aliàs Lufori integrum erat antequam Collusor jecerat, *Datum* suum seu id quod dederat & promoverat revocare, si *Dati* eum pœniteret. Ideoque planè nugantur qui à *Dado* seu *Dadis* deducere fatagunt. v. infra, §. VI.

Perficè *Tessera* aliquando vocatur *مברה* *Mubra*, quo tamen *Calculus* seu *Orbiculus* lusorius plerumque notari solet. Linguâ Japonicâ *Tesserae* vocantur *Sai*; linguâ Indicâ Sansceticâ *Ucksh*, & quoque *Pashuck*, quæ quidem voces in suo Brachmanorum Characterè *Naugeri* dicto infra in laminâ æneâ sculptæ cernuntur.

Quoad *Tesserarum* materiam, ritè ex Ebore solido fiebant, aliquando ex Crytallo aut Gemmis, ut infra. Per fraudem aliquando ex leviori materiâ, qualis est Pulpa seu Medulla Sambucæ. Aliquando è contrâ opplumbatæ sunt, ut pro lubitu jaciant quod vocant *High-fullam* & *Low fullam*, &c.

Forma autem non semper eadem: nam apud Indos præter *Tesseras* Cubiformes, alias aliquando habent quadrato-oblongas, in quarum oblongioribus quatuor lateribus tantum inveniuntur *Puncta*; & reliqua duo latera curtiora, sunt Punctis destituta. Hujusmodi penes me habeo ex Indiâ; quæ tamen ad alium Ludum à *Nerdiludio* diversum pertinent. Aliàs autem vulgò habent formam planè Cubicam sex lateribus æqualibus: unde apud Avicennam Os quoddam circa Calcaneum humanum hanc formam æmulans, vocatur *كالمسدس* *Os Nerdicum* (seu *Cubicum*) quasi sex-laterale quiddam.

Tesserarum Notæ seu *Numeri* Arabicè audiunt *نقط* *Nokt*, in plur. *Nokût*, i. e. *Puncta* seu *Puncturæ*: aliàs *نقش* *Naksh*, in plur. *نقوش* *Nokûsh*, i. e. *Picturæ*, *Cælaturæ*. In Timûri Hist. legitur p. 415, — *يلعبون بالنرد واختلغوا في نقش الكعبتين* وقال احد اللاعبين *Ludentes ad Nerd, litigabant* ورأس الأمير قيهور كذا وكذا نقش الكعبتين

litigabant de puncturâ Tesserarum, & alter Lusorum dixit, Per Caput Principis Timûri sic & sic erat Punctura Tesserarum. Græcis *Puneta* aliquando vocantur *κοκκία Granula*: aliàs *σημείον*, *κοιλότης*, *τύπος*, *γραμμή*, *τρήμα*, *κύβος*, *τρύπημα*, τὸ δηλᾶν τὸν ἀριθμὸν τῶν βληθέντων, ut *μόνας*, *οἶνω Unio*, &c.

§. IV. *De Frustulis seu Trunculis lusoriis, qui hodiè Orbiculi plani, olim Calculi dicti.*

ORBICULOS lusorios Angli vocant *Table-men*, Galli *Dames*, Itali *Tavolas*. A Judæis dicebantur *Caluli parvi*, de quibus infra. Latinis erant *Calces*, ut apud Lucilium legitur,

Naumachiam licet hæc, inquam, Alveolumque putare,
† *Et Calces: delectes te, hilo non rectiùs vives.*

Nempe *Calx* & *Calcis*, formâ deminutivâ *Calculus*, & *Calculi*, i. e. Lapidēs, de quâ re consulas Isidori Glossam in voce *Toca*. Eâdem notione Turcis dicitur *درک طاشی* *Lapillus Nerdicus*, aut *درک بودجفی* *Calculus Nerdicus*; quia loco Frustulorum ligneorum, hic Ludus sæpè *lapillis* exercetur. Idem sonat apud Persas *درک مهر* *Calculus τῆ Nerd*. Et à Persico *مهر* *Mubra*, Arabes adoptârunt sibi nomen *مهرق* seu *مهرک* *Mubrak*, in plurali *مهارک* *Mohârek*. Quibusdam Calculi vocantur *Sheshdere*, de quo infra dicetur. Syris item dicuntur *ܡܥܡܥܥܐ* *Pespôse*, prout vocales adscribunt: cùm potius legendum esset *Pspbâse*, ut & *Calculi* apud Rabbinos dicuntur *פספס* *Pspbas*; nam utrumque est planè Græcum *ψήφος*.

Si de materiâ inquirimus, Calculi aliquando ex Ebore fiebant, sicut & Tesserae. Sic Juvenal. Satyr. 11.

— *adeò nulla uncia nobis*

Est Eboris, nec Tessellæ nec Calculus ex hæc

Materiâ. —

† Sic in libris impressis; legendum puto, *Et Calces: delectes te, non rectiùs hilo Vivas.* —

Ubi Poeta insinuat suo tempore Opulentiores habere omnia Vasa & Instrumenta ex Ebore, usque ad Calculos & Tesseras. Declarat autem se esse pauperiorem, nec habere *Tessellas* & *Calculos* ex Ebore, nec reliqua Eburnea Vasa, quæ sui temporis plerique tunc pompæ & ostentationis ergò affectabant. Olim aliquando apud Romanos, *Calculorum* loco adhibebant Nummulos, cujus rei meminit Petronius Arbiter in Satyrico, *Sequebatur puer cum Tabulâ Terebintbinâ, & CbrySTALLINIS TessERIS: notavique rem omnium delicatissimam; pro Calculis albis aut nigris, aureos argenteosque habebat Denarios.* Dicto quoque modo nummis quandoque ludunt per Orientem, & *Orbiculi* quibus luditur, subinde vocantur Perfico nomine *پول* *Pûl*, i. e. *Quadrans* nummulus æneus, aut simile quidvis rotundum & planum, ut *Squama* piscis: & hinc *Orbiculus* planus & rotundus in quovis Ludo, ut in *Nerd*, & *Kirk*, &c. At Arabes (qui carent *p* crasso, nec illud sonare possunt) solent hoc enuntiare *فول* *Phûl*; quo alias Arabicè significantur *Fabæ*, quæ itidem (si sint diversorum colorum) ad hunc Ludum sufficere possunt.

Apud magnates erant Calculi ex Gemmis; ut Megjdi refert Cosrav filium Pervîz habuisse *دردی که یک طرف آن فیروزه و طرفی دیگر* *Nerdiludium* cujus altera pars fuit ex Turcoïde, altera verò ex Cornelio Yamanensi. Ad hunc quoque usum ex Monte quodam in Regione *Tûs* eruuntur Jaspides Cubicæ naturâ sic formatæ. Sic refert Sâid AlGjurgjâni in lib. *Masm.* p. 177. *پیشب — و جمله مسدس* می باشد و از وی مهرهای درد میسازند و چیزی دیگر چون *Jaspides* — *quæ omnes sunt ἑξάπλευραι*, quibus utuntur pro Calculis *Nerdicis* & rebus aliis, uti *Annulorum Palis* & *Armillis*. Et quia tales aliquando usurpantur *Calculi*, sunt qui ad hos significandos trahunt nomen *Sheshbdere*, quod receptiore usu *Alveum* in quo ejusmodi Calculis luditur, denotat. Volunt nempe ut significet *ἑξάπλευρον* seu *ἑξάεδρον*, sex planis præditum quidvis. Sic Lexici Perfico-Turcici *Wasîlato'l Makâfid* Epitomator, *دردی که بودجفی که آلتنجی اوده* *Sheshbdere est Nerdiludii Calculus qui sexto quovis Plano, alligatur*

gatur [seu *applicatur*] *Alveo*. Sic nempe lego اوده *Uvva-da*, i. e. *In Plano* seu *Planitie*. Aliàs pro اوتي *alti ev-da*, i. e. *In sex Domibus* seu *Casis*: nempe Nerdiludii Calculus quo in 6 Alveoli Punctis luditur; si rectè interpretor, nam verba subobscura sunt. Si dicerem (ut verba præ se ferunt) *In Sextâ Domo*, nulla esset ratio cur Sextæ domui restringatur Calculus qui omnibus Domibus communis est.

Hi Orbiculi numero erant, & adhuc sunt, Triginta ex utrâque parte, prout in veteri *Epigrammate de Aleâ* legitur,

Triginta magnos, adversosque orbibus Orbes.

Erant nempe tot Albi & totidem Nigri: utriusque enim partis à se invicem distinctio non erat in formâ, sed in colore: sic Libellus Turcicus, نردك ايدكي مهره سنك رنكي ايدكي در *Nerdiludii bini Calculi sunt duorum colorum*: sc. bini Calculorum ordines intelliguntur.

Si de horum Calculorum formis curiosi simus, aliquando, ut videmus, erant Sex-laterales: hodiè Rotundi, Orbiculi sc. lignei ex utrâque parte plani. Olim verò apud veteres Persas res longè aliter se habuit: erant nempe erecta Frustrula lignea oblonga, unde huic Ludo primarium & originale nomen impositum est نرد *Nerd*, i. e. *Truncus arboris*, & *Trunculus* quivis ligneus formâ truncatâ; heic fortè altitudinis sesquiuncialis, prout apud Chineses hodiè usurpantur. Talis hujus nominis in Ludo usus secundarius: nam in libro Pherhengh Surûri usus extra Ludum primarius definitur, quòd *Nerd sit arboris Truncus seu Caudex sine ramis aut nodis*: est nempe *Truncus teres & innodis*. Cùmque hic Ludus à quibusdam exerceretur erectis *Trunculis* priùs nudis & planis, aliis deinde visum est eos aliquanto ornatiùs habere, singulis insculpendo *Rictum Leonis*: & hinc ortum aliud horum Trunculorum & totius Ludi nomen نردشير *Nerdshîr*, i. e. *Trunculus leoninus*, sculptus sc. in tali formâ quæ Græcis προτομή λέοντος nuncupatur.

Et hinc forte lucem fœnerari poterit locus Talmudicus, Tract. Kethuvoth 61. 2, in Gemarâ: ubi memoratur aliquis מיטל אבגוריתא קיסנ"תא

קיסנייתא ונרדשיר *Ludens Catulis parvis & Nerdshîr*. Sic nempe sensu planè nullo, legitur in impressis editionibus quæ omnes mendis scatent. Meliùs autem habet in D. Seldeni Exemplari Veneto secundum R. Sal. Luriæ Correctiones Talmudicas emendato, manu alicujus docti Judæi: ibi enim legitur *קיסנייתא ונרדשיר* *Ludens Catulis parvis* נרדשיר *Nerdshîr*, sensu commodissimo, adhibendo sc. Trunculos formâ Catulorum parvorum, quorum Capita Trunculis incisa & insculpta erant. Hinc constat quòd quo tempore conscripta est Gémara, *Nerdiludii Trunculos* apud aliquas gentes (nam Judæis vetitum) retulisse *Catulorum Capita* talia quæ Græcis *πετομή κυνός* dicerentur.

Aliqui itaque contenti erant ludere cum Trunculis catulina Capita referentibus. Sed cùm caput Caninum videretur contemptibile, & Leoninum esset nobile, Persæ pro animi sui celsitudine (ut magis generosum quiddam) curârunt ut in suo *Nerdiludio* haberetur *πετομή λέοντος*, inter cujus apud Arabes nomina & epitheta plurima, unum est *ابو كلب* *Abu Kelb*, i. e. *Canum pater*, sc. eorum genus summum; cùm Leo ut Canis aliquis major ac generosior habeatur. Sed ex Iconismo meliùs concipietur idea vera, nempe quomodo se habent dictæ tres Frustulorum species secundum supradictam descriptionem triplici figurâ conceptæ, sequente modo. Nam ex picturâ quidvis ab intellectu meliùs concipietur, quàm ex quâvis verbali descriptione, quamvis prolixâ & accuratâ.

Nerdiludii Frustula lusoria Veterum.

Nerd, i. e. *Trunculus simplex* seu planus.

Catulus parvus seu *Trunculus Caninus*.

Nerdshîr, i. e. *Trunculus Leoninus*, viz, *Rictu Leonino* sculptus.

H h

Hoc

Hoc modo refutatam vides supra allatam Arabum conjecturam, quod nempe hic Ludus à Rege *Ardesbîr*, quasi ab Inventore, denominatus fuerit *Nerdsbîr*, q. d. *Nerd Ardesbîr*. Istum enim Ludum non fuisse ab eo inventum, sed longè ante ejus tempora, infrà suo loco monstrabitur.

Processu autem temporis vulgus qui curiosè elaborata semper habere non potuerunt, luserunt cum bicoloribus lapillis, quos itaque Calculos vocârunt. Hodiè luditur Orbiculis planis qui commodè in Alveolo cumulari possunt: sed cumulatione haud prorsus opus est, cùm æquè commodè quando est occasio extra Alveum ferri & seponi poterunt.

§. V. De Turricula, Fritillo, &c.

PRÆTER Instrumenta lusoria quorum jam memini, nempe *Alveum*, *Tesseras*, & *Calculos*, sunt & alia ad evitandum Lusorum fraudes excogitata. Non enim permittebatur ex nudâ manu Tesseras jacere, ne fortè quis subdolus eas malâ aliquâ arte ad suum scopum com-
poneret: ideoque apud Romanos solebant adhibere *Cornetum* seu *Pyxidem*, ut & hodiè fit, oblongam corneam aut buxeam, quæ vocabatur *Fritillus*. Hinc est quod apud Sidonium Apollinarem commemorentur *Crepitantes Fritilli*; & apud Senecam, *Resonante Fritillo*. Hunc cum conclusis in eo Tesseris, ad evitandum omnis fraudis suspicionem, concutiebant ante singulos Jactus inter ludendum: unde apud Senecam in *Apocolocyntosi*, *Concutere Fritillum* usurpatur Synecdochicè pro *Ludere*, cum fit Ludi pars,

*Qui concusso
Magna parâstis
Lucra Fritillo.*

Et sic apud Martialem Lib. 14. Epigr. 1,

Nec timet Ædilem moto spectare Fritillo.

Hoc dixit indicans quendam eò impudentiæ prolapsum esse, ut non metueret

tueret ludere & Pyxidem aleatoriam concutere coram Ædili, qui mores ejus censere potuit eumque punire.

Fritillus sic dicitur quasi *Fritinnus*, cùm sit Vasculum in quo quassatæ Tesseræ fritinniunt, quod tam ad *Tesseras* quàm ad *Talos* jaciendum, adhiberi solitum. Græcis vocatus est *Διάσειστρον*; item *Ψηφοβόλος*, à jaciendis *Aleis*, quæ, ut videtur, communi aliquando cum Calculis nomine dicebantur *Ψήφοι*.

Sola autem *Pyxis* non habita est sufficiens ad præcavendas Fraudes, sed & majoris cautelæ ergo solebant in *Alvei* lusorii medio collocare erectum vasculum Græcis dictum *Πύργος*, Romanis quoque *Pyrgus* & *Turricula*: Agathiæ *Πύργος δαματίος* *Pyrgus ligneus*, *Πορφυρογενήτης Μόδιος*. Iste *Pyrgus* erat cavus, summo & imo patens, utpote per cujus summitatem infunderentur ex Fritillo *Tesseræ*, quæ statim per imum exirent. Hujus summitati imponebatur quoque *Ἡθμὸς Infundibulum*, quippe per quod mittebantur in *Pyrgum* *Tesseræ*. Hoc Instrumentum aliàs dicebatur *Κημὸς Fiscella* seu *Nassa*, vel *Operculum* è vitili simile Infundibulo quod Judiciariæ urnæ superponebatur: erat enim *Κημὸς* tam *δικαστικός* quàm *κυβευτικός*. Idem quoque significabat eorum *Φιμὸς*, unde etiam Latinis *Phimus* seu *Fimus* & *Camus* dicebatur: nam in summo latus erat, in imo strictus. Sic Salmasius ad *Vopiscum*. Sed non est necesse ut similitudo currat quatuor pedibus; cùm *Infundibulum* sit per quod aliquid infunditur, quamvis accuratè dictam formam non habeat.

Quale Instrumentum fuerit *Pyrgus*, describit Epigrammatista vetus de *Tabulâ* agens; non enim erat intus levis, sed incisus Gradibus asper,

In parte Alveoli Pyrgus velut Urna resedit,

Qui vomit internis Tesserulas Gradibus:

Quarum sub jaëtu discordans Calculus exit,

Certantesque fovet sors variata duos.

Heic proprium faciunt Ars & Fortuna periculum;

Hæc cavet adversis casibus, illa favet.

Hoc itaque erat velut Urna judiciaria in medio Tabellæ residens: & in ejus cavitate incisi erant Gradus, ut meliùs volverentur Tesseræ & inter cadendum concuterentur: & inferiora latera erant aperta, ut inde expectaretur Tesserarum resultus. Sic Sidonius Apollinaris Lib. 8. Epist. 12. *Hic Tabula Calculis strata bicoloribus, hinc Tessera frequens eboratis resultatura Pyrgorum Gradibus expectat.* Huc quoque pertinet Aufonii illud,

*Vidimus & quondam Tabulæ certamine longo,
Omnes qui fuerant enumerâsse Bolos,
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu
Fundunt excisi per cava Buxa Gradus;
Narrantem fido post singula puncta recursu,
Quæ data per longas, quæ revocata * moras.*

Hujus Vasculi summitas videtur vocata *Collis*, à quo uti & ab *Imo* exitus probaretur. Sic dictus Epigrammatista vetus,

Fataque ludentium Collis & Ima probant.

In eundem sensum à Souterio adducitur Cento ἀνέκδοτος ex Virgilianis Versibus contextus, qui de *Aleâ* inscriptus,

*Quæ loca, quæve habent Gentes, ubi sistere detur;
In summo Collem qui plurimus, alter ab illo
Est locus. ———*

Hisce cautionibus præmissis, quamvis Fraudator in votis haberet ut Colusorem falleret, reverà tamen fallere non potuit: nam ut dicit Martialis de *Turriculâ*.

Si per me misit, nil nisi vota facit.

Hoc Vas aliàs Persio dicitur *Orca*, eaque angusto Collo (contra quàm senserat Salmasius suprâ citatus,)

———— angustæ collo non fallier *Orcæ*.

* Al. manus.

§. VI. *De Tesserarum Jactibus, & de Lusibus, & de aliquot Vocabulis lusoriis.*

TESSERARUM *Jactus* unus, quem vocamus a *Cast*, tam Persis quàm Turcis Arabico nomine vocatur *خصل* *Chast* seu *خصلتی* *Chaslat*, i. e. *Vicis una jaciendi, un Coup de Dez.* Aliàs aliquando hoc nomine significatur *Desiderium, aviditas*; & quoque *Sponsio* seu *Depositum* pro quo certatur; fortè eò quod avidissimo desiderii impetu Lussores ferantur ad jaciendum, spe auferendi *Depositum*. In *Historiâ Mihraë & Jovis*, ubi de *Planetarum Nerdiludio* agitur, hujus vocabuli usum sic legimus.

ملک آنکه چابک بود و استبان
وزرش خصل چندی طرح میداد
بکم از لحظه دستور سرور
ملک را کرون اسیر قید ششدر

*Rex eò quòd gnarus esset [in hoc Ludo] & Coryphæus,
In Vezîrum suum aliquot dedit Jactus:
Alter statim absque nutu veniæ Principis,
Regem fecit Captivum vinculis Alveoli.*

Nempe Rex Jupiter in Consiliarium suum fecit aliquot *Jactus*; quo facto, Consiliarius absque veniâ, Regis sui *Calculos* ita alligavit, ut extra *Alveolum* (quo ad victoriam tenderetur) exire non possent. Heic ut vides, *طرح دادن* est *unum Jactum dare & Calculum simul movere.*

Fiunt autem post *Jactum* motiones prout cadunt *Tesserarum* numeri pares vel impares. Arabes in dictis numeris recensendis, utuntur vocabulis Persicis, ut *البنج مقابل الدو* *Quinternioni opponitur Dyas*, &c. quod Argumento est eos hunc Ludum accepisse à Persis, eodem modo quo

quo Nos eundem recipientes à Normannis quo tempore fuerunt in Angliâ, Numerorum seu Jactuum proclamationem facimus linguâ Gallicâ, ut *Six* (seu *Size*) *Cinque*, *Cinque quatre*, *Ambz As*, *Doublets*, &c. Nam Jactus pares generali nomine vocantur *Doublets*; qui Latinè dici solent *Duellæ*, *Dupillones*, seu *Dupliones*. Apud Orientales aliquando eodem modo ac apud Nos recitantur Jactus, *Unus & Sex*, *Duo & Quinque*, *Tres & Tres*, *Quatuor & Quatuor*, &c. Id autem faciunt aliquando puris putis vocibus Perficis, aliquando verò mixtim Turcicis, ut *دو و چهار* *Quatuor & Quatuor*, *دو و سه* *Omnes sunt Unitates*, sc. *Ambz As*, quod Germani dicunt *alle Es* seu *Alle Aug*. Reliqui Dupliones sunt *دو باره* *Bis duo*, *دو و سه* *Bis Tres*, *دو و چهار* *Bis Quatuor*, *دو و پنج* *Bis Quinque*, *دو و شش* *Bis Sex*. Unitas quam vocamus *As*, fit ex Græco, hoc modo; *Unus* est communi Dialecto *ās*, Siculis *ās*, Tarentinis *ās*, unde Lat. *As*, i. e. *Una Libra*, vel *Una quævis res integra*, ut notat Steph. in Lex. Latino. Sic Veterino, *Adjecto asse*, i. e. *unitate*. Et hinc Gallis *As* est *Unitas* in hoc Ludo.

Dicebatur *Jacere* seu *Jactare* sive *Mittere Tesseras*, & *Dare Calculos*: ibi *Fortuna* heic *Ars* dominatur. Vide suprà §. III. Sic Ovidius Trist. lib. 2. canit,

*Tessera quos habeat numeros: distante vocato,
Mittere quo deceat, quo dare missa modo.*

Et idem Ovidius lib. 2. de Arte amandi, monet eum qui cum Procâ seu Amicâ ludit, ut ex industriâ perdat, & sponte, quantum potest, permittat ut Proca ipsum vincat:

*Seu ludet [sc. Proca] numerosque manu jactabit eburnos,
Tu malè jactato, tu malè jacta dato.*

Et heic quidem *malè jacta dare*, à quibusdam exponitur simpliciter *concedere* ut res procedat secundum Jactum malum, nec Calculos movendi Arte corrigere; qui quidem sensus est satis commodus. Sed *dare Calculum*, est potius *collocare* illum, ut ex dictis constat. Poëta itaque monet

ut

ut malè jaciat, & quoque malè collocet ex industriâ, eum in finem ut à Procâ vincatur. Malus enim Jactus, Arte movendi Calculos quodammodo corrigi & emendari aut potius compensari poterit, ut innuit Terentius,

— *quasi cùm ludas Tesseris,*

Si illud quod maximè opus, jactu non cadit,

Illud quod cecidit fortè, id Arte ut corrigas.

Tesserarum enim in hoc Ludo Jactus, felices aut infelices dici non possunt absolutè loquendo, sed tantùm respectivè, quatenùs nempe cum Orbiculorum situ plùs aut minùs commodè coincidunt. Nam Calculus sub dubiâ fortunâ à Jactu dependet an prosperè vel malè cedat. Sic Epigr. vetus,

Discolor ancipiti sub jactu Calculus adstat;

Decertantque simul candidus atque rubens.

Erravit autem (ut rectè observârunt Souterius & alii) Turnebus, qui Tesserarum Jactus seu Bolos dari aut revocari posse existimavit; cùm id fiat de Calculis tantùm. Jactus enim revocari non potuerunt, sed Calculi benè. Hoc Græcis erat ἀναθέσθαι ψήφον reponere Calculum, & dati Calculi pœnitere. Sic Hesychius, ἀναθέσθαι, μετάνοῦσαι, ἐπὶ τῶν πεσόντων ἐλέγγο· οἱ γὰρ παύζοντες καὶ τὰς ψήφους ἐδιόρθουν. Et Antipho περὶ ὁμονοίας ἀναθέσθαι δὲ ὡς περὶ τὸν βίον οὐκ ἔστι, Vitam ut Calculum reducere [seu revocare] non datur. Et Suidas, ἀναθέσθαι, τὸ μεταθέσθαι ἀπὸ τῶν πεσόντων καὶ τὰς κεκεινημένας ἤδη ψήφους διορθούντων. Adeò ut Datum Calculum corrigere, sit nihil aliud, quàm jam promotum reducere ac revocare. Sic se habet id quod suprâ ex Aufonio adduximus,

Quæ data, per longas quæ revocata moras.

Hoc autem evidentissimè probatur ex Ciceronis suprâ citato loco, *Itaque tibi concedo quod in Duodecim Scriptis olim, ut Calculum reducas, si te alicujus dati pœnitet.* Ita ut secundùm hujus Ludi Leges, apud veteres licebat

licebat Calculum reducere, si quis eum incogitanter malè dederat; i. e. si eum nimis temerè promovisset, ei permittebatur recollecto animo eundem revocare, i. e. locum mutare & aliter movere & collocare, si modò alium postea Jactum non addiderat.

Quoad particulares Lusus, singulæ ferè Gentes aliquos habent sibi peculiares, quos omnes accuratè describere nec libet nec licet, sed paucos tantùm percurram, idque strictim; namque non opus est docendi alios, cùm ferè quivis me multò meliùs talia intelligat. Is autem Lusus qui maximè generalis est, vocatur **Tristrac**, factò nomine à sono; unde Angli fecerunt suum **Tistac**. Sed iste non est unus idemque Lusus apud omnes Gentes: nam singulæ suum **Tristrac** sibi peculiarem & à reliquis longè diversum habent. Et frequente apud Lufores disquisitione comperi, horum Lusuum Leges & exercendi methodos non adeò certas & receptas esse, quin qui sub eodem nomine circumfertur Lusus, in diversis locis diversimodè exerceatur, pro vario hominum ingenio. Quod enim alicubi in Angliâ vocamus **Tistac**, alibi vocamus **Irish**, uti ex peritis Collusoribus Lusum suum conferentibus intellexi, vidique: nam utrumque apud nos nomen eundem Lusum notat secundùm diversas Angliæ Provincias rerum denominationes aliquantulùm variantes. Ideò autem vocamus **Irish**, quia sc. est **Tistac** seu **Tristrac** Hibernorum. Nostrium **Tistac** parum aut nihil differt ab eo Lusu quem aliàs vocamus **Back-gamon**, ut quidam statuunt: alii aliter, ut infra dicetur. Sed inter Lusus ad Tabulam, omnium difficillimus est Gallorum **Tristrac**, quem modo sibi peculiari exercent. Germanorum **Tristrac** est idem quod Gallorum **Verquier**. Galli inter alios Lusus, habent unum aliquem dictum *Tables rabbatues*, aut *Dames rabbatues*, aut *Dames avallées*, estque idem cum eo quem dicimus **Doublets**.

Galli habent Lusum dictum *Ourche*, in quo sub certâ aliquâ Lege duplex damnum patitur victus, & duplum lucrum reportat Victor. Is etiam usitatissimus apud Belgas; & apud Italos, quibus dicitur *Marcio*, unde & in Oriente linguâ Francâ *مارس* *Mârç*. Danis vocatur **Jan**, & hodiernis Gallis *Bredouille*; & quidvis hoc modo lucratum, est *partie*
bre-

bredouille, partum per *Bredouille*. Præterquam verò quòd sit peculiaris Tesserarum Lusus sic dictus, est & quod vocant *l'Ourch* in ferè quibusvis aliis Ludis, ubi (si ita pascuntur Collusores) duplex damnum solvendum est. Hoc autem plerumque est, quando aliquis ita præcluditur, ut non possit procedere in Lusu suo; ideóque antequam Lusus finiatur, victus habetur. Talè quid memoratur apud Platonem lib. 6. de Rep. [ubi pro *κυβέειν* dicit *πεττεύειν*,] ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύειν δεινῶν, οἱ μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται, καὶ οὐκ ἔχουσιν ὅτι φέρωσιν. Sic quoque est id quod idem Plato περὶ πλάτους habet, ὥσπερ ἐν τῇ πεττεία εἶναι πεττεῖς οὓς εἴ τις φέροιτο, δύνατο ἀν τούτοις ἀντιπαίζοντας ποιεῖν ἡττᾶσθαι, ἔτιωσ, ὥστε μὴ ἔχειν ὅτι πρὸς ταῦτα ἀντιφέρωσι. Ubi per *πεττεῖς*, intelligit *Calculos* in *Tabulæ Ludo*, minùs distinctè loquendo.

Hinc secundùm receptam formulam, quæ in communi loquendi usu apud Anglos, id ad ferè quodvis aliud Damnum quod quis extra Ludum patitur sustinetve transferri solet; ut sc. dicatur de aliquo, **he is left in the lurch**, i. e. in damno relinquitur. Et aliàs etiam aliquando (quia per *lurch* aliquid ab altero Lusorum aufertur) **to lurch any thing**, est clanculùm & inopinatò auferre aliquid, sc. præter opinionem & voluntatem possessoris, ferè ut fit in Ludo.

Est & alius Gallorum Lusus dictus *Renette*, quem Cotgravius exponit, **a Game like to Doublets, or Queens game**. Fortè aliàs legatur *Reinette*. Hujus meminit Salmasius in Notis ad Vopiscum, *Præter Triëtracum quem vocamus, alium etiam Ludum cum Tesseris & Calculis in Tabulâ lusitare consuevimus*: Reginulam vulgò vel Reginetam vocamus, quasi parvam Reginam: nam ita quidam Calculus nuncupatur. Ingeniosus hic Ludus, & multum habet artis, & super duodecim tantùm *Tabulæ Punctis* luditur. Vincit autem qui omnes adversarii sui *Calculos* capit. — Idem fit hodiè in eo *Triëtraci* genere quem Magnum vulgò vocant. Sic ille. Et Bulengerus dicit, *Apud nos (Gallos) hodie 12 Lineæ, 24 Calculi, vocamus Majorem Triëtracum*.

Quoad Lusum apud Anglos usitatissimum, dictum *Back-gamon*, is luditur toto numero Punctorum seu Linearum & Calculorum. Hinc (qui sc. *Perna porcina* Italicè dicitur *Gambone*, unde Angl. *Gambon* seu

Gammon) plerique nostratium perperam existimant **Gamon** in hoc Lusu eundem sensum habere; ideoque in isto Lusu evitasse jacturam, dicunt *to save your Gamon* vel *your Bacon*, *Gambonem* seu *Pernam* intelligentes, cum potius *Gambettam* seu *Lusum* intelligere deberent. Quod autem primò fortè jocose dictum est, jam apud omnes fidem meretur. Hinc proverbialiter ad alias etiam res transfertur. Nam inde profectum est dictum Proverbium, potius quàm ab Incolis oppidi **Dunmow** in *Essexiâ*, quia rarissimè ab eis *postulatur Perna*, ut se habet Formula in eorum Registro.

Nominis rationem quod attinet, vocatur **Back-Gamon**, quasi dicas **Back, game on**, sc. **Back again, and then Game on**, i. e. *Retrò cede & rursus incipe, & deinde perge ludendo*, vel *retrò iens continua lusum*: viz. Retrò duc Calculum ad primum Punctum, & repetito ejusdem Calculi lusu, perge eo ludendo: vel si plures sunt, retrò positis Calculis, continua lusum, vel perge eos rursus promoverè. Quando enim quis Solitarium aliquem sine socio habet Calculum, qui, ut dicunt, non tutus est seu munitus ac altero Calculo stipatus, is periculum facit ut incurrat *Culpam*; eam sc. quæ appellatur *Litura* seu *Damnum* id quod vocatur **a blot**; ita nempe ut dictus Calculus (ictum urgente & minante Adversario) deleatur & ex Tabulâ exterminetur. Quo quidem pacto Lusor tenetur talem Calculum (eum sc. qui deletus & exterminatus fuerat) de novo initiare, & repetitis ejusdem antea actis motionibus, eundem per totum Alveum gradatim (pro ratione casûs Tesserarum) circumducere, donec tandem in pristinum statum restituatur, & ad optatam, ut antea, metam promoveatur. Quo quidem modo fieri potest, ut unus Lusus diu continuari & prolongari queat; dum sc. alter alteri inducit Lituram, quo modo uterque vicissim exactos Calculos adducendo retardatur.

Sunt qui statuunt Lusum **Irish** (in quo Calculi sparsim distributi primò collocantur, non cumulatim) esse fere eundem cum **Back-gamon**, nisi quòd in eo non habeatur beneficium Jactuum parium quos vocamus **Doublets**; nam duplo plus valent quàm alii Jactus, & dupli, id est, pares cadendo cernuntur.

Secundùm

Secundùm quosdam, Anglorum **Cittac** est Lusus ab his longè diversus, tam Calculorum situ primo, quàm Legibus ludendi. In hoc enim omnes Calculi turmatim & densim in unâ Alveoli parte primò stant, alii super alios cumulati. Et Leges sunt, ut quævis Litura faciat Lusum unum; quorum 5 aut 7 totum Ludum absolvunt.

Apud Belgas usitatus Lusus est **Warkeer**, à quo Galli fecerunt suum **Verquier**. Iste Lusus ubique Gentium, etiam in Oriente, obtinet. Hoc autem nomen origine Danicum est **Førkeering**, id est, *mutatio, variatio*; unde fit Germanicum **Uerkehrung**. Hujusmodi appellationem meruit hic Lusus, propter subitas mutationes quæ inter ludendum accidere solent. Quandoque enim res ita se habet, ut si quis propè sit ut vincat, ita ut collusorem jam fermè vicisse videatur; mox ex unico tantùm jactu accidere possit totius Lusûs scenam ita subitò mutari, ut ipse idem qui penè vicerat, ab altero statim vincatur.

Quinam Lusus sint in præcipuo usu apud Italos, docet Cardanus: *Nostrâ ætate*, inquit Cardanus, *celebriores Lusus Alvei, sunt tribus Aleis; Speraïnum, Speraïa, & Speraïonum: unde Alveum ipsum Speraïnum etiam vocant. Vulgari tamen Italiæ linguâ Sbaraïnum appellant, Sbaraïam, & Sbaraïonum. Calcagninus tamen Speraïnum à sperando deduci putat. Sed Linguâ Italicâ Sbaraiare, est idem quod spargere: & Sbaraïnum, quod spargat. Utcunque sit, omnes hi Lusus tribus Tesseris exercentur: sed diverso modo utimur in Sbaraïno Tesseris duabus: tertiam supponimus cum Senario semper. At Sbaraïam cum tribus Tesseris: Sbaraïonum & ipsum itidem cum tribus Tesseris: sed quilibet congeminat ictus. Estque Principum Lusus, & sine curâ: ingeniosa Sbaraïa: Sbaraïnum medium locum obtinet; estque magis in usu, quòd Sbaraïa sit longior, Sbaraïnum autem maximè consistat in fortunâ. Celebres alii tres sunt cum duabus Tesseris: Toccadigilium, quod duplex est; parvum, quod in fortunâ consistit; & magnum, judicii longioris. Est & Canis Martius, qui præstanti ingenio indiget. Estque alius Lusus, quem Minoretta vocant: Et est duplex, major & minor. In Lusu usitato Jacina dicto, tres Senarii sunt omnibus numeris potiores. Ex Lusibus autem pulchris qui non sunt in usu, est Speraï-*

num seu Sbaraïnum cum duabus Aleis solum sine Senario. Haëtenus Cardanus.

Bernardo da Parigi dicit, quod *Sbaraglino* seu *Sbaraglio* sit Lusus Turcicè dictus *تولی Tavli* seu *Tawuli*. Orientales peculiarem aliquem habent Lufum ad Tabulam, quem generali nomine vocant *طاولة Tawla* seu *Tavla*. Alium habent intricatiorem, Arabicè dictum *مردجي Murtagji*, quod Ecteri exponit *او ميكن لندمش دسنه Speratum*, seu *res sperata*; quia in eo sæpè Speratur victoria, quæ tamen non obtinetur: est sc. hic idem cum supradicto *Varkeer*, cujus rationem reddidi. Alius est dictus *طوقاى Toucati* seu *Taucati*, Lusus in quo omnes hostium aditus *طوقاى circumcirca* obturare conatur aliquis Lufor. Fortè sit idem cum Angl. *Tistac*. Qualis Lusus sit Persarum *فريد Pherid* seu *Pbrid*, i. e. *Simplex, singularis*, ab ipsis quærendum est. Et idem dicendum de eorum Lufu dicto *خاده گير Châna-gbîr*, id est, *Casularum captatio*: ubi per *Casulas* intelligimus *Puncta* seu *Lineas Alveoli*, quas *Domos* seu *Casas* vocant Persæ.

In Indiâ Orientali, *داو Dâv* Pers-Indicè est *Lusus unus* in quovis Ludo, & quoque *Pignus, Sponsio, aut Depositum* pro quo luditur; sc. exponitur *داو ک-ردن Sponsionem inire & augere jactus* urgendo sponsiones, & quisque vices suas ludere in hoc & aliis Ludis. Et *مهرة جاددار Calculus animam tenens* seu periclitans, is est à cujus motione dependet ultimum omnia perdendi periculum: & in illo casu censue, Jactus ille ultimus vocatur *آخر دستى Manus postrema*, sc. *آخر قمار finis ludendi*. Habent enim in Indiâ ludendi modum usque ad 17 Lusus seu diversas in ludendo periodos, quarum tamen omnium nomina ab Autore meo Pers-Indo non docentur. Sed harum una aliqua vocatur *زبان Zebâd* seu *Zebâz*. Quarta, ut videtur, est *داو هزار Dâv hazâr*, i. e. *Sponsiones mille* seu *Jactus mille*. Septima vocatur Persicè *دب Nadâb*, i. e. *Sponsio*, Arabicè autem *عذرا Azrâ*; est sc. *داو بر هفتى Sponsio super septem*, quando nempe pro Sponsione aliquâ decertatur 7 Lufibus, qui tunc Ludum absolvunt, ut fit in Anglico *Tistac*, in quo de Lufuum numero pacisci

pacisci solent. Undecima, seu quando à 7 ad 11 proceditur, nominatur *وانه فـرون* *Temâmi nadâb*, i. e. *Completa sponsio*, vel aliàs *وانه فـرون* *Vâda pberd*, & Arabicè *وامق* *Wâmek*, si in his rectè legimus vitiosè scriptum Codicem. Erat autem *Wâmek* (à quo sumpta est denominatio) Amasius quidam, cujus Amasia erat *عزرا* *Azrà*, qui in Oriente celeberrimi nominis Amatores fuère. Quando ab 11 ad 17 proceditur (sc. ad Ludum 17um, seu Ludendo ad periodum quæ 17 Lusibus & tot sponsionibus absolvitur) tum vocatur *دستى خون* *Desti chûn*, i. e. *Manus sanguinis*, de proprio sanguine ludendo, quando *روح در* *Anima est in pignore seu oppignorata*, ut inquit Ibn Yamîn; id quod aliàs dicitur *گـرو جان* *Gbrâvi gjân*, i. e. *Oppignoratio animæ seu vitæ*: namque per *Animam* heic intelligitur *Vita*. Is sc. est *گـرو باز درن* *ultimus lusus tẽ Nerd*, seu ultima in Nerdiludio periodus; sc. omnium desperatissimus Lusus, quando pro sanguine & ipsâ vitâ luditur, & (omnibus aliis rebus amissis) *گـرو بر جان بسته* *Pignus pro animâ ligatur seu initur*, quando oppignoramus nosmetipsos & corpora nostra emancipamus, & vitas nostras in aliorum potestatem tradimus; idque pergendo fieri *حريف ششدر* *Alveoli consortes seu participes*, Sponsiones & Lusus usque ad decimum-septimum (qui ultimus) continuando, ubi ultimam omnia perdendi aleam subimus. Nam Indi sunt Lufiores omnium desperatissimi, qui omnibus pecuniâ & bonis amissis, pro digitis abscindendis, & tandem, ut dictum, pro vitâ ipsâ & corporum emancipatione ludunt. Iste vocatur *او هغدـم* *Lusus 17us*, seu *Sponsio 17ma*, vel aliàs *اصل هغدـم* *Jactus 17us*, sc. terminus ultimus ad quem apud eos unquam luditur. Quòd si ulteriùs adhuc proceditur, sc. ultra 17um sponsiones ponendo & ludendo, tum ille ultimus Lusus non habetur *Decimus-septimus*, sed *Primus*, quippe à quo rursus incipiunt de novo ludendo & spondendo sponsionesque augendo. Tale quid narrat Tacitus de moribus Germanorum dicens eos adeò Aleæ addictos, ut cùm omnia deficerent, extremo ac novissimo Jactu de libertate & de corpore contendisse. Et D. Ambrosius, de Tobiâ Cap. 11, pertinax Aleæ studium Hunnis attribuit.

Lingua

Linguâ Indicâ Sansceticâ, Nerdiludium in genere vocatur *Dûta*, & Lusus quidam particularis (de cujus descriptione ulterius inquirendum) nominatur *Asbcâca-Cúrrida* : & horum scriptio Indica caractere *Náuger*i & linguâ *Sansceticâ* exhibetur infrâ in eodem Schemate cum Ludo *Tchupûr* sequente ; idque compendii causâ, ne aliàs peculiarem pro paucis voculis Sculpturam seorsim adhibere cogeremur.

Inter Zenonis Imperatoris *λυτὰ recreations*, ejus ad Tabulam Lusus (in quo pessundatus fuit) docetur ab Agathiâ Scholastico sequente Epigrammate obscurissimo, in Criticorum & Luforum crucem excogitato ; in quo ergò aliquid præstitisse, laudem ; titubâsse verò, veniam mereatur.

Ἀγαθὶς χολαστικῷ εἰς τὰ λυτὰ Ζήνωνος τῷ βασιλέως.

Οὐτιδανοὶ μερόπων, εἰ καὶ μέγα ῥέζομεν ἔργον,
 Οὐπινος ἐς μνήμην δηρὸν ἐπερχόμεθα.
 Οἱ δ' ἀγαθοὶ, κῆν μηδέν, ἀναπνύσσωσι δὲ μένον,
 Ὡς Λίβους εἶπεν ἀνὴρ, τῷτ' ἀδάμαντι μένει.
 Δήποτε γὰρ Ζήωνα πολιστῆχον βασιλῆα
 Παίγριον ἀφράσων ἐκτελέοντα κύβων,
 Τόιη πικιλότητος ἔλεν θέσις, εὐτ' ἀπὸ λευκῷ
 Τῷ καὶ ὀπισθιδίην εἰς ὁδὸν ἐρχομένη,
 Ἐπὶ μὲν ἔκτος ἔχεν, μίαν εἵνατος· αὐτὰρ ὁ σῶμμι
 Διοσὰς ἀμφιέπων, ἴσος ἦν δεκάτῳ.
 Ὃς δὲ πᾶσι μετὰ σῶμμον, ἔχεν δύο· μενάδα δ' ἄλλην
 Ψῆφον πλὴν πυμάτην ἀμφιέπεσκε Δίβος.
 Ἀλλὰ μέλας διοσὰς μὲν ἐν ὀγδοάτῳ λίπε χώρῳ,
 Καὶ πῶσας ἐτέρας ἐς θέσιν * ἐνδεκάτης·
 Ἀμφὶ δωδέκατον δὲ διέπεσον εἵκελοι ἄλλαι,
 Καὶ τρισκαιδεκάτῳ Ψῆφος ἔκειτο μία.
 Δίζυγες Ἀντίγονον † διεκόσμεον ἄλλα καὶ αὐτῷ
 Ἴσος ἔμιμνε τύπος πεντεκαιδεκάτῳ,

* F. leg. ἐνδεκάτης.

† Extat apud Hesych. Ἀντιγόνης βέλος : fed, ut mihi videtur, est potiùs 14 locus seu linea in Tab. ut vult Salm.

Ὀκτωκαιδέκῳ παρομοίῳ· εἰσέτι δ' ἄλλας
 Εἶχεν διχθῆδιᾱς τέτρατος ἐκ πυμάτῃ.
 Αὐτὰρ ἄναξ λευκοῖο λαχὼν σημήϊα πρῶτ' ἔσθ',
 Καὶ τὴν ἐσομένην ἔννεον παγίδα,
 Τριχθῆδιᾱς ἀδόκητα βαλὼν Ψηφίδας * ἀριθμῷ
 Πύργῳ δρατέος κλίμακι † κειθόμενῃν,
 Δοιὰ καὶ ἔξ ἧς πέντε κατήγαγεν αὐτίκα δ' ὀκτὼ
 Ἄζυγας εἶχεν ὅλας πρῶτ' ἐμεριζόμενας.
 Ταύλην φέγγετε πάντες, ὅππῃ γὰρ κοίρανος αὐτὸς
 Κείνης τὰς ἀλόγους ἔχ' ὑπάλυξε τύχας.

Agathiae Scholastici in Oblectamenta Zenonis Regis.

*O nullius pretii homines, etiamsi magnum Opus fecerimus,
 Nullius ad memoriam diu venimus.
 Boni autem, tametsi nihil, respirant solum,
 Sicut Lybicus dixit vir (Eratosthenes) hoc adamanti manet.
 Aliquando enim Zenonem Regem civitatis patronum [seu Tutorem]
 Lusum inexcogitatis [seu † ineffabilibus] perficientem Tabulis
 Talis artificiosa cepit ** positio, quando ab albo
 In posteriorem viam veniente,
 Septem quidem sextus tenuit, unum nonus : sed ille summus
 Duplices gubernans aequalis erat decimo.
 Qui autem erat post summum, tenuit †† duos : & unitatem aliam
 Calculum novissimum regebat ‡‡ Dibus.
 Sed niger duplices in octavo reliquit loco,
 Et tot alios ad positionem undecimi :
 Circa duodecimum autem conveniebant similes alii,
 Et decimctertio Calculus adjacebat unus.*

* F. melius legendum ἀριθμῷ.

† F. leg. κειθόμενης

‡ I. e. inenarrabilibus.

** I. e. situs Ludi.

†† Quære an interpunctandum duos, & unitatem aliam : per Colon†

‡‡ I. e. Binio. v. Meursii Gloss. & Arnob. lib. II. cap. 6. Fallitur autem Salmasius in Notis ad Vopiscum, p. 168.

*Bijuges Antigonum exornabant: sed & ipsi
 Æqualis manebat figura quintodecimo,
 Decimooctavo similis: insuper alios
 Habebat duplices quartus à novissimo.
 Sed Rex albi sortitus signa Calculi,
 Et futurum non prospiciens laqueum,
 Triplices inconsideratè jaciens Tesseris numero
 Turriculæ lignæ gradibus occultatas,
 Duos & sex & quinque reduxit: statim autem octo
 Simples habebat totos antè divisos.
 Tabulam fugite omnes, quoniam & Imperator ipse
 Illius irrationales non evitavit fortunas. †*

† Huic Epigrammati præfens Editor quatuor primas lineas ex Brodæo restituit, quæ à Doctissimo Hydio omittebantur: & ope Schematis hîc adjecti, cum pauculis quibusdam notulis, spes est illas difficultates, de quibus quisque alius Editor meritò conquestus est, omnino sublatas esse

v. 6. ἀφ' ἑσῶν κύβων cubis vel tesseris incertis, inexpectatis.

Dum blandâ vagus aleâ December

INCERTIS sonat hinc & hinc fritillis. Mart.

v. 9. Summus, i. e. primus locus in Tabulâ.

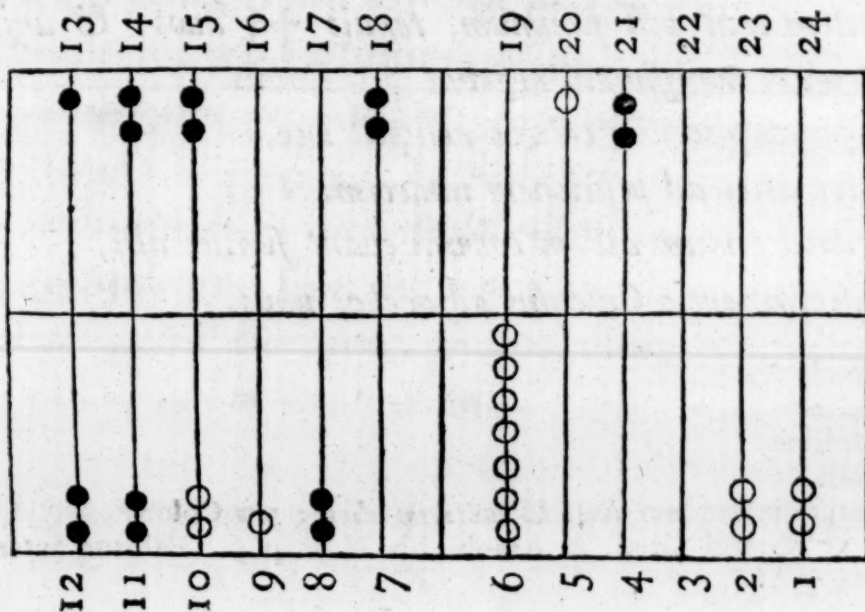
v. 11. Quærit Hydius an interpunctandum duos: & unitatem aliam per Colon? — Nullo modo; calculorum enim numerus prohibet.

v. 12. Dibus, bis decem.

v. 23. Meliùs ἀεθμὸν, subintel. κῆτ' α'.

v. 27. lege ἐπεὶ.

v. ult. Nulla fides Tabulis quæ non per vota petuntur. Ovid.

Præ-

Præcedentis Epigrammatis sensus, quamvis obscurus, videatur sic esse: quòd sc. Zenonem ad Tabulam ludentem cepit seu delectavit Lusûs aliqujus artificiosa positio seu situs sequens, in quo nempe eo perventum est, ut in ejusdem catastrophe apud Album seu albos calculos possidentem (qui posterior ludebat) 7 calculos sextus Chorus habuit, unum novus: & Chorus summus seu supremus duplices seu binos possidens, æqualis erat decimo tot pariter possidenti. Ille autem Chorus, qui erat post summum, duos habuit calculos: & unitatem aliam, sc. calculum posteriorem, compescuit Dibus. Niger vero seu Lusor qui nigros possidebat calculos, in octavo Choro reliquit binos, & totidem in undecimo, & similiter in duodecimo eodem modo, & in Choro decimotertio jacebat calculus unus. Binos possidebat Antigonus seu Chorus decimus-quartus: & sic decimus-quintus, & sic similiter decimus-octavus. Et insuper alios binos calculos habuit Chorus quartus ab ultimo seu à fine, sc. vicesimus primus. Sed Zeno Rex possidens Signa seu Choros calculorum alborum, & non advertens futurum laqueum seu malum eventum, inconsideratè jaciens Tesseræ (numero tres parumper occultatas dum per Turriculæ ligneæ gradus volverentur) reportavit *le Deux, le Six, & le Cinq*: & deinde statim ei manserunt tantùm 8 simplices calculi palam dispersi. Ideoque fugite Tabulam, quippe-cujus malos eventus Imperator ipse evitare non potuit.

Est nempe descriptio positionis cujusdam Lusûs, non quidem primo ejus situ seu inchoati, sed fere ad colophonem perducti & catastrophe fortientis. Sed ad pensum redeamus.

Viri Nobiles & Senatores Romani pro nummis ludebant, & quævis Ludorum genera (præsertim *Nerdiludium, Talos, & Latrunculos*) frequenter exercebant. Id tamen faciebant *γεροντικῶς* *seniliter*, i. e. graviter & prout decebat Senes, qui nuces & reliqua puerilia reliquerant. Apud Persas etiam luditur pro nummis, qui tamen plerumque distribuuntur inter astantes pauperiores; cùm apud eos vix honestum sit ut aliquis hoc modo lucratos nummos secum auferat. Et talis pecunia ludendo lucrata & inter pauperes Spectatores distributa, Persicè vocatur *بورك*.

Bûrek, seu aliàs شطرنج *Sbetèl*, contractè pro شطرنج *Sbetîl*, unde factum est Arabibus nomen شطرنج *Sbetâl* tam in Calculorum & Tesserarum, quàm in simplicis Aleæ Ludo.

§. VI. *De primario Nerdiludii Scopu seu Intentione, & quid eo designetur & repræsentetur.*

VETUS Epigrammatista judicavit hunc Ludum repræsentare Bellum, *Epigr. de Tabulâ*, prout ex MSS. Chartis exhibet Salmasius.

*Composita est Tabulæ nunc talis formula Belli,
Cujus missa facit Tessera principium.
Ludentes vario tum exercent prælia fato,
Russeus an nitidus præmia sorte ferat.
Pascitur à multis avidè damnosa voluptas,
Ne fœdet gliscens otia segnities.*

Et mox apud eundem idem docetur in alio Epigrammate *de Tabulâ* (ubi per *Indica materies* intelligitur *Ebur* seu *Tessera Eburnea*) his verbis,

*Indica materies blandum certamen amicis
Offert, sed Belli fert simulchra tamen.
Namque acie æquali concurrit russeus albo,
Ut gravibus damnis se domet alteruter.
Contorquet varios alternans Tessera missus,
Fataque ludentium Collis & Ima probant.
Pax & pugna simul Ludo junguntur in uno,
Cum victi spoliis victor amicus ovat.*

Abu'l Kâsim Phirdausi libri *Shahnâmæ* Autor p. 1056, etiam repræsentat hujus Ludi Scopum esse Bellicum & Belli speciem esse censet, idque

que ex sententiâ τζ Buzurgjûmhur Sapientis Persarum celebratissimi, qui hunc Ludum à Persis inventum & problematicè Indis propositum ut intricatum quiddam, illorum ingenium explorandi ergô exhibet, sequente modo,

خون با دل روشن آنباز کرد
 باددیشه و حیلہ بنہاد در
 سه تا مهره فرمون کردن راج
 همه پیکر عاج و هم رنگ ساج
 یکی رزمگہ ساختن شطرنج وار
 دو رویہ بر آراستہ کارزار
 دو لشکر بخشیدن بر ہشت بہر
 همه رزمجویان گیرندہ شہر
 بگسترن لشکرگہی چار سوی
 دو شاہ گرادمایہ و دیک خری
 کہ در جنگ باشند ہر دو بہم
 یکی از دیگر بر دگیرن ستم
 بہر جای در گون کردہ سپاہ
 کراران دو شاہ اندرون رزمگاہ
 بفرمان ایشان سپاہ از دو روی
 شد آمدن بیاراستہ جنگ جوی
 یکی را چو تنہا بگیرن دو قن
 ز لشکر بہ بین یکمن آید شکن
 ہمی این بدان آن بدین بر گذشت
 گہی رزم کوہ و گہی رزم دشت
 بدینگونہ تا بر کہ آیدش شکن
 شدند دو شاہ و سپوہ انجمن

بدین سان که گفتیم دیاراستی در
 در شاه شد سر بسر یان کرد

*Sapiens animo perspicuo illum Ludum instituit,
 Cum deliberatione & arte posuit Nerdiludium.
 Triplices Tesseræ jussit facere ex Ebore,
 Omnes etiam α Figuras ex Ebore, & tot concolores ex Ebano.
 Prælii aliquem locum constituit sicuti fit in Sbatrangj,
 Ex utrâque parte ordinatum est prælium.
 Binosque exercitus in 8 partes distribuit,
 Omnes erant Bellipetentes Urbicaptantes.
 Disposuit exercitûs-locum quadripartitum,
 Duosque Reges æstimabiles & benè moratos,
 Ut sc. essent ambo simul in Bello,
 Et tamen unus ab altero non caperet vindictam.
 In omni itaque loco collecti milites, sc.
 Amborum Regum Pugiles in prælii-loco erant,
 Ad quorum mandatum Milites ex utrâque parte
 Ad Eundem & Veniendum dispositi, Belli appetentes.
 Et quando unum solitarium capiunt duo homines,
 Tum ecce unus de exercitu venit in β fracturam.
 Hic ad illum, ille ad hunc, pertransit;
 Aliquando Bellum in Montibus, aliq. in Campis.
 Hoc modo fit donec alter veniat γ fractus,
 Et tum ambo Reges cum militibus rursus conveniunt.
 Hoc quo dixi modo Nerdiludium ordinavit,
 Et adiens δ Regem, sigillatim recensuit omnia.*

α Figuras, i. e. Frustula lusoria figurata seu Trunculi Leonini.

β Fracturam, i. e. Ruinam, quia captus est.

γ Fractus, i. e. victus, pessundatus.

δ Regem, vel Persiæ vel Indiæ.

Sic Phirdausi. Vix autem apparet aliquis conductus Belli aut ad illud apparatus, cum non sit in eo aliquis Rex aut Generalissimus aut totius Gubernator, qui praesit ut Frustrula ceu milites regat, aut aliquo regimine bellico utatur. Sed simpliciter adhibetur (quantum fortuna patitur) techna percurrendi cum suis τὰ 24 Puncta lusoria seu Choros, quis primus eam absolvat Periodum, suos Calculos ex Alveolo legitime eximendo & ab eodem liberando, ut in hac parte socio praecurrat eumque antevertat. Et in aliquibus Lusibus dicta Periodus toties in orbem redit, (ut in *Τίστα*, &c.) quoties paciscuntur Lussores ut tot Lusus unum Ludum absolvant. Sed dictae sententiae (quod sc. sit species Belli) contra eunt omnes tam Graeci quam Arabes: idque meritò, cum hic Ludus non sit magis Belli species quam quivis alius Ludus in quo duae personae contra se invicem victoriae ergò contendunt, quis socium in aliquâ re praevertat, aut quis prior viam ad hanc vel illam Urbem conficiat, & opposito Collusori in hac parte praecedat.

Audiamus ergo quid de hac re statuant Arabes. Et imprimis Al-Séphadi (seu ut aliàs sonari possit Al Sâphadi) in suis Comment. ad Togrâi Lamîyato'l Agjam ex doctissimo Ibn Chelikân hæc adducit, prout in MS. Cod. Bibliothecæ Bodleianæ leguntur, جعله مثلا للدينيا وامثلها
 فرتب الرقعة اثني عشر بيتا بعد شهر السنة والمهاركي ثلثين
 قطعة بعد ايام الشهر والفصوص الافلاك الدائرة ورميها مثل
 قلبها ودورانها والنقط فيها بعد الكواكب السيارة كل وجه منها
 سبعة الشش ويقابلها اليك والبنج ويقابلها الدو والجهار ويقابلها
 السه وجعل ما ياتي به اللاعب من النقوش كالقضا والقدر قارة له
 وقارة عليه وهو يصرف المهاركي على ما جاءت به النقوش لكنه
 اذا كان عنده حسن نظر عرف كيف يتداني وكيف يتحيل
 على الغلب وقهر خصمه مع الوقوف عند ما حكمت به الفصوص
 وهذا هو مذهب الاشارة — اخبرني من اثق به ان الشيخ ثقي
 الدين احمد ابن تميمه كان يقول اللعب بالنرد خير من
 اللعب

اللعب بالشطرنج لان لاعبه يعترف بالقضا والقدر والشطرنج لاء به —
 Et composuit eum ad exemplar
 Mundi, cui eum comparavit: Alveolum enim disposuit in 12 Domos, ad
 numerum Mensum anni: & Calculi sunt triginta Frustula, ad numerum
 dierum Mensis: Tesseræ sunt ad instar Sphæararum circumrotantium; ea-
 rumque Factus, ad instar motus & circulationis earundem: quæ in eis
 Puncta, sunt ad numerum Planetarum, quorum situs quilibet est Septena-
 rius; dum Senioni opponitur Monas, Quinternioni opponitur Dyas, Quater-
 nioni Ternio opponitur. Constituitque Notas quas Factu sortitur Ludens, in-
 star Prædeterminationis & Decreti-Divini, quæ aliquando sunt pro ipso,
 aliquando contra ipsum: ipse autem Calculos pro ratione Notarum movet;
 ita interim, ut, si perspicaci sit ingenio, dignoscere queat res eâ arte dispo-
 nere, ut victoriam consequatur, & adversarium suum superet, stante eo quod
 determinaverant Tesseræ; quæ est via Al Aschariorum. — Narravit mihi
 quidam fide dignus, Sheich Takjoddîn Abmed Ibn Temîma dixisse, Ludum
 AlNerd præstantiorem esse Ludo AlShatrangj, quod illo ludens agnoscat
 Prædeterminationem & Decretum-Divinum; at ludens AlShâtrangj ea ne-
 get, quod proprius accedit ad Al Mu'tazalos: id est, ad sententiam Mu'ta-
 zalorum, seu Sectæ quæ à Segregando & recedendo sic vocatur; Al Asharii
 vero strictè adhærent الشريعة AlShariæ, i.e. Legi. Hanc Chelikâni-
 dis opinionem aliquantulum corrigit Sokeiker Damascenus, his verbis,
 واقول لقد اغفل العلامة ابن خاكان من وصف النرد اشيا منها ان
 الاثني عشر التي في الرقعة مقسومة اربعة اقسام على عدد فصول
 السنة والمهاركي خمسة عشر سودا وخمسة عشر بيضا كالايالي
 المقمرة والحالكة والفصوص ممدسة يشير بها الى الجهات الست وما
 تحت الفصوص وفوقها كـيف وقعت سبعة دقت يشير بها الى
 الافلاك السبعة والاراضي والبحار والكواكب الثابتة والسيارة وجعل
 ما تجرى به الفصوص حالة الوقوع من الاعدان قلت او كثرت
 مثالا للقضاء والقدر وجعل التصرف في ذلك الاعدان للاعب
 باختياره

باختيار له التدبير فيها بعقله فربما وفق للمصواب كما يرق الموفق
 شيئا يسيرا فيحسن التدبير فيه فينمو وقد لا يوفق فادنا راينا
 الحكيم يرق شيئا كثيرا فلا يحسن التدبير فيه فيذهب

Dico profecto, quod Doctissimus Ibn Chelikán aliquas res prætermiserit in descriptione τῆ Al Nerd: nam numerus-duodenarius qui est in Alveolo, in 4 partes dividitur secundum numerum Quadrantium anni: & Calculi (qui sunt 15 nigri & 15 albi) sunt tanquam Noctes lunatæ & illunes: & Tesseras hexagonis indicantur 6 Plagæ: & quod est supra & infra singulas Tesseras, quomodocunque acciderit, constituunt 7 Puncta quibus indicantur 7 Orbes-cælestes, & 7 Terræ, & 7 Maria, & Stellæ fixæ ac Planetæ. Et fit id in quo Tesserae currunt in ipso casu numerorum (sintve plures aut pauciores) repræsentans Fatum & Providentiam: & fiunt rerum dispositiones [sc. motiones Calculorum] secundum hosce numeros pro delectu [seu libero-arbitrio] Lusoris, quas ipse potest gubernare per prudentiam suam [seu pro ratione ingenii sui.] Et nonnunquam prosperè succedit, ut qui res suas benè disponit, accipiat paululum, quod bono ejus ductu crescat; vel aliàs, minùs prosperè succedat: nam ubique aliquando videmus infortunatum hominem, qui lucratur multum, quod tamen sine ejus bono ductu abit. Nempe vult dicere, ut in Mense lunari Noctes sunt partim lucidæ & partim tenebro-sæ, sic & Calculi sunt partim albi & partim nigri. Et quòd Tesserae sunt cubicæ sex-laterales sec. 4 Plagas & sursum & deorsum, quæ faciunt 6 Plagas. Et id quod sub Tesseras est & supra eas prout cadunt 7 Punctis, indicat 7 Sphæras, &c. Et constituit numeros qui currentibus Tesseras accidunt (sintve plures aut pauciores) esse ad instar Prædeterminationis & Decreti-Divini, quæ restringunt & determinant plerasque Calculorum Motiones; quarum tamen quædam aliæ possunt per hosce numeros esse ad Liberum-arbitrium Lusoris, pro modulo peritiæ & perspicaciæ ejus in movendo Calculos, &c.

Idem esse hujus Ludi ingenium scopumque statuerunt etiam Græci, inter quos Cedrenus sic habet, ἔριξε γὰρ εἶναι τὴν ταῦλαν, τὸ γήϊον Κόσμον τὰς δὲ δάδεκα Κάσους, τὸ Ζωδιακὸν ἀριθμὸν τὸ δὲ Ψηφοβόλον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ Κοκχία, τὰ

τὰ ἑπτὰ Ἀστροὶ τῶν Πλανητῶν· τὸ δὲ Πύργον, τὸ ὕψος δὲ Οὐρανοῦ, ἐξ ὧ ἀνταποδίδεται
 πᾶσι κακὰ ἢ καλὰ. *Determinavit enim Tabulam esse Mundum terrestrem ;
 duodecim Casulas esse numerum Zodiacalem ; Fritillum, ὃ quæ in eo sunt
 septem grana (i. Puncta) esse septem Planetarum Astra ; Turrim esse al-
 titudinem Cæli, ex quo omnibus bona malave tribuuntur. Et sic fere Suidas
 in voce τὰβλα. Fusius autem Isacius Porphyrogenneta in Paralipomenis
 Homeri, agit his verbis ; Ἐκ γὰρ τῆς κινήσεως τῆς ἐν ἑρανῶ ἑπτὰ Πλανητῶν, τὴν
 κατὰ μοιρικὴν τύχην, ὡς φασιν, ἐπαγόντων χαρὰς τοῖς ἀνθρώποις καὶ λύπας, ὡρίσθη
 τὴν ταύλαν εἶναι τὸν Πίνακα δὲ παιγνίς, τὴν γῆιον Κόσμον· τὰς δὲ δώδεκα Κάσους εἶναι
 τὰ χαρακώματα τέττα, τὴν Ζωδιακὴν ἀριθμὸν· καὶ τὸ Ψηφολόγον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ Κοκ-
 κία ἅπερ τῷ Κύβῳ ῥίπτονται, ὡς ἀναλαγνῆτα τοῖς Ἀστροῖ· τὸν τε Πύργον αὐτὸν δὲ κα-
 λόμενον Μόδιον, τὸ ὕψος αὐτὸ τὸ οὐράνιον αἰνιττόμενον· ἐξ οὗ δὲ ἔρχονται εἰς τιμὰς
 κατ' ἀνταπόδοσιν, ὡς φασιν Ἕλληνες, κακὰ καὶ καλὰ. Horum Latina versio
 Rutgerfii, quam adducit Souterius p. 35, videtur insinuare illum nec
 hunc Ludum nec Isacii de eo verba rectè intellexisse : puto autem hunc
 locum melius vertendum sequente modo : *Ex motu siquidem 7 Planeta-
 rum qui sunt in cælo (qui, ut dicunt, fatali Fortunâ gaudia aut mæstitias
 hominibus afferunt) definivit Tabulam seu Tabellam lusoriam esse Mundum
 terrestrem : duodecim autem ejus Caspos seu Valla, esse Zodiacalem nume-
 rum : deinde Fritillum ὃ quæ sunt in eo Grana (i. e. Puncta) quæ Tesse-
 ris jaciuntur, analogæ esse Astris : Turriculam ipsam vocatam Modium,
 ænigmaticè exprimere altitudinem cæli, ex quo veniunt pro meritis mala aut
 bona, per modum retributionis, ut dicunt Græci.**

Κοκκία sunt Tesserarum Puncta ad instar granulorum : quæ, κατ' ἀν-
 τίθεσιν, in quâvis Tessera sunt semper 7 (viz. 1-6, 2-5, 3-4) secundum
 numerum Astrorum seu Planetarum. In superioribus, D. Rutgerfius
 accentu in antepenultimâ legit Ψηφολόγον quod jacitur aleis, malè omninò,
 cùm βόλος ad hoc sufficeret : prætereà hoc modo, planè superfluum esset
 quod sequitur, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κοκκία ἅπερ τῷ κύβῳ ῥίπτονται.

§. VII. *De Nerdiludii Antiquitate & primo Autore
seu Inventore.*

HUNC Ludum in Angliam secum introduxerunt Normanni, qui etiam in ejus praxi reliquerunt nobis sua vocabula *As, Ambas-As, Deux, Troys, Quatre, Cinque, Six*, quod pronuntiamus *Size*. Sed de ejus primo Autore & Natalitiis variè sentitur. Vetus Epigrammatista quidam in Epigr. de Tabulâ, Palamedi tribuit :

*Hoc opus Inventor nimium Palamedes amavit,
Et parili excellens Mucius ingenio.*

In eandem sententiam iverunt Sidonius Apollinaris, Lactantius Placiades in Statium, aliique. Nec tantum recentiores Latini, sed & mediæ ætatis Græci, idem sentiunt: inter hos est Cedrenus, cujus verba sunt, οὗτός ἐστιν Παλαμήδης, ὁ καὶ τὴν Ταῦλαν ἐφευρὼν πρὸς μετεωρισμὸν τῆς γρᾶτῆς, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ σύνθεσιν σὺν φιλοσοφίᾳ πολλῇ καταστῆσαι ἄριζε γὰρ εἶναι τὴν Ταῦλαν, τὸν γήιον κόσμον, &c. Sic etiam Isacius Porphyrogenneta in Paralipomenis Homeri, ὁ Παλαμήδης — ὃ δὴ πρῶτως τὸ Ταυλίζεν ἦτοι Κυβόειν ἐξέυρηται, &c. Et sic etiam Joh. Antiochenus, & Suidas in voce ταῦλα. Et multi Viri Docti horum autoritate contenti, rem ulteriùs scrutari non satagerunt: ego autem non item.

Iste Palamedes fuit Nauplii filius, qui, quamvis ab Homero non recenseatur, Bello tamen Trojano interfuisse constat. Dicti autem Autores qui de eo testati sunt, omnes sunt Christi seculo longè citeriores, à Palamedis temporibus mille aut 1500 annis remoti. Illorum itaque de eo Testimonia non valent, nisi quatenus ab antiquioribus acceperint. De hoc autem altum silentium: nemo antiquiorum sic dixit, nec dixisse di-

citur. Si verò tam antiquum fuisset hoc Inventum adeò philosophicè concinnatum, mirum est quòd nemo veterum Græcorum illud vel semel commemoraverit: hoc autem proculdubio fecissent, si tale quid apud eos extitisset. Ideoque non possum cum aliis quibusdam Viris Doctis in hac parte sentire, donec evidentiores probationes, quàm quas hætenus viderim, produxerint.

Cùm autem supradicta de Palamede Inventore opinio sit receptissima, oportet nos non ita temerè ab eâ recedere, nisi factâ prius inquisitione quid huic errori ansam dederit, & quænam veritatis species tot Autorum fidem opinioni falsæ emancipaverit. Hujus itaque opinionis origo hinc est, quòd Sophocles (ut infrà suo loco dicetur) Palamedi Inventori tribuat *κύβες Tesseras*, quæ *Nerdiludii* partem faciunt. Et hoc videntes posteriorum ætatum Scriptores, rem verò non satis accuratè perpendentes, non dubitarunt affirmare illum, *Nerdiludium* totum, prout suis posterioribus temporibus constitutum erat, primò excogitasse. Quòd autem nec *Nerdiludium*, nec quæ eo adhuc antiquior est *Alea*, ad Palamedis tempora reduci possit, vide infrà in *Historiâ Aleæ*.

Platonis Interpretes Græci *Nerdiludium* tribuunt τῷ *Theuth* Ægyptio; ideoque illud vocant Αἰγυπτίαν πετρίαν, minùs rectè, ut opinor. Suetonius dixit *κυβέαν* esse antiquiorem *πετρίαν*. De his verò infrà dicetur in *Aleâ*. Ut autem quidam Autores nimium *Nerdiludio* Antiquitatem tribuerint, sic alii ex alterâ parte errantes, idem justo recentius esse voluerunt. Autor libri *Mu'gijizât* statuit hunc Ludum aliquanto recentiore *Ludo Sbatrangj*, حکما هند شطرنج را وضع کردند و بدستوری فرستادن بوزجهمر آذرا دیرون آرند که چون باید باختی و در *Sapientes Indiæ posuerunt Sbatrangj*, & ad *Cosroem* miserunt. *Buzurgjumbur* id produxit, quomodo sc. oportet ludere; & in oppositum ejus posuit *Nerdiludium*, quod in *Indiam* misit. Dictus *Cosroes* fuit *Anushirravân*, qui in Europæorum Libris aliquando dicitur *Anuxiron*, qui obiit anno æræ Alexandrinæ 888, Christi 576. Hujus Prorex & Consiliarius fuit *Buzurgjumbur*, qui à magno amore quo

quò Rex eum prosequeretur, nomen suum adeptus est. Iste Autor Persicus rectè statuit tempus missionis ab uno regno in aliud. Sed certissimum est *Nerdiludium* longè ante dictam missionem inventum fuisse; ut in sequentibus monstrabitur.

Aliquanto antiquiorem hunc Ludum ponit Ecteri درشیر ذرون درشیری لعبی و ملوک ساسانیان درشیر بن ارسشیر موضوعاتند در *Nerdshîr* est Ludus dictus Nerd, quod est ex Inventionibus & Shâbur filii Ardeshîr, qui unus Regum Sasanidarum. Plus adhuc antiquitatis huic Ludo tribuunt Arabes, & inter eos Ibn Chelikân, ex quo Al Sephadi in suis MSS. Commentariis ad Togrâi Carmen, hunc Ludum tribuit Patri antedicti Shâbur, وکان از شیر بن بابک اول ملوک القرس الاخرة قد وضع النرد ولذلك قيل ان ذر شیر جعله مثلاً للعظماء *Azdeshîr* filius Bâbek primus Regum Persarum posterioris Classis, is est qui posuit *Nerdiludium*, quod itaque vocatur *Nerdshîr*: & ad exemplar Mundi composuit, &c. Sic Arabes semper legunt *Azdeshîr*: is autem est qui Agathiae Ἀγαθήης filius Πατέρας vocatur; qui obiit (ut refert Abu Mohammed Mustapha) anno æræ Alexandrinæ 527, Christi 215. Dictus Bâbec, sæpè vocatur بابکان Babekân in plurali formâ, idque honoris causâ, ut dicit Chondemîri Epitomator & libri Shâhnamæ Autor.

Hæcce Arabum opinio de Ardeshîro Inventore, fortassis sit magis speciosa quàm vera; nam videtur fundata in solâ consonantiâ quam dicti Regis nomen *Ardeshîr* habet cum vocabulo *Nerdshîr*. Præterea, huic opinioni velificari non possum, quia idoneâ autoritate *Nerdiludium* adhuc remotiorem antiquitatem habere constat. Ideoque mihi verisimilius videtur, quod postquam Indi ad Persas misissent *Shabiludium*, tum hos ad illos vicissim misisse *Nerdiludium*; non quidem tanquam recens Inventum, sed quod diu antea apud Persas extiterat: quod tamen, quia Indis hætenùs inauditum, his igitur eo tempore prorsus novum videbatur. Quamdiu autem ante Nushirravâni tempus hic Ludus apud Persas fuerit, vel an hi à Romanis acceperint, vel an Romani ab illis (cùm fre-

quentiora praelia utrinque intercefferint) ex Persarum libris non constat, quatenus jam haftenus repperim. Si autem aliquem *Ardesbirum* ejus Inventorem fuisse volumus, cum majore probabilitate intelligendum sit de *Ardesbîro Mnemone*, qui annis circiter quingentis ante Christum obiit. Hujus enim *Ardesbîr* seu *Artaxerxis* vitam describens Plutarchus, p. 1019, meminit eum *κνέβειν* & *κνέβουσαι* cum foeminâ cui nomen *Parysatis* (پاریزاد, *Parizâd*, i. e. *Angelo genita*) ab Angelicâ pulchritudine sic dictâ. Sed *κνέβειν* *aleâ ludere*, est *Nerdiludii* tantum pars, nec in illius apud Plutarchum lusione est ulla Calculorum mentio aut descriptio quæ integram *Nerdiludii* constitutionem indigitare possit.

Utcunque tamen sit, antiquissimum & receptissimum hujus Ludi per totum Orientem nomen Persicum *Nerd* (nec aliud nomen habent) subindicat eum primò à Persis profectum fuisse; & quoque ad Christi tempus & ultra illud referendum esse & tunc usitatum fuisse, probant antiquitatis testimonia. Nam, ut retrogradiendo incipiam, apud Romanos extitit, & illis notissimus fuit sub nomine *Duodecim Scriptorum*, statim post Christi tempora, quod satis testantur Seneca, Martialis, & Quintilianus supra citati, quos omnes ante *Ardesbîrum Bâbecânium* vixisse certum est. Paulò ante Christum, Ovidius; & ante istum Cicero, de eadem re fidem faciunt, uti ex supra adductis eorum verbis abundè constat. Et, qui utrosque præcessit, Terentius (150 aut fermè ducentis ante Salvatorem annis) injicit mentionem *Tesserarum Ludi*, in quâ *Arte*, i. e. movendo Calculos corrigendum præscribit id quod jactu non ceciderat: quòd necessariò de solo *Nerdiludio*, non autem de aliquo alio Ludo intelligendum est. Et sic quoque est illud Platonis qui Terentium præcessit, qui vixit fermè 400 ante Christum annis: ille enim *Politicorum* libro 10 sic differit, ὥσπερ ἐν πλώσει κύβων πρὸς τὰ πεπρωκότα τίθεσθαι τὰ αὐτὰ πράγματα, *Ut in casu seu jactu Tesserarum, disponenda est res tua secundum ea quæ ceciderint seu id quod jeceris*. Quid sibi vult Euripides in *Aulide*, haud satis certum est: ibi enim introducit duos *Ajaces* & *Protesilaum*, & mox *Palamedem*, ἐπὶ θάκοις πεισῶν ἡδομένους μορφαῖσι πολυπλόκοις, quod de *Pessis* & aliis pluribus Ludis intelligi queat. Sed cùm Plato & reli-

qui

qui Autores antiqui de hoc, tanquam de re suis temporibus notissimâ, loquantur, probabile fit id adhuc aliquot retro seculis, ultra illud tempus, inventum fuisse; adeò ut illud saltem Ardesiâri Longimani ævum attingere & exæquare posse non dubitetur. Et, cum Orientales hoc cuidam Ardesiâro tribuerint, magis verisimile est id debere intelligi de Longimano potius quàm de Bâbecân, cum res planè ultra hujus, & propius ad illius tempora luce Historicâ, ut suprâ fit, reduci & retroferri queat. Et, si Artaxerxis apud Plutarchum *κρυβέειν* ad hunc Ludum spectare censeatur, tum certè hic Ludus non tantum ad ipsum Longimanum, sed & ultra ejus tempora retrò ferendus est; cum de eo, tanquam de re notissimâ & receptissimâ, loquatur Plutarchus.

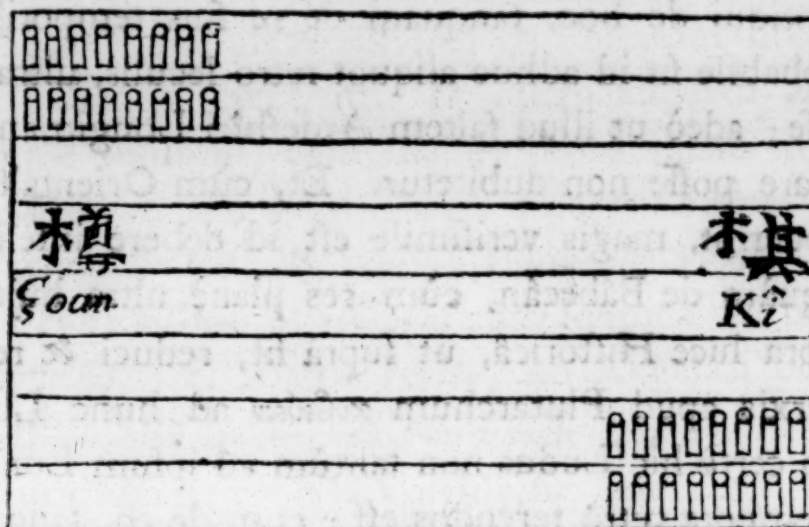
Hoc modo habes antiquitatem hujus Ludi aliquot Seculis ante humani generis Redemptionem inventi; quæ quidem veneranda vetustas præter artem & illud quo est ingenium, pro summo ejusdem Elogio meritò haberi debet.

Quid Legislatores de eo censuerint, vide infrâ in calce Historiæ Alcæ.

De Nerdiludio Chinesium.

PERSARUM *Nerdiludium*, ut supra descriptum, exercetur in Alveo qui constat duabus Valvis complicandis, ubi in alterutrius extremitate sunt 6 Scriptula seu Ductus, in toto 24, prout apud Europæos ubique fit. Sed ab hoc planè diversum est Chinesium *Nerdiludium*, cujus sequentem descriptionem habeto.

Hic

Hic Ludus (qui exercetur Tesseris, & Paxillis erectis loco Orbiculorum nostrorum) Sinicè vocatur *coan Kî*, i. e. *Erektus Ludus*, seu *Erektorum Ludus*, idque propter erecta lignicula seu Frustula lusoria duas aut 3 uncias longa, quæ sunt 16 ex utrâque parte, quorum, dum inchoatur Lusus, prima collocatio seu situs est prout cernitur in præmissâ Tabellâ, quæ sive sit lignea sive chartacea, eodem quo heic exprimitur modo delineari solet.

Quoad ludendi modum, luditur pergendo per Tabellæ circuitum seu ambitum secundum Tesserarum Jactum; & qui primus cum suis omnibus redit ad lineam unde exierat, vincit. Exempli gratiâ, ille qui possidet superiorem (ad interiorem Libri marginem) Tabellæ partem, debet secundum Tesserarum ductum sua Frustula lineatim promovere dextrorsum usque ad alterius partis extremum seu lineam septimam, & inde lineatim procedere ascendendo ad sinistrum angulum superiorem, qui est terminus unde exierat.

Tesseræ lusoriæ sunt duæ, quæ tam in hoc Ludo quàm in Mandarinorum Promotione (ubi earum Characteres Sericæ exprimuntur) & in quovis alio Ludo, vocantur *Teu teu çu*, quarum vocum duæ priores ferè synonymæ (quamvis idem sonent) exprimuntur per duos à se invicem diversos Characteres, & postrema vox *çu* est ferè expletiva, nisi fortè eâ emphaticè significetur *ipse*, ut *Teu teu çu* sit *Tesseræ ipsæ*, vel *Reculæ*; nam significat etiam *Reculam* vel Frustulum lusorium quidvis.

Ordo

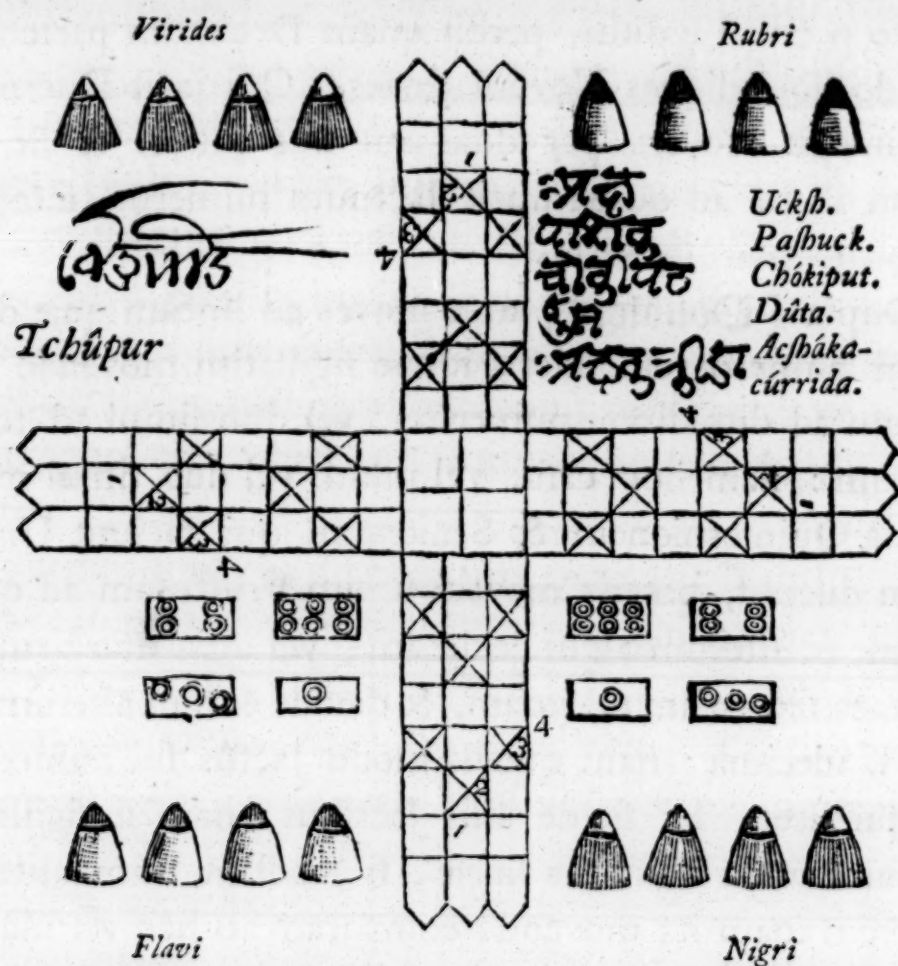
Ordo movendi dicta erecta Frustrula (five ad lucrandum five ad perdendum) est ad tales lineas ad quas ducit numerus Jactus: & inter ludendum & procedendum, licet movere quæcunque velis Frustrula secundum dictum Numerum, five ea quæ antea moveras, five quæ nondum moveras. Et, si loco Frustrulorum erectorum, inseris Orbiculis planis (nam hoc etiam licet) poteris eos vel juxta se invicem collocare vel super se invicem cumulare, prout tibi commodum videbitur. Duarum unitatum Jactus unum Frustrulum tanquam deperditum seponit deditque: vel si pro pecuniâ luditur, perdit unam Decimam partem, lucrando seu retinendo sibi reliquas Novem partes. Qui jacet Duernionem aut Ternionem, incipit movere per duas aut tres lineas, & sic deinceps: nam ad lineam illam ad quam ducit Jactuum numerus, semper procedendum est.

Si jeceris Dupla [*Doublets*] tum moves ad lineam quæ dimidio talium duplorum numero respondet; idque figillatim movendo vel unum semel Frustrulum ad dimidium numerum, vel duo simul ad totum amborum numerum: nam hoc casu, vel unum vel duo simul moveri possunt. Si jeceris Quinternionem & Senionem, qui faciunt Undecim, & ad undecimam ducunt, poteris movere unum Frustrulum ad quintam lineam seu casam, & alterum ad undecimam; vel alias duo Frustrula simul movere ad lineam seu casam decimam, & deinde eorum alterum ad proximam quæ est Undecima: nam quovis modo Jactus sui numerum conficere & persequi licet. Et sic de aliis Jactibus: nam si figillatim, tum pro singulis numerandæ sunt tot lineæ; si junctim, tum aliter, ut dictum. Poteris rem tuam ita movendo comparare ab hac vel illâ lineâ numerando, ut penultimus tuus numerus in ipsâ Adversarii lineâ (quæ sc. ab ipsius Frustrulis occupatur) terminetur: & tum ultimus seu secundus numerus & quæ ab eo pendet motio, usque ad Adversarii limitem super eadem vel proximâ lineâ protenditur & terminatur.

De

De Indorum Ludo Tchupur.

PROXIME quasi Nerdiludio affinis venit Indicus Ludus *Tchupur*, sic nominatus veterum Brachmanorum linguâ Indicè dictâ *Sanscroot*, seu, ut vulgò, exiliori sono elegantiae causâ *Sanscreet*; non autem *Hanscreet*, ut minùs rectè eam nuncupat Kircherus.

Luditur erectis Frustulis ligneis, qualia in præmissò schemate cernuntur. Dicta Frustula lusoria fiunt ex *dentrificio Ligno* quod ferè instar suberis levissimum est, & apud Orientales audit *مِسْوَاكِ آغَاچِ Miswák ágátchi*, i. e. *Dentifricia arbor*, quia ad instar setarum fibrosum est hoc lignum, ex quo itaque dentium verricula quasi naturalitèr parantur: nempe dicti ligni extremitas aliquantulum contusa, verriculi usum præstat.

Istius

Istius Ludi schema constat 4 alis, ut ita simul ludere possint 4 homines, quorum quisque possidet 4 Frustrula concoloria, quæ, secundum Tesserarum Jactum, Collusorum discoloria capere satagunt. Et quidem primus Frustrulorum situs, quo inchoatur Lusus, numeris minoribus seu barbaricis 1, 2, 3, 4 in schemate notatur. Ibi etiam sunt quibus luditur Tesseræ duæ cubico-oblongæ, quarum quatuor tantum oblongiora latera notulis seu punctis signantur, duo autem extrema seu breviora latera manent vacua; adeo ut in eis notentur tantum numeri 1, 3, 4, 6, desiderentur verò 2, 5.

Indus, quem de hoc Ludo consului, fuit Scriba satis peritus, ab Officio in Navi suâ dictus *le سرك Saràng*, Anglicè *Boatswain* seu *Bowson*. Ad eum verò (sc. ad colloquium ejus) aditum mihi aperuerunt Viri humanissimi tam naturâ quàm civilitate Fratres, D D. Lewis, qui Honoratissimæ Mercatorum Indicorum Societati Secretarii fidissimi. Dictus autem Indus non potuit me commodè docere modum ludendi, quem itaque ulteriori Mercatorum nostrorum disquisitioni relinquo; petendo etiam ut vellent in Indiâ inquirere quinam Ludus sit *كوس Cûs*, qui dicitur ferè similis Ludo Scachorum.

Tabella verò talis est quæ præmittitur, quam unâ cum Frustrulis lusoriis & Tesseris ex Indiâ possideo.

Sequitur Ludus Promotionis Mandarinorum, qui ratione Frustrulorum & Tesserarum, præcedentibus affinis est, ideoque in proximâ Sectione exponendus venit.

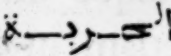
De Ludo Promotionis Mandarinorum.

HICCE Magnatum Chinenfium Ludus Sinicè audit *Shing quon tu*, i. e. *Promotionis Mandarinorum Tabula*, in quâ ferè totius Regni Chinenfis Officia & Dignitates ludicro modo repræsentantur & nominatim recensentur. Ita ut fermè totius Politicæ Sinicæ forma hoc uno schemate ob oculos posita cernatur.

M m

Manda-

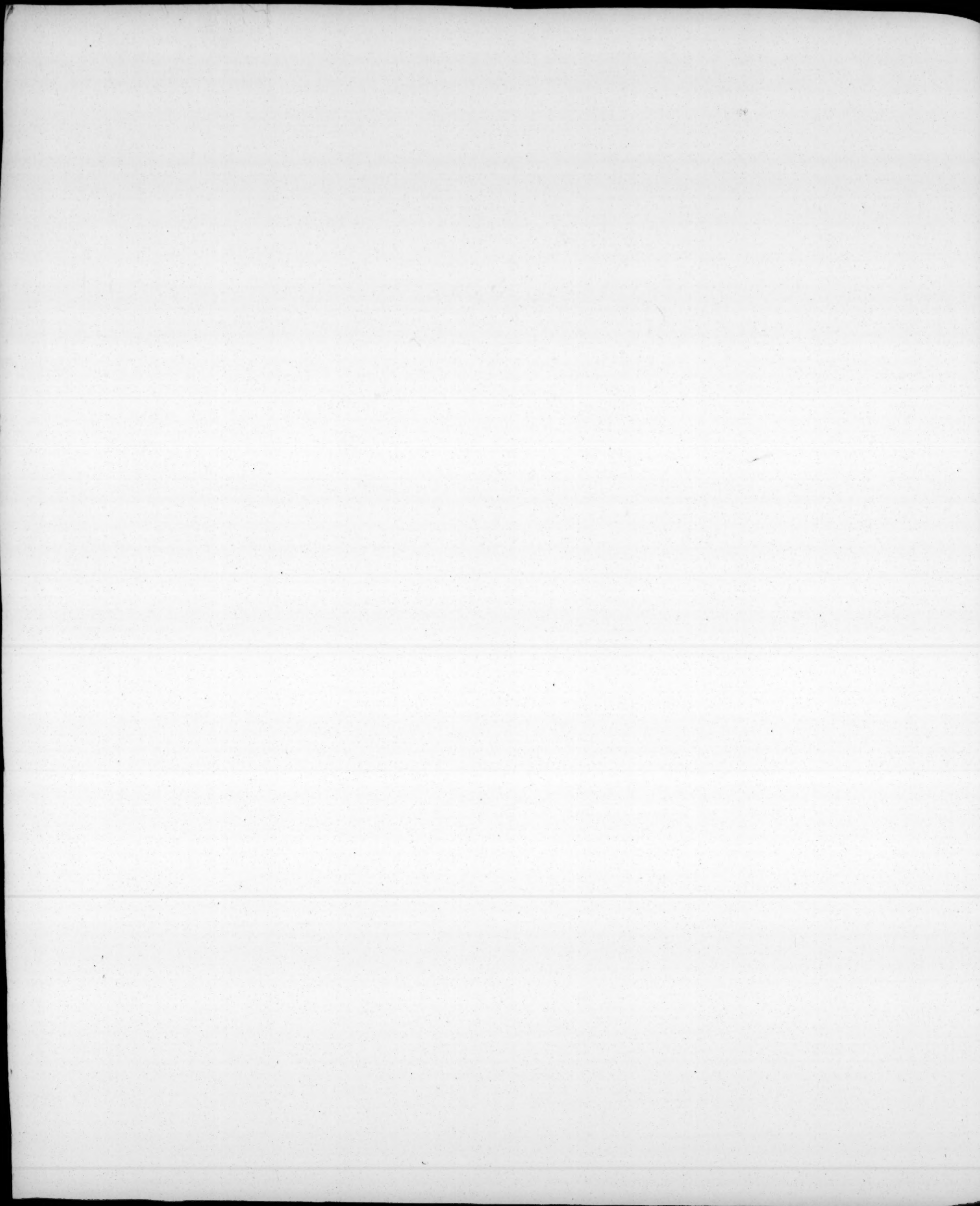
Mandarinorum autem nomine intelliguntur omnis generis Officarii, qui à *mandando* appellantur *Mandarini* linguâ Lusitanicâ; quæ unica Europæa est in oris Chinesibus obtinens, quam ergò omnes illuc Missionarii (ex quâcunque fuerint Gente) addiscere tenentur.

Hujus Ludi Tabella in quâ exerceri solet, est plerumque lignea, vel aliàs magna aliqua Charta istius Ludi Schemate delineata, in cujus medio pingi solet Regis Palatium seu Curia, ad quam omnis generis Viri, præsertim Medici, Philosophi, & Milites, certatim contendunt, Promotionem anxie quæritantes & ambientes; ut sc. promoveri possint ad aliquem Mandarinatûs Gradum, qui sunt varii, sc. Superiores, inferiores, medii, & omnis generis, iique permulti. Nam in Tabellâ ad quatuor Palatii Regii latera seu plagas scribuntur pro Lusorum lubitu plura aut pauciora Mandarinatum Nomina: viz. unâ plagâ sunt Cancellariatûs & Secretioris Consilii Mandarinatus, qui possideri solent à Mandarinis maximis; aliâ plagâ sunt Studioforum & Militum Mandarinatus; tertiâ & quartâ plagâ sunt Mandarinatus Medicorum, & alii minores. Et Regii Palatii ostio heic adstant, duo Satellites, in quorum manu est *Al Harba* seu *Lanceola*, Hispanis *Alabarda* dicta.

Hic Ludus exercetur Tesseriis Sinicè dictis *Teu teu çu* (duabus vocibus synonymis & expletivâ *çu*) quæ sunt numero *Sex*, quæ jaciuntur in Vasculum medio Tabellæ positum, ubi Collusores quotquot sint, alternatim suis vicibus jaciunt eisdem Tesseriis. Et secundum harum Jactum, promoventur Ludicri Viri Candidati seu Mandarinatûs Competitores, qui exprimuntur tot erectis Frustrulis ligneis aut eburneis, quorum quodque sui Possessoris seu Lusoris personam sustinet repræsentatque, & tam in hoc quàm in aliis Ludis vocantur *çu*, i. e. *Reculæ*. Nam tam in hoc quàm in aliis Ludis singula Frustrula tot Virorum personas sustinent: cum in plerisque Ludis sit inter duas partes contentio seu Duelum, ubi Duces sub se habent Milites plures aut pauciores qui pro suis partibus contendunt: in hoc autem quisque pro se seorsim Actor est, qui Frustrulum ligneum suum in Tabellâ Locum-tenentem seu Substitutum constituit, cum ipse in tam parvâ Tabulâ, suâ personâ movere nequeat.

In

[illegible]

In hoc itaque tot ligna, tot Collusorum seu Candidatorum Virorum loca occupare supponuntur. Sed Fruftulorum planorum loco, res ipsa quasi ad vivum melius repræsentari posset tot Ligniculis figuratis seu Virunculis ligneis, ad imitationem Homunculorum qui dictas Promotiones ambire solent. Frustra lusoria plerumque sunt numero Quatuor diversorum à se invicem colorum, pro 4 distinctis Collusoribus (nam tot, aut aliquando plures simul ludere solent) quorum quisque suum distincti coloris Fruftulum possidet, ut ab eis sociorum Collusorum dignoscatur. Quin & superior vocula *çu*, non tantum *Fruftula*, sed quoque *Tesseræ* ipsas (quas etiam *Reculas* appellare gestiunt) subinde notat, ut hujus Ludi Numero VII. visitur.

Ne autem tam magna & intricata Tabula sit ad instar inexploratæ Sylvæ aut Labyrinthi, unde Lusor tyrocinium agens se extricare nequiverit, directionis ergo ego addidi numeros Romanos qui hanc Provinciam percurrerendi ordinem monstrent, & simul numeros Barbaricos indicantes ad quemnam alium Romanum numerum pro ratione Jactuum transeundum sit, five ad Promotionis five Submotionis locum. Et ex his percipietur Ordo circuiendi & ambiendi, donec ad Regiæ Curia Portam & Supremi Mandarinatûs seu *Co-lai* Officium perveniatur. Nam primò in Curia Regiæ extremo Limbo (Angl. *the outward Verge of the Court*) versantur Candidati, propius accedere non audentes, nisi Tesserarum (ceu Virorum gratiâ ac favore Regis pollentium) ductu ad meliorem locum deducantur. Jacto enim, secundum Puncta, aliquo numero Romano, eidem subscriptus numerus Barbaricus certâ ludendi methodo statim dirigit, ducitque ad proximum semper locum, ad quem jaciendo & ludendo Lusor ulterius procedere debet. Hoc autem Ludo qui est Ambientium Scena, Promotionem expectantes semper pro virili contendunt ad eas Stationes qui viciniore sunt Regi, quod Jactuum ductu fit regularitèr, & res solis Tesserais, tanquam Curialibus viris, gubernatur, nec Arti aut Peritiæ locus est. Adeò ut hic Ludus sorti ac fortunæ subiectus sit & obnoxius, uti sunt ubique omnes Promotiones à Curia Regiâ

dependentes, quæ non solent dari dignioribus, cùm Reges plerumque aliorum auribus & oculis audire & videre gestiant.

Quoties autem in hoc Ludo aliquis à Dignitate quam obtinuerat submovetur & deterior fit, à Gradu ad quem aspiraverat depositus, id Europæorum more vocamus Lituram, cùm fit quasi Macula aut Labes in ipfius Honore, dum sc. labefactatus in pejorem conditionem seu statum detruditur. Talis Litura Sinicè dicitur *çang*, i. e. *Delictum* seu *Culpa*, cujus causâ aliquis in quâvis re delinquens labefactatur & deponitur. Talis homo Arabicè dicitur *مذؤول* *Ma'zûl*, i. e. *Depositus*. Is verò postea per meliorem Jactum poterit (quasi pro *Delicto* compensando) talem Lituram tollere & abstergere; seipsum hoc modo emaculando & Labem abstergendo, adeoque pristinum statum ac conditionem recuperare, imò & superare; nam feliciori Jactu lucrabitur tot Motiones quot jecerit Quaterniones. In Lusorum gratiam, aliquot Jactuum numeros in Tabellâ exprimendos curavi, & paucas aliquot Regulas heic præscripsi, quot nempe per temporis angustiam à Chinenfi meo inquirere licebat. Ejusmodi enim omnia accuratè notâsse & perquisivisse prolixum fuisset.

Notata sunt incipiendi Loca, vel saltem eorum præcipua, ubi quisque Lusor pro suâ Facultate ludere incipit. Et quidem inter jaciendum, optimus habetur ille Jactus ubi vel omnes Tesseræ eandem faciem vel omnes diversam faciem exhibent: nam ut talis Jactus est maximè difficilis, & rarò cadit; sic idem quando cadit, maximè lucrativus habetur, uti in Talorum Ludo est Jactus Veneris. Et talia jaciens (mox addito etiam Bis Quatuor) statim fit *Co-lao* seu *Cancellarius* totius Regni, & omnia pro quibus Luditur Deposita lucratur & aufert. Deindè si omnes Tesseræ exceptâ unâ eandem aut diversam faciem dant, talis Jactus est bonitate proximus. Et sic deinceps de Quatuor aut Tribus Tesseris similiter cadentibus judicandum; hi enim Jactus bonitate proximi sunt præcedentibus: sed idem non est dicendum de Duabus. Sic de lucrativis; mox de damnosis Jactibus dicendum.

In quovis Jactu non officit Una Unitas, quippe quæ nec noceat nec juvet. Sed Dux Unitates officiunt multum, & Jactus bonitatem minuunt;

nam

nam contrahunt *gang* seu *Delictum*, & *Lituram* inducunt. Et sic Plures Unitates quotquot sint; nam Jactorem inferius remittunt & detrudunt: tali enim Jactu submotus & retractus, à Dignitate quam obtinuerat delapsus censetur, ut procul expectet. Tales autem Unitates primâ vice aliquid valent, sc. motionem fortiuntur; postea non item. Quin & quævis Duæ similes Tesseræ numerive, si sint Bis 2, Bis 3, Bis 5, aut Bis 6, aut aliqui horum Parium, exceptis LXVIII, LXIX, pessimi sunt & omnium infirmi, Dignitatem minuantes; contra quàm faciunt omnes Duerniones, aut omnes Terniones, &c.

Et notari velim, quòd quamvis dicta Bina Puncta in Tabellâ vel prorsus negligantur, vel eorum loco adscribantur tantum puncta simplicia, tamen pro Duplionibus seu Binis inter ludendum numeranda & reputanda sunt; quod monendum duxi, quia Sculptor non semper expressit Duplicia; excepto tantum in primo loco, qui fit pro reliquis omnibus locis Directio & Index. Adeo ut quamvis Jactui *Cung* adscribantur tantum 2, 3, 5, 6, tamen Pares seu Bini ejusmodi numeri intelligendi sunt, sc. 2-2, 3-3, 5-5, 6-6. Nam ubicunque in Tabellâ occurrit vox *Cung*, ibi talia puncta vel expressa vel subintellecta sunt & à Lusore supplenda.

Sed post Omnium similium aut Omnium dissimilium Jactum, illi Jactus qui bonitate proximi sunt, ex Quaternionibus constant. Nam post Sex Quaterniones ut in prædictis, 5 aut 4 aut 3 Quaterniones sunt suo bonitatis ordine eis proximi: quot enim quisque habet Quaterniones, tot Jactus & motiones hâc ratione sortitur. Imo Duo Quaterniones faciunt satis bonum Jactum, qui ad gratiam & favorem apud Regem semper ducit & ad lucrandum juvat. Duplorum seu Duplionum Jactus, si fit Bis Unum aut Bis Quatuor, dicitur *Chung*, id est, *Par*. Si autem fit Bis Duo, Bis Tres, Bis Quinque, aut Bis Sex, tum vocatur *Cung*, id est, *Par*: & tale *Par* aut *Talia Paria* aliquando geminatis vocibus aut triplicatis vocantur *Cung Cung*, aut *Cung Cung Cung*. Sic enim illiusmodi *Par* ab hujusmodi *Pare* nomine tenus distinguitur. Et quia talis numerus *Par* qualis est *Cung*, dignitatem minuit, ideò *Cung* aliàs exponitur

minor-

minor-gratiâ seu *mediocris favoris* Vir. *Quin* & *Cung* eodem Characterẽ scriptum, est etiam *Artifex* seu *Opifex*, quippe cujus status sit *minor* seu *minutior* quam Mandarinorum. [Vide Num. LXVIII, LXIX.] Sed præter dictas Regulas, hic Ludus aliquando in Chinâ cum pluribus aliis varietatibus difficultatem creantibus exercetur: aliis autem de eo ulterius disquirere relinquo.

Primus Incipiendi Locus est ad Tabellæ dextrum angulum inferiorem, ubi nempe Studiosi suum Lufum ordiuntur. Et tandem lusu ad colophonem vergente, oportet ut Jactu Bis Quatuor seu Duobus Quaternionibus absolvatur.

Sub I, seu numero Romano primo, est *Cbung ye*, i. e. *Par Unitatum* seu *Bis Unum*, sc. *Ambz As*, quod tantum primâ vice jaciendi aliquid valet motionem sortiendo, ut suprà dictum, postea non. Iste tamen Jactor deinde per Bis Quatuor, qui magni favoris Jactus, primâ vice jaciendo fit *Te bio seng*, i. e. *Magnæ gratiæ Studiosus-Juvenis*, qui per subjectum numerum Barbaricum 37, dirigitur ut promoveatur ad superiorem locum XXXVII. Idem autem Jactor secundâ vice jaciendo, jaciens *Cung*, i. e. talem *Parem* qui fit Bis 2, Bis 3, Bis 5, Bis 6, aut aliquos horum numerorum parium, fit *Cung tai y*, i. e. *Mediocris-gratiæ magnus Medicus*, missus ad alteram Tabellæ partem ad Romanum numerum seu locum LXXVI. Ubi autem in Tabellâ non adscribitur Jactus *Cung*, tum in secundam jaciendi vicem (sc. post *Bis Quatuor*) veniunt crassiora puncta numeris Romanis superscripta. Et quidem Regula de Primâ vice pro Bis Quatuor, & de Secundâ vice pro alteris jactibus, semper tenenda est, quamvis fortè eam disertis verbis alicubi exprimere neglexerim. Sed cujusvis Luforis quævis jaciendi vicis possit plures Jactus continere.

Sub II, legitur *Cbung ul*, i. e. *Par Duernionum* seu *Bis Duo*: & iste Jactus, ut subscriptis Voculis indicatum, idem valet cum præcedente.

Sub III, legitur *Cbung san*, i. e. *Par Ternionum* seu *Bis Tres*: & iste Jactus (ut ex subscriptis voculis constat) est ejusdem valoris cum præcedentibus: nam ambo per Bis Quatuor ducunt ad XXXVII.

Sub

Sub IV, est *Chung su*, i. e. *Par Quaternionum* seu *Bis Quatuor*: & istius Jactus Autor (ut indicant subscripta) est *Te* seu *Magni-favoris* Vir, Angl. a *favorite*, qui per Duorum Quaternionum Jactum, qui faustus pro illo, fit *Tung seng*, i. e. *Candidatus juvenis*, sc. pro Baccalaureatu: namque mittitur ad XXXVIII. Sed notandum (quod semel monuisse satis est) quod aliquando primo Jactu, loco Duorum Quaternionum unus Quaternionio sufficiat, si ita paciscuntur Lufores. Secundo autem Jactu præstat habere Bis Quatuor seu Par Quaternionum; nam aliàs jaciendum est frustra, donec habeantur. Nam quamvis Unius Quaternionis Jactus sit aliis quibusdam Jactibus melior, præcipuum tamen est habere Bis aut Pluries Quatuor, melioris gratiæ & favoris ergò, & majoris Privilegii causâ: nam quotquot habentur Quaterniones, tot motionibus promovetur Lufor. Quoties autem per Quaterniones aut aliter promovetur quis, si simul eodem Jactu per admistos Uniones habetur *çang*, hi aliquid ei demunt, adeptam dignitatem minuendo; & mox relegatur ad militiam, quod pro infelicitate seu Liturâ habetur. Et quidem Unus Quaternionio hanc Lituram seu Labem non absterget: sed postea alio Jactu Duo Quaterniones ad amissam dignitatem vel restitunt, vel ad meliorem promovent; nec, nisi infortunio maximo, ullam tunc revulsionem sentiunt aut patiuntur.

Sub V, est *Chung u*, i. e. *Per Quinternionum* seu *Bis Quinque*, eodem modo cum præcedente mittens ad XXXVIII.

Sub VI, est *Chung lo*, i. e. *Par Senionum* seu *Bis Sex*, eodem modo cum præcedentibus mittens ad XXXVIII.

Sub VII, legitur *U çu ye çe*, i. e. *Quinque Tesserae unius coloris* seu *figurae*, viz. aut *Quinque Unitates*, quæ revellunt; aut tot *Duerniones*, *Terniones*, *Quaterniones*, *Quinterniones*, vel *Seniones*, qui promovent ad dignitates maximas. Sed si deinde jactit Bis 4, fit *Te hung çai*, i. e. *Gratiosior grandis Doctor*, missus ad LXXIII.

Notandum est, quod *Hung* plerumque Lusitanico more scribitur *Hom*, quod tamen pronuntiandum est *Houng*: nam talia me docuit D. *Shin Fo-çung*, amicus noster Chinenfis; & D. Martinus in Atlante Sinico agnoscit

agnoscit voces Chineses Lusitanico more desinentes in *m*, ore aperto pronuntiandas: ideoque ego in illorum gratiam, qui Lusitanicam pronuntiationem non callent, tales semper rescripsi desinentes in *ng*, & Lusitanicum *x* itidem semper rescripsi per *sb*. Aliàs enim Sinicarum vocum soni nobis essent planè monstrosi, Sinensium pronuntiationi non respondentes. Et quævis vox Sinica est monosyllaba, quamvis plures in se vocales habeat. Plura de hisce rebus diximus in Monitione ad Lectorem, quæ in calce Prolegomenon Shahiludio præmittitur.

Sub VIII, est *ça boa*, i. e. *Sex flores*, meritò sic vocatus Jactus, qui felicissimus, cùm in eo sint omnes numeri æquales, viz. Sex Seniones, vel 6 Quinterniones, &c. mox quemque in suâ facultate ad magnam dignitatem evehentes. Is deinde per Bis 4 fit *Te po bio*, i. e. *Gratiosissimus sciens-multum scientiâ* seu *multas scientias*: habetur nempe Vir Doctissimus, qui mittitur ad LXXII. Talis citò fit Mandarinus. At alià vice jaciendo, jaciens Bis 2, Bis 3, Bis 5, vel Bis 6, aut aliquos horum Parium seu æqualium numerorum, aliquantulùm revulsus fit *Cung kia yuon*, i. e. *Minoris-gratiæ Caput Licentiatorum*, seu eorum *Primus*, mittendus ad LX.

Jam ventum est ad secundum Incipiendi Locum, ubi sunt Gradus Militum.

Sub IX, est *çiu ye*, i. e. *Simul uni*, seu *simul unitates*, scilicet Tres Unitates. Is deinde jaciendo Bis 4, fit *Te* seu *Gratiosus* sive *Magni-favoris* Vir, qui *Vu sieu çai*, i. e. *Militarium Baecalaureus*, missus ad LII. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens Bis 2, Bis 3, Bis 5, Bis 6, aut aliquos horum, fit *Cung*, i. e. *Minoris-favoris* Vir, qui *She chang*, i. e. τὼν *decem Præfectus*, sc. Decurio qui 10 Militibus præficitur (quæ est dignitas minima) remissus ad XXIII.

Sub X, est *çiu ul*, i. e. *Simul Duo*, sc. *Ter Duo* seu *Tres Duerniones*. Is deinde per Bis 4 fit *Te* seu *Gratiosus*, qui *Vu kiu gin*, i. e. *Militarium acceptus homo*, evectus ad LI. Is sc. talis est qui offertur & recommendatur Imperatori ut fiat Mandarinus seu Officiarius, q. d. Licentiatus aut Aptus ut promoveatur ad Honorem Militarem.

Sub

Sub XI, est *çiu san*, i. e. *Simul Tria*, sc. *Ter Tria* seu *Tres Terniones*, inter bonos Jactus. Iste deinde per *Geminum Quaternionem* fit *Te* seu *Oûi* five *Yund Gratosior*, qui *Vu çin su*, id est, *Militarium ingrediens Mandarinatum*: nempe ingrediens Mandarinatum in Militiâ, promotus ad L. Is est talis qui Bellum & Literas noscit, & (ut solent Studiosi) Compositiones seu Exercitia Philosophica probationis causâ componit: *Savdâsh* contractè pro *Savâsh-dâsh*, i. e. *militiæ comes* seu *commilito*: nam in Militiâ sine Literis nulla datur Promotio; cùm post profectum in Philosophiâ obtineantur Honores Militares, & non aliter. Talis enim qui Philosophus est, reputatur gnarus Belli, & Poliorceticæ ac Circumvallationis Artes callere præsumitur.

Sub XII, est *çiu su*, id est, *Simul Quatuor*, sc. *Ter Quatuor* seu *Tres Quaterniones*, inter meliores Jactus. Iste rursus per *Duos Quaterniones* fit *Te* seu *Gratosior*, qui faciendus est *Vu tan boa*, id est *Militarium accipiens flores duos*: est scilicet, Præfectus seu Doctor Militaris, missus ad XLIX.

Sub XIII, est *çiu u*, id est, *Simul Quinque*, sc. *Ter Quinque* seu *Tres Quinterniones*. Iste rursus per *Duos Quaterniones* fit *Te* seu *Gratosior*, qui faciendus est *Vu pang yen*, i. e. *Militarium istorum oculus*, sc. istorum Doctorum Militarium. Is est Secundum Caput seu Præfectus militum cum uno flore, missus ad XLVIII.

Sub XIV, est *çiu lo*, id est *Simul Sex*, sc. *Ter Sex* aut *Tres Seniones*; is qui per *Bis Quatuor* primâ vice jaciendi fit *Te* seu *Gratosius* apud Regem, estque *Vu chang yuon*, id est, *Militarium primum Caput* seu *Præfectus*, hoc Jactu missus ad XLVII.

Quod de bis Quatuor heic & alibi dicitur, de Primâ vice ubique subintelligendum est, quamvis non notaverim.

Sub XV, est *Chen* (seu al. *Chin*) *sheu*, id est, *Præfectus* seu *Gubernator Custodiæ*, qui hoc Jactu evadit Capitaneus in aliquâ præfecturâ. Iste per *Bis Quatuor* primâ vice, fit *Te* seu *Gratosius*, qui *Heu yng*, id est, *Posterioris Militiæ Capitaneus*, sc. *Captain of the Rere*: nam habentur etiam Capitanei *Anterioris Militiæ*, sc. *of the Uan* seu *Avant Guard*,

& dextræ atque sinistræ Alæ, sc. of the right and left wing: quæ Loca sic nominantur ratione Stationis in exercitu respectu Generalissimi Ducis. Rex enim ad Militiam non prodit, nec suū periculum facit in Militiâ. Dictus *Posterioris Militiæ Capitaneus* mittitur ad LV. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum, remittitur ad LIII, & fit *Cung* seu *Minoris-favoris* Vir, habens Officiū dictum *Pa ki*, id est, *Octo Vexilla*, sc. 8 vexillis in exercitu præest, illis prout ei lubet Mandatum impertiens.

Jam ventum est ad Incipiendi Locum tertium. Sculptor autem posuit sub Num. XV, quia ibi commodum erat spatium, quod in altero Loco negatum.

Num. XVI, superscriptas habet Quatuor Unitates, & sub eo scriptum est *Huon ye*, id est, *Quater Unum*. At *Huon* propriè est *Simul*, sc. tale *Simul* quod numero *Quatuor* comprehendat, ut antea çiu erat *Simul Tria*. Est itaque *Huon ye* propriè *Simul Unum*, sc. *Simul Unitates quatuor*; quod tamen, ut melius & promptius intelligatur, reddo *Quater Unum*. Hoc loco constitutus, jaciens Bis Quatuor primâ vice, fit *Te* seu *Gratiosus*, qui *She chang*, id est, τῶν *Decem Præfectus* seu *Decurio*, missus ad XXIII. At secundâ voce jaciendo, jaciens bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum, fit tantum *Cung ping*, i. e. *Parvi-favoris Miles*, missus ad XXII, ubi est tantum *Ping* seu *Miles simplex* vix sperans Officiū.

Num. XVII, superscriptos habet 4 *Duerniones*, & sub eo scriptum est *Huon ul*, id est, *Quater Duo*, cum reliquis ut in præcedente.

Sub XVIII, est *Huon san*, id est, *Quater Tria*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XIX, est *Huon su*, id est, *Quater Quatuor*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XX, est *Huon u*, id est, *Quater Quinque*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XXI, est *Huon lo*, id est, *Quater Sex*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub

Sub XXII, est *Ping*, id est, *Miles simplex* seu *gregarius*. *Ping* differt à *Vu* : nam illud est *Miles*, sed hoc est *Militaris* seu ad *Militiam* pertinens. Ille autem per bis 4, fit *Te* seu *Gratiosior*, qui faciendus est *She chang*, id est, τῶν *Decem Præfectus*, sc. *Decurio*, missus ad XXIII.

Sub XXIII, præcedens *Miles* actu fit *She chang*, id est, τῶν *Decem Præfectus*, seu *Decurio*, quæ quidem *Præfectura* est omnium minima, quam quis habet prima. Iste jaciendo bis 4, faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, qui *Pe hu*, id est, *Centum domibus Præfectus*, missus ad XXIII.

Sub XXIV, proximè præcedens qui jam actu fit *Pe hu*, id est, *Centum domibus Præfectus* seu *Centurio*, jaciendo bis 4, faciendus est *Te* seu *Gratiosus*, qui supra *çien çung*, id est, *Mille universim*, sc. qui mille *Militibus* præficiendus est, missus ad XXV.

Sub XXV, qui præcessit jam actu præfectus *çien çung*, id est, τοῖς *Mille universim*, jaciendo bis 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, qui *Pa çung*, id est, *Tenens universim*, missus ad XXVI. Iste *Officiarius* est major quàm præcedens. Notandum quòd vox *Pa* aliàs significat *Manubrium*, quippe quod manu tenetur.

Sub XXVI, iste præcedens jam actu factus *Pa çung*, id est, *Tenens universim*, jaciendo bis 4 aspirat ut fiat *Te* seu *Gratiosior*, & *Vai wei* seu *Exterior apparatio*, sc. *Officiarius* qui facit apparatus contra hostes prope exteriores regni limites ut *Marchio*. Talis *Mandarinus* præficatur minori *Civitati*, missus ad XXVII.

Sub XXVII, ille præcedens jam actu *Præfectus* τῇ *Vai wei*, id est, *Exteriori apparationi*, jaciendo bis 4 aspirat ut fiat *Te* seu *Gratiosior*, & *çien yng*, id est, *Anterioris Militiæ Præfectus*, missus ad LVI. Is secundâ vice jaciendo, jaciens *cung* seu *Pares*, sc. infaustum *Jaçtum* bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum, fit *Chin* [seu *Chen*] *sheu*, id est, *Præfectus custodiæ*, remittendus ad numerum XXV.

Notandum est quòd voce *yng* significantur *multi-milites plurimi* simul habitantes seu commorantes, quæ significatio benè exprimitur collectivâ voce *Militia*.

Sub XXVIII, est *Cho ching*, id est, *Exiens ad Bellum*. Iste non est Mandarinus, sed Miles gregarius, qui propter crimen seu delictum aliquod ab Officio depositus fuit & missus ad bellum. Postea tamen per bis 4 potest fieri Mandarinus seu Officiarius *Te fo shin*, id est *Gratiosè rediens in locum-proprium* quem antea occupaverat, & hoc modo restitutus fit *Hing te*, id est, *Obtinens gratiam seu favorem*.

Sub XXIX, est *Fa fung*, id est, *Iustitia stipendii*; quando nempe propter delictum seu admissum crimen totaliter abscinditur Stipendium pro tempore, quasi pro aliquo tempore depositus sit ab Officio. Sed voces juxta adscriptæ, ut in præcedente loco, indicant hunc in favorem redire posse, & patienter expectando in pristinum suum locum restituendum.

Notandum est, quòd quamvis hæc Tabellæ pars non sit adeò densè stipata Mandarinorum Nominibus & Officiis ac prima pars; heic tamen ut & in aliis omnibus vacantibus aut minùs repletis Tabellæ locis, plura Officiorum & Officiariorum nomina pro Lusorum lubitu addi possunt & solent.

Sub XXX, est *Tien fu*, id est, à *Libris & Epistolis*: sc. Literatus libris versatus, qui tamen nondum est Mandarinus, vel saltem parvus. Is autem per bis 4 potest fieri *Te chi bien*, id est, *Gratiosus sciens urbem* seu Civitatem parvam, sc. Gubernator Civitatis minoris, promovendus ad XXXII: nisi per bis Unum incurrat *gang* seu *Delictum*, quo malo Jactu remittatur ad XXIX Stipendio mulctandus.

Sub XXXI, idem actu fit *Chi bien*, id est, *Sciens Civitatem minorem*, sc. ejusdem Gubernator, qui scit gubernare talem civitatem ejusque negotia rectè administrare. Is per bis 4 faciendus est *Te chi cheu*, id est *Gratiosus sciens Civitatem-majorem*: nisi per bis Unum acciderit *gang*, quod requirat *Fa fung* seu *Iustitiam Stipendii*, ut in præcedente, quo relegandus est ad XXIX.

Sub XXXII, idem actu fit *Chi cheu*, id est, *Sciens Civitatem-majorem*, sc. ejusdem Gubernator: & per bis 4 faciendus est *Te* seu *magnâ-gratiâ pollens*, & *Chi fu*, id est *Sciens Urbem* seu Civitatem maximam: nisi

nisi per bis unum acciderit *çang*, propter quod jacturam ac damnum passus, relegetur ad XXIX *Fa fung*, id est, *Stipendio privandus*.

Sub XXXIII, alter jam actu factus est *Cbi fu*, id est, *Sciens Urbem* seu Civitatem maximam, sc. ejusdem Gubernator: & per bis 4 faciendus est *Te leang tao*, id est, *Gratiosior Oryzam gubernans*, seu *Fru mentum gubernans*; sc. Præfectus Annonæ, qui curat eam colligi & parari in usum Imperatoris, qui in singulis Urbibus ejusmodi Præfectum Annonarium constituit. At si per bis Unum acciderit *çang* seu *Delictum*, remittetur ad XXIX ut Stipendio mulctetur.

Notandum est, quod *Leang* fit propriè *Oryza*. Aliàs Sinicum nomen *Me* ut Lat. *Fru mentum*, continet pleraque grana in genere, exceptis *Oryzâ* & *Fabis*; additâ tamen specificâ differentiâ, ut ex. gr. *Ma liao me* seu *Equorum cibus Fru mentum* sive *frumentaceus* est *Avena*: & *Ta me*, id est, *Magnum frumentum*, est *Hordeum*, apud eos Aristis longis præditum, ut apud nos: & *Siao me*, i. e. *Parvum frumentum*, est *Triticum*, nempe *Triticum rubrum* seu *rubescens*, sine Aristis, ut apud nos: Angl. *Red wheat*. Omnia autem ad hanc Linguam spectantia, meliùs innotescerent, si possemus habere Chinen sium Dictionaria; quorum antiquum (vetustiora Vocabula continens) vocatur *Hai-pien*, id est, *Mare liberum*, sc. Vocabulorum Mare amplum & spaciosum. Dictionarium modernum (ubi etiam Voces recentiores) vocatur *Ta cu boei*, id est, *Magna Literarum* [seu *Characterum*] *collectio*. Horum alterum interpretandum & (si sumptus facturis videbitur) evulgandum præ manibus habet Clarissimus & Doctissimus Senex D. Mentze-

馬

mà

海

hai

料

liao

篇

pian

麥

me

大

ta

水

ta

字

çia

麥

me

彙

boei

小

siao

麥

me

Litera u cum puncto, est tenuis, ut u Gallicum.

Mentzelius in Germaniâ Professor publicus, si Deus ei vitam prorogaverit donec susceptum & inchoatum pensum in rei Literariæ bonum absolvat.

Sub XXXIV, idem actu fit *Leang tao*, id est, *Oryzam gubernans*; qui per bis 4 potest fieri *Te ngan ça*, id est, *Gratiosus benè inspiciens*, sc. Mandarinorum minorum in aliquâ *çen* seu *Provincia* Inspector, qui statim renuntiat Imperatori, si quid malè administrant. Iste immediatè promovendus est ad dignitatem proximam, nisi acciderit *çang* seu *Delictum*, quo retrahatur ad XXIX *Fa fung*, ut pro tempore Stipendio privetur.

Sub XXXV, præcedens jam actu fit *Ngan ça*, id est, *Benè inspiciens*: & per bis 4 mox fiet *Te* seu *Gratiosior*, qui *Yeu pu ching*, id est, *Dextrâ distribuens Gubernationi*, sc. solvens Stipendia Gubernationi seu Officiariis, promovendus ad LXVII; nisi fortè per bis Unum incuratur *çang*, seu *Delictum*, quo ipse fit *Fa fung* seu *Stipendio mulctandus* & relegandus ad XXIX.

Sub XXXVI, est *Tien ven seng*, id est, *Cæli Compositionum juvenis*, sc. Astronomus seu Studiosus Astronomiæ, qui per bis 4 fit *Te* seu *Gratiosior*, qui *Kin tien kien*, id est, *Colens cæli Observatorium*, sc. frequentans locum ubi Astronomi conveniunt ad Observationes cœlestes faciendas, mox promovendus ad LXVI. Iste est Mandarinus qui Astronomorum Præfectus & Coryphæus.

Sub XXXVII, est *Hio seng*, id est, *Studiosus juvenis*, qui per bis 4 fit *Te* seu *Gratiosus*, qui faciendus *Tung seng*, id est, *Otiosus juvenis*; sc. vacans & non occupatus studiis, utpote qui jam optimè studuit, & sæpe fuit examinatus, & jam vacat expectationi Baccalaureatûs; & hâc ratione promovendus ad XXXVIII: nisi fortè per bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum, fiat *Cung* seu *Mediocris favoris vir*, qui *Tien ven seng*, id est, *Cæli Compositionum juvenis*, seu Astronomiæ Studiosus, remittendus ad XXXVI.

Sub XXXVIII, is jam actu factus *Tung seng*, id est, *Vacans juvenis*, qui per bis 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, & habendus *Sbi su*, id est, *Literatus Doctus*, qui ferè Baccalaureus, mox promovendus ad XXXIX.

Sub

Sub XXXIX, præcedens jam actu fit *Sbi su*, id est, *Literatus Doctus*, qui per bis 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, & habendus *Sieu çai*, i. e. *Præstantior doctrinâ*, promovendus ad XL.

Sub XL, is actu evadit *Sieu çai*, id est, *Præstantior doctrinâ*, sc. Baccalaureus actualiter, & per bis 4 faciendus *Te kiu gin*, id est, *Gratiosior acceptus homo*, evehendus ad XLI.

Sub XLI, is actu factus est *Kiu gin*, id est, *Acceptus homo*, per bis 4 faciendus *Te çin su*, id est, *Gratiosus ingrediens Mandarinatum*, promovendus ad XLII: nisi per bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum, fiat *Cung* seu *Minoris gratiæ vir*, qui *Tien su*, id est, à *Libris & Epistolis*, remittendus ad XXX.

Sub XLII, is jam actu est *çin su*, id est, *Ingressus Mandarinatum*, ubi per bis 4 faciendus est *Chan lo*, id est, *Portans Libros*, sc. Regis seu Imperatoris, promovendus ad XLIII. Iste est quartum Caput Doctorum (sc. minimus τῶν quatuor) totius Chinæ: namque semel biennio creantur Doctores, & ex omnibus Quatuor præcipui à Rege feliguntur. Sed potest esse ut per bis 4, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum, fiat tantum *Cung* seu *minoris-gratiæ vir*, qui *Chi bien*, id est, *Sciens Civitatem-minorem*, remittendus ad XXXI.

Sub XLIII, is jam actu factus est *Chan lo*, id est, *Portitor Librorum*, sc. qui portat Libros prope Imperatorem in ipsius usum; sed non illum adit tam prope ac tres reliqui Doctores. Iste autem per bis 4 potest fieri *Te* seu *Gratiosior*, qui fit *Tan boa*, id est, *Accipiens flores*, sc. tertium Caput Doctorum, mox promovendus ad XLIV.

Sub XLIV, is jam actu fit *Tan boa*, id est, *Accipiens flores*, qui per bis 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, qui *Pang yen*, i. e. *Illorum oculus*, sc. illorum Doctorum. Is est secundum Caput seu secundus Præfectus Doctorum, qui evehendus ad XLV.

Sub XLV, is actu fit *Pang yen*, id est, *Illorum oculus*, & per bis 4 fit *Te* seu *Gratiosior*, qui faciendus *Chang yuon*, id est, *Supremus Præfectus Doctorum*, mittendus ad XLVI.

Sub XLVI, is actu fit *Chang yuon*, id est, *Supremus* [seu *sublimis*] *Præfectus* Doctorum, qui per bis 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, qui *Han lin*, id est, *Librorum sylvæ*, evehendus ad LXXXIX. Is est Mandarinus maximus, semper in Aulâ Regiâ, qui est Secretarius Imperatoris.

Sub XLVII, est *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, qui primâ vice jaciendo, jaciens bis Quatuor, faciendus est *Te ti to*, id est, *Gratiosus tenens universim*, seu Dux generalis, immediatè mittendus ad LIX. Si autem secundâ vice jaciendo, jecerit bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum *Parium*, fit tantùm *Cung çien yng*, id est, *Anterioris militiæ Præfectus*, mittendus ad LIV.

Sub XLVIII, est *Vu pang yen*, id est, *Militarium illorum oculus*, qui primâ vice jaciendo, jaciens bis Quatuor, faciendus est *Te fu çiang*, id est, *Gratiosus secundarius Dux* seu *Generalis*, mox evehendus ad LXXIV. Sed potest esse ut secundâ vice jaciendo, jaciens bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum *Parium*, revulsus sit, & fiat tantùm *Cung heu yng*, id est, *Minor-gratiâ posterioris militiæ Præfectus*, mittendus ad LXV.

Sub XLIX, est *Vu tan boa*, id est, *Militarium accipiens flores*, per bis Quatuor faciendus *Te ti piao*, id est, *Gratiosus tenens Vexillum*, qui est etiam Mandarinus militum mittendus ad LXXI. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum *Parium*, fit tantùm *Cung çien yng*, id est, *Minor-gratiâ anterioris militiæ Præfectus*, mittendus ad LIV.

Sub L, est *Vu çin su*, id est, *Militarium ingrediens Mandarinatum*; qui quamvis jaciendo bis Quatuor, evadat *Te* seu *Gratiosior*, continuatur *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, mox remittendus ad XLVII.

Sub LI, est *Vu kiu gin*, id est, *Militarium acceptus homo*, qui per bis Quatuor continuatur in statu quo priùs, sc. remittendus ad L.

Sub LII, est *Vu sieu çai*, id est, *Militarium præstantior doctrinâ*, qui per bis Quatuor continuatur in statu quo priùs, sc. remittendus ad LI.

Sub LIII, est *Pa ki*, id est, *Octo Vexillis* Præfectus, qui per bis Quatuor faciendus est *Te çien yng*, id est, *Gratiosus anterioris militiæ* Præfectus, promovendus ad LIV.

Sub LIV, jam actu factus *çien yng*, id est, *Anterioris militiæ* Præfectus, per bis Quatuor fit *Te heu yng*, id est, *Gratiosus posterioris militiæ* Præfectus (*Captain of the rere*) mittendus ad LV. Sed is secundâ vice jaciendo, jaciens bis Unum, incurrit *çang* seu *Delictum*, quo deprimitur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens ad bellum*, seu Miles gregarius remittendus ad XXVIII.

Sub LV, est actu *Heu yng*, id est, *Posterioris militiæ* Capitaneus, per bis Quatuor faciendus *Te ço yng*, id est, *Gratiosus sinistræ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVI. Is autem secundâ vice jaciendo, jaciens bis unum, incurrit *çang* seu *Delictum*, cujus causâ deponitur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens ad Bellum*, relegandus ad XXVIII.

Sub LVI, is jam actu factus *ço yng*, id est, *Sinistræ militiæ* Capitaneus, per bis Quatuor faciendus est *Te yeu yng*, id est, *Gratiosus dextræ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVII. At per bis unum incurrendo *çang* seu *Delictum*, fit tantum *Cho ching*, id est, *Exiens ad bellum*, revellendus ad XXVIII.

Sub LVII, is est actu *Yeu yng*, id est, *Dextræ militiæ* Capitaneus, per bis Quatuor faciendus *Te chung yng*, id est, *Gratiosus mediæ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVIII. At secundâ vice jaciendo, jaciens bis Unum, deponitur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens ad Bellum*, retrahendus ad XXVIII.

Sub LVIII, jam actu factus *Chung yng*, id est, *Mediæ militiæ* Præfectus, inde per bis Quatuor fit *Te ti to*, id est, *Gratiosus tenens universim* seu *universos*, promovendus ad LIX. Iste est Mandarinus militiæ, quorum unus est in singulis Provinciis Milites ibi gubernans. Is verò secundâ vice jaciendo, jaciens bis Unum, dejicitur & summovetur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens ad bellum*, seu Miles gregarius relegandus ad XXVIII.

Sub LIX, is jam actu factus *Ti to*, id est, *Tenens universos*, per bis Quatuor faciendus est *Te ti piao*, id est, *Gratiosus tenens Vexillum*, evehendus ad LXXI. Si autem secundâ vice jaciendo, infaustè jecerit bis Unum, incurrit *gang* seu *Delictum*, unde fit *Cho ching*, id est, *Exiens ad bellum*, remittendus ad XXVIII.

Sub LX, est *Kia yuon*, id est, *Præfectus Licentiatorum*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te hoei quei*, id est, *Gratiosus Doctorem Præfectus-secundus*, promovendus ad LXII.

Sub LXI, est *Hoei yuon*, id est, *Doctorem Præfectus-primus*, qui quamvis per bis Quatuor evadens *Te* seu *Gratiosus*, tamen fit *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, revocatus ad XLVII.

Sub LXII, est *Hoei quei*, id est, *Doctorem Præfectus-secundus*, qui per bis Quatuor fit *Te hoei yuon*, id est, *Gratiosus Doctorem Præfectus-primus*, revocandus ad LXI.

Sub LXIII, est *Que çu kien*, id est, *Regni filiorum Palatii Præfectus*, de quo vide Num. LXVI. Est sc. Præfectus Puerorum, qui plurimi sunt, & locum suum emere debent. Aluntur autem sumptibus Imperatoris ut studeant bonas literas sub isto Gymnasiarchâ, sub quo etiam alii sunt Ludimagistri. *The cheif Master of the Kings School*. Iste per bis Quatuor fit *Te quang lo su*, id est, *Gratiosus clarorum ciborum Præfectus*, evehendus ad LXV. Est sc. nomen Mandarinum qui Cibos & Convivia parat Regi. *Quang* est *clarum, luminosum*: & *Kien* est *Palatium*, heic autem est *Palatii-Præfectus*.

Sub LXIV, est *Tai chang su*, id est, *Magnum longum Palatium*: nam *su* propriè est *Palatium*, & communi usu est *Præfectus*, heic verò *Præfectus-Palatii* ubi Parentalia pro defunctis Parentibus & Majoribus celebrantur sacrificando bis aut quater singulis annis. Parantur nempe multa ciborum fercula ponenda coram Statuis defunctorum. Aliquando verò loco Statuæ, est erectum Lignum cui inscribitur talis defuncti nomen. Isti Cibi plerumque à Mandarinis consumuntur, aliquando pauperibus erogantur. Dictus Officiarius jaciendo bis Quatuor, fit *Te tung ching, su*, id est, *Gratiosus transferens Gubernationem Præfectus*, evehendus ad LXIX.

LXIX. Iste est primus Regis Secretarius; & quicquid Regis Mandato scribitur, per illius manus transire debet.

Sub LXV, est jam actu *Quang lo su*, id est, *Clarorum ciborum Palatium*, seu *Præfectus* communi usu vocis. Iste per bis Quatuor fit *Te tai chang su*, id est, *Gratiosus magno longo Palatio*, sc. *Præfectus*, mittendus ad LXIV. Nominis ratio est, quia pro Defunctis Ceremoniæ sunt magni momenti, & res longæ seu prolixæ celebrando. Est autem nomen Officii, quo vocatur ille Officiarius qui hujus Palatii *Præfectus*.

Sub LXVI, est *Kin tien kien*, id est, *Colens cæli Observatorium*. Est quidem *Kien* propriè *Palatium* seu *Domus*: heic autem hujus Domûs seu Palatii *Præfectum* significat. Iste per bis Quatuor fit *Te que çu kien*, id est, *Gratiosus Regni filiorum Præfectus-Palatii*, remittendus ad LX.

Sub LXVII, est *Yeu pu ching*, id est, *Dexter* (sc. superior) *distribuens Gubernationi*; nempe solvens Stipendia; qui quamvis jecerit bis Quatuor, manet *Te* seu *Gratiosus*, qui *ço pu ching*, id est, *Sinister* (sc. inferior) *distribuens Gubernationi*: est idem Officium cum dextro, sed aliquanto inferius, quamvis mittendus fit ad LXX.

Sub LXVIII, est *Kiun men*, id est, *Militum porta*. Iste Officiarius præest rebus militaribus: nempe ex Philosopho fit Mandarinus maximus, qui potest transferre Milites à loco in locum, & sumere sibi aliquot Cohortes in quamvis expeditionem. Et sæpe scribit Epistolas pro Imperatore. Iste primâ vice jaciendo, jaciens bis Quatuor, fit *Te ping pu*, id est, *Gratiosus militum Ordo*, seu *Præfectus*, mittendus ad LXXXVI. Est nempe *Præfectus* militum Generalissimus per totam Chinam. *Ping* & *kiun* sunt Synonyma. Si autem secundâ vice jaciendo, jecerit bis Unum, incurrit *çang* seu *Delictum*, cujus causâ mulctatur *Fa fung*, id est, *Justitiâ stipendii*, remissus ad XXIX. Idem verò per bis 2, bis 3, bis 5, bis 6, aut aliquos horum *Parium*, fit *Cung cung pu*, id est, *Mediocris-favoris Artificum Ordo* seu *Præfectus*: est nempe *Præfectus* rei Vestiarie & Architecturæ Imperatoris, mittendus ad LXXXVIII.

Sub LXIX, est *Tung ching su*, id est, *Transferens gubernationem Præfectus*, seu *Transferendi gubernationem Præfectus*. Is per bis Quatuor fit

Te li pu, i. e. *Gratiosus Ceremoniarum Præfectus*; cujus est docere Cere-
monias aliis Præfectis ad illum eâ de causâ venientibus eumque consu-
lentibus, & derigere res gerendas in Palatio: est sc. Magister Cere-
moniarum, promovendus ad LXXXIV. Sed idem per bis 2, bis 3, bis 5,
bis 6, aut aliquos horum *Parium*, fit *Cung cung pu*, i. e. *Mediocris gra-
tiæ Artificum Ordo* seu *Præfectus*, mittendus ad LXXXVIII.

Sub LXX, est *ço pu ching*, i. e. *Sinister distribuens Gubernationi*, qui
per bis Quatuor fit *Te kiun men*, i. e. *Magnâ gratiâ Militum porta*:
nempe *Militum porta* est nomen Officii ejus. Is mittitur ad LXVIII.

Sub LXXI, est *Ti piao*, i. e. *Tenens Vexillum*, qui per bis quatuor
fit *Te fu çiang*, i. e. *Gratiosus secundarius Dux*, sc. **Lieutenant General**,
qui hac ratione evehitur ad LXXIV.

Sub LXXII, est *Po bio*, i. e. *Multæ Doctrinæ* seu *Studii* vir. Iste
omnia quæ ad Promotionem requisita sunt, benè callet; sed non vult ac-
cipere Officium. Idem per bis Quatuor fit *Te chung shu*, i. e. *Gratiosus
secundus ab Epistolis*, sc. secundus Secretarius, evehendus ad XC.

Sub LXXIII, est *Hung çai*, id est, *Magnus doctrinâ*, qui per bis Qua-
tuor fit *Te shang shu*, i. e. *Gratiosus supremus ab Epistolis*, sc. primus seu
Principalis Secretarius, evehendus ad XCII.

Sub LXXIV, est *Fu çiang*, i. e. *Secundus Dux* seu **Lieutenant Ge-
neral**, qui per bis Quatuor faciendus est *Te çiang kiun*, i. e. *Gratiosus
Dux* [seu *Generalissimus*] *militum*, evehendus ad LXXV.

Sub LXXV, jam actu factus *çiang kiun*, id est, *Dux militum*, sc. *Ge-
neralissimus*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te tai çu*, id est, *Gratiosus
maximus Filius*, evehendus ad XCIII. Propriè & strictè loquendo, sic
vocatur Regis Filius natus maximus: sed hoc loco, est quidam Ordo
Mandarinorum supremorum; & tamen Cancellarii & pauci aliquot alii
sunt supra illum.

Sub LXXVI, est *Tai y*, id est, *Magnus Medicus*, sc. Medicus Re-
gius, qui per bis Quatuor faciendus *Te ye boei*, id est, *Gratiosa unica
persona* seu *prima persona*. Iste evehendus est ad LXXVII.

Sub

Sub LXXVII, actu fit *Ye boei*, id est, *Unica persona* seu *prima persona*, per bis Quatuor facienda *Te ul boei*, id est, *Gratiosa secunda persona*, evehenda ad LXXVIII. Is est Protomedicus seu Regis Medicus primarius.

Sub LXXVIII, actu fit *Ul boei*, id est, *Secunda persona*, per bis Quatuor facienda *Te san boei*, id est, *Gratiosa tertia persona*, evehenda ad LXXIX.

Sub LXXIX, actu fit *San boei*, id est, *Tertia persona*, per bis Quatuor facienda *Te su boei*, id est, *Gratiosa quarta persona*, promovenda ad LXXX.

Sub LXXX, actu fit *Su boei*, id est, *Quarta persona*, per bis Quatuor promovenda ut fiat *Te u boei*, id est, *Gratiosa quinta persona*, promovenda ad LXXXI.

Sub LXXXI, actu fit *U boei*, id est, *Quinta persona*, seu Medicus ordine quintus. Is per bis Quatuor, fit *Te chi bien*, id est, *Gratiosus Gubernator civitatis*, inferiùs missus ad XXXI. Is nempe à Medicandi Arte evectus, ad Gubernandi Artem admittitur, in regni politiam adscitus; nempe ex majore gradu Medicinæ ad minorem gradum Politix (cùm iste fit præstantior illo) missus. *Chi bien*, est *sciens civitatem-minorem*, ut XXXI.

Sub LXXXII, est *çung to*, id est, *Universorum Gubernator*, sc. totius Provinciæ. Iste per bis Quatuor faciendus est *Te tien quon*, id est, *Gratiosus cæli Mandarinus* qui est paulò infra Cancellarium, promovendus ad XCI.

Sub LXXXIII, est *Lí pu*, id est, *Mandarinorum Præfectus*, omnes per totum Regnum Mandarinos gubernans, qui per bis Quatuor continuatur *Te çung to*, id est, *Gratiosus universorum Gubernator*: est sc. Caput Mandarinorum per totam Chinam, in statu quo erat LXXXII.

Sub LXXXIV, est *Lí pu*, id est, *Ceremoniarum Præfectus*, qui per bis Quatuor continuatur *Te lí pu*, id est, *Gratiosus Mandarinorum Præfectus*, in statu quo erat LXXXIII.

Sub

Sub LXXXV, est *Hu pu*, id est, *Domorum Præfectus*, qui per bis Quatuor continuatur *Te li pu*, i. e. *Gratiosus Ceremoniarum Præfectus*, in statu quo erat LXXXIV. Istius Officium est colligere Tributum à singulis Domibus per totam Chinam: &, si Imperator cupit scire numerum populi sui per totum Regnum, istius est eos numerare vel curare ut numerentur.

Sub LXXXVI, est *Ping pu*, id est, *Militum Præfectus*, qui per bis Quatuor continuatur *Te* seu *Gratiosus*, & fit *Hu pu*, id est, *Domorum Præfectus*, in statu quo erat LXXXV. Iste est Caput militum totius Chinæ.

Sub LXXXVII, est *Yng pu*, id est, *Justitiæ Præfectus*, qui à Civitatum Gubernatoribus rogandus est ut liceat Justitiam facere in Latrones & alios. Iste per bis Quatuor continuatur *Te* seu *Gratiosus*, & fit *Ping pu*, id est, *Militum Præfectus*, in statu quo erat LXXXVI.

LXXXVIII, est *Cung pu*, id est, *Artificum* [seu *Opificum*] *Præfectus*, qui curat ut ex adventantium Mercatorum Mercibus (sive sit Sericum sive Oryza aut quidvis aliud) seligatur pro Imperatore quantum ei sufficiat & in ejus usum cedat. Iste per bis Quatuor continuatur *Te yng pu*, id est, *Gratiosus Justitiæ Præfectus*, mittendus ad LXXXVII.

Sub LXXXIX, est *Han lin*, id est, *Epistolarum* [seu *Librorum*] *sylva*. Iste est Imperatoris Secretarius ab Epistolis & à Libellis, qui per bis Quatuor fit *Te tien quon*, id est, *Gratiosus cæli Mandarinus*, evehendus ad Gradum XCI.

Sub XC, est *Chung shu*, id est, *Secundus* ab *Epistolis*, qui per bis Quatuor, faciendus est *Te shang shu*, id est, *Gratiosus supremus* ab *Epistolis* seu *Libellis*, evehendus ad XCII.

Sub XCI, est *Tien quon*, id est, *Cæli Mandarinus*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te tai çu*, id est, *Gratiosus maximus Filius*, q. d. Imperatoris Filius natu maximus, evehendus ad XCIII.

Sub XCII, est *Shang shu*, id est, *Supremus Libellarius* seu à *Libellis* ac *Epistolis*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te tai pao*, id est, *Gratiosus magnus Adjutor*, promovendus ad XCVI.

Sub

Sub XCIII, est *Tai çu*, id est, *Maximus Filius*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te tai fu*, id est, *Gratiosus maximus Magister*, promovendus ad XCIV.

Sub XCIV, est jam actu *Tai fu*, id est, *Maximus Magister*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te tai fu*, id est, *Gratiosus magnus Sub-magister*, promovendus ad XCVII. *Su* est paulò minor quàm *Fu*. Istiusmodi sunt qui docent & in Literis instituunt Imperatorem, si vult studere.

Sub XCV, est *çai siang*, id est, *Gubernationi assistens*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te co lao*, id est, *Gratiosus Palatio venerandus Senex*, promovendus ad XCVIII.

Sub XCVI, est *Tai pao*, id est, *Magnus adjutor*, qui per bis Quatuor continuatur *Te çai siang*, id est, *Gratiosus Gubernationi assistens*, ut XCV.

Sub XCVII, est *Tai fu*, id est, *Magnus Sub-magister*, qui per bis Quatuor faciendus est *Te seu Gratiosus*, dictus *Yung quei*, id est, *Gloriâ redito*; sc. qui potest vel manere in Palatio, vel cum gloriâ domum redire.

Sub XCVIII, est *Co lao*, id est, *Palatio venerandus*, qui per bis Quatuor manet *Te seu Gratiosus*, cui dicitur *Yung quei*, id est, *Gloriâ redi*, sc. cum Gloriâ domum redito, quippe qui in Imperatoris Palatio supremos & ultimos Honores obtinuisti. Huic nempe (cùm jam sit ad Palatii ingressum seu Portam constitutus) vel intrare & ibi manere, vel abire & domum redire æquè est integrum. Et qui inter ludendum huc primus venit, alteros Collusores vincit.

HISTORIA ALEÆ.

§. I. *De ejusdem Nominibus.*

ALEA quæ solis Tesseris exercetur, est Nerdiludii pars, eique affinis: unde est quòd heic ei proximè illam subjunximus, quasi methodo naturali.

Hic Ludus, qui apud Ciceronem & alios Aleæ nomen habet, is est qui solis Tesseris exercebatur; quo differt à Tabulâ, in quâ præter Tesseris, etiam Calculi erant & Alveus duodecim utrinque Scriptis notatus. Alea autem in quâvis Mensâ aut humi, aut quovis loco complanato exerceri potest & solet.

Alea aliquando latiùs sumitur pro quovis Ludo in quo fors & fortuna dominatur; qui nempe apud æquos Lufores (qui fraudes non adhibent) non quidem peritiâ aut arte, sed mero casu hunc vel illum eventum fortitur. Aliàs enim, si peritiæ locus daretur, tum Aleæ nomen non ita planè ei quadrare censeretur. Hinc Aleæ nomen competit etiam Chartis & aliis Ludis quæ à sorte & fortunâ pendent, & cuivis rei incerti & dubii eventûs, propter fortunæ vicissitudinem quæ Aleas comitari solet; & Aleam *subire*, est periclitari res nostras, easque fortunæ & forti committere. Huc spectat Athenæi illud ἀνεπίφθω κύβος, *jacta esto Alea*, & Luciani ἀνεπίψομεν κύβον.

Eâdem latitudine sumitur hujus Ludi nomen Arabicum كمار Kimâr, quod etiam Persis & Turcis usitatissimum est vocabulum, quo ipsis quandoque denotatur quivis *Aleatorius Ludus*, qui sc. Aleæ seu fortunæ subjectus est, præsertim quo captatur Lucrum, ut Chartarum Ludus, & Sortitio quæ Sagittis parvis aut alio modo fit. Impropriè itaque aliquando applicatur Triodio, in quo non dominatur Fortuna, sed Ars sola.

Nomen

Nomen *Kimâr* deducitur à Verbo Arabico *قامر* *kâmarâ*, quod apud Turgj. Arabicum exponitur, *قامر بـردن مال را اي قمره المال* *Aleâ reportare opes alicujus*, id est, *Aleâ-emunxit eum opibus suis*. In quintâ Conjugatione *تقمر* *Takammara* est *vincere alium ludendo*, adeoque *pecuniâ emungere eum*. In sextâ sociabili Conjugatione *تقامر* *Takâmara* est *συγκυβέειν*, *aleâ concertare*, quod *Esteri* exponit *ارجشتمکي ديقال* *Pro pignore-concertare aut pignus-invicem-deponere*: nempe dicitur *Aleâ-concertant*, quando colludunt pro *Lucro* aut *Deposito*. A Verbo apud eundem est nomen Verbale (quod est Infinitivi species) *مقامرة هر ايوني اوچله اوچنمق* *Makâmara*, i. e. *quemvis Ludum pro Pignore aut deposito ludere*.

Hic Ludus Perficè dicitur *دە بازى* *Dèd-bâzi* seu *Dâd bâzi*, five *دە بازى* *Dâd-bâzi*; & quoque *منگیاگر* *Menghi-yâghèr* est *Aleator*, aliàs dictus *باز قمار* *Kimâr-bâz*, & *يسافر* *Yâpher*; Arabicè *قامر* *Kâmir*. Hoc vocabulum *Kimâr-bâz* (ut festivitatis causâ id obiter notare possim) adhibet Jesuita quidam Missionarius in Psal-morum versione Perficâ quam ipse in Oriente concinnaverat; sc. in *Psal. I.* (ubi in Heb. legitur, *Et in sede* *לצים* *Derisorum*) is contra tam Codicis Hebræi quàm Vulgatæ Latinæ fidem, suo inepto modo id Per-ficè vertit, *وېر دښستېن قمار بازان دښستې* *Et in sessione Alea-torum non sedit*; quasi Psalmista Aleæ Ludum novisset & prohibuisset (quod pro ejusdem Antiquitate multùm faceret) ut nempè falsæ In-terpretationis piâ fraude Perfæ ab Aleæ & Chartarum Ludo absterrere posset.

Hic Ludus à *κύβη* *Tessera*, Græcis dicta est *κυβέλα*, unde & Judæis modernis *קוביא* *Kubiâ*, & *Aleator* est *קוביסטוס* *Kubiostòs* pro *κυβευτής*. In Linguâ Græcâ vulgari quæ *Romaïca* appellatur, hic Ludus sonat *ζαργανωίδι*, seu *ζαργανωίδι τῶν ζαργίων*, à *ζάργια* *Tesserae*, *Aleæ*, etiam dictæ *ζάρ* seu *Ἀζάρ*, unde Turcis *زار* *Zâr*.

Sunt qui volunt κύβος sic dici ὁπὸ τῆς κυβιστῶν, quia κατακυβιστῶντες ἐν τῷ βάλλειν. Sed vox κύβος abjectâ terminatione os, (ut maneat κυβ.) videtur originaliter esse ab Arabica كعب Ca'b seu كعبه Ca'be, quæ fortè enunciata fuerint Ky'b & Ky'be, ubi Græci adscititii vocabuli usum (ut & ab aliis Gentibus fieri solet) mutantes, à primariâ apud Arabes Tali significatione, ad Tesseram transtulerunt, quia utriusque formæ sibi invicem quodammodo quadrare videbantur. Et tam levis, qualis est unius Vocalis in peregrinarum vocum pronuntiatione, mutatio adeò familiaris est, ut dictæ originationi obstare non debeat. Nam ut Natura est Arte prior, sic Ka'b seu Talus produxit ὁμοίωμορον Ky'b seu Tesseram, quæ est aliquid artificiale ad prioris imitationem & quoque complementum effectum: nam in Tali minùs accuratâ figurâ, deficiebant lusorii numeri 2 & 5, qui in Cubi seu Tesserae accuratissimâ & completissimâ figurâ commodissimè exhibentur.

Sed mira certè est Linguarum vicissitudo & mutatio: nam ab Arab. Ka'b est Græcum κύβος: & ab hoc rursus modernioribus seculis in Linguam Arabicam rediit كعبه Cûbe, de quo suprà in Nerdiludio, ubi etiam exponitur quibus aliis nominibus Tessera vocata fuerit: nolo heic repetere.

Ex supradictis itaque constat, quòd Ca'b seu Ca'be primariò Talum seu Os imperfectè quadratum significans, secundariò trahatur ad quidvis perfectè quadratum, ut est Cubus geometricus, Tessera lusoria, & Templum Meccanum quod quadratum est.

Κυβεία aliquando sumitur pro quibusvis Sortis Ludis, de quorum singulo dicatur, τῶν ἐστὶ εἶδος τῆς κυβείας, id est, aliquis ex Ludis qui à sorte pendent, Unde βόλοι κυβευτικοὶ seu τῶν κύβων (quos ex Eustathio, Hesychio, Suidâ, & Polluce enumerant Meursius & alii) possunt etiam dici de Ἀσραγαλισμῶν ut Jactus Talares aut aliorum Ludorum. Sic Pollux, ἢ τὸ πλειστοβολίνδα, οὐ μόνον ἢ διὰ τῶν κύβων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν Ἀσραγάλων, ἐπὶ τὸ πλείστον ἀριθμὸν βαλεῖν. Et idem rursus vice versâ Lib. 7, cap. 33, §. 10, κυβείας δὲ εἶδη καὶ ἢ πλειστοβολίνδα παιδιὰ, καὶ τὸ ἀρπιάζειν, καὶ διαχαρμίζειν, καὶ χαλκίζειν, καὶ χαλκισμός, καὶ ἱμαντελιγμός, καὶ ναυμαχία. Miror autem

cur

cur *Diagrammismus* fortis Lusibus annumeretur, cum merâ peritiâ constet, nec forti aut fortunæ subiectus sit. Erat quidem *Pleistobolinda* duplex; nempe vel ille Ludus in quo major numerus vincit, Gallis *Rafie*; vel aliàs qui dicitur *Chanse*, ubi quisque sibi numerum quem citiùs redditurum putat, eligit & vocat (Græci προαίρεσιμον dixerunt) alium verò numerum subire cogitur. Hinc elucescit Ovidianum illud,

*Et modò tres jactet numeros, modò cogitet aptè
Quam subeat partem callida, quamque vocet.*

In Ludo enim *Proæresimo*, quisque tres numeros sibi eligebat, quos citiùs reddituros sperabat & casuros optabat. Et cum τεῖμα sit Tesseræ *Punctum*, præcedentibus annumerari poterit τεματίζειν, quod est *in punctum ludere*, ut loquitur Suetonius in Nerone; est sc. de majore Punctorum numero certare pro pecuniâ, quod est dicta *Pleistobolinda*.

Hesychius alicubi videtur *Cubiam* cum *Pettia* confundere, πετρία ἢ διὰ κύβων παιδιὰ, quâ in re sibi non satis constat, cum alibi rectiùs doceat, ἀφερεί δὲ πετρία κύβων· ἐν ἣ μὲν γὰρ, τοὺς κύβους ἀναρρίπτουσιν· ἐν δὲ τῇ, αὐτὸ μόνον τὰς ψήφους μετακίνῃσι. Malè ergò à quibusdam aliis confunduntur κύβων, & πετρία & ἀστραγαλισμός. Quamvis verò aliqui ex ceterioribus hæc tria confuderint, antiquiores tamen ea rectiùs distinxerunt; ut, inter alia multa, monstrat Sophoclis versiculus, καὶ πρὸς πεντάγραμμα καὶ κύβων βολαί, ubi πρὸς & κύβων distinctio satis manifesta est: præsertim cum hi habeant βόλεις, *Pessi* autem non item. Et alibi etiam πρὸς & κύβους tanquam distincta recenset Hesychius.

Supradicto modo etiam aliquando incautè loquens & dormitans Eustathius, quasi cœlum cum terrâ vellet miscere, cum Talorum ludo miserè confundit ea quæ propriè pertinent ad πετρίαν, quam describit νόμος κύβωτικῶν, malè pro πετρευτικῶν. Erroris autem occasio videtur fuisse, quòd dum Eustathius scriberet Jactum quendam Talarem vocari κύων, probabiliter illi statim in mentem veniebat τὰς ψήφους ἐν τῇ πετρίᾳ à quibusdam vocari κύνες, quos ergò (egregio παραράματι) tanquam ad Talos pertinentes admisit. Quamvis verò aliquando negligentè & incautè loquatur,

alibi

alibi tamen planè distinguit Eustathius ad Odyss. á dicens, *Apud veteres Φανερὰ Διὰ Φορά ἐστὶ κύβων καὶ πεσῶν: κύβοι quippe erant ἐξάπλευροι βόλοι, qui [quasi vellet derivare] κυβιστῶντες præcipites ferebantur jaciendo; unde Cubicum Schema [seu figura cubica] denominatum est: ὁ δὲ πεσὼς ἐπεροῖον τι ἐστίν.* Pergit quoque notare *Herodotum manifestè distinguere inter κύβους & πεσούς, ubi Lydis (tanquam Inventoribus) tribuit κύβους ἀσφαγάλους, aliόσque Ludos, πλὴν πεσῶν exceptis Pessis.*

Subinde autem κύβος non accipiebatur tantum pro *Tesserâ* quæ jacitur, sed erat quoque ἡ ἐν αὐτῷ μόνος, ubi τὸ ἐν κύβῳ τμήμα singulare, *unum Cubum unamve Tesseram* notabat. Sic enim loquebantur veteres, δύο κύβοι καὶ τέσσαρα duo puncta & quatuor, seu quatre deux: item τρεῖς ἐξ ἢ τρεῖς κύβοι tres seniones aut tres uniones; quorum illud ut valdè bonum compete-
tebat victori, hoc ut valdè malum victo compete-
bat. Proverbialiter enim dictum *Ter Sex aut tres Uniones* five *Asses*, erat de eo quod valdè benè aut valdè malè cefferat. Pro hoc Iōnes dicebant τρεῖς ἐξ ἢ τρεῖς οἶναί seu (ut aliàs apud Poll.) οἶνοι: οἶνη enim seu οἶνος i. q. εἰς, quod Doris ἄς *As*. Hinc in vetustis Inscriptionibus *ænus* seu *oinus*, unde Latinorum *unus*. Qui enim *Unitatem* etiam *Afinum* dici existimant, errant, & ipsi sunt Afini: nam in Tesserais οἶνος est i. q. οἶνη, in Talis κύβων dictus. Dictum Proverbium indicat, quòd olim utebantur tribus Tesserais, non ut nunc duabus, ut dicit Eustathius hoc Proverbium explicando, πάλαι γὰρ τρισὶ ἐχρῶντο πρὸς τὰς παιδίας κύβοις, καὶ σὺν ὡς οἱ νῦν δύο seu δυοί. Postea in usu erant tantum duæ, ut indicat illud Senecæ,

Utraque subducto fugiebat Tessera fundo.

Tres vult Cento ἀνέκδοτος ex Virgilianis Versibus contextus & de Alcâ inscriptus, qui legit,

Ossa minutatim fundo volvuntur in imo,

scilicet in imo Pyrgi. Et mox,

Terna tibi hæc primùm fundo volvuntur in imo.

Supra-

Supradictus locus de tribus Tesseris, desumptus est ex Euripide: nam Zenobius Cent. 2, Prov. 85, sic legit, βέβληκε Ἀχιλλεὺς δύο κύβω ἢ τέτταρα ad quæ Scholiastes, τοῦτ' Εὐριπίδου ἐστὶ. Καὶ Ἀριστοφάνης δὲ φησιν, ὅτι Εὐριπίδης διορθῶν τὸν τήλεφον, ἐξέειλε τὴν Πετρίαν. Malè autem Scholiastes legit πετρίαν pro κύβω: nam πετρία non habet βόλως de quibus dicatur βέβληκε: & præterea hoc idem narrans ad Aristophanem Scholiastes, planè dicit *Dramatis Personas introductas fuisse κυβέοντας aleâ ludentes.*

Tesseræ Polluci dicuntur ἀγασσοὶ κύβοι, Suidæ simpliciter διὰσσεια, q. d. *agitabiles*, quia commovebantur & agitabantur in Fritillo priusquam mitterentur, ad evitandum fraudem. Jactus in genere erant βόλοι seu βολίδες, sive βολοκτυπή, Turcicè زار آتماسی Zâr âtmâsi, i. e. *Zaræ* seu *Aleæ Jactus.*

Instrumenta quæ olim ad hunc Aleæ Ludum pertinebant, erant Pyxis seu Fritillus, & Pyrgus seu Turricula, quæ supra in Nerdiludio explicantur. Qui hunc Ludum nimis frequenter exercet, est Aleo seu Aleator, sive, quod paulò honestius audit, Tesserarius, qui Eustathio τρηματικτῆς dictus ἀπὸ τῆς τρηματίξεως: aliàs κυβευτής: & quoque σκισαφευτής, quo eodem nomine vocatus est qui pro aliis Tesseras jaciebat, qui Arabibus dicitur, حُرْدْبَا *Hûrdba*; is propriè est, qui Tesseras jactat pro aliis, sed præ metu damni ipse consors Ludi esse non audet. Talis alio nomine dicitur بِرَم *Berém*. Hinc Adagium, بِرَمَا قَرُونَا *Béremā karûnan*, i. e. *exors ludi & consors lucri*, cùm quis Ludi consors non fit, & tamen quâvis vice binos Dactylos carpit; in eum qui periculum subire recusat, & tamen fructuum participes esse cupit. Idem dicitur مُجْمِد *Múgjmîd*, & مُجْمِدُ الْاِقْدَاحِ *Múgjmîdo'l Akdâh*, quando Sagittis aleatoriis fit sortitio. Is dicitur رَدِيف *Radîph*, i. e. *Secutor* seu *Successor*, qui in Aleatorio Ludo post aliorum victoriam, petit ut sortem suam illorum forti inferre aut jungere liceat. Depositum pro quo luditur, Arabicè vocatur نَدَاب *Nadâb* seu خَطَر *Châtr*, i. e. *periculum* seu *quicquid periclitatur ludendo*: aliàs *Sponsio* seu *Pignus* Perficè audit كَرَو قِمَار *Ghrâvi kimâr* seu قِمَار چَال *Tckâli kimâr*. Et Arab. اَرِير *Arîr*, seu potius اَزِير *Azîr* ex linguâ Perficâ est *Clamor & Ovatio*, dum aliquis vincit in Aleæ Ludo.

Ludo. Et *Modâbir* est *Postpositus*, cui sc. infelix *Tessera* cecidit, & ipsa talis *Tessera*; cui opponitur *Mokâdim*, i. e. *Prælat*us in rebus suis.

Pro singulis Cubis (sc. Unitatibus, Punctis, seu Assibus nummum deponebant: adeò ut pro tribus Tesseris Trinummus deponeretur. Sic Eustath. καθ' ἐκάστην κύβον, ἤγουν καθ' ἐκάστην μονάδα, ἔπαιζον ἀργύριον ὀρίσυντες. Et Pollux, ὁ δὲ ὑπερβαλλόμενος τῷ πλήθει τῶν μονάδων, ἔμελλεν ἀνακρίειν τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον.

§. II. De Aleæ Inventore & Antiquitate.

ALEAM apud vetustissimos Romanos extitisse certum est ex Plauti Rudente Act. 2, Scen. 3,

— Ob Neptune leptide, salve!

Nec te Aleator ullus est sapientior: profectò

Nimis lepidè jecisti Bolum: perjurum perdidisti.

Antiquiùs autem extitit apud Græcos, qui eam sub *κύβειας* nomine exhibent. Isidorus in Originibus, hujus Ludi Inventionem tribuit homini cui nomen *Alea*; Joh. Sarisburiensis *Attalo Asiatico*: alii (ut puto) adscribunt *Chiloni* qui fuit ex Sapientibus Græciæ; alii *Lydis*, à cujus Gentis appellatione, generale *Ludi* vocabulum arcessunt. Hac sententiâ est Herodotus apud Eustathium, Λύδοι τὰς Κύβας εὖρον, καὶ τὰς Ἀσραγάλας, καὶ τὴν Σφαῖραν, καὶ τ' ἄλλα παίγνια, πλὴν πεσῶν, exceptis *Pessis*. Plerique autem Palamedi attribuunt: sic Pausanias (qui citra Christum vixit) in Corinthiacis, Πέραν δὲ τοῦ Νεμεῖος Διὸς, Τύχης ἐστὶν ὅκ παλαιότητος Ναός· ὁ δὲ Παλαμῆδης Κύβους εὐρῶν ἀνέθηκεν εἰς τοῦτον τὸν Ναόν. Idem in Phocicis, καὶ Παλαμῆδης τε καὶ Θερσίτης κύβοις χρώμενοι παιδιᾷ τῷ Παλαμῆδης εὐρήματι. Sophocles (qui multis seculis Pausaniam præcessit) tam πεσῶς quàm κύβας eidem

eidem ascribit: sic enim ipse in *Palamede*, prout apud Eustathium citatus reperitur, disertè asserit,

οὐ λιμὸν ἔτος τὸν δ' ἀπῶσε, σὺν θεῷ
Εἰπεῖν, χρόνος τε Διτριβὰς σφωτάτας
Ἐφεῦρε Φλοίσβος μετὰ κόπην καθημένοις,
Πεσῶς κύβος τε περπνὸν ἀργίας ἄκος;

*Nonne iste famem hanc abegit? ut cum Deo
Loquar; Et rationes terendi temporis prudentissimas
Invenit pro sedentibus ad murmuris præruptum,
Pessos Et Cubos delectabile socordiae remedium?*

Per *murmuris præruptum*, intelligit *aquæ ripam*. Sunt qui legunt μετὰ κόπην post laborem maris & fluctuum. Sed *Pessos* tantum ei tribuit Philostratus in Heroïcis, ὄντων ᾗ τῶν Ἀχαιῶν ἐν Αὐλίδι, πεπλοῦς εὖρεν, & ῥάθυμον παιδιὰν, ἀλλ' ἀγχίναν τε ἐ-εἶσω παρδῆς. Hunc Autorem, quamvis sit Christo recentior, rectiorem sententiam tenuisse arbitror: nam reverà dubitari potest an Palamedes τὰ κύβος *Tesseras* seu *Aleas* invenerit; cùm Homerus, qui aliquot seculis post Palamedem vixit, πεσῶς & ἀσπραγάλλος commemorans, ne semel quidem κύβων mentionem faciat, nec voces κυβεία, aut κυβέειν, aut κυβεῦσαι, ullamve aliam formam quæ ab eo Themate deduceretur adhibeat; quasi τὴν κύβων tam origo & radix quam propagines illis temporibus nondum innotuerant: nec apud Orpheum harum vocum ullum vestigium apparet. Cùmque fuerit aliquod tempus quo κύβοι non extiterunt, puto illud ad Homeri ætatem referendum: quod si ita sit, tum omnino impossibile est ut Palamedes, qui ante Homerum vixit, fuerit Inventor κύβων *Alearum*, & multò minùs *Nerdiludii*, quippe quæ ejus temporibus planè ignotæ, & non nisi aliquot post eum seculis excogitatæ fuere. Non enim moror auctoritatem Sophoclis qui κύβους Palamedi tribuit, cùm Homerus ipso longè antiquior de eis prorsus fileat. Nam Sophocles, qui multis seculis post eum vixit, ex incertâ traditione facillimè potuerit falli; quod non gratis suspicor, ut infra monstrabitur. Plato (qui circa 400 ante Christum annis floruit) in *Phædro* dicit *Dæ-*
monem

*monem Theuth Ægyptium esse Inventorem Geometriæ, & Astronomiæ, & πετρίας & κυβείας. Ad hæc, inquit Eustathius, Platonis Interpretes Græci dicunt eum non intelligere Græcorum πετρίαν, ἀλλὰ τὴν τῷ λεγομένου Πετρευ-
τηρίου, ubi quidem lineis notatur Laterculus, ut in altero Ludo Petteutico; sed in eo motiones Solis & Lunæ, & Elleiptica designabant Ægyptii. Hanc itaque vocant Αἰγυπτίαν πετρίαν: quā intelligunt talem Ludum quem Tabulam vocamus.*

Ut itaque post hæc, nostram sententiam dicamus; Aristophanes in Ranis Act. 5, sc. 3, introducit Bacchum proferentem hunc versiculum, quem alter apud Zenob. Scholiastes tribuit Euripidi locutori, Βεβληκ' Ἀχιλλεύς δύο κύβω καὶ τέτταρα, id est, ut exponit Eustathius, δύο μονόδας καὶ τέτταρα, quia tribus Tesseris tunc ludebant. Hinc constat, quod κύβοι Aleæ Aristophanis tempore innotuerunt: Homeri autem tempore, ut supradictum, non innotuerunt. Ideoque statuendum est aliquem Inventorem intra hujus & illius tempora intermedium, κυβείαν Aleam excogitasse. Quis autem is fuerit, hodie nosci non potest.

Varro putat Cubi in Geometriâ usum priorem fuisse quàm in Ludo, quod vix constabit: nam Plato, qui Cubum lusorium nescio quantæ antiquitati tribuit, Cubum Geometricum homini sibi contemporaneo Archytæ Tarentino refert. Hoc concordat cum sententiâ Eustathii, qui Cubicum Schema ab ἐξαπλόρω βόλῳ emanasse judicat.

Suetonii (uti innominatè citatur ab Eustathio ad Odyss. α') citatur sententia, ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας γράψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸν εἰδὼς κύβων καὶ πεσσῶν, καὶ παλαιοτάτην εἰπὼν τὴν κυβευτικὴν παιδίαν. Ille ut vides, ponit κυβείαν antiquiorem πετρίαν: ejus tamen sententiæ subscribere non possum, quia hujus vestigia antiquiora quàm illius reperio, ut mox dicetur: nec sibi ipse constat, ut in seq. videbitur.

Quoniam verò tot Autores Palamedem ut κυβείας Inventorem celebrârunt, verisimillimum est eum aliquid invenisse; si non hoc, fortè aliud quidpiam: quid ergò sit, statim dicam. Homerus meminit τῶν πεσσῶν, qui ergò illius tempore innotuerunt. Cúmque de his tanquam de rebus tunc notissimis loquatur, probabile est eos ante illius tempus extitisse

extitisse, adeò ut fortè ad Belli Trojani Palamedisque tempora referri possint. Cùmque κύβεια, quæ posterioris est Inventionis, à plerisque, non omnibus, Scriptoribus Græcis cum πετρίαι confundatur (adeò ut horum nominum alterum pro altero indifferenter ab iis usurpatum sit) hinc factum est ut Palamedes tam hujus quàm illius Inventor statuatur; cùm ipse reverà solius πετρίαι Autor seu Inventor fuerit.

Est itaque, ut suprâ dictum, possibile & probabile illum excogitasse πετρίαν. Et quidem πετρίαι ei tribuit Philostratus, & ante eum Sophocles. Et Eustathius habet πετρίαι ἔς ὁ Παλαμήδης εὔρε: & quoque ex Suetonio refert, quod apud Ilienses olim ostendi solebat Lapis super quo Græci tunc temporis ἐπέστυον, qui quidem Lapis dictus fuit Παλαμήδης πιαστός: nam πιαστῶν nomine olim non tantum Calculi, sed & Laterculus & totus Ludus comprehendi solebat. Ab Euphorione etiam commemorantur πιαστὰ Ναυπλιάδαο. Dictus Laterculus à modernioribus dictus est Παλαμήδειον Ἀβάκιον.

Cùmque jam ex dictis appareat, quòd sit non tantum ratione temporis possibile, sed etiam (Autoribus fidem facientibus) probabile, Palamedem primò invenisse πετρίαν, de hac re conclusum esto, illo pro vero hujus Autore relicto: sed pro κύβειας Autore non item.

§. III. An & quatenus Alea sit licita.

PRIUS verò quàm de Aleâ agam, aliquid, secundum promissa nostra, de Nerdiludio seu Tabulæ Ludo præmittendum est.

Justinianus in Jure civili, Laicis aliquando permittit Tabulam, si modicè fiat. Sed Clericis planè interdicit *ad Tabulam ludere* (quippe in quâ sit Alea) *aut cum aliis Ludentibus participes esse, aut Inspectores fieri, aut ad quodlibet Spectaculum spectandi gratiâ venire.* Et, *si aliquis in hoc delinqueret, per triennium erat ab Officio suspendendus.* Aliàs verò apud Romanorum Magnates & doctos Jureconsultos sine scrupulo exerceri solebat.

Q q

Quatenus

Quatenus ex Mohammedanorum sententiâ præmissum Nerdiludium sit licitum, suprà dicitur in Prolegomenis ad Shahiludium. Sunt qui permittunt, ut dicit Sokeiker Damascenus, quia aliquid Artis inest: alii strictiores omninò damnant, quia aliquid fortunæ & sortis inest: nam mixtum est ex arte & fortunâ, & propter hanc mixtionem à quibusdam damnatum est. Sed nimius ejus usus, prorsus damnatus est à Persis; nam apud eos Locus ubi multùm & perpetuò exercetur, Epitheto valde inhonesto per contemptum donatur *Murdâr-chânâ*, i. e. *Domus cadaverum-fœtentium*, a *Carrion house*. Sic enim definitur in Libro *Pherb. Gj.* مردار خانه خانه درن باشد که دران خانه مهره در ششدر افند *Murdâr-chânâ* (i. e. *morticinii domus*) est *Domus Nerdiludii*, in quâ domo *Tesseræ in Alveolum cadunt*.

De simplici Aleâ intelligendum videtur Saúzeni Poëtæ effatum,

دنيا قمار خانه ديوست وادرو
ما منگ-ياگ-ران واجل نقش بين منگ

Mundus est aleatoria domus Diaboli: & in eâ

*Nos sumus Aleatores, & Fatum est Punctorum Inspector Tessera-
rarum*

Quæ Turcicè audit اوي-من Oyûn evi, i. e. *Lusoria domus*, Perficè dicitur كعبه Ca'bada, contractè pro كعبه Ca'ba Cadà, i. e. *Aleatoria domus*. Aliàs vocatur قمار خانه Kimâr chânâ, eodem sensu: & quidem sub nomine *Kimâr* comprehenduntur *Aleæ* & *Chartæ* & quivis alius sortis Ludus. Talis Domus aliàs aliquando Perficè vocatur آباد Abâd, i. e. *Mansio* seu *Habitatio* constans & perpetua, quia Lufiores diu in eâ manere & quasi habitare solent, & Tesseræ nunquam absunt. Et propter eandem rationem apud eos, *Lusorum* & *Confabulatorum Confessus* & *confortium* subinde appellatur هنگام Hanghâm seu هنگامه Hanghâma, i. e. *Tempus*, sc. ubi tempus prolongatur & inutilitèr teritur. Nec meliora de Aleâ censent Arabes, apud quos, inter alia ejus nomina, unum est اثم Ithm, i. e. *Iniquitas*, *injustitia* in Abstracto.

Inter

Inter inhonesta loca apud Pollucem recensentur κυβώτῃρια & Σκιράφια. Talia etiam vituperat Eustathius, addens quòd non dubitarent in Templorum pavimentis Aleâ ludere: sic ad Odyss. α', ἐν ἱεροῖς ἀθροίζομενοι ἐκύβωον· καὶ μάλιστα ἐν τῷ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῷ σκίρῳ. ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἄλλα κυβευτήρια, Σκιράφια ὀνομάζονται. Alii aliter, ut notat Stephanus.

Quàm malè habita fuerit Alea tempore D. Pauli, colligitur ex *Ephes.* IV. 14, ubi legitur ἐν κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, quod satis exponitur sequente exegetico ἐν πανουργίᾳ ἀστυτιά & fraude: nam videtur synonymum τῇ πανουργίᾳ ἀστυτῆς fraudulentiae, sumptâ Metaphorâ à fraudibus in hoc ludo usurpari solitis. Et hinc omnibus bonis viris etiam Ethnicis semper exosa habita est. Aristot. lib. 4. Nicomach. ὁ μὲν κυβευτής, καὶ ὁ λωποδύτης, καὶ ὁ ληστής τῶν ἀνελευθέρων εἰσὶν· αἰσχροκέρδεις γὰρ ἀπὸ τῶν φίλων κερδαίνουσιν, οἷς χρηθίδοναι, Aleator, Prædo [seu qui alios vestibus spoliat] & Fur, in numero illiberalium sunt habendi: nam turpe lucrum sectantes, lucrum captant ab amicis, quibus dare oportuit.

Catonis erat Præceptum, *Trocho lude, Aleas fuge.* Chilo abhorrebat inire fœdus cum Aleatoribus. Et Legatus quidam recusabat Spartano- rum nomine sancire fœdus cum Corinthiis, quia horum Principes Aleâ ludentes invenerat: noluit enim ut sui populares cum Aleatoribus societatem inirent. In Concilio Eliberitino Can. 79, decernitur, *Qui ludit Aleâ, cætu piorum moveatur.* Et sub eâdem censurâ cadunt Lufores Chartis aut quibusvis aliis Ludis forti & fortunæ subiectis. Horum Ludorum colluviem simul damnat Joh. Sarisburiensis in Polycratice seu de Nugis Curialium, his verbis, *Hinc Tessera, Calculus, Tabula, Urìo vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum Artem dediscere melius est quàm docere. Quis enim non erubescat, &c.* Statuta Poloniæ & omnium Regnorum damnant Aleam, quæ ergò flagitiosis & fraudulentis solis relinquitur. Statuta Bononiensia puniunt Ludentes per modum *Biscaxariæ Taxillorum.* Et omnes Ludi perniciosi vetiti sunt *L. Cruenta.* 1. *Cod. C. de Gladiat. L. si filia familias, F. quarum Actio non datur.* Et nihilominus, Cardanus Mediolanensis Italus in libro de Aleâ, putat Aleam permittendam esse Captivis & Ægris, &c. quòd

ad tollendas graviores curas & mœrores non tam licere quàm expedire videatur. Unde etiam censet Aleæ conditiones ita comparari posse, ut liceat in Epulis mortuorum ludere. Quod idem etiam insinuare videtur apud Jureconsultos Titulus *de Sumptibus funerum*, & *de Ludo Aleæ*. *L. ult. Authent. Interdicimus. F. de Aleatoribus. Cod. de Religiosis, & de Ludo Aleæ, Cod. de Sacrosanct. Eccles.* Moderni Jureconsulti valdè stricti sunt: inter hos Mascardus censet communes Lufores, tanquam infames, non admittendos esse in Testimoniis ut fidem faciant. Et Wesenbecius statuit, omnem Aleæ usum planè tollendum.

Romani olim ordinabant Ædiles qui singulas Ædes Aleæ aut cujusvis flagitii suspectas inspicerent. Martial. Lib. V, Epigr. ult. meminit, Ebrium quendam Fritilli sono proditum & è privatâ Popinâ raptum, humiliter supplicâsse apud Ædilem qui eum punire voluit,

*Et blando malè proditus Fritillo,
Arcanâ modò raptus à Popinâ,
Ædilem rogat udus Aleator.*

Et Seneca meminit profligati alicujus Homuncionis eò impudentiæ delapsi, ut coram Ædili Fritillum quassare non metueret. Romani enim sanciverant Leges contra Aleatores morte plectendos: & Alea damnata fuit Legibus Titiâ & Corneliâ. Quòd ita fuerit, aliquoties meminerunt veteres: inter quos Horatius Lib. 3, Od. 24,

Seu mavis vetita Legibus Alea.

Cicero Philip. 2. introducitur *Lenticulum* hominem omnium nequissimum, qui non dubitavit vel in foro Aleâ ludere, Lege quæ est de Aleâ condemnatum. Seneca dicit, *Aleator quanto in arte melior est, tanto est nequior*. Imperator Claudius erat Aleator pessimus & de Aleâ conscripsit librum. Hunc itaque apud Inferos ludere statuit Seneca in Apocolocyntosi: *De genere pænæ*, inquit, *diu disputatum est, quid illum pati oporteret. Placuit novam pœnam excogitari debere; instituendum illi laborem irritum, & alicujus cupiditatis species sine fine & effectu, Tum Æacus jubet illum Aleâ ludere*

dere pertuso Fritillo. Et jam cæperat fugientes semper Tesseræ quærere,
& nihil proficere,

*Nam quoties missurus erat resonante Fritillo,
Utraque subducto fugiebat Tessera fundo.*

Merito quidem Ludos perniciosos damnârunt Romani, cùm non tantùm pecunia periclitaretur, & tempus pretiosum perderetur, sed & Patientiæ & Humilitatis & cæterarum virtutum loco inducerentur contraria Vitia, ut innuit gradatio illa Horatiana libro 1. Epistolâ ad Mecænatem,

*Ludus enim genuit trepidum certamen & iram;
Ira truces inimicitias & funebre bellum.*

Post hæc omnia, quid Judæi de his statuerint, videamus. In Talmudis Tract. Bava Metsâ 84. 1, *Aleator, Usurarius, Columbarius, &c. non possunt esse Judices vel Testes in Judicio*: כי כולן גוזלנין הן *quia omnes isti sunt Raptores*: quos itaque ut Nebulones Judæorum Lege damnatos è Templo ejecit Christus. Et in Rosh ha Shana dicitur, משחק בקוביא *Aleator est inidoneus Testis, ita ut non perhibeat Testimonium de Phasi Novilunii*. In Sanhedrin 24. 2, קוביוסטום פסול לרון ולהעיד *Aleator inidoneus est ad judicandum & ad testandum*. Rigorem verò hujus sententiæ ibidem mitigat Rabbi Jehuda, intelligendo שאין להם אומנות אלא היא *eos qui non callent alias artes præter illam, quibus sc. victum quærissent*. Et Maimonides in Tract. Gezila seu de Rapina, planè dicit, המשחק המזלזל *Aleator certè est Raptor seu Prædo*, quia quasi per rapinam aliorum pecuniam aufert. Alibi quoque liquet Aleatores, tanquam flagitiosos & scelestos, cum furibus numerari solere. Sic Tract. Cholin fol. 91, 2, in sequentem modum legitur, גנב אתה או קוביוסטום *Esne tu Fur aut Aleator, ut metuas tibi ab Aurorâ?* Sic nempe commentantur Jacobum dixisse Angelo quocum luctatus est, qui Gen. XXXII. 26, dixit, *Dimitte me, quia ascendit Aurora*: quasi Jacobus Aleæ Ludum novisset, quod certè pro ejusdem Antiquitate multùm faceret.

Qui

Qui autem plura scire cupit, consulat libellum Hebraicum dictum סור מרע *Sûr merâ'*, i. e. *Declina à malo*, contra Ludos scriptum. Hic Liber scriptus est per modum Dialogi de Ludis, inter *Eldad & Medad*; quorum ille Ludos vituperat, quòd rixæ & damnum inde oriantur: hic verò laudat, & post alia Argumenta, insinuat ex Ludo (ubi fortè perditur aliquantulum pecuniæ & fiunt rixæ) dignosci posse hominum mores & ingenia, quæ aliàs difficulter cognosceremus; secundùm Rabbiorum Dictum אדם ניכר בכוסו ובכעסו *Homo cognoscitur ex poculo suo, ex marsupio suo, & ex irâ suâ*; viz. quando plus justo bibit, aut pecuniam perdit, aut irascitur, tunc suos mores, quos antea celaverat, prodit. Deinde addit, Ludendo quidem multum pecuniæ profundi posse; id tamen fieri quasi per Mercaturam spe lucrandi duplum: hocque tutius esse quàm conscensâ navi, Bonorum simul & Vitæ periculum facere, & multos labores ac procellas tolerare; quod in Ludo non fit, quippe qui nullo labore, sed potiùs cum summâ voluptate, & sine ullo vitæ periculo exerceri potest. Postea pergit urgere, Hoc melius esse quàm vanissima Ars Chemicorum, qui semper pessum eunt, & ab Auro ad Argentum, ab Argento ad Æs, & ab Ære ad nihil nisi pudorem devenire solent. Et cùm Eldad objiceret vanitatem degendi in otio, & perdendi pretiosum tempus, & iniquitatem peccandi contra Legem & Sententias Rabbiorum, qui Lufores tanquam Raptores & ad Testandum ineptos damnârunt; Medad ad omnia ejus Argumenta respondet, & suas partes defendit, monstrando eos non esse Raptores, & Testimonia sua in Judicio sapiùs dedisse: & probat Rabbinos in hâc parte inconstantes esse, utpote quorum aliqui damnârunt Ludos, alii verò eos permiserunt. Rursus Eldad contrà producit celebris cujusdam Rabbini Cantilenam, quâ Ludorum vanitas insinuatur: & Medad reponit aliam Cantilenam, quâ eorum utilitas & commoditas comprobatur. Sed hic tandem alterius Argumentis victus & pœnitentiâ ductus, fatetur quòd rectè על הקלפים והקוביאור *De Chartis & Aleis dicatur, Beatus est qui non vidit ea.*

Sequentes

*Sequentes Cantilenas Rhythmicas ex dicto Codice descriptas
& Latine versas, hic habe.*

Rhythmus contra Ludos.

מכתו טריה	מצבק בקובי
יקולל בשערים	ואחריתו שאייה
ויוסף על עונו	יפזר ממונו
בשבועות שקרים	ומורד בקונו
לעולם לא יצליח	ויחשוב כי ירויח
וימיו מרורים	ובימיו לא יצליח
מקומו לא יכיר	וילך מעיר אל עיר
מדלג על ההרים	והוא עני וצעיר
בשבר ובמכה	וישוב עד דכא
יבקש הפורים	בפסח ובסוכה
ובגדו קרוע	ראשו פרוע
לו ולאחרים	כי רוע ירוע
בלא ברכת המזון	ויאכל בחפזון
בעינוי כפורים	ולא ימצא רזון
יהיו שונאים אותו	וכל אנשי ביתו
בשמחה ובשירים	ויעשו יום מותו

*Lusoris ad Aleam
Finis ejus erit desolatio,
Dissipabit pecuniam suam,
Rebellatque contra * Possessorem suum*

*Plaga semper recens est,
Et in portis maledicetur.
Et augebit iniquitatem suam,
Per juramenta mendaciorum.*

* Creatorem.

Et

*Et putabit se lucraturum esse,
 Et in diebus suis nunquam proficiet,
 Et ambulabit ab urbe in urbem,
 Eritque pauper & minimus
 Et redibit usque dum contritus sit
 Et tam in Paschate quam in Succa¹
 Caput ejus denudatum,
 Quia malefaciendo malefaciet
 Et edet cum festinatione-trepidâ,
 Et non inveniet maciem⁴
 Et omnes viri domus ejus
 Et facient diem mortis ejus*

*Sed in seculum non prosperabitur,
 Et dies ejus erunt amari.
 Et non agnoscet locum suum,
 * Subsultans super montes.
 Confractioe & plagâ,
 Ipse inquiret Purim.²
 Et vestimentum laceratum,
 Sibi & aliis.
 Absque benedictione cibi,³
 In Humiliatione Kippurim.
 Erunt odientes illum,
 Cum gaudio & Canticis.*

1. *Succa* est Festum Tabernaculorum: tunc enim & in Paschate feriò agere debuerat.

2. *Purim* est Festum Sortium apud Estheram, viz. tempus festivum magnæ lætitiæ, quod quidem tempus Aleatores amant, quæruntque ut hilares sint & ludant.

3. Absque debitâ Gratiarum actione Deo.

4. Non acquireret maciem, quia non jejunabit Die Expiationum, ut debuerat; sed potius ludet & genio suo indulgebit.

5. Facient, id est, celebrabunt.

*Alius Rhythmus mimicus, contrariam sententiam probans,
 pro Ludis.*

מלאכתו נקייה
 ככל איש שערים
 לאבר להונו
 אמרי שקרים

מצחק בקוביא
 וכוסו רייה
 ואם טוב לקונו
 היות זה עונו

* Vagabundus.

ויראה

כסוחר ויצליח
למתוק מרורים
גדול הון וצעיר
מדלג בהרים
בצחקו בסוכה
בפסח ופורים
ובגדו לא קרוע
וגואל אחרים
ושטוף במזון
בעינוי כפורים
גדולה מלאכתו
בשמהה ושירים

יאבד וירויה
רגיל להניח
בלי זה בכל עיר
וצדיק כשעיר
ויראה ברכה
ובימיו חנוכה
וראשו לא גרוע
וחופה לפרוע
אוכל בחפזון
ועומד ברזון
צחוק זה ודתו
יהי איש בריתו

*Lusoris ad Aleam
Et poculum ejus exuberans
Et, si placet Creatori ipsius
Quod hoc sit iniquitas ejus
Nunc perdet nunc lucrabitur
Et assuetus contentus esse
Absque hoc ⁴ per totam civitatem
Uti & justus, esset sicut hircus
Et percipiet benedictionem
Et in diebus Encæniorum, ⁵
Caput ejus ⁶ tectum,
Et ipse operiens nudos,
Edit quidem cum festinatione,
Et persistens in macie
Talis est Lusus & Lex ejus,
Eritque confæderatus ipsius*

*Opus est innocens,
Sicut cujusvis hominis ¹ Portarum.
Ut amittat opes suas, ²
Sunt sermones falsitatum.
Sicut Mercator & prosperabitur,
Pro dulci amaris. ³
Tam dives quam pauper,
Saliens per montes.
Cum ipse ludit in Succa,
Et in Paschate & Purim.
Et vestimentum ejus sartum,
Redimensque alios.
Et subitaneus est in cibo,
In humiliatone Kippurim.
Magnum est negotium ejus, ⁸
In Gaudio & in Canticis.*

R r

i. Id

1. Id est, perinde ac Magnates qui in Portis urbium sedebant ad iudicandum causas populi.

2. Si placet Deo ut ludendo amittat opes suas, si quis dicit hoc esse propter iniquitatem seu pœnam ejus, falsum est.

3. Contentus quâvis conditione, si aliquando loco dulcium veniunt amara.

4. Absque Ludo tam divites quàm pauperes per civitatem divagarentur sicut Hirca qui vagantur per montes.

5. Encœniis denotatur Festum Dedicationis Templi diebus Hasmonæorum, quod adhuc à Judæis observari solet.

6. Hocce Distichon valdè mendosum fuit in impresso exemplari quod ubique mendis scatet.

7. שטוף *Subitaneus*, dum parcus est edendo: fortè legendum sit, שתרף *sed sociabilis* est in cibo: & tamen observat debitam abstinentiam in Humiliatione Diei Expiationum.

8. Magni momenti est; vel, magni artificii est: & qui semper ei adhæret, perpetuò lætus erit.

De hoc quidem Ludo certissimè verissimum est id quod aliàs de Shahludio dixit *Sokeiker Damascenus*, وبالجملة فالذي اذا اليه ان اللعب به في بعض المجالس اولى من الغيبة والبهتان اذا فاكهة مجالس ابناء زماننا الغيبة والبهتان والسخرية فاشة غالهم به اولى لان اللاعبين به يظلم نفسه علي تقدير صحة حرمة والمغتاب يظلم غيره Summatim, ego inclino ad eam sententiam, quòd in quibusdam Confessibus [ubi sc. alios calumniari solent] hunc Ludum exercere melius sit quàm obtrectatio & calumnia & derisio: talium enim occupatio in isto Ludo esset melior; eò quòd (ex suppositione quòd reverà illicitus esset) Lusor seipsum tantùm detrimento afficeret, Calumniator verò alios damno afficit.

An & quatenus Ludi sint liciti vel illiciti, consulas Tomasini *Estat de l'Eglise*, 2. vol. fol. Quid in Angliâ de Ludis statutum est, ex sequentibus videbis.

Chamberlain

Chamberlain of the Office of a Justice of the Peace pag. 433. tit. Unlawful Games, sayth, A Justice of the Peace may enter into any Common place, where any playing at Dice, Tables, Cards, Bowles, Coits, Cails, Tennis, Casting the Ston, Football, or any other unlawfull Games is used or suspected to be used; and may arrest the Keepers of such places, and imprison them, untill they finde Sureties by Recognizance no longer to use such House, Game, Play, Alley, or Place. 33 Henr. VIII. c. 9, Lamb. 191, Dalton 90, Cro. 79. a. 131, a. 196, 197. Lam. 349, 379. Justice may arrest such Players, till they be bound no more to play at such Game. Lam. 192. Cro. 172. a. 6. Lam. 349, 379. Dal. 90.

Artificer of any occupation, or any Husbandman, Apprentice, Labourer, &c. Mariner, Fisher, Water-man, or Serving-man (other then of a Noble-man or him who can spend 100l. per annum) playing within the precinct of his Masters house, shall not play out of Christmas at any unlawfull Game, or in Christmas out of the house or presence of his Master. 33 H. VIII. c. 9. Lam. 479. Forfeits twenty shillings every time.

Other Games (besides those prohibited 33 H. VIII. c. 9) as the Hoize and other open Dances, Bear-baitings, Common-playes, and Fencings, seem to be unlawfull by 39 Eliz. cap. 4. Dal. 92. 1 Car. cap. 1.

HISTORIA TALORUM.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

ROMANIS dictus est *Taxillorum* seu *Talorum Ludus*. Et quidem *Talum* esse derivativum à *Taxillo*, vult Cicero in Oratore, his verbis, *Quomodo enim vester Axilla, Ala factus est, nisi fugâ literæ vastioris? quam literam etiam è Maxillis, è Taxillis, & Vexillo, & Paxillo consuetudo*

elegans Latini Sermonis evellit. Et illius autoritate motus, Carolus Stephanus dicit quòd *Mala* à *Maxillâ* fit per detractionem literæ mediæ. Et sic de cæteris. Et quidem aliquis putaret quòd *Paxillus* & *Axilla* essent primitiva, cùm illud fit à Gr. *πάσπαλες*, & hoc ab Hebræo-Punico *אפילה* *Apsila* eodem significatu. Sed fortassis Cicero hoc dixerit argumenti causâ & ad colorem aliquem rhetoricum inducendum. Ideoque mallet sentire cum Prisciano & aliis, qui contrariam sententiam tenent, viz. quòd *Maxilla* fit diminutivum à *Mala*, &c. Nam Ciceronis pace dixerim, impossibile esse quòd Lingua Latina abhorruerit à Literâ *x*, cujus usus in Latino sermone frequentissimus, ut in *dixit*, *nexuit*, &c. in quavis ferè lineâ. Imò addam, quòd Lingua Latina præ aliis Literis, affectavit usum Literæ *x*, eamque amavit; cùm sæpe fit elegans duarum aut plurium Literarum compendium, ubi pro *dixit* meliùs & elegantius dicitur *dixit*, pro *sancivit* dicitur *sanxit*, pro *fecerit* dicitur *faxit*, & pro *magnissimus* dicitur *maximus*, &c. Et præterea, rerum hisce nominibus designatarum natura planè repugnat Ciceronis sententiæ: cùm *Velum* sit amplum & magnum quiddam, *Vexillum* verò sit parvum: & idem dicendum est de *Palo* & *Paxillo*. Nam in hujusmodi vocibus mutatio τῆς *l* in *x* facta est ad evitandum sibilantem cacophoniam quæ fuisset, à *Mala* & *Velum* & *Palus* formando *Malilla*, *Velillum*, *Palillus*; pro quibus igitur placuit dicere *Maxilla*, *Vexillum* & *Paxillus*. Et quòd in quibusdam vocibus literarum *l* concursus Latinis auribus malè audiret, easque raderet, aliunde constat; cùm à *Cælum* haud dictum fuerit adjectivâ formâ *Cæruleus*, sed potius *Cæruleus*, ut dicta literæ *l* cacophonia meliùs evitari posset. Sed ad pensum redeundum.

Veteribus Græcis hic Ludus dictus est Ἀσραγαλισμὸς, à nomine Ἀσραγάλης, quo *Talus* in hoc Ludo adhiberi solitus significatur. Ionicè formâ fœmininâ effertur Ἀσραγάλη. *Tali* etiam, ut tradit Eustathius, aliter dicuntur Μηλία, & Ἀσρίες seu Ἀσρίες five Ἀσρία, & Ἀσρίχοι: & hunc Ludum exercere, Ἀσραγαλίζειν & Ἀσρίζειν dicitur.

Arabicè audit لعب بالشرن *Ludus Ca'b* aut لعب بالشرن *Ludus Shezn*. Perficè vocatur پزول بازی *Puzbûl-bâzi*, i. e. *Talorum Ludus*,
&

& aliàs شش‌بجول *Shesh-buzbûl*, i. e. *Sex-talaris*, seu شش‌بجول بازی *Shesh-buzbûl bâzi*, id est, *Sextalaris Ludus*, quia 6 Talis ludunt: unde etiam Lusor dicitur شش‌بجول باز *Shesh-buzbûl bâz*, vel شش‌انداز *Shesh-andâz*, i. e. τῶν *Sex jactor*, *Sex-talaris Lusor*.

Turcis hic Ludus dicitur دیشلم *Depshelîm*, seu *Depshelûm*, ut legitur in Lib. Nimetullâh Laudiano, دیشلم ای‌وئی که قزجوغرلر اوینرلر *Ludus Depshelûm quem puellæ ludunt*: addo, & pueri Turcici sæpissimè. Hujus verò vocis vim hætenùs scire non potui; nisi fortè sit à دیشمک *Depishmek*, *occidere se invicem*, quasi hoc Certamen Pugnæ comparetur.

Hic Anglicis pueris dicitur **Cock-all**; ductâ metaphorâ à Gallo gallinaceo, qui aliquando egregio certamine suo *totum* Depositum lucrari dat: est enim nomen Jactûs cum Officulo qui Gallo comparatur, ut solent pueri Angli in Lusibus suis quibus aliquid vibrent aut aliquâ re aliam rem percutiunt, uti faciunt Capitato Gramine, quod Lusorum quisque suum *Gallum* nuncupat. Sunt qui malunt ex Romaniâ arcessere è Ling. Græcâ vulgari, ubi κόκαλον est *Os*, quia hic Ludus Offibus exercetur. Sed hoc longè petium.

§. II. *De instrumentis lusoriis: ubi etiam de Talorum Jactibus, Numero, & Nominibus, & de modo ludendi.*

LOCO Tabellæ ludebant vel humi vel in quâvis mensâ aut loco plano: quamvis Tertullianus memoret *Tabulam Talarem*. Sed de usu Nominis Tali imprimis notandum est, quòd Talus dupliciter sumatur. Nempe Talus in homine est os in infimo articulo cruris, qui Tibiam cum pede conjungit. Hinc dicitur Toga Talaris, quæ infra mediam suram ad Talos demissa. Talus autem Brutis est in medio articulo cruris posterioris. Et hoc os magis propriè Talus dicitur: nam os in altero articulo inferiori (ut rectè notat Calepinus) impropriè tantùm & catachresticòs sic dicitur. Nam homines Talos propriè sic dictos non habent,

habent, quod disertè affirmat Aristoteles Hist. Animal. lib. 2, cap. 1; & post eum Plinius lib. 2, cap. 46. Quando itaque Talus pro Malleolo Pedis (Turcicè طلق *Topùk* dicto) usurpatur, id pro vocis abusu vulgari incuriâ invec̃to habendum est. Sed & apud Orientales eodem modo factum fuit, & etiamnum fit.

Talus itaque quo ludebatur, erat Officulum cubicum naturale, vel ad ejus imitationem aliquid eâdem formâ ex Ebore aut Metallo factum artificiale. Cùmque hoc sit os cubiforme, & natura sit arte prior, ab hoc osse desumptam fuisse Cubi artificialis figuram argumentamur, ubi id quod in naturâ quodammodo deficiens & imperfectum erat, arte supplementum est. Nam Talorum minùs regularis figura, in Tesseris accuratissimè formatur: & quæ in illis sunt extremitates ferè nulli usui servientes, in his ad quemvis usum comparatæ sunt: cùm Cubus sit forma perfectior quàm ea Tali, qui circumquaque tortuosus & inæqualis est.

Talus itaque lusorius seu Astragalus, est officulum suffraginis jumentorum, non quidem omnium, sed bisulcorum simul & cornigerorum, unico excepto Asino Indico, qui quamvis solidungulus sit, Talum tamen habet, ut dicit Aristoteles. Addam, & Equum habere Talum, sed irregularem, similem ἡμιασραγάλῳ, ut Aristot. de Lynce dicit. Paulò melior est Talus porcinus, de quo Arist. ἡ γὰρ ὅς ἐπαμφοτερίζει διὸ καὶ ἐκ ασράγαλόν ἐστι [al. ἐκ εὐασράγαλον] *Sus ambiguus est, quo etiam fit ut Talo careat probiore.* Πολυχιδὲς δὲ ἐστὲν ὥπῳ τοῖστον ἔχον ασράγαλον, ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος, *Multifidum verò nullum omninò ejusmodi Talum habere cernitur, uti nec Hominem.*

Est autem Suffrago medius Articulus cruris posterioris, & supra eum Tendo, quod vult Aristoteles, quando affirmat dictum Os esse *in cruribus posterioribus ἐν τῇ καμπῇ in flexurâ.* Idem quoque indicat Erasmus in Colloquio dicto Ἀσραγαλισμός. Talus autem lusorius, ut dictum, aliquando ex elegantiore materiâ fabrefieri solebat, ad naturæ imitationem; cùm Ovis aut Cervi aut Vituli officulum videretur nimis vile quàm ut à melioris notæ hominibus usurparetur. Nam omnis generis homines, etiam Docti & Magnates, apud Romanos & Græcos hoc exercitii genere utebantur, eoque delectati sunt; nec unquam prohibitum est, quamvis
forti

forti & fortunæ subiectum æquè ac Alea. Hosce Talos artificiales subindicant Aristotelis verba in Libro de partibus Animalium, ὁ δὲ λέων, οἷον περ πλάττεισι, λαβρινθῶδες, *Leo autem habet (quale quidem fabrefacere solent) Labyrinthi instar tortuosum.* Idque confirmat Martialis Lemma de Talo eboreo, & alia apud veteres loca quæ infrà notantur, ubi Tali argentei & aurei memorantur: nam materia debebat esse ponderosa.

Talus lusorius Armenis dicitur *Vék*, & *Gján*, & *Ofkerman*: Arabibus *Ca'b*, ut habet Camûsi Autor, كعب - الذي يلعب به كالسكة. *Ca'b est id quo luditur, ut Ca'ba.* Aliàs aliquando ab eis vocatur شـزن *Shezn* seu *Shuzùn*: sic Turgj. Arabs, شـزن كعب يلعب به *Shezn est Talus quo luditur.* Talus autem, quatenùs poliri solet & ad ludendum meliùs aptari, Arabibus aliquando vocatur حكيك *Hakík* seu محكوك *Mabkúk*, i. e. *Lævigatum*; derafis nempe Gibbo & ex oppositâ parte Prominentiis, ut utrinque fermè complanatum sit. Et hoc modo comparatus, apud Arabes Terræ Sanctæ aliàs vocari solet ازحف *Ez'baph*, seu زحفي *Záhfi*, five زحكي *Zábki*, i. e. *Claudicans* seu *trahens pedem ex lassitudine*, sumptâ metaphorâ à Camelo claudicante: nam Talus, cujus pars abrafa est, meritò claudicare fingatur & claudus dicatur.

Perfis dicitur پوزول *Puzhúl* seu بوجل *Bugjúl*, & (quod idem est) وژول *Vuzbul*, i. e. *Urgens, provocans ad certamen.* Aliquando vocatur شـتالينك *Sbitálink*, quo tamen plerumque *Crus* aut *Tibia* significatur. Quin & dicta nomina Arabica & Perfica & Græcum ἀσράγαλος (i. e. *Spondylus*) aliàs subinde *Malleolum* pedis significare solent, quod seduxit multos ideò existimantes quòd Talus Lusorius in Malleolo pedis reperiendus sit.

Turcis Boum, Bubalorum, & omnium majorum Animalium *Talus* vocatur طباج *Tabâtch*, & aliquando كـلـنـبـار *Kielembâz* quod vulgò fonant *Kielempéz*. Lævigatus verò ferè instar palmæ manûs, dicitur طبانچـه seu تـبـانـچـه *Tabântchà*, i. e. propriè *Palma manûs* aut *Planta pedis*: aliàs eâdem voce significatur *Alapa* seu *Colaphus*, quòd nempe à palmâ manûs seu apertâ manu infligatur.

Ovium

Ovium Caprarum, Caprearum, & minorum Bestiarum *Talus* vocatur *آشك* *âshik*, quo quidem nomine illud ipsum *os* primâ notione notatur à Turcis. Talus ideò major vocatur *Tabântchâ*, idque vel quòd ex concavo complanatus palmam humanam referat, vel quòd vehementer feriat & quasi *colaphizet* reliquos Talos, in eos fortiter vibratus; cùm Talus minor, levius & blandiùs feriat dum torquendo emittitur.

Quia verò Talus, quamvis major, nimis levis sit, apud Turcas solent eundem decussatim perforare, & in luti modulo collocatum plumbo liquato implere: hi sunt qui Aristoteli vocantur *μεμολυβδόμενοι Tali* *ερ-plumbati*, quorum partem leviozem si ad te vertens projeceris, magno impetu circumferentur.

Apud Hesychium sunt alia τῶν ἀσραγάλων nomina Græca, qualia sunt *Γλάματα, Δόρχελοι, Κόνδοι, Κυνῆραι, Κωαί, & Βέβαλοι*. Ad cotem verò aquariam attriti & lævigati, vocantur *Λίγδοι*: sic ille, *Λίγδοι, οἱ προσετριμμένοι τῶν Ἀσραγάλων*.

Gallis *Talus* audit *Garignon*, & *Offelet*: Italis *Offolo*, & *Officino*, q. d. *Officulum*; & quoque *Frullo*, & *Astragalo*: Hispanis *Carnicól*. Germanis *Bickelbein*, i. e. *Offa gibba*; nam *Buckel*, *gibbus*, in plurali scribitur per *u* punctatum, quod sonat fere ut *i*. Germano-Borufficè sonant *Kotchen*, diminutivâ formâ. Danicè *Kode*, unde hic Ludus vocitatur *Kodeleg*, i. e. *Talorum lusus*. Sed *Kode* est propriè pedis *Malleolus*, & impropriè applicatur huic Ludo, qui aliàs Danis dicitur *Kroneck*, & *Pone*, & *Firme*. Rufficè vocatur *Moklókíe*.

Anglis hoc *Officulum* vocatur *Huckle-bone*, minùs rectè pro *Hough-bone*, i. e. *Os suffraginis*: nam *Hough* (vulgò *Hock*) est *suffrago*, & *to hough* in S. Bibliis *Suffraginem incidere* equis aut aliis bestiis. Et eæ partes in homine, quæ Anglis australibus dicuntur *the Hams*, i. e. *Poplites*, Anglis Septentrionalibus dicuntur *the Hocks*: sed in jumentis & bestiis eæ partes ab Anglis omnibus indifferenter vocantur *Hocks*, vel *Hams*, ut *a Hock of bacon*, vel *a Ham of Bacon*. Est itaque *Hough* *Poples* hominis & *Suffrago* jumentis, in plurali *the Hocks*. Hinc os suffraginis, ut dictum, vocatum est *Hough-bone*, vel facilioris soni causâ,
Hockle-

Hockle-bone, seu **Huckle-bone**. Et **to hough** seu **to hockle** five **to hor** est *incidere suffraginem* alicui: & **to hough** est *exscindere* inutiles herbas Instrumento quod ideò dicitur a **Hough**. Quin & **Hough**, quod vulgo sonat **hock**, est in genere *cædere* & *secare*, quod mollificatum est in **hew**. Inde fortè Danicidium quotannis apud Anglos celebre, vocatur **Hock-tide**, q. d. *Cædis tempus*: quia à fœminis Anglis tunc (ad pristinam libertatem tam sibi quàm maritis vindicandum) unâ nocte cæsi sunt omnes Dani qui singulis domibus in Angliâ præerant, dicti **Lurdanes** seu **Lordanes**, q. d. **Lord Danes**. Et quia dicti Dani, Anglicarum Familiarum tunc Domini, solebant nihil agere nisi dominari & otiari, & alienâ uxore frui, dum maritus ad illos sustentandos laboraret, inde postea (jam tum pulsus Danis eisque prorsus exactis & excusso eorundem dominii iugo) quivis Anglus, qui ad instar illorum Danorum tanquam **Fucus** ex aliorum laboribus otiosè vivere affectabat, impropertii & vituperii causâ convitiando vocari solebat **Lurdane**, q. d. *iners & otiosus* homo.

Quin & dictum Danicidium potuerit denominari ab **Hoogh** (pron. *Hôgh*) i. e. *Altus*, q. d. **Hogh-tide** fit **High-tide**, *solenne tempus*. Est etiam puerilis aliquis Ludus (ut omnes hujus vocis usus persequar) dictus **Hock-stone**, ubi, ducto in planâ terræ superficie Schemate lineis cretaceis ad instar Scalæ latioris, Ludentis est Calculum inter posteriores Schematis Gradus manu primò injicere, & deinde uno pede (quo salendum est) eundem ejicere; ita tamen ut inter salendum lineas cretaceas non tangat. Id primò fieri solebat dictis Officulis, unde nomen habuit; postea Lapillis: & eo modo Calculum aut Officulum pede ejicere, dicitur **to hor it out**. Vel aliàs, quia infima Tibia pedi proxima quibusdam improprie dicitur **Hock**, ideò fortè dicatur **to hock** seu **hor**, quia pede ejicitur. Nam rerum nomina & loquendi Formulæ non semper à peritis excogitantur: sed quæ ab imperitis primò imposita, à peritioribus tandem propter communem usum recipiuntur & urbe donata evadunt. Idque ex quâdam necessitate, cùm impossibile sit quicquid apud vulgus receptum est, ubique corrigere & revocare. Unde fit, ut cum vulgo sæpè loquendum sit, potius quàm vulgò receptum corrigere & emendare.

Quoad Talorum materiam, vulgò erant Officula naturalia. Aliquando tamen (ut supra notatum) fiebant ex aliâ materiâ; nam apud Propertium libro 2, memorantur *Tali eburnei*. Apud Athenæum lib. 5, memorantur Ἀσράγαλοι Φοινικοβάλανοι, *Tali è Dactylis palmæ*, sc. ex Dactylorum Officulis confecti: fortè ad cotem erant formati & quadrati, ut in opplumbatis. Apud Reges erant *Tali aurei*. Sic Justinus lib. 48, *Demetrius, cum à Parthis bis è fugâ esset retractus, donatus est à Rege Parthorum Talis aureis, ad exprobrationem puerilis levitatis.*

Quoad Talorum numerum, Persæ sæpe utuntur sex, sed Græci olim utebantur tantùm quatuor, eisque minorum Animalium, quos in mensâ jaciebant. Hujus meminit Lucianus in *Amoribus*, τῇ δὲ τραπέζῃ τέτταρας Ἀσραγάλους Λιβυκῆς δορυῶς ἀπαριθμήσας, διεπέπτευε τὴν ἐλπίδα, *In mensâ quatuor Astragalos Libycæ capreæ dinumerans, spei suæ obtinendæ periculum fecit ludendo.* Sic quoque Eustathius, Ἐπαίξετο ἣ ἡ παιδιὰ τέσσαρσιν Ἀσραγάλοις ὧν ἕκαστος πῶσις εἶχε τέσσαρας (ὃ μὲν ἐξ κατὰ τὰς κύβους) ἐξ ἐβδομάδος κατ' ἀντίθετον συγκειμένας. ἀντέκειτο γὰρ, μὴ μὲν καὶ ἐξ ἑξῆς εἴτα τρεῖς καὶ τετράς. δύο δὲ καὶ πεντάς, ἐπὶ μόνων κύβων ἦν, ὡς ἐχόντων ἐπιφανείας ἑξ. Ubi, ut vides, Talorum *latera* vocantur πῶσις *Casus*, & ἐπιφανείαι *Apparentiæ*, quæ 4. Sed densus ac lævigatus Talus habuit tantùm *Latera* seu *Apparentias* duas nominibus insignitas, quia ejusmodi Tali aliter consistere & cadere non potuerunt. Quænam autem apud veteres fuerint ipsa Talorum latera & eorundem nomina, & quinam ludendi Ritus, dicendum restat.

Isidorus Orig. lib. 18, cap. 65, ex quatuor lateribus enumerat tantùm tria, his verbis, *Unionem Canem; Trionem, Suppum; Quatrionem, Plannum vocabant.* Hinc elucet Lucilii locus, *Si das id quod rogat, & si suggeris Suppum*, i. e. Supinum. Sic ad verbum, quamvis & alium fortè includat sensum obscœnum. Pollux de hac re verba faciens lib. 9, cap. 7, suo tempore rem dubiam & controversam fuisse monstrat; τὸ δὲ σχῆμα ὃ κατὰ τὸν Ἀσράγαλον πῶματος, ἀριθμῶ δόξαν εἶχεν καὶ τὸ μὲν μονάδα δηλοῦν, καλεῖται κύων τὸ δὲ ἀντικείμενον, χιῶς. καὶ χῖος ὅστος ὁ βόλος. δύο δὲ καὶ πεντάς, ὡς περ ἐν κύβοις, οὐκ εἰσιν. οἱ δὲ πλείους τ' μὲν ἐξίπλυν κῶον, τ' δὲ κύνα χῖον καλεῖσθαι λέγουσι, *Forma autem Astragalorum factus, numeri rationem habebat:*

bebat : & Unitatem significans, Canis vocabatur ; & huic oppositum, Chias ; & iste Jactus, Chius. Binarius & Quinarius in Astragalis non sunt, sicuti sunt in Tesseris. Plerique verò Senarium, Coum ; Canemque Chium appellari dicunt.

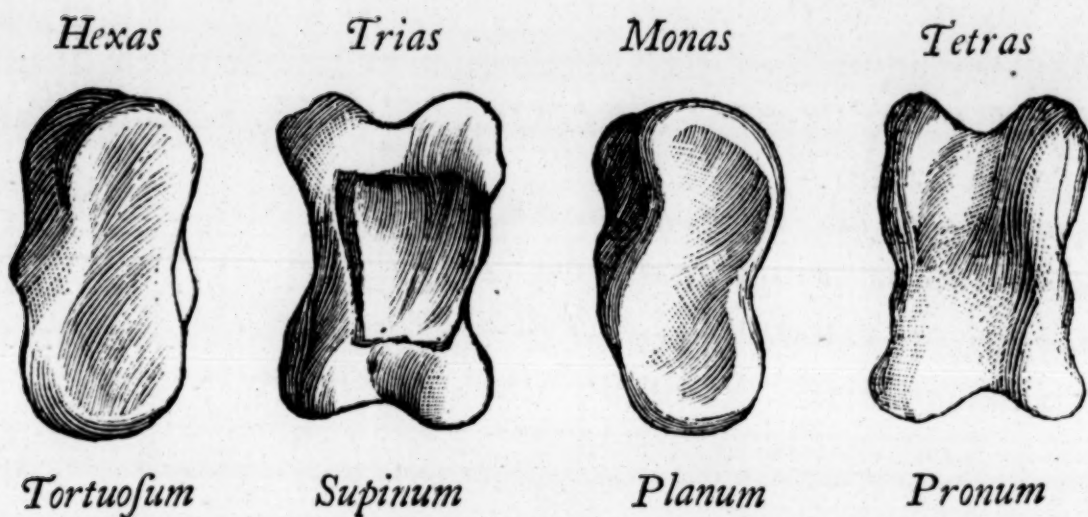
Duas heic apud Pollucem vides opiniones, quarum posterior meâ sententiâ est verior & receptior, uti tam ex ipsâ rei naturâ & Talorum ratione, quàm ex Eustathii & aliorum autoritate constat. Certum enim est, Latera ita sibi invicem opposita haberi, ut suppositus Septenarius numerus efficeretur. Nam inter omnes convenit, quòd *Canis* erat *Unitas* : & , si ita erat, & huic opponebatur *Chias*, tum oportebat ut iste *Chias* & *Chius* denotaret *Senarium* : quod minùs probabile & falsum esse videtur. Nam cum Proverbium *Χῖος ἀποπατῶν Chius cacans* ab Aristophanis Scholiaste dicatur fuisse in eos qui Civitatem conspurcarent, inde constat *Chios* à reliquis Græcis despectui habitos fuisse. Ideoque cùm ejusmodi denominationes (ut notat Erasmus in Adagiis) ad utriusque Gentis *Coæ* & *Chicæ* mores respicerent, vix erit probabile, dico, ut optimus Jactus *Senarius* à pessimâ Gente *Chia* denominatus fuerit. Quâ de causâ, priorem opinionem quæ apud Pollucem est, calculo nostro approbare non possum ; sed potiùs posteriori addicendum puto : idque præsertim, cùm omnes alios Autores Græcos huic suffragantes habeamus, & ipse Pollux plerosque sui temporis ita statuisse agnoscat. Ut itaque reliqua taceamus, pro nostrâ sententiâ facit vetus Proverbium, *Κῶος πρὸς Χῖον, Cöus ad Chium*, seu *Κῶος Κίω, Cöus Chio*, quod de rebus valdè inæqualibus dictum : sicut & Angilcè dicimus *Six to one*. Nam *Κῶος*, qui etiam *Συνορικὸς*, dicebatur *Ἐξίτης*, & valebat *Sex*. *χῖος* verò, qui & *κύων* (nobis dicatur *Dog-chance*) valebat *Unitatem* ; qui Jactus cùm esset pessimus & maximè infortunatus, à *Cane*, seu quod perinde erat, à *Chio* denominationem habuit. Sic etiam Eustathius, τῶν δὲ βόλων φασὶν, ὁ μὲν τὸ ἐξ δυνάμειος, Κῶος ἐλέγετο, καὶ Ἐξίτης· ὁ δὲ τὸ ἐν, Χῖος ἢ Κύων. ὅθεν καὶ παροιμία, Χῖος παραστὰς Κῶον οὐκ εἰσώ, καθ' ἣν παρὰ Στράτηδι τῷ κωμικῷ τὸ, Χῖος ὡς παρὰ Κῶον ἐκ εἰς λέγειν. ὁ παραλαλεῖ ἢ Αριστοφάνης ἐν τῷ, Οὐ Χῖος, ἀλλὰ Κεῖος ἢ Κῶος. Quænam verò communia nomina habuerint Talorum

latera, certè docebimur consulendo Aristotelem Hist. Animal. lib. 2, cap. 1, Πάντα δὲ ἔχοντα Ἀσράγαλον, ἐν τοῖς ὀπίσθεν ἔχει σκέλεσιν. ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν Ἀσράγαλον, ἐν τῇ καμπῇ τὸ μὲν πρᾶνές ἐξω, τὸ δὲ ὑπὲρ ἑσώ, καὶ τὰ μὲν κῶα ἐντὸς ἐσραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ χῖα καλόμενα ἐξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. ἢ μὲν οὖν θέσις τῶν Ἀσραγάλων τοῖς ἔχουσι πᾶσι, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, *Omnia enim Talum habentia, in posterioribus eum cruribus habent: namque habent rectum Talum in Suffragine, nempe Pronum extra, Supinum verò intra, & quidem Coa intus erga se invicem versa: & quæ vocantur Cbia, extra; & Apices supra. Et situs Talorum in omnibus qui eos habent, ad hunc se habet modum.* Indicat nempe Aristoteles, *Pronam* seu convexam & gibbosam Tali partem, extrorsum, i. e. retrorsum, collocari; *Supinam* verò, quæ foveâ excavata est, introrsum versus pedes priores sitam esse: *Coa* autem respectu sitûs naturalis, dici latera interiora erga se invicem posita; *Cbia* appellari latera quæ ad exteriorem Cruris partem sita sunt; & *Apices* seu Cornua, suprâ esse erecta. Erasmus in Colloquio Ἀσραγαλισμὸς, pro κῶα legit κῶλα, & pro χῖα legit ἰσχία: id autem facit ἀδεσπότης. Nos Aristotelis autoritate præ omnibus freti sumus.

Apud aliquos hunc Ludum exercentes in Angliâ, Latus Supinum (ubi cavitas ad modum foraminis cernitur) vocatur **Put in**, i. e. *Inde* seu *adde aliquid*, quia hoc jacto, aliquid Deposito addendum est. *Latus Gibbum* seu *Pronum* dicitur **Blank**, q. d. *nihil valens* in Anglorum Ludo. *Latus Planum* dictum *Cbius* (ubi fere nulla cavitas) vocatur **Half**, i. e. *dimidium*, seu **Take half**, i. e. *accipe dimidium*, quia hoc jaciens, à depositis pecuniis aufert dimidium. *Latus tortuosum* seu *Cous*, dicitur **Cock-all** seu **Take-all**, quia illud jaciens, totum nummorum Acervum seu totum Depositum aufert. Hoc autem est secundum cujuslibet Gentis Institutum, quod varium & pro libitu esse potest. A nobis in diversum eunt Orientales Gentes, ad quarum normam ritumque describuntur & denominantur Tali sequente modo depicti.

Secundum Romanos & Græcos, Supino latere designari solebat Trias, & Prono ei opposito Tetras, Plano autem Monas, & huic opposito cavo ac tortuoso exprimebatur Hexas. Orientales autem non putant Talorum latera

latera habere rationem numerorum, sed secundum Hominum Conditionem & in Republicâ Statum ac Gradum, vel meliora vel deteriora æstimant: & secundum hanc rationem, eorum valorem vel augent vel minuunt, & plus aut minus damnosa aut lucrativa habent.

Orientales itaque quatuor Tali lateribus aliquod Regimen Politicum exprimi & designari volunt, ubi nempe est Plebs & Magistratus eis præfectus: supponunt enim dari Rempublicam, ubi passim furantur & graffantur aliqui Fures: deinde supponunt Rusticos seu *Colonos* five Agricolas, à quibus dicti Fures auferunt Merces & cætera Bona, ut Agnos, Equuleos, &c. Postea constituunt Officiarios, qui ejusmodi Fures & Latrones vel ipsi puniunt vel ab aliis puniendos curant; idque jussu Regis vel Principis qui tali Regno aut Reipublicæ præest. Et secundum huic Ritum atque Ordinem disponuntur infra scripta nomina quibus dicta latera nuncupantur à Terræ Sanctæ & vicinorum locorum Arabibus, deinde à Persis, tertio à Turcis, & postremo ab Armenis. Et quidem hisce Gentibus Tali Supina pars habetur Fur, & Prona pars est Agricola seu Rusticus; deinde Plana seu Chia pars est Officiarius seu Magistratus, qui curat ut à Liçtoribus cædantur rei, & ut Regis seu Principis in hac parte Mandatum ac Decretum executioni demandetur: nam quarta (seu potius prima) in tali Regimine persona est Rex qui omnes Delinquentes puniri

puniri decernit & jubet. Idque secundum saluberrimum Regiminis Institutum (ut sc. Leges tueantur, & delinquentes puniantur, & ut quisque pro merito promoveatur ac aestimetur) dicta Talorum Latera habentur feliciora & inter ludendum magis lucrativa, vel è contra infeliciora & damnosa; adeò ut hisce Talis Ludentes & Sortientes vel Pecunias vel Cibos vel Daçtylos & Fructus vel quasvis alias res erciscundas ac dividundas, secundum prædictam methodum ac rationem rem suam peragant & absolvant. Nomina autem Orientalia infrà, veluti in Tabellæ formâ, repræsentantur.

Arabes itaque Terræ Sanctæ in hacce Laterum denominatione Choream ducunt; & deinde sequuntur reliquæ Gentes eandem Laterum rationem habentes, eundem eorundem ordinem ac dispositionem servantes, ut in sequentibus visitur.

Apud Arabes T. S. iisque vicinos.

1. *Supinus*, حرامي *Harâmi*, i. e. *Fur*.
2. *Pronus*, خروف *Charûph*, i. e. *Agnus* seu *Equuleus*.
3. *Chius*, وزير *Wazîr*, i. e. *Vicarius* Regis, seu *Consiliarius*.
4. *Cöus*, سلطان *Sultân*, i. e. *Rex*, seu *Princeps*, *Dominator*.

Apud Arabes Mesopotamiæ, qui utuntur mixtis Nominibus, partim Persicis partimque Armenicis.

1. چى *Tchik* (sec. *Pherb. Gj.* & alios) est Tali cavum latus, idem quod دزد *Duzd*, *Fur*. v. infrâ.
2. بوى *Bûk* seu *Beuk*, Armenis توى *Tûk*, convexum latus. v. infrâ.
3. تاي *Tâi*, i. e. *plica* (al. *Tâwa*) f. quia hoc latus in margine plicas habere videtur: vel quòd Armenicam literam sic dictam quodammodo referat.

4. آلج

4. آلتچ *áltch*, seu *auldch*, i. e. *flexuosum*, *sinuosum*; quia hæc Tali incurva pars est instar auriculæ humanæ. Sed reverà sic pronuntiant pro *ártch* seu *áurtch*, i. e. *Ursus*: nam & hæc Tali pars aliàs dicitur دُب *Dùb* Arabico nomine, quod in hoc ludo Armeni & aliqui Turcæ sonant *Dóv*. Et inde fit ut hoc latus aliquando Turcicè vocetur بال *Bál*, i. e. *Mel*, utpote quod ab Urso multùm expetatur & ambiatur.
5. هنبه *Humba*, i. e. *Furcata pars superior*, Græcis *Κεφαία Apices*, qui in hac parte sunt longiores. Et in communi sermone quando Homo, capite applicato terræ, pedes elevat in aërem, hoc dicitur Turcicè طورمق هنبه *furcatim stare*. Sunt qui sonant اومه *Uma*, minùs benè; & Tali Cornua utrâvis parte seu extremitate intelligunt. Alii ex Orientalibus volunt *Coum* esse بيگ *Beigh*, *Baronem*, & *Humba* esse پادشاه *Pádishâb*, seu سلطان *Sultân*, *Regem*. Apud dictos Mesopotamienſes, *Fur* seu *Supinus* est Jactus pessimus; *Pronus* deinde est potior; *Chius* melior hoc; *Cöus* adhuc melior; & *Humba* omnium optimus.

Apud Turcas.

1. خورسز *Chirsîz*, i. e. *Fur*, *Latro*, ut apud reliquas Gentes.
2. چفتچى *Tchift-tchî*, i. e. *Arator*: aliàs اكينچى *Ekin-tchî*, id est, *Sator*, *Agricola*: aliàs adhuc انجبار *Ingjibâr*, id est, *Rusticus*, *Colonus*.
3. نايب *Nâib* (vulgò *Nâip*) i. e. *Justitiarius*: aliàs خدا *Kit-chodâ* (vulgò *Kiâbja*) i. e. *Oikodewótēs*, *Oeconomus*, qui est *Secretarius*: aliàs adhuc dicitur كوپك *Kiupèk*, i. e. *Canis*, propter vigilantiam; quia Famulus solet esse tanquam Canis, Domini sui rebus invigilans eique adulans.
4. بيگ *Beigh* (vulgò *Bey*) i. e. *Baro*, *Magnas*. Aliàs aliquando hoc
latus

latus emphaticè vocatur آشك *âshik*, quod nomen aliàs toti Talo competit, ut suprà dictum.

Apud Persas.

1. دزد *Duzd*, i. e. *Fur*, qui captus & deprehensus verberari solet.
2. دهبان *Dibbân*, i. e. *Villanus*, *Rusticus*, qui vœnum affert Ova, Butyrum, &c.
3. وزیر *Vazîr* seu *Vezîr*, i. e. *Vicarius Regis*, qui verberandum curat Furem.
4. شاه *Shâb* seu پادشاه *Pâdishâb*, i. e. *Rex*, qui jubet fieri justitiam in Fures & omnes delinquentes & maleficos.

Sciendum est, quòd (quoad horum Jactuum Laterumve valorem in Ludo) *Fur* seu *Latus* cavum sive supinum, sit pessimum, *Unitatem* notans, contra quàm apud Latinos fiebat. Secundum *Latus* quod *Bûk*, est aliquanto melius, plus in Ludo reportans. *Tâi* seu *Cbius*, est adhuc melior præcedentibus. Et *âltch* seu *Cous*, est optimus τῶν quatuor Jactuum seu Laterum. At *Humba*, sc. erectum seu furcatum, est omnium optimum, utpote quod rarò accadat ut Talus stet erectus elevatis Apicibus, ut suprà notatum.

Apud Armenos.

1. *Cûgh*, aliàs sonans *Gûgh*, est *Latro*, *Prædo*; aliàs *Harâmi*, quod idem significat. Cum *Gûgh*, consonat etiam *Gûgh*, i. e. *Latus*, *Costa*: item *Vallis*. Audivi Armenos aliquando vocantes hoc *Latus Tchîgh*, seu *Gjik*, elegantioris soni causâ; quod tamen Rivola scribit *Tchûgh*. De his vide infra: Josephus Laázar Armenus, qui apud nos fuit 1678, vocabat hoc *Latus Túc*, quod videtur potiùs ad sequens *Latus* pertinere, ubi scribitur *Tûgh*.

2. *Varvûr* seu *Warwûr*, vulgò sonans *Watsavûr*, i. e. *Arator*. Aliàs dicitur *Varzevûr*, i. e. *Elocator*, seu *Mercenarius*, à *Varz*, i. e. *Merces*. Alio nomine hoc Latus Armenicè dicitur *Túk*, quod fortè sit *Túgh*, id est, *tremens*, propter convexam rotunditatem & instabilitatem quâ firmiter stare nequit. Aliàs adhuc vocatur *Sartsî*, id est, *كويلى* *Kiûilî*, *Paganus*, *Villanus*, seu *Rusticanus* homo.
3. *Kisn*, seu *Kîs* five *Kisî*, vulgò sonans *Kizî*, i. e. *Oeconomus* & *Secretarius*. Aliàs Armenicè dicitur *Kât*; & quoque *Lenk*, id est, *Platum*, *plana pars*: nam hac voce quævis plana superficies notari solet. Aliquando dicitur *Tâi*, & *وذر* *Vazîr*, de quibus suprà.
4. *Bârûn*, id est, *Baro*, *Dominus*, *Primas* seu *Primarius* populi sui: nam apud Barones olim vitæ & mortis potestas. Hodie apud Hispanos, & olim apud veteres Gallos BARON vulgò sonans *Varon*, seu VARON vulgò sonans *Baron* (nam contra scripturam semper proceditur sonando) est *Vir* in genere, peculiariter Homo fortis qui habet Vires: & *Baronil* est *Viriliter*, *fortiter*. Hinc est quòd in Legibus Longobardorum & Normannorum, *Baron* pro *Viro* usurpetur. Sunt itaque *Barones* voce tenùs *Viri* melioris notæ & *Fortiores*, Fortitudine pollentes, qui ideò (unâ cum Comitibus * & Marchionibus †) pro defensione Regis & Regni seligi & adhiberi solebant. Et quia tale Officium erat Honorificum, hinc factum est ut *Barones* seu *Viri fortes* habiti fuerint & adhuc habeantur *Viri Nobiles*. *Baronatûs* itaque dignitas, reverâ erat Officium suppeditandi tot *Varones* seu *Viros* Regi quando opus erat. Et ut *Knight* secundum vim vocis erat *Servus* Regis, sic *Baron* erat *Vir* Regis, seu secundum Anglicismum nostrum *Homo ejus*; & tales tandem, quia prope Regem, habiti sunt *Viri Honoratiores*, ideoque habebant Reditus tali Officio competentes. Nam Equitis feudum erat (ut puto) 20 libræ annuatim: & Baronis Feudum continebat Equitis

* Seu *Sociis Regis*.

† Seu *Limitum Tutoribus* seu *perequitoribus*, nam *Marc* Hibernicè & Wallicè est *equus*.

Feuda 13 cum unâ tertiâ parte; in toto 400 libras. Et qui tantum habebat, solebat à Rege vocari ad Parliamentum. Sed ad pensum redeamus.

Hocce Tali Latus aliàs Armenicè vocatur *Tâchawur*, sc. تاج-ور *Tâgj-var*, seu *Tâgjûr*, *Coronatus*, nempe *Rex* qui coronâ indutus.

In hoc Ludo Instrumenta ludendi sunt *Tali*, de quibus dictum est, & *Pyxis*, & *Pyrgus* seu *Turricula*. Nam quamvis *Tali* aliquando mitterentur nudâ manu; tamen ad meliùs evitandum fraudes, subinde etiam utebantur eisdem Instrumentis quæ in *Aleâ* & *Nerdiludio* adhiberi solebant. Ex his inquam erat *Pyxis*, quam moderniores aliquando *Corneum* vocant, quia ex Cornu fieri solet. Idem Instrumentum aliàs dicebatur *Fritillus*, ex quo Tesserae aut *Tali* effundebantur in *Fimum* seu *Camum*, & per hunc in *Pyrgum* descendebant. Sic in Etymologico magno, Φιμός ἐστιν ὁ καλέμενος Κημός, εἰς ὃν ἐνεβάλλοντο Ἀσπάραλοι. De his autem suprâ dicitur in *Nerdiludio*.

Quòd autem ad præcavandas fraudes utebantur *Pyrgo* seu *Turriculâ* in quam ex *Pyxide* effundebant *Talos*, innuit Martial. Lib. 14. Epigr. 13.

*Quæ scit compositos manus improba mittere Talos,
Si per me misit, nil nisi vota facit.*

i. e. quamvis aliquis noverit *Talos* componere, & hoc modo pro libitu ad rem suam aptare Jactus suos; si tamen per *Pyrgum* mittebat, potuit quidem in votis habere ut fraudaret, illud verò præstare non licuit. Idem vult Horatius faciens mentionem hominis qui Podagrâ & Chiragrâ laborans, aliquem Servulum

—— qui pro se tolleret, atque
Mitteret in *Pyrgum* *Talos*, mercede diurnâ
Conductum pavit : ——

Ejusmodi *Turricula* aliquando vocabatur *Orca*, ut alibi ex Persio notavimus; quia, ut vult Cardanus, sicut *Orca* minores pisces, sic hoc vasculum sicut *Barathrum* angusto ore atque collo, & latiore alveo, præcipitatos

tatos in se Talos videbatur vorare. De eâ Pomponius Bononiensis antiquus Comicus (& Pacuvius) *Interdum dum contemplor Orcam, Taxillos perdidit*. Nisi fortè legamus *Arcam* pecuniariam, quam indolente oculo tanquam perituram contemplabatur Lufor.

In hoc Ludo non semper opus erat *Alveo*, cùm in nudâ quâvis mensâ fat commodè jaci potuerint *Tali*, quod suprâ ex Luciano constat. Aliquando tamen *Alveo* eoque Eburneo utebantur.

Ad ludendi modum faciunt quæ adducit Suetonius in Oâstasio Augusto, cap. 17, *Inter cœnam lusimus γερωντικὸς heri & hodiè. Talis enim jactatis, ut quisque Canem aut Senionem miserat, in singulos Talos singulos Denarios in medium conferebat; quos tollebat universos qui Venerem jecerat. Quòd autem Senio erat Jactus lucrosus, & Canis damnosus, Persius canit,*

— *quid dexter Senio ferret*

Scire erat in voto, damnosa Canicula quantum

Raderet; angusto collo non fallier Oræ.

Methodum verò seu Leges ludendi plenius & quidem satis appositè excogitavit & exhibuit Erasimus in Colloquio quod inscribitur Ἀσπαραλισμὸς, sequente modo; *Jactus sæpius ostendit Supinam partem quàm Pronam, & Pronam sæpius quàm Senionem aut Canem. — Si inter quatuor extiterit unus Canis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor: & posthac agnosces damnosum latus. Item, quoties jeceris Senionem, toties recipies unum è nummis. Quòd si, Senionem cum Cane; si vis, uterque nummum addet, neuter tollet. Cui primùm obtigerit Venus, is auferet Acervum. Quòd si Talus ostenderit partem Supinam aut Pronam, is Jactus erit irritus; & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. — At meâ, inquit, sententiâ, secus lusit Oâstavius: nam qui Canem jecerat, apponebat Denarium: qui Senionem nihil quidem auferebat, sed alter ponebat: quòd si plures Seniones exissent, totidem nummos alter addebat. Benè cumulatam Acervum semel tollebat Venus. Et illud addas, licebit; cui nec Senio obtigerit, nec Canis, nihil aliud quàm ludendi vicem*

perdet. Mibi videtur & hoc elegantius, si tertio quisque factu defungatur qui Talos tenet, & mox alteri tradat vices. Venus item tertia, si videtur, finiet Ludum. Deinceps liberum erit de integro pacisci: siquidem tum rarò tum paucis favet Venus.

Erasmus quidem existimat Octavium (in suprà adducto Suetonii loco) non vulgari, sed potiùs alio quodam peculiari modo lusisse, quia dixit γερωνικῶς, *Cùm, inquit, aliàs sufficiens fuisset simpliciter dixisse, Talis lusimus heri & hodiè.* Sed Erasmi pace, mihi videtur nil nisi *seniliter & graviter* significare; quia in contrarium puerorum, clamores & rixas non admiscebant. Utcunque tamen sit, proculdubiò modus ludendi apud Veteres non fuit tantùm unicus, sed plures, quorum tamen clara vestigia nullibi relinquuntur. Ideoque frustrà sunt qui sui cerebri figmenta pro verâ historiâ nobis obtrudunt. Bulengerus dicit, *Unio seu Canis erat, quando uno vultu omnes Tali cadebant*: quod gratis dictum. Affirma, quoque *Senionem per se felicem, eundem tamen infelicem esse si accedat Canis.* Quòd *Senio* aliquando incassum sit, infrà observavi in Arabum Ludo: & ut vides, Erasmus judicat, idem fuisse in Ludo Romanorum. Sed quamvis Bulengeri de *Senione* sententia sit aliquâ ex parte vera, eam tamen falsò collegit ex Martiale in Xeniis,

*Non mea magnanimo depugnat Tessera Talo,
Senio nec nostrum cum Cane quassat Ebur.*

Quòd profectò nihil ad Rhombum est, nec pro eo facit vel minimum. Nam in hoc Epigrammate Martialis tantùm profitetur, se velle potiùs Chartis suis & Poësi operam dare, quàm tempus suum ludendo perdere: ideoque nec ipse Tessèris incumbit, dum alii Talis occupantur: nec quidem Talis ludit ut vel Seniones vel Canes jaciat, i. e. ut nec fortunium nec infortunium eo modo experiatur. Dicitur autem *Senio quassat Ebur* (i. e. Eburneum Fritillum) pro, *Ebur quassat Senionem.* Et *Talus* ideò videtur dictus *Magnanimus*, quia multò is major est Tessèrà; & præterea è manu Lusoris evibratus, violento motu & quasi magnanimâ vi & vigore ac fortitudine volare solet.

Talorum

Talorum *Lateræ* apud Græcos & Romanos, ut suprà dictum, *nume-
rorum* rationem habebant: apud Orientales non item. Tali unius *Lä-
tera* possunt dici βόλοι seu *Jactus*: quo tamen nomine plurium Talorum,
sc. quatuor simul jactorum *Casus* seu *Laterales Apparentiæ* plerumque
intelligi solebant. Ludebatur enim proprie 4 Talis, quorum Jactus erant
35. Sic Eustathius, ἡ δὲ παιδιὰ τέσσαρσιν Ἀσραγάλαις. — ἦσαν δὲ φασιν, αἱ
πᾶσαι πλώσεις τῶν Ἀσραγάλων ὡς λαμβανόμενων ὡς ἔθος, πέντε καὶ τριάκοντα. ὧν
αἱ μὲν, Θεῶν ἐπώνυμοι· αἱ δὲ, ἡρώων· αἱ δὲ, ἐνδόξων ἀνδρῶν· αἱ δὲ, ἐταιρίδων· αἱ δὲ,
ἀπὸ τινῶν συμβεβηκότων κατὰ τιμὴν ἢ χλευὴν προσηγόρευοντα. ἐλέγετο δὲ τις ἐν αὐ-
ταῖς καὶ Στησίχορος, ὁ τὴν ὀκτάδα δηλαδὴ σημαίνων, ἐπεὶ ὁ ἐν ἱμέρᾳ τῇ Σισυελικῇ
τάφος τῷδε τοῦ μελοποιοῦ, ἐξ ὀκτὸς γωνῶν συνέγχετο. ἑτέρα ἐκαλεῖτο Ἑυριπίδης, ἡ
δηλαδὴ σημαίνουσα, τὸ τεσσαράκοντα· ἐπεὶ δὲ δοκεῖ ὁ Ἑυριπίδης γενέσθαι εἰς τῶν ἐν
Ἀθήναις τεσσαράκοντα προσώπων μὴ πλὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα. τῶν δὲ βόλων
φασιν, ὁ μὲν τὸ ἐξ δυνάμενος, Χῶος ἐλέγετο, καὶ Ἐξίτης· ὁ δὲ τὸ ἐν, Χίος, καὶ Κύων.
Hic Ludus exercebatur quatuor Astragalis. — Erant autem, ut aiunt,
omnes Casus Talorum pro more receptorum, triginta & quinque: quorum
quidam denominati sunt à diis, quidam ab Heroibus, quidam à Claris Viris,
quidam à Sociabus [seu Meretricibus] quidam verò ab accidentibus secun-
dum vel laudem vel vituperium compellabantur. Et quidem in ipsis quidam
dicebatur Stesichorus, quippe Octonarium significans, quoniam quod erat in
Himerá Sicilicá hujus melopœi Sepulchrum, ex octo angulis constitutum est.
Alius vocabatur Euripides, viz. Quadraginta significans, quia Euripides
videtur fuisse unus è quadraginta Præfectis Athenarum post exactos tri-
ginta. Sed *Jactuum, ut dicunt, ille qui valebat Sex, dicebatur Cœus, &*
Senio: qui verò *Unum, Cbius, & Canis.* Jactus *Stesichoreus & Euripideus,*
apud Pollucem quoque memorantur. Sed videtur necesse ut hi Jactus
pluribus quàm 4 Talis luderentur. Eustathius autem verbosus & pro-
lixus Commentator, accumulât congeritque multa quæ non semper benè
distinguit. Ille enim Jactus qui valet *Octo*, quatuor Talis propriè sic
dictis fieri non potest, cùm Tali non habeant *Duernicnes* nec *Quinternic-*
nes. Et alter Jactus *Quadragenarius*, est etiam impossibilis, cùm 4 Tali
unâ vice jacti, tantum numerum exhibere non possint. Quid autem
hoc

hoc fit, dicam. Hi quidem Jactus pertinent ad alium Talorum Ludum improprie sic dictum, qui (ut tandem insinuare videtur Eustathius) Talis perinde ac Nucibus Juglandibus ludebatur: ὡς ἡ καὶ πολλοῖς Ἀσραγάλαις ἐπαιζόν κατὰ καρύοις, ζητεῖον ἐν τῷ πλατῶ τοῦ κωμικῆ. Ille autem locus in Aristophanis Pluto, facit tantum mentionem ludentium Σπατήροι χρυσοῖς, ubi intelligitur Ἀρτιασμός seu *Par impar*, qui (ut monet Pollux lib. 9, cap. 7) pluribus Astragalis fiebat; idemque Fabis, Amygdalis, Nucibus, Nummis, &c. exerceri solebat.

Apud Meursium in Libello *de Ludis Græcorum*, sub Tit. Ἀσραγαλισμός, & Κυβεία, multa Jactuum Talarium nomina recensentur. Et alia nomina apud Pollucem extant. Sed ad quam Ἀσραγαλισμὸς speciem pertineant, sæpe incertum est. Hæc autem notandum est, quod Meursius fœdè hallucinatus est, dum Jactibus Talaribus admiscet eisque accenset quædam quæ ad Tesseræ proprie pertinent. Ex horum numero est οἶνη seu ὄνος. Sed ipse Pollux vel confuse & indistinctè agens, vel fortè ab aliis interpolatus, in eodem errore præcesserat. Ipse enim Lib. 7, cap. 33, §. 9. (quia ὄνος seu οἶνη est *Unitas* in Tesseris, & χῖος est *Unitas* in Talis) facit ὄνον seu οἶνην idem quod χῖος, adeoque hæc omnia Jactibus Talaribus accenset. Hunc fortassis (vel vice versâ, ut solent Lexicographi ex se invicem exscribere) secutus est Hesychius in οἶνη, ubi pro depravatis (ut benè divinat Meursius) legendum est, οἶνη — κυβεῦλικὸς βόλος ὁ κενὸς, καὶ ἀντικείμενος τῷ ἕξ· ὁ χῖος. Sed Pollucem ex seipso corrigemus & emendabimus: ipse enim in alio loco rectiùs dicit ὄνον seu οἶνην denotare *unum*, consonante voce, seu *unitatem*, eamque in Κυβῶ Tesserâ, non in Talo: eamque *unitatem* dicit esse κοιλότητος σημεῖον, quod incisio Tesserae puncto benè convenit: non autem χῖω quia sic dictum Tali latus fermè planum est, sine magnâ cavitate. Deinde, idem ibidem exponit ὄνον, quod fit τύπος seu χαμμή, quæ innuunt dictum *unitatem* non esse naturale signum ut in Astragalis, sed arte factum & insculptum prout fit in Tesseris. Nam Tesserarum *Puncta* Græcis dicebantur τρήματα, quia *perforando* vel saltem *excavando* fiebant: unde etiam, referente Eustathio, Tesserarii seu Tesserarum Lufores dicebantur τρηματῖται, malè pro τρηματισαί,

ματιζού, q. d. *Punctuarii, foraminarii* (si voces fingere liceat) qui multum utebantur Punctis foratis ludendo. Deinde Jactibus Talaribus perperam accenset τρεῖς ἐξ, quod omnino ad Tesseras pertinet: & huncce Jactum Meursius, à Cruquiano in Horatium Commentatore primò seductus, Talorum Jactum Venereum est falsissimè affirmat.

Ad hanc suam sententiam illustrandum & confirmandum, adscripsit Proverbium τρεῖς ἐξ ἢ τρεῖς κύβοι, quod confundit cum ἑξίτη, qui quamvis sit Jactus Talaris, tamen Venereum non est. Miror autem quomodo Vir doctus heic dormitaverit, cum clarè liquet κύβοις esse *Tesseras*, quæ etiam erant *Tres*; ut ita commodissimè vel *Ter sex* vel *Tres unitates* jaci potuerint, quod non potuit fieri in *Talis* qui apud veteres erant *Quatuor*. Illud autem Proverbium significabat faciendum esse periculum, & quâpiam re summum adeundum discrimen, ut quis aut multum lucraretur, aut ferè nihil, q. d. *Jacta esto Alia*, experiar quid sit. Huic parallelum est Anglicum *All or none, All or nothing*; seu, ut aliàs dicamus, *To make a bolt or a shaft of it*, sumptâ Metaphorâ à jactu sagittæ. Cum verò Meursius (non satis animadvertens mediæ ætatis ἀνακρίσεις, quâ κυβεύειν, & πετίζειν, & ἀσπραγαλίζειν, & ab his derivata sæpissimè confunduntur) Jactus κυβείας & ἀσπραγαλισμῶ, quando reverà usu iidem sunt, propter diversam illam appellationem malè disjungat; hoc videns Souterius, pag. 99. ponit aliquot Jactus quos vocat Talares, & pag. 93. affert plures Jactus, qui, ut ille dicit, sunt Tesserarii potius quàm Talarii; quos dicit Meursium in κυβεία primum observâsse: putatque horum nonnullos esse utrique Ludo communes, quia plerumque à Grammaticis *Bolorum Cubeuticorum* nomine insigniuntur & circumferuntur. Proh misere! Nam cum Græci Scriptores κυβείαν & πετίζειν & ἀσπραγαλισμὸν aliquando benè & accuratè distinxerint, non animadvertit eos alibi aliquando inaccuratè loquendo hæc tria non satis distinxisse, sed confusè alterum pro altero usurpare: ille inquam (non advertens quâ quandoque latitudine sumpta sint, ut sc. quidvis horum quodlibet trium & omnia tria comprehenderet) putat ea aliquando disjungenda & distinguenda, cum reverà non obstante vocum diversitate, ad idem caput pertineant; quâ in re pessimè fallitur,

fallitur, dum credit Græcos esse infallibiles, & quicquid Græcè dictum est, esse verum. Hoc alibi Meursium seduxit, dum secutus est Calliergum Theocriti Scholiastem, ut suprâ notatum est in Shahiludio, pag. 47.

Prætereà, si rem rectè perpendisset, facilè potuerit videre hoc non posse fieri ut aliqua Jactuum Tesserariorum darentur nomina. Nam Talorum & Tesserarum non est in hac parte eadem ratio; cùm harum numeri oculis subjecti nos statim moneant ut dicamus eos Jactus esse *Uniones*, *Duerniones*, *Terniones*, &c. potiùs quàm ut eos certò aliquo nomine aut epitheto insigniamus: quia id quod oculis videmus, intellectui promptius est illo quod tantùm in memoriâ conditur. Sed quoad Talorum Jactus & Latera quæ nullis numerorum notis insigniuntur, magis proclive & naturale est ut ea certis nominibus nuncupemus, quàm ut in memoriam revocemus tacitos numeros qui non sunt notati nec oculis apparent: eodem modo quo facilius est aliquem nobis notum nominare Thomam aut Johannem, quàm dum idem est sine certo ordine inter 5 aut 6 homines collocatus, reminisci quòd is appellandus sit Tertius aut Quartus, quod difficile est, meditationem & reminiscendi laborem requirens, cùm talis numerus aut ordo oculis non appareat. Tesserarum itaque Jactus sunt quasi tot homines habentes numeros frontibus inscriptos, quorum singuli numeri intuentium cerebro communicant indicantque ordinem, ita ut viso numero noscatur ordo: Tali verò sunt quasi totidem homines numerorum notis expertes, inscriptis tamen nominibus, quorum singula ejusdem nominis ideam cerebro communicant; ita ut viso nomine, statim noscatur quòd sit Thomas aut Johannes. In hisce enim rebus omnes sequimur ductum ordinemque naturæ, quæ facilia semper seligit & amplectitur, difficiliora verò evitat, relinquit, & repudiat, & illa proprio instinctu hisce præfert. Et propter hasce rationes, veteribus visum est Tesserarum Jactus solis numeris, eos verò Talorum (qui etiam numeros non commodè capiunt) nudis nominibus nuncupare: quæ tamen nomina, inquit Pollux, ἀριθμὸν δόξαν numeri rationem habere censentur, quamvis illa numeralis potestas seu valor plerumque

rumque taceatur. Dictorum verò Jactuum Talarium Schema Car. Stephanus in Lexico suo exhibet: nolo heic repetere.

Potest autem esse, quamvis rarò accidat, ut præter eos in dictâ Stephani Tabellâ, sit alius adhuc Jactus, ex cujus cum aliis combinatione oriantur plures, quâ ratione Jactuum Talarium numerus augeatur: is est ubi *κέραια* eriguntur, dum Talus ad alium fortè Talum aut ad Abacilatus innitetur. Hoc apud Orientales dicitur *Humba*, ut superiùs notatum. De hoc Cicero lib. 2. de Finibus, *Talus lusorius, si non in quatuor Latera cadit, sed in extrema & tanquam Capita, rectus est*; si nempe non in aliquod ex 4 lateribus, sed ita ut Capita ostendat, tum rectus est: nam ita se habet in ipso animale dum vivit. Ad hoc alludit Horatius,

Securus, cadat an recto stet fabula Talo.

Securus nempe ut sciret utrùm Fabula vacillaret & caderet, vel an recto talo staret, in Auditorum opinione; viz. an placeret necne.

Græci Talorum Jactus in felices, infelices, & medios diviserunt. Video etiam Orientales tale quid fecisse & veterum Ludum calluisse, cùm apud hos Infelicium mentionem reperiam eo fermè numero quem habent Græci, شول خستار كـ دران آبی شوم و دترار اون اوچدر. *Illi Jactus quos Nerrâd (i. e. Aleones) infaustos habent, sunt tredecim. Nerrâd* formâ Arabicâ propriè est *Nerdilusor*: heic autem aliquâ latitudine sumptum applicatur Talorum lusui qui est Aleæ species: ideòque collectivè exposui *Aleones*.

Jactus in genere in quovis Ludo Orientalibus audit *خصلتی Chaslat*: Latinis aliquando dicebatur *Manus*, pariter ac fit in Chartis aliisve Lufibus, ubi & hodiè Lusus qui manu vel tenetur vel jacitur, impropriè dicitur *mala* vel *bona Manus*. Talorum Jactus omnium infaustissimus (five in uno Talo five in pluribus) Græcis dicebatur *χῖος*, & *κύων*: Latinis *Canis*, *Canicula*, & *Vulturius*: & semper damnum afferebat. Is in Tesseris est *κύκος*, seu *ὄινη*, i. e. *Unitas*, & *τρῆμα*, i. e. *Foratum punctum*. Jactus omnium felicissimus & faustissimus, Græcis audiebat *Ἀφροδίτη*, Latinis *Venus*. Et ut alter semper mordebat, & aliquid auferebat; sic è

contrario iste semper placebat & favebat, & ludendo lucrum afferebat, quia totum Depositum lucrari dabat. Ideoque Plautus in *Afinariâ*,

— *Hoc Venereum est :*

Pueri plaudite. —

Propertius utriusque meminit.

Me quoque per Talos Venerem quærente secundos,

Semper damnosi subsilière Canes.

Sunt qui heic volunt ut *Canis* diceretur *Jactus*, si uno omnes *Tali* vultu caderent, quia hoc contrarium est *Veneri*: & tum *Canis* non *Tali Latus*, sed *Talorum Jactus* notare debet. Sed mihi aliter videtur notare *Tali Latus* sic propriè dictum. *Venus* autem non erat aliquod *Tali Latus*, sed *Talorum Jactus*, ubi diversum omnes vultum exhibebant, ut ex dicto Stephani Schemate apparet, ubi omnes *Tali* diversâ facie cadebant; seu, ut exprimit *Lucianus*, μηδενὸς ἀσπράγλου πρεσόντος ἴσω οἰήματι.. Id etiam constat ex *Martiale* in *Apophoretis*, Lib. 14, *Epigr.* 12,

Quum steterit vultu nullus tibi Talus eodem,

Munera me dices magna dedisse tibi.

Hicce *Jactus* apud *Plautum* videtur vocari etiam *Basilicus*: nam & mos erat *Talorum Jactu Venereo* sortiri aliquem qui convivio præfideret, qui Græcis dicebatur βασιλεὺς, Latinis *Modimperator*, q. d. modum imperans, ne sc. quis aut plus justo, aut parum biberet. Iste præscribebat *Leges* omnibus, ideoque dicebatur quoque *Arbiter bibendi*. Sic *Horat.* *Carm.* Lib. 2, *Od.* 7,

— quem *Venus Arbitrum*

Dicet bibendi.

Idem alibi in *Odis* ad id alludit,

Nec regna vini sortiére Talis.

Hinc phrasis, ἀποσης τ' Ἀφροδίτης, invitâ *Venere* aliquid facere, q. d. impossibile

possibile erat. Ille qui jaciebat Venerem, habebat, ut suprâ dictum, omnes Talorum numeros : unde passim apud Ciceronem phrasis, ut quicquid suo genere perfectum erat, *omnibus numeris completum seu absolutum* diceretur. Loca videas, si opus sit, apud Nizolium. Horum tamen unum ex primo libro de Divinatione adscribam, *Itâne verò quicquam potest esse ita casu factum, quòd omnes in se habeat numeros veritatis? Quatuor Tali jacti, casu Venereum efficiunt. Num etiam centum Venereos, si quadringentos Talos jecerit, casu futuros putas?* Nempe, quæ casu veniunt, non sunt certò expectanda, sed pro ratione sortis aut fortunæ, ut Themistii Adagium, *Si sæpè jactaveris, aliquando Venerem jacies.*

Ex fortunatis Talorum Jactibus, plerumque numeratur *Midas* : aliqui eundem Mediis annumerant. Errat autem Erasmus in Colloquio *'Aspalismonds*, qui censet hunc Jactum ad Tesserarum Ludum pertinere, quod propter supra allatas rationes, impossibile.

Apud Arabes Hierosolymitanos aliosque, modus ludendi est quadruplex.

I. Unus Lufus fit 4 Talis, quorum unus *Aultch* seu *Cöus* totum Depositum tollit. At unus *Aultch* seu *Cöus* & unus *Lenk* seu *Chius* simul, pro nihilo habentur, i. e. nec lucrantur nec perdunt ; quia quamvis *Chius* perderet, tamen *Cöus* quasi præponderans juvat eum ; & vice versâ, *Chius* à *Cöo* aliquid detrahit & valorem imminuit, ut nihil lucrari nec reportare queat. Duo *Cöi* auferunt totum, & alter Lufor tenetur geminare id quod antea depositum fuerat : & sic pro tribus, triplicare ; & pro quatuor, quadruplicare. Qui duos, tres, aut quatuor *Chios* jactit, tenetur toties totum depositum duplicare. Hic Lufus convenit cum eo Veterum, ubi solorum *Cöorum* & *Chiorum* ratio habebatur.

II. Alius Lufus est ubi 4 Tali Latera in censum ludendi veniunt : & quotquot sint Lufores, singuli unicum Talum possident, quem ordine jaciunt : & quicumque primus est سلطان *Sultân* seu *Rex* (jacto latere sic dicto) ille pro libitu præcipit cæteris jubetque quid faciendum sit, donec alius aliquis evaserit *Rex* : & tunc prior est *depositus* seu *exauctorizatus*. Et eodem modo per totum Luforum consortium fit

tam de hoc quàm de reliquis Jactibus seu Tali Lateribus quæ quisque jaciendo sortitur & ab eis denominatur. Nam quicumque fit *Bashâ* aut *Wazîr*, sic manet donec alius idem officium jaciendo sortitus fuerit. Et in hâcce Republicâ lusoriâ seu Regno ludicro, quicumque sorte fit *Fur*, in eum clamatur, *Ecce Furem qui talia perpetravit*: & mox idem sistendus est coram Rege, qui Officiario mandat ut puniatur eo modo quo Regi placet. Si jacit aliquis *Charûph*, tum clamatur, *O Rex, ecce Agricola, qui tibi offert* پیشکش *Pîshkesh*, i. e. *Donum* seu *Munusculum*, fortè *Agnum* aut *Equuleum*.

III. Alius Lusus est, ubi fit *Acervus Asbikorum*, i. e. *Talorum* & *Lusorum* alter qui sorte incipit, unico Talo è manu vibrato ferit *Acer-vum*: & ex eis quos loco moverit si unus aut plures *Supini* jacent, ille quotquot sint aufert. Aut si totus numerus, i. e. totus *Acervus* eodem modo (id est unâ eâdemque facie) cadit [sc. si omnes sint *Supini* aut omnes *proni*, &c.] tum ille *Lusor* qui ferit, aufert omnes.

IV. Alius Lusus est, ubi *Supinus* valet اون *ôn*, i. e. 10; *Pronus* ڤرمي *Ygbermi*, i. e. 20; *Chius* اوتوز *Otôz*, i. e. 30; *Cöus* السى *Al-li*, i. e. 50. In hoc Lusu (quamvis non ludatur pro pecuniâ aut aliâ quâvis re) supponitur tamen & nominatur vel *Domus* aliqua, vel aliqua pretiosæ *Merces* cujusvis pretii, putà 80 aut 100 aut 200 *Thalerorum*, pluriumve aut pauciorum; & unus *Talus* pro tali re seu in loco ejus ponitur, tanquam *Depositum* pro quo luditur. Tum postea omnes *Lusores* ordine incipiunt, jacere quisque *Talum* suum; & in progressu *Lusûs*, cujusvis *Jactûs* numerus continuò semper præcedenti additur: & qui ultimus jacit, si non attingit constitutum *Thalerorum* numerum, quantumcunque deficit tenetur reddere reliquis *Lusoribus* tanquam خراج *Charâgj*, i. e. *Tributum*, quod inter omnes æqualitèr distribuit. Hoc autem *Tributum* solvit, non quidem pecuniâ, sed torto *Sudario* singulorum *Palmas* tot ictibus ferit quot eidem *Thaleri* debebantur. Si autem ultimus jaciens superat constitutum numerum, reliqui tenentur ei *Tributum* reddere eodem modo.

Apud Mesopotamienſes variè luditur : ſc. Qui jactit *Cöum* (aut *Humba*, qui Jactuum ſupremus) poteſt ſuum reſumere, eoque vibrato, quemvis aliorum Talum ferire, priùs dicendo, *عنا عندكى* à nobis ad te jactitur : tum alter reſpondendo quærit, *بایدش قدر* Ad quantam diſtantiā ? Primus regerit *في خمسة* Ad quinque, aut *في تسعة* Ad novem, aut *في عشرة اقدم* Ad decem pedes, prout offerenti libet. Deinde ſi ferit alterius Talum ad diſtantiā tot Pedum quot dixerat, aut plurium, tunc alter tenetur ei ex maſupio dare tot Talos quot Pedes nominaverat : ſed ſi non poteſt ad tantam quam dixerat diſtantiā hoc præſtare, & cogitur propiùs Luſum ſuum arripere, tum (unicâ vice) cogitur tot Talos dare quot Pedes nominaverat. Si autem poteſt præſtare prout dixerat, pergit, ſi vult, ferire reliquorum Luſorum Talos coram jacentes. Si autem fallit virtus, adeo ut rectè non feriat, tum ille cujus Talum primus ferire conatus eſt, habet ſuas vices ferendi vel primum vel quemvis alium quem commodiùs ferire poteſt, poſito *دشان* *Niſhân*, i. e. *Signo* ubi ſtandum eſt à ſingulis. Et ſic deinceps fit ab aliis donec eos vel ſpes fefellerit, vel aliquid lucrati fuerint.

Apud alios Meſopotamienſium Arabum, inter 4 Colluſores poſito cujuſque Talo uno (qui quando opus eſt, ſeorſim dignoſcatur) Jactuum ſupremus eſt *Humba*, quem (vel *Cöum*) qui jactit, eundem Talum manu accipiens extremo Pollice & Indice eum in reliquos ordine torquet feritque, dicendo *عنا انداك* *ánna îndak*, i. e. à nobis ad te : cui alter aliquis reſpondet, *بایدش قدر* *Biâiſha kadâr*, i. e. pro quanto numero Talorum ? Unde hic Ludus vocari ſolet *ضرب ده چند* *Zurb ba tchand*, i. e. *Ferire ſeu jacere pro quot ?* Et eodem modo fit ab eo qui jactit *Altch*, vel qui jactit *Tai* ſi *Altch* non adſit. Si jaciuntur duo Tali *Tchik*, & duo *Búk*, hi feriunt illos : ſi 1 *Búk*, & 3 *Tchik*, tum *Búk* ferit reliquos. Sed quod mirum eſt, ſi 3 adſint *Altch* aut *Tai*, qui ſunt Jactus meliores ; & 1 *Tchik* aut *Búk*, tum horum quivis ferit eos qui meliores ſunt. Quivis Jactus *lucrativus* Arabicè illis dicitur *كسبي* *Kiſbi*, & *damnoſus* *خسري* *Chúſri*.

Alius

Alius ludendi modus Constantinopoli usitatus, dicitur *طبادچه ایونی* *Tabântcha ojûni*, qui fit ducto humi Circello, cujus Diameter est unius pedis : in hoc coacervantur aliquammulti parvi Tali quos Collusores inter se contribuerant. Deinde circumducitur magnus quidem Circulus, cujus Diameter est 10 pedum, ad cujus Limbum quâvis ex parte stare debent Lufores. Tunc ille cujus est incipere, ad Limbum seu Marginem stans, torquendo emittit lævigatum Talum Bovinum, fortè opplumbatum (dictum *طبادچه* *Tabântcha*, unde hic Lusus denominatus est) cujus gibbosæ partes abraduntur ut meliùs manibus teneri & torqueri possit. Huncque emittunt evibrantque tantâ vi, ut totum ferè Acervum dissipet. Hoc facto, sibi lucratur quotquot extra majorem Circulum evolant : si autem evibratus Talus aliquos Talos è locis suis tantùm movet leviter tangendo eos ita ut extra majorem Circulum non exiliant, ille Jactus irritus est : & Talis in Circellum repositis, vices jaciendi ad proximum Collusorem deveniunt. Si unum aliquem Talorum extra majorem Circulum excusserit, aliosque tantùm tetigerit & leviter moverit ; tum unicum illum Talum ipso facto lucratur, & insuper continuatum habet jaciendi jus, donec reliquos antea loco motos iteratis ictibus extra dictum Circulum exigat.

Et hoc faciendo ad quamvis exterioris Limbi partem (ubi commodissimum videtur) Stationem sibi eligere queat Lufor. Si autem bis eundem Talum ferit, hoc eo ritu fit, ut jactus teneatur stare extra Limbum eo in loco ubi ipsius Talus jaculatorius quieverat, seu post Jactum substiterat : & licitum est inde vel rectâ jacere ; vel, si opus est, diductis cruribus corpus inclinare, ut eo propiùs atque commodiùs accedat ad jaciendum feriendumque. Si autem feriendus Talus sit propè Limbum seu Latus ubi stat, circumductâ manu Talum suum jaculatorium emittit : si longiùs à Statione distat, priùs leviter jacit, ut hoc modo propiorem Stationem nanciscatur (hoc enim licitum est, modò semper tangat feriendo) & deinde secundâ vice optatum ictum infligit, & Talum in quem collimaverat ad expetitam distantiam protrudit. Et quoties hoc ritè præstat, toties sine interpellatione ludere pergit.

In

In hoc Lusu, Talus jaculatorius digitis teneri solet eâ extremitate quæ prominentioribus Apicibus opposita est, quæ nempe est inferior ejus pars, dum in animalis Suffragine erectus consistit. Qui autem eum sic tenet, pollice premit angulum *Chium*, & Indice digito angulum *Cöum*, & deinde manu prope humum adductâ, transversâ motione dictum Talum fortiter torquendo evibrat. Et nisi quis propriis oculis hoc factum viderit, vix poterit credere quantâ vi hujus Artis gnari Talos emittere possunt: vidi enim Talos tam fortiter evibratos, ut si alicui pectus feriissent, hominem ferè exanimatum reliquissent.

Alius Lusus dicitur سلطان ایونی *Sultân ojûni*, i. e. *Regius Lusus*, qui fit, ut inter aliquos minores Talos ovinos aut cervinos in Circulo positos unus major Talus Bovinus erectus sistatur, qui nominatur Sultân seu Rex; quem si quis jaciendo ferit ita ut eum è Circulo excutiat, tum lucratur omnes: sed si quosvis alios Talos excutit, lucratur tantùm eos quos excusserit. Si verò nullos è Circulo excusserit, sed tantùm aliquos tangit ita ut eos è loco moveat, tum tenetur dare tot quot tetigerit & è loco moverit.

Alius apud Constantinopolim Lusus, est آلی دیکلی ایونی *Al-li dik-li ojûni*, i. e. *Ablativus & redditivus Lusus* (taking and staking) ab آلف *âlmak*, i. e. *capere, auferre*; & دیکمک *Dik-mek*, i. e. *defigere, depangere, deponere, & pangendo plantare*. Lusus autem sic se habet: aliquot Talis ordine & serie collocatis in *Chiis* aut *Coïs* Lateribus, quisque Collusorum priùs quàm jaciat, nominatim eligit sibi aliquod Tali Latus quod casurum sperat. Tum ad certam distantiam stando, evibrato è manu Talo, aliquos ex eis qui feriatim collocantur, ferire conatur: quod, si fecerit, & id quod præelegerat ac nominaverat, in movendo Talo Latus surgit, tum unum lucratur; si non, tum unum perdit. Et sic deinceps, si plures movet: & reliqui Collusores tenentur supplere ablatorum numerum, sc. quotquot eo modo lucrando ablata sunt.

Alius est بستیک ایونی *Bistik ojûni*, qui fit, positis aliquot Talis quos jaciendo ferire conatur Lufor: quod, si fecerit, tum loco motus Talus in dorso manûs collocatur, unde Talitro dejicitur & deturbatur; & postea,

ea, si nominatum quod sibi elegerat Latus surgit, tum lucratur; aliàs perdit, ut suprà in *Ablat.* & *redd. Lusu.*

Cum Lusu penultimo ferè idem est *آشف ادوني* *âshik ojûni*, qui fit paucis aliquot Talis sibi invicem ferè contiguïs, singulorum *Chio* latere humi applicato. Hoc factò, Lufores ad 8 aut 10 pedum distantiam stantes, alternatim jaciendo parvo Talo opplumbato reliquos ordine positos ferire conantur, ut in superiore Lusu. Talum verò jaculatorium evibrant manu prope humum ductâ, torto Indice & Pollice, ut suprà.

Alius Lusus est *آشور ادوني* *Tûra ojûni*, qui fit jacto in mensâ Talo, & rogato, Habebisne *Lenk* aut *Aultch*? Si accidit secus quàm dixerat, porrigit manum quæ torto Sudario aut Mantili verberatur cæditurque.

Veteres Græci Talis pariter ac Glandibus quernis & Juglandibus ludebant. Sic apud Pollucem *ᾠμιλλα* seu *εἰς Ἀμιλλαν*, ubi Talum intra aliqujus Circuli spatium mittere contendebant: *οἱ μὲν ἔν κύκλῳ περιγραφέντος, ἀφίεντες ἀσραγάλῳ ἐσχαζόντο τῷ μέναι τὸν βληθέντα ἐν τῷ κύκλῳ.* Alia species quæ Astragalis plerumque exercebatur, dicta est *τρόπα*, cujus meminit Pollux eodem loco: *Ἡ δὲ τρόπα καλεσμένη παιδιὰ, γίγνεται μὲν ὡς τὸ πολὺ δι' Ἀσραγάλων, ἔς ἀφίεντες σχαζόνται βόθρου πνὸς εἰς ὑποδοχὴν τῆς τοιαύτης ρίψεως ἐξεπίτηδες πεποιημένων. Πολλάκις ὃ καὶ ἀκύλοις καὶ βαλάνοις ἀντὶ τῶν ἀσραγάλων οἱ ῥιπτῶντες ἐχρῶντο.*

§. De Ludi Talorum Antiquitate.

HICCE Ludus à summâ & remotissimâ Antiquitate arcessitur. Hujus enim meminit Homerus *Iliad.* ψ', 88, *Ἀμφ' Ἀσραγάλοις χολωθεῖς, circa Astragalos iratus*, nempe Astragalorum Ludo percitus irâ. In tantâ antiquitate nullum hujus Ludi Autorem quærimus nec reperire speramus: nam potest esse ut longè ante Homeri tempora extiterit. Cùm enim ludatur officulis quæ naturalia sunt, non erat opus Arte

Arte quæ ea excogitaret: & cùm natura ipsa hujusmodi officula hominum oculis sponte objecerit, non est impossibile quin ab ipso Diluvio imò & à rebus primò conditis arcessendus sit. Nam nihil obstat quin Adamo & universo Mundo coævus sit.

Et quamvis hic Ludus sit Aleæ species à forte ac fortunâ prorsus pendens, videtur tamen reliquis Aleæ Lufibus innocentior, cùm nullibi legerim eum ullâ Lege prohibitum nec illicitum pronuntiatum: sed è contra, semper fuit Magnatum exercitium, & honestus habitus, quamvis Cicero semel eum vituperaverit, non tam ob naturam rei, quàm ut Rhetoricum colorem inducere posset.

HISTORIA DAMILUDII

S E U

LATRUNCULORUM.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

AN Ludus **Dam** sit idem cum Ludo *Latrunculorum*, à quibusdam dubitatur, fortè quia modus ludendi non est prorsus idem; cùm in **Dam**, prout apud Germanos exercetur, unus capiat alterum, sed in *Latrunculis*, ut videtur, duo includant capiantque unum. Sed hæc differentia non est tam magna, quin ut à diversis Gentibus diversimodè exerceatur. D. Saraçin, ingeniosus Scriptor, judicat Ludum **Dam** Romanis notum fuisse sub nomine *Latrunculorum*, de quibus mox agendum.

Hic Ludus Anglicè dicitur **Draughts**, à *trahendo* Calculos: Belgis **Schuyv** (q. d. Anglicè **Shove**) à *trudendo* eosdem, quasi dicatur *Ludus trusorius*; quod cum Gallorum *Pouffes* apprimè convenit. Hic Ludus ab hujus & præcedentis seculi Autoribus sæpè vocatur *Calculorum Ludus*; quæ quidem appellatio nimis generalis est, cùm fermè omnes Ludi olim *Calculis*, i. e. Lapillis exercebantur. Nec fanè comperi Romanos eâ appellatione usos fuisse. Nam quamvis apud Classicos Scriptores frequens sit mentio *Calculorum*, qui proculdubiò ad hunc Ludum spectabant; ipsum tamen Ludum denotare volentes Romani, dicebant *Latronum* seu *Latrunculorum Ludus*: de cujus nominis ratione infra dicetur.

Hicce Ludus veteribus Germanis, ut & hodiernis, dictus est **Dam**, & eundem exercere est **Damen**, i. e. *Ludere Dam*. Hoc nomen aliæ Gentes arripuerunt & mutuârunt: Hispanis enim dicitur *Juego das Damas*, Italis *Giuoco de Damas*, Gallis *le Jeu de Dames* seu *Dames pouffes*, q. d. *Dominae trusæ* seu *trusoriæ*, quia trudendo moventur. Hæc autem adduntur Epitheta, ut distinguatur hic Ludus à quodam Tabularum Lusu qui vocatur *Dames rabbatuës* & *Dames avallées*, i. e. *Dominae depulsæ* seu *subductæ* & *submotæ*.

Ab Italis hoc nomen transiit ad Turcas, qui dicunt **داما اوینی** *Dâma ojîni*, i. e. *Ludus Dama*. Cùmque nomen *Dames* in Linguis Europæis denotet *Dominas*, sunt qui non dubitârunt hunc Ludum Latinè appellare *Dominarum Jocus*; quod profectò est Jocus omninò ridendus, dum illi Critici nolunt extra suarum linguarum pomœria quærere. Hic enim est vel Teutonum vel Romanorum Ludus planè Militaris, quo semper designata est forma Belli: unde à Romanis subinde dictus est *Bellum Latronum*. Isti autem Latrones non erant fœminæ: vel si fuissent, quid quæso Fœminis cum Bello? Vel an Teutones & Romani fuerint ita effœminati, ut excogitârint quem eorum milites & magnates exercebant Lusum quendam Fœminarum potius quàm Virorum? An Meccenas & Galba (quos aliquis meminit esse Latrunculis Lufores) Lusum fœmininum exercuerunt? Absit! Dictis itaque Criticis hujus Ludi scopus haud satis perspectus est. Hoc enim non est rationi consentaneum,

sentaneum, ut Ludus cui Viri interesse supponuntur, sub personis Fœminarum repræsentetur. Videmus autem plerofque homines incuriâ ductos peregrinum & exoticum hoc à Teutonis acceptum nomen, vernaculis suis Linguis interpretantes; quasi omnium quibus ipsi utuntur nominum Origines, intra suæ Linguae limites quærendæ essent. Istiusmodi focordia magnis aliquando erroribus ansam dedit, inter quos & hic est: cui tamen cùm jam ubique sit receptissimus, & quasi urbe donatus, eò faciliùs à nobis condonabitur.

Hoc autem magis accuratè perpendentes, facilè perspicient tam Teutonum quàm Romanorum nomen eò spectare, ut utrumque huic Ludo Militari optimè conveniat & Bellum indigitet. Ut itaque hujus Ludi primordia seu origines tam ex suo ipsius ingenio scopoque, quàm ex verâ nominum Originatione eliciamus, Teutonum **Dam** (quod quidem vocabulum ad nos Anglos usque etiam propagatum est) propriè est *Agger* seu *Vallum*, quod tempore Belli contra Hostes aggeritur, & **Damen** est vias contra hostium incurfiones aggestâ terrâ tanquam muris obstruere. Pro ejusmodi *Vallis* seu *Aggeribus* habendæ sunt Lineæ seu Striæ Ductusque tam recti quàm transversî, qui singulas Mandras & Stationes, quibus continentur Milites, circumscribunt muniuntque. Adeò ut nomen **Dam** *Munimentum* & *Præsidium bellicum* hoc modo notans, Ludo etiam Bellico haud malè quadrare censeatur.

Quoad veteres Romanos, Militum nomen in hujus Ludi mentione toties repetitum, satis monet, eos hunc pro Ludo Militari habuisse. Sed præsertim, cùm *Latrones* & *Latrunculi* sint *Milites*, adeò ut *Latronum Ludus* significet *Militum Ludum*, hoc quidem omnem de hac re controversiam planè tollit.

Cùmque *Shabiludium* sit quoque Ludus Militaris, plurimi perperàm existimârunt illud esse *Latrunculorum Ludum*: quâ in re omninò falsi sunt. Adeò ut mirum sit dictu, quantum bonæ Latinitatis hoc & superiore seculo malè collocatum fuerit in applicando *Latronum* & *Latrunculorum* vocabula *Scachorum Ludo*. Plerique enim moderni Scriptores *Ludi Latrunculorum* mentionem facientes, isto nomine nostrum *Shabiludium*

intelligunt. Quàm autem malè torta sunt Autorum Romanorum loca, dum ad *Shabiludium*, cui minimè quadrant, invitò trahuntur, cuius æquo hujus rei judici facilè, ut spero, liquebit; cùm quid reverà Veteres hisce nominibus intellexerint, in sequentibus monstravero.

Jac. Micyllus in Notis ad Ovid. Trist. lib. 2. superiori seculo scriptis, strenuè & quidem rectè negat versus quos exponit Ovidianos referri posse ad Scachia Ludum, utpote cujus mentio, dicente quoque Merulâ, apud veteres nullibi fiebat. Dictus autem Micyllus pessimè errat referendo eadem loca Ovidiana ad *πλινθιον*, de quo postea.

Inter illos qui dictis nominibus *Shabiludium* intelligunt, sunt qui putant *Latrunculorum* Ludum primò inventum & usurpatum fuisse in carcere, propterea quòd *Latrones* & *Latrunculi* sint *Fures* ac *Prædones*. Et huc quoque pertinere existimant Germanicum *Schach*, i. e. *Prædari*. Istis autem hominibus non innotuit utriusque Ludi Antiquitas, nec fuit satis perspectum, quòd *Latrocinii* ad *Furtum* applicatio, modernior fuerit, nec Ludi hujus origini coæva. Tempore enim Ennii & Plauti, *Latrones* semper erant *Milites*, formâ Diminutivâ dicti *Latrunculi*: & *Latrocinari* erat *Militare*. Ennius Annali primo,

Hæc effatus, ubi Latrones dicta facessunt.

Idem alibi,

—— *Fortunas ecquas cepere Latrones,
Inter se memorant.*

Plautus in Milite glorioso, Act. 1, Scen. 1.

*Videtur tempus esse ut eamus ad forum,
Ut in tabellis quos consignavi hîc heri
Latrones, ibus dinumerem stipendium.
Nam Rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Ut sibi Latrones cogerem & conscriberem.*

Idem eadem Fab. Act. 2. Scen. 6.

*An quia Latrocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis?*

Idem Act. 4. Scen. 1.

*Nam hodiè ad Seleucum Regem misi Parasitum meum,
Ut Latrones quos conduxì, hinc ad Seleucum duceret,
Qui ejus Regiam tutarentur.*

Varro Lib. 6. de Ling. Lat. & Nonius, citant Fragmentum cujusdam Poëtæ ex deperditâ Fabulâ *Corniculariâ*,

Qui Regi Latrocinatus decem annos Demetrio.

Et alibi,

Nam & hic Latro in Spartâ fuit.

Apud dictos Authores qualis primò erant *Latrones*, satis constat. Isti autem postea ab originali suo Instituto desciventes, eodem nomine quo primitus Stipendium, postea Suspendium meruerunt. Tempore enim Ciceronis, *Latronum* & *Latrunculorum* vocabulis, non ut antea *Milites*, sed *Prædones* notabantur. Et tempore Horatii iidem, quasi adhuc magis degeneres, habebantur *Fures*, iique nocturni.

Rursus vero de hisce nominibus aliud est diffidium: qui enim Milites iis designari fatentur, putant quòd *Latro* sit q. d. *Latero*, & *Latrunculus* q. d. *Laterunculus*, quia Regis aut Principis Lateri tanquam Satellites astabant. Minimè autem probanda est hæc Originatio, quamvis Varro nem habeat Authorem: cùm enim maxima pars Linguae Romanæ deducta sit ex Græcâ, sic & nostrum *Latro*: quod itaque est i. q. *λάτρης*, *105*, *Servus*, *famulus*: vel i. q. Participium *λατρεύων*, unde est *Latronis* nomen, *ὑπὸ τῷ λατρεύειν*, quia Principi suo in Bello *serviebant*, & hoc modo merebantur *Stipendium* dictum *λάτρον*, quod Hesychius exponit *μίσθιον*. Huc facit locus Plauti in *Curc.*

Latrocinatus annos decem mercedem accipio.

Et

Et Gracchus apud Nonium Marcellum,

*Qui apud Regem in Latrocinio fuisti, stipendium
Acceptitasti.*

Hæcque vocabula verè Militaria, à veteribus optimâ Analogiâ huic Ludo Militari applicata sunt. Adeo ut *Calculi*, etiam (qui vel erant Lapilli naturales vel ex Vitro fiebant) dicerentur *Latrones*, qui lusile prælium committerent: sic Ovid. Artis amandi lib. 3.

Cautaque non stultè Latronum prælia ludat.

Idem in Artis amandi lib. 2.

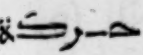
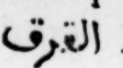
*Sive Latrocinii sub imagine Calculus ibit,
Fac pereat vitreo Miles ab Hoste tuus.*

Et Martial. lib. 7. Epigr. 72.

*Sic vincas Noviumque Publiumque,
Mandris & vitreo Latrone clusos.*

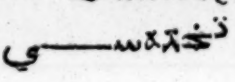
Hic Ludus apud Turcas aliquando appellatur آتلباج *Atlanbâgj*, nunc Europæorum modo داما *Dâma*, quorum illud (si rectè distinxit narrator) طوغرى *Dogri*, i. e. *rectâ*, hoc verò ترس *Ters*, i. e. *obliquè* movetur. Sed fortè voluit docere, motionem progressionis esse directam; & motionem capiendi aut interficiendi aliquem, esse obliquam.

Hispani quatuor hujus Ludi nomina habent: quorum unum est *las Damas*, superius dictum. Alterum est *Alquerque*. Tertium est *Castro*: quartum *Real*. De his Covarruvias, *El padre Guadix* dize, que el nombre *Alquerque*, es Arabigo, y lo mesmo que in Castellano llamamos *Castro*, porque tiene semejança el Tablero rayado donde se juega à *Castrametation* lineada en planta. Deinde sub nomine *Castro*, idem Covarruvias dicit, *Castro*, lo que por otra nombre llamamos *Real*, &c. y porque la planta suya está lineada, y se parece a las rayas del Tablero, en que los muchachos juegan con unas pedreçuelas. Llamaron este juego el *Castro*. Pedro de Alcala in voce *Alquerque*,

Alquerque, hoc suo modo literis Hispanicis exprimit Arabicè *Querque*. Diego de Urrea apud Covarruviam citatus, ducit *Alquerque* ab Arabico *Herequet*, i. e. *motio*. Iste autem pessimè fallitur; cùm ex Camûsi Autoritate planè scribendum sit *Alkirk* per Kefram, quod à quibusdam sonatur *Alkerk*.

Sed benè notandum est quod Hispani (secundum Covarruviam) perperam huic Ludo tribuerunt hoc nomen Arabicum ab Arabibus Mauris acceptum, quod reverà planè pertinet ad alium Ludum qui in hoc libello occurrit sub nomine *Triodion*; ubi de hac re fusiùs dicetur. Arabes autem nec Africani nec Asiatici (quatenùs comperi) ullum huic Latrunculorum Ludo nomen aptârunt: ideóque nec illis olim notum fuisse credamus.

§. II. *De Tabellâ lusoriâ & Calculis, & de ratione ludendi.*

ISTE Ludus exerceri solebat in Tabellâ, quæ apud Senecam vocatur *Tabula Latruncularia*, Macrobio autem dicitur *Abacus*, Saturnalium lib. i. cap. 5. *Sed vultisne diem sequentem, quem plerique omnes Abaco & Latrunculis conterunt, nos istis sobriis fabulis, mutuis ex lecto relationibus exigamus?* Germanis dicitur *Damboyt* seu *Dambert* five *Dambret*: Gallis *Damier*: Turcis *Dâma taçtafi*, *Damæ Tabella*.

Orbiculi quibus luditur, qui Ovidio formâ diminutivâ dicti sunt *Calculi*, olim formâ absolutâ dicebantur *Calces*: sic Plautus in *Pœnulo*,

*Profectò ad incitas Lenonem rediget, si eas abduxerit:
Quin prius disperibit faxo, quam unum Calcem cierit.*

Romani olim vocârunt *Calculos*, quia primò apud vulgus *Lapilli* erant naturales. Unde etiam Hispanis vocantur *Piedreçillas* sex *Pedreçuelas*.
Postea

Postea autem Magnates eos ex Gemmis vel Vitro arte factos habuerunt: de quibus Covarruvias, *Estas Pedrequeles en los Tableros de los ricos eran hechas con arte o de Cristal o de Vidrio*. Cúmque hic Ludus Belli speciem referret, isti *Calculi* aliis nominibus appellati sunt *Latrones* seu *Latrunculi*, & *Milites*, qui nunc pro te pugnantes, nunc *Hostes* esse possunt. Sic Martialis lib. 14. Epigr. 20.

*Insidioforum si ludis Bella Latronum,
Gemmeus iste tibi Miles & Hostis erit.*

Et Ovid. lib. 2. de Arte amandi, ut suprâ allegatum,

Fac pereat vitreo Miles ab Hoste tuus.

Hujus Ludi *Calculi* seu *Orbiculi* Turcis hodiè vocantur *پول-ل-ر Pùllèr*, pluraliter; vel in singulari *دامة پولی Dâma pûli*. Est autem *Pûl* Nummulus, præsertim æneus quem *Farthing* vocamus: nam vel Nummulis vel Orbiculis planis ex ligno aut quâvis aliâ materiâ factis ludere solent.

Calculus simplex Germanis dicitur *Stein*, Gallis *Pion*, Italis *Pedino*: Calculus verò duplicatus his tribus Gentibus dicitur *Dam*, *Damée*, *Damate*.

Tabella in quâ hic Ludus exerceri solebat, ex unâ parte Tesseris, ex alterâ verò Calculis aptata erat: eodem modo quo fit ab hodiernis, qui in Alveoli seu Tabulæ adversâ parte Tesseris, in averâ parte tam Scachis, quàm Calculis ludunt. Hoc vult Martialis,

*Hic tibi bis seno numeratur Tessera puncto:
Calculus hic gemino discolor Hoste perit.*

In lusoriâ Tabellâ Areolæ vocantur Mandræ, Septa, Valla, &c. Quot autem Areolas dicta Tabella contineret, uti etiam quot essent Calculi, apud veteres filetur. Souterius p. 60. dicit hunc Ludum 30 Calculis, sc. 15 albis & totidem nigris exercendum: Sed fortè meliùs dixisset 32; cùm propter duplicatam utrinque seriem, numerus par esse debeat.

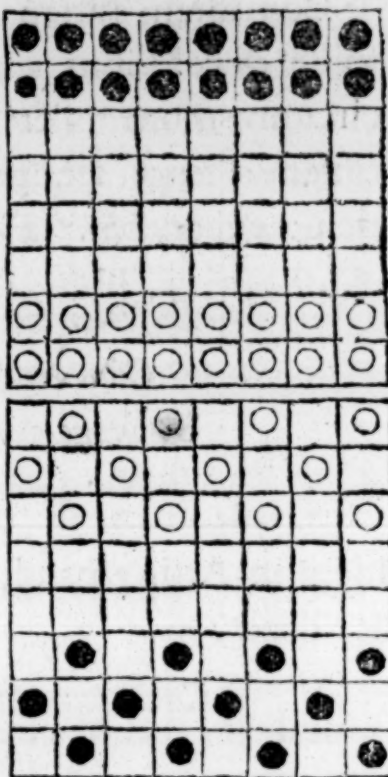
Sunt

Sunt ex Germanis, ut & quoque Turcæ, qui 12 aut 16 Calculis ex utrâque parte utuntur. Eorumque Tabella hac formâ construitur, & Calculi semper obliquè moventur, tanquam ex insidiis hostes adorientes, ideóque Insidiosi Milites vocantur.

Galli & Angli hunc Ludum exercent in ordinario Scaccario: in quo tamen non opus est ut Areolæ in nigras & albas distinguantur, sed omnes sint ejusdem coloris. Et 12 ex utrâque parte Calculos ad hunc modum collocatos habuerit.

Sed non videtur necesse ut Tabula ad certam aliquam magnitudinem, nec Calculi ad certum numerum restringantur; cùm in ipso Ludo nulla hâc ratione mutatio aut diversitas evenire poterit, modò utraque ludentium pars sit æqualis. Nam cùm sit imitatio Belli & duorum Exercituum inter se invicem belligerantium, tam Exercitus quàm ejusdem Campus militaris potest esse vel major vel minor, prout ludentibus fingere & formare placet. Unde fit ut apud veteres nulla sit in hac parte determinatio, quatenus comperiri potuit.

Restat verò ut de ratione ludendi dicamus. De hac re Covarruvias, *Alquerque es un juego de Piedreçillas sobre un Tablero rayado que haze diversos Quadros, y por las Rayas van moviendo se, y quando ballan tercera Casa vacia del contrario, passan a ella, ganandole la Piedra que estava en medio, que algunas vezes acaece ser dos y tres, y si pudiendo tomar, no lo haze, pierde la suya, y por termino proprio Selasöplan, i. e. Proflant. Sic & Angli dicimus **Puff it** seu **Blow it**; quando nempe Ore sufflando, auferimus Collusoris Calculum quo ipse, si satis intentè animadvertisset, nostrum capere potuisset: ipso enim negligente nostrum, nos ipsius Calculum nudâ manu tollimus: idque vel ante vel post Coronationem. Gallicè vocatur *Forçat*, quando aliquis cogitur capere Adversarium, aliàs ipse capitur.*

Communi autem ludendi ritu, ex veterum sententiâ constat lusum fuisse discoloribus Calculis, adeò ut duo concolores unum discolorem circumventum tollerent. Ad hoc verò evitandum, oportebat habere comitem à tergo sequentem, qui posset stipare & munire eum qui se periculo exponebat. Hoc vult Ovidius Tristium lib. 2.

*Discolor ut recto grassetur limite Miles,
Cum medius gemino Calculus Hoste perit.
Ut mage velle sequi sciat, & revocare priorem:
Nec tutò fugiens incommitatus eat.*

Idem in Artis amandi lib. 3, ubi Puellas quid ex earum parte agendum sit, docet,

*Cautaque non stultè Latronum prælia ludat,
Unus cum gemino discolor Hoste perit.
Bellatorque suo prensus sine compare bellet
Æmulus, inceptum sæpè recurrat opus.*

Aliàs legitur, & cæptum sæpe recurrat iter.

Ex his colligimus Romanorum Ludum, ut sc. unus discolor à duobus concoloribus capiatur: deinde, quòd recto limite, i. e. rectà eundo progrediantur Calculi; obliquè enim quasi ex insidiis cædunt feriuntque, uti Pedites in Shahiludio faciunt. Illud Turcis طوغري *Dogri*, i. *rectà*: hoc verò ترس *Ters*, i. *obliquè*. Porro, si volumus revocare Calculum (quod solis Coronatis fit, ut Officiarii privilegium in Scachis) ut antea progrediens, ita nunc nec recedens seu fugiens, sine comite tutò ire potest. Nam semper molestum opus iterque zeloso Bellatori five Lusori recurret, si deprehensus sit ut sine compare bellet.

Videtur hic Ludus institutus ad imitationem Belli Equestris, ut sc. Milites fuerint Equites, quia alii alios capiunt feriuntque saltando: si enim tertia Areola, ea nempe quæ ultra Hostem est, vacare deprehendatur, meus Miles per caput Hostis saliendo eum capit. Hoc autem faciendum est quando habemus in promptu alium ex nostris qui nos
muniat

muniat, ut rursus mox non capiamur: aliàs enim lentiori gradu in proximam tantùm areolam eundum est, & à cædendo adstinendum. Isidorus Originum lib. 18, cap. 67, de Calculorum motu sic agit, *Calculi partim ordine moventur, partim vagè. Ideò alios Ordinarios, alios Vagos appellant. At verò qui omninò moveri non possunt, Incitos dicunt. Unde & egentes homines Inciti vocantur, quibus spes ultrà procedendi nulla restat. Hinc phrasis, Ad incitas redactus seu reductus; &, Res ad incitas rediit, i. e. ad malum statum: hoc, inquit Budæus, est Proverbium desumptum à Calculis lusoriis qui loco cieri seu moveri nequeunt: quasi ab in privativo, & cieo, id est, moveo. Aliter autem apud Ciceronem, Incitus est valdè citatus & agilis: nam in subinde est tam intensivum quàm privativum.*

Plerumque autem, quando aliquis Militum ita undequaque includebatur ut progredi & regredi nequiret, dicebatur *alligari*, & talis Calculus erat *alligatus*: & quando viam evadendi sibi prospexisset, dicebatur *exire*. Sic Seneca Epist. 117, *Nemo qui ad incendium domus suæ currit, Tabulam Latrunculariam perspicit, quomodo alligatus exeat Calculus. De hoc Autor Panegyrici ad Pisonem.*

Ut niveus nigros, nunc ut niger alliget albos.

Calculi itaque aut ligabantur ut non possent exire nec moveri, aut capiebantur: & unus commodè collocatus poterat duos adversæ partis ligare; sed unus discolor capi non poterat, nisi à duobus contrariis inclusus & circumventus.

Porro observandum est, quòd qui in lusu plures sibi reservabat Calculos, majorem vincendi spem habebat: qui verò pauciores, propior erat ut perderet. Ideoque Seneca de Tranquillitate animi lib. 14, de summâ Julii Cani jamjam morituri securitate agens, hæc habet; *Verisimile non est quæ vir ille dixerit, quæ fecerit, quàm in tranquillo fuerit. Ludebat Latrunculis, cùm Centurio agmen periturorum trabens, & illum quoque citari jubet. Vocatus, numeravit Calculos; & sodali suo, Vide, inquit, ne post mortem meam mentiaris te vicisse. Tum annuens Centurioni, Testis inquit, eris me uno antecedere. Lussisse tu Canum illâ Tabulâ putas? Illusit.*

Si aliquis ex Militibus per hostiles copias perrumpens, ad extremam lineam pervenerit, is majore reliquis autoritate pollens, evadit Imperator ferto coronandus, Turcis in hoc Ludo dictus پادشاه *Pâdishâh*, qui totius Exercitûs Dux generalis habetur. Si plures ejusmodi succedunt, priore adhuc in vivis manente, ut in Shahiludio, reservandi sunt donec Imperator vel defunctus vel captus fuerit: nam plures Imperatores seu Generalissimi simul esse non possunt. Ideoque in Europæorum Lusu ineptum videtur plures eodem tempore Coronatos habere, quos vocant Officiarios: sed in Romanorum Lusu nulla Officiariorum mentio, nec quales aut quinam sint Officarii dici potest ab ullo mortalium. Quicumque autem evaserit Imperator, alio ejusdem speciei quasi Serto coronatur & duplicatur. Et, cum reliqui simplices possint tantum (ut milites gregarii) rectâ & progressivâ motione uti, dictus Imperator donatur libertate pro libitu quaquaversus progrediendi & regrediendi, ut pro re natâ Militibus mandata impertire possit. Ideoque ubi plures eodem tempore tales sunt, maximum Lusori commodum afferre possunt, si modò legitimum sit plures eodem tempore Imperatores habere.

Sed ut explicatiùs dicam, nobis hodiè is dicitur Imperator, qui plures Reges aut Liberos Principes sub se habet. Longè aliter verò apud Romanos, Imperator erat exercitûs Dux Generalis qui devicerat hostium exercitum 10000 hominibus constantem. Et hoc planè huic Ludo Militari quadrat, ut qui in eo Imperator est, sit Exercitûs Dux Generalissimus, eodem modo ac apud Romanos mos erat; ut quoties aliquis Exercitûs Dux Generalis, ut supra dictum, insignem Victoriâ reportâisset, toties eum Imperatorem nuncupare: quod etiam in eorum Nummis memorialibus notatum, ut *o dēva* Imperator xvi, id est, decimosexto. De hoc consulatur Camdeni Britannia in initio, ubi de Nummis agit. Sic in hoc Ludo Victor, suâ vice fit Imperator. Et hoc apud veteres erat *Imperator exire*. Sic Flavius Vopiscus in Proculo, *Nam cum in quodam Convivio ad Latrunculos luderetur, atque ipse decies Imperator exisset, quidam non ignobilis Scurra, AVE inquit AUGUSTE; allatâque lænâ purpureâ, humeris ejus junxit, seu, ut aliàs legitur, humeros ejus vinxit.*

Ad

Ad hunc locum Dempsterus in Paralipomenis ad Joh. Rosini Antiq. Roman. lib. 5, cap. 1, *Videtur exprimere formulam creandi Imperatoris Byzantini observatam. Nam inter alia Principatus Ornamenta & Inaugurationis Symbola, purpureâ Chlamyde humeros vestiebant.* Corippus de Laudibus Justinii Imp. lib. 11, num. 4,

*Cæsareos humeros ardenti murice textit
Circumfusa Chlamys, &c.*

Omniū autem amplissimam hujus Ludi descriptionem habemus ex Eclogâ ad Calpurnium Pisonem in Catalectis veterum Poëtarum, & alibi: cujus Poëmatii quidam Ovidium, alii (ut Hadr. Junius & Jos. Scaliger) Lucanum Autorem statuunt:

*Te si fortè juvat studiorum pondere fessum,
Non languere tamen, Lususque movere per artem:
Callidior modo Tabulâ variatur apertâ
Calculus, & vitreo peraguntur Milite Bella;
Ut niveus nigros, nunc ut niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te Duce cessit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem?
Dum fugit, ipse rapit: longo venit ille recessu.
Qui stetit in Speculis, hic se committere rixæ
Audet, & in prædam venientem decipit hostem.
Anticipes subit ille moras, similisque ligato,
Obligat ipse duos: hic ad majora movetur,
Ut citus, & fractâ perrumpat in agmina Mandrâ,
Clausaque dejecto populetur mœnia Vallo.
Interea sectis quamvis acerrima surgant
Prælia Militibus, plenâ tamen ipse phalange,
Aut etiam paucis spoliata milite vincis,
Et tibi captivâ resonat manus utraque turbâ.*

Calculorum in hoc Ludo numerum, ut suprâ, nullibi invenio determinatum:

natum: at cùm Lusus sit formâ duorum exercituum, & cùm exercitûs nullus sit determinatus numerus, ideóque nec in hoc Ludo certus Calculorum numerus est necessarius, modò ambo exercitus sint numero pares. Et ut in Latrunculis, unum discolorum duo concolores circumventum capiunt, sic & in eo qui apud Græcos olim erat 60 Calculorum Lusus huic valdè similis, si non idem, ἡ δὲ Διὰ πολλῶν ψήφων παιδιὰ, Πλινθίον ἐστὶ, χώρας ἐν Γραμμαῖς ἔχον Διακειμένας· καὶ τὸ μὲν Πλινθίον καλεῖται Πόλις, τῶν δὲ ψήφων ἐκάστη, Κύων. Διηρημένων δὲ ψήφων κατὰ χροᾶς, ἡ τέχνη τὴ παιδιᾶς ἐστὶ, περὶλήφει τῶν δύο ψήφων ὁμοχρόων τὴν ἐτερόχρον ἀναίρειν. Ὅθεν καὶ Κρατίνῳ πέπαιχται,

Πανδιονίδα πόλιν βασιλέως, τῆς περὶ κόλακος.

Οἷοι' ἦν λέγομεν, καὶ Κύναν καὶ Πόλιν ἦν παίζουσιν.

Hinc dicitur πόλει παίζειν. Et apud Zenobium Cent. 5, Prov. 67, legitur, ἡ δὲ Πόλις, εἶδος ἐστὶ παιδιᾶς πετλοπικῆς. Non autem hinc colligendum (ut apud Meursium videtur) quòd Πόλις sit vera Πετλία; ut neque ex sequentibus potest colligi quòd Πόλις sit Κυβεία strictè sumpta, sc. ea quâ Aleæ Ludus propriè intelligitur: Ὅτι εἶδος τι Κυβείας καὶ Πόλις, ἐν ἣ ψήφων πολλῶν ἐν Διαγερραμέναις τισὶ χώραις κειμένων, ἐγένετο ἀντανάσεις· καὶ ἐκαλοῦντο αἱ μὲν γραμμικαὶ χώραι, Πόλεις ἀειότεραν· αἱ δὲ ἀντεπεσλεύοντο ἀλλήλοις ψήφοι, Κύνες, Διὰ τὸ ἀναίδες.

Dictus Cratini locus in *Captivis*, subobscurus est, ubi fortè illudit Athenarum Urbi (emphaticè aliquando dictæ Πόλις, & à Pandonio ejusdem Rege, Πανδονίς) ad hanc per Urbem ludicram pulchrè alludendo, & ad Regis Adulatores, ubi sc. à Cratino lusum seu jocatum est, Pandionidem Regis Urbem, cujus de Adulatore quam dicamus, νόστι; ἔστι Canem, ἔστι Urbem quam ludunt: ubi Adulatores Canibus comparantur, & pulchrè à Poëtâ allusum est, ut præsentis tunc mores perstringerentur sub umbrâ hujus Ludi, qui, quia anteaetis seculis institutus fuerat, à nemine taxari potuit.

Huic Ludo similis est alius dictus γραμμισμός: sic enim Pollux Εγγὺς δὲ ἐστὶ ταύτῃ τῇ παιδιᾷ, καὶ ὁ Γραμμισμός, καὶ τὸ Διαγερραμίζειν, ἦν τινὰ παιδιὰν καὶ

καὶ Γραμμαῖς ὀνόμαζον. Et Hesychius, Διαγραμμαῖσμός παιδιὰ ἦν ψήφων ἐξήκοντα λευκῶν ἢ μελανῶν ἐν χώραις ἐλκομένων. Hicce Ludus videretur Nerdiludio affinis, nisi quòd Calculorum numero fit dispar; quâ in parte nullum scimus Ludum qui huic correspondeat.

§. III. *De Ludi Latrunculorum Antiquitate.*

INTER Latinos qui hodiè extant, Seneca hujus Ludi mentionem frequentius injicit: & Plinius ex Mutiano meminit Simias Latrunculis lusisse. Sed proculdubiò ejus antiquitas longè ultra horum virorum tempora arcessenda est. Cùm enim in hoc Ludo Latrunculorum nomen (secundum ejusdem primitivum & primum usum) nil nisi planè Milites significârit, ejusque dictus usus postea in desuetudinem abierit, statuendum est hunc Ludum inventum fuisse illis temporibus quibus primum dicti nominis usus vulgò obtinebat, cùm hoc nomen tam appositè rei naturæ & scopo respondeat, ut suprà notatum est.

Ut itaque retrò eundo propiùs ad inventionis tempora accedamus, & hoc modo hujus Ludi Antiquitatem eliciamus, observandum est, ut suprà, quòd saltem tempore Ciceronis qui seculo Christum præcedente floruit, primitivus Latrunculorum vocabuli usus omninò exolevit: ideòque aliquot seculis ultra Ciceronem hujus Ludi Originem repetendam esse; sc. ab eis superioribus seculis quibus hujus Ludi vocabulum usum suum primitivum obtineret, nempe ultra tempora Plauti, apud quem Latronum & Latrunculorum primaria significatio erat receptissima. Si hic Ludus sit Græcorum πόλις, ut quidam volunt, tum luce historicâ deducatur à temporibus ultrà Cratinum, qui quinto ante Christum seculo floruit. Sed nolo rem tam incertam temerè determinare, cùm nullibi apud antiquos extet πόλεως Schema unde instituatur utriusque Ludi vera & certa collatio.

Quamvis

Quamvis itaque certum sit hunc Ludum fuisse valdè antiquum, quo tamen certo seculo inventus fuerit, aut quis primus excogitaverit, nullibi proditum. Et sanè vix credo eum fuisse Græcorum Inventum, cùm apud Græcos certum ejus nomen non extet. Fuit itaque potiùs vel Romanorum vel Teutonum Inventum, in Occidente natum. Cùmque jam ex certissimis indiciis satis appareat hunc Ludum esse octingentis aut pluribus annis antiquiorem Shahiludio (quod Orienti sua incunabula debet, & non nisi quingentis post Christum annis excogitatum est) quàm malè hac in parte à Criticis hætenùs tractata fuerit Latinitas quæ apud Romanos Scriptores ad hunc Ludum spectat, aliis judicandum relinquo.

Post Latrunculorum Ludum (Angl. *Draughts*) tanquam ei affinem exhibemus magnum Chinenfium ludum qui à Magistratu & Magnatibus exerceri solet: quem calluisse pro fat magno honore habetur, quamvis quis aliam dignitatem non habeat, nec aliam Artem calleat, ut notat Purchasius nostras: nam is est ex præcipuis Ludis quos Magnates & Viri Principes affectare solent, cùm Politicam Astutiam & circumveniendi Artes præ cæteris doceat. Et quidem hujus Ludi Prototypum ex Oriente delatum accepi ab Amplissimo Viro D. Gifford ad Indos Mercatore, qui ex Indiâ redux tum nuper fuerat Fortalitii nostri St. Georgii in Madraspatnam Gubernator dignissimus: cui pro tanto favore maximas Gratias refero.

De Circumveniendi Ludo Chinenfium.

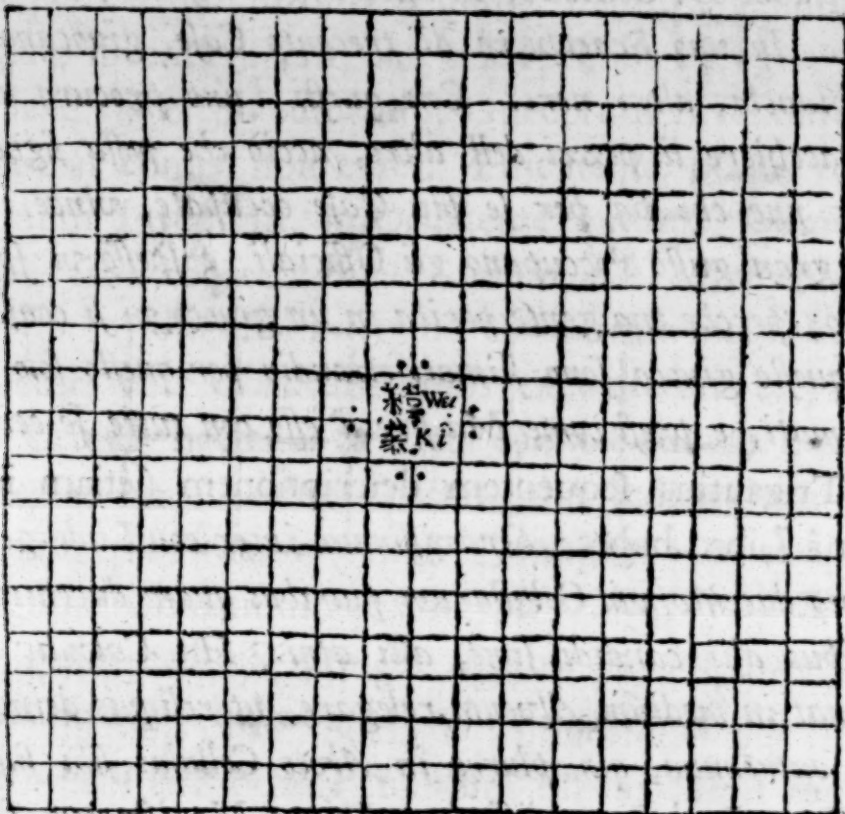
DE hoc Ludo primò audiemus Jesuitarum descriptiones imperfectas & inter se discrepantes. Et postea Chinenfis mei descriptio verior & perfectior afferetur.

De eò sic habet D. Semedo, *E ancora gravissima sorte di giuoco fra essi il seguente. In uno Scacchiere di trecento Case, giuocano con ducento pezzi, altri bianchi, altri neri. Con questi l'uno procura dimandar nel mezzo dello Scacchiere li pezzi dell' altro, acciò che possa signoreggiar nell' altre Case: in fine chi ha per se più Case occupate, vince il giuoco. In tal giuoco con gran gusto s'occupano gli Officiali, e spesso vi spendono buona parte del giorno; perche tra gente perita in un giuoco vi si consuma un' hora. Gli esperti dò questo giuoco sono stimati etiandio per questo solo titolo; e così sono spesso chiamati, e presi come Maestre d' esso con tutte se cerimonie.*

Dominus Trigautius sequentem descriptionem (etiam imperfectam) in suo de Chinâ Libro habet: *Gravissimum inter eos Ludi genus est huiusmodi. In Alveo ducentarum Cellularum pluribus quàm ducentis Calculis coludunt, è quibus alii candidi sunt, alii atrii. His Calculis alter alterius Calculos procurat in medium Alveum relegare, ut reliquis deinde Cellulis dominetur: ad extremum, qui plures in Alveo Cellulas sibi subjecit, Victor appellatur. Hunc Ludum avidissimè arripiunt Magistratus, & sæpè maximam diei partem ludendo consumunt: nam inter ludendi peritos, horam integram unus Ludus tenet. Qui huius Ludi peritus est, tametsi nullâ aliâ re insignis fuerit, ab omnibus colitur, & evocatur. Imò nonnulli etiam solitis sibi ritibus Magistros legunt, ut ab iis accuratè huius Ludi rationem ediscant.*

In Legatione Batavicâ ad Sinas, legitur, *Magnatum Ludus est, quo Tabulam excavatam, cui trecentæ Ædiculæ ad latera sunt, cum ducentis Orbiculis albis partim & nigris, adhibent. Qui plures Ædiculas occupat, Victor est. Ipsi Magistratus integros dies huic Lusui impendunt, & qui in eo excellit, famam inde ac æstimationem apud reliquos consequitur.*

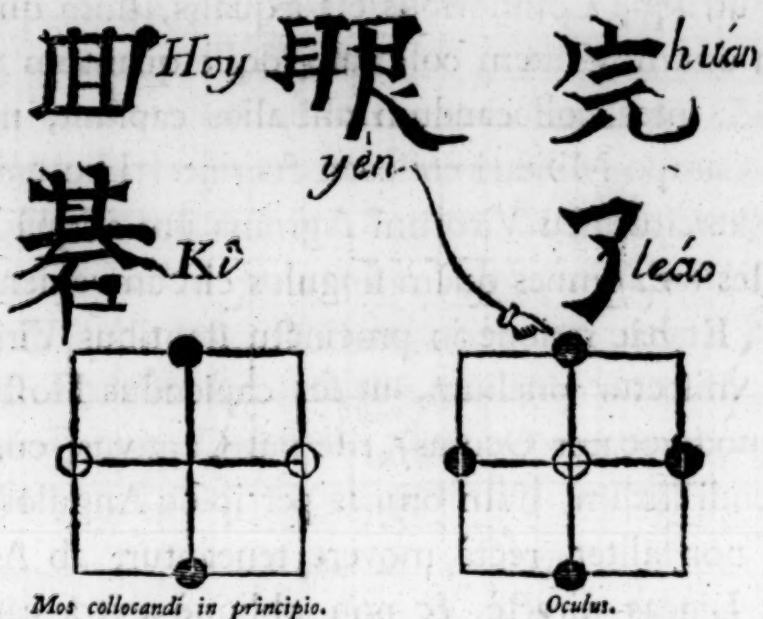
Sed missis hisce aliorum descriptionibus, Dominus Shin Fo-cung, natus Chinenfis non indoctus, tale ejus Schema pro me delineavit, Ludumque descripsit sequenti modo.

Hic Ludus bellicus (inter Sinenses & Tataros Bellum repræsentans, cujus etiam Schema est Campi militaris æmulum) apud Serum Magnates plurimum exerceri solet Orbiculis vitreis numero 360, in Tabellâ (in cujus Long. & Latitudine sunt 18 Areolæ in se ductæ) cujus Quadratura est duorum Pedum, & aliquando minori formâ.

Iste Ludus Sinicè vocatur *Hoy Kî*, i. e. *Circuli Ludus* seu *Circularis Ludus*; vel aliàs plerumque dicitur *Wei Kî*, eodem seusu: nam *Wei* est *Circum* seu *Circulus* five *Circuitus*, &c. Intelligitur autem *Circumventio* quâ unius partis Orbiculus seu Miles vitreus à pluribus Hostibus circumventus capitur, prout in sequente Figurâ æneâ cernitur, ubi quatuor Areolarum medio Angulo situs Orbiculus à quatuor circumfufis Hostibus includitur, & hoc modo inclusus capitur. Hæcce Figura seu includendi Formula quadrata Sinicè vocatur *Yên*, i. e. *Oculus* seu *Ocellus*: & hujusmodi *Oculos* semper conficere conatur quivis Lusor Victoriæ studiosus, cum hâc ratione vincat.

Principio

Principio quidem dicta Tabella ad ludendum instruitur tantum aliquot Orbiculis seu Militibus ex utraque parte, cum Areolæ non sufficiant ut omnes simul prælio interfint, nec id fieri solet. Collusores autem alternatim & per vices, suos Milites figillatim collocant, prout in alterâ Figurâ æneâ quadratâ vides, ubi alterutrius partis duo Milites in 4 Areolarum Angulis in procinctu stantes visuntur. Sed & inter collocandum subinde ad hoc collimant ut (quantum possint) faciant Oculum, ut supra in Diagrammate delineatur, cum id semper sit utriusque partis Scopus : & quicumque facto ejusmodi Ocello potest 4 suis Militibus unum hostilem Militem includere & circumvenire (ut in dictâ Figurâ æneâ modus capiendi inclusum Hostem docetur & repræsentatur) illum capit & Captivum ducit, nempe Chinenfis Tatarum, aut vice versâ.

Ut autem magis particulariter hujus Ludi indolem & ludendi modum doceam, uterque Lusor debet habere Orbiculos seu Milites saltem 180, quos prout opus est è Vasculo promit : nam, ut dictum, non est necesse omnes simul in medium adducere. Inchoari solet Lusus circa medium Tabellæ : maxima autem Ars in initio collocandi Milites, & deinceps eosdem promovendi, ita est ut commodè possint aliquem ex Adversariis circumveniendo capere : quâ de causâ insidiandi & opportunitatem

captandi licentia utrisque Collusoribus est æqualis, dum quisque suâ vice figillatim tantum unum Militem collocat, idque quantum possit ad insidiandum: nam & inter collocandum alii alios capiunt, nec expectatur donec omnes in Campo Militari collocati fuerint. Hic enim Ludus representat duos Exercitus seu Virorum Agmina pro aliquâ Regione contententes, & hostes tam omnes quam singulos circumveniendi opportunitatem captantes. Et hâc ratione in procinctu stantibus Viris Militaribus, supradicto modo miscetur prælium, ut sc. capiendus Hostis à 4 Adversariis inclusus (quod vocatur Oculus) ritè fiat Captivus, cum non habeat exitum nec fugiendi locum, dum omnes per ipsos Angulos seu linearum intersectiones, & non aliter, rectâ movere teneantur, ab Angulo in Angulum per ipsas Lineas directè, & non obliquè extra eas: nec potest aliàs erumpere aut evadere, nisi aliquis Angulus sit vacuus & inoccupatus pateat. Ideoque qui alios circumvenire student, omnes Aditus præcludere & occupare necesse habent.

Quando autem faciendus est Oculus, si non habet quis in Mensâ qui eum conficiant, è Vasculo suo novos promit: &, si una aliqua pars Tabellæ seu Campi Militaris nimis occupata sit ab Hostibus, tum suos in aliam partem subducit: sed tunc Hostis eum persequitur, suos etiam ubicunque placet alternatim collocando, ut alterius Milites vel apertâ vi vel insidiando capere possit. Et tandem quando pleræque partes Campi occupantur ab alterâ parte pugnantium, absumptis & diminutis hujus partis Militibus ita non restet spes vincendi aut evadendi, tum (si ulterius ludere non libet) Lusu finito à Victore proclamatur, *Huân leáo*, i.e. *Finitus est*: nam eâdem voce significatur *finis*, *finitus*, *finire*, &c. ubi sensûs distinctio ex situ in sententiâ & constructione discernenda est; eodem modo ut in usu vocis *Wei* suprà docetur. Estque *leáo* Particula ferè expletiva Tempus præteritum notans.

His factis, tandem uterque Lusor numerat tam quot Campi partes ipse tunc possideat, quam quot in eis Milites habeat superstitēs: aut si alter Lusorum indubitatè unam aliquam maximam seu majorem Campi partem possidet, tum opus est ut numeret tantum Milites suos, cum de
 Campo

Campo non dubitetur. Et qui plures Campi partes occupat tenetque, dicit, Ego tot partes possideo, tu verò pauciores, minutis etiam Militibus, ergò Ego vinco. Sed quamvis quis pauciores Campi partes possideat, si tamen is plures superstites habeat Milites, tum ille vincit.

Ex his omnibus constat, hunc Ludum non esse Calui & Fortunæ subiectum, sed merâ peritiâ gubernari; adeoque non esse dubium quin ab omnibus licitus habeatur. Notandum etiam, quòd Ludi Character à Chinense meo diversimodè scriptus est, uti videre est conferendo hunc cum eo qui in Tabulæ Ludo usurpatur: quod monendum duxi, ne quis dictam diversitatem à meâ incuriâ processisse putet.

HISTORIA TRIODII.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

HIC Ludus benè notus fuit Romanis, apud quos tamen singulare ejus nomen non reperi. D. Bulengerus Gallus in libello Ludorum, de hoc Ludo agens hæc habet, *Madrellas inquam nostri vocant, quia Materes sunt Baculi, Autore Nonio: unde & hodièque vox Gallica Matras, Sagittam significat, quasi Baculum. Sisenna vetus Autor dicit, Gallia Materibus, id est, Telis longis pugnat. Materis, ἡ ζυλεία, τὸ ὕλημα, unde & Materia dicta [ex Cyrilli Glossario.] Cæsar etiam in Commentariis meminit Materes quibus pugnatum est. Sic Bulengerus. Vir autem Doctus rem non tetigit: nam in voce Madrellæ, litera d (unde tota vis Etymologiæ Bulengeri pendet) non est radicalis, sed planè epenthetica & adventitia: & hæc sublatâ, ut legatur Marellæ, ejus Etymon fanè ruit: nam tunc à Materis deduci non potest. Prætereà hodiè Sagittam non vocant Matras, sed Matlas, nisi fortè l & r sint commutabiles. Superior vox Materis (in Francorum Bello sancto in Palæstinâ gesto) ab Orientalibus accepta, irrepsit inter Persas, quibus مـتـرـسـ Matras seu Materis, & Turcis*

مـتـرـسـ

مـر—خ—م *Materix*, est *Clava magna* seu *oblongum lignum* aut *tignum*, quo ceu conto pugatur, quove ceu repagulo sive pessulo janua fulcitur & clausa servatur. Significat quoque *longos Palos*, ex quibus erectis & humo infixis conficitur Loricatio pro militibus defendendis, vulgò *les Palisado's*. Frustrà D. Golius conjicit sic dictum, q. d. مـر—خ—م *ma-teris*, *noli timere*, sc. his lignis adhibitis. Aliàs autem *Sepimentum* ex *Tignis Palisoe* aut *Longuriis* constans, Arabicè vocatur جـفـلـق *Gjaphlak*, Persicè درابـزـن *Darâbazîn*. Sic D. Golius ex *Camûs*, cujus autoritas in Persicis non multum valet; quippe qui, ejusve scriba, in eis haud semel erraverit. Cùm autem talis vox apud lexicographos Persas non extet, nullus dubito quin in *Camûs* rescribendum sit درازـن *Dirâzîn* seu درازـنـه *Dirâzîna*, i. e. *Longuriale*, seu ex *Longuriis* constans res.

Sed, ut quid fit dicam: Instrumenta seu *Frustrula* quibus hic Ludus exerceri solet, reverà nomine Gallico appellantur *Merelles*, unde fit *Marrelles*, ut legit Rablais, & *Marellæ*, seu, ut D. Bulengerus interpolato *d*, minùs rectè legit, *Madrellæ*; quæ in Galliâ aliquando sunt erecta *Frustrula* lignea, aliquando verò *Lapides*; Cotgravius *Pedites* vocat. Et, quia *Lapillis* aliquando luditur, Cæsar Oudin Hispanicè nominat *Juego de Tablas e Piedras*, minùs propriè. Totus iste Ludus hodiè vulgò nominatus est *Jeu des Merelles*, unde etiam in Glossâ Talmudicâ מרליש eodem sono. Hinc etiam fit ut quibusdam Itolorum dicatur *Giuoco di Smarelli*. Dictus Oudin quoque alibi tanquam Hispanicum hujus Ludi nomen adducit *Alquerque*, cui (postquàm falsò exposuit per Gall. *Eschets* & *Dames*) subjungit *Un jeu qui se fait avec des Gettons*, quod de hoc Ludo intelligendum est. Covarruvias itidem fallitur, hoc nomen *Alquerque* restringendo ad Ludum quem vocant *las Damas* (i. e. *Draughts*) malè omninò; cùm certum sit hoc esse Arabicum *Triodii* nomen propriè sic dicti, ut infra docebitur. Ex his partim videmus quantùm ab Autoribus in Ludorum nominibus assignandis & explicandis erratum est.

Italis vulgò vocatur *Tavola da Molino*, cui conforme est Germanicum ejus nomen *Mûlen mola*, seu *Dupel-mulen*, i. e. *Dupla molina*; fortè quia

quia ejus Schema perindè ac Lapis molaris variis striis ductibusque constat, relicto foramine in medio: quæ tamen originatione non satisfacit. Sunt quibus Diagrammatis mediana pars (Anglis *the Bushell*) vocatur Latinè *Modius*, fortè pro *Medius*. Sed cùm Germ. nomen *Meule* (ut al. dicitur) præcipuè notet dictam partem medianam, quæ Gallis semper dicitur *le Milieu*, i. e. *Medium* (quod est benè quadrans nomen) mallem judicare Germanicum *Meule* à Gallico corruptum fuisse. Dicta media pars Persis dicitur زندان *Zindân*, i. e. *Carcer*, idem quod Arabicum ejus nomen سجن *Sigjn* seu سجن *Sigjl*: & tale est aliud ejusdem Anglicum nomen *the Pound*, quod pecorum carcer. In hoc enim loco, si diagramma sit satis amplum, captos seu occisos Milites ponunt.

Aliàs autem Belgis est aliud nomen & duplex forma; minor dicta *Drie-sticken*, major *Negen-sticken*, quia apud eos tribus aut novem Ligniculis exerceri solet. Germanis paulò aliter, minor dicitur *Mulochen*, q. d. *Novem loca*, quæ in ejus Schemate sunt; major verà *Dupel-mulen*, ut suprà.

Apud Anglos vocatur *Bushels*, fortè propter mediam Schematis partem, quæ aliquando ita formatur, ac si Modium rotundum referre videretur. Quin & alia habet nomina secundum numerum frustulorum quibus luditur, eaque à Gallico nomine corrupta quo tempore Normanni Angliam possiderent: sicut est *Marlin*: aliàs *three mens Morals*, & *nine mens Morals*, & *nine penny miracle*, aut *nine pin miracle*; aliàs *three penny Moris*, aut *five penny Moris*, aut *nine penny Moris*, aliàs *three pin Moris*, aut *five pin Moris*, aut *nine pin Moris*. Pro his autem omnibus veriùs & rectiùs dicendum est *three pin Merells*, aut *nine pin Merells*, à quo cætera omnia nomina corrupta sunt. Nam hic Ludus à pueris Salopienfibus exerceri solet, ducto humi Schemate, in cujus Angulis impacti sunt tot *Paxilli lignei*, *wooden pins*, qui dentibus extrahendi præscribuntur. Cùmque in humum adigi soleant tam altè ut ne vix restet extremitas extra humum visenda, difficile erit dentibus apprehendere, nisi priùs ore applicato ad instar Canum terram rodant eamque rodendo avellant, priusquàm talem Paxillum dentibus tangere liceat.

Apud

Apud Græcos, monente D. Golio in Lexico Arabico, hodiè vocatur *τριόδιον*: suspicor verò rectiùs legendum *τριόδιον*, *trivium* seu *triplex via*, cuius nominis ratio infrà patebit.

In D. Castelli Lexico Polyglotto hic Ludus vocatur Russicè *Cackii*, & Armenicè *Sgjong*. Fortè sit Armenicum *Szough*, quod est *Palus* seu *Paxillus*, huic Ludo satis quadrans. Armeni autem à me interrogati, responderunt nomen ejus esse *Dúgh*, quo significatur *Linea* seu *Lineatio*, quia hujus Ludi Schema variis Lineis constat.

Arabibus Mesopotamiæ partes incolentibus vocatur *ردز Rez*: &, ut apud alias Gentes, duplex est, viz. *ردز الثلاثة Rézo 'lThálatha*, aut *ردز التسعة Rézo 'lTis'a*, propter, *ternarium* aut *novenarium* numerum Calculorum quem uterque Lusorum possidet. Et quando ex tribus rectâ lineâ collocatis obtinetur Series, clamandum est *Rez*, quasi hoc nomine significetur *Series*, *Ordo*. Aliis Arabibus dicitur *طبنة Tobàn* seu *طبة Tóbna*, & *القرق AlKirk*, unde Hispanorum *Alquerque*, de quo suprà. Aliàs vocatur *كعب البيدر Ca'bo 'lBeidar*, id est, *Talus aræ*, quia loco Paxillorum vel Calculorum, Talis etiam exerceri queat in quâvis *Aræâ*.

Turcicè appellatur *دوقرجين Dokurgjín* seu *طوقرجون Dokurgjùn*, & D. Golio minùs rectè *طوكرجن Dogburgín*. Aliàs Turcicè *طقور طاش Dokôz tâsh*, quia *novem Calculis* ex utrâque parte luditur.

Persis dicitur *دریش Dirís* seu *Drís*, al. minùs rectè *دریش Dirîsh* seu *Drîsh*. Usitatius verò apud Persas nomen est *سدره Siderè*, unde & Arabes sibi fecerunt *سدر Sudder*, & *سدره Súdra*, quod à Golio exponitur *Grammismus*, seu *Triangularis Lusus*, quod in Appendice monet legendum *Tricuspidalis*. Pro *Siderè*, aliquando dicitur *درکی Si-perdè*, quasi *Diminutivâ* formâ. Subinde vocatur *سدره Si-perdè*, vel contractè *سدره Si-perè*, & *سدره Si-perèk*, quorum omnium nominum eadem est ratio, de quâ in seq. Sectione fusius dicetur. Et in *Pherb. Surûri*, *Si-derèk* & *Si-perèk* definiuntur, *Delineatio quam in terrâ faciunt propter* *لوسم كمار بارى Lusum Kimâr*: ubi impropriè adhibetur

hibetur *Kimâr* (i. e. *Aleæ* & *fortunæ Ludus*) ad hunc Ludum in quo non est *Alea* (nempe fors aut fortuna) sed sola *Ars* in eo dominatur.

§. II. *De Triodii Schemate seu Formâ.*

DE nomine simul & de Schemate sequente modo docet *Nimetullâbi* Autor *Chalîl Sûphî*, سدره دو قورجن ایدونی اصلده سه دره ایدی
که هر طرفدن اوج خط جزلر ترکیب ارا یردن علامتی ها
حذف اولندی متصل یازلوب لفظ واحد قلندی گاه اولور که دالی
Siderè est Ludus Turcicè dictus Dokurgjîn, qui quoad
originationem est Si-derè, quia à quâvis parte tres lineas delineare solent.
E medio Compositionis syncopatâ notulâ He, junctim scribitur, ut sit unicum
vocabulum. Aliquando fit ut literam Dâl constituent quiescentem, ut lega-
tur Sidré.

Hoc nomine *Siderè* significatur *Trivallis* seu *triplex Vallis*. Sed profectò *Derè* videtur contrarias significationes habere: est enim *Gibbosum* ac *convexum* quidvis, quale est *Stomachus jumenti*; vel est *Vallis* per quam fluit aqua.

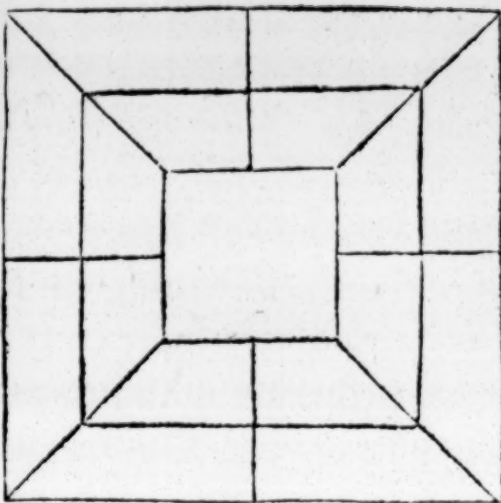
Hæcque dicta differentia est ferè eadem quæ inter *Vallis*, & *Vallum*, quæ ab eâdem radice sunt, & eum in modum relata ut alterum sine altero esse non possit. Nam si detur *Vallis* quæ est inferior ac humilior pars, tum ejusdem latus seu acclivis pars erit *Vallum* vel naturale vel arte elaboratum: & vice versâ. Adeò ut دره کوه fit (ut in Libro *Pherh. Gj.* exponitur) کشادگی میان دو کوه *Apertura inter duos montes*, seu *Vallis ad pedem montis per quam fluit aqua*; sed ita ut eo nomine comprehendatur simul quoque *lacinia* montis quæ per acclivitatem incipit aliquantulum assurgere & Vallem relinquere. His perspectis, videtur licere ut *Siderè* exponatur vel *Trivallum* seu *Triples Vallum*, vel *Trivallis* seu *Triples Vallis*. Sed Ludi Autor videtur præcipuè respexisse significa-

tionem posteriorem: cùm enim hic Ludus primò in Arenâ exerceri so-
leret, ex omni parte ducebantur tres lineæ (in toto 12 lineæ) quæ tan-
quam tot Valliculæ, Fossulæ, aut Cavitates apparebant: unde nomen
Trivallis. Apud nostrates pueros rusticanos, humi in virenti glebâ (ubi
possunt confidere) solent cultro incidere Fossulas pro Schemate lusorio,
in cujus Angulis infigunt paxillos ligneos quos pro libitu extrahunt, &
ab Angulo ad Angulum transferunt.

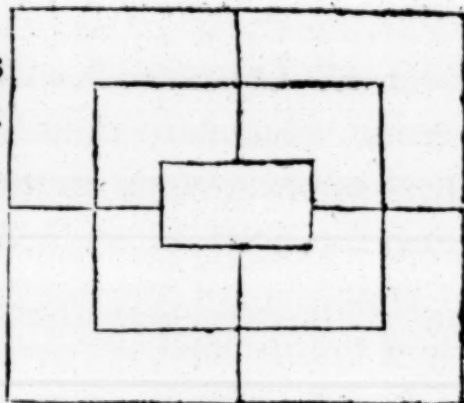
A triplicatis linearum ordinibus fit ut iste Ludus à Persis etiam voce-
tur *سیدر سه خط* *Si-perdè*, id est, *Trivelium* seu *Triplex velum*: sed fanè
Perdè, quod primariò significat *Velum*, denotat quoque *Labium*, utpote
quod sit velum oris & dentium. Hoc autem loco *Trilabium*, seu *Τρι-
χέλιον* erit aptior Interpretatio, cùm trium Vallicularum seu Fossularum
oræ ac margines, tria Labiorum paria aptissimè censeantur. Sic etiam
Perdè est *Ligatura* in collo instrumenti musici, quia sicut labiolum pro-
minet. Hinc patet ratio Græci nominis *Τριώδιον*, q. d. *Τριόδιον*, dum dictæ
tres Fossulæ quæ ex omni parte cernuntur, instar *Trium semitarum*, *Tri-
vium* seu *Triplices viæ* nominentur.

Dictæ autem tres lineæ, si ex omni parte bis numerentur, in toto fa-
ciunt Lineas 24: & quòd hoc modo formabant Arabes, disertè docet
Esteri Kara-Hisâri sub voce *القرق البيدر* his verbis, *دو کدیری اوین که دو قرجن دیولر یکرمی درت خط در*
طاشا اوینرلر *Al Kirk est Ludus dictus Ca'b Al Beidar, quem Turcicè*
vocant Dokurgjîn: viginti quatuor Lineis constat, & Lapillis ludunt. Ca-
mûfi Author Phiruzabadius in MSS. exemplaribus, huic similem habet
Descriptionem, apposito etiam Schemate, ad hunc modum, *القرق*
لعب السدر بخطون اربعاً وعشرون خطاً وصورتها هذا فيصفون
Al Kirk est Ludus Al Sudder, ubi ducunt 24 Lineas: & hoc
est Schema ejus in quo Calculos disponunt, sc. in Angulis Calculos disponunt,
qui moventur in ipsis Lineis, & non alibi.

Ut autem dictas 24 lin. inveniamus & distinguamus, ex hoc numero excludendæ 8 Lineæ centrales, seu quæ à circumferentiâ ad centrum ducunt; utpote quæ sint tantum Divisores singulas partes distinguentes & Angulos luforios secando indicantes. Plerique Orientalium aliquas ex istis Lineis centralibus omittunt, ubi sc. sine earum ope Anguli sunt satis manifesti. Nam Armeni, & Arabes Terræ Sanctæ, & Mesopotamiæ, imò & Hieremias Græcorum Sacerdos, sequente modo hujus Ludi Schema mihi formârunt: viz.

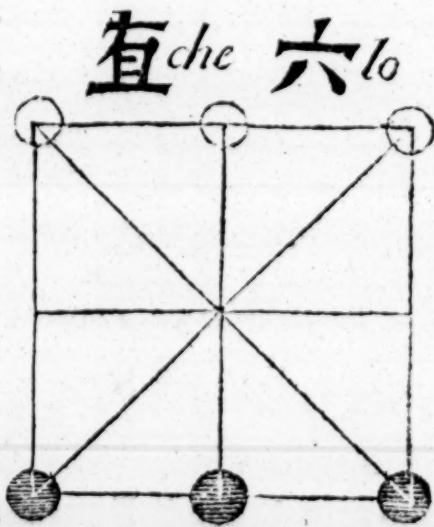

Hujusmodi Schemata formantur à Pueris in terrâ vel incidendo glebam, vel ductis lineis in pulvere. Viri adultiores vel habent Abacum peculiarem, vel cretâ ducunt Lineas in quâvis mensâ aut assere, vel atramento in chartâ.

Hicce Ludus Chinenfis in hoc minore Diagrammate est prorsus idem qui aliquando hac formâ simpliciore in plerisque Europæ partibus exerceri solet; cujus itaque Europæa nomina adjiciuntur.

Est autem alia forma Chinenfis dicta *Che-lo*, i. e. *Loca sex*, ut in præcedente Schemate hoc modo: Persis *هجره* *Hugjurè* (ubi quisque habet 6 Calculos) Hibernis *Cashlan gberra*, quod Anglicè *Short-castle* sonat; in Cumbriâ & Westmorlandiâ dictum *Copped-Crown*. Aliàs in Angliâ plerumque formari solet cum rotundo Carcere in medio.

§. *De modo ac Instrumentis ludendi, & de Scopo Ludi.*

POSITO Schemate seu Tabellâ, luditur Nummulis, Fabis, Lapillis, Astragalis seu Talis, aut Frustrulis ligneis, vel quibuscvis re- culis utrinque discoloribus. Pueri rustici Paxillis in terram adigendis ludunt. Initio mittunt fortes cujus sit incipere, ut ille cui cedit fors, suos Calculos commodè collocare possit, in quo magnum Privilegium. Sunt qui incipiunt collocare in Modio, & illum locum primò occupare; quod quidem Privilegium ille semper habere debet qui priore vice alterum superaverat, si pluries ludatur. Et medium locum hoc modo occupare, Galli dicunt *Mettre à cuire*: ibi enim ponunt ad coquendum tanquam in Furno. Quando inter Collusores convenit cujus sit incipere, tum uterque suos Calculos figillatim & quidem alternatim in Angulis collocat; ita nempe cautè ut suos interponendo alterum impediat ab obtinendo ex tribus suis Calculis Seriem: nam quotiescunque quis Seriem obtinet ex suis, tollit unum (quemcunque vult) ex Calculis Adversarii, & in Carcerem mittit. Hinc lucem fœneratur locus Ovidianus, ex quo constat Romanos ternis utrinque Calculis luisse. Hoc vult Ovidius, ubi Tristium lib. 2. canit,

*Parva sedet ternis instructa Tabella Lapillis,
In quâ vicisse, est continuâsse suos.*

Et in libro tertio de Arte amandi,

*Parva Tabella capit ternos utrinque Lapillos,
In quâ vicisse, est continuâsse suos.*

Hinc quibusdam ex Modernis, hic Ludus dicitur *Lusus Ternarius*: nam minorem ludendi Formam respicit.

Si autem majore Formâ seu Tabellâ luditur, uterque Collusorum habet 9 Calculos aut Paxillos aut quidvis aliud. Et his Calculis, ut ante, figillatim

figillatim & alternatim Collocatis in 24 Angulis, vacui supererunt Anguli 6. Et in Calculis disponendis, media loca imprimis eligenda: & quamvis allaborandum sit ut Socius non obtineat trium Calculorum continuatam seriem, tamen in processu Ludi id evitari nequit: aliàs vel non luditur, vel nunquam absolvitur Lusus. Et quidem in Ludo majori lepидum est si potes tuis occupare utramque extremitatem Schematis seu Tabellæ, dum habes aliquem intermedium quem huc illuc superiùs aut inferiùs reciprocando movere poteris, & hoc modo Adversarium pessundare: hoc Turcis dicitur وار وڤل *Vâr u Ghèl*, *ito & redito*, vel *iens ac rediens*, *go and come*.

Non quidem ordinariò permittitur Calculis salire ad remotiores quovis Angulos, sed gradatim procedere debent, & proximum sibi Angulum, si vacat, occupare. At si aliquis suos omnes, exceptis quatuor, amiserit, non tantùm ad proximum, sed & ad quemvis alium remotiorem Angulum (modò via non sit præpedita) suos Calculos promovere potest. Si autem quis amiserit omnes præter duos, cùm duo ad conficiendum seriem ternariam (in quâ tota Ludi ratio consistit) non sufficiant, victus censetur.

§. III. *De hujus Ludi antiquitate & origine.*

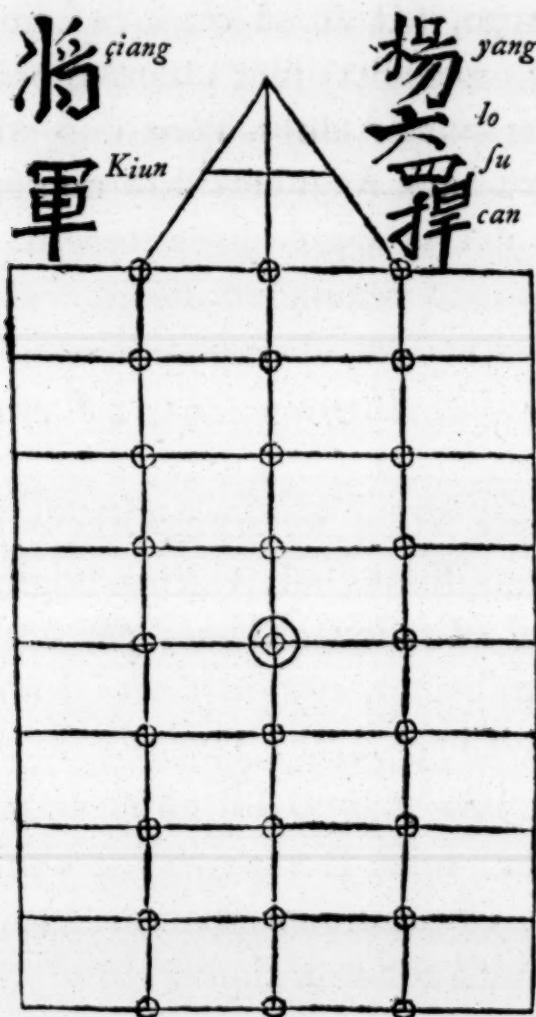
HICCE Ludus, qui per totum terrarum Orbem tam in Oriente quàm in Occidente notissimus est, videtur originem duxisse ab Arabibus aut Persis, à quibus ad reliquas Gentes propagatus est. Nam tanquam receptissimum & familiarem, eum recenset Gjeuharius (qui 700 ab hinc annis vixit) in suo Ling. Arab. Thesauro instructissimo, his verbis, الطبنة لعبة يقال لها بالفارسية سدره *AlTobna est Ludus Persicè dictus Sideré*. Eum verò notum fuisse Romanis 1700 abhinc annis, constat ex Ovidio qui paulò ante Christum incarnatum floruit. Et, si tunc receptissimus, fuit certè & multò adhuc antiquior.

De

De Ludo subjugandi Rebelles.

HUJUS Ludi personæ sunt *çiang*, i. e. *Dux, Gubernator, Generalissimus*; *can*, i. e. *contra*, *Kiun* seu *Milites* cujusdam Latronis five Rebells dicti *Yang lo su*, qui aliquando hoc nomine famosus fuit. Interpretatio itaque secundum verborum Chinenfium fitum & ordinem, sic est, *çiang Kiun Yang lo su can*, i. e. *Generalissimus Milites rē Yang-lo-su contra*, sc. contra ejus milites: nam quæ in aliis Linguis sunt Præpositiones, in Sinicâ Linguâ (ut & Turcicâ) sunt Postpositiones.

Sed quamvis nominetur individuus ille dictus Rebells eo nomine olim famosus, hic Ludus sub ejus personâ docet modum domandi quemvis

Chinenfium olim scopus erat suam Juventutem in Arte Belli educare, propter perpetua cum vicinis Tataris Bella. Et quidem bodiè, quamvis China sit sub Tataris Orientalibus, tamen Tataros Occidentiores quâvis arte domare, & domitos in obedientiâ continere, satagunt.

Rebellem in genere: nam quamvis sit puerorum Chinenfium exercitium,

tium, est tamen Ludus Bellicus, artem reducendi ad obedientiam Rebelles quosvis, & patriam ac Regias partes tuendi & defendendi methodum docens; quod pueros didicisse præstat, ut adulti sciant.

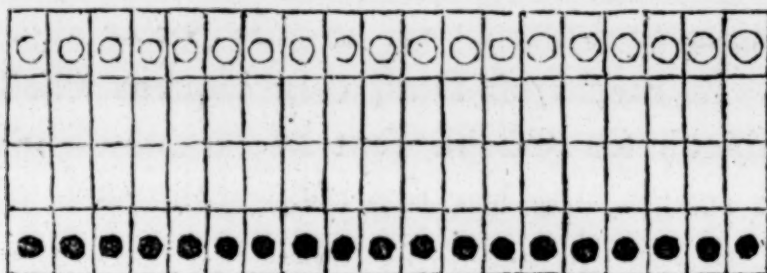
Generalissimi locus est in medio, ubi Circellus reliquis major: & ille insigni quâdam arte figillatim omnes circumfufos & circumpositos Rebelles mirâ sagacitate vel domat vel ad suas partes allicit. Modus Ludendi talis est. In medio est Dux, contra quem rebellâsse supponitur *Yang-lo-su*. Orbiculi seu Calculi sunt 26, omnes ejusdem coloris, & Dux est alterius coloris, qui hoc ritu collocantur prout in apposito Schemate cernitur.

Dux utrinque habens unum, potest utrumque capere, quod & semper facit five sint antè five pòst, si modò sint in rectâ lineâ & ille sit in medio utriusque situs. Sed si sit tantùm unus ei proximus, five à dextrâ five à sinistrâ, tum Dux non potest eum capere. Hoc modo, dato spatio, movet se; & Miles unus aut alter subsequitur eum capturus: tum verò ille subducit se in alium locum commodiorem, & duos capit. Sed si tandem adductus sit in extremum Angulum acutum superiorem, tum non potest ampliùs exire, sed ipse in angulo latère coactus capitur; quod aliàs nunquam fit, nisi in illo extremo angulo ubi ille non potest capere, quia non habet juxta se in lineâ rectâ aliquos capiendos, & ille fit coactus in angulum unde nullum est effugium. Et sic finitur Lusus.

De Tábiludio seu Ludo Táb.

HIC Ludus est in usu apud Arabes, præsertim eos terræ Sanctæ, & vocatur لعب الطاب القصب *Ludus Táb AlKasàb*, seu *Lusus Táb cum arundinibus*, quibus sc. luditur: & quidem *Táb* voce tenus est *Focus* seu *Lusus*. Aliàs Arabicè dicitur *Táb* & *Dúc*: Perf. (بارى) *Bâzi Kamish*, id est, *Ludus Cannarum* seu *arundinum*; Turcicè *Kamish ojûni*, eodem seusu. Luditur in Tabellâ quæ plerumque

rumque Calamo delineari solet in Chartâ : eaque potest esse variæ longitudinis pro libitu ludentium, ut nempe longitudine contineat 13, vel 19, vel 21, vel si placet 29 Areolas (modò numerus sit impar) hâc sequente formâ. Hic Ludus in Linguâ Hanzoân dicitur *ṣṣaw Sitta*.

In his Areolis collocantur tot discolores Calculi; qui movendi sunt secundum jactum quatuor Fruſtulorum ligneorum, quæ fiunt ex fiſſâ Cannâ feu Arundine longitudinis triuncialis; in quibus colores diſtinxit natura, cùm naturaliter Cannarum interior pars fit alba, & exterior pars flava. Parantur aliquando ex fiſſâ Cicutâ, quæ Cannam æmulatur. Tabella, ut vides, conſtat quatuor ordinibus Areolarum, in quarum exterioribus primò ponuntur Calculi ex quâvis materiâ five ligno five metallo, rotundi, qui inter ludendum promovendi ſunt ſecundum prædictorum Fruſtulorum Jactus, qui ſunt 5: viz. I, Jactus quatuor alborum, valet 6. II, Jactus quatuor flavorum, valet 4. III, Jactus trium alborum & unius flavi, valet 3. IV, Jactus duorum alborum & totidem flavorum, valet 2. V, Jactus trium flavorum & unius albi, valet 1, qui quidem Jactus per eminentiam vocatur *Tâb*, & ſecundum vim vocis fauſtiſſimus eſt, tantum pollens ut Luſus ſine eo nec inchoari nec aliquando promoveri poſſit.

Aggredientes ludere erigunt vel in Tabellâ Luſoriâ vel in Terrâ (ſi humi confidetur, ut in Oriente fit) ligniculum aut Cultellum oblique ſtantem, contra quem faciendi ſunt omnes Jactus, fraudis evitandæ ergô. Rebus ita diſpoſitis, colluſores alternatim jaciunt dicta lignicula ſeu Cannas: & qui primò jecerit *Tâb*, illius eſt incipere, & Calculos promoveri: viz. primo promovet unum Calculum in proximè adverſam Areolam: & poſteâ ſecundum numerum Jactus Jactuumve quos ex dictis Cannis

Cannis fortitur. Et iste primus pergit ludere, dum fortè alter (quamvis suis vicibus etiam jecerit) non potest sequi movendo Calculos suos, propter defectum Jactûs *Tâb*; quem tandem cùm affecutus fuerit, tum ille etiam ludit suos movendo secundum Jactus suos, donec alter rursus jecerit *Tâb*. Et Lusorum alter à dextrâ parte, alter à sinistrâ parte Tabellæ incipit Lufum suum.

Hic Ludus supponitur imitari aliquam speciem Prælii, cui interfunt *شاه* Rex & *جند* Milites. Et quidem isti Calculi seu Milites in exteriore utrinque serie manentes, putantur esse in Propugnaculo ex aggestâ terrâ, ut solent, formato, unde figillatim in apertum Campum prodeunt, i. e. in medios Areolarum ordines, ut sc. obviam euntes cominûs pugnent. Quodvis enim *Tâb* promovet unum Calculum; & tum dicendum est *Tâb* altâ voce, quæ etiam ingeminandâ est quotiescunque faustus ille jactus acciderit.

Prima autem motio est extremi Calculi, ex serie exteriore in interiorem: 2^{dum} *Tâb* figillatim promovet reliquos omnes qui in exteriore serie, viz. Calculum ultimum in ultimam Areolam, i. e. in proximam, sc. ex ultimâ in ultimam: & sic deinceps alii movendi sunt ex primâ Statione in proximam Areolam, donec tandem omnes hoc modo promoti fuerint. Et ejus qui huc usque primò progressus est, majus est Privilegium quàm alterius qui idem non fecerit. Nam *Tâb* necessariò numerandum est per Calculos exterioris ordinis, donec idem jactum fuerit pro illis omnibus. At quando omnes semel è loco moti fuerint jaciendo *Tâb*, tum licet numerare atque promovere suos ubicunque vult, vel in exteriore ordine vel in interiore. Et absoluto secundo Areolarum ordine, pergendum est per tertium, & deinde per quartum sive ultimum; eundo per unum, & redeundo per alium, donec Tabellæ longitudo quater emensa fuerit.

Quod superius dixi, in initio Lufûs quicumque Lusorum non jactit *Tâb*, frustrâ jactit; quia licentia suos promovendi non datur, quamvis Adversarius interim pergat lucrari: & sic etiam est postea in progressu Lufûs, si omnes Milites per *Tâb* moti & in Campum educti, consumpti

ac interfecti fuerint. Tum enim non potest pergere & procedere, donec alius per *Táb* è Propugnaculo seu primo ordine eductus sit. Quicumque verò jacet vel *Táb* vel 4 aut 6, pergit continuò jacere sine alternatione, donec alius Jactus (viz. vel 2 vel 3) contingat: quem ultimum Jactum, unà cum præcedentibus quos memoriâ retinuerat, per totidem Areolas promovet, eos omnes simul numerando; ut hoc modo suo commodo consulat meliùs quàm si secundum singulos Jactus, figillatim eos promovisset. Nullus autem Calculorum, ut suprà dictum, è loco suo moveri potest, donec id legitimè fiat per Jactum qui dicitur *Táb*: & donec omnes eo modo elocentur, *Táb* faciendum est ex primâ ferie: at postquam omnes moti fuerunt, major erit licentia faciendi *Táb* vel ex proximis vel ex remotioribus; & deinde etiam datur licentia tuos coronandi, i. e. duplicandi, triplicandi, &c. ut sit Cumulus qui vocatur Rex. Nam Rex componi potest ex pluribus aut paucioribus, secundum numerum quem aliquis jacet quando lubet constituere Regem: vel, si non est satis auctus & cumulatus, alio adhuc Jactu augebitur. Rex rursus dissolvi potest vel unis Militibus figillatim, vel pluribus eodem tempore, pro numero Jactus qui jacitur. Et Rex hoc modo in hostem effusus sit, donec tandem in simplices ex quibus componebatur Calculos resolutus, plures Adversarii Areolas eâ in quâ est parte occupet possideatque. Nam Regis excellentia & usus est, ut tot Milites in uno loco accumulati, securiores sint quàm si sparsim jacuissent. In eo autem consistit securitas, ut non sint obnoxii ictibus Adversarii dum ex suis locis recedant. Et Rex ex pluribus dicto modo compositus, semper in promptu habet quos pro natâ occasione figillatim emittat; dum singuli ex quibus conflatus & cumulatus est, possint pro re natâ disjungi & in Adversarium effundi, multò meliùs quàm si eodem loco esset simplex aliquis Calculus, aut quàm plures simplices ex singularibus insidiis erumpentes. At rursus periculum est ne fortè tantus Cumulus tanquam singularis aliquis Miles unâ vice ab Adversario capiatur. Ideoque tui ita disponendi sunt, ut Rex nec citò nec facilè ab Adversario invadatur, donec disjunctus & quasi displosus, suas vires in hostem effuderit.

Hoc

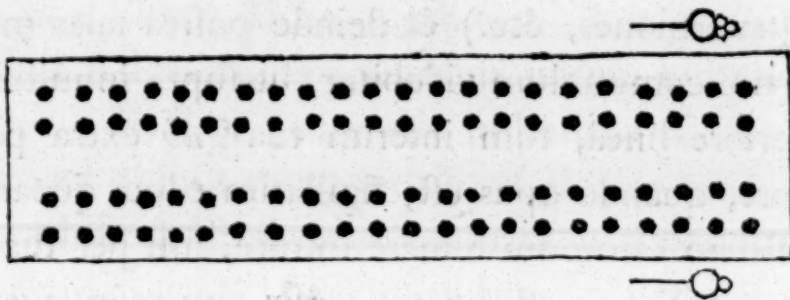
Hoc insuper pro Regulâ observandum est, quòd si in extremâ Adversarii serie nulli sint Calculi nisi tui, nec in tuâ extremâ serie nulli nisi Adversarii (adeò ut ille tuam, aut tu illius Urbem seu Propugnaculum expugnâsse videaris) tum quasi in aperto Campo pugnandum est, i. e. in duabus ordinibus seu seriebus interioribus, per quas solas (si Lusus id requirat) circuiendum est, nempe ex unâ in alteram toties quamdiu Lusus duraverit; donec alter Lusorum suos omnes amiserit, & hoc modo Lusus finiatur.

Videtur quod aliquando *Táb* omitti possit in primâ serie, & sumi in secundâ, quamvis omnes isti locis suis emoti non fuerant; & quòd plures Milites pro uno Jactu moveri non possint, at pro diversis Jactibus possint, quamvis omnes simul numerentur.

Quando autem jeceris, oportet Jactum nominare seu vocare, i. e. nominatim exprimere: sed non est necesse ut Jactum prosequendo statim Calculum moveas; nam poteris in memoriâ servare, donec plures sint (ut 2 *Táb*, 2 Quaterniones, &c.) & deinde postea tales motiones facere quando tandem tibi commodum videbitur, ut suprà innuitur. Nam cùm Lusus sit in interiore lineâ, tum interim tua *Táb* extra periculum mantentia in exteriori, quando opus est, figillatim educi queant. Nam non est tutum in hostilem Campum temerè intrare, nisi per tua *Táb*: & hoc modo, quamvis tua *Táb* seorsim extra periculum reservaveris, omnes in illius serie figillatim capturus es; cùm si, è contra, tua *Táb* cum eis illius commiscueras, omnia tua fuissent capta. Et hoc modo omittendo numerare donec opus habes (nam plura *Táb* antea lucrata, poteris postea figillatim numerare) ea pro tempore necessitatis in promptu habebis. Et tandem quando unicum tantum Calculum tibi relictum habes, is reputabitur *كلوب* *rabiosus* seu *rabie efferatus*, i. e. *desperatus*. Et, si talis non fuisset in hostili *تآب* *Táb* serie inclusus, per alium quemvis Jactum intrare potuisset.

De Ludo Kiôz.

HIC Ludus dictus لعبة الكوز *Lusus Al Kiôz* (i.e. *Nucis*, ut verbatim sonat) ab Arabibus Palæstinæ exercetur in تاختة *Tachta* seu *Tabellâ* feriatim perforatâ quadruplici serie Foraminum ad excipiendum erectos Paxillos Lusorios Capitibus fere rotundis ad instar Nucum (unde forte nomen) qui pro Regibus & Militibus habentur: sed ab Hierosolymitanis Arabibus vocantur كلب *Kelb* seu *Canes*. In singulis quatuor ordinibus, Foraminum numerus est 22. Pro Militibus movendis, loco Tesserarum, jaciuntur (ferè ut in *Tâbiludio*) acuta Lignicula, quæ propter sonum quem jactata & collisa edunt, vocantur صفاقات *Saphacât*, i. e. *Resonantia*. Tabellæ forma talis est.

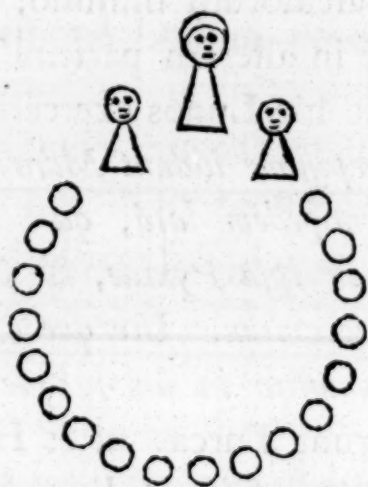

Luditur ferè eodem modo ac in *Tâbiludio*: sed inter Ludendum loco vocabuli *Tâb*, exclamatur *Kiôz*, i. e. *Nux juglans*. In eo sunt 4 Reges nomine tenús: nam nullius sunt ufûs plûs quam alii Milites: nodosis tamen capitibus racemos seu mori fructum æmulantibus distinguuntur à reliquis: Reges enim Nuci seu Globulo superadditum habent trinodium seu racemum; Militum autem Globulo unus apex seu nodulus superadditur. Inter ludendum verò nec Reges nec Milites cumulari possunt, cùm sint ad formam Paxillorum in Tabellæ foramina inferendorum, ut erecti consistant. Regum forma suprâ Tabellam, Militum infra Tabellam cer- nitur.

De

De Ludo Charigj seu Charitch.

ISTE Ludus Arabicè dicitur خريج *Chârigj*, i. e. Ludus *Exeundi & Eliminandi* : & quidem comparatus est ad exemplar Oeconomiae aut Praefecturae Urbis, ubi *Bashâ* seu Praefectus sive Gubernator talis Urbis aut Provinciae, adstantibus utrinque Fratribus seu Optimatibus ac Consiliariis, conatur Subditos eo ordine disponere, per sortem numerando, ut quivis vel decimus (vel fortè quintus, si opus sit) ad Bellum exeat. Luditur autem non Calculis, sed veris vivisque Viris Puerisque, qui hoc ferè ordine collocantur : at numerus est incertus prout casu fuerit.

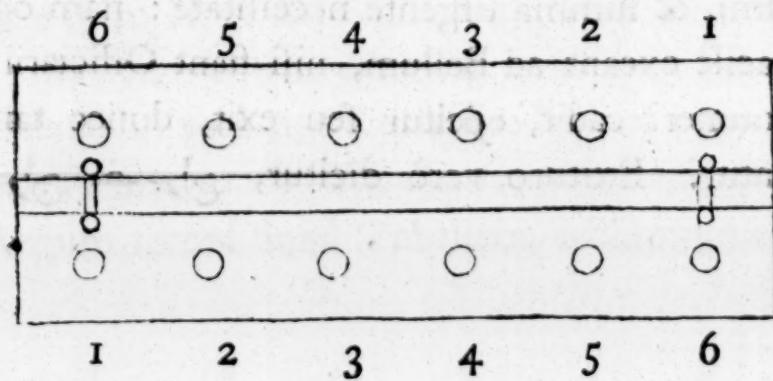
Numerando inchoatur à summo Subditorum : non enim numeratur Praefectus, quippe qui ipse numeret seu aliorum Numerator sit ; uti nec Fratres, nisi ultimi, & summâ urgente necessitate : nam optimatibus par-
citur, ut non facilè exeant ad Bellum, nisi fiant Officarii. Ille inquam in quem fors numeri cadit, ejicitur seu exit, donec tandem expetitus numerus expleatur. Exituro verò dicitur, خراج خراج *Charâtchi*, *Cha átchi*.

De

De Ludo Mánkala.

HICCE Ludus in Oriente tam apud Arabes quàm Turcas frequens est. Ex nomine autem videatur origine Arabicus: ab omnibus enim vocatur *منقلة* (vulgò *Mángala*) idque propterea quòd *ينقلون الحصى* *transferunt calculos* à loco in locum & ab uno latere ad alterum. Adeò ut *Mánkala* Latinè *Tralatorius* seu *Tralatitius* Ludus merito dici queat. Est autem *Mánkala* apud Mesopotamienfes duplex seu duarum specierum, quarum altera, quæ simplicior, vocatur *هالوسا* *Hálúsa* seu *هالوسي* *Hálúsi*, ab *extenuando*; altera verò, quæ elegantior & intricatior, dicitur *باقورة* *Bákúra*, à *findendo*, *aperiendo* & *dilatando*: nam in illâ est simplex Calculorum minutio, in hâc autem transferendo dividuntur & dispescuntur in alteram partem Tabellæ.

De Instrumento, in quo hic Ludus exerceri solet, loquitur Thevenotus in Itinerario Orientali, *Sæpiſſimè ludunt Mancala, quod fit in Pyxide duos circiter Pedes longâ & semipedem latâ, quæ in utrâque parte habet sex Scrobes parvas, nempe 6 in ipsâ Pyxide, & 6 in Operculo Pyxidi juncto, quod aperitur tanquam Scaccarium. Uterque Lusor 36 habet Conchyliâ, ex quibus 6 in initio Ludi ponuntur in unaquâque Scrobe. Dictam Pyxidem aliquando sic mihi formârunt Turcæ, ut & Hieremias Sacerdos Græcus, qui hujus Ludi optimè gnarus fuit: sed apud Arabes 7 ex utrâque parte Scrobiculi haberi solent. Appositæ Notæ numerales utriusque Lusoris initium & progressum inter ludendum indicant, & ludendi ordinem monstrant.*

Tabella

Tabella, ut vides, est sesquipedalis longitudinis, & dimidiæ ejusmodi latitudinis: fitque vel ad modum Valvarum, vel ex uno integro Affere craffiore, in quo tot Cavitates seu Cellulæ inciduntur. Singularum Cellularum seu Scrobiculorum diameter commodè potest esse duarum unciarum seu latorum pollicum, cum profunditate unciali; ita nempe ut Calculi extremis digitis facilè eximi possint. Sed loco Pyxidis, ejusmodi Schema eandem formam præ se ferens in planâ quâvis mensâ aut in chartâ delineatum, usui ludentium sat commodè inservire potest.

Luditur quidem vel Fabis discoloribus, vel Calculis five Lapillis aut Conchyliis, quorum uterque Lusor habet, ut dictum, 36, viz. sexies sex, i. e. sex pro quâvis Scrobe; hic sc. Albos, alter totidem Nigros. Vel si vis, omnes Calculi ejusdem coloris esse possunt: cùm non sit opus ut tuos Calculos, sed tantùm tuas Cellulas ab eis illius distinguas.

His hoc modo comparatis, ad Ludum proceditur: & ille cujus est incipere (quod fortiendo dignoscitur ut in omnibus aliis Ludis) aliquam ex suis Cellulis (putà secundam) evacuat: nam semper debet evacuare eximendo omnes Calculos, quos in sequentes ex suâ parte Cellulas figillatim & unatim distribuit; & duos reliquos in primam & secundam ex adversis Cellulis injicit, ut hoc modo totus exemptorum numerus absumatur. Deinde similiter, Lusorum alter evacuat aliquam ex Cellulis suis (putà quintam) & exemptos Calculos distribuit, unum in suam sextam, reliquos verò in 1, 2, 3, 4, 5 Cellulas adversi Lusoris. Notandum enim est, quòd ab utroque Lusorum quasi in gyrum ludatur; nempe à sextâ Cellulâ ex suâ parte in primam ex adversâ parte, donec rursus incipiat à suis.

Lucrum autem & vincendi ratio in eo consistit, quòd sc. ille qui ita prudenter suos Calculos novit distribuere, ut in aliquâ ex suis Cellulis æqualem Calculorum numerum (putà 2 vel 4) legitimè constituat, sintve ex Calculis suis solis five mixtim cum adversis, omnes ex eâdem suâ Cellulâ reportet tollatque: nam ex adversâ parte Cellulâve non aufert, quamvis numeros ibi effecerit æquales. Et eâdem ratione si effecerit ut in pluribus suis Cellulis simul sit numerus par, modò nullus numerus impar
fit

fit interpositus. Sed ulteriùs quàm ludendo procefferis, non potes tollere. Ideoque tuos ita debes distribuere, ut numerum parem in adversis Cellulis relinquant; ne fortè Adversarius addendo unum, suum numerum faciat parem, unde ei liceat talem Cellulam evacuare: id enim in ipso actu ludendi ac movendi faciendum est, dum quisque suos motos unatim distribuere tenetur. Et quamdiu numeros tuos habes pares, tamdiu tutus es: quia Adversarius addendo unum faciet imparem, quo ille nihil lucratur, tua autem paritas & lucrandi libertas tollitur; nisi quòd proximâ motione addendo unum, paritatem restituere & ad æqualem numerum reducere potes. Si autem in processu Lusus mihi sint aliqui Calculi superstites, & non illi; tum debeo ita movere ac distribuere meos in illius Cellulas, ut ille etiam ex suâ parte aliquos habeat quibus ludat: aliàs enim Lusus statim finiretur, cùm ille Calculos ex meâ parte seu in meis Cellulis tangere non debeat. Si ex meâ parte restent plures unitates, tum licitum est pro libitu unum alteri addere, ut fiat numerus par, qui auferatur. Tandem Victoria est, quando alter Lusorum omnes perdidit. Hæ sunt Regulæ Ludi *Hâlîsa*, qui uno circuitu finiri potest: *Bâkûra* autem non nisi pluribus circuitibus.

Bâkûra quidem iisdem planè Instrumentis, sed alio diverso modo luditur. Nam si tuum sit incipere, consultum est Lusum ordiri à Cellulis tuis medianis, quarum unam primâ vice evacuabis, & exemptos inde Calculos figillatim per circuitum distribues, donec aliquos ad æqualitatem adductos lucraberis; & deinde pergas rursus omnes eximendo à proximâ ubi definebas Cellulâ: & hoc faciendum est in Cellulis quæ ex tuâ parte, ut suprà. Et deinde perges ludendo & lucrando, donec tandem definas in unitate, quæ بطال *Battâl*, i. e. *otiosum*, seu nihilum & inane reputatur. Postea, te desistente, alter faciet eodem modo. Sed si potest fieri, præcogitandum est ut lucreris Calculos in aliquâ ex tuis Cellulis quæ ex adverso habet aliam Adversarii Cellulam Calculis benè plenam: nam quando lucraris (i. e. omnes eximis) eos qui in aliquâ Cellulâ ex tuâ parte, simul auferes omnes qui sunt in Adversarii Cellulâ huic oppositâ. Hoc facto, Perditor seu ille qui tunc amittit, refundit & Lusui

Lufui addit omnes quotquot Calculos lucratus fuerat, si quos habet; & Lucrator itidem tenetur reponere & Lufui addere ex suis tot quot Perditor refundebat: & hi omnes figillatim in Cellulas distribuendi sunt. Et deinde Lucrum, ut suprà, est ubi definis in pari numero ex tuâ parte i. e. in 2 vel 4: &, si poteris in pluribus Cellulis simul numerum parem constituere (modò nullus interponatur numerus impar) omnes auferes quosque processeris movendo: si autem interponatur aliquis numerus impar, tum lucraberis eam tantùm Cellulam ubi definebas, non autem penultimam, quamvis erat æqualis. Si verò in processu Lufûs acciderit ut Cellulæ in alterâ Pyxidis extremitate fuerint omninò vacuæ, non erit tibi commodum ut utaris illis; sed potiùs evitare & transilire debes. Est autem consultissimum ut, si fieri potest, extremæ Cellulæ servantur plenæ. Et, in processu Lufûs, si habes ex tuâ parte aliquot Unitates, non est permissum ut aliquam motionem inchoes ab aliquâ ejusmodi unitate, si eodem tempore majores ex tuâ parte numeros habes. Victoria tandem deciditur inter duas Cellulas duabus aut tribus motionibus, per illum qui habet vicem movendi: & cùm alter Collusorum suos omnes amiserit, tum finitus est Lusus. Et hoc factò, ille qui perdit, in erectâ Pyxide tanquam in trabe aut sedili sedere solet.

In hoc Ludo expertus Computista alios facilè vincet, quia potest faciliiori negotio computare quomodo Calculos in suum commodum optimè disponat, & præsertim ut definat in Cellulâ quæ oppositam habet aliam benè repletam, de quâ re præcogitandum. In hoc Ludo *Bákûra* per circuitum ludendum est: sed tolles primò ex tuâ parte; deinde hoc jure ab alterâ parte. Et quidem privilegium est incipere; quod si facis ab Angulo seu extremitate, primâ vice lucraberis 16; & sic si à tertiâ aut quintâ Cellulâ: at à secundâ, quartâ, & sextâ non item.

An hic Ludus notus fuerit Romanis aut Græcis, incertum est: proximè accedere videtur *τρόπα*, prout ab Hesychio describitur, *τρόπα· εἶδος παιδιᾶς, καθ' ἣν σπρίφει τῆς Ἀστραγάλης εἰς τὸ ἕτερον μέρος*. Astragalis enim, Lapillis, Globulis, aut quibuscvis aliis reculis exerceri potest. Apud Pollucem verò *τρόπα* est alius Ludus ab hoc omninò diversus, ut suo loco dictum est.

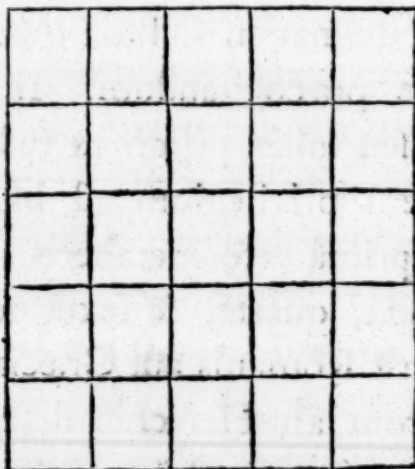
D. Wanflebius in Præsenti statu Ægypti, pag. 86, dicit Coptitas narrare, Formam Ludi *Mancalæ* in summitate Pyramidis omnium maximæ jam olim inde à temporibus Pharaonum delineatam extare : sed Wanflebius dictam Pyramidem conscendens, tale quid reperire non potuit.

Apud Hanzoanitas Ludus eorum linguâ dictus *موراببا* *Morábba* (ut mihi dixit *Abdallâb Shâk*, Regis Hanzoan filius, ad Regem Angliæ Legatus) est Ludus quidam huic præcedenti non absimilis, qui Lapillis itidem Luditur. At in Schemate ejus est quadruplex ordo Cellularum, quæ per longitudinem sunt octonæ, 16 in utrâque Pyxidis Valvulâ.

De Ludo Dicto

UFUBA WAHULANA.

APUD Hanzoanitas est alius quidam Ludus, qui, propterea quòd ejusdem Schema aliquam cum Shahiludio similitudinem habet, eorum Linguâ vocatur *ا-و-و-و-و-و-و-و-و* *Ufûba wa Hûlana* : nam *Ufûba* simpliciter, *Shabiludium* notat. Schema autem sic se habet, ubi quinarius Areolarum numerus in se ductus est hoc modo.

In hoc Ludo, uterque Lusorum possidet 12 Lapillos ; quibus omnibus ordine suo collocatis, unicus tantum initio restat locus seu spatium in quo ludatur, donec tandem aliqui Calculi perdantur ut majus detur spatium.

Qui

Nummis verò hoc modo dispositis, dum Herus aliàs occupatus effet, veniens Servus ejus ademit ab unaquaque trium extremitatum (sc. à B. C. D.) Nummum unicum: ex hisce tribus Nummis duos sibi reservavit, & unum addidit initio $\tau\tilde{\omega}$ A: adeò ut si quis numeraret ab initio ad quamlibet extremitatem, aut vice versâ, semper videretur invenire sedenarium numerum esse integrum; quamvis reverà duo Nummi essent ablati. Quia verò nolui habere molestiam addendi aliud Schema, hoc quod dixi supponendum & mente concipiendum relinquo, quod facile comperietur verum, si quis Nummulis aut Quadrantibus rem probaverit.

Posteà rediens Herus putat nummos suos esse diminutos: & vocato Servo, acriter valdè eum objurgare aggreditur. Servus verò regerit, Agendum mi Here, si Nummos tuos numerabis, invenies numerum esse integrum. Tum Herus ab initio numerans ad singulas extremitates, semper invenit sedecim: & contentus est. Posteà verò rursus absente Hero, à singulis extremitatibus subtraxit unum: & horum trium Nummorum duos sibi retinuit, & alterum adjecit initio. Et hoc modo fecit usque ad quartam vicem: & semper rediens Herus iram concipere & in servum convitia evomere incepit: sed Servo semper monstrante primum numerum manere integrum, Herus contentus est. Res autem eò tandem rediit, ut dicti Nummi qui priùs erant 28, redacti sunt ad 22; quia Servus furatus est 8; & tamen numerando ab initio A, ad singulas extremitates B. C. D, primus numerus visus est integer: quod itidem computando concipiendum relinquo, ut ante.

Posteà verò Herus fraudem subodoratus, querelam ad Turcarum Judicem defert, quòd iste Servus nequam me tot Nummis spoliavit. Servus verò subducto coram Judice computo, rem suam demonstrat, & seipsum justificans impunis abit; dum Herus octo Nummorum damno contentus esse cogitur.

Quid Domini facient, audent cùm talia Fures!

Hujus Computi ratio manifesta est: nam cùm numerandum sit ab initio A, ad extremitates B. C. D, aut vice versâ; quamvis singulæ extremitates

tes minuantur uno, numerus tamen videbitur esse integer, modo unus addatur initio, quamvis quis reverà duos abstulerit: quia unicum Initium cuivis extremitati æqualiter & indifferenter respondet: & quod deficit in singulis extremis, additur unico Initio. Et triplex ista in extremis ademptio sufficit ut unâ sui tertiâ augeatur Initium, & duæ alteræ pro Lusoris lucro reserventur. Adeò ut quamvis ab initio numerando semper definas in 16, tamen si universos quaquaversùs numeres Nummos, τῶν octo defectum faciliè deprehendere poteris.

De Ludo Ovorum.

HIC Ludus in Alcorano vocatur بيضة *Beida*, i. e. *Ovum* seu *Ova*. Apud *Camûsi* Autorem ineffabiliter exponitur seq. modo, بيضة لعبة فية يقولون اسيدى حبالا ابيضى حبالا *Beida est Ludus in quo* [Lusores] *dicere solent Asîdi habâlan Abîdi habâlan*, habitâ ut videtur relatione ad alba & nigra Ova: quid autem sit verbatim & grammaticè nemo hætenùs explicare potuit, propter anomaliam.

Turcis hic Ludus vocatur اد-وي يومردا *Yum'irda oyûni*, i. e. *Oviludium* seu *Ovorum Lusus*. Is apud Mesopotamienfes Christianos exerceri solet à tempore Paschatis inde per 40 dies; unde illud Anni tempus quo iste Ludus incipit & exercetur, in Orientalium Calendariis Turcicè vocatur كيزل يومردا *Kizil Yum'irda*, & quod idem sonat Persicè بيضة سرخ *Beida sûrch*, i. e. *Ovum rubrum*, quod quidem tempus in Turcicis Calendariis mense *Adâr* seu *Martio* invenies. Hoc enim tempore Christianorum pueri emunt sibi quotquot possunt Ova, quæ etiam rubro colore inficiunt, in memoriam effusi sanguinis Salvatoris eo tempore crucifixi. Aliqui autem ex eis primi Instituti sive ignari sive immemores, viridi aut flavo Ova sua subinde tingunt. Quin & in ipso Foro sunt homines qui dicto tempore Ova hoc modo tincta vendunt.

Ludus in eo consistit, ut unus puer manu teneat Ovum ita ut sola ejus extremitas in superiore parte manûs inter Pollicis & Indicis complexum appareat: dum alter alio Ovo tanquam Malleolo supernè ferit pulsatque leniter. Ille autem, cujus Ovo accidit contusio aut levior aliqua fractura, vincitur, illudque suum Ovum dicto modo contusum perdit. Et sic deinceps proceditur. Postquam verò pro multis Ovis luserunt, ille qui ultimus vincit, omnia quotquot Ova alter lucratus fuerat, reportat. Hujusmodi autem Ova hâc ratione non ita vitiantur, quin postea pro minori pretio pauperibus facilè vendantur.

Si quis fraude utitur, & arte aliquâ Ova sua ita indurat ut ab altero frangi nequeant; quando fraus detecta est, si vir adultus sit, ab Officiario Turcico punitur; si puer, ejus parentes mulctantur. Nam Turcæ libenter arripiunt omnem occasionem quâ justitiam in Christianos exerceant.

Et quia hic est Ludus Alex, i. e. à Sorte & fortunâ pendens, à Mohammedanis legum Doctoribus improbatur, & in Alcorano ipso nominatim damnatur, utpote qui etiam fuerit Christianorum Institutum.

Hic Ludus non retinetur in mediis partibus Angliæ, sed subinnui videtur proverbiali Dicto *an Egge at Easter*, & in Septentrione Angliæ *an Egge at Paese*, i. e. *Ovum in Paschate*; quia redeunte Paschate, redit etiam Ova edendi Licentia, & propterea erat Festivalis Ovorum Ludus. Nam nec Papicolæ nec Christiani Orientales durante Quadragesimâ edunt Ova, donec veniat Festum Paschatis: & tunc incipiunt. Et sic olim in Universitate Oxoniensi: ideoque hodiè usque (quamvis jam in Quadragesimâ edamus Ova) quasi non ederemus ea, præmittimus Festum Ovorum valedictorium ineunte Quadragesimâ, sc. primo die Saturni post diem Cinerum, eâ Septimanâ quæ ideò vocatur *Cleansing week*, quâ consumuntur Carnes apud nos reliquæ, nullas novas empturi nisi finitâ Quadragesimâ. Tunc enim Carnes & Ova rursus edere ordimur, Festivitatem Paschalem Ludis ac ovationibus celebrando.

Hoc autem præcipuè fit in Boreali parte Angliæ, sc. in Cumbriâ & Westmeriâ, &c. Ibi enim vesperi Paschatis pauperes emendicant Ova
ad

ad edendum, pueri ad ludendum. Hæcce verò Ova coquendo indurata sunt, & herbarum succo tincta, nunc rubedine, nunc virore, aliisve coloribus. Flava tingi solent floribus Genistæ aculeatæ aut Narcissi, rubra corticibus Cæparum, viridia ferè cujusvis herbæ succo, obscure nigricantia corticibus Alneis, cærulea Indico; quæ quidem res tinctoriæ induntur cocturæ unà cum Alumine ad firmandum colores. Ovis hoc modo paratis, pueri in Campos exeuntes Ovorum Ludum exercent magno cum gaudio, Ovis tinctis variè ludendo; sc. vel in aërem ad instar Pilarum jaciendo, vel dando & excipiendo, vel ad instar Globulorum humi volvendo, plerumque ita ut sint obvia aliorum Ovis, & eis occurrentia frangant: & alia id genus factitando, quæ à Borealibus hominibus melius inquirantur.

De Ludo Gjîtûcum Chudûni.

HIC est Ludus qui dicitur Anglicè *Prison-base* seu *Prisoners-base*, ubi linea inter duas Lusorum turmas in Campo ducta vocatur *the Goal*. Mesopotamienſium est hic Ludus, qui vocatur *Gjîtûcum-Chudûni*, à formulâ quâdam quæ infra adducitur. Sic autem exercetur: eligitur locus benè planus & amplus, putà aliquem Campum aut magnam Aream, per cujus latitudinem humi ducitur Linea dicta *دشان* *Nishân*, i. e. *Signum*, tanquam Vallum inter duas hostiles turmas dirimens, & dictum locum in duos quasi Campos bellicos dividens. Hoc factò, & toto ludentium numero in duas Turmas (ut dictum) diviso, & dictâ Lineâ in medio relictâ, duæ Turmæ à se invicem secedunt ad commodam distantiam, fortè 40 Cubitorum aut ulnarum. Deinde Lusum ordientes, scopus est ut aliqui ex hac Turmâ ultra dictam Lineam seu interpositum Limitem excurrentes, & in hostes incurrentes clament.

جـ يـ خـ م خـ رـ دـ ي عـ قـ لـ ي غـ لـ ب جـ نـ وـ دـ ي

Gjîtûcum chudûni, *âkli galâb gjunûni*, id est, *Venio ad vos, me capite: prudentia:*

prudencia mea superat insaniam meam seu temeritatem meam, i. e. apprehendite me si potestis: sed scitote me non esse tam temerarium & stultum quin mihi sat caveam; nam prudentia mea est plùs quàm infania seu temeritas mea.

Cum hoc dicto clamore adversæ partes contra se invicem incurrentes, ad dictam Lineam vel ultra eam utrinque contendunt. Quicumque autem Lineam seu Vallum supergressus, hostilem Campum invadit, & aliquem ex Hostibus tangit, & mox ad Vallum evadit; si hoc modo tactus Hostis non potest istum Invasorem detinere, tum ille qui tactus erat, reputatur quasi مات *Mâta*, i. e. *mortuus esset*, & cessat ludere, nam si non potuit Aggressorem occidere, tum ab ipso occiditur. Sed è contrà, si dictus Invasor qui alium tetigerat, in hostili Campo apprehendatur, & ita detineatur ut ad Vallum evadere non possit, tum iste pro mortuo habetur. Et hoc modo proceditur, donec omnes ex Turmarum alterâ occidantur, & Ludus bellicus finiatur.

De Ludo Hippade.

LUDUS qui Græcis ἵππας, Persis dicitur مزید *Mazbîd* seu مزید *Mazbîda*, & aliàs vocatur خربازان *Cherbâzân*, i. e. *Asini-ludium*, ubi se invicem ut Asinos inequitant. In eo enim aliqui pueri alii post alios ordine proni consistunt, manibus ad genua compositis & applicatis: & horum extremus cæteros omnes per Dorsa transfilit, donec primum occupet locum, seque ibi eodem modo constituat. Hic Ludus Turcicè dicitur سرماده *Siramâna*.

Huic affinis est, si non idem, Ludus Persis dictus خرسک *Cbersègh*, i. e. *Asino-Canis*, Turcis اوزون اشک *Ozûn Eshèk*, i. e. *Longus asinus*, ubi aliquis in alterius finum caput immittens, curvato corpore consistit, dum alii in ejus longum dorsum infiliunt.

A quibusdam Lexicographis *Cbersègh* aliàs minùs rectè exponitur per *Féleka ojûni*, de quo postea.

Hic

Hic Ludus in Mesopotamiâ vocatur Arabicè *حمار الحائط* *Himâro'l Hâit*, i. e. *Afinus ad murum*, cùm sc. unus muro innixus stat curvato dorso, dum alii infiliunt. Armenicè *Ternúzugb* vocatur.

Quærendum annon huic affinis sit Ludus *الكججة* *Al Kégjkegja*, quem Camûsi autor scribit etiam vocari *استى الكلبة* *Isto'l Kélbati*, id est, *Nates Caniculæ*.

De Ludo Habábato'l Habába.

BELLICUS iste Ludus Mesopotamienfium, dicto nomine vocatur à formulâ quâdam quæ infrà adducetur. Fit autem sequente modo: Eliguntur duo *روؤس* *Rûus* seu Capitanei seorsim stantes: & tum tota ludentium *رفقة* *Rúfka* seu *Cobors* binatim seu per pares aliquantulum secedentes inter se conveniunt quamnam duarum rerum (putà Nummularum, Cultrorum, albi Lapidis aut nigri) alteruter eorum habebit. Postea singuli virorum aut puerorum dicti pares figillatim ad Capitaneos redeunt, à quorum altero quærunt, An hanc rem vel alteram (de quâ conveniant) habebit. Et tum Capitaneus secundum eam quam facit Electionem, vel hunc vel alterum dictorum virorum pro suâ parte sortitur. Et hoc modo proceditur, donec singuli Virorum pares se offerentes Capitaneis, ab his æquali numero elegantur.

His factis, ita ut totus ludentium numerus dividatur in duas Cohortes seu Turmas, quarum una ab hoc Capitaneo, altera ab altero in militiam conscribuntur. Et tum postea Capitanei inter se conveniunt de duabus Sortibus, quarum una fortè sit *Æstas*, altera *Hyems*, quarum hanc inferiorem, illam superiorem fore decernunt. Dein alter eorum aliquem lapidem ex unâ tantum parte sputo illitum (ad indicandum humiditatem & hyemem) in aërem mittit (alterâ parte relictâ ficcâ ad indicandum æstatem) interrogando alterum *ايمما قـردى الشتاء ام الصيف* *Utrum vis, Hyemem vel Æstatem?* Si ex Responso suo obtinet Sortem superiorem, ille cum suis omnibus alterorum humeris inequant, & ab eis tanquam à totidem Equis vehuntur. Deinde Capitaneus superior Consortes suos omnes in

secessum ducens, singulis peculiare nomen clàm assignat, qualia sunt Equus albus, Equus niger, Bos, Vacca, Ruch, Camelus, Cervus, Vulpes, aut quidvis aliud. Tum postea ille Capitaneus qui est Inseffor, hanc sequentem formulam recitat هبابة الهبابة شد عيون الخيل يا رعب لا حار ولا دار ولا عجزوز يقطع الطايبي [يعني طوب] ينزل وما ينزل فلان *Flatus, flatus!* [seu *Ventus, Ventus!*] *Sbiddi oyûn AlCbeil, yâ rekkâb,* i. e. *liga oculos Equi tui, ô Inseffor: nam non est coram te nec calidum quid, nec ignis, nec Vetula quæ præscindat* [i. e. *Venefica quæ auferat*] *AlTâpi* [seu *Tôp*] i. e. *Pilam tuam: an ab Equo descendet, vel non descendet ô dēva?* nominando aliquem ex eis quem descendere velit. His auditis, Inseffores omnes Equorum suorum oculos comprimunt, ne aliquid videre possint: & omnibus in formâ circuli stantibus, in medio ponitur aliquis Lapis, vel etiam Pila. Tum ille, quem ad descendendum nominaverat Capitaneus, in medium descendens, Pilam istam tribus vicibus humo allidit; & deinde eam in medio relinquens, rursus Equum suum conscendit. Tum postea iste superior Capitaneus permittit Equo suo ut oculos aperiat, eundemque interrogat, quis pilam humo allisit? Si malè hariolatur, nec potest dicere quis hoc fecerit; tum dictus superior Capitaneus eundem in secessum abducens, aliud ei nomen clàm assignat, & quoque Equum suum mutat; quia iste prior Equus propter apertos nuper oculos omnium rerum quæ agebantur conscius, nimis astutus evaserat. E contra verò si dicti Capitanei Equus recte respondet, tum hâc ratione inferiores omnes liberantur, & ipsi fiunt Inseffores seu superiores: & illi qui antea Inseffores fuerant, jam fiunt Equi & inferiores.

Huic Ludo affinis est sequens Constantinopoli usitatissimus, ibi dictus *Tchenghi*.

De Ludo Tchenghi, seu Tchanghi.

PUERORUM Ludus est Constantinopoli usitatissimus, sic denominatus à primâ voce in verborum formulâ à pueris Lusoribus in hoc Ludo recitari solitâ, quæ sic se habet Turcicè,

چنگی

چنگی چنگی چاروغي

Tchenghi tchenghi tchârugbi,

ایچنده قوم یاروغي

Itchinde [pron. itchne] kôdim yârugbi,

چتال متال قاج آعاج

Tchatâl matâl, Kâtch âgâtch?

Nomen *Tchengh* seu *Tchangh* varia significat: est enim vel *Cythara*, vel *Cymbalum* verum, vel *Crepitaculum*, vel *Globuli sonori ænei* qui manibus gestantur Musici soni excitandi ergô. *Tchenghi* quoque est *Erro*, qualis vocari solet *Ægyptius*: item, *Circulator*, *Circumforaneus*, & *Comædus*, aliàs dictus زفان *Zaffân* & مقلد *Mokállid* seu اویناجی *Comædorum Ludus*. Est quoque *Tchenghi*, i. q. Ital. *Cantinbanco*, qui aliàs خوان *Kissa-Chûn* seu حکایتچی *Hikâyatgji*, *Historiolarum recitator*; & چنگی عورت *Tchéngbi avrât*, est *Saltatrix*. His autem missis, *Tchenghi* seu *Tchanghi* est i. q. τζάγγα, quod apud Meursium in Glossario exponitur, Genus *Calcei pretiosi gemmis & auro ornati*, qui *Imperatoribus & Magnatibus peculiaris*. Nam in hoc Ludo secundum primum ejus Institutum, olim suppositum est quòd parva aliquot Lignicula (quæ rhythmici causâ *Bacula* dicuntur) condantur in *Calceolo*, unde inter ludendum depromantur; quod tamen hodiè non fit.

Et چاروک *Tchâruk* seu *Tchârik* (in constructione چاروغي *Tchârúgbi*) est aliud *Calceamenti* genus (Pers-Indis dictum شوم *Shùm*) factum ex *Pestûca* seu *Melotâ sicca*, cui adhæret lana brevior aliquantulum tonsa & exteriùs versa. Sed reverà non est tam *Calceus*, quàm merum segmentum pellis ovinae cum lanâ suâ pedibus obvolutum & obligatum, & loro seu tenui segmento per factos ocellos constricto in pedis dorso. Iste *Calceus* ex corio crudo Persicè vocatur لیمه *Lîma*.

Et یاروک *Yâruk* (in constructione یاروغي *Yârúgbi*) est propriè *Baculus manualis* seu *Scipio*, in cujus summitate est *Capulus* seu *Globulus*: heic autem quemvis *Bacillum* seu quodvis *ligniculum* significat.

Itchinde in hoc Ludo brevitatis & metri causâ vulgò pronuntiatur *Itchne*.

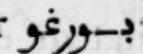
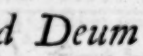
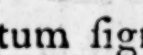
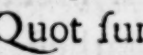
Tchatàl est *Furca*: & *Matàl* est vox expletiva per se insignificans: heic autem emphasis & consonantiæ causâ superaddita, prioris vocis quâcum consonat, significationem augens & intendens & quasi repetens, ut mos est linguæ Turciæ. Ex. gr. ad vituperandum aliquem, familiare est eum vocare *Porcum*, ut nomen exosum: sed auxesis gratiâ dicunt *خنزیر منزیر* *Cbinzîr minzîr*, i. e. *Porcus porcissimus* seu *spurcissimus*: & quamvis *Minzîr* nihil per se significet, nec fit in ullâ linguâ vocabulum significans, heic tamen in hac Formulâ significationem auget & explet. His positis, superioris Formulæ Interpretatio sic erit (sc. vix aliquem commodum sensum faciens, sed est sicut aliæ puerorum Formulæ, ubi clamor & sonus potius quàm sensus affectari solet.)

Calceamentum, Calceamentum, Calceolus!

Intra quem posui Bacillum.

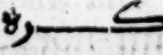
Furca furcata, quot sunt Lignicula?

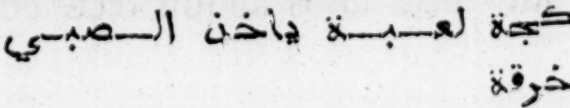
Modus Lufum inchoandi est, ut Puer qui alios ad ludendum sollicitat, dicat, *چنگی اوینرمیسن* *Tchenghi oinûrmisen*, i. e. *An ludes Tchenghi?* Adscito itaque puerorum cœtu, in duos æquales partes abitur, ita tamen ut utraque pars constet numero impari, viz. 3, aut 5, aut 7, &c. Deinde (ut in aliis Ludis fieri solet) jacitur Sors cujusnam partis sit inchoare Lufum, quod fieri solet Lapillo salivâ illito & in aërem jacto, rogando *یاش یا قرو* *Yâsh ya Korû*, i. e. *Humidum vel siccum habebitis?* Hâc electione factâ, aggrediuntur Lufum, in quo omnes ex eâ parte cui fors felicior obtigerat, insilientes conscendunt & inequitant dorso aliorum omnium ex adversâ parte, qui itaque eâ vice vocantur *آتler* *âtler*, i. e. *Equi*. His circulo stantibus, primus (& deinde alii) Inseffor seu Inequitator unâ manu velat tegitque oculos Equi sui, & alterâ facit signum conjecturâ assequendum ab Equo suo seu inferiori puero inequitato: quod si rectè conjectaverit, tum mutatis vicibus omnes pueri inferiores evadunt superiores, alteros inequitando, & faciendo ut priùs factum fuerat: nam unus aliquis rectè conjiciendo, omnes Socios liberat. Hocque ordine

ordine fit per totam puerorum coronam, donec aliquis interrogatus rectè responderit. Olim dicta Lignicula tenendo, interrogabant, Quot Lignicula ! Sed hodie loco Ligniculorum substituunt digitos. Interrogationes ferè tales sunt ; sc. recitatur superior formula, & quando in ejus fine pervenitur ad hæc verba, Quot sunt Lignicula, tum Insefflor (altero jam velato) loco Ligniculorum extendit aliquot dextræ manûs Digitos, qui quot sint ab inferiori puero respondendum est. Vel aliàs Insefflori liberum est quodvis aliud signum facere : Ex. gr. si deorsum extensum Indicem exhibet, tum eo significatur & indigitatur *Bûrgbu*, i. e. *Terebra*, vulgò pron. *Bûgru*. Si cœlum versus eundem Digitum erigit, tum significatur *Allâba bakâr*, i. e. *Ad Deum aspicit* : vel si eundem juxta oculum ponit quasi collimaturus, tum significatur *Tophângb* (vulgò *Tiphângb*) i. e. *Sclopetus*, imprimis ligneus. Insefflor itaque altero velato, Signum faciens rogat, Quot sunt ligna ? aut *Nedur bú*, *Quid est hoc ?* dum sc. deorsum inclinanto Indice *Terebram* imitatur, vel eodem erecto cœlum indigitaverit, vel quasi collimaturus eundem Digitum oculis applicaverit ; his inquam signis factis, si inferior Equus non responderit *Bûrgbu*, aut *Allâba bakâr*, aut *Tiphângb*, tum dictus Equus cogitur manere ut Equus prout erat, donec eadem vel aliæ aliquot quæstiones à reliquis sociis eodem modo interrogatæ fuerint.

Sequitur Hippas, alius inequitandi Ludus, qui tamen alio modo exercetur. De Ægyptiorum & aliorum Ludis publicis, præsertim Pilâ, consule Calcashendium.

De Pilæ Ludis.

PARVA Pila manuarum quâ luditur Arab. est *Curra*, quæ etiam nomine Terræ Cœlive aut quivis alius *Globus* subinde notatur. Dicta Pila aliquando impellitur Rudiculâ, ut infrâ docebitur.

Est & Pila major quæ fit ex complicato Panniculo, cujus Ludus dicitur Arabicè *Kúggja* : sic *Camûsi* Autor, خرقعة لعبة داخن الصبي

قور الخشبة Kúggja est Ludus in quo pueri accipientes Panniculum, eundem circumagitant quasi esset Pila. Et hicce Panniculum seu Pila impellitur adunco Ligno dicto Tûz : sic Cam. قور الخشبة Tûz est Lignum quo luditur Al Kúggja. Tale Lignum Anglis dicitur a Bandy, & ipse Ludus Bandy Ball.

Est & Pila lignea quâ exercetur Pililudium equestre seu Claviludium, Anglicè Stow-Ball. Hic Ludus à Persis equitibus exerceri solet in Hippodromo magno, ubi Pilam ligneam ultrò citròque impellentes, sese & Equos suos ad agilitatem excitant. Exercetur Clavâ Arabibus dictâ Mibgjen, Persis aliquando آوند Avend, & خلچه Chultcha, plerumque autem چوگان Tchaughân. Sunt qui pronuntiant & scribunt چولگان Tchaulaghân, unde Arabes nescientes sonos ت و ج & ك, fecerunt sibi monstrorum vocabulum صولجان Saulagjân, quod aliquando adhuc pejus vitiosâ metathesi scribitur جوكلان Gjaugalân, dictam aduncam Clavam notans.

Sunt qui volunt hunc Ludum Arabicè vocari طبطاب Tabtâb, & Persicè پالوانه Pâlvâna seu Paluvana : fed hisce nominibus potius significatur Rudicula seu Pala, quâ parva Pila in aërem impellitur, Anglicè a Battledore. Talis Pala aliàs dicitur پهنه Pâbna, capite excavato ad ad instar Cochlearis, cui Carbasi Pilam imponentes, eam in aërem jaciunt, & casuram rursus excipiunt eâdem cavitate ; nec finunt in terram cadere, donec Lusoribus placuerit.

In superiore Claviludio, id Persis dicitur هال Hâl, quando in Meidân collocant duas Columnas seu Metas, ut چوگان باران Clavilusores Pilam suam inter eas transmittant. Hippodromus ubi publica exercitia haberi solent, Pers-Arabicè dicitur میدان Meidan voce hybridâ, partim Latinâ : duæ enim in utrâque extremitate Metæ (à formâ singulari Arabibus Latinum nomen usurpantibus میدا Meida seu میط Mita, i. e. Meta) additâ Arabum terminatione Duali, dicuntur میدان Meidan, seu میطان Meitan, i. e. Duæ Metæ.

Apud

Apud Mesopotamienſes eſt Ludus eis dictus طايي *Tápi* [i. e. طوب *Tóp*, *Pila* ſeu *Globulus* quivis] qui exercetur magnâ Pilâ coriaceâ, lanâ inferctâ. Et Ludus eſt, ut aliquis humo allidat hanc Pilam, adeò ut repulſu ac reſultu in aërem ſurgat, & aſtantes contendat quis ſurgentem Pilam (dum adhuc eſt in aëre) capiat. Si ille qui alliferat, eam capit, dum alius ſimul in eandem rem contendebat, tum Allifor inequitabit humeros alterius, & ab eo circumvehetur. Sed ſi alius capit Pilam, tum Allifor erit Equus, ut portet alterum illum qui dictam Pilam capiebat.

Apud Meſopotamiæ Incolas, alius Pilæ Ludus eſt كبي *Kubbi* ſeu *Kibbi*, in quo eſt magna quædam Pila ex vetuſtis pannis vel aliâ materiâ compacta. Ad ludendum convenire ſolent plures, fortè 10, 20, aut 30 perſonæ, ex quibus unus fit Capitaneus, qui in medio proſtans, & vulgi circumſtante coronâ, incipit numerare quicquid libet fingere, ut Deus 1, Sol 2, Terra 3. Tum convertit ſe ad ſocios quos pergit numerare 4, 5, &c. eoſque toties numerat donec attingat numerum quadageſimum: & tum ille ex ſociis Circulo ſtantibus (quicumque ſit) qui cadit ſub numero 40 [ſc. cui accidit ut ſit quadageſimus] debet ſurgere & ſe collocare à tergo Capitanei, qui interrogabit eum ايش اكلتى اليوم *Quid comedisti hodie?* cui alter pro libitu reſpondet, *Panem, Carnem, Piſces*, aut quidvis aliud. Tum tota Cohors incipit unâ voce clamare اكل خبز اليوم *Comedit panem hodie*, aut quicquid ſit.

His ita factis, Capitaneus dictam Pilam in mediam coronam emittit, quam ille qui medianus à tergo ſteterat, manibus prehendere conatur, dum reliqui omnes iſtam Pilam ita exagitant & circumvolvunt & manibus ac pedibus eam huc illuc projiciunt, ut alter cogatur fortè per horam laborare & diſcurrere, priuſquam eam prehendere poſſit. Sed quando tandem Pilam arripit, ille à cujus manu tunc venerat vel in cujus manu deprehenditur, huius vicem ſubire cogitur, & fit الفثال *Phettâl*, *Cursor*, الذي يفتل *qui medianus circumcurrat*.

De Ludo Trium Passuum-diductorum.

HIC Mesopotamienſium Ludus dicitur ثلاث نادات *Thálath nâtât*, id eſt, *Tres diducti-paſſus*, Anglicè *Three ſtrides*. Poſita دشان *meta* ubi incipiant, ille qui præ cæteris videtur agilis, ponit tres benè diductos Paſſus, quos tamen, ſi vult, excedere poteſt: & locum ubi deſinebat ſignans, dicit, هذا لمزيد *Hada limzîd*, id eſt, *Hoc eſt ad augendum*: & hoc modo iſte Auctor provocat reliquos ut tentent ſi plus præſtare poterint. Si aliquis alius hoc attingit, tum prior adhuc auget. Quicumque autem tentando non poteſt attingere, cogitur manus genubus applicando tranſverſim ſtare ad unius fortè Paſſûs diſtantiâ, ut Auctor factò unico Paſſu ſtatim ſuper eum tranſiliat, & reliqui omnes ſequantur tranſiliendo. Deinde dictus prior, paulò ulterius eum collocat tranſilitque & reliqui ſequuntur. Et quicumque non poteſt tranſilire iſtum, cogitur ejus vicem ſubire, & dicto modo ſtare ut reliqui ſuper eum tranſiliant: ille verò qui priùs ſuccubuerat ut ſuper eum reliqui tranſilirent, jam fit Auctor, & ſtatuit imperatque ad quantam diſtantiâ iſte alter ſuccumbat. Sunt autem, ut mihi dictum eſt, ex hujus Regionis hominibus qui eâ ſunt agilitate & dorſi robore, ut 50 pedes ſeu 30 aut plures cubitos tribus diductis Paſſibus excedant.

De Ludo Hagjégj.

HIC Ludus apud Meſopotamiennes dicitur لعبة بالهجة *La'ba bilHagjégj*, quia ludunt هاج Peregrinationem ſacram. Hoc autem modo fit: designatur aliquis locus (putà Collem, Arborem, Saxum, aut ſimile quidvis) ad quem instituenda eſt Peregrinatio luſoria: & ad jaſtum ſagittæ ponitur Meta ſeu terminus à quo incipiendum eſt. Deinde Luſores dividuntur in duas Turmas, quarum utraque ſuum Ducem habet:

habet : & jacitur *شما و صيف* *Hyems & Æstas* (ut suprà) ad sortiendum quænam Turmarum primò excurrat. His factis, illi quorum est excurrere, versus locum peregrinationis properant. Metæ verò Dux collocat suos sigillatim ad certas quasdam distantias : & dato Signo, à Metâ incipientes jaciunt suam quam habent *طاپي* *Pilam* post peregrinantes : & isti qui ad certas distantias collocati sunt, à se invicem excipiunt jaciuntque ut ipsos Peregrinantes assequantur & Pilâ feriant : quod si fecerint & aliquem ex eis tetigerint, tum mutantur vices, & illa Turma quæ antè excurrerat, jam Metam possidet. Aliàs, si non tetigerint aliquem ex eis, tum primi Possessores Metæ eam tenent etiam secundâ vice, aut pluries si opus fuerit.

De Ludo Cashcûshi.

APUD Incolas Mesopotamiæ *كشكوشي* *Cashcûshi* est magna quædam *Pila lignea* ex 7 aut 8 partibus composita : hæ partes non arctè, sed laxè componuntur, ita ut movendo, inter se invicem collidantur & crepitent. Lussores verò in duas dividuntur Turmas, quarum utraque suum Ducem habet : & mittuntur Sortes, ut suprà, quænam harum Turmarum super alteram inequitet. Deinde facto Lusorum círculo, Infessorum Dux conscendens Equum suum, aliquam *تركي* *Térki*, id est, *Cantilenam* modulatur : & postea, Pilam ligneam quam manu tenebat, jactat ad aliquem ex suis Infessoribus ; & si aliquis Infessorum eam capit, iste Duci reddit ut ad alterum jactat : & sic deinceps. Equi autem interea calcitrant & circumagunt se ut hoc modo impediant alteros à capiendâ Pilâ : adeò ut si nullus Infessorum Pilam ceperit, tum mutatis vicibus, qui primò erant Equi, jam Infessores fiant.

De Ludo Bokeira seu Bukaira.

ARABIBUS *بقيري* *Bokeira* est Ludus Persis dictus *كوهامون* *Cubâmûn*, seu rectiùs *كوهاموي* *Cubâmui*, i. e. *Montipilaris*, seu *Monticapillaris*: est enim terræ Cumulus circa quem ducuntur lineæ, ut exponit meum *Nimetullâb*; in quo etiam fusiùs explicatur, quòd sc. sit terræ cumulus super quem spargitur aqua, & complicatur in eo Pilus seu Capillus: & deinde circa dictum Cumulum ducitur manus, donec tandem Pilus appareat. Secundùm aliorum praxin, est Terræ cumulus in quo fiunt foramina: deinde aquâ in Cumuli summitatem effusâ, ille puer, qui ei adstabat Foramini unde efflueret aqua, Depositum pro quo ludebatur reportabat.

De Ludo Yâgj.

HIC Ludus *يـاـجـ* *Yâgj* incolis Mesopotamiæ idem est qui Turcis *چالگ ادوني* *Tchâligh ojûni*, qui exercetur ligni Frustulo quod vocamus *Cat* vel *Trap*, quod Baculo tactum salit instar Felis. . Ipsum verò ligni frustulum Arabibus illis Campestribus vocatur *هـاـبـ* *Hâb*, oppidanis *ليـبـا* *Lîgba*; & Bacillum quo feritur, est *گـطـا* *Ghâta*. Aliàs Perficè audit *چوب غوكى* *Gûk-tchûb*, id est, *Rani-lignum*, sc. instar ranæ tam formâ quàm saltu: & aliter *دستى چلك* *Dest tchaligh*, & *كورشتى* *Cûrisht*.

In hoc Ludo focii dividuntur in duas partes, quarum singulis præfictur Capitaneus. Incipit alterius partis Capitaneus, qui si rectè ferit propellitque ligneum illud Frustum seu Felem, tum illi qui ex adversâ parte, arripiunt & vibratâ manu domum remittunt, ita nempe ut attingant tangantque ferientis Bacillum, quod eum in finem humi transversim collocatur. Et, si tangunt Bacillum, tum mutantur vices, & altera Cohors *Metam* possidet, dum isti inferiùs relegantur ut propulsatum Frustum exci-

excipiant, ut in initio ab aliis factum est. Vel si per aërem volans Lignum manibus capere possunt priusquam attingat terram, tum illud secum portantes quietè adeunt Metam, eamque possident.

Si autem Capitaneus ictu fallitur, nec rectè ferit, pro mortuo aut cessante habetur, & cessat ludere: sed alius aliquis ex suis ei quasi subsidium ferens, ejus vicem ferendi supplet, feritque *وحياة الرووس* *pro vitâ Capitanei* sui recuperandâ. Si iste fallitur ictu, tum venit tertius; &, ut suprâ, si rectè ferit, tum altera pars excipit & vibrato brachio domum remittunt, ita (ut si possit fieri) transversim positum Bacillum tangant, & hoc modo Metam possideant. Si autem non tangunt, nec priusquam in terram cadat manibus excipiunt, tum ille qui feriebat (si rectè præstat) pergit ferire & ludere.

At si Capitaneus quatuor continuatis vicibus rectè ferit, tum erit in illius potestate ut dicat *هـيـا* *veniat o deiva*, & hoc modo advocet quemcunque vult ex adversâ parte, ut inequitetur ab aliquo ex suis. Et, si secundus qui deficientis Capitanei vices supplet, semel rectè ferit *pro vitâ Capitanei*; & deinde pergit adhuc rectè ferire quatuor continuatis vicibus; tum erit in illius potestate ut advocet adversæ partis Capitaneum, ut à suo Capitaneo nuper mortuo sed jam revivente inequitetur.

Si autem alicujus sit ferire pro reviventibus Capitaneo & duobus aliis, tum debet rectè ferire sex vicibus: si pro Capitaneo & tribus aliis, tum septem vicibus. Et sic deinceps.

De Ludo Turbinis.

NOMINE *مصار* *Mits'ar* apud Mesopotamienſes denotatur *Turbo* missilis, talis qui vocatur *Sigg* vel *Copp*. Ludus est, ut istiusmodi Turbo obvoluto filo ex alicujus manu jaciatur ad fortitèr gyrandum; dum interea reliqui qui adsunt suos Turbines eodem modo emittunt, ita ut, si possibile, priorem feriant evertantque. Quicumque verò suum emittens alium non ferit, tenebitur sequente vice suum sum-

mittere ut alii eum impetant: nisi fortè sequente modo redimere poterit. Nam quamvis aliquis Turbinem emittens non feriat alium, si tamen potest suum ab humo levare ita ut in manu suâ gyretur donec alium Turbinem alterâ manu tangat, tum ille idem quem ita tangit, emittendus est ut à reliquis impetatur, ut suprà.

Iste Ludus Græcis dicitur βέμκις, Arabibus فلكة *Féleka*, & دوامة *Duwâma*, à circumgyratione: sic Gjeuhari يرميها فلكة *Al Duwâma est Féleka* [seu rotundum quiddam] quod cum filo è manibus emittit puer, ut perpetuet se super terram, id est, circumgyretur diu. Hoc pueris vulgò dicitur dormire. Ecteri dicit, اوغلا دچقار چورن كي پراغوج فلكة دخي *Duwâma est puerorum gyratilis Hirundo, quam etiam vocant Féleka*. Aliquando Latinè dicitur *Trochus* & *Trochulus*, ut & Italicè dicitur *Trotolo*: Turcicè فirlák *Firlák*, & (ut vides) *Hirundo*, propter motionem quæ volatili gyrationi non absimilis. Nomen autem Turcicum variè scribitur: sc. *Pirlagútch*, ut suprà, item پيرلانغج *Pirlangútch*, & قرلنغج *Kirlangútch*. Aliàs پيرلا *Pirla*, & فرفرة *Firfira*. Syriacè ايسلا *Ghîghlo*, quod consonat cum Angl. *Gigg*. Perficè plura habet nomina, quarum aliqua sunt بادفرا *Bâdfira*, & برنبور *Berembûr*, & بانزن *Bâd-zen*, quia movet ventum seu aërem. Aliàs vocatur كاكيس *Kelkîs*, & گهردناي *Gherdnai*. Quin & *Gherdnai* est etiam *Rotans Sella* in quâ pueri gradiri discunt: item, *Orbiculus* qui trajectis funibus, iisque adductis & iterum relaxatis circumvertitur.

Trochus est tam *Turbo*, quàm *Rotula* lusoria quam circumagunt pueri. Trochi autem duo erant genera, quorum unum Scuticâ agitabatur, alterum loro circumvoluto ejectum in terrâ agitabatur, ut dictum est, vi primæ vis impellentis, & eodem loco diu gyrans manebat. Sub *Trochi* etiam nomine, ut dictum, apud Græcos veniebat *Canthus* seu *Rotula* quæ baculo per plateæ longitudinem agitari solebat. Qui quidem *Canthus*, seu *Trochus*, erat vel ligneus simplex, vel æneus cum strepentibus annulis.

Alia etiam erant apud Græcos *Trochorum* genera. Sed de his satis.

De

De Ludo qui Par Impar vocatur.

HIC Ludus Gallis *Pair ou non*, & *Pair ou fou*, eâdem fortitione quâ *Croix ou Pile*, *Caput aut Navem* Latinis sonans. Gr. Ἀρτία ἢ Πείρα, Ζυγὰ ἢ ἄζυγα. Hunc Ludum exercere ἀρτιάζειν, Arabicè dicitur *Chessâ*: nam *Chesân* eis est *Impar* numerus; & *Chessân Zeccân* est *Imparis parisque Ludus*, aliàs Arabibus *Zaugj ya pberd*, *Tâk ya Gjûft*, Turcis *Tek-mi Gjûft-mi?* Apud Horatium memoratur,

Ludere par impar, equitare arundine longâ.

De Ludo Phial.

ARABIBUS *Phial* est *Divinatio ludicra*, ubi sc. terræ seu arenæ cumulus in partes dividitur, & re aliquâ in unâ harum partium reconditâ, divinandum est in quâ parte lateat. Hic Ludus aliàs Arab. dicitur *Dússa*, & Perf. *Châk u Namâk*, i. e. *Terra & Sal*, ubi aliquid in arenæ bipertito cumulo absconditur; &, si alter qui non viderat, primo tentamine invenit, vincit: vel aliàs, quando aliquid in scrobe absconditur; &, qui primo tentamine exemerit, vincit. Simile quid apud D. Golium exponitur Arab. *Umbûtha*, ferè idem quod Pollucis *Κινδαλισμός*. Est & alius divinandi Ludus Arabibus dictus *Ayâph*, aliàs *AlGomeisa*.

De Ludo Furum & Vigilum.

APUD Mesopotamienſes hic Ludus dicitur *Hassâs* *wa Harâmi*, i. e. *Vigil & Fur*, seu collectivè *Vigiles & Fures*. Ab hujus Regionis Arabibus Armeni mutuârunt suum vocabulum *Hassâs* eodem

eodem significatu. Illis qui Arabiam propriè sic dictam incolunt, Vigil nocturnus dicitur عسس *Asàs*, prout in Lexicis legitur.

Hic autem Ludus hoc modo exercetur: constituuntur tres Turmæ; nempe aliquot quia dsint Officarii, quales sunt مفتي *Múfti*, قاضي *Kádi* seu *Kázi*, باشا *Báshá*, & صوباشي *Súbashi* qui est حساس باشي *Hassás-Bashi* seu *Vigilum præfectus*, eisque is præest tam diurno quam nocturno tempore. Deinde seliguntur fortè 7 aut 8 Vigiles seu Latrunculatores, & totidem Fures. Isti Fures quærunt Latebras, ut seipsos abscondant: quo facto, Vigiles omnia loca permeant & rimantur, ut istos Fures persequantur eosque investigent. Si quem invenerint, eum statim adducunt & coram Officiariis sistunt, ubi stat funiculo in collum injecto, & tandem ad Patibulum damnatur. Sed si aliquis Furum poterit imperceptus se eò adducere ut clam veniat ad tangendum aliquem ex Officiariis priusquàm deprehendatur à Vigilibus & Latrunculatoribus, hac ratione salvus evadit, & culpæ suæ veniam obtinet.

De Chytra seu Chytrinda.

ISTE Ludus Arabibus dicitur حاجورة *Hâgjura*, seu حجرة *Hagjûra*, Persis خيز گیر *Chîz-ghîr*, ut & Turcis, طور طوت *Dôr dût*, i. e. *Surge & cape*. Iste Ludus Græcis dicebatur χυτρίνδα. In eo enim, orbe ducto, puer medianus vellicatur & pungitur feriturque, donec aliquemprehendat qui vices ejus subeat. Is enim medianus, quem alii vellicabant aut verberabant, dicebatur χύτρα, *Olla*.

Est etiam alia 2da *Chytrindæ* species Persis dicta چلانک *Gjulânek* seu جدارک *Gjodârek*, & کوزه گردان *Cûza gherdân*, id est, *Urceum* seu *Ollam circumagens*. In hoc apud veteres Græcos aliquis Ollam capite gestans, quam sinistrâ manu tenuit, circumibat, dum cæteri eum verberantes interrogabant, τίς τὴν χύτραν; cui ille respondebat, ἔγὼ Μίδας. Et quem ille pede tetigisset, is cum ollâ circumire cogebatur.

Aliqui

Aliqui paulò aliter tertiam speciem constituunt, exponentes *χυτρίνδα* esse Ludum quo in gramine confidere solebant terni aut plures junctis dorsis, quos interim alii in capita percutere tentabant: illi verò aliquem ex percussoribus prehendere studebant, ut is confidere cogeretur, & alter qui eum prehenderat surgeret. Hæc *Chytrindæ* tertia species Persis dicitur *سگبندر* *Segbänder*, i. e. *Canis intermedius*. Circulo enim ducto, secundum Persas in gyro sedetur, & unus aliquis in medio collocatur, quem reliqui verberant donec aliquem prehendat qui vices ejus subeat, quod parum differt ab eo Græcorum, in quo plures in medio confidebant.

Quin & *سگبندر* *Segbänder* ab aliis Persarum Lexicographis paulò aliter exponitur, prout in aliâ fortè provinciâ usurpatum fuerit. Turcicè *تکلا* *Takla* seu *Tikla ojûni*; sc. Ludus Persicè dictus *سر دنگون* *Ser-nughûn*, id est, *Caput retrorsum*, Turcicè *باش آشفه* *Bâsh âshagha*, i. e. *Caput infrâ*. Hic Ludus Hesychio dicitur *κυβηστίνδα*, minùs rectè pro *κυβηστίνδα*: est enim *ὑπὸ τῇ κυβηστίνᾳ*, ubi saliendo corpus & caput retrorsum jactatur, ita tamen ut in pedes recidatur. Talis Saltator est *κυβηστήρ* seu *Petaurista*. Hoc modo ludere & saltare Turcicè dicitur *تکلا قلمق* *Takla Kilmak*, ponere seu adhibere *Takla*, quod est *آلتی اوستنه چورمک*. *Voltare sotto sopra*, Gallicè *Sobre sault*, unde Angl. corruptè *Sumberfet* sive *Summerfet*, quod aliàs *heeles ober head*. Aliàs Gallicè sonat *Saut perilleux*, vulgò sonans *Soperilleux*. Hic Ludus dicitur etiam *با سر شدن* *Bâ-ser Shuden*, id est, *In caput esse vel fieri*, & *سر دنگون جستن* *Ser-Nughûn gjêsten*, i. e. *Capite retrò salire*, Arabicè *دکس* *Nuks*, i. e. *Retrorsum*: Turcicè aliàs dicitur *کچنه* *Kitchenè ôinamak*. Hic Ludus tam apud nos quàm in Oriente in Scenâ publicâ seu ex Afferibus parapegmate, mirâ corporis agilitate exerceri solet.

De Collabismo.

ISTE Ludus Arabicè *حي جعل Hai gjo'al*, apud Ecteri *گوز اغرتمه* *Oculorum suppressio* dictus Ludus, est tam *Myinda*, quàm *Collabismus*, sc. Lusus quo unus in circulo obiens, à cæteris percutitur, donec ille aliquem perhendat qui in ejus locum substituitur. Græcorum autem *κολλαβισμός*, & *κολλαβίζειν* erat quando aliquis proprios oculos comprimens, divinabat quis eum percusserat, quod Gallicè vulgò *Capi-folèt* dicitur. Huic valdè affinis erat, si non idem, Persarum *سر در کلیم Ser der Kilim*, i. e. *Caput in Lodice*, qui ferè idem Lusus qui Anglis dicitur *Blind mans Buff*. Talis enim est Ludus ubi aliquem vel Lodice vel alio Panno aut mantili ita involvunt, ut nihil prorsus videre possit: deinde eum verberant, quærentes quis te verberavit? Et pergunt sic facere colaphis percutiendo, donec rectè nominaverit aliquem, qui tunc in ejus locum substitutus, eodem modo verberetur.

Alius huic affinis Ludus Græcis dicebatur *μύινδα*, seu *μῦα χαλκῇ Musca ænea*, ubi puer clausis oculis & manus protendens obambulabat donec aliquem perhenderet: Anglis dicitur *Hoble um blinde*.

Huic congener est *سر مامک Seri-mâmek*, i. e. *Caput Mammulæ* seu *Vetulæ*, Angl. *Hyde and seek*, quod fusè describitur in *Ph. Gj*. Dicitur Armenicè vocari *Pabghevúzugb* & *Dgígħ*.

Cum his in Meursii Indice connumerantur *Διδρασκίνδα*, *Ἀποδιδρασκίνδα*, atque *Χελιχελώνη* quæ est similis *Chytræ*, ubi Virgo sedens in medio vocatur *χελώνη* seu *Testudo*, & aliæ circumcursitantes rogant *Chelichelóne*, quid facis in medio? Respondet, *Lanam texo*, &c. Plura videas apud Pollucem.

Apud quosdam Lexicographos Persas *Ser der Kilim* aliàs exponitur, idem Lusus qui Arabicè *مِهْزَام Mibzâm*, quo etiam nomine vocatur Magorum Saltatio dicta *Destbend*, quippe in quâ *دهزموں الارض فيوڌروں* *feriunt deprimuntque terram*, & *vestigia relinquunt in eâ*. Aliàs

autem

autem *Mihzám* est quoque diversus Ludus, ubi accipitur Torris Titiove ignitus longitudinis cubitalis, quem aliquis abjicit retrorsum post dorsum suum: & quicumque arriperet aut prehenderet dictum Titionem, omnia circa se verberabat: & deinde illius in quem aliquis actus ceciderat, erat ut *ركب و غلب* *rúkiba wa gúliba*, infiliretur & subigeretur. Cúmque Lexicographi inter se variant, vocabula exponentes secundum usum provinciae in quâ vivunt, in alio Exemplari Libri *Nim.* dictus *Ser der Kilím* expr. *بگزي دوز* *Benzi-bôz*, ubi aliquem sedere faciunt & percutiunt, interrogantes quis te percussit, ut supra. Est autem Turcicum *Benzi*, forma aut figura rei, ejusve similitudo; & *Benzi-bozulmish* est rejectus, retrorsum jaetus, adeoque figurâ deformatus.

De Saltatione.

ARABIBUS Saltatio dicitur *رقص* *Raks*: at peculiaris Magorum saltatio quaedam Persis dicitur *دستبندی* *Dest-bend* seu *manuum commissio*, in quo alii aliorum manusprehendunt. Hæc aliàs Perficè vocatur *دنگچه* *Pengche*, & vitiosè *دنگچه* *Yantche* & *دنگچه* *Pítche*: nam tot modis scribitur. *Destbend* Turcicè exponitur *خواراز دیمکی* *Chorâz depmek* seu *Choréam ducere*. In meo *Nim.* expr. *خواراز رومیان* *Choréa Rumæorum* seu *Græcorum*. In *Nim. Laud.* Perficè expr. *خرد دستی* *Chùrd dest*, i. e. *Parva manus*, & Turcicè *ال ایدونی* *El ojûni*, i. e. *Manuum ludus*, sc. *manuum junctarum*. Hic Ludus apud Mesopotamienfes vocatur *جودی* *Gjuppûi*: & in eo tantum consistit, ut multi homines aut pueri in circulo stantes & manus jungentes, omnes se invicem in gyrum circumducant celeriter, tam diu donec diutius id ferre nequeant.

De Ludo Tâbel.

TABEL طابل est Lapillus rotundus ad magnitudinem Juglandis, aliàs dictus گول Gulla, id est, *Globulus*, qualem quisque Lusorum possidet. Ex iis qui ludunt, quisque deponit suam Juglandem seu Talum, aut quicquid sit quo luditur: & hæc omnia collocantur rectà in unâ serie: & hujusmodi Series (quæ continet depositum pro quo luditur) apud Mesopotamiæ Incolas vocatur عاديك *Anek* seu *ânak*, quod fortè primariò cumulum arenæ aut pulveris significet. Paulò ultra dictam Seriem, ducitur خط *Chât* seu *linea* transversa, quæ pro ludentium limite ponitur. Nam quicquid sit ultra lineam, nil valet; sed dicunt واقع *Wâkaa*, id est, *cecidit, lapsus est* ultra lineam seu limitem. His positis, ordine incipiunt jacere Globulis suis, stando ad distantiam 8 aut 10 Pedum. Jacturo autem dicunt pro malo omine, جور عاديك *Gjûz ânak*, id est, *Præterlabere acervum* seu *seriem*; sc. malè apprecantes ut hallucinetur jaciendo, & depositum non tangat. Ille qui jacet, Pollice aut Indice adigit Globulum suum contra acervum: & quotquot emovet tangitve, ipsi cedunt: & deinde resumens Globulum suum, rursus jacet. At si non tangit acervum, ut aliquid lucretur, tum non potest resumere suum Globulum, quippe qui debet humi suo loco manere prout ceciderat.

Deinde secundus jacet: &, si tangit acervum, lucratur quotquot movet: si tangit prioris Globulum, tum ille prior tenetur ei dare duas nuces è marsupio suo: & hoc sufficit ut secundus Globulum suum resumens rursus jaciat, donec cesset lucrari. Et sic deinceps de reliquis Lusoribus, quotquot sint. Sed si secundus tangit tertii Globulum, tum ille secundus dabit tertio 4 nuces: & quartus dabit tertio 8 nuces: cum priores habuerint suas vices lucrandi ante hosce posteriores. Sed, ut videtur, pro nucibus quas dederint, debent suas ludendo vices resumere, ut
in

in initio. Si accidit ut omnes hallucinentur jaciendo, nec aliquid lucrentur, tum primus resumens suum Globulum, rursus jacet. Et sic deinceps de reliquis, ut suprà dictum.

De Nuciludio.

HIC Ludus, Græcis *νόμα*, suprà Perficè vocatur *Sheshchengj*: nam 6 nucibus luditur: Romani 4 nucibus. Consulatur Ovidius de Nuce. Arabibus vocatur *ردو* *Zádwo*, unde *مزدات* *Mizdât* est *Scrobs* quam nucibus petunt. Turcis audit *قوز ايدوي* *Kôz-ojûni*, seu *جوز ايدوي* *Gjevîz-ojûni*, id est, *Juglandium Ludus*: nam tales nuces intelliguntur, eæque plerumque tritæ seu lævigatæ, & tum Arabicè dictæ *حزر* *Harâz*, quod apud Turgj. exponitur *جوز مكوك يلعب به الصبيان* *Nuces lævigatæ quibus ludunt pueri*. Iste Ludus aliàs Perf. vocatur *هولك* *Hûlek*, & *هيلوي* *Hilavi*, & *هيليوي* *Hilivi*, & *گردگان بازي* *Gbirdagbân-bâzi*, i. e. *Nuciludium*.

Modus ludendi est multiplex; sæpè autem sic fit; viz. factâ prope murum scrobe, tres pueri sumptis Talis aut Juglandibus priuò jaciunt fortiendo Privilegium incipiendi, ut qui scrobi propiùs jecerit, habeat Titulum Turcicè *دلک اده سي* *Delûk* seu *Delik ânâsi*, i. e. *Scrobiculæ mater*: is enim scrobi adstat, eique præest. Reliquorum puerorum alter dat alteri fortè 5 nuces, quas unâ cum totidem de suis jacet. Si impar numerus in scrobem cadit, omnes matri seu puero adstanti cedunt: si autem par fit numerus, tum ille qui jaciebat totidem lucratur ab astante, & hic fit Mater loco illius. Variat autem Lusus pro vario puerorum in diversis locis ingenio, & pro patriæ seu regionis diversitate; quod fit in aliis Ludis puerilibus, unde idem sæpe nomen tam variè â variis exponitur.

De Ludo Cûs.

NOMEN Cûs Perfice vulgò sign. *Abenotympanum*: & apud Persas in Indiâ est quoque i. q. صف *Saph*, i. e. *Ordo, series*. Hinc Cûs est etiam nomen cujusdam Ludi ubi ipsi مهرها *Calculi* duobus ordinibus collocantur, ferè ut in Shahiludio cernitur. De eo *Sheich Nizâmi* canit,

دو لشکر در دهام کشیدند کوس
چو شطرنج از عاج و آبنوس

*Duo exercitus ordine instructi sunt
Ad instar Shabiludii ex ebore & ebena.*

Nempe hujus Ludi Armilustrium describit Poëta, ubi ambæ acies ad pugnam instructæ & ordine dispositæ stantes cernuntur, quarum una erat alba ex ebore, altera nigra ex ebena.

Hicce Ludus videtur esse ex elegantioribus: & eo nomine dolendum quòd ampliorem ejus descriptionem non habeamus. Restat itaque à Mercatoribus nostris petendum, ut ab ipsis Indis hujus Ludi Schema & ludendi Regulas addiscentes, nobis impertiri non dedignentur.

De Ludo Pushtek.

LUDUS پشتهك *Pushtek* Perficè talis est quo manibus inceditur, pedibus interim in aërem elevatis. Idem alio nomine Persis dicitur سگبند گزدم *Segbânderi gbézhdom*, Indicè کتاب *Katâb*. Qualis autem Ludus sit *Segbânder*, suprà explicatum est.

De

De Micatione digitis.

PER Digitos *Sortitio* dicta *Micatio*, Germanicè audit *die Gunké*, Gallicè *Mourre*, Italicè *Morre*, quæ à Lat. *Micare*. Dicitur, *Micandum est cum aliquo*; & *Dignus quocum in tenebris micetur*, de probo viro qui omnia promptè & rectè agnoscet & fatebitur, quamvis sit in tenebris ubi Collusor non videt an rectè dicat necne. Hunc Ludum exercere, Æthiopicè dicitur ተፋሰፋ *Taphásafa*, id est, *sortiri projectis digitis* ut numerus divinetur. In hoc Ludo Æthiopibus tota manus dicitur ወልተ *Waltâ*, i. e. *Pelta*, *Scutum*, *Clypeus*. Digitus unus est ካሳ *Kui-nât*, id est, *Lancea framea*. Index & Medius est ቀሽት *Kast*, id est, *Arcus*. Digitorum micatione Judæorum Sacerdotes fortiebantur quis ascenderit ad deciderandum altare. Sic Talmudis Tract. *Joma* cap. 2. הצביען ומה הן מוצאין אחד או שתי ואין מוצאין הגדל במקדש *Digitis fortiebantur. Et quid hoc? Producebant unum aut duos: non autem producebant Pollicem in Templo.* Pollex non extendebatur ad evitandum fraudem, quæ adhibere non debuit in Loco Sancto. De hoc videantur D. Sheringhami Notæ.

Est & Æthiopibus ቀርቁስ *Karkís* dictum Ludi genus, cum factis in Tabulâ aliquot Foraminibus, Globuli per ea mittuntur: quo quidem Lusu aliqui Æthiopum ad Divinationem abutuntur.

Elenchus quorundam eorum qui de Ludis scripserunt.

1. **L**IBER Arabicus في حكمة النرد de Arte Nerdiludii, Autore Al Râzi, qui vulgò Rasis dictus.
2. Libellus Arab. قصيدة شنية يصف فيه النرد Poema dicta Shinîya, quo Nerdiludium describitur; cujus Autor est Abu Abdallâh Mohammed fil. Abimed AlCbeyât Damascenus.
3. Lib. סור מרע Declina à malo: est Dialogus de Ludis, ubi Interlocutorum unus eos laudat, tum alter eosdem vituperat. Impressus vitiosè Ven. שעה, 2do Leydæ תנו.
4. Liber de Aleâ, Talis, Chartis, &c. quem scripsit Hier. Cast. Cardanus Mediolanensis.
5. Lib. de Aleâ, per Galenum.
6. Lib. de Aleâ, per Claudiam Imperatorem.
7. Lib. de Ludis puerilibus Græcorum, per Suetonium, quod testantur Suidas & Tzetzes & Servius.

Suetonius scripsit Libellum de Ludis Græcorum, quod disertè à quibusdam affirmatur. Et Eustathius ad Odyss. α', innominato Authore, sic meminit ὁ δὲ πρὸς τῇς Ἑλληνικῆς παιδιᾶς χάψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸς εἰδὼς κύβων καὶ πεσσών, καὶ παλαιότατῳ εἰπὼν τὴν κυβερτικὴν παιδιάν: deinde eum adducere Sophoclis versum in Palamede de Cubis & Pessis, & Euphorionis Περὶ Ναυπλιαδάς: in Ilio monstrari Lapidem super quo ἐπίστυον οἱ Ἀχαιοί, ἐν δὲ Ἀργεὶ τ' λεγόμενον Παλαμῆδης Περσόν. Et quòd Plato in Phædro Ægyptiis tribuat πετρίαν & κυβείαν: quòd autem Platonis Commentatores πετρίαν non interpretentur de πετρίᾳ Græcorum, sed de eo quod dicitur Πετρευτόριον, pro quo (ut in ordinariâ πετρίᾳ) habebant πλινθίον, at in quo motiones Solis & Lunæ & ἑλλειπτικά notabantur. Et quòd veteres utebantur tribus Tesseris, non ut nunc δυὸς duabus. Inde esse Proverbium cujus meminit Plato in Lib. de Legibus, τρεῖς ἐξ ἧ τρεῖς κύβοι, à maximo

maximo & minimo numero sic dictum, ubi summum discrimen subeundum erat periculum faciendum.

8. Lib. *de Ludis Græcorum*, per *Meursium*. 8.
9. Libellus *de Ludis*, sc. *Talis, Tessæris, & Calculis*, per *Cælum Calcagninum* Protonotarium Apostolicum.
10. Libellus *de Ludis privatis ac domesticis veterum*, cujus Author *Jul. Cæs. Bulengerus* Societatis Jesu Presbyter. 8.
11. Lib. *Ouranomachia seu Astrologorum Ludus*, in Abaco rotundo cum Calculis, ubi duo Planetarum ordines pro Mundi Imperio decertantes, 4.
12. Lib. *de Aleâ*, seu *de curandâ in pecuniam ludendi cupiditate*, per *Pasch. Justum*; cui loco Commentarii adjectus est sequens *Munsterus*.
13. *Job. Munsterus*, qui varia ex Autoribus congeffit de *Sortibus, Taxillis, Chartis, &c.*
14. Carmen *in laudem Chartarum*, per *Conr. Rittershusium*.
15. Lib. Carmine cui tit. *Lorzius Aleæ Ludus*, per *Car. Leuschnerum*. Dicta tria Poëmata inveniuntur apud *Casp. Dornavium* in suo *Amphitheatro Sapientiæ Joco-seriæ*.
16. *Claudii Buxerii, Rythmomachia seu Pythagoreus Numerorum Ludus*, qui & *Philosophorum Ludus* dicitur. Calculi in hoc Ludo multiplices habent formas, & variis Numerorum Notis insigniuntur. Estque Ludus egregius qui ferè ad modum Scachorum, at in capaciiori Tabulâ, exercetur. Hunc autem Ludum priùs descripserat *Jac. Faber Stapulensis* sub Tit. *Rythmomachiæ seu Pugnæ Numerorum*; ubi, ut suprà, Orbiculis, Trigonis, & Rhombis (quibus variæ Numerorum Notæ inscribuntur) luditur.
17. Tract. *de Ratiociniis in Aleæ Ludo*, per *Christ. Hugenum*.
18. Lib. *de Lusu Aleæ*, per — *Ryssen*, contra *Gatakerum*. Consule *Kippingum*.
19. Lib. *de Lusu Aleæ*, per *Gisb. Voetium*.
20. Lib. *de variis Ludis Anglicè*, per *Fr. Beale*.

21. Inter Raritates *D. Swammerdami* defuncti, memorantur *duo Libri Chinenses de Ludis*, & *Instrumenta ludendi* sacculo inclusa.
22. Liber *de Ludo l'Hombre*, cui opponitur *la Beste*.
23. Liber *de Ludo Picquet*.
24. Lib. Anglicè dictus **the Compleat Gamester**.
25. Alii obiter, ut *Erasmus*, *L. Vives*, *H. Junius*, *Salmasius*, &c. Con-
sule *Delrium* in *Senecam*.
26. *P. Herrada* Augustianorum Præfectus, è Chinâ olim 100 plùs mi-
nùs Libros Chineses secum advexit in Philippinas Insulas, & deinde
in Europam : inter hos erat *Liber de Lusu Talorum*, *Latrunculorum*
[seu Scachorum] *aliisque Ludis gesticulariis*. Hujus meminit Hennin-
gus in Regni Chin. Hist. lib. 2, cap. 9.

ERRATA.

- p. 230. *dele* lin. ult.
 p. 255: l. 14. *lege* suam.
 p. 271. l. 21. *pro* Per. *l.* Par.
 p. 293. l. 24. *pro* participes *l.* particeps.
 p. 299. l. 12. *l.* ἀνελευθέρων.
 p. 303. l. 4. *pro* מצבב *l.* מצבב.
 p. 315. l. 24. *l.* Anglicè.
 p. 327. l. 14. *l.* Alea.
 p. — l. 17. *l.* animanvertens.
 p. 347. l. 2. *l.* abstinendum.
 p. 358. l. 2. *l.* pugnatur.
 p. 362. l. 13. *l.* aptissimè referre censeantur.

E P I S T O L A

D E

M E N S U R I S

E T

P O N D E R I B U S

SERUM SEU SINENSIUM.

UBI ETIAM

DE INGENTI ILLO MURO QUI APUD EOS,
EORUMQUE NOVO ANNO, NECNON DE HERBÆ
CHA COLLECTIONE SUPERSTITIOSA.

OMNIUM NOMINA EXHIBENTUR LINGUA SERICA,
SUBJUNCTIS CHARACTERIBUS PROPRIIS.

AUTORE THOMA HYDE S.T.D.

REPIS TOLA

DE

MENSURIS

ET

PONDERIBUS

SERUM seu SINENSIVM

UT ETIAM

DE INGENITIS ALIO MUNO QUI ABUD
SOLIMONE NOVO ANNO, ARCHON DE HERRE
CHA COLLECTIONE SUPERSTITIONA.

INIM NOMINA EXISTENTIA LINGUA SERICA
SOLIMONE CHALACTERIBUS PROPRIIS

AUTORE THOMA HYDE S.T.D.

EDITOR
LECTORI SUO.

FORMULA Verborum impressa quam hîc sequitur Editor, non est illa quæ ad calcem libri à Cl. Bernardo conscripti de Mensuris & Ponderibus antiquis adjicitur; sed ea, cujus Auctor mentionem facit in Epistolâ quam Lector videbit in Commercio Epistolico, huic volumini inserto, his verbis recitatum, — “Ego autem pauca quædam in iteratâ
“istâ impressione mutavi & emendavi quæ antea nimis festinanter edita.” —

Doctissimus Bernardus de his Schedulis ita refert. —
“Quicquid obiter diximus de mensuris longis Sinensium,
“jam exigat loco Epistola ista viri chari, reverendi ac
“plerisque omnibus Asiæ dialectis exquisitè docti Thomæ
“S. T, D. Archidiaconi Glocestrensis, & publicæ Oxonien-
“sium Bibliothecæ Præfecti.” In ἐπιμετρώ Ed. Bernardi ad
finem libri de Mens. & Pond.

Obseruet

EDITOR LECT. SUO.

Obferuet hic Lector curiosus quòd Sinensis Libra *Kin* dicta, cum ejus partibus in Tabulâ secundâ circa finem hujus Voluminis, inferatur, ficut etiam Figuræ numerales Sinensibus vocabulis appositæ in hâc Epistolâ, ad suos proprios numeros referendæ sint, usque ad figuras 35. & exinde ad numerum postremum, Characteres Sinici suis numeris respondentes in Tabulâ sequente conspiciantur.

建 ^{kien}	馬 ^{ma}	下 ^{hia}	城 ^{ching}	江 ^{kiang}	青 ^{co}	城 ^{chung}	河 ^{ho}	乙 ^{ye}
把 ^{pa}	兒 ^{ul}	你 ^{co}	城 ^{ge}	朝 ^{chiao} ₄₄	捷 ^{ta}	起 ^{ki}	崑 ^{quen} ₃₈	卅 ^{sun}
<i>id est Spithama quarum duæ dant Che seu Cubitum.</i>	罕 ^{hian}	底 ^{ti}	海 ^{hai}	鮮 ^{fian}	子 ^{cu}	止 ^{gu}	崙 ^{len}	大 ^{ta} ₃₄
	新 ^{sin} _{novus}	萬 ^{wan} ₄₇	好 ^{fu}	日 ^{ye} ₄₅	鴨 ^{ya} ₄₂	子 ^{chi}	寧 ^{ning}	尺 ^{che}
	年 ^{nien} _{annus}	里 ^{li}	里 ^{li}	本 ^{pen}	上 ^{lo}	遠 ^{liao}	夏 ^{hia} ₃₉	厶 ^{mu} ₃₅
	新 ^{sin} _{nova}	城 ^{chung}	執 ^{gai}	素 ^{cin} ₄₆	江 ^{kiang}	車 ^{tung}	衛 ^{hoi}	陝 ^{shen} ₃₆
	月 ^{yue} _{luna}	茶 ^{chia} ₄₈	鈔 ^{tie}	華 ^{chu}	安 ^{ngan} ₄₃	止 ^{chi}	案 ^{cho} ₄₀	西 ^{fi}
	福 ^{fo}	散 ^{sa}	其 ^{ki}	長 ^{chang}	葛 ^{cung}	木 ^{mo} ₄₁	多 ^{chong}	黃 ^{huang} ₃₇

MONITIO AUCTORIS

AD LECTOREM.

Retioris pronuntiationis gratiâ, Lector monendus est, in linguâ Sinicâ *ch* (ut *ç* c'i) sonare semper mollitèr, ut solet *ch* in vocibus Anglicis; *g* in initio semper esse molle, in medio *ç* fine semper durum; omnem vocem Sinicam, quamvis plures Vocales habeat, esse monosyllabam; deinde vocum Sinicarum Sonos, qui apud alios more Lusitanico scribuntur, heic scripti Anglicæ plerumque conformatos esse; ne fortè nostrates hæc Nomina legentes, verorum loco monstrosa *ç* incondita quædam proferre viderentur. Quæ enim Lusitanicè scriberentur *Xe*, *Xim*, *çc.* ego scripsi *She*, *Shing*, *† çc.* Quia vero Lusitanorum *Ho* seu *Hu* ferè accedat ad sonum nostri *wh*, id non mutavi, ut quantum possibile esset, hæc nostra cum eis aliorum Scriptorum consonare possent. Ideoque pro eorum *Hoam*, scriptum reliqui *Hoang*, quia non multum abluat ab eo quod quivis Anglus potius scriberet *ç* sonaret *whang*. *Ulugh-Beigh* ex ditione *Samalhan* prope *Sinas* Tatarus, de Epochâ Sinicâ (quam *Chataicam* vocat) Persicè scribens, rectè legit *هوانغ* *Huangh*; quod tamen Latinus ejus Interpres malè sonat *Chunec*, non satis dextrè tractans hoc *ç* plurima alia Nomina, quæ ex Scientiâ Sinicâ facile restitui *ç* emendari possint. Hæc monitio utilis esse possit legentibus Atlantem Sinicum aliosve libros de Sinis agentes. In illis enim omnia scribuntur more Lusitanicæ linguæ, quam quidem addiscere *ç* callere tenentur ex quavis Gente omnes Patres Missionarii, qui ad *Sinas* ablegantur. Insuper addo, ad morem illorum qui de rebus Sinicis agunt, *Leucam* hic accipi pro 4 miliaribus Europæis: *Cubitum* pro justo *Pede*, non autem *Sesquipede*, ut aliter accipi solet; his enim promiscuè utor.

† Cum tam ibidem (in Atlante Martinii) quam apud D. Golium in Notis ad Alpherganium, omnia Nomina Sinica sequantur pronuntiationem Sinicam, omnino monendum duxi, quod litera *X* sonetur ut *Sb*: *Ch* sonat molle ut *Tch*: *M* in fine sonat ut *Ngh*: *G* in initio molle est ut *Gj*; at in fine *G* est durum ut *Gb*: & nos sic scripsimus, ut nostrates possint rectè sonare. *So* sonat ut *Au*, & *An* ferè ut *On*: sed non semper mutavimus, quia sonus tam propè accedit. Litera *H* Lusitanica sonat fortiter ut *Hb* duplici Aspiratione, seu ferè ut *C'b* durum in *خا* *C'ba* aut *ق* *C'betb*. Missionarii suo modo eum sonum exprimunt *C'a*: ideoque in nostrâ Præf. ad *Pondera & Mensuras Chinesium*, emendatum velim *C'i'n* (quia non sonat molle, sed durum) & pro eo ponendum *Tchîn*. Hist. Rel. vet. Pers. c. 18. p. 214. Ed. Costardus.

Cumque

Cumque teneras curiosi & periti Lectoris aures nihil magis radat eique nauseam creet, quam prava Vocum pronuntiatio, optandum esset ut omnes qui libros ex unâ linguâ in aliam transfundunt, eodem nobiscum utentes consilio, satagerent genuinos exoticorum nominum sonos rectè formare & accuratè exprimere; cum certè boni Interpretis sit, non tantum rectum & communem Appellativorum sensum, sed & propriorum nominum verum sonum eâdem operâ traducere & ad Lectorem transmittere: ne fortè corrupta & vitiosa genuinorum loco exhibendo, eum non tam ducere quam seducere videatur. Nam omnia nomina seu rerum vocabula quibus utimur, sunt tot soni: & diversus sonus diversum efficit nomen, & aliarum quarumvis vocum appellativam significationem facit diversam. Si itaque nomen (sive loci, sive personæ, sive cujusvis rei) de quo agitur, sit falsum, tum Quis aut Quid sit de quo tota narratur historia, ignoratur. Exempla de eis quæ ex linguâ Lusitanicâ traducuntur, exhibet tota nostra Epistola. Infinitum esset in medium adducere ejusmodi omnia, quæ in traductionibus ex linguâ Gallicâ occurrunt: unum aut alterum speciminis causâ adjiciam. Ex. gr. id quod in Anglicâ Traductione legitur Erzerom (cum Galli suum e ut a, & o ante m aut n ut æ, sonent) rescribendum esset ارزن الروم Arzerrorum. Sic Chaoux pro چاوش Chaoush. Sed maximè me movet in Anglicis Traductionibus videre scriptum Pachi, & Pacha, & Passa. Qui enim ejusmodi voces ex Gallico in Anglicum transcribit, debuerat rescripsisse باشي Bashti, & باشا Bassha, cum Gallorum ch plane sonet ut Angl. sh. Quod autem scribantur per P loco τ̃ B, ea errandi ansa petita est ex conversatione cum Græcis, ex quorum ore Historicas Relationes avidè captant aliqui Scriptores Europæi. Nam cum Græci sonos τ̃ b & sh tam voce formare quam suis Literis exprimere nesciant, coguntur pronuntiare Passa, &c. Ex horum itaque corrupto fonte alii suas in hisce rebus corruptelas hauriunt.

Et cum Græcum Alphabetum omnes sonos Orientales rectè exprimere non valeat, id partim in causâ est cur apud eorum Historicos in Persicis & Arabicis Virorum & Locorum nominibus erretur: adeo ut si ipsi quorum mentio fit, fortè reviviscerent, suum quisque Nomen ex tali scriptione agnoscere non posset. Vale.

T H O:

T H O M A S H Y D E

E D V A R D O B E R N A R D O S A L U T E M.

EA quæ dudum à me desiderasti de Ponderibus & Mensuris Chinenſium, qualiacunque ſint, jam libenter ad te mitto; ut inde tibi quatenus cum eis aliarum gentium congruant ab iſſe discrepent, conſtare poſſit. Maxima Longitudinis aut Diſtantiarum apud Chinenſes Meſura eſt *gan*, quæ facit 8 *Pu*, ſeu 80 *Li*; quod apud eos eſt ordinarium iter diurnum, quantum Sinenſes ambulando conficiunt. Adeo ut unum 6 *Pu* faciat 10 *Li*, id eſt, 4 milliaria Anglica & paulo plus, vel 1 Leucam Germ. p. m. Quantum autem ſit *Li*, ut reliquæ Meſuræ, jam accuratius definietur.

Nempe unum 7 *Li* (quod commodioris vocabuli defectu *Milliare* Sinicum vocari poſſit) compertum eſt continere 360 *Pu'u'*, ſeu *Paſſus* Sinicos; ſic enim illa vox à D. Martinio ſcribitur. Chinenſis meus (amicus chariſſimus D. Michael Shin Fo-gung, qui proximè elapſâ æſtate 1687 hîc Oxonii fuit) ſimpliciter ſcribebat 17 *Pu*, & dicebat continere tantum 5 *Che* ſeu *Cubitos*: ſed D. Martinius in Atlante & D. Semedo conſentientes ſcribunt *Paſſum* continere 6 *Che* ſeu *Cubitos* Sinicos. Eſt autem ³ *Chang* decuplo longior meſura, continens 10 *Che*. Eſt quoque iſta ferè quadruplo longior meſura dicta ⁹ *Pi*, qua Pannum aut Sericum metiuntur. Chinenſis noſter, ¹⁰ *Pi* ¹¹ *12* 4 *Chang* aut pauciora continere ſcripſit, indefinitam integræ cujuſvis telæ longitudinem hoc nomine notans. Ut autem cum noſtris Meſuris magis accuratè fieri poſſit collatio, tanquam reliquorum Fundamentum ponam Sinicum ² *Che*, id eſt, *Ulnam* ſeu *Cubitum* (qui in 10 minores Partes ſeu Uncias dividitur, ferè æquans Pedem noſtrum Anglicum in Partes ſeu Uncias 12 diviſum; adeo ut Unciæ neceſſario ſint majores Unciis Europæis.

Ejuſ-

Ejusmodi autem Pars, quam Unciam vocamus, illis dicitur ¹⁰ *çun*, seu *çen*, five *çuen*. Nam tot modis pronuntiatur. Et quodvis *çun* rursus subdividitur in 10 ¹¹ *Fuen*, seu partes minores, sc. in decimas decimæ. Et unumquodque *Fuen* seu *Fen* adhuc subdividitur in 10 *Ly* seu ¹² *Li*, id est, partes præcedentibus minores. Hinc continuatâ subtiliore divisione, quodvis hujusmodi *Li* distribuitur rursus in 10 ¹³ *Háo*, seu partes adhuc minutiores. Et quodvis *Háo* subtilius subdivisum continet 10 *Sú* seu partes prioribus minores. Et unumquodque ¹⁴ *Sú* similiter in denas minutiores partes subdivisum, continet 10 *Hoe* ¹⁵ seu partes omnium minimas. Hujusmodi autem minutissimæ divisiones sunt tantum imaginariæ ad Fractiones commodis verbis concipiendas & exprimendas, potius quam ut in aliquo Instrumento ligneo aut æneo notari & designari possint.

Quibusdam apud Sineses mos est, in denominando Pedis seu Cubiti partes, semper præmittere vocem *Che*, ut *Che çun*, *Che fuen*, &c. idque ut hoc modo significetur *çun* aut *fuen* esse subdivisiones *τὴν Che*, non autem alterius cujusvis mensuræ; cum aliæ pariter in *çun* & *fuen*, seu Denas & Subdenas Partes dividantur. Et sic denominando Partes majoris aut minoris Cubiti, dicitur *Ta che çun*, aut *Siao che çun*, &c. de quibus infra dicetur. In Mercatoris mei Vocabulario Sinico MS. in vernaculâ dialecto Provinciæ *Fokien*, legitur *Chick soon*, & *Chit soon*, aut *Chid soon*, i. e. unum *soon*; & *Chid boon*, i. e. unum *boon*; pro quo in dialecto Mandarinicâ (quâ Aulici & Docti utuntur) diceretur *Ye* ¹⁰ *çun* & *Ye hoe*, &c. D. Semedo vocat *Huzun*, *Hufuen*, *Hucham*, &c.

Ut autem prædictum *Che* conferatur cum Pede Anglico Turris Londonensis pedem Romanum $\frac{1}{4}$ unciae superante & excedente, notandum est D. Martinii *Che* seu *Cubitum* Sinicum ænea Regula in Atlante Sinico impressum, nostro Anglicano Pede breviorē esse fere $\frac{1}{8}$ Unciæ, charta jam exiccata; quæ dum inter imprimendum madens & expansior, fortè differentiam $\frac{1}{16}$ superantem vix dederit; ut hac ratione mensuræ ibi apparenti aliquid addendum sit. Sed ut Practicorum potius quam Theoricorum dictis & regulis in hujusmodi rebus plerumque credendum duxerim,

duxerim, sic mihi jam videtur fidem tutius adhiberi posse Mercatoribus, quorum interest scire Mensuras per quas quotidie emunt & vendunt, potius quam Doctis & Studiosis, quibus ejusmodi occasiones rarius contingunt. Inde est quod misso D. Martinii Cubito seu Pede, tutius fidendum duxi dicto Libro MS. Amici mei Viri Amplissimi D. Joh. Dacres ad Sinas Mercatoris, qui disertis verbis ponit Sinicum Pedem esse duplicem, minorem & majorem: minorem, qui Aurifabrorum, esse Pede Anglicano breviorē $\frac{3}{4}$ Unciæ: majorem Pedem, qui Lignifabrorum, esse pede Anglicano breviorē tantum $\frac{1}{4}$ Unciæ. Et hic Pes seu Cubitus † longior, is est qui videtur esse Geodæticus, quem itaque tanquam authenticum in Mensuris designandis secuturi sumus. Nihilominus tamen, dum in sequentibus Milliaris spatium definimus, juxta omnes dictas Cubiti differentias cum nostrâ mensurâ instituetur collatio.

Chinensis meus triplicem mihi designavit Cubitum, quorum primus est ² *Ta che*, id est, *Magna mensura*. Secundus, qui præcedente minor, est ⁴ *Quon che*, id est, *Mandarinorum mensura*, per quam Aulici Sericum & ejusmodi merces, quæ ad Aulam Regiam advehuntur, emunt. Tertius est ³ *Siáo che*, id est, *Parva mensura*; de quâ, ut & de primâ, superius diximus.

Obiter quoque moneo, me in dicto vocabulario reperisse Anglicè *an* *Ell*, Sinicè dictum *Baa*; sc. *Chid Baa* seu *Baa chid*, i. e. *unum Baa*. Ego autem nec Vocem nec Mensuram Sinicam esse puto; sed potius Arabicum *بَاع* *Baa*, quo *Orgyia* (vulgo *Brassa*) notatur, ab exoticis Mercatoribus introductum; & apud Sinenses paulo aliter quam apud Arabes usurpatum; cum certè Anglicum *Ell* fit multo brevior quam *Orygia*, quæ genuinâ Sinicâ voce vocatur ⁵ *To*.

Instrumentum ligneum Geodæticum seu Agrimenforium apud Chineses formâ diducti Circini, vocatur ¹⁷ *Pu*, id est, *Passus* Sinicus Geometricus, continens (ut D. Martinius & D. Semedo asserunt) 6 *Che* seu *Cubitus* Sinicos, ut supra dictum. Chinensis autem meus quinque Pedes seu Cubitos continere scripsit. Sed ad Collationem cum mensuris Anglicis properandum est.

† Vide Postscriptum.

Cum itaque secundum D. Gunterum & accuratiores harum rerum scrutatores, *Milliare* Anglicum per Statuta Regni contineat 1056 *Passus* Geometricos 5 Pedum, vel 8 Stadia; tum hujus nostri Milliaris singula Stadia habebunt 660 Pedes Anglicos. Et, si Cubitus Sinicus esset planè æqualis Pedi Anglico, tum secundum hunc censum, *Li* seu *Milliare* Sinicum habens 360 *Passus* Sinicos 6 Pedum Sinicorum, containeret *Tristadium* Anglicum cum 180 Pedibus Anglicis. Et hæc fit prima Collatio. Sed cum certum sit eorum Cubitum esse nostro Pede brevior, oportet aliter numeremus, demendo, ut supra, à singulis Cubitis Sinicis $\frac{1}{16}$ *Unciæ* Anglicanæ; quâ ratione Sinicum *Li* containeret *Tristadium* Angl. cum tantum 168 Pedibus Angl. & 9 *Unciis*. Et hæc fit secunda Collatio. Posito autem, ut supra, quod Cubitus Sinicus sit Pede Angl. brevior $\frac{1}{8}$ *Unciæ*, tum Sinicum *Li* faciet *Tristadium* Anglicum cum tantum $157\frac{1}{2}$ Pedibus Anglicis. Et hæc fit tertia Collatio.

Supradicta autem Authoritate satis liquet, Cubitum Sinicum revera esse $\frac{1}{4}$ *Unciæ* brevior Pede Anglicano, quâ in re convenit cum Pede Romano: & secundum hunc censum (quem verior esse judico) Sinicum *Li* continebit *Tristadium* Anglicanum cum tantum 135 Pedibus Anglicis. Et hæc fit quarta Collatio, secundum istum Cubitum Sinicum majorem, qui in Geodæsiâ adsciscitur, in quâ nulla Cubiti minoris ratio habenda est; ideoque nec heic Collatione ejus ad *Milliare* Sinicum metiendum aut cum nostro conferendum opus est.

Si autem secundum Chinensis mei *Passum* 5 Pedum seu Cubitorum, numeraveris *Passus* 360 (nempe dempto ex singulis *Passibus* uno Cubito Sinico, in toto 360 Cubitus, qui faciunt Pedes Angl. $352\frac{1}{2}$ cum 6 *Unciis*) tum secundum hunc censum, Sinicum *Li* erit tantum *Bistadium* Angl. cum Pedibus Angl. 442 $\frac{1}{2}$. Et ex hac ultimâ Collatione, Sinicum *Li* esset multo brevius quam designavit D. Mart. cum, ut supra, ponat dictum *Li* continere 360 *Passus* Sinicos 6 Cubitorum, qui faciunt Cubitos Sinicos 2160, Pedes Anglicos 2115. Dictus autem Vir Doctus hallucinari videtur, dum uni Gradui *Æquatoris* assignat *Milliaria* Sinica 250. Hæc vero tam enormis computatio oritur ex malè fundatâ Hypothesi,

pothesi, quod sc. *Li* fit tantum 2 Stadia; quâ quidem ratione, Sinica *Li* 250 facerent Milliaria Europæa $62\frac{1}{2}$, quæ summa ad unum Gradum prope accedit: & hinc ponit 15 Leucas Germanicas (quæ continent 60 Milliaria) uni Æquatoris Gradui respondere. Sed cum is in eodem Atlante posuerit *Li* continere 360 Passus 6 Cubitorum seu Pedum singulos, inde peti possit contra ipsum demonstratio, quod Sinica *Li* 250 (sec. nostram superiorem Collationem quartam) reverà continent Passus Sinicos 90000, aut Cubitos Sinicos 540000; Pedes vero Anglicanos 528750, qui faciunt Milliaria Angl. 100, cum uno Stadio & 90 Pedibus Anglicis, quod nimium est; cum Europæi nunquam solebant uni Gradui tribuere ultra 60 Milliaria, quæ si Anglicana esse putes, faciunt tantum Milliaria Sinica $149\frac{3}{4}$ cum 90 Pedibus Sinicis. Moderni autem in hac parte accuratiores, uni Gradui cœlesti dant in terrâ 69 Milliaria p. m. quæ si Anglica esse velis, faciunt Milliaria Sinica $172\frac{1}{4}$ cum Pedibus Sinicis $22\frac{1}{2}$.

D. Semedo paulo aliter procedens, abbreviat Sinicum *Li*, demendo 60 Passus Sinicos, seu Pedes Sinicos 360, qui faciunt Pedes Anglicos $352\frac{1}{2}$, i. e. Semistadium Anglicum cum $22\frac{1}{2}$ Pedibus Anglicis. Et hac ratione constituit Sinicum *Li* habere tantum Sinicos Passus 300, seu Pedes Sinicos 1800; qui faciunt Anglicos Pedes $1762\frac{1}{2}$, seu Anglica Stadia 2 cum Pedibus $442\frac{1}{2}$, i. e. Semistadium plus Pedibus $12\frac{1}{2}$; adeoque 15 ejusmodi *Li* facere 4 Milliaria seu Leucam (cui tamen D. Mart. in Hist. Sinicâ tribuit 16 *Li*, i. e. 16 sua Bistadia.) Et septendecies ejusmodi 15 *Li*, faciunt numerum τὼν *Li* 255; unde fermè emergerent ejus 17 Leucæ, seu 68 Milliaria Europæa. Sed cum ejus *Li* abbreviatum contineat tantum Stadia duo cum pedibus $442\frac{1}{2}$, hæc summa quindecies multiplicata, reverà dat Anglica Milliaria 4 cum Stadiis 5 & Pedibus $517\frac{1}{2}$. Et ista summa septendecies multiplicata (sc. Milliaria Sinica 255) facit Anglica Milliaria 84 cum Stadiis 7 & pedibus $297\frac{1}{2}$. Ejusque 100 *Li*, suo modo abbreviata pro itinere diurno, continent tantum Milliaria Anglica 33 cum Stadiis 3 & Pedibus 30. Sed si, cum D. Martino, ponatur *Li* continere 360 Passus 6 Cubitorum, tum dictæ summæ

adhuc multo magis excedent: nam si Sinica *Li* $2\frac{1}{2}$ faciant unum Milliare Angl. cum Pedibus $7\frac{1}{2}$, tum 10 Sinica *Li* facient 4 Milliaria Anglica cum Pedibus 30, quæ ferè respondent Leucæ Germanicæ: & 15 ejusmodi *Li* facerent Anglica Milliaria 6 cum Pedibus 45: & hæc summa multiplicata septendecies produceret Anglica Milliaria 102 cum Stadio uno & Pedibus 105. Iter vero diurnum sec. D. Martinii 80 *Li*, haberet Milliaria Anglica tantum 32 cum Pedibus 240. Ipsa D. Semed. verba audi, ubi viarum Mensuras exponit, statuens unum *Li* continere 300 *Passus*; & 100 *Li* facere Stadium seu Cursum, sc. iter unius diei: & quod versus Boream aut Austrum 255 *Li* faciant unum Gradum, dando 15 *Li* unicuique Leucæ, & 17 Leucas uni Gradui. Alibi ait, 30 *Li* faciunt 6 Milliaria.

Istis autem Viris alias sanè Magnis venia in hac parte indulgeri possit, dum aliis majoris momenti rebus vacaverint; satisque duxerint innuisse quales essent Mensuræ Sinicæ, potius quam accuratè eas definivisse; nec fortè habuerint secum Computistam, qui Operationes Arithmeticas præstare & omnibus numeris absolutas exhibere potuisset.

Habent adhuc Chineses ad Agrimensoriam magis propriè pertinentes mensuras Geodæticas; ad quas melius explorandas, pro fundamento primo explicabitur quantum terræ spatium fit ¹⁶ *Meu*, quod Sinicè definitur esse ¹⁷ *Chang she lo pu*, id est Longum 16 *Passus*, & ¹⁸ *Quo she u pu*, id est, Latum 15 *Passus* Sinicos, qui dant quadratos Cubitos Sinicos 8640, quadratos Pedes Angl. 8460, qui faciunt Jugeri Anglici $\frac{1}{3}$ cum 1260 Pedibus: nam totum Jugerum Angl. constat Quadratis Pedibus 43560. Hujus Mensuræ *Meu* subdivisiones eisdem gaudent nominibus Sinicis cum illis Cubiti, & eisdem characteribus exprimuntur; quæ itaque rursus sculpere opus non erit. Namque *Meu* continet 10 *Fuen*: & hoc continet 10 *Li*: & istud continet 10 *Háo*: & hoc continet 10 *Su*: & istud continet 10 *Hoe*, quæ est divisio seu Mensura omnium minima. Deinde habent aliam terræ Mensuram centuplo majorem, dictam ¹⁹ *King*, quorum unum continet 100 *Meu*, seu Jugera Anglica $19\frac{1}{4}$ cum Quadratis Pedibus Angl. 7470. Hæ, ut vides, Mensuræ faciunt Quadrangula oblonga:

oblonga: in quales olim Quadraturas totam Chinam diviserunt, ut hâc ratione Tributa & Vectigalia faciliori negotio colligere possent. Hactenus de Mensuris Superficierum, seu Longitudinis & Distantiarum. Jam proximè ventum est ad Mensuras Contentorum seu Capacitatis.

In hisce Mensuris explicandis, Chinenfium more incipiam à minoribus per Grana Tritici, Oryzæ, &c. Et quidem minima Mensura Sinicè dicta ²⁰ *So*, continet 3 Grana. Tum ²¹ *Quei*, continet circiter 10 Grana. Dein decuplo major Mensura ²² *çø* seu Pugillus (ut vocat Chinenfis meus) continet circiter 100 Grana. Postea ²³ *Chao* continet circiter 1000 Grana. Deinde ²⁴ *Cho* continet circiter 10000 Grana. Postea ²⁵ *Ho* suâ capacitate continet circiter 100,000 Grana. Deinde ²⁶ *Shing*, est Oryzæ una Libra & amplius, seu mensura diurna unius Mercenarii. Tunc succedit ²⁷ *Teu* continens 10 *Shing*. Dein ²⁸ *Ho* continet 5 *Teu*. Tunc sequitur ²⁹ *Fu*, continens 6 *Teu* & 4 *Shing*. Postea est ³⁰ *She*, continens 10 *Teu*, vel 100 Libras, sc. onus unius Bajuli. Deinde ³¹ *Yu* continet 16 *Teu*. Tum istam sequitur ³² *Chung* continens 3 *She* & 4 *Teu*. Postremo agmen claudit ³³ *Ping* continens 8 *She*.

Sciendum est, Chinenfium Libram ordinariam dictam *Kin*, continere 16 uncias Sinicas, vel de Troy. Adeo ut Libra Sinica faciat Libram de Troy $1\frac{1}{3}$. Constat enim *Pataconem* Hispanicum ad stateram seu Libram Sinicam ponderatum, continere 7 Scrupulos & 3 Minuta seu Grana, ut sit præcisè Uncia Sinica. Libra inquam Sinica dicta *Kin*, pondere continet 16 *Leam*, quod continet 10 *C'ien*: & hoc continet 10 *Fuen*, quod continet 10 *Li*: & hoc continet 10 *Hao*, quod continet 10 *Su*: & hoc continet 10 *Hoe*, quod continet 10 *Vi*: & hoc continet 10 *Sien*, quod continet 10 *Sha* seu Arenas: & *Sha* continet 10 *Chin* seu Pulvisculos. Sed præter ordinariam Libram 16 unciarum, habent varias Libras majores ad res grossiores ponderandas: habent enim Libram 18 unciarum, & aliam 20 unciarum, & adhuc aliam 24 unciarum. Hactenus Chinenfis meus.

Ea quæ ex aliis Authoribus exhibeo, eorum verbis tradam. D. Se-
medo p. 68, mensuras capacitatis sic exponit; *Magna Mensura Grano-*
rum,

rum, ut *Oryzæ*, *Leguminum*, &c. *Lusitanicè* dicta *Pico*, *Sinicè* *Tan*, componitur ex minoribus, quarum minima est quantum contineri possit in una *Palmâ* seu *Concavo manus*. Horum 10 faciunt unum *Xim* [pron. *Shing*] quantum sc. *Oryzæ* homo ordinariè edit uno die: & 10 *Xim* faciunt unum *Teu*: & 10 *Teu* faciunt unum *Tan*, quod pondere continet 100 *Cattes*, quæ faciunt 125 *Libras Lusitanicas* 16 *unciarum singulas*. Deinde ad *Pondera* procedit, incipiendo à *Hao*, quæ est decima pars *Lusitanicæ* unius *Caxæ*; nam 10 *Hao* faciunt unam *Caxam*: & unum *Li* correspondet uni dimidio *Julio*: 10 *Li* faciunt unum *Condrium*: & 10 *Condri* faciunt unum *Mas*: 10 *Mas* unum *Tael*: 16 *Tael* unum *Catte*, qualis est eorum *Libra*; quæ tamen major quam nostra, inquit *D. Semedo*: nam eorum 16 *Tael* faciunt è *Libris nostris* 20. Et 100 *Cattes* faciunt unum *Pico*, illis dictum *Tan*. In rebus autem ponderandis utuntur *Staterâ Romanâ*, longâ trabe metallicâ constante, quâ etiam grossiori formâ utuntur *Laniones Angli*.

Ex *Legatione Batavicâ*, p. 165, *Pondus Catte* valet 5 *Quadrantes*. *Teila Sinica* valet 10 *Maas*: singula *Maas* *Drachmam* unam & semis. *Condrius* est decima pars unius *Maas*. Unum *Picol* seu *Peecull* est pondus 125 *Librarum lignorum ad struendum focum*, vel *aliarum rerum*. *Ligna* enim pondere emuntur & venduntur.

Ex *Purchasii* primâ parte pag. 390, *Saccus* continet *Cattes* 49½ *Sinicas*. *Catte* facit *Reales* 21½ *Anglicas*. *Saccus* vocatur *Timbang*. *Timbang* 2 faciunt unum *Peecull*. *Peeculia* 3 faciunt unum parvum *Bahar*. *Peeculia* 4½ faciunt unum magnum *Bahar*, quod est *Cattes* 445½. *Japonensium* *Coulack* continet *Cattes* 7¼. *Coulacki* 7 faciunt unum *Timbang mensuræ aquariæ*. Ad ponderandum res pretiosissimas, *Taile* æquat *Reales* 2¼, aut *uncias duas Anglicanas*. *Taile Malayca* seu *Malaccana* æquivalet *Reali* 1½, aut *unciæ Anglicanæ* 1½. *Taile Sinica* æquiponderat *Reali* 1½, aut *unciæ Anglicanæ* 1½. Sic ille, aut *Mercator* à quo didicerit.

In supradicto *Vocabulario Sinico* hæc *Vernaculè* sic leguntur: unum *Condreen* est *Chid boon*: unum *Mafs* est *Chid thee*: unum *Tayle* est *Chid neo*, unum *Peecull* est *chid Taa*. Unum *Catte* est *chid kin*.

Cum

Cum vero jam inter mensuras versemur, priusquam manum de Tabulâ tollam, haud abs re erit pauca de egregio Chinenſium Muro delibare, tam propter rei celebritatem, quam quod menſurandi haud contemnendum exemplar nobis exhibeat. Magnus eſt ſtupendus ille Chinenſium Murus (quem D. Verbieſt oculatus teſtis inter 7 Orbis miracula numerari poſſe non dubitat) contra Tatarorum incurſiones extructus, Chinam Borealem à Tatariâ dirimit circa Latitudinis gradum 42. Hic Murus in Occidente incipit in Provinciâ ³⁶ *Xenſi* [pron. *Sbenſi*] circa Latitudinis gradum 38; haud procul à litore ³⁷ *Hoang Ho*, id eſt, *flavi Fluvii* (vulgò *crocei Fluvii*) qui circa Lat. 31, oritur ex Lacubus, qui in meridionali parte laciniae montis ³⁸ *Quen len*: & inde Occidentem Chinæ alluens, & Muri extremitatem præterfluens, Tatariam ingreditur vergendo ad Borrapelioten: & inde repentè in Auſtrum rediens, ſub arcum Muri circa Longit. gradum 138 (ad occaſum alluens intra Murum τὴν Ning ³⁹ *bia hoi*, id eſt, *Pacis* & *Hia fortalitium*, ſeu *civitatem munitam*, pro tuendâ Familiâ *Hia*) revertitur in Chinam, quam tranſverſim ſecat Auſtrorientaliter donec in mare Orientale exoneretur circa Lat. 34. Ad Occidentalem huius muri extremitatem (in Regni Chinenſis Mappâ quam ab Ampliſſimo Viro D. Georgio White Mercatore Anglo accepi) Sinicis characteribus notatum legitur, ⁴⁰ *Cho chang ching ki çu, chi Liao-tung chi*, id eſt, *Fabricatio longi Muri incipit hic, apud Liao-tung deſinit*. Hinc in Orientem tendens Murus, totam Borealem Chinæ partem à ⁴¹ *Mo co Ta çu* ſeu *Mogolo* ſeu *Mogolo-Tataris* dirimit donec tandem dictam Provinciam *Liao-tung* prætergreſſus, immediatè ingreditur maris Sinum dictum ⁴² *Ya lo kiang*, ſeu & *Ya lo Lacum*; ſc. illum Sinum in quem ex Tatariâ infunditur Fluvius *Ya lo*, qui à Septentrione deſcendit ex illis partibus ubi eſt Mogolo-Tataricè dictus چغان ناو *Changân-näur* †, id eſt, *Albus Lacus*; idem ſc. qui in Globis & Chartis ferè ad eundem ſonum Italico more ſcribitur *Cianganor*; Sinicè dictus ⁴³ *Ngan çung kiang*, id

† Quod demum reſcivi, hæ nominationes factæ ſunt in linguâ Mogolo-Tataricâ Sogdia, quamvis loca ſic nominata ſpectent ad alios Mogolo-Tataros ſupra Chinam habitantes, quorum lingua diverſa eſt. Cur autem ſic factum eſt, non conſtat.

est, *Pacificus bonus Lacus*. Fluvius inquam *Yalo* ex supradictis partibus labens, tandem exoneratur in dictum maris Sinum, qui Boreales Sinas ad ortum dirimit à ⁴⁴ *Chiao fian* (Martinio *Chao sien*) Peninsula in Globis *Corea* dicta (Mogolicè † كرى *Cori*, id est, *Petræa* seu *Saxosa*, si vim vocis spectes) quæ Sinas interjacet & ⁴⁵ *Ge-pen*, id est, *Solis originem*, Insulam nempe totius Orbis ultimam, vulgo *Japan*. Ibique juxta Muri extremitatem Orientalem in dictâ Mappâ Sinicè scriptum notatur, ⁴⁶ *C'in obu chang ching ge hai su li çai tie ki bia ço ti*, id est *Chin* [familia Imperatoria] fabricavit longum Murum intra mare circiter-decem *Li*; posuit ferrum istud infra, faciendo fundamentum. Sic ad ordinem & fitum vocum reddo: sensus est *infra istum*. Nempe istum murum fabricari curavit Imperator *Ching*, al. dictus *Xi* [pron. *Sbi*] Author Familiæ *C'in*, unde totum Regnum tunc denominatum est *China*. Murus inchoatus est annis ante Christum 215, & multorum manibus quinquennio absolutus: nam ex singulis denis hominibus tres ad istud opus adegerunt. Orientalis Muri extremitas in ipsum mare protenditur, & aquas subiens per medias undas ducitur per 10 *Li*, seu 4 milliaria Anglica cum plusculo; ad cujus Fundamentum jaciendum grandioribus crudi ferri massis onustas naves ad fundum submerferunt, una cum sabulo & ingentibus Saxis, donec eum cum aquæ superficie æquassent, adeo ut quadratis lapidibus Murum superstruere liceret.

Ejus Altitudo, dicente D. Martinio, est 30 *Che*. Sed cum ipse fateatur se Murum non vidisse, supponendum est ejus Informatorem intellexisse Cubitum Geodæticum Pede Angl. majorem. Latitudine habet 12, & alicubi 15 *Che* seu Cubitos Sinicos. Passim vero ad commodas distantias, defensionis causâ, supra Murum exsurgunt quadratæ Turres munitissimæ, unde ad longinquum hostes telis petere norunt. Et ita firmiter omnes Saxorum commissuræ compaginatæ sunt, ut nullibi per totum Murum clavum ferreum, ut inter juncturas penetret, adigere liceat: id quod Structoribus & Fabris murariis sub capitali pœnâ injunctum est. Cumque anxie ab omnibus de ejus longitudine disquiratur, in hoc loco de eâ re pauca addere, fortassis operæ pretium æstimabitur. Præmittam
vero,

vero, justam ejus longitudinem accuratè definiri non posse, utpote quæ hodiè ignoretur, nemini nisi Deo nota. Chinenfibus vocatur ⁴⁷ *Van-li-ching*, id est, *myriadis milliarium Murus*, viz. intelliguntur tot *Li* seu milliaria Sinica, quæ facerent milliaria Anglica 4004 cum Pedibus Angl. 421½. Sed (dicente Martinio) nomen *Van-li-ching* non veram, sed prodigiosam ejusdem longitudinem notat. Nec quidem D. Martinius (qui multos annos ibi vixit) prætendit se peremptoriè justam ejusdem longitudinem determinare posse. In ejus Mappâ impressâ dictus Murus ducitur per 19 Gradus, sc. ab 133 ad 153 utrinque exclusivè: & in Descriptione dicit, *Murum non excedere 300 Leucas Germanicas, quorum 15 Gradum conficiunt: & totam longitudinem non excedere Gradus 20; licet id quod deesse ob Parallelorum coarctationem videtur, abundè suâ inflexione & curvitate compenset. Nam cum 250 Li unum Æquatoris Gradum constituent, extenderetur ad Gradus 40, quod est plus quam tota hæc extrema Asia in longitudinem excurrit. Et Orientalis ejus extremitas subit aquas per aliquot Li, &c.*

Li 250 accuratius computata, non tantum æquant, sed 30 aut 40 milliariibus Anglicis Gradum superant. Ideoque omnino rectè supponit jactatam Muri longitudinem esse fabulosam. Si autem Murus extendatur per tantum 300 Leucas Germanicas, 300 ejusmodi Leucæ faciunt milliaria Angl. 1200, p. m. Supponendo igitur milliaria Anglica, quorum mensuram bene novimus, sequente modo instituemus Collationem, ut inveniamus quot *Li* seu milliaria dicto numero respondeant. Si sc. uni Gradui numeramus talia 60 milliaria, tum huic summæ respondent Sinica *Li* 149¾ cum 90 Cubitis Sinicis. Et dato quod Murus per 20 Gradus extendatur, exurget dicta summa vigesies; nempe 20 Gradibus 60 milliarium Anglicorum (id est 1200 milliariibus Anglicis) respondent Sinica *Li* 2996 cum Cubitis Sinicis 360. Et hæc est Muri longitudo quam D. Martinius designare voluit. Si autem secundum modernos, uni Gradui numeremus Anglica milliaria 69, res paulo aliter se habebit: nempe uni ejusmodi Gradui 69 milliarium Anglicorum respondebunt Sinica *Li* 172¹ cum Cubitis Sinicis 22½. Et secundum hunc

cenſum, 20 ejusmodi Gradibus erunt milliaria Anglica 1380, quibus reſpondent Sinica *Li* 3445 cum Cubitis Sinicis 450. Sed ex ſupradictis conſtat, D. Martinium Muri longitudinem dediffe ſecundum lineam rectam per viam cœlorum, minimè computatis curvaturis, quæ adeo magnæ ſunt, ut αὐτόπῃς quidam Obſervator Gallus aſſerat, dictum Murum aliquibus locis apparere tanquam tres Muros, tantas eſſe ejus circuitiones & flexuras per ambitus montium. Philoſophiæ *Cung Fu-cû* (vulgo Confucii) Editores Doctiſſimi, ad calcem Libri notarunt *Muri longitudinem complecti 400 Leucas Luſitanicas. Si vero Muri flexus & montium circuitus conſiderentur, exurget ad Leucas fere 500.* D. Semedo dicit 900 milliaria, re non ſatis perpenſâ.

Celeberrimus iſte Murus is eſt qui in Arabicis libris toties celebratur ſub Nomine *سدر ياجوج وماجوج* *Sud r̃ Yagog & Magog*, id eſt, *Agger r̃ Gog & Magog*. De eo autem (ut & de aliis rebus longinquis) fabuloſa narrant, ejusque extruccionem (ut & pleraque magnalia) tribuunt Alexandro Bicorni.

Reſtat ut curioſitatis gratiâ (quia nemo hæc ſcripto prodidit) pro Colophone addam, ex ſupra laudato MS. Libro D. Dacres ad Sinas Mercatoris, primum & *Sin nien* ſeu *Novi anni* diem ſemper eſſe in *Sin yue* ſeu *Novilunio* quod eſt (ſive ante ſive poſt) Quintæ diei Februarii proximius. Ex gr. Annus 1673 inchoatus eſt Septimo die Februarii. Sic ille. Is quidem heic in Europâ erat dies Sextus. Anno autem utuntur Lunari.

Qui plura vult de formâ Sinici Anni, qui Aſtronomis dicitur *سنة* *Annus Chataiæ & Oighur*, adeat D. Gravii *Epochas celebriores*, & D. Golii *Additamentum de Chataiâ*, quod Atlanti ſubjungitur.

Cumque jam notum ſit Anni initium, dein quâ anni tempeſtate celebratiſſimæ Herbæ *Cha* Folia legantur, melius innotefcet. Ex dicto enim MS. didicimus, in collectione Foliorum *Cha*, Sinenſes adeo eſſe ſuperſtitioſos, ut duos tantum in toto anno Dies ejus collectioni aptos fauſtosque judicent: nempe tertii Menſis tertius Dies, eſt tempus primum & præcipuum:

puum: dein quinti Mensis quintus Dies. Hæcque Foliorum collectio inchoanda est Meridiano tempore præcisè horâ duodecimâ; quâ quidem horâ dictis Diebus multa millia & myriades hominum ad istorum Foliorum collectionem turmatim prodire solent.

Hæcce Herba (feu Frutex five Virgultum) cujus Folia potu tam desiderabilia habentur, Japonicè vocatur *Yen*. Sinicum vero *Cha*, seu quod idem est, *Chia*, apud Mercatores Arabes *Ch* molle sonare nescientes, dicitur *Tha* feu *The*, five *Te*. Id quod docere volui, ne unde receptum apud nos tam celebris Plantæ Nomen venerit, ignoretur. Herbæ *Cha* Icon & Historia videri † possunt in D. Kircheri *Chinâ illustratâ*, & in *Atlante Sinico*. Vale.

† Vide etiam amœnitates Exot. Kempferi.

POSTSCRIPTUM.

POSTQUAM hanc Epistolam majori ex parte Typis mandaveram, & videbar mihi eam planè scribendo absolvisse, Chartas & Mappas Sinicas revolvendo, postliminio deprehendi alium adhuc esse Cubitum seu Pedem superioribus majorem, qui merito pro *Ta che*, seu *Magnâ mensurâ* haberi, & in Agrimenforiâ pro Pede Geodætico adhiberi debuit. Nuper quidem Cubitum Sinicum ¹ Unciæ nostro Pede brevior, in Geodæsiâ venissè existimaveram, ut superius scripsi: sed dictam nostram in hac parte sententiam jam revocandam censeo, statuens Cubitum seu Pedem apud Sinenses esse quadruplicem. Primo, Aurifabrorum, qui (quippe in rebus pretiosioribus adhiberi solitus) est omnium brevissimus, sc. Unciæ $\frac{3}{4}$ brevior Pede Anglico. Secundo, Lignifabrorum (quo etiam in Sinensium Emporiis maritimis utuntur Mercatores) qui est Unciæ $\frac{1}{2}$ brevior Pede Anglico. Tertio, Pes seu Cubitus D. Martinii in Atlante (qui est *Quon Che* seu *Mandarinorum mensura*) duobus præcedentibus longior, ferè æquans Pedem Anglicum. Istud enim genus hominum qui apud Sinas rerum potiuntur, melius sibi prospicere fatigentes, Cubitum longiusculum in suum usum assumendum curant; cum illorum sit habere præemptionem omnium mercium exoticarum, quæ per Caravanas in mediterraneas partes advehuntur, & primo adventu ad Aulam Regiam deferri solent & debent, ut isti Aulici omnia quæ volunt præemere possint. Cumque Mandarini (quibuscum D. Martinus in Aulâ potissimum conversatus est) supradictum Cubitum tanquam authenticum ei darent, is eorum authoritate fretus, ulterius de tali mensurâ inquirere supersedit. Nos autem rem paulo altius scrutando, jam tandem in Sinensium Chartâ Geographicâ invenimus, præter dictos Cubitos, superessè adhuc alium Cubitum, qui etiam ex Chinenfis mei authoritate repetitâ assertione, solus Cubitus Geodæticus habendus est: quem itaque ad milliaria jam denuo metienda, cum nostro Pede collatum ibo.

Iste

Iste igitur magnus Cubitus dividitur itidem in 10 *çun* sed majores : & in hisce *çun* Subdivisio decimalis (ut in reliquis) observatur. Adeo ut iste quartus Cubitus omnium maximus, æquet Auglicum Pedem $1\frac{1}{4}$, id est, 15 Uncias Anglicas. Et Chinensis noster fidenter & constanter affirmat, hujusmodi Cubitos 5 (non vero 6) facere Passum Sinicum Geometricum ; & tales Passus 360 facere unum *Li* Sinicum. Secundum hunc itaque Cubitum procedendo, varias mensuræ Sinicæ collationes cum Anglicis instituam, & in hâc & sequenti pagellâ tanquam in Tabulâ sub-jiciam, ut statim cuivis conferenti, quantum à superioribus discrepent, facile comparere possit.

Cubitus Sinicus Geodæticus facit Anglicum Pedem $1\frac{1}{4}$ seu Uncias 15.

Cubiti 5 dant Passum Sinicum, seu Anglicos Pedes 6 cum Unciis 3.

Passus 360 dant *Li* Sinicum, seu Cubitos Sinicos 1800, id est, Anglicos Pedes 2250, nempe, Tristadium Anglicum cum Pedibus Anglicis 270, seu 16 Perticas cum 6 Pedibus.

Pu dat 10 *Li*, seu Anglicos Pedes 22500, id est, milliaria Anglica 4 cum Stadiis 2, & Pedibus 60.

Octo *Pu* seu 80 *Li* pro itinere diurno, faciunt Anglica milliaria 34 cum Pedibus 480.

Decem *Pu* seu 100 *Li* pro itinere diurno, faciunt Anglica milliaria $42\frac{1}{4}$ cum Pedibus 600.

Li 15, dant Angl. mill. 6 cum Stadiis 3, & Pedibus 90.

Li 16, dant Angl. mill. 6 cum Stadiis 6, & Pedibus 360.

Septendecies 15 *Li* dant Angl. mill. 108 cum Stadiis 5, & Pedibus 210.

Li 250, dant Angl. mill. 105 cum Stadiis 6, & Pedibus 186.

Li 255, dant Angl. mill. 107 cum Stadiis 7, & Pedibus 216.

Li 1000, dant Angl. mill. 430 cum Stadio 1, & Pedibus 60.

Li 10000, dant Angl. mill. 4301 cum Stadiis 2, & Pedibus 600 : quæ est magni Muri Longit. prædicata, sed non vera.

Anglicum milliare unum habens Angl. Pedes 5280, æquat Sinicos Cubitos 3960, seu Passus Sin. 792, id est, *Li* Sinica 2 cum Passibus Sinicis 72, seu Cubitis Sinicis 360.

Anglica milliaria 9, æquant Sinica *Li* 19, cum Passibus Sinicis 288, seu Cubitis Sin. 1440.

Angl. mill. 10, æquant Sinica *Li* 22.

Angl. milliaria 60, æquant Sinica *Li* 132.

Angl. mill. 69, æquant Sin. *Li* 151 cum Passibus Sinicis 288.

Angl. mill. 100 dant Sinica *Li* 220. Angl. mill. 1200 dant Sinica *Li* 2640.

In dimetiendo terræ Jugera, res sic se habet : viz.

Sinicum *Meu* continet Longit. 16 Passus Sinicos, Latit. 15 Passus Sinicos.

Sinici Passus 16 longitudine æquant Angl. Pedes 100.

Sinici Passus 15 latit. æquant Angl. Pedes 93 cum Unc. 9.

Sinici Passus 16 & 15 in se multiplicati, dant quadratos Cubitos Sinicos 6000, seu terræ spatium dictum *Meu*.

Sinici quadrati Cubiti 6000, conficiunt quadratos Pedes Angl. 9375, qui non accedunt ad Jugeri Angl. $\frac{1}{4}$.

Sinicum *King* continet decies dena *Meu*, sc. 100 *Meu*.

Sinicum *King* in Longitudine habet Sinicos Passus 1600, qui æquant Cubitos Sin. 8000, Pedes Anglicos 10000.

Sinicum *King* in Latit. habet Sinicos Passus 15, qui æquant Cubitos Sin. 75, Pedes Anglicos $93\frac{3}{4}$.

Sinici Passus 16 & 1500 in se multiplicati, dant quadratos Passus Sinicos 24000.

Anglici Pedes 100 & 9375 in se multiplicati, dant quadratos Pedes Anglicos 937500, quæ quidem Area continet terræ Jugera Anglica $21\frac{1}{4}$ cum quadratis Pedibus Anglicis 1850.

Et in hujusmodi Quadraturas China tota olim divisa fuit, ad Tributa & Vectigalia facilius colligenda.

Superiores Cubiti minoris Collationes, non sunt rejiciendæ: nam quamvis non ad terram metiendam, tamen ad varios alios usus inservire potuerint.

Insuper notandum est, quod quamvis apud D. Mart. Cubitus fit multo brevior quam Sinensis mei Cubitus Geodæticus, utriusque tamen Passum non adeo multum differre, cum hujus 5 Cubiti illius 6 Cubitos (ex quibus utrisve fit Passus) non tantum æquent, sed & superent 3 Unciis Anglicis cum plusculo.

In hac Epistolâ fere promiscuè *Pedis* & *Cubiti* vocabulo utor, & subinde post vocem *Cubitum* exegeticè adhibui vocem *Pedem*, ut nostratibus constare posset qualis heic intelligatur Cubitus, is sc. qui à *Pedis* mensurâ non multum abest. Alias enim absque istâ præmonitione de horem usu promiscuo, tam heic quam apud D. *Martinium* & alios, Lectori pronum esset perperam intelligere *Cubitum* talem qui *Sesquipedem* æquat, ut alias accipi solet. Strictè autem loquendo, Sinenses (ut & reliqui

liqui Orientales) nunquam ad mensurandum utuntur *Pede*, sed semper *Cubito* qui à Brachii inferiore parte desumitur. Is tamen communi Sinenfium usu ita abbreviatus est, ut longitudine *Pedi* potius quam *Brachiali Cubito* respondeat. Sinicum itaque *Che* verbotenùs est *Cubitalis mensura*; &, ex usu ut apud nos, *Regula* (a *Ruler*) lignea vel ænea quâ ducuntur lineæ. A Chinenfibus tamen definitur constare duabus *Pa* seu *Spithamis*, quæ sanè *Cubitum* breviorē superant, longiorē æquant. *Rursus Vale.*

S P E C I M E N

MAIMONIDIS MORE NEVOCHIM

ARABICE ET LATINE, CUM NOTIS.

P R O P O N I T U R,

Maimonidis More Nevochim typis mandandum Linguâ Arabicâ,
quâ ab Authore primò scriptum est.

Suscipiendi Operis causæ sunt,

- I. *Latinâ editione Buxtorfianâ ante multos annos prorsus distractâ & absumptâ, iste liber, ad explicandas S. Scripturas apprimè utilis, hodie quovis pretio non est redimendus.*
- II. *Quamvis Clarissimi Buxtorfii Versio Latina, si modo haberi posset, maximâ ex parte sit accurata, alicubi tamen est justo laxior, & alibi aliquando virum doctissimum fefellit Linguae Hebraicæ ambiguitas, cum non esset originalem Textum Arabicum consulendo.*

Cum itaque doctrinam dicto libro contentam à tertiâ tantum manu, idque aliquantulum imperfectè, traditam hactenus acceperimus, si melioris Literaturæ Patronis visum fuerit, Maimonides ipse ex novâ Editione sequente modo institutâ, propriis suis verbis Arabicis loquens audiatur.

viz.

- I. *Textus Originalis Arabicus ex Hebraicis literis, quibus à Maimonide scriptus est, in proprias Arabicas transcribatur, & Typis Arabicis evulgetur.*
- II. *Apponatur Textus Arabici justa Translatio Latina.*
- III. *Ad calcem cujusque paginæ adjiciantur Notæ quædam necessariae tam ad Textum Arabicum, quam ad Versionem Hebraicam pronatâ occasione spectantes.*

Si autem tales Notæ censeantur facere ut hoc opus in nimiam molem excrescat, his omnibus omissis, nudus Textus Arabicè & Latinè emittatur. De his autem penes hujus Operis Promotores judicium esto.

Dicti Operis sequitur hujusmodi

S P E C I M E N,

per THOMAM HYDE, S. T. D.

Protobibliothecarium Bodleianum.

ايها التامين العزيز
 ربي يوسف ش"צ ב"ר יהודה נ"ע
 لما مثلت عندي وقصدت
 من اقاصي السبلان لقراءة علي عظم
 شانك عندي لحرصك لشدة علي الطلاب
 ولما رايت في اشعارك من شدة الاشجاف
 للامور النظرية وكان ذلك مني وصلتي
 رسائلك ومقاماتك من الاسكندرية قبل
 ان امتحن تصورك وقلت لعل شوقه
 اقوي من ادراكه فلما قرأت علي ما
 قد قرأته من علم الهية وما تقدم لك
 مما لا بد منه توطية لها من التعاليم
 زدت بك غبطة لجدوة ذهنك وسرعة
 تصورك ورايت شوقك للتعاليم عظيما
 فتركتك للارتياض فيها لعلمي لعقلك
 فلما قرأت علي ما قد قرأته من صنعة
 المنطق تعلقتم امالي بك ورايتك اهلا
 لتكشف لك اسرار الكتب النبوية حتي
 تطلع منها علي ما ينبغي يطلعون
 الكاملون فاخذت اشير لك باشارات
 lis ea quæ perfectiores observare debent.

O Discipule charissime R. Joseph,
 (custodiat eum rupes sua) fili R.
 Jehudæ, (cujus quies sit in Pa-
 radiso,) quando substitisti me-
 cum, & ab extremis-partibus Regionis
 contendisti ad legendum coram me, magna
 fuit apud me æstimatio tuâ propter cupi-
 ditatem tuam ad vehementiam usque in
 doctrinæ-acquisitionem. Et quando in
 carminibus tuis vidi hoc ex vehementiâ
 desiderii tui ad res speculativas (quod fuit
 postquam ¹ Epistolæ tuæ & confessus tui
 ab Alexandria ad me pervenissent, ante-
 quam Phantasiâ tuam expertus fueram)
 tunc dixi; Fortassis desiderium ejus for-
 tius est apprehensione ipsius. At quando
 coram me legisti de Scientiâ Astronomiæ
 id quod tunc legisti, & de Mathematicis
 ea quæ præmiseras (quorum necessaria erat
 præstratio) tum auxi de te gaudium prop-
 ter ingenii tui præstantiam & Phantasiæ
 tuæ promptitudinem. Et deinde videns
 desiderium tuum ad ² Mathematica esse
 magnum, reliqui te ad exercitationem in
 eis, cum probè scirem intellectum tuum.
 Quando verò legisti coram me de Arte
 Logicâ id quod tunc legisti, spes mea in
 te intensior fuit: & tum perspexi te esse
 idoneum cui librorum Prophetorum Ar-
 cana revelarentur, ut ita observares ex il-
 lis ea quæ perfectiores observare debent. Ideoque incepti aliquid de his tibi insinuare.
 Cum

¹ Epistolæ tuæ & Confessus tui] Abben-Tibbon in
 suâ Versione Hebraicâ hæc de suis scriptis ita vertit,
 רסאיל ריטמי תוי: nam libri tui כתבך וחרוזך
 quod proprie Epistolas missivas significat, communi usu
 est quivis libellus seu tractatus minor. Per confessus in-
 telliguntur Discursus seu dissertationes ad Philosophiam
 vel aliquam saltem eruditionem spectantes, in docto-
 rum virorum concessu habiti, qui scripto mandari so-
 lent: cujus generis Arabicè extat elegantissimus liber
 dictus Confessus Harirenses.

² Ad Mathematica] Hebr. ad Scientias Mathematicas

esse forte, tum demisi te ad instruendum teipsum in eis, cum
 probè scirem extremum tuum, seu exitum tuum. At pro
 עקלקך intellectum seu ingenium tuum, (prout al-
 ter nostrorum Codicum Arabicorum legit) proculdu-
 biò Abben-Tibbon in suo codice Arabico aliter lege-
 bat, עקבך extremum tuum, sc. exitum tuum seu
 successum tuum; quia Hebraicè vertit אחריתך postremum
 seu extremum tuum. Alius noster Codex pro עקבך, le-
 git מא בכך quid esset in te. Tales diversitates
 ex lapsu Scribarum, sensus idem.

فرايتك تطلب مني الارزسان فسمتني
ان ابين لك اشياء من الامور
الالهية وان اخبرك بهذه المقاصد
المكلمين وهل تلك الطرق برهادية وان
اسم فمن اي صناعة هي ورايتك قد
شدت شيئا من ذلك علي غيري
وانت حايبرا قد كدتك الدهشة ونفسك
الشريفة تطالبك لملاوة دברי حتم فلم
ازال ادفعك عن ذلك واءمرك ان
تأخذ الاشياء علي ترتيب قصدا مني
ان يصح لك الحق بطريقة لا ان يقع
اليقين بالعرض ولم امتنع طال اجتماعك
بي انا ما ذكر فمرك او نص من نصوص
الحكماء فية تنبيه علي معني غريب
ان ابين ذلك لك فلما قدر الله

Cum autem viderem te adhuc plus à me petere, meque urgere ut res aliquas Theologicas tibi explicarem, & ut de istis scopis Scholasticorum te informarem, an scilicet istæ methodi essent demonstrativæ necne, aut ex quali tandem sorte essent; & viderem te aliquantulum profecisse in aliquibus horum ab aliis præter me, teque esse perplexum; (quippe vexaret te mentis-confusio, & tamen nobilis tuus animus à te posceret reperire res desideratissimas;) tum non destiti te ab hoc depellere, & tibi præcipere ut res ordine capereres, ea à me intentione, ut ita veritas tibi rectius constaret per *notas* methodos suas, non autem ut incideret tibi certitudo quasi per accidens. Ideoque quamdiu me convenires, quotiescunque fieret mentio alicujus Versûs *Biblici* aut Textûs *Sapientum Talmudicorum*, in quo esset indicium de aliquo sensu peregrino, tum non recusavi quin hoc tibi explicarem. Quando vero Deus determinaverat nos separari,

1. *Scholasticorum*] a. v. usu communi, *Locutorum*, *Disceptatorum*, *Differentium*: D. Buxtorfius etiam in versione suâ reddit *Loquentium*, indefinitè, quasi rem determinare subdubitans. Maimonides verò Philosophicè loquens, eo ut vocabulo *Artis* heic utitur. Quales hi erant docet R. Ephodæus, *על הענינים*, *המדברים* *האלהיים* *Discursum* *instituentes* *de* *rebus* *Theologicis*. Arabico *متكلمين* intelliguntur *Theologi Philosophantes* sive *Metaphysici* sive *Scholastici*; quorum *Scientia* vocatur *علم الكلام* *Scientia Theologiæ Scholasticæ*, vel *Metaphysicæ*; quæ phrasî aliquando *Oratoriæ* tribuitur. Et *كلامى* est talis *Philosophus* seu *Scholasticus* sive *Metaphysicus*, vel etiam *Orator*. Sed, cum tanti viri pace dixerim, D. Buxtorfius in *Lex. Talmudico* non videtur satis intellexisse Commentatorem R. Shem-Tobh, dum ex eo exponit hos in hoc loco esse *Secundam Philosophorum mundi æternitatem asserentium*. Cujus contrarium verum est: nam *Mundi Novitatem* seu *Productionem*

sive *Creationem* plane asserunt. Dicti Rabbini verba hæc sunt *על דמצאור האל ועל שאינו גשם והיותו אחד וזוה שאמרו ג"כ בראיותיהם על חדוש העולם כי אלו ההקדמות אינם צודקות כ"ש שהיו ראשונות ושהם ממלאכת ההטעאה לא ממלאכת ה' *Discursum* *instituentes* *de* *existentiâ* *Dei*, & *quod sit Incorporeus*, & *Unus*. Sed quoad id quod dicunt in *Rationibus* suis pro *productione* *Mundi*, constat illa præmissa non esse vera, multò minùs *primaria*; esseque ex *Arte Sophisticâ*, non autem ex *Arte Demonstrativâ* omnino. Vult nempe istos homines pro *Novitate* seu *Creatione* *Mundi*, & contra ejusdem *æternitatem*, *differentes*, non posse ex suis *Principiis* sufficientè & *demonstrativè* res suas probare, sed tantum *Argumentis Sophisticis* & *fallacibus*. Dicta eorum *Opinio* aliunde quoque manifesta est: nempe ex initio secundæ partis *Libri More*, ubi Maimonides adducit *Aristotelis Sententiam* de *Mundi Æternitate*, & istos ei contradicentes: putatque *Aristotelem* ex *Hypothesi* tantum talia asseruisse, quæ ipse reverà non crediderit.*

بالافتراق

בא לאפטרק ותוהת אל חית תוהת
 אחרת מני תלך האגמאות ערמה
 קד כאת פתר וחרתני תלך
 גי-בתך לوضع הזה المقالة التي
 وضعتها لك ولا مثالك وقليل ما
 هم وجعلتها فصولا منثورة وكل ما
 انكتب منها فهو يصلك اول اول حيث
 كنت وانت سالما

הודיעני דרך זו אלך כי אלך נשאתי נפשי:
 אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם:
 הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית
 לדעתי:

הזה المقالة عرضها الال قبيين معالي
 اسماء جاءت في كتب النبوة من
 تلك الاسماء اسماء مشتركة فحملوها
 الجاهل علي بعض المعاني التي يقال
 عليها ذلك الاسم المشترك ومنها
 مستعارة فحملوها ايضا علي المعني
 الاول الذي استعيرت منه ومنها مشككة
 فتارة يظنوها انها تقال بتواطو وتارة
 يظن بها انها مشتركة.

¹ *Sigillatim*] ad verbum *primum*, *primum*, scil. quam-
 primum poterit fieri; *Sigillatim*, unum post aliud:
 nam (ut videtur) variis temporibus & per partes mit-
 tebat.

² *Salvus sis*] Hinc notari debet quod in Heb. le-
 gendum est שלם *Shalem*, ut optimus noster Codex MS

separari, & exinde tu aliorum te con-
 verteres, istae dictae Conventiones excita-
 runt in me firmam-resolutionem, quae qui-
 dem antea languidior fuerat: & ista tua
 absentia movebat me ad ponendum istum
 Discursum, quem posui pro te & tui simi-
 libus, (qui quidem sunt pauci) quemque
 disposui in distinctas Sectiones. Et quic-
 quid ex eo scriptum fuerit, ¹ sigillatim
 ad te perveniret ubicunque fueris. Tuque ²
 salvus sis.

Notam fac mihi, O Deus, viam in qua incedam:
nam ad te attollo animam meam. Psal. 143. 8. *Ad vos,*
O viri, clamo, & vox mea ad filios hominum. Prov. 8.
⁴ *Inclina aurem tuam, & audi verba Sapientum, &*
appone cor tuum ad Scientiam meam. Prov. 22. 17.

Hujus Discursus scopus primarius est
 explicare sensus Nominum quae veniunt
 in libris Prophetis: ex quibus nominibus
 quaedam sunt æquivoca, quae imperiti ad-
 hibent secundum aliquos tantum sensuum
 quibus dictum est ejusmodi nomen æqui-
 vocum. Et quaedam horum sunt Meta-
 phorica, quae tantum adhibent sensu primo
 à quo translata sunt. Et quaedam horum
 sunt ³ Analoga, de quibus aliquando pu-
 tant ea dici per consensum [seu univocè]
 & aliquando putant ea esse æquivoca.

Hebraicus; non autem שלום *Shalom*, ut libri impressi
 malè.

³ *Analoga*] De Analogis, vel putant ea esse Univoca
 seu quae per generalem omnium Consensum eodem
 sensu accipienda sunt; vel putant ea esse Communia
 seu Æquivoca, cum utraque sint Analoga.

HISTORIA TIMURI ARABICE, PERSICE, LATINE.

SPECIMEN

HISTORIAE TIMURI

ARABICE, PERSICE, LATINE.

بسم الله الرحمن الرحيم وهو حسبي ونعم الوكيل

الحمد لله الذي علي منوال ارادته وتدبيره
تنسج مقاطع الامور ومن ينبوع قضاية الي
لجج قدره تجري تيار الاعصار والدهور، اذ اق
بعض بني آدم بسن بعض ليهلوههم الههم
احسن عمل وهو العزيز الغفور وارسل عليهم
في القرن الثامن من الهجرة بحار فتن اقبلت
كقطع من الليل المظلم لم يدرك احد ما هي فان
هي تمور، احمد حمد من كان علي شفا حفرة
من نارها فاذقته منها واشكره شكر من ورطه
فيها عدله فانجته ايادي فضله عنها واشهد
ان لا اله الا الله الحكيم العدل الذي يقصص
للمظلوم من الظالم يوم الفصل واشهد ان
سيدنا محمدا عبده ورسوله الذي ارسله
رحمة للعالمين وجعله رسول الله وخاتم
النبيين فاخبر صلي الله عليه وسلم عن السر
المصون وتباء بما كان في الارل وبما سيهون
الي يوم يبعثون واستعان من غلبة الدين
وقهر الرجال ومن فتنة المكيا والممات ومن
فتنة المسيح الدجال، صلي الله عليه صلوة

IN nomine Dei misericordis & clemen-
tis, & ipse est Sufficientia mea & Pro-
tector benignus.

Laus Deo, in cujus voluntatis ac confi-
lii liciatorio texuntur exitus rerum; & à
fonte decretorum ejus ad abyssum Provi-
dentiae ipsius derivantur fluctus ævorum &
sæculorum. Gustandas propinavit adver-
sitates aliquot aliquibus filiorum hominum,
ad tentandum eos an essent probè agendo:
nam ipse est potens & miserabundus. Et
immisit in eos octavo ab Hegjrâ ævo, pe-
lagos æumnarum, quæ ingruiebant tan-
quam caligo extremæ partis noctis tene-
brofæ; & nemo novit quid essent, etsi huc
illuc fluctuarent.

Laudabo eum laude ejus qui fuerit ad
marginem foveæ ignis, quem tamen eri-
puit ab eâ; & gratias agam illi gratiis ejus
quem præcipitem dedit in eam justitia
ejus, quem tamen liberavit ab eâ manus
misericordiae ipsius. Et testabor non esse
aliquem Deum nisi ipse Deus, Sapiens, Jus-
tus, qui vindicabit eum qui injuriam pati-
tur ab eo qui injuriam infert, die distinctio-
nis. Et testabor Dominum nostrum Mo-
hammedem esse servum ejus & legatum
ejus, quem misit ex misericordiâ suâ erga
mundanos: nam constituit eum Legatum
Dei & coronidem Prophetarum.

Ille est qui enuntiavit *formulam illam*
[Benedictio Dei super illum & Pax] ex
secreto abscondito; & enarravit id quod
fuit ab æterno, & id quod erit usque
ad diem quo suscitabuntur *universi*. Et
confugium paravit contra gravamen de-
bitorum & oppressionem hominum; &
contra æumnas vitæ ac mortis, & æum-
nas Pseudochristi. [Benedictio Dei su-
per illum] est precatio quæ excitat fra-

تذكر المسك الانفر في صدور الكتب
 والتواريخ وقدني لآيلها في دار الجزأ ثمرات
 الحسنات من اعلى الشماريح ، وعلى آله
 واصحابه الذين افاضوا سمول الفتح في
 الاقاليم فعمروها وشهدوا اركان الاسلام
 وافاروا الارض بالامان وعمروها بالعدل
 والاحسان اذروها عمروها ، والسلام تسليما
 غزيرا دليما ابدا كثيرا ، اما بعد فكان في
 التواريخ عبرة لمن اعتبر وتنبيه لمن افكر
 واعلام ان قاطن الدنيا على سفر واحضار
 لصورة حال من مضى وعبر كيف قدر واقتدر
 ونهى وامر وبني وعمر وخلل ومختل وغلب وقهر
 وكسر وجبر وجمع واتخر وتكبر وفخر وكيف
 عبس وبسر وشحك واستبشر وتقلب في اطوار
 من الطفولة الي الكبر الي ان قلبته ايدي
 الغير واختطفته وهو آمن ما يكون مخالين
 القضا والقدر فخالط ما صفا من عيشه الكدر
 وتنقص حتي نهى عنه ما حلا ومر

grantissimum odorem in meditullis libro-
 rum & chronicorum ; & affert recitanti il-
 lam in domo retributionis fructus pulcher-
 rimos ex racemis altissimis. [Et super fa-
 miliam ejus & socios ejus] qui profuderunt
 torrentes victoriae in *diversis* climatis & in-
 undârunt ea, & extulerunt fulcra Islami-
 mi, & terrae imprefferunt vestigia fidei,
 inhabitaruntque cum justitiâ & probitate
 potissimam partem ejus quod incoluerunt.
 [Et pax] *sit super illos* salutifera, copiosa,
 perpetua, sempiterna, plurima. Posthac
 veró.

Sunt quidem in chronicis exempla pro
 illis qui eis benè attendunt, & monita pro
 illis qui ea benè perpendunt, & documenta
 quòd incolæ mundi sunt *tanquam* in iti-
 nere : extant enim representationes imagi-
 num statûs eorum qui abierunt & præte-
 rierunt, quomodo sc. in honore habiti fue-
 rint & potentes evaserint, prohibuerint &
 jusserint, extruxerint & inhabitârint, per-
 fidè egerint & deceperint, superârint & vi-
 cerint, fregerint & integritati restituerint,
 collegerint & thesauris recondiderint, su-
 perbiverint & gloriati fuerint, & quomodo
 austeri ac tetrici fuerint, & rursus subrise-
 rint ac hilares evaserint, fuerintque nego-
 tiis versati ab infantiâ ad adultiorein æta-
 tem, donec subverferint eos manus vicissi-
 tudinis eosque abriperint, & ipsis inno-
 tuerit quid sint unci Fati ac Providentiæ,
 & immiscuerint cum eo quod serenum erat
 de vitâ suâ, turbidum ; & infeliciter cesse-
 rint donec ab eis discefferit quicquid sit vel
 dulce vel amarum.

سیاس و ستایش بر سزا و دیار و دیار و دیار در خور کرد کار آسمان و زمین و آفرید کار فرودین و برون
از دستگاه تاب و توانای دریافت ادراکی ما کوتاه خرد آن چندان بلند است که دست و هم
بدامن کبریا ان درسد و درون ادبیاء راهنما و دعاء مغفرت و امرزش سلاطین جهان آرا از
ما آلوده فطرتان در آمار نامها بنابر رسم و آیین است ان سزاوار که خود را ازین کار
درار باز داشته و نادانان بنادر و قتی پنداخته زبان خود را بدعا و ثنا و شکر و حق
کناری حضرت خلافت پناهی ظل الهی ناموس روزگار خدیو دنیا مدار جگر گوشه آسمان
و زمین رفعت فزای کارخانه العجای و تکوین زمین سرای گردون سریر کیتی اراء الهام
ویر آفتاب جهانتاب کیتی ستان چراغ دودمان امیر تیمور صاحب قران بهین پیرایه
اریش عالم عناصر کلکونه روی دولت فرودوس مکانی پادشاه بابر یوسف روی و مشتري
سیما نور جین اقبال جنت اشیائی همایون پادشاه جهان داور داء داکر خلف الصدق
جلال الدنیا والدین پادشاه اکبر جهان دار عالم پناه نور الدین والدنیا حضرت جهانگیر
پادشاه خلد الله مملکة والسلطانہ سر سبز و شاداب داریم

خدایا تا جهان را آب وردگستی
فلک را سیر و کیتی را وردگستی
جهان را وقف این صاحب قران کن
فلک را یار این کیتی ستان کن

G Ratiarum actio & laus digna, cum supplicatione ac invocatione peridoneâ, Conditori cœli ac terræ, Creatori inferiorum ac superiorum. Virtutem potestatis ac potentiæ ejus apprehensio intellectûs nostri non attingit: intelligere eam adeò sublime est, ut manus imaginationis ad laciniam excellentiæ ejus pervenire nequeat. Pacem precari prophetis nos digirentibus, & impetrare veniam ac indulgentiam principum mundum-ornantium, nobis naturâ corruptis in initio librorum pro more & regulâ habetur. Ille sapiens qui ab hoc prolixo opere se abstrahit, prudenter dum non elabitur tempus occupat linguam suam comprecando, laudando, gratias agendo; & celebrando Majestatem illius qui est Caliphatûs Asylum, Umbra Dei, Secretarius temporis, Dynastes mundi, Cardo jecinoris cœli ac terræ, Ornator officinæ existentiae & essentiae, Palatium orbium cœlestium, Solium orbis, Revelationum Patefactor, Vicarius Solis, orbem illustrans, mundi Captor, stemmatis sui Splendor, Emîr Timûr Sâhib Kirân: & illius qui est Ornatus optimus, mundi elementaris Decus, rosaceo vultu præditus, potentiæ Paradisæ Mansio, Padishâh Bâber: & illius qui est Josephi vultu & Jovis aspectu præditus, luminis plenus, præsidii Paradisei nidus, Homâyun Padishâh: & illius qui est mundi Judex, Darius justus, Successor verus, mundi & religionis Splendor Padishâh Acber: & illius qui est orbis Possessor, mundi Asylum, religionis & mundi Lumen, Domius Gjihân-ghîr Padishâh, cujus dominium ac principatum perpetuet Deus; *hos inquam celebrando viret ac viget caput nostrum.*

O Deus, quamdiu in hoc mundo humor colorve restent,
Orbes cœlestes moveantur, duretve mundus,
Huic domino-potentiae mundum stabilito,
Cœlestes orbis hujus mundi-captoris socios effice.

Neminem latet quòd Mulanâ Sherph-eddîn Ali Jesdiensis (qui in scientiâ orationis ligatæ ac solutæ, & eloquentiâ Poëseos ac inventionis eloquentissimos sui temporis superavit, & excellentium sui seculi Phænix evasit,) tempore Principis fausti *cœlitus* condonati Mirzâ Shâhruch filii Emîr Timûr Sâhib Kirân, (quorum animæ sint in æternum felices,) optimo studio & curâ Emîr-zâdæ Ibrahîm Sultân filii principis memorati, miranda facinora, admiranda monumenta, & boni exitûs negotia Chosrois mundi judicis (viz. de Regum Rege Emîr Timûr Ghurghân, cujus evidentiam illustret Deus) solutâ oratione adornavit, inque beneficium sitientium labiorum calicem competentem desiderio intelligendi ejusmodi admiranda monumenta & mirandas narrationes, apposuit. Et quilibet, qui vel parum scientiæ ac peritiæ habet, novit me id quod dico verè dicere: eumque librum Zepher Nâme, i. *Victoriarum librum* nuncupavit.

SPECIMEN

CANTICI PRIMI

DIVINI POETÆ HAPHIZ,

PERSICE AC LATINE.

آنَ یا ایـها السَّاقی ادر کاسا وناولها
که عشق آسان دهن اول ولی افتان مشکلها
بیوی نافه کآخر صبا زان طره بکشاین
رجوع زلف مشکینش چه تات افتان در دلها
بمی سجانہ ردکین کن گرت پیر مغان گوین
که سالک بی خبر دیون زراه ورسم منزلها
مرا در منزل جادان چه امن و عیش چون هر دم

- 1 **A** Gedum O Pincerna, circummitte poculum & præbe illud :
- 2 Amor enim primò facilis videatur, sed accidunt tandem difficilia.
- 3 Propter odorem (a) Moschothecæ, quam Subsolani extremitas ex illis antiis aperit ;
- 4 Propter crispaturam cincinnorum ejus suaveolentium, quantus incidit cordibus ardor !
- 5 (b) Stragulum vino tinge, si Mogorum Senior tibi dixerit ;
- 6 Nam qui ignorare inceperit, non erit de more ac viâ Mansionum.
- 7 Mihi in Mansionone animarum quænam securitas & vivendi ratio, cum quovis momento

Paraphrasis juxta mentem Commentarii Turcici.

- 1 Agedum O Monitor sacer, monitorum ac exhortationum plenam mensuram præbe ;
- 2 Nam etsi Amor Divinus primo intuitu facilis videatur, in eo tandem difficilia reperiuntur.
- 3 Propter vestigia ac impressiones gratiæ, quas tandem afflatus Divinus ex illo Velo pulchritudinis & excellentiæ Divinæ pandit ;
- 4 Propter inquam plicaturus ac ordines Veli & gradus occultationis Divinæ quantus cordibus nostris inest ardor !
- 5 Devotionis stragulum vino amoris tingito, nec esto religione quasi aridus ac siccus, si Ignicolarum Antistes sacer tibi præceperit :
- 6 Ille enim qui ignoranter & sine notitiâ Amoris ambulaverit, non assecuturus est normam ac viam Mansionum ac graduum accessus ad Deum ; nam conjunctio cum Deo obtinetur Amore Divino ; juxta celebrem apud Arabes sententiam, Proxima ad Deum via, est via amantium ipsum.
- 7 Mibi autem in Mansionibus seu gradibus ambulationis apud Deum quænam est à seductionibus Satanæ securitas ? & quænam est permanentia ac tuta vivendi ratio ? cum singulis momentis

(a) Per Moscothecam intelligitur animalis odoriferi folliculus seu vesicula in qua continetur Moschus.

(b) Mohammedani semper in Synagogæ aditu prostrationis ergo humi sternunt stragulum aut tegetem, super quo statim post ingressum peragunt adorationem illam quæ dicitur سجدہ Ségda, & in septem insignioribus corporis membris fieri solet, sc. stragulo applicatis Fronte, utraque manu, utroque genu, & utroque pede. Hinc Synagoga Arabibus dicitur مسجد Mésdjid, i. Locus talis adorationis : unde manavit Persicum مزکت Mézkit, & مشکو Meshku ; nostratibus perperam Mosque.

جوس

جرس فریان می دارن که بر بندید مهملها
 شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل
 کجا دانند حال ما سبکباران ساحلها
 همه دارم زخون گامی ببدنامی کشید آخر
 پنهان کی مآبد آن رازی دزد سازند محفلها
 حضوری گر همی خواهی ارو غایب مشو حافظ
 متیما تلق من تهوی مع الدنیا واهملها

8 Campana sonum edat, Induite baltheos vestros?

9 Nocte tenebrôsâ inter timorem fluctuum & gurgitem adeò terribilem,

10. Quò cognoscent statum nostrum leviculè-onerati littorum?

11 Totum negotium meum ob propriam pertinaciam in infamiâ definit:

12 Occultum quando manebit secretum illud quod in confessibus celebratur?

13 Si aliquando præsentiâ ipsam cupis, ab eâ ne absens esto, O * Hâphiz:

14 Quando rejicies eum quem diligis! valedic mundo & dimitte eum.

8 Discessus campana pulsetur, quæ funestam illam vocem edit, Accingite vos baltheis vestris, hincque migrate.

9 Et in tali cogitationum mundanarum animæque cupiditatum caligine; inque tantâ istius, in quo ambulamus, maris fluctuatione & horribili peccatorum gurgite

10 Quomodo statum nostrum perspectum habere ejusve misereri possunt Angeli, vel ii qui plenam cum Deo conjunctionem obtinuerunt, adeoque certandi onere levati, incolumes in salutis littore collocantur?

11 Res eò tandem recidit, ut dum propriam voluntatem sector, propriæ pertinaciæ pœnam luam: nam Seni ac monitori sacro non obsecutus, servituti Satanae subjicior, & infamia mea inter homines celebratur; juxta illud quod apud Arabes memoriæ proditum est, Quicumque Senem sibi assistentem non adhibuerit, proculdubio Satanas erit Senex ejus.

12 Et quidem id quod in publicis hominum confessibus effutitur, arcanum manere non potest.

13 At si tandem præsentiâ Divinâ frui cupis, propriâ culpâ (i. e. adhærendo mundo) ne separes te ab eâ, O Hâphiz:

14. Sed rejice mundum quem tantopere dilexisti, & missum facito.

* Poeta seipsum alloquitur.

ORATIO
DE LINGUÆ ARABICÆ
ANTIQUITATE PRÆSTANTIA
ET UTILITATE HABITA

18 MARTII 169 $\frac{1}{2}$.

O R A T I O

DE LINGUE ARABICÆ

ANTIQUITATE PRÆSTANTIA

ET UTILITATE HABITA

O R A T I O

DE LINGUÆ ARABICÆ ANTIQUITATE,

PRÆSTANTIA ET UTILITATE.

DE linguæ Arabicæ antiquitate & præstantiâ & utilitate dicturus nolo quidem affectare inānem grandiloquentiæ pompam, nec fucatum verborum ornatum & lenocinium quæram, quippe veritas fuco non eget; nec magnâ prolixitate agam, prout subjecti amplitudo deposceret & dicendi materiam suppeditaret, sed historicâ simplicitate pariter & brevitate rem perstringere decrevi.

Ut itaque ordine dicam, & nec pientissimus Lecturæ Arabicæ Fundator justo honoris merito fraudetur, nec unde tantum Academiæ Beneficium accreverit ignoretur, præmittendum est, quod utilissimæ hujus Linguæ Professionem in hoc loco instituit & omnium studio commendavit Reverendissimus in Christo Pater D. Gul. Laud olim Archiepiscopus Cant. hujus Academiæ tunc Cancellarius, qui bonarum Literarum curâ & amore ductus, reliquis hujus loci Institutis, tanquam supremam omnis Literaturæ coronidem, Linguæ Arabicæ culturam superaddidit; utpote quæ limatissimo ipsius judicio, reliquarum Literarum complementum esse posse censeretur.

Quem in finem, ut res optatum successum fortiri posset, de locupletissimâ Codicum Arabicorum suppellectili & inexhausto penu comparando maturè cogitavit, missō in Orientem Doctissimo nostro Prædecessore, qui Fundatoris nostri jussu & sumptu comparavit quæcunque hujus generis *καμήλια* coëmi possent, in Bibliothecâ Publicâ reponenda, quæ jam nuper etiam amplioribus Orientis spoliis multò auctior & locupletior evasit.

Supradictus noster Prædecessor harum Literarum Decus optimum, (cujus Locum indignus impleo & vestigia premo) unicus erat apud nos qui cum fructu in hanc Arabismi arenam descendit, & primus qui Arabicis Literis hancce Cathedram ornavit. Videre mihi videor Doctissimos ipsius manes hisce ædibus (ut solent veteres incolæ) circumvolitantes, & (ut quis meritò suspicetur) annon Lector Officium malè administraverit, perspicientes: quâ de causâ formidabile sit hoc suggestum, ubi in tanti Magistri præsentia hallucinari, aut hanc noctam Spartam negligenter & minus ornatè colere vetitum.

Linguæ Arabicæ Antiquitas ab ipso Diluvio & generali Linguarum divisione arcessenda est. Quâ autem ratione facta est dicta divisio seu confusio, inter viros doctos de hac re disquirentes, haud prorsus convenit. Omnino perperam, me iudice, existimant, qui imaginantur Linguarum confusionem factam fuisse uno quasi momento, unoque Dei actu subitaneo. Fuit autem opus temporis: res lentè & gradatim processit, & tandem 100 aut pluribus post diluvium annis completa est. Imo, talis Linguarum Confusio spontè secutura erat, quamvis non fuisset à Deo judicialiter inflicta. Deus autem omnia prævidens, & mentis humanæ pravitatem perpendens, rem acceleravit, & suo tempore suâque methodo facilè perficiendam curavit; idque initio ætatis Patriarchæ Phalegh, cujus nativitas, juxta Textum Hebræum, fuit centesimo primo anno post Diluvium, at, secundum Versionem Græcam, quingentesimo primo. Quorum quidem Computationum prior videtur esse verior, propter tres rationes.

Primò enim, cum in Hebræo Patriarchæ dicantur vixisse circa 30 annos, in Græco autem 130 annos priusquam habuerint filium; five divinam Providentiam five humanam curam in hac parte perpenderit, non possumus imaginari dictos Patriarchas tam diu in cœlibatu vixisse. Nam cum Deus mundum Incolis citò replendum decreverat, & homines multiplicari jufferat, & eadem esset hominum cura ne Bestiæ agri contra eos insurgerent, haud consultum videbatur ultra centesimum annum differre matrimonium, cum nemo illorum posset præscire quamdiu victurus esset. Prætereà, in calidioribus illis Regionibus appetitu et natura

turâ duce, imaginandum est eos circa 30 annum uxores duxisse, potius quàm illud ultra centesimum distulisse & prorogasse, cum hodierna Praxis in Oriente vix sit ad vigesimum annum differre.

Secundo, cùm nuper ex diluvio evasissent, cum ratione debemus sentire eos contra secundum Diluvium per turrin sibi prospexisse intra 100 annorum spatium, potius quam non nisi post 500 annos de tali refugio cogitasse; cum tanto annorum spatio elapsi periculi metus non tam recruduisse quam potius eorum animis ferè excidisse credatur.

Tertiò, cùm, secundum Hebræum, nos numeramus Linguarum Confusionem ferè completam fuisse circa initium ætatis Phalegh, viz. 100 annis post Diluvium, at secundum Græcum 500^{tis}; omninò sentiendum est Hebraicam Computationem esse veriore. Nam cum omnes pastorem vitam agebant, quomodo potuerint simul habitasse 500^{tis} annis, quin ante illud tempus necessaria fuerit secessio; cum hominum familiæ & pecorum greges intra 100 annos ita crescere possint ut diutius simul habitare sit impossibile! Hujusmodi exemplum petendum est ab Abrahamo & Lot, quibus propter dictam rationem à se invicem secedere necesse fuit. Nam magni numeri continuò duplicati, ultra spem & expectationem in immensum citò crescunt, uti videmus in familiari exemplo emendi Equum per numerum clavorum in ferramento equino, & duplicando denarios aut quadrantes pro singulis clavis.

His inquam ritè perpenfis, me judice, satis manifestum est Linguarum Confusionem inchoatam fuisse ante natum Phaleg, & ejus ætatis initio magnâ ex parte completam circa 100 annis post Diluvium; cùm à Parentibus sic nominatus fuit in Pueritiâ, cùm res esset penè peracta, quæ alias à Parentibus prævideri non potuit. Hæc autem dicta Confusio non fuit universalis: nam pura puta Lingua Hebræa in suâ puritate intacta & inconfusa mansit inter Chami posteros Cananeos seu Phœnices, qui Primævam Linguam Hebraicam integram & immutatam retinuerunt; quod etiam fecerunt multi ex Semi posteris, & Familiâ Abrahami qui cum Cananiticis Gentibus sine Interprete collocutus est.

Deinde inter eos quibus contigisse videtur Confusio, ea non fuit totalis, sed tantum partialis secundum differentiam dialecticam, quæ facta est
per

per Migrationem & populorum à se invicem secessionem ac Disperfionem. Nam dum omnes simul habitarent, Lingua mansit eadem. Sed factâ migratione & secessione, secuta est Linguae divisio in varias dialectos, uti videmus in veteri Linguâ Græcâ, & quoque in nostro regno, ubi nostrates in diversis Provinciis habitantes, Pronuntiationem & Voces & loquendi Formulas à se invicem distinctas & diversas habent. Et quò longius à se invicem & à Turri diffitæ fuerant Gentes, eò magis fuit Linguae seu Dialecti diversitas. Et hoc planè constat: quia illæ Linguae quæ erant prope Babelis Turrim (scil. Chaldaïca, Assyriaca, & Arabica) non erant; nec hodiè sunt adeò multum diversæ à primævâ Hebraicâ. Exceptis autem eis qui ab initio Primævam retinuerant, quò aliqua Gens à turri remotior, eò etiam ipsius Lingua à Primævâ remotior; donec tandem remotissimarum Gentium Linguae essent totaliter mutatæ per tam longinquam remotionem à primo centro.

Quamvis itaque Linguarum Confusio in sacrâ Historiâ usitatâ brevitate tradatur, (ut aliquando solent longorum temporum intervalla paucis verbis) non tamen ita breviter facta est Linguarum Confusio, sed cum tempore & per hominum Disperfionem, uti ex sacro textu colligitur, *Agite, descendamus & eorum sermonem confundamus. — Et sic Dominus disperfit eos. — Et cessaverunt.* Nempe disperfit eos, ut hac ratione eorum sermo confunderetur; ut tum dispersæ turmae rursus in æternum coalescere non possent ad ædificandum. Nam dictam disperfionem *secuta* est Linguarum Confusio, non autem præcessit: & ab incepto opere primò cohibiti sunt per disperfionem, & non aliter. Deinde dispersio peperit Linguarum diversitatem, quæ ne rursus unirentur vetuit, eos in dispersione detinendo, quod junctim quoque fecit eorum multiplicatio. Quæ Doctrina fortassis non sit magis nova quam vera. *

Ex dictâ dispersione orta est Lingua Arabica, cujus quidem differentia ab Hebraicâ erat tantum dialectica, uti & hodiè constat tam ex Grammaticali parte in quâ præcipuum Linguarum Criterion ponitur, quàm ex

* Sibi gratulatur Editor propterea quod eandem ac Doctissimus Hydius Sententiam de migratione hominum qui dispersi fuerunt & confusione Linguarum concepisset & evulgasset multos annos antequam hanc Orationem vidisset, in Libro suo quem de Origine Linguarum contexit.

plurimis vocibus quæ cum Hebraicis consonant; & à Characteribus ab Hebraïco Alphabeto deflexis. Primitivis quidem vocibus processu temporis superadditæ sunt aliæ, infinitæ aliæ, sed quæ in Arabiâ natæ & non aliundè petitæ. Nam hæc lingua Arabica præ aliis pura & immixta est, exceptis aliquot medicamentorum nominibus Persicis, & paucis Vocibus Latinis quæ per bella & cum Romanis negotiationem receptæ sunt & Urbe donatæ. Aliàs pura est, omnis mixtionis expers; idque partim propter multitudinem Librorum & scriptorum, quibus Lingua sic scripta servata est integra; & partim quia Arabes semper fuere Linguae suæ Cultores studiosissimi, Poesi & Grammaticæ; quæ ad puritatem & Linguae cultivationem spectant, deditissimi; & partim propter deserta & Regionem inaccessibleem à nullis unquam hostibus subjugatam.

Et hac in parte, scil. puritate, cæteris Linguis præstat & præcellit, uti etiam multis aliis nominibus. Nam est Lingua perquam ampla & copiosa, Vocum simplicium numero Linguam Græcam cum suis compositionibus superans: Arabica enim compositiones nullas agnoscit. Et ut verborum copiâ, sic etiam suâ diffusionem mirabilis est, cum sit multorum Regnorum Lingua communis & vernacula, quasi à toto fere mundo adamata & expetita: nam nulla unquam lingua diffusior, aut quæ tot & tam ampla terrarum latifundia occupasse comperiatur. Vernacula enim est hæc Lingua per tres Arabias, per totam Ægyptum, per Syriam, per Mesopotamiam, per Assyriam, per Chaldæam seu Babyloniam Regiones, per totam Barbariam, & per magnam Æthiopiam & Africæ partem; & in aliis quoque locis ubicunque Religio Mohammedana obtinet, ibi etiam Alcorani causâ, Arabica est Doctiorum Lingua, & ab omnibus melioris notæ hominibus intelligitur, uti Indiâ Orientali, in Tartariâ seu Turcistân, & in Turciâ seu Græciâ, & in Perside, aliisque locis. Ita ut, qui hanc Linguam calluerit, majorem Orbis terrarum partem sine Interprete peragrarè & cum Doctis conversari poterit.

Elegantiâ etiam plerisque Linguis præcellit, uti tam in Timûri Historiâ quam in aliis libris altisonante & sublimi stylo scriptis cernitur. Nec tantum hominum aures capere Elegancia, sed & mentes ditare possit hujus Linguae utilitas maxima, quod præcipuum est quo reliquis Linguis præ-

præcellit; cùm pleræque aliæ sint planè steriles, nullius Literaturæ aut bonorum Auctorum feraces. Quoad hanc autem, si totius Eruditionis Cyclum seu Encyclopædiam percurrimus, non inuenimus aliquam ejus partem quæ ex Linguâ Arabicâ instrui & ornari non poterit. Imò cùm in hisce Europæis regnis Literatura olim fatisceret, ad talem defectum reparandum ad Arabes confugerunt Doctiores sitientem animam refecturi, ab eorum codicibus petentes Euclidis Elementa, Ptolemæi Almagestum, Philosophiæ Aristotelicæ Elucidationes per Averroem & alios, & alia multa narratu longa & suo genere utilia, quæ in Originali Græco vel perierant, vel saltem erudito orbi tunc non comparuerant. Nam majorem partem eruditionis Græcæ, quam hodiè ab ipsis fontibus habemus, ab Arabum manibus priùs accepimus. Apollonii Pergæi Conica nuperis annis vulgata, petita sunt ex Arabum Thesauris, ubi adhuc latent multa veterum scripta quæ Arabes eruditionis avidi, in suam Linguam transtulerunt, quæ in Originali Linguâ deperdita, ex Arabiâ denuò repeti & instaurari poterunt. *

Nec tantùm aliena Inventæ nobis exhibent, sed & de suo longè plura suppeditant, propriæ Inventionis ampliorem materiæ sylvam & locupletiore omnigenæ Literaturæ Thesaurum in ipsâ Arabiâ natum depromentes & in nostrum usum propagantes. Quantum in Philosophiam penetraverint & quid in eâ præstiterint, ex Echwâr Affephâ & Ibn Sîna & Ibn Rushd, & aliorum scriptis abundè constat. De Logicâ seu Rationis arte plurima Systemata composuerunt & scripto mandarunt Arabes. De Medicinâ & singulis ejus partibus affatim scripserunt, infinita Volumina de eâ Facultate in posterorum manus transmittentes, quasi totius Medicinæ Scaturigo in Arabiâ fuerit, aut Æsculapium hujus Facultatis Parentem sibi solis vendicare vellent. Al Chemiæ Protoparentem Gjéber

* Quamplurimi corrupti loci in Græcis auctoribus possunt emendari ope librorum Arabicorum. Meus Eruditus amicus Carolus Gillotus M. D. Parisiensis probè in Arabicâ & aliis linguis versatus mihi ostendit aliquot locos in Operibus Galeni quos ille restauravit eos conferendo cum interpretationibus Arabicis. Quidam Codices Græci integriores in libris Arabicè versis quam in ipsis autographis Græcis reperiuntur, quod particulatim in Euclide est conspicuum. Multi alii Codices extant in Linguam Syriacam aut Arabicam versi qui Græcè nusquam hodiè videntur.

dictum, Arabia peperit. Grammaticæ primordia fuerunt apud Arabes, à quibus artem Grammaticam primò didicerunt Judæi. Scriptorum mathematicorum inexhaustum penu suppleant Arabes, qui de totâ Mathesi in genere, & quoque de singulis ejus partibus accuratè scripserunt volumina plurima; cum scientias mathematicas omnes semper in deliciis habuerint; &, ut prima fundamenta, mathematicas Institutiones de Globis seu sphæris scripserunt multi. Arithmeticæ Scriptores plurimi sunt, & ipsas numerorum notas habuimus ab Arabibus, qui eas primò ab Indis acceperant. Muscis scriptis Arabia multum resonat. Algebræ Inventum utilissimum & subtilissimum illis solis acceptum referendum est. De Geometriâ scripserunt multi. Astronomiam (scientiam quasi à cœlo super eos delapsam & acceptam) præ omnibus gentibus coluerunt, stellarum fixarum Longitudinem & Latitudinem Astrolabiis metientes, & immensæ magnitudinis Quadrantibus accuratè observantes, & in Globis designantes; & Planetarum Theorias seu annuas ac diurnas motiones in Tabulis calculatas exhibentes. Prolixum esset enarrare omnia; cum nullum sit melioris eruditionis caput quod non ut periti magistri pertractârunt Arabes. Rebus mathematicis operam dederunt Principes & sui temporis Caliphæ, inter quos Al Mâmun & alii excelluere, optimos semper in re mathematicâ magistros & Coryphæos undique conquirentes, & in sui subsidium vocantes. Rem Geographicam feliciter tractârunt, & de eâ copiosè scripserunt plurimi operibus prolixis, quorum Epitomen in Tabulas congeffit ornatissimus & doctissimus ḥamath in Syriâ Princeps Abulpheda. Nec in re historicâ minores sunt, suorum Regum & Temporum seriem & res gestas exhibentes & memoriæ mandantes. Scripta moralia habent multa. Poetis planè scatent. Lexica copiosè instruxerunt, Linguæ suæ proprietatem & elegantiam hoc modo servantes & æternitati mandantes, unde omne ævum hanc Linguam tanquam ad prototypum & originale exemplar exigere poterit. Non enim nisi in libris, præsertim Lexicis, fideliter servantur Linguæ, quæ aliàs variationi & mutationi subjectæ sunt. Et quidem librorum multitudini partimtribuendum est, quòd Lingua Arabica tam paucas mutationes subierit. De Scientiâ Juris Mohammedani junctim cum Theologiâ infi-

niti Autores scripserunt Arabicè; & non nisi ex hac Linguâ infana eorum Dogmata aut sciri aut refutari queunt.

Doctorum virorum vitas scripserunt multi, hoc modo caventes ut virorum, de literis benè meritorum, memoria non periret, usque adeò Doctos & eorum doctrinam æstimantes & celebrantes.

Sed præter Mohammedanos, multi Christiani Orientales sua opera, tam ad sacram historiam quàm ad plurima pietatis capita spectantia, Arabicè scripserunt. Et inter alios habemus duos libros, quorum alter Arabicè vocatur *Praxis Pietatis*, alter verò *Totum hominis Officium*, tam nomine quam stylo & materiâ nostris de eodem subjecto Anglicis libellis adeò similes, ac si nos ab illis, aut illi à nobis transtulissent.

Porrò Arabes Mohammedani (quòd penè oblitus fueram) optimè scripserunt de Historiâ Naturali, uti de meteoris, de plantis & animalibus, & de mineralibus & gemmis. Et quidem Nos in hoc loco elegantissimum *de Gemmis Libellum* in futuris prælectionibus nostri explicaturi sumus (Dei permissu) in magnâ Vacatione æstivali: nam dicta Vacatio & Quadragesima hisce Prælectionibus designantur.

Infinitum esset hujus Linguæ utilitates & optima Scripta perconsidere. Ideoque vela contraham Oratiunculam ad colophonem perducturus, obnixè rogando & hortando ut hasce Literas curare velletis; non pigrescentes in culturâ hujus Linguæ, quæ tot & tam egregia in omni eruditionis genere scripta exhibet; in quâ etiam adhuc plura & præstantiora contineri credendum est, cùm fidem mihi fecerit Legatus Maroccanus, in suâ patriâ extare Bibliothecas, in quarum unâ centum millia, in aliâ ducenta Voluminum Arabicorum servantur; præter alias Bibliothecas minoris notæ ac molis, quarum una viginti mille Libros Arabicos continens in Hispaniam olim translata est.

Ad hujus Linguæ acquisitionem faciliorem præsternenda est Linguæ Hebraicæ cognitio; & tum facilis erit ad Arabicam aditus, cùm inter has sit cognatio multa. Pars quidem Grammaticalis in quâvis Linguâ est sterilis & ficca, & primâ fronte infructuosa videtur. Et sic omnium Disciplinarum initia primò ardua & stupenda apparent, postea verò evadunt grata & facilia. Eodem modo prima hujus Linguæ elementa disc-

centibus

centibus initio fortassis ingrata habeantur: sed postea fruendi beneficium discendi laborem abundè compensabit. Fructus enim & fruendi spes, omnes labores reddit faciliores. Ideoque ad Arabismum feliciter colendum invitet Vos politioris in eo contentæ Doctrinæ Suada. Arabicos libros nocturnâ versate manu, versate diurnâ: nec formidatae hujus linguæ difficultates leviores, generosas vestras mentes ad majora natas absterreant. Nam impiger animus ne quemvis laborem perferre recusat, cum improbus Labor omnia tandem vincat. Difficilia sunt pulchra: nec ad Paradisum cœlestem nisi per hujus mundi salebras transitur. Ideoque nec in ipso limine terreantur studiosi, quamvis primò viæ ignaris eundum sit per Arabiam Desertam, & deinde per Arabiæ Petrææ salebrofitates transeundum; cùm tandem ad Arabiam Felicem tanquam omnis Viroris & amœnitatis Elysium perveniendum sit, dulcissimum exantlati studii & laboris fructum certò reportaturi.

Cumque à doctissimo Electorum Quintumviratu pro illustrissimâ eorum virtute & pio Literarum Patrocinio, hæc Provincia jam mihi demandata sit, magnum operæ pretium futurum æstimavero, si mei in hac parte labores debitum effectum sortientes, in studiosâ juventute optatum fructum pepererint; ut ita nec Pientissimus Fundator frustra hunc sumptum fecisse, nec Lector incassum suam operam collocasse videatur.

Dumque pro virili hujus Linguæ propagationem instituero, indubitata spes est, eam tantò gratiorem & fructuosiore apud Juventutem futuram, quantò magis doctissimus & vigilantissimus Vice-Cancellarius suo nutu eam approbaverit, & suâ interpositâ auctoritate, eandem frequentari curaverit.

Deus vero Clementissimus orandus est, ut inclyta hæc Academia semper beata sit Fide purâ & Religione sincerâ, floreatque eruditarum literarum cultu in perpetuum, donec tandem lassatis humeris sub onere fatiscat Atlas, &, effusis è sinu stellis, in unum coalescant regna.

COMMERCIUM EPISTOLICUM,

CONTINENS EPISTOLAS

DOCTISSIMORUM VIRORUM,

OLEarii, BOYLEI, HERMANNI, GRONOVII, &c.

AD HYDIUM MISSAS.

COMMERCIIUM EPISTOLIUM

CONTINENS EPISTOLAS

DOCTISSIMORUM VIRORUM

OFFICII BOYERII HERMANNI GRONOVII

AD HYDRIUM MISSAS

COMMERCIUM EPISTOLICUM,

CONTINENS EPISTOLAS

DOCTISSIMORUM VIRORUM, OLEARII, &c.

Nobilissime & Amplissime vir,

LITERAS tuas humanitate plenas ac veluti Gratiarum manibus scriptas, offendi hisce diebus ex Daniâ domum redux; iis non parum exhilarabar, quod scilicet intimarunt tam eruditum virum in me propendere. Pronum tuum animum exosculor, & literarum commercium oblatum excipio voto desideratissimo. Non infimam fortunæ meæ partem reputo, catalogum amicorum meorum literatorum tanti viri accessu posse augeri. Offero tuæ dignitati ex sincero animi effectū omnia humanitatis officia, quæ à meâ tenuitate proficisci poterunt, paratissima.

Cæterum, quæ ex me ferre desideras, & jam ob varia negotia, quibus implicor, scribere non possum, faciam, ut proximâ occasione Tibi innotescant sufficienter. Mitterem quoque quædam meorum laborum exempla, si transferendi occasio daretur. Opto Londinensem quendam Bibliopolam mihi amicum, quocum agerem, & librorum commercia mutua tractarem. Sunt quidam aulæ nostræ Proceres, qui aliquot exempla Virgilii, ante quinquennium, ni fallor, apud vos cum multis figuris in fol. editi, desiderant. Peto, amice optime, me certiore facias de pretii quantitate; curarem ut pecunia aut Hamburgi aut Amstelodami
nume-

numeraretur. Quin hoc beneficii genus mihi præstes non dubito. Offero Tibi vicissim me meaque studia ad nutum parata.

Tui, Clarissime Vir, nominis

Dabam Gottorpii
17 Kal. Decemb. 1669.

admirator & cultor

ADAM OLEARIUS.

Tuæ 7 Idus Julii scriptæ redditæ sunt 6 Kal. Nov.
nescio quo in loco tamdiu hæserint. Commu-
nium literarum iter ex Angliâ ad nos non solet
16 dies excedere.

A Monsieur Monsieur THEVENOT, à Paris.

Vir Nobilissime ac Doctissime,

NUPER accepi (te donante) Confucii librum de Scientiis Sinen-
sium, pro quo munere ago tibi gratias maximas & humillimas.
Optimè factum est, & à te maximè consultum Reipublicæ literariæ bo-
no, ut tam eximia monumenta publici juris fiant, quæ alias fortè (si
abesset tua industria) in æternis tenebris sepelirentur. Ignoscas quæso, si
priorem meam petitionem adhuc ingeminem de libello tuo Arabico de
Ludis Orientalium. Peto igitur humillimè ut capita five titulos Ludo-
rum, qui in dicto libello tractantur, ad me transmittere non dedigneris :
nam libellum meum quem de ludis editurus sum, vix absolutum esse pu-
tabo, donec scivero quid in libro tuo Arabico contineatur.

Diu laboravi ut obtinerem antiquissimam illam Inscriptionem quæ est
Persepoli, cujus exemplar apud te esse intelligo : Si visum tibi fuerit il-
lud mecum communicare, libenter vellem experiri an ejus Oedipus ac
Interpres esse potuero. Vale, Vir Clarissime, &, quando libuerit, man-
data tua exequenda liberè impertias

Celeberrimi nominis tui

Junii 24. 1673 Oxon.

Cultori devotissimo

THOMÆ HYDE.

*For my worthy Friend Mr. HYDE, Library Keeper of the public Library
in Oxford.*

3 July, 1675.

Sir,

I received your's of the first instant. I thank you for the intimation you give me concerning Mr. Tradescant's Rarities, but it is a mistake in part; for though most of them are removed, yet I have them in my Custody; and the last Term I acquainted Dr. Barlow (now Bishop of Lincoln) with my intention to bestow them upon your University, and therefore desired him to acquaint the Vice-Chancellor therewith, and to propose the building of some large Room, which may have Chimnies, to keep those things aired that will stand in need of it.

The Bishop is now going down, and will perfect this business this Summer.

Not long since I met with a paper, that had (I know not how) long lain out of the way, which I heretofore calculated for you, viz. Tamerlaine's Nativity. I have transcribed it on the other side; and must beg your pardon that I sent it not sooner.

Dear Sir, I am

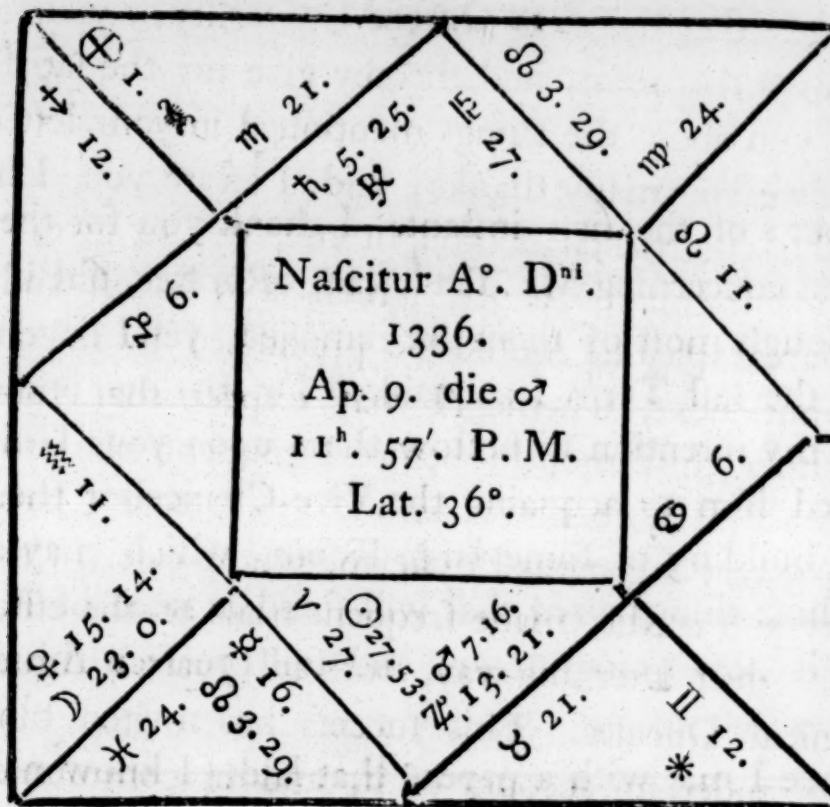
Your most affectionate Friend

and Servant

E. ASHMOLE.

P p p

TAMERLAINE'S Nativity.

Latitudo Planetarum.

♄.	2°.	38'.	Bor.
♃.	0.	48.	Austr.
♂.	0.	0.	B.
♀.	1.	12.	B.
♁.	1.	37.	A.
♂.	0.	55.	A.

This Nativity is calculated to the time set down in your Preface to Ulegh-Beigh.

London, December the 4th 1679.

I Hope that either the affairs of the University or your own will bring you to town this term, and thereby give me the satisfaction of conversing with you about the things mentioned in your letters, for the last of which I owe you many thanks; and, I assure you, I have been careful to obey the commands it brought me, not to give, or shew about, any copy of your friend's paper, which is so honest and pious an one, that it were great pity he should be prejudiced by it. I stay to be informed in your next, whether I may expect that your business will bring you hither this, month, before I give you the trouble of a long letter. And yet I must not conclude this before I have desired your assistance for a very ingenious Physician, whose case is this: He has with much felicity and credit, made frequent trials of the efficacy of the Jesuits Powder, given after his way, both in Quartan Agues, and in some other Chronical Diseases. This success has invited him to frame an hypothesis to render an account of it, and to communicate to the curious both his thoughts and his practical observations; together with a summary, chiefly historical, of what has been hitherto written of, or performed with, this Bark by those Physicians who have treated of it. In order to this, he has perused all the books he could possibly get on that subject; some of which I named to him, but could not shew him; and, coming to advise with me about his work, which is already in a good forwardness, I told him, that a rich merchant of my acquaintance, who lived long in Spain, and used a world of this China Chinæ (as many call it) though it generally pass for an American Plant, yet it is indeed an East Indian Plant, growing in a country lying on the South Sea: whereupon I added, that, if this be so, the reason why it is called *Cortex Peruvianus* may well be, that it is brought first to Peru, in the ships that yearly sail cross the South Sea from Peru, which lies upon that Sea, to the Manillas and neighbouring countries; and from Peru it is, by the Jesuits there, sent to Spain, Rome, and other parts of Europe. But I told him, that if it were really an American Plant, it is

probable it may be found described in the Mexican Herbal, and the Annotations of some Lynceans thereupon. Now this Herbal (written in Latin, and printed in folio) being not here procurable, either by him or me, and I remembring to have seen it in your Publick Library, and read some parts of it; both he and I request the favor of you, that you will be pleased to see if there be any thing there about this Plant; and give me notice of it, and a copy taken verbatim of the description, if there be any; with an intimation whether there be a Cut belonging to the description. It would increase the obligation, if you please to inquire, in my name, of the most curious Doctor Morrison, whether he have ever seen the Plant itself, or have by him any delineation or good description, or have made any observations of the qualities of the Bark†. The kindness and esteem I have for the Physician that desires these informations, and his professed willingness to do you right in the mention of them, surmounts the reluctance I had to put you upon this trouble; for which yet, your readiness to oblige the curious makes me hope you will easily pardon,

Sir,

Your most affectionate and

humble Servant

Ro. BOYLE.

You will oblige me to present my humble service to any of my learned friends at Oxford, that you shall meet with; and to do me the favor to let me know whether you have in your Library a Book of *Andreas Solea, de Incremento & Decremento Metallorum*, or any thing else of that Author.

† Characteres arboris Peruvianæ Cincchonæ vel Quinquinæ dictæ, prout à Comite Condaminio descripti fuerunt, qui non parvam Corticis quantitatem una cum Speciminibus & Seminibus ejusdem Plantæ ad Sodalitatem Regiam Londinensem misit. Hos characteres mecum communicavit egregius Botanices cultor Philippus Miller. Perianthum monophyllum, superum, quinquefidum, minimum, persistens; corolla monopetala, infundibuliformis. Tubus Cylindraceus, longus. Limbus patulus, quinquefidus acutus. Filamenta quinque, minima. Antheræ oblongæ, intra faucem corollæ. Germen subrotundum, inferum. Stylus longitudine corollæ. Stigma crassiusculum, oblongum, simplex. Capsula subrotunda, calyce coronato, bilocularis, à basi versus apicem bifariam dehiscens. Semina plurima, oblonga, compressa marginata.

Sir,

Sir,

I Am glad the last trifle I sent you was so happy as to contribute to your discovering the erroneoufness of a long and generally received opinion; but I am very sorry that your assiduity at the Library makes you need the Apothecary, and that, though I fear you are not mistaken of your Disease, you are so much so in the choice of a Physician as to address yourself to me; who have far more willingness to serve you on any occasion, than skill to do it on this: especially considering, that, as the causes and kinds of the Scurvy being different, the Cure requires remedies that are so too. If I durst make any conjecture upon so little knowledge of circumstances, I should suspect your Distemper to proceed, in great part, from sharpness of humours; for which some such medicines as Spirit of Hartshorn, or of Sal Armoniac, may be more proper then meer Diaphoreticks. Of the former of those Spirits I usually give from ten to fifteen drops; and of the latter, from eight to twelve, in any vehicle that is not acid. But as to the Antimonial Preparations you mention, I much prefer Bezoardicum Minerale, if well made, before the other two; especially if obstructions be in the case. The dose is about twenty grains. The Cerufs of Antimony works more uncertainly, but often more effectually, than the Diaphoretick Antimony. Of the former fifteen or twenty grains, and of the latter half a dozen more, may be a convenient dose: but if you can get any Tincture of Salt of Tartar, made with high rectified Spirit of Wine, and reduced to a pretty thickness, eight or ten drops of that, at a time, may perhaps prove more effectual than any of the abovementioned Antimoniates. But I forgot that I do not make profession of Physick, though I do of being,

Sir,

Your very affectionate Friend

and humble Servant

RO. BOYLE.

You will oblige me with those grammatical reflections you promised me in your letter, and to present my humble service to all my learned friends at Oxford.

Viro Præstantissimo THOMÆ HEIDIO

JACOBUS GRONOVIVS S. P. D.

MALA enimvero multa illis, qui mihi colloquii tui gratiam nuper inviderunt, & sententiæ tuæ de versiculis illis citiùs cognoscendæ fructum interceperunt. Persanctè enim testor, nihil mihi non modo à te traditum esse, sed ne aliunde quidem quidquam rerum tuarum innotuisse toto hoc vertente anno, præterquam ex iis, quas die 30 Martii, ex isto loco laborum & assiduitatis tuæ tantopere conscio (bibliothecam dico publicam) te concepisse scribis. Itaque lætor tandem intellexisse, non displicere in illis tibi officium meum, quod ego eminentioribus indiciis aut tibi aut Cl. Pokockio aut Cruchio nostris optem approbare posse. Apud Avunculum meum Samuelem Tennulium primo contigit mihi videre illum Herculeum laborem tuum, catalogum vestræ bibliothecæ, qui profecto æternum & clarissimum exstabit monumentum voluntatis tuæ, quæ nihil quantumcunque arduum videris subterfugere, quod ad loci tui ornamentum ullo modo potest conducere. Gratulor tibi hanc egregiæ laudis partem exhaustam, & ut diu posthac superstes illâ fruarè Deum precor. Interim tamen eum evolvens mirabar me incidere in paterna quædam scripta. Sane si proposueras tam illustri & amplo peplo nomen ejus quoque intexere, optassem profecto, ut me uno verbo ante admonuisses: nam libentissimè reliqua ab eo publicata, quæ ad manum habeo, subministraffem; quorum memoriam si illic consecratam aspicere mihi contigisset, non parvi honoris loco habuissèm. Dum autem ego apud vos vixi, nunquam audivi in isto tam copioso eruditionis domicilio aliquid paternarum lucubrationum asservari. In illo tuo catalogo non reperio nomen Marcellini mei, de quo ante scripsi: unde omnino credere compellor eum esse inter MSSStos, & tanto avidior sum ad rem cognoscendam. Ita quidem est, ut Index sit ipse catalogus: sed tamen à Jamesio post absolutum catalogum annectitur *Index auctorum in hoc volumine*. In illo autem indice in litera *m* invenies, *B. Marcellus P. D. 2. 1.* quibus literis nescio quid velit indigitare. Catalogus autem ille Jamesii, quem possideo,

deo, & cui hic index in fine est additus, eum titulum præfert, quem in hac chartulâ notavi. Non potes jam ullo modo vel dubitare vel aberrare; & omnino loquimur de bibliothecâ publicâ. Thomas Lydiatus nomen est satis publicè celebratum vel ipsius Seldeni vestri calamo, etsi Scaligero parum probatus. Sed is, credo, fuit alius; hic de quo tu loqueris, junior. Sed utrumcunque sit, diripiam illam novam editionem Marmorum Arundelianorum, ubi proflare intellexero. De Floro quod communicas, gratissimè audio. Equidem indecenter acturum me crederem, si quæ in exemplari patris mei, quod fervo, adscriptæ sunt conjecturæ, vel alibi prolatae, eas non hoc ipso momento descriptas collectasque mitterem, vel in ipsius editoris gratiam, quem à me salutari & cuius notitiam conciliatam cupio, vel ob te intercessorem, cui per omnia satisfactum volo, vel ipsius auctoris & novæ editionis, si id tamen fieri potest, locupletandæ causâ. Cæterum nulla vel patrem meum vel me *φιλαυτία* vexat, ut eruditissimus Editor in his qualibuscunque non summâ libertate uti possit; neque vel ullam legem his vel lenocinium appono, ut quidquam conniveat, & non pro sensu suo candidè pronunciet. Cypriani aliquot loca attigit pater meus in Observationibus ad Scriptores Ecclesiasticos. Nostine apud Turcas parœmiæ loco dici solere, *Scacho Scachus opponendus*? id nuper legebam satis opportunè, commodè & ingeniosè prolatum à Turcâ quodam apud Leunclavium. Nihil nunc ultra habeo quod ad te scribam, nisi ut vestigationem Marcellini de vita Sui-berti etiam commendem, sicubi deprehendi potest. Elizabetham tuam, suavissimam puellam, adhuc Dianam imitari & Pallada, hilaris quidem audio, quum & ipse huic Cœlibi vitæ & inobservatæ solitudini renunciare nondum possim, etsi sæpè à cognatis jam appellatus; non oportet tamen, si commoditas nascatur, nimium repugnare placito amori, & scis, quam queratur apud Ovidium Sibylla, quum illam deficerent juveniles anni. Volo, ut & illi, & uxori tuæ, sapientissimæ fœminæ, & formosissimæ vestræ Catharinæ omne studium obsequiumque meum deferas; quod quidem chirographo meo ipse facerem, si sensum animi mei vestra dialectus sequi posset, quæ mihi, jam tot annis raro illam adhibenti, sanequam incipit effluere. Sane si diutius in hac vitæ ratione per-

stitero

stitero, faciam ut adhuc æstatem unam vobiscum transigam. Nulli enim negotio, ut nunc est, me adstringo, nisi soli Musarum mearum amœnitati, ab omni ambitione remotissimus; & quum omnes jam mei majores decesserint, vivo liberrimus, nulli adstrictus, in lauto patrimonio, quod nuper avi materni morte propitius Deus mihi duplicavit; neque quidquam præter publicam pacem desidero. De Slegelio nostro, an & ipse ita agat, si quid intellexeris, quæso communica. Ego enim ex quo frater meus Hamburgo abfuit, hoc est, ultra biennium, nihil de eo percepi. Vellem me addidisse de duobus tribusve Flori locis suspicionem meam, sed hora me obruit. Itaque vale, mi Heidi, & tum Reverendissimo Vestro Episcopo, tum præstantissimis Viris, quos supra nominavi & Cl. Bernardo & Gailio, ubi commodum tuo fieri potest, meam singularem observantiam testificare.

Daventriæ, dei xxviii Aprilis 1676.

Clarissimo, Doctissimoque Viro, Domino THOMÆ HEYDE SS. Theolog.

Doctori & Academiæ Oxoniensis Proto-Bibliothecario dignissimo

S. P. D.

EPISTOLAS quas Oxonii curæ meæ commiseras, fideliter ad eos, quos oportebat, detuli. A.D. Hermanno responsum accepi, se nimirum Catalogum illum manuscriptum accepisse, & proximè quoque ante adventum meum ad Te Epistolam misisse. Quod ad Libros attinet; Ferrandum Amstelodami non reperi; pretium verò Lexici erunt 35 floreni Belgici, i.e. tres cum dimidio libræ Anglicæ præter præter. Ego luctuosissimum de Parentis venerandi obitu, huc cum venirem, audivi nuntium. Jacturam ingentem & vix resarciendam non ego tantum, sed et Ecclesia in ipsius morte passa est. Quare mutato priori Consilio accelerandum est iter in Hungariam, multis periculis & molestiis referatissimum. Gratias Tibi ago, Vir clarissime, pro affectu & humanitate quâ me Oxonii prosecutus es. Utinam liquisset diutius Tuo frui confortio. Verum sic Deo placet, ut ego aliorsum sedes transferam. Plura non

Plura non addam postquam Te Domino commendans parentissima mea
servitia Tibi obtuleram. Vale igitur, clarissime Doctor, a Tui nominis

Cultore perpetuo,

Raptim Amstelodami,
1684. 20 Maii.

SAMUELE KOLLESERIO

S. Theol. & Philos. Doctor.

*To my esteemed Friend Mr. WETSTEIN, Bookseller at Amsterdam,
present these.*

With a little book to be sent to his
Bookseller at Basil.

Vir Charissime,

PER egregium istum virum D. Charlott Oxoniensem mitto libellum
de Ponderibus & Mensuris Chinenfium, qui etiam idem extat sub
calce libri D. Bernardi nostri de eodem subjecto. Ego autem pauca quæ-
dam in iteratâ istâ impressione mutavi & emendavi, quæ antea nimis
festinanter fuerant edita. Peto ut istum nostrum libellum velis transmit-
tere ad doctissimum tuum fratrem Basiliensem, cum ipse illuc commodè
mittere non possim. Habeo mecum pauca dictæ Epistolæ exemplaria,
forte 50. Si vis ea, dic mihi quantum dabis per modum permutationis
pro aliis libris in nostrâ Bibliothecâ desideratis. Si lubet emere aut per-
mutare, sufficit. Vale & amare perge amicum tuum sincerum

Dabam ex Bibliothecâ publicâ
Oxonienfi, Aug. 26. 1688.

THOMAM HYDE.

Jam sub prelo est liber Hebraicus quem antea edere volui.

Carmelita vester D. Ange de la Brosse fuit Oxonii, &
mecum rixatus est per quadrantem horæ. Sed non
potuit rem suam probare, nec ausus est ad me rursus
venire, ut libros & authoritates ei ostenderem, quam-
vis eum sæpiùs ad hoc provocaverim. Ille forte jactat
se vicisse me, sed contrarium est verum.

Q q q

*Sir,**Over-Worton, Sept. 4th, 1691.*

I Designed before this time both to have waited upon, and wrote to you; but unexpected, and that continued business hindered me in London from writing, and the same has befallen me since I returned into the country, which was the last week; but, in the beginning of the next, I design (God willing) to pay my respects to you. When I came to London, I went to Wansted to wait upon Sir Josiah Child, who (I suppose upon your account) received me very courteously, and after a long entertainment of this discourse, told me, he fixt upon me for Fort St. George; and so I took my leave of him; and thence went to find out Sir John Chardin, of whom I heard very often, but could not meet withal, till a week afterward, when I gave him your letter. And this I must say of Sir John, that whether it is a French air that charms, or the sweetness of his conversation, or both, I cannot tell, yet I think I have hardly met with a more engaging person, and one in whom, may we believe a face, appears nothing of design, but abundance of sincerity, and true zeal to propagate that, which I am sent about; and which (by God's blessing) I will make the sum of all endeavours. I know I undertake a great concern, and so shall consequently sequester myself from all other engagements, that I may be wholly applied to that. I am told of those Chaplains who have got very great estates there, whether I am going, and particularly of one Evans who has been there but a short time, is now coming home worth above 30000*l*. But be it so, it is not so much riches I shall look after, but really and faithfully to discharge my duty, that I may be able (God only knows how soon) to give an account to our great Master of that ministry which I have undertaken. And in the accomplishment of which I shall always desire your prayers. Sir John promised me he would write to you; I know not whether he has or no, but he desires to have the Common Prayer book, as it is with us printed, translated into Portuguese, and when two or three sheets are translated and printed off, to be sent to him to London, that he may have them perused. So that the sooner you get Aben-

dano

dano to do it, it will be the better; but of this and all those other instructions which you gave me I shall give you an account the next week. Pray my humble service to your Lady.

I am, reverend Sir,

Your most obedient humble Servant

JETHRO BRIDEOAKE.

Mr. Whistler presents his service to you and your Lady.

JOBO LODOLPHO, *Viro illustri*, EDWARDUS BERNARDUS S.

PACEM equidem Europæ summis ac assiduis Votis exopto, cum alias ob causas, tum ne diutius intermittant Viri spectabiles & similes tui commercia literaria, & pia & qualia Appendix Æthiopicæ Historiæ expostulat. Ego tamen si pulchra Irene fiverit, libros Judaicos ab Assyriâ & Perside recuperare aveo. Excussum enim jam sentimus, quicquid Hispania, Africa, aut Regionēs circum Constantinopolin istius eruditionis ferant. Verum non sine magno gaudio inter libros Seldeni, Pocockii, Huntingtoni & Mareschalli, optimos hos esse novisti Viros, commodo simul & Curæ aut Ævi præsentis aut posterorum Sapientiorum video relinqui. Nescire vero te nolui, Libros Hydii nostri de Ludis Orientalibus, secretioris doctrinæ plenos, è Theatro Oxonio jam exiisse, necnon elegantium hominum desiderium valdè commovisse, ne opera alia satis curiosa tam diligens Scriptor diu apud se premeret. In nonnullis tamen ab eo, dum levius libellos percurro, dissentendum mihi puto. Scachomachiam enim ipse post Anjou Persam, à Mandragoris شتردج nuncupatam contendit, in quâ Equis & Elephantis, non homunculis, primo ludebatur. Quanto itaque facilius *Shatrang* شتردج à principe lusus derivatur, velut شتردج شاه milite adversario impeditus est Rex. Id quantum

etiam significat شاه مات *Sáb mât*, præcipuum Lusorum Epiphonema, & ludi ipsius nomen eximium שח מלח in carmine Abenefræ, & pariter apud Russos **шахматы**, id est, obstruitur hoste, & in angustias Rex redigitur, five شاه ماديد, ut Persarum Philologi verbum insolitum شاه مات explicare amant. Quinetiam *ζατεξιον* nomen cum ludo ipso jam ab annis octingentis usurparunt Græci, & Hispani à paucioribus seculis suum Axedrèz: acceptum utrumque ab Arabum *σατρεξιον* شطرنج. Quamquam autem ex pompâ militari, quæ plane Indica est, Arriano comprobante, compertum unde ludus iste omnium probissimus, ingeniosissimus, ac nobilissimus, Græcorum, Latinorumque inventis cunctis ludicris longe præstantior advenerit primum; Nomenclatura tamen Persica Indorum vocabula usu diuturno plane expunxit; adeo ut Indi ipsi hisce ætatibus recentibus nominibus non fuis, sed Persarum colludere amant. Idem etiam illud, paucis permutatis faciebus, Arabes facitiant, & Turcæ, & Græci, & Europæi alii. Primi equidem Actores tam præclari ludi, qui ab ultimâ Antiquitate, & fere cum aciei instruendæ arte, longe ante tempus Anusirvani Persæ inter Princeps Indiæ nascebatur, Pugnacium & Cataphractorum animalium idolis certabant; quæ factu fictuque erant operosa. Quapropter homines Indiæ non nobilissimi pro tanto adparatu militari sex vasorum genera facilitatis causâ posuerunt, retentis tamen nominibus animantium, Persæ ex vasis contractos variæ staturæ aut formæ Cippos induxerunt: & exemplo Persarum Arabes, & ab Arabibus Europæi omnes, similibus figuris campum lusorium instruebant. Hæc autem & alia sequens diagramma commonstrat.

پیسایه Persis
Piadab.

پیسایه Arabibus
Biadac.

Persis & Arabi-
bus & Popu-
lis Europæis.

Piádab	Piádab	Piádab	Piádab	Piádab	Piádab	Piádab	Piádab
Ruch	Pharas	Phil Arabi- bus Persis	Sáb شاه Rex	Pharz فرز فرزیده فرزاده Pro Rege duxit Ex- ercitus & simul re- rum Ad- ministr.	Phil. فیل پیل Elephas. Elephas aut Alfin, Sacerdos. Episcopus.	Pharas! فرس اسب سوار ὁ ἵππεύς Equis Eques.	Ruch aut Roch رخ Camela Dromas Rochus Turris Lodia Ruffis.
				Regina, Ferz.			

α. Rex Elephantis turrito & cataphracto vectus, & Sciadio, Pori instar, protectus.

β. Rerum sub Rege moderator, equo infidens cataphracto, & ense lato longoque arcu adjutus.

γ. Militum Globum & vexilla castello ferens Elephantis.

δ. Equitum Magister aut ductor è pluribus, generoso & armato Jumento armatus ipse evectus.

ε. Quæstor Exercitus, aut Camelorum ductor e pluribus, Dromade pernix.

ζ. Miles pedester, sagitta tricubitali & arcu aptus longo, quantus ipse est, ut monet Arrianus.

Posthac positionem periculosam Tabulæ Zenoniæ, quam hætenus viri docti ne vix summis digitis ausi sunt attingere, non minus curiosam, quam arduam, brevi Schematismo tibi ostendam, & quidem multo clarius quam tot versibus fecerat olim Agathias bonus Historicus & Poeta.

Δ Calculi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Δ Calculi nigri.												
□ Calculi albi & Zenonii.	☒	☒	☐			☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. 6. 5. trium tesserarum jactus infautus.												
1. ὁ σύμμετρος ἦτοι ὁ πρῶτος τῶν χώρων.				☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. ὁ ἀνίχνος.												
20. ὁ διέκος, duplum decimi, aut εἰκοσὸς χώρος.												
	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13

Intelligis jam, Vir honorande, Tabulæ Zenonis Imperatoris dispositionem, & ob infelicem alearum jacturam motiones perniciosas : necnon eâdem ratione Agathiæ celebris Epigrammatographi poematum obscurum. Anthol. Epigram. Græc. l. i. c. 61. οὐτιδανὸι μερόπων, &c.

Biblia equidem Russica aut Sclavonica, Ostrobiæ aut alibi impressa, defidero magis, quam scio ubi recte inquiram. Tu vero admonebis pro notissimâ tuâ humanitate. Vale, Vir piissime & sapientissime, & novum annum, favente multum summi Dei majestate, ingreditor.

Datum Oxoniæ pridie
Calendas Januarias A. D.
CICICXCIII.

Vir Clarissime,

VALDOPERE mihi placuit, quod ex Epistolâ tuâ, quam per Bibliopolam Wetsteen mihi misisti, intellexerim, Te Historiam Botanicam Oxoniensem à Morisone exorsam pertexere eamque Plantarum nominibus exoticis, maximè vero Arabicis & Ceylanicis, illustrare velle; Quâ in re præcipuè in plantarum Ceylanicarum Nomenclaturis earundemque etymologiis omnem meam opem, quam exigis, lubens promitto. Igitur

tur his diebus collectanea mea Ceylanica, Botanicam attinentia, in manus Amici nostri Dⁿⁱ Sherardi dedi, qui ea, quæ ad illustrandam Historiam herbariam facere posse videntur, fideliter excerpere & ad te transmittere pollicitus est. Hoc susceptum opus alacrius prosequetur, si per literas tuas nonnunquam moneatur. Opere finito, ipse Characteres Ceylanicos horumque sonum, in quantum fieri poterit, adjiciam. Cæterum, quæcunque in Tuum usum præstare amplius valuerò, ad ea omni tempore & occasione habebis

Paratissimum

Lugd. Bat. 26 Oct.
1694.

P. HERMANNUM.

Reverendo Viro Dom^o. Doctori HIDE, P. ALLIX S.P.

GRATULOR tibi, Vir Reverende, quod ex magnis operibus incæptis & affectis fama sit tibi parata. Sic nobis magno labore et longis vigiliis quæsitæ Thesauri nobis facili negotio tandem patebunt. Deus conatus tuos prospero donet successu, dum nobis tam raræ eruditionis fructus exhibere laboras. Ut eruditioni singularem humanitatem conjunctam foves, audeo tibi hunc bene eruditum juvenem commendare de meliori notâ. Illi animus est apud vos per aliquot menses agere ut vestras Athenas lustret; Te potissimum, qui ita Bibliothecæ amplissimæ præes ut sis Bibliothecæ ἑμψυχος. Quare velim maximè tum ut apud te sit illi facilis accessus, tum ut eos illi digneris conciliare, quorum consortio possit & melior & doctior, quod summè cupit, evadere. Spes mihi est fore ut intra paucos dies te Salisbergiæ sim visurus, nec enim Episcopali Visitationi te defuturum arbitror. Mea commendatio huic erudito juveni non defuisse, apud eximios viros Doctorem Mill & Doctorem Bernard, ni nossem illos te conciliato ipsi facilè conciliandos. Vale, vir Reverende, & me, tui nominis Observantissimum, ama.

Dabam Londini 5 Idus Aug. 1696.

Viro

Viro Præstantissimo, Amico Veteri, THOMÆ HEIDIO

JACOBUS GRONOVIVS S. P. D.

QUUM hic nobilissimus ex Dania juvenis Paulus Poulson me de itinere Britannico certiolem faceret, fieri non potuit, quin validius reverterer in memoriam pristini temporis, occurreretque mihi admonitio eventuum, qui inde ab triginta annis mihi supervenerunt. In quibus quidem jucunda prorsus & supra modum amœna se mihi offert mora Oxoniensis, quam & tu & tot alii elegantissimi Viri certatim effusèque non tantum omni comitate oblectare, sed varia etiam doctrina, sed colloquiis, sed aliâ quâvis proficiendi facultate instruere & mihi utilem redere allaboravistis. Rursus quum singulorum nomina memorans, universam istam benignitatem velut ruminarem; uri me acerbitate non exiguâ sensi, quod illorum omnium vultus animo quidem meo exhibens, tamen æternâ nocte jam obductos, nec amplius conspici, non poteram non cogitare; ut neque quenquam ex illis, quibus meo exemplo insulam vestram petituris benè vellem, ad istos allegare possem, quive vetusti fœderis istius gratiam commemorarent, aut paria suavitatis specimina experirentur. Quæ sane percellerent me graviter, nisi isto mutationis æstu agitari & ferri res humanas docuisset ipsa dies, quam multiplicem jam video à me post tergum relictam. Quid enim quiritabimur, quum sic nati simus? Hinc te, Optime & Eruditissime Heidi, adspicio, ut quem solum mihi Deus superstitem reliquerit, cui universum id integrumque deberem ac deferrem, quod antehac partim transcribebam in plures. Ego vero sicut illorum sepulchra non desinam, quamdiu ero, adspargere omni pietate ac justâ commemorationis reverentiâ; ita tibi fidem meam cultumque meritis exhibere conabor, & omni obsequio declarare, tuum nomen mihi esse pro Oxonio. Quanquam enim & ab famâ & in libris ad me deferatur nova quædam successio, tamen, ut vere dicam, tædet me hodiernarum formarum, unde ad illas parum me applico. Tu si quid voles, pro jure tuo imperabis, meque obsequii firmum deprehendes. Vale plurimum, Amice Suavissime, & nostræ amicitiae memor vive.

Lugduni in Batavis, die xv Martii
CICICXCIX.

Reverendo & Eruditissimo Viro THOMÆ HYDE

JACOBUS GRONOVIVS S.P.D.

LIBENTER tecum facio, quod dicis, & Deo vitæ datori gratias ago, quod inter tot rapinas, quæ tum alibi me spoliârunt eximiis amicitiarum conciliis, tum in vestrâ illâ amœnâ Academiâ Oxoniensi, sic tamen te habeam superstitem, nec priscae consuetudinis nostræ immemorem. Utinam modo ullam admissionem negavisses & chiragræ & podagræ & omnibus hujusmodi inimicitiis humanæ integritatis! Sic enim ego etsi planè ab eis aliquid mali expertus non sim, vituperare tamen & vel convitiando infames illas apud te facere non vereor, si te inducere possem, ut vel nunc quoque velles eis, ut odio dignis, interdicare domo tuâ, & magis etiam corpore. Audio, & quidem cum summâ voluptate meâ, majorem honorem studiorumque ac laboris tui lætiores mercedem introiisse ædes tuas; verumque id esse colligo ex mentione Collegii Ædis Christi, unde nuperas te dedisse scribis. Itaque gratulor si quisquam alius, ex animo, utque diu fruaris, precor. Idcirco jucunda omnia proponere, et menti roboratæ lætæque adjungere lætitiâ corporis oportet viriliterque abigere, quidquid conturbare voluptates tuas potest. Quod si in manu meâ foret, næ omnis opera mea tibi militaret! Mihi quidem sic impero, & in omnibus, quæ circumstant ac vel inopinantem obfident & in transverso aggrediuntur, amaritudinum molestiis nihil intus irrumpere patior, ut quum illic omnia retineam pura & illæsa, tum aliquando quibus possum, verberibus extrinsecus, ubi libuit, appropinquantes oppugnantisque repellam. Cujus generis nunc est, quod ille Hudsonus vester, quem hominem ego noscere nolui, ut qui Thucydide ostendit quam nihil boni agat nihilque præstare possit, non Scylacem & nescio quæ ubique exstantia Geographica rursus publicat, sed per indecoram lasciviam mea mihi tranquilla non vult relinquere. Quæso, an id viri boni officium est? an id laudatur nunc apud vos? Sanè ego, hæc

R r r

fit

fit indignitas, quod genus studiorum non ex veteri more Oxonii, non dubitabo declarare. Et quum ipse tam ineptus & inanis sit, accedere debuit enormitas Dodwelli in Dissertando, ubi discemus regem Persarum ita potentem fuisse, ut valuerit classem ædificare in Gange & similia. Quæso te Persicarum rerum peritissimum hominem, potesne id ullo indicio approbare, seu de antiquis Persis, seu hodiernis? Ego enim ultra Indum esse aliquid juris Persici non didici. Nollem sane ista sic administrata esse, & nunquam nisi benè de Oxonio cogitavi. Quanta certe differentia est inter te & illum hominem? Hic insciens mei omnia, prout libet, arripit contrectatque: tu cælaturas illas tres de Mithra tangere non sustines, nisi veniam quoque petas. At quando mea non fuerunt exposita usui tuo? quando non desideravi optavique adjuvare & tuos egregios labores, & aliorum omnium, unde aliquid boni poterat expectari? Quum jucunda mihi accidat prudentia & abstinencia tua, tum utere & pete à me si quid voles, aut potius impera. Sed quod monitum te volo, tertia, quam in Alpibus ipse denudavi, pessimè ab cælatore excepta; quid enim illic aget thorax? quum fuerit laxior vestis: atque etiam vereor, ne perperam ipse putaverim alas, quæ verè erant pars lanæ & perslabilis vestimenti sic rejecti. An ex vestris nemo per ista loca peregrinatur? Erat enim profecto lapis dignus, qui inspiceretur attentius, quod mihi in illâ temporis brevitate & inopinato occurso non licebat. Vale plurimum, Præstantissime & Honoratissime Amice, ac lætus vive. Utinam semel adhuc te videre contingeret!

Lugduni ad Rhenum, die xxviii Novemb.

CIOIOCCXCIX.

Nobilissimum Poulsonium ut amanter salutes
rogo.

Good

Good Mr. SMITH,

WHEN ever you set sail, my good wishes attend you to Constantinople and back again hither, when it pleases God that you return. You must be very careful of what you eat or drink when you are abroad, both for the quantity and the quality, for the change of climate will somewhat alter the constitution of your body, and incline you easily to sickness or surfeit. And when you send any letters to England, let them come along with the Ambassador's Pacquet, or otherwise they will miscarry, as Mr. Denton's have done formerly. Present my kind respects and love to Mr. Denton, and tell him that I have sent several letters directing him what books to get for me: but in case the letters did miscarry and not come to his hands, then let him follow that direction which I wrote down in his Album of Memorials before his departure from Oxford. I will not trouble you with any such directions for providing books, until I see what Mr. Denton brings with him; but only that little book called *كشور و كمال*, *Culila & Dimna*, which I noted down in your book of remembrances: and that I desire you to send along with Mr. Denton, for it is a small book, and may be had commonly, as I suppose, and for a small price. As oft as you have any opportunity, let me hear from you; and I shall endeavor the safest way I can to return you an answer. It only remains that I bid you farewell, and wish you prosperous gales and an healthy and happy voyage, that, if it please God, we may once again enjoy one another's company at Oxford, where I remain

Your very affectionate

Queen's Coll. Oxon.
June 8. 1668.

friend to serve you

THO. HYDE.

If you can find or procure any book that treateth of Plays and Games, as Chets and Tables, or the like, I desire you to send one along by Mr. Denton. And at your leisure hereafter, it would be a very good work to procure a catalogue of all such books as are extant about Constantinople in any of the Eastern languages, with the prices of each. You may do well to transcribe this last direction into your book of Remembrances, that so you may not forget it.

My very good friend,

I Kindly thank you for your friendship and kindness in being so ready and willing to gratify my desires. The † book, which you sent, is very well worth the keeping in the Publick Library, and therefore I have noted in the beginning of it that is of your gift. We have another book printed in the same character at *Rome*, and it containeth a Catechism, or the chief heads of the Christian Religion for the use of the Indians: and it is said in the beginning, to be in the language of Malavar Tamul; now what place Tamul is I cannot tell; but Malabar is a noted place in East India upon the coast. I suppose your book containeth the Religion of the Brachmans, which is a good rarity if it be so. I wish you could any where get a translation of it in some other language. And so likewise it would be a good work if you did enquire into the Religions of any other sorts of strange people, as you have occasion, and especially if you can get the authentic books of their Religions written in their own language; to any of which you may have the convenience of getting a translation made while you are at Constantinople. I pray you let me receive a few lines from you by Mr. Denton after your arrival, which that it may be safe and prosperous is the hearty wish of

Sir, your really affectionate friend

July 18th 1668.
Queen's Coll. Oxon.

and Servant

† A MS. in the Malabar Language and Character.

THOMAS HYDE.

Mr. Smith,

UPON search I cannot find that we have either Vitruvius or Frontinus, nor any thing of them in any other Library either in Oxford or Cambridge. Only in Dr. James's Ecloga there is mentioned in Lincoln Coll. *Frontinus de exemplis rei militaris*, which is not to the purpose. Because you did not send me word whether the King of Johanna's Ambassador was at London, I take it for granted that he was gone.

I hope you will study the Court Politicks so far as to be able to inform yourself and me how something may be gotten among them, which I think will be a very hard task. With my hearty respects to your relations, I remain

Your most devoted

March 6. 1577.
Oxon.

THOMAS HYDE.

When you hear of any body at London who understands the Ruffian or Moscovitish Language, and can write it, I would desire you to get for me the Names of the severall Chesse-men in that Language, and also of the Cards *King, Queen, Knave, Hearts, Diamonds, Clubs, Spades*. And the like in the Irish Language and character. But you must know that I desire to have these things according to the use and practice of those countries: for if any one should now go and translate our Names into those Languages, it would not be of any use or esteem.

Good

Sir,

I Am desired by a very worthy and learned friend, Dr. Johnson, who is now digesting his voluminous Collections about the Antiquities of Yorkshire, in order to their publication, to write to you upon the following account. He, by the favour of Lord Fairfax, had the perusal of Mr. Dodsworth's MSS, long before they were given to the Bodleian Library, all which he epitomized for his own use, and transcribed particularly what might make for his design, which he has been carrying on for several years at the request of the Nobility and Gentry of that country. To these books he has made several references, according to the marks put down there by Mr. Dodsworth, as a set of books of 24 with A. B. C. another set marked with A A. B B. &c. another set with A A A. B B B. &c. another set with (A) (B) &c. another set with   &c. and several other sets distinguished with several other different marks. Now he, finding in Kennet's Parochial Antiquities in several places these books of Mr. Dodsworth referred to under distinct numbers, as 1. 2. 3. to one hundred and fifty and odd, fearing, that all his references to the old marks will be rendered useless to the learned reader of his work, when printed, who may be desirous to consult the Originals, desires to know, whether the old marks still remain or not. You may satisfy him and me in this particular with one glance of your eye without the least trouble. But he would take it moreover as a great favour, if Mr. Kennet has put down the number of those books on the backside or on the first page, if you will let him know what numerical figures answer to the old marks, which Mr. Crabb by your direction and order may do without any great loss of time. I pray let me hear from you, as soon as may be, with regard to your convenience. You will herein extremely oblige,

Sir,

Lond. Nov. 10. 1696.

Your old faithful friend to serve you

T. S.

Good Dr.

I Received your's, and upon search do find that the gentleman's references to Dodsworth's Collections are in great measure spoiled. If he had given us notice as soon as the books came to our hands, we could have had regard to what he desired. But the books being much spoiled with wet, and in some parts shattered and torn, to prevent farther loss, we were directed to bind them up in covers of leather, and after that Mr. Pritchard did put upon them what numbers he thought fit, without any regard to Mr. Dodsworth's marks. So that the letter A is now 117: and B. 119: and ZZZ is 113. And so the rest merely as it happened. And in some of them Mr. Dodsworth's marks do not appear, as perhaps being written on some small scrap of a waste leaf, and so is wholly gone. So that though the *marks* and *numbers* might in many of them be compared and adjusted by Mr. Pritchard, yet in some of them it is impossible. If you would have it done as far [as] it can be, write to him. I told him what was desired. When you were in Oxon. I was twice at your lodging to visit you: and I left for your view to take along with you a Specimen of Maimonides's *More Nevachim*, which I offered to our Delegates to have done the whole work, but they would not allow any thing for my pains, and so there is an end of that Design. For I would not labour three or four years for nothing. If I could see the Coin in a better condition, and money more plenty, I would propose the printing my *History of the Religion of the old Persians and their Magi, and their old Characters and Language, and the Life of Zoroaster*, &c. all which will make one good Quarto. Perhaps this winter we may see the money a little better: but till then I do not attempt it, lest I should be baffled. If any business would bring me to London, I should be sure to visit you. My hearty service to your brother.

ther. My wife thanks you for your kind remembrance, and presents her humble service, and the same accept from

Your old Friend and Servant

*Nov. 13.
1696. Oxon.*

THOMAS HYDE.

To the reverend Dr. Thomas Smith present
these at Mr. Smith's House, in Dean Street,
near Soho Square,
London.

My Old Friend,

DR. Huntingdon sometimes tells me that you are endeavouring to get a set of subscribers, viz. 10, which will be a kindness if you can do it: for a great sum of charges will be upon me for want of subscribers. The book is printed, and waits only for the copper cuts, in which my engraver hath been slow: so that it will be about or after midsummer before all things are finished. I should be glad some time shortly to have two or three lines from you, whether you shall be able to do it or not. I beg you to give my humble service to your brother and sister. And I remain

Your very humble Servant

May 5. 1700. Chr. Ch. Oxon.

THO. HYDE.

Dr. Godolphin did promise to encourage the work, if you could meet with him: and Dr. Bray did promise to lay down 5l. But I know not where he is to be found. Dr. Huntingdon did speak to Dr. Gee, and Dr. Hally, and Mr. Sellar, who promised to him to do what they could.

To Dr. HYDE.

Sir,

DR. Huntington about three weeks since told me that you were resolved to print your *Historia Religionis Veterum Persarum*, of which I had seen a specimen long before. I am heartily sorry that you have not met with encouragement suitable to the worthiness of such a curious and learned undertaking: which upon a very good occasion offered, I recommended to the Royal Society, at a solemn meeting at Gresham College. I found several gentlemen there very willing to take off each a copy, when the book was printed: but it being of an argument out of the common road, and not so agreeable to the studies of experimental philosophy, mathematicks, and natural history which they are pursuing. I could not find them inclinable to subscribe for any considerable number of exemplars before hand. But I conclude from several discourses I have had with them and with other gentlemen, that your book will be well received in the world, and that the impression may and will go off speedily enough to your advantage, provided that you do not print too many of them; and if you set a moderate and reasonable price upon each. Your Sculptures, which are absolutely necessary, I suppose will not be many, and will not increase the value of the book very much. You may justly expect that, as well out of the respect I have for you upon account of our long acquaintance, contracted full forty years since, as for the value I have for that unusual sort of Oriental learning, of which you are so great a master, I will promote the sale of your book when it is once printed: and to that purpose I will undertake to dispose of five for my share, and will not stop there, but will make it my business to recommend it effectually to all my friends, in whom I can pretend to have any interest: and I doubt not, but that Dr. Huntington and the other persons, which you mention in your letter, will be equally industrious. You will give me leave to desire you to be somewhat careful in your Latin, which several have severely ani-

S f f

madverted

madverted upon in your Notes upon Abr. Peritzol's *Itinera Mundi*, and in your book *de Ludis Orientalium*; overlooking at the same time a thousand curious and learned observations and notices, wholly owing to your discovery: and particularly to look over again and again some expressions in the Contents of your printed Specimen, which by no means can be allowed, or indeed excused, or reconciled either to propriety or grammar: such as, *Zoroastres non fuit peregrinus Veteri Testamento*, &c. which is a perfect Anglicism, and no way tolerable: *Quam variè & male ejus offerendi Isaacum apud eos exemplum fuit interpretatum*: and the like. You will readily, I hope, forgive the liberty I now take, and will impute it to the sincerity of friendship, and to the just concern, which I have for your reputation, that your book may be unexceptionable and not liable to the censure of ill-natured and malicious criticks. In all other matters relating to the abstruse learning of the book, of which yourself only will and can inform the world, I know you will be fully and perfectly exact and accurate.

I am very glad, that your present work draws toward an end, and that we may expect it soon after Midsummer at furthest.

I am

Dean Street, near Soho-Square, London, 9 May, 1700.

Your old friend, and humble servant

THO. SMITH.

My brother and sister present their humble service to you, as I do to your lady. I have little or no acquaintance with Dr. Godolphin, who keeps for the most part at Eaton. Dr. Bray, I hear, is lately gone to the West-Indies: but other endeavours shall not be wanting.

Sir,

Sir,

THIS is to thank you for your kind letter, and for your readiness to promote my book; wherein I do intend one Copper plate shall be dedicated to you. The price set in my printed Proposals shall not be increased, which was ten shillings in quires to every subscriber or contributor, and all that is payed already is according to that proportion. And when you see how many Cuts are in it, you will think it well worth that price. My Sculptures (though they are many) shall not increase the price of the book beyond what was set in the Proposals, because I did there promise them, though I did not tie myself to any certain number. But therein I do what is for the credit of the book, and the benefit of the reader, though I thereby do increase my own charge. If Mr. Maundrell had been as good as his word in sending from Aleppo the two plants *Ribâs* and *Behmen*, there would have been also two Copper cuts of those.

I also thank you for your friendly freedom in telling me their censures upon some little words or phrases; and if you can remember any others besides those you mentioned, I would pray you to let me know as soon as you can, either in these Contents, or in *Itinera Mundi*, or the Eastern Games, that so I may see of what kind their censures are. That of *peregrinus Veter. Test.* I know was an Anglicism, which I altered long ago. That of *Abrahami exemplum malè interpretatum* was I suppose in the ill placing of the words at such a great distance. These were only in the Specimen of Contents, and not in the Book itself, which is printed long ago, and too late to alter any thing therein. But however I always flight their little criticisms about trifles. For I am not writing eloquence or orations, but only plain matter, such as I do write very quick & *currente calamo*, without much deliberating upon it. So that not pretending to eloquence, if any odd word or phrase doth slip, I do not value it. And I am sure no wise reader will peruse the book only to pick out faults, but rather to find something new and useful to himself. I observe that le' Clerk and other critics, who write a great deal,

deal, are subject to the same exceptions of sometimes small failures by writing hastily. And I believe they do not value such trifles: for none can write a book without some small dormitations, unless he will pretend to be more than a man. I have the *Copia Verborum*, and as much command of Latin as most men: which may satisfy any body that it is not want of skill, but only hastiness and want of consideration, which may be pardonable in Latin, seeing we do all speak false English every day.

Sir, my Wife presents her humble service to you, with thanks for your kind remembrance of her. And with my most hearty service to your brother and sister, I remain

Your obliged and humble Servant

Ch. Ch. Oxon.
May 13. 1700.

THOMAS HYDE.

To Dr. HYDE.

Sir,

I Cannot forbear expressing again my just and great concern for your Book, now in the press, from which I hope it will be speedily and happily delivered without any further difficulty or interruption. If you continue in the mind of inscribing a Plate to me, which I shall esteem as a lasting mark of your friendship, I desire you, that, before you give that Inscription, whatever it be, to the Engraver, you will favour me with the sight of it.

You do well to obviate and prevent the cavils and censures of peevish criticks, at least to slight them, and not let any attack of rudeness or malice make the least impression upon your mind. Under the guard and protection of religion and philosophy you will be safe: and besides whatever obloquy the men of phantasy, and the young fry of wits and poets may ever endeavour to cast upon your Book, truly wise, judicious, and

and learned men will always set a just value upon what is excellent and in its kind extraordinary.

I am, Sir,

London, 25 May, 1700.

Your very faithful friend and humble

Servant

T. S.

Good Sir,

THE Copper cuts in my Book will be in number XVIII, which I dedicate to such friends who have been kind in subscribing or procuring money towards the carrying on of my Book. These Dedications are short, in one or two lines, saying only Reverendo Viro, &c. without any farther flourishes or encomiums; dealing with all alike, that so none may take exceptions. Neither indeed is there room for any more, the bottom of the plates being not capable of more than one or two lines. That which I design for you is as followeth, viz.

Reverendo Viro *Thomæ Smith* S. T. Dri. olim Collegii Madg. Oxon. & hodie Regalis Societatis Socio, hanc Tabulam Gratitude ergo, lubens, meritoque D.D.D. autor. T. H.

If in this you have a mind to add or alter any thing, I will do it as you shall direct. I do endeavour to hit all men's titles right: if I mistake, it is only an error of my memory or understanding, not of my will: and therefore if I have omitted any thing, I beg you to rectify it for me. And with our services to your good Relations I remain

Your affectionate old friend

May 27. 1700.
Ch. Ch.

THOMAS HYDE.

To Dr. HYDE.

Sir,

I Thank you for your letter of yesterday, (which I received an hour or two since) and for the copy of the Inscription. I have ever disliked pompous Inscriptions and Dedications, which for the most part favour both of vanity and flattery, and among friends the plainer they are, they are deservedly esteemed the better, and shew the greater and truer respect.

But I heartily desire you after the words S. Th. Doctori, wholly to omit, *olim Coll. Magdal Oxon. & hodiè Regalis Societatis Socio*: for the word *olim* I cannot digest in the least: for hereafter, when we are dead, it will be thought by such, as are ignorant of the present state of affairs, and for what reason I have been deprived of my Fellowship, that I had at this time voluntarily quitted it: and for my Relation to the Royal Society, I do not value myself upon it: tho' I must own to you, that for a particular reason I assumed the little appellation in the title page of Mr. Greaves's Life. If instead of both which you will only place, *veteri Amico*, as you usually write yourself in your letters to me, it will be sufficient, and will please me much better, than any kind of flourishing character.

I think your *gratitudinis ergo* to be too much for the small kindness and civility of taking off a small number of copies of your book: which cannot deserve such a submissive acknowledgment. I have told you my opinion of this latter also very frankly, and leave it wholly to your prudence to determine, as you shall think fit.

I am, Sir,

London, 28 May, 1700.

Your faithful old friend

T. S.

Clarissimo atque Eruditissimo Viro, Domino THOMÆ HYDE S.P.D.

F. MICH. LEQUIEN Ord. Prædicat.

JUcundæ mihi fuerunt litteræ tuæ, quas detulit mihi communis amicus noster Cl. D. Shadwel; & tantum abest ut mihi molestiam aliquam exhibuerint, quin potius mihi gratulatus sum, quod ea à me exquisieris quæ negotium litterarium tuum juvare possent. Nihil quippe mihi antiquum magis aut jucundum, quam ut eruditorum hominum votis pro meo virili faciam satis, & officium vel tantillum saltem eis impendam. *Historiæ Religionis Persarum*, &c. exemplaria duo transmisit ad nos Clariss. Dominus Allixius, atque in ea legenda maximam indies percipio voluptatem. Inter MSS. Codices Clariss. Domini Ludovici Picques nullum volumen Zoroastris seu Zardust reperi, aut cujus Scriptura ad Specimen quod ad me misisti, videatur accedere: nec in aliis Bibliothecis urbis Parisiorum, tametsi locupletissimis, extant aliqui. Inter MSS. D. Picques asservantur apud nos quatuor volumina in quarto quæ Pseudo-christianorum Mendaïtarum seu Manicheorum ritus complectuntur, atque characteribus à Specimine tuo diversis exaratæ sunt. Primitivi codices ex quibus hæc descripta fuere, extant in Bibliothecâ Colbertinâ. Nullam prorsus apud nos reperi Grammaticam Tartaricam manu exaratam, nullam etiam prælo excusam in quâ characteres Tartarici occurrant, sed eam solùm quæ inter Itineraria Thevenotii edita est. Libri omnes MSS. Domini d'Erbelot statim post ejus obitum empti sunt à Serenissimo Principe Magno Duce Hetruriæ, atque in Italiam delati. Si modo plura deinceps postulaveris, me paratissimum experiere ad ea præstanda quæ injungere mihi dignatus eris. Vale, vir clarissime, meque familiarissimè velim utare.

Parisius Prid. Id. Maii, 1701.

Vir

Vir Celeberrime,

MAGNO torquebar desiderio operis Morisoniani de Plantis, ex quo acceperam ei notas quasdam tuas, quibus Arabum Doctrina Herbaria exponeretur, additum iri — At opere jam ipso ad me delato nihil tale in eo reperiri vehementer dolui. Sed dolentem subito erexit ac recreavit recordatio eorum quæ ex clarissimo quondam collega tuo D. Bernard *νῦν ἐν ἀγίοις* audiveram. Nempe is mihi olim narravit te pridem quædam meditari, quibus non tantum Res Herbaria, sed & universa Arabum *ὑλὴ ἰατρικὴ* illustraretur — Quæ cogitata tua ut perficias optabile inprimis erit, quando in Arabum Historia Medicamentaria multa sunt impedita & perplexa, quæ expediri atque explicari Medicorum magnopere interest — Tametsi enim Arabes in ipsâ Medendi Arte Græcorum Laudem non videantur æquavisse, multa tamen in Re Medicamentaria Græcorum inventis addidisse clarissimum est. In hoc autem argumento non ita versatus est Claudius Salmasius, ut non plura intacta reliquerit aliis expediunda. Quin & dubitare non raro subiit an rem ipsam semper acu, quod dici solet, tetigerit vir ille summus — Ego quidem indies magis magisque video Arabicæ Linguae imperito mihi ac plane ignoranti aquam in hac materia identidem hæere, in qua excolendâ magnam tamen ætatis partem consumpsi, ac, ut quod restat vitæ consumam, muneris, in quo versor, ratio exigit. Infinita sunt quæ docere me aliosque potes. Et quis tam solide, tam accurate ac tu, posset, qui in Arabum Doctrina omnium iudicio principem locum hoc seculo dignissime tueris? Ista quidem me impulere, ut quod pridem in animo habui denique tibi exponerem, tametsi ignotus tibi, quam ardenti sollicitoque studio erudiri à te cupiam — Dabis, spero, hoc publicæ hominum utilitati, ut si quæ parata habeas, haud diutius premas. Id, qui Rei Herbariæ & Medicamentariæ aliquem usum habent, optare omnes debent — Ego vero eorum desiderium vix fero — Vale, ignosce, si gravis fuerim, et uture opera mea liberrime, si qua in re usui tibi esse possit

Tui observantissimus

Lugduni Batavorum, 27 Sept. 1701.

PETRUS HOTTON
Medicinæ & Botanices Professor.

Clarissimo & Eruditissimo Viro THOMÆ HYDE

JACOBUS GRONOVIVS S.P.D.

MODO intelligens commodam & tutam esse occasionem salutandi tui, libens eam arripio, non tantum ut hoc debitum veteri & persanctè cultæ amicitiae stipendium emerear, sed etiam ut dum divina pax benignitatem hanc indulget, quam creberrimè gratias agam benevolentiae tuæ & præclaro labori, quo identidem & publica studia & mea adjuvare voluisti. Ne dicam tot documenta amoris & olim præsentis & mox absentis per multos annos præstita tam efficacia, ut universa vitæ meæ apud vos actæ memoria, exulcerata ad recordationem tot dulcium amicitiarum, quas & ipsas te potissimum conciliante nactus eram, sed mors eripuit, in tuo unius solatio acquieverit jamdiu. Sed quantâ mensurâ hanc in tuo nomine lætitiâ meam auxerunt nupera illa Persica & ingeniosis lucubrationibus elaborata, & studio impenso collecta, & multiplicibus doctrinæ variae notis insignia! Neque enim potui teneri, quin statim percurrerem, & lineas adeo laudabiliter ductas à te percererem. Agnovi socordes variorum in scribendo remissiones egregiè & eruditè à te correctas. Vehementer mihi placuit istud tuum *εὔρεμα* de Sibyllâ, & ne dubita, habebo causam id publicè testandi. Utinam quidem à tuis hinc merita & justa præmia tibi contingant! eaque mens illis detur, ut præsentem adeo uberem peregrinæ notitiæ copiam in tempore adhibeant, quo illud omne, quod tibi residuum indulgebit Deus, utilissimè impendatur! Et quoniam Persica tantoperè scrutatus es, fatebor fanè me venari in loco Æliani libro I. *ποικίλης ἱστορίας* cap. 22, ubi quia disertè addit munera illa regia appellari *Δωροφορικὴν*, vel ut habent MSSi *Δωροφορία*, suppono illum statuisse aliquid notabile in istâ appellatione esse. At vero quis non statuet dicetque illos legatos sic à rege donatos regia *δῶρα φέρειν*? Non potest aliter dici, & ultro unusquisque id satis assequitur, neque opus erat, ut Ælianus scribendo id significaret, quasi appellatio foret

rei non conveniens, & ideo inesse acumen, ut solet in talibus. Devincies profecto me, si id exigere volueris & me juvare. Plura volebam: sed urget discessus. Unde plurimum te etiam valere jubeo cum optimâ Matronâ.

Lugduni ad Rhenum, die xvi Martii
CICIDCCCII.

Quum bibliothecæ præfecturam deposueris, equidem nescio, quibus honoribus vicissim sis ornatus; quod scire cupio.

Reverendo & Præstantissimo Viro THOMÆ HEIDIO

JACOBUS GRONOVIVS S. P. D.

SPERO te accepisse, quas novissimas hortante occasione trajicientis juvenis misi. Quod sicut tunc summâ cum lætitiâ animi Perficis tuis occupati feci, ita exinde non desii intentus in præclara eruditionis tuæ pignora abundè illic exhibita venerari & colere memoriam contubernii olim nostri, quando, fateor, dedisti mihi omnem tui copiam, sed adolescens nequivi penitus te frui in eâ parte doctrinæ, ad quam converteras aciem ingenii tui ac industriæ præstantiam, cujus nunc tam optabiles protulisti fructus, & usque proferes. Certè & ipse admodum delector, & aliis non cunctor ostendere illa singularia & sanè notabilia, quæ ex te solo didicimus, & Deus det, ut porrò multa discamus. Atque utinam in horum adolescentium, quos uxor mea cognatione satis propinquâ contingit, comitatu liceret mihi quoque transfretare, ac te hac vice amplecti, antequam de nobis aliquid fataliter statuatur! Sed dum me varia impedimenta detinent, illos mitto reverentiæ meæ interpretes satis copiosos. Frequenter hi exceperunt sermones de te meos, sciuntque quam palatum meum delectetur ipsa tui appellatione, quo major fuit eorum

rum cupiditas in te salutando. Alteri Gerardo Pauw, alteri Hadriano van Vredenburg nomen est: & omnino uterque animo ad memorabilia satis curioso, ut ad illustris vestri Oxonii notitiam si quid eos adjuvare & formare potueris, rem profecto præstiturus sis et ipsis maximè desiderabilem & mihi perjucundam, ut sic tanto major postea cum ipsis reversis in nominis tui honoratissimi mentione sit futura mea exsultatio. Quod si pateris per eosdem tibi aliquid molestiæ imponi, significo tibi sub prælis nostris calefcere Antiquitates Græcas Cl. Potteri vestri, cujus quum uterer nuperrimâ & optimâ editione Lycophronis & commentarii Tzetzi, quem lætabar studiosè ab eo collatum fuisse cum MSto, unde interdum varias Lectiones interponit. Quum igitur viderem ab eo etiam edi in fabulatione de Oenone ἡ κατὰ τὴν Δίπτον βρόχαις ἀπαρχθεῖσα, in Canteri editione pag. 16. persuasi mihi sic in MSto vestro legi, & Tzetzen credidisse non modo βρόχον dixisse Græcos, verum etiam βρόχην. De qua re precor ut virum Clarissimum meo nomine salutans, velis cum eo agere, & re inquisitâ, quid veri sit, per hos cognatos mecum communicare. Nos prout licet in his turbis, benè habemus, tibi que idem optamus. Vale, Vir Eruditissime, cum optimâ conjugē.

Lugduni Batavorum, die xi Junii
CICICCCII.

Sir,

I Sent you a letter long ago concerning Telefmes, and I did therein inclose several things translated out of a Persian Author: I would only be certified whether they came safe to your hands: you may see more concerning the Egyptian and Arabian Telefmes in the third volume of Kircher's *OEdipus Ægyptiacus*. I have no more at present, but only to tell you that I am

Your most affectionate friend

and Servant

THOMAS HYDE.

Out of a Book of natural History called in Persian Muhgizât Phârî,
or the Rarities of Persia.

A Telefm is a (piece of) Art compounded of the Celestial powers and elementary bodies, appropriated to certain figures, and Positions, and Purposes, and Times, contrary to the usual manner.

Of the Effect of a Telefm made under Saturn.

Upon a Saturday when the moon is in Capricorn or Aquarius, looking with a fortunate Aspect towards Saturn, take the stone Sheng*, and there let there be made the figure of a man standing upright with his hands lifted up shoulder high, in his right hand holding a fish by the

* *Sheng.*] is the name of a certain Stone which Golius in his Arabic Lexicon renders *Conchæ Species*, some kind of Pearl; perhaps *Choncha margaritifera*, mother of Pearl. In the Persian Dictionaries it is render'd a kind of white bead or stone us'd by the Dervishes (they are a sort of religious men that profess Poverty) which is thought to be generated of the blood of a certain beast.

Tail

Tail with the head hanging down, in his left hand a ring, and under his feet a yellow Lizzard: Let the Pale of the Ring be made of lead, and under the Signet let there be put a little Myrrh or Aloes, and according to the appointed time let it be put on his finger. The property of this is that a man's esteem shall be increased among men, and his judgment or Counsel prove right: neither shall any man do him wrong, and he shall be free of noisome beasts. But it behoves him to wear black Clothes, and to abstain from killing any living Creatures; that so the Strength of the Operation may remain.

Concerning the Effects of Jupiter.

Upon a Thursday when the Moon is in Sagittarius or Pisces, in Aspect to Jupiter, take a piece of Chrystall or Beryll: (and the Operation will be in the first or second hour:) and there let there be made the figure of a man sitting on a Seat, clothed with a particoloured or streaked Garment, and in his hand a rod, and under his navel let there be these letters written in this Order ب س ع ا ل (Be*, Sin, Ain, Eliph, Lam.) Let the Pale of his Ring be made of Copper, under the Pale let there be a little Camphire: and on Thursday let it be put on the finger before Sun-rising. The Property of this is, That whosoever hath this on his finger, shall have all his requests granted, and he shall be beloved among men. But it behoves him to wear very clean white Garments, and he must not eat either Fish or Mast (viz. acorns, nuts, chesnuts, or such like things as grow in the wood: but the word signifies most properly acorns) nor touch any one that is bald; that so the operation may be perfect.

Concerning the Effects of Mars.

Upon a Tuesday when the Moon or Mars is in Aries or Scorpio, take a piece of the stone Hæmatites, and let there be carved or painted (for

* You are to write only the Arabic Characters. the

the word signifies either) the figure of a naked man with a naked woman standing at his right hand with her hair down about her ears, his hand upon her neck, her back towards the man, she looking backwards over her shoulder towards him: under their feet let these Characters be written ح ح ح ع Let the Pale of the Ring be of Iron, which is to be put on his finger at the time appointed. The Property of this is to render a man Grave and Majestic, and make him esteemed among Princes and valiant men; and he shall be secure from the hurt of vile beasts and creeping things. But he must not by any means defile himself with the blood of any Creature; neither may he make any fire, and the flesh, &c. It ends imperfectly thro' the want of some leaves —

The Masters of this art tell us that some are altogether estranged from this Science, and do account these figures nothing but Toys. But they are to know that the Analogy or Proportion of one figure to another is even as the Analogy of one Nature to another (viz. of one thing to another thing of the same Nature.) And the Events of these figures are like the Events of a Nativity: for as at that time there is analogy of the Ascendent or of the Stars to the Nativity, so there is to these figures at their time.

HÆC legenda sunt in MSS. Sloanianis. A. 849. p. 97. p. 29. ejusdem libri MSti duæ paginæ sunt de faciendo Imagines sub imperio Planetarum, ad fugandos Scorpiones, variosque ejusdem farinæ usus; sed lacerata & minus imperfecta est hæc Scheda, quæ ut hîc inseratur. Interpretatio est ex parte libri cui Titulus Thebith ben Corah, qui sub proprio suo nomine et Latinè versus in eâ collectione locum habet à p. 217. usque ad p. 131. at qui non manu Hydii exaratus: ubi videre est ejusdem libri Thebith initium sed alienâ manu exscriptum. p. 138. Nullus dubito quin Lector mihi facillè ignoscat omissionem hanc rerum, quæ tam inutiles & prorsus vanæ sunt, & non, ut videtur, manu Hydii descriptæ. Satis erit capita seu indicem rerum hîc adjicere.

r. Modus

1. Modus universalis sculpendi Imagines. 2. Ut & Homines & Animalia quaecunque voles locum quem præscribis non ingrediantur, & si intra præsriptos limites fuerint, fugiant. 3. Imago ad destructionem. 4. ad bonam fortunam. 5. ad recuperandum ablata tibi aut negata aut quovis modo detenta. 6. ad lucrum. 7. Ut à Rege vel Nobili quicquid velis petendo obtineas. 8. ad amorem. 9. ad discordiam.

F I N I S.

1. Modus universalis scribendi Imagines. 2. Ut de Homine de An-
 imae quatuorque voces locum quem praestant non negligantur, de E-
 ius praestitio limitis tunc, Imagis. 3. Imago ad distinctionem.
 4. ad bonam fortunam. 5. ad recuperandam ablati tibi non negata aut
 quovis modo detenta. 6. ad lacrimas. 7. Ut a Rege vel Nobili quic-
 quid velis petendo obtineas. 8. ad amorem. 9. ad gloriam.

A. F. N. D. I. X.

F. I. N. I. S.

F. I. N. I. S.

F. I. N. I. S.

F. I. N. I. S.

F. I. N. I. S.

F. I. N. I. S.

A P P E N D I X

DE LINGUA SINENSI,

ALIISQUE LINGUIS ORIENTALIBUS UNA CUM

QUAMPLURIMIS TABULIS ÆNEIS, QUIBUS

EARUM CHARACTERES EXHIBENTUR.

AUCTORE G. S.

A P P E N D I X

DE LINGUA SINENSIS

ALLISQUE LINGUIS ORIENTALIBUS UNA CUM

QUAMPLURIMIS TABULIS AENIS QUINQUE

AD ALIUM CHARACTERES EXHIBENTIBUS

AUCTORE G. S. LEWIS

A P P E N D I X

DE LINGUIS SINICA ET TATARICA.

CUM de Linguae Sinensis aliarumque Orientalium usu & praestantiâ in Prolegomenis verba fecerim, libet pauca quædam, quæ ad hanc materiem plenius illustrandam spectant, Appendicis loco subicere; *ΕΙΣ-ΛΟΓΗ*, quibus literæ, characteres, & computandi ratio exhibetur, explicationem afferre; scripta, Scriptorumque celebriorum nomina commemorare, & quæcunque demùm linguarum studiosis usui esse possent subsidia in medium depromere; compendiarium hujusmodi rerum notitiam, quas ipsa novitas raritasque commendat, Lectori nec inutilem nec ingratam fore confido.

Mira certè inter populum Sinensem & Tataricum cognatio intercedit, utcunque characteres fuerint diversi. In eorum usum, qui linguarum illarum studiosi fuerint tabulas adjecimus; & quidem admonitos volo prodiiisse Alphabetum duo Tatarica à Louberio concinnata; & alia insuper in Actis Petropol. à Theophilo Sigefredo Bayero. Hæc duo simul consulere & inter se collata adhibere moneo ut exindè linguarum uberior cognitio eliciatur. Bayerus hac in parte præclara quædam edidit ingenii & eruditionis Specimina, plura editurus nisi mors immatura intervenisset. †

† Catalogus Scriptorum Theophili Siegfriedii Bayeri.

1. Dissertatio de Christianis Sinis & Tataris.
2. ——— de Diis vialibus Græcorum, Regiom. 1718. 4to.
3. De Ecclipsi Sinica, quæ Christo in crucem acto, facta esse creditur. 1718. 4to. Regiom.
4. Libri II. de lingua Sinica c. figg. 1718. 4to. Regiom.
5. Oratores Græci Andocides, Dinarchus, Alcidas, Antisthenes, Demades, Gorgias, & Lesbonades, Regiom. 1718.
6. Historia Congregationis de propagandâ fide. Regiom. 1721.
7. Dissertatio de Christianis Sti. Joannis seu Manichæis. Regiom. 1721.

Extat Alphabetum Tibetanum, Missionum Apostolicarum in usus, nuper Romæ editum ab F. A. A. Georgio, 2 vol. Opus eruditione immensâ refertum; dignissimum profectò quod ab omnibus Linguarum Orientalium studiosis legatur.

8. De Elegantiâ Manuum Eruditarum, Reg. 1721.
9. Dissertatio de Inscriptionibus Judæorum Græcis & Romanis, Reg. 1721.
10. De Nummis Romanis in Borussia repertis, Regiom. 1722.
11. Epistolæ ad Menckenium de literis Tanguticis & Mogulicis in Actis Eruditor. 1731. & Supplementor. Tom. IX.
12. De Maronitis & Edeffenâ Ecclesiâ, (non quod sciam editur, & ipse Bayerus, ea senectuti edolenda relinquere voluit.)
13. Missale Maronitarum è Syriaco Latinè versum, (sed non quod sciam editum.)
14. Museum Sinicum, in quo Sinicæ Linguae & Literaturæ ratio, Specimen Lexici, & Appendix de mensuris & Ponderibus Sinarum exhibetur. Petropoli. 8vo. 2 vol. c. fig.
15. Historia Osrhoena S. Edeffena ex nummis illustrata. Petrop. 1734. in 4to. c. fig.
16. De Horis Sinicis & Cyclo Horario Sinico Commentationes, accedit ejusdem Parergon Sinicum de Calendariis Sinicis, in 4to. c. fig. Petrop.
17. Historia regni Græcor. Bactriani, accedit Christ. Theod. Waltheri Doctrina temporum Indica. cum Paralipomenis, in 4to. c. fig. Petrop.
18. Clavis Sinica; multo Labore Bayerus hoc Lexicon Sinicum ex pluribus Dictionariis Sinicis congeffit & per plus quam xxx Classes disposuit, adeo ut facilis sit verborum Sinicorum investigatio. Unum hujus Libri Exemplar est in Bibliothecâ Academiae Petropolitanae, alterum apud ejus filiam, uxorem Dni. Charii, Præfecti castrorum legionis Borussiae Tettensborn. & non magno, uti credo, poterit redimi pretio.
19. xxx Bayeri Commentationes sunt insertæ Tomis I—XI. Commentariorum Academiae Petropolitanae.
20. Epistolæ ejus plures ad Clariss. Maturinum Veyssiere La-Croze, in Commercio Epistolico Lacroziano, edito ab Uhlio, 3 Tomis, in 4to.

Hunc Catalogum mecum perhumaniter communicavit doctissimus Johan. Reinhold. Forsterus Gedanensis: ab eodem viro excerptum sequens ex Indice Geographico & Etymologico locorum Ægypti à se contexto, accepi; quodque Lectori erudito gratum fore confido.

Labyrinthus hoc portentosissimum humani ingenii opus Plinius, l. 36. c. 13. in Heracleopolite nomo durare refert: à Petesuco vel Tithoë rege factum. Strabo, l. 17. p. m. 769. affirmat ab Imande rege conditum, cujus & sepulcrum in pyramide vicinâ ostenditur. At Herodotus l. 2. duodecim aulas & tria millia conclavia, quorum MD. ὑπογυια subterranea, totidem vero μυστρα superiora sunt. Pomponius Mela æquè ac Herodotus Psammeticho & XII cum ipso regibus, hoc opus tribuit. Plinius l. c. ex Demotele, Motherudis regiam fuisse, docet; & ex Lycia, sepulorum Mœridis; plures tamen narrat, Soli sacrum id exstructum affirmare, quod maximè etiam credatur. Recentiores Peregrinatores, in angulo Zephyronotio

In Actis Eruditorum 1722. extat Alphabetum Linguae Tanguticæ, quâ utuntur Tataři, Tibiotani, Bontanenses, Barantolani; imò & ipsi incolæ regni Bengalæ ad Gangem. Extat in eodem Volumine epistola altera de-la-Croſii de quibusdam MSS. propè mare Caspianum repertis. De scriptis Tanguticis in Siberiâ commentationem consulat Lector eruditus, si placet, Tom. x. Commentariorum Academiae Scientiarum Petropolitanae. Ex rudibus nempe Ablakitianis Siberiæ supra mille & quingenta Tanguticorum & Mongolicorum folia, quatuor imagines Divorum in asseribus pictas, & sex tabulas ligneas literis Mongolicis inscriptas, quæ libris excudendis olim inservierunt, accepit Gerardus Fredericus Mullerus. Materiæ hujusce tantam superesse vim aiunt, ut ei avehendæ vix decem equi sufficerent.

In Itinerario per Moscoviam, quod haud ita pridem edidit Cl. Bell. v. i. p. 193. Codicum horum MSS. mentionem factam videmus. Scriptor ille memorat se Tolobotiæ commorantem in Militem quenquam incidisse, qui Codicum horum MSS. fasciculum in manibus haberet: hos ille parvo pretio redemptos in Angliam transvexit, magnamque eorum partem viro amplissimo Hans-Sloani inter *κειμηλια* cætera dedit reponendos, quique adeò jam in Musæo Britannico asservantur.

Notandum est Bayerum de literaturâ Mangjuricâ, tom. viº. Collectaneorum methodum legendi per syllabas septem tabulis descripsisse.

Thevenotius Itinerariorum parte 4^{tâ}. — rarius quidem est nec facile parabile scriptum illud, & insuper Alphabeto caret Tatarico. — Hoc autem Thevenotio Coupletus dedit typis mandandum, auctore patre Verbieſto, celebri apud Sinenses Missionario.

ronotio Lacus Moeridis, (quem hodiè Birk el Kerroon salutant Arabes) vestigia magni ædificii pro Labyrintho habuere. Alii recentiorum, ad occidentem urbis Benesuef vestigia magnæ urbis pro Heraclepoli & alia rudera pro Labyrintho reputarunt, sunt & in vicinia pyramides, una imprimis magna. Regias XII Regum qui cum Psammeticho Ægypto præfuerunt, heic fuisse sic & alios reges ante hæc tempora sedes hic habuisse, facilè ex locis Plinii, Herodoti, Melæ, aliorumque, patebit. Hæc congregatio XII regum, prorsus res nova & inaudita in Ægypto fuit, hinc & nomen inde Labyrintho hæsit. *Ελ-Ηι-Βερι-Πεωουτς*, *sublimis domus, novæ congregationis. Eleiberintoutc.*

Idem

Idem etiam scripsit Vocabularium Tatario-Latinum, linguae Tataricae ejus scilicet quae est supra Sinenses, eorum qui regnum Sinicum hodie gubernant.

Haec sunt verba Tho. Hydii ad primam paginam Grammaticae Tataricae Thevenotii, cujus folium tantummodò unum inter adversaria reperitur.

E contrario Bayerus affirmat Johannem Franciscum Gerbillonium, quem linguae Mongolicae ducem sibi ascivit Grammaticae hujus verum fuisse autorem, qui linguae ejusdem Lexicon quoque conscripserat.

Quae subjicitur Tabula exhibet inscriptionem cujusdam libri Tataro-Sinici. Is autem commonstrat ingressum Solis in 12 Signa Zodiaci ad determinatos dies cujusque mensis Lunaris secundum Characteres & Idiomata Tatarorum † occidentalium ad annum 1680. Auctore Ferdinando Verbieſto Societatis Jesu, Astronomiae Praefecto in curia Pequinenſi. Haec sunt Hydii verba. Primum exemplar hujus Tabulae inter adversaria Doctoris Hydii invenitur, in quò exemplari, quinque vel sex lineae sunt, quae in Tabulâ non exarantur, propter hanc fortassis causam, quoniam literae ejusdem potestatis in Characteribus Romano nunc designantur.

Inter codices MSS. Hydii in Museo Britannico servatos extat parvus & pretiosus libellus, & cujus in Angliâ unicum est exemplar, prout anº. 1700. ipse Hydus existimavit. Hujus Libelli titulus est, Phases Lunares Sinicè & Tataricè descriptae, five descriptio defectûs Lunae cujusdam apud Sinas, in utrâque lingua, columnarum modo, exarata. Evulgavit Ferdinandus Verbieſtus anº. 1671.

Inter alios Codices Hydii hi duo extant praecipuè memorabiles: viz. 1. Sinicus commentarius juxta lineolas Fokianas, praescriptas ab imperatore Foki, quae in primâ paginâ hujus libri cernuntur formâ rotundâ; quaeque literatos homines apud Sinas interpretationum studiosos exercuerunt. 2. Calendarium Sinense, temporibus magni imperii Tamingæ Familiae, anº. scilicet 25to. Imperatoris Yung-liè scriptum, ultimo ante

† Occidentales dicuntur respectu habito ad Orientales Tataros, licet ambo illa genera Tatarorum sunt respectu Sinarum Orientalia.

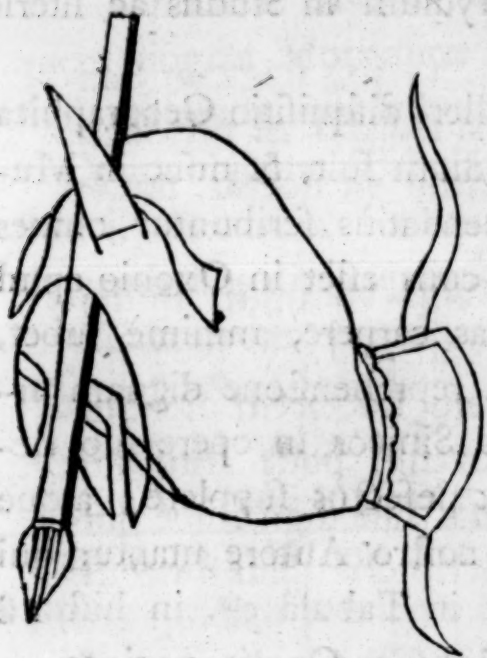
Tatarorum adventum regnantis; Cycli † sexagenarii anno dicto Sin-hai. Cum prelum Typographicum vix in ullâ orbis Terrarum parte ab omni exactiōe liberum exerceatur. Hîc quoque in Chinâ apponi solet figillum Imperatoris singulis exemplaribus Calendariorum: quisquis adeo utitur exemplari non figillato, trahitur ad carcerem. Alii libri, nullâ datâ licentiâ, imprimuntur. In hoc exemplari & sonus & significatio quarundam vocum Sinensium datur manu Indigenæ Michaelis Xin-Fo-cum. Idem est ille qui proprio Sermone doctus, Hydium in Studiis ac literis Sinicis, Tatarisque multum adjuvit.

In exemplari libri, cui titulus, Andreae Mulleri disquisitio Geographica & Historica de Chatajâ, quod olim penes Hydium fuit, & nunc in Museo Britannico conservatur, accuratiùs & emendatiùs scribuntur omnes Characteres Sinici manu ejusdem viri Sinensis cum esset in Oxonio apud Hydium. Mihi, profectò, aliorum res gestas carpere, minimè lubet, quare Mulleri industriam laude potius quam reprehensione dignam arbitror; utcunque minus accuratè Characteras Sinicos in opere suo descripserit. Satius erit illius errores corrigere & defectus supplere; atque Lectores admonere ut hac in parte Hydio nostro Autore utantur qui veros Characteras Sinicos repræsentari curavit in Tabulâ 5ta. in historia Religionis veterum Persarum. In Tabulâ 1ma. hujus Operis paginas 44 & 45 in Mülleri descriptione Chatajæ, quibus mensium solarium nomina describuntur, Lector eruditus inveniet, manu Burgheri ære incisas; in quâ etiam, scilicet in circulo Pyxidis nauticæ circumscriptas paginas 42 & 43, ubi horarum nomina exprimuntur, videat.

Dialogum brevem Sinensem inter decem Locutores in Museo Britannico inveni, charactere Romano scriptum cum interpretatione Latinâ, inter libros quos Thomas Hydus olim possidebat. Et in Bibliothecâ Bodleianâ inter ejusdem libros & in eodem charactere reperitur vocabularium Sinense.

† Tabulam Chronologicam Historiæ Sinicæ cum Cyclo, qui vulgò *Kia Tse* dicitur, connexam, à summo Viro apud Sinenses concinnatam, depromptam verò è magnâ Historiâ *Kang-More* nuncupatâ, edidit Franciscus Fouquetus in 3^{bus} Schedulis, Romæ, an^o. 1729.

Hic obiter mihi liceat observare, quod in exarandis Characteribus, qui in usu sunt apud gentes Orientales, iisdem instrumentis, quibus utuntur ipsi, nos itidem uti debeamus. Literæ Orientales scribuntur calamis, quales passim prope ripas fluminum nostratium innascuntur. Sinenfes vero Characteres suos Penicillis è pilis camelinis aut Leporinis factis, ad perpendicularum eos super Chartam tenendo eximiè depingunt; iisdem itaque instrumentis usi faciliùs & accuratiùs eos imitari possemus.

Methodus tenendi Penicillum apud Sinenfes melius fortassis à figurâ appositâ, quæ accuratè è libro Sinico de Arte scribendi formatur, quam ullis verbis describi queat.

In Bibliothecâ Regis Borussorum pretiosum extat Lexicon Sinense, auctore Francisco Ord. Dominic. Et in collegio Divi Johannis Oxonii amplissimum & ornatissimum est Lexicon Sinense, quo nihil forsitan elegantius apud ipsas Sinas invenietur.

Quis nescit in omnibus linguis dictionaria esse in Bibliothecâ Vaticanâ Romæ, & Sinenfis, & aliûs, cujuscunque linguæ, Interpretes ibi commorari?

Qui Sinensem vult linguam addiscere, imprimis sibi comparare debet libros in eâdem linguâ exaratos, qui naturalem historiam Animalium & Plantarum tradunt, & id genus omnes, qui figuras five repræsentationes rerum unâ cum nominibus exhibent. Ut pueros suum sermonem doceant Sinenfes habent libellos, sicut omnes aliæ gentes, quibus nomen & figura rerum in naturâ ferè omnium pinguntur. Talis non aspernandi libelli penes me sunt exemplaria duo diversæ editionis.

Grammaticam Sinicam Stephani Fourmonti Lector harum rerum studiosus non despiciet, librum singularem ope cujus Cl. Deguignes, ipso Fourmonto præceptore, insignem hujus linguæ scientiam comparavit. Utinam characterum Sinicorum centum & viginta millia, in Galliâ sumptu regio incisorum, in lucem prodierint. Quis non miraretur hunc
calculum

calculus qui scit Lexicon Sinicum *qu* *gvéy* characteres tantum 38095, & aliud Lexicon *Hai pien* septuaginta millia continere. De methodo evolvendi consulendique hæc Lexica vide Meditationes Sinicas Fourmonti, &c. F. S. Bayeri commentationem Tom. vi^{to}. Act. Petropol. Bayerus scripsit Grammaticam & Vocabularium Sinicum à Fourmonto notatum.

Consulat Lector Dissertationem Cl. Massoni in linguam Sinicam Tom. 2do. Historiæ criticæ Reip. literariæ.

Johannes Webb Anglus olim librum evulgavit, in quo linguam Sinicam linguarum omnino omnium extitisse primam conatus est ostendere. Quamvis in eo argumento tractando sæpe hallucinatur vir doctus, multas tamen observationes scitu dignas undique collegit.

Quæcunque Samedo, Du Halde, Patres, ut vulgo vocantur, missionarii, Martinius, alique de Sinensibus scripserunt consultò prætereo, cum manibus omnium terantur. Liceat mihi verò Lectorem Benevolum monere, res multas, & quidem curiosas inveniri posse Itinerariis Pauli Veneti, Gemelli, & Mendozæ † Pinto, quæ fide dignæ sint quidem delectu habito, utcunque magnâ ex parte Scriptoris illius autoritas laboret.

Quisquis plura de hisce rebus cognoscere cupit, Kämpferum adeat, & libros Abulgasi, Haithonis Armeni, Dionysii Kao Sinensis, Gulielmi de Rubruquis, Johannis Carpini, Schilderbergeri, Witzeni, de Bry, Genghis-khani historiam, Renaudoti narrationes antiquas de Sinensibus, Andreæ Mülleri opera, præcipuè verò historiam Sinicam Abdallæ Beidavei, Christianismi historiam apud Indos auctore de-la-Crois, Museum Sinicum Bayeri, Novissima Sinica Leibnitzii, Historiam Tatarorum ecclesiasticam Mosheimii, & instar omnium Historiam Hunnorum per Doctissimum Desguinesum, Operæ pretium erit consulere.

† Indias Orientales profectus erat M. Pinto anno 1537. rediit anno 1558. itaque plus 20^{ti}. annos peregrè morabatur. — Regnum *Auru* in Itinerariis Pinto idem est quod *Johr* in chartis geographicis à dom^o. D'Anville. — Regnum *Pan*, i. q. Pahang domⁿⁱ. D'Anville — Et *Patana*, i. q. *Patani* domⁿⁱ. D'Anville.

Neque profectò illud est prætereundum quod submonuit Leibnizius: vir ille in omni genere Literarum & doctrinæ probè exercitatus, olim Patres Missionarios, qui apud Sinenses commorantur, hortatus est ut Dictionarium Tataro-Sinense, quod Sinarum Imperatoris jussu elaboratum fuerat, typis ederent, cum Interpretatione in quâvis Linguâ Europæâ.

Ipse porrò memini Andream Read, qui compendium Chronologiæ, à celeberrimo Newtono excogitatæ, evulgavit, & apud Sinas aliquamdiu commoratus erat, dixisse, se in manibus habere Dictionarium Tataricum, quod ultrò Academiæ Oxoniensi largiri vellet, si quidem preli Typographici Curatores illius Editionem ornandam susciperent.

Magno nostratibus adjumento erit in his studiis Dictionarium Sinense MS. repositum in Bibliothecâ Bodleianâ, ex dono Narcissi Marsh Archiepiscopi Dublinensis fuit; quod quidem in Catalogo MSS. in Angliâ & Hiberniâ frustra quæres, cum ad Bibloth. Bodl. non pervenerit nisi post Catalogi illius impressionem editam quæres potius in Bibliothecarii Catalogo privato inveniendum n°. 678. Optimè in hoc Dictionario pinguntur characteres Sinici, cum interpretatione Latinâ & Belgicâ ordine Alphabetico. Fol. Et in catalogo impresso librorum MSS. in Hiberniâ, inter ejusdem Archiepiscopi libros, enumerantur cum aliis sequentes in literaturâ Sinicâ utilissimi.

194. 2. 67. Compendium doctrinæ Christianæ de Creatione & Salvatione generis humani, unâ cum Epistolis & variorum contractuum formulis; item vera Rha-barbari descriptio; item nomina Regum Sinensium &c. Linguâ Mandarinicâ Sinensium, eorumque characteribus tradita, necnon vocum singularum Latinis literis expressarum series cum interpretatione Latinâ. Folio. 1941. 268. Thesaurus rarissimus, in quo explicantur ultra 10,000 Characterum Sinensium linguâ Hispanicâ. Folio. chartâ Sericâ.

1942. 269. Vocabularium in quo characteres Sinenses Latinis literis expressi Lusitanicè explicantur, in folio. chartâ Sericâ. 1943. 270. Vocabularium Hispanico-Sinense cum annotationibus J. Golii. Item libellus Hispanicis de pronuntiatione Characterum Sinensium, in 8vo. chartâ Sericâ.

ricâ. His addere debemus librum pulchrè manu scriptum, & in Museo Britannico conservatum, continentem Vocabularium vocum Linguæ Mandarinicæ cum interpretatione Hispanicâ. Auctore Francisco Varo.

Præter adjumenta jam supra memorata, mentionem denique facere libelli ex usu fore duco, quem in Museo Britannico mihi à viro amicissimo Jacobo Empsono, copia videndi data fuit; cujus hæc est inscriptio — “In chartis simplicibus & solutis prout raptim notata sunt Adversaria Chinenſia à Scripto & ore Nativi Chinenſis excepta, in quibus sunt Decalogus, Symbolum Apostolicum, Oratio Dominica, Ave Maria, Grammaticalia & formulæ loquendi, Geographica circa murum & supra eum, cum multis aliis capitibus, quæ (additâ descriptione) in integrum aliquem Tractatum seu librum formanda essent, hisce materiis pro fundamine substratis & ulterius explicatis, quæ hîc tantum breviter tanguntur.”

Orationem Dominicam, licet antehac ex Bibliothecâ Golii à Chamberlainio editam, iterum excudi curavi, cum prior ejus editio multis scateat erroribus; hanc verò cum Symbolo Apostolico, tam accuratè quam fideliter delineatam proferre audeo. Quod ad Grammaticalia in iisdem Schedulis attinet, paucissima sane illa, & quidem partim in Epistolis sequentibus inserta sunt; extra solum verbum *sum* Sinicè, quod in Tabellâ æneâ exhibendum ad calcem Operis curavi: Formulas loquendi & voces quasdam cum paucæ sint, & tam malè scriptæ ut vix legi possint, consultò eas omisi, cum Geographicis, ob eandem rationem, & præterea quoniam penes me est charta Geographica magna totius regni Sinarum in ipsa Chinâ excusâ; in quâ etiam nomen uniuscujusque Provinciæ, charactere Romano pennâ scribitur. Est quidem Pyxis sortilega, quæ cum prorsus vana sit & inepta, haud dignam habui quæ incideretur; figurâ circulari est, & è centro sicut Radii multa proveniunt nomina, quæ sunt Radices inveniendæ & quærendæ in Sortilegorum libris, qui adjectorum Punctorum (faustos vel infaustos dies notantium) explicationem continent, hominumque bonam aut malam fortunam designant. Australis acûs pars semper dirigenda sit ad diem quo quæstionem proponis. Horum collectaneorum pars præcipua est commercium Epistolicum

Viri Sinenfis Xin-fo-cum, quod lectu dignum hâc totum adjecimus. Omnes hæ Epistolæ ad Thomam Hydium apud Oxonienses missæ fuerunt.

Ignoscat D. t. quod, seriùs quam par erat, respondeam, in causâ fuerunt occupationes, & adventus D. Couplet ex Galliâ, quocum prope diem cogito, Deo favente, petere Ulyssiponem & deinde Chinam meam. Ad binas quas accepi literas, unicâ hâc respondeo. Imprimis mitto quas potui comperire mensurarum Sinicarum regulas ex ipsorum libris depromptas; neque enim omnium recordari possum, nec ad amissim singula, prout optarem perscribere eruditæ curiositati vestræ: fortè ex Lusitaniâ id potero, ubi scilicet libros Sinicos & vocabularia inveniam. Quod dixi Di. tuæ quod Gentiles habeant imagines de Resurrectione, nolim id intelligi de corporum Resurrectione, sed potius de Animarum Transmigratione ab uno corpore in alia corpora. De parietum ornamentis in Templis Idolorum sunt equidem & è floribus, sed præcipuè ex Historiis seu fabulis ipsorum deprompta.

Habeo gratias Di. tuæ pro omni affectu & honore quo me profecuta semper fuit & pro oblatis toties muneribus mathematicis, quibus promerendo nihil dignum contuli. Siquid tamen Vitri curiosi, ut sunt microscopia aut tubuli optici, &c. mittere optaret ea & Sinis gratissima & mihi forent Benevolentia vestræ æterna monumenta.

Vale mei memor, eruditissime Domine, cujus semper memor vivam etiam in Chinâ.

Humillimus & obstrictissimus Servus

Jan. 25 1687.

MICHAEL XIN.

Templa & Fana Idolorum vocantur *miao* 廟 *cum* 宮 *rien* 殿
tam 堂 *su* 寺 *yuen* 院 de domo vernante nil unquam vidi vel
 audi. Idolum colendum semper est in medio Templi conspiciendum
 illico ingredienti portam mediam majorem: reliqua Idola sunt ad latera
 utrinque, quasi per circuitum. Formæ verborum seu precum ad Idola
 sunt, pro diversitate materiæ, differentes. Habent Bonzii suas quasi Psal-
 modias

modias, more ferè nostro quotidie cantant. Verba quibus utuntur omnes ad corollas recitandas sunt o 阿 mi 弥 to 陀 fo 佛 quæ verba nomen Idoli significant quod ad singula grana repetuntur. Mas avis *sum* dicta *hoam*, longiorem & magis variegatam caudam & plumas habet & cristam quam avis femella. 16 uncia faciunt libram ordinariam, quæ libra paulò major est vestræ. Fenestræ in Templis Bonziorum paucae sunt & siquæ sunt aperiuntur aut clauduntur prout libuerit. In fenestris non est usus vitrorum, sed utuntur Conchis veluti ostrearum, quas tenuissimè aptant in formâ quadratâ vel rotundâ, suntque satis pelucidæ.

Accepi binas literas ab A. t. alteras 22. Janrii. datas, alteras 29. puto ad primas responsum fuisse ad plerasque quæstiones; ad quasdam quas adjunxit, breviter hæc habeto. Forma Templorum Idolatricorum est quadrata & latior multo quam longior. Orationes seu preces fundunt rectâ ad Idola, quamcunque plagam Cæli respiciant. Dies quibus Tempia adeunt, non sunt determinati: itur quando lubet; neque permittuntur concursus magni in templo uti apud Nostrates. Plerumque tamen diebus natalitiis suorum Idolorum, aut anno novo quo ad 15 dies celebratur, plures adeunt dicta templa; alii Kalendis cujusque mensis, &c. Sinenses carent conjugationibus & declinationibus: addunt tamen Genitivis *tiē* 的 & in Stylo Literatorum *chi* 之 quæ particulae semper præponuntur substantivo, uti & ipsum substantivum præponitur ordinariè alteri Substantivo, quando non ponitur particula Genitivi. v. g. *tiēn* 天 *chū* 主 significat *cæli Dominus*, quod si dicas *chū* 主 *tiēn* 天 significabit *dominantem cælo*. Dativo præponunt sæpe *yu* 於 etsi sæpe sine illis particulis intelligant saltem Literati. Accusativus ordinariè postponitur verbo à quo regitur, absque ullo addito ablativo præponitur sæpe particula *yu* 於. Non possum exactè dicere quantum mensura *tā che* excedat mensuram *Siao che*. Ego puto *Siao che* Sinicum accedere proximè ad ulnam vestram Europæam. Examinabo rem cum fuero Ulyssopone. Ad

Ad alteras literas 29 Januarii datas respondeo, majorem partem Sinen-
fium Idolatrarum credere Transmigrationem Animarum. *Pu* seu pas-
sus Sinicus continet 5 *ta che*, seu ulnas magnas. Nec ego nec D. Coup-
let exactè meminimus differentias librarum Sinicarum. Si haberemus
Balances Sinicas, quas omnes dono dedimus, possemus ad amissim satis-
facere curiositati vestræ: cæterum sciat A. t. unum Pataconem Hispani-
cum ad Bilancem Sinicam ponderatum continere septem Scrupulos &
tria minuta, adeoque deesse adhuc septem minuta ut sit præcisè una
uncia Sinica: sedecim autem unciae faciunt Sinicam libram ordinariam
& communissimam. Sunt item libræ majores quæ constant 18 unciis, sunt
quæ 20 aut 24 unciis constant. Vale, Amplissime Domine, mei semper
memor uti & ero ego

Humillimus & obstrictissimus Servus

MICHAEL XIN.

Excuset quæso Dominatio vestra negligentiam meam in scribendo,
quia vix scio manibus tenere calamum Europæum. Bene valeo & sem-
per servus addictissimus Dominationis vestræ. mitto Papyrum Sinicam,
Dominus Spinola ipse defert. Si aliud velit à me, poterit ipsi dicere, &
ego inserviam Dom.ⁿⁱ vestræ.

Dedi Domino Frazer Epistolam cum nummis, accepit & gratias agit.
Nondum dedi aliam Domino Rehgeman, quia non potui invenire; quæ-
ram iterum & tandem dabo. Valeat, longum valeat

Addictissimus Servus

Sep. 3. 1687.

MICHAEL XIN FÒ ÇUM.

Clarissime

Londini, 25 Maii, 1687.

Clarissime & doctissime Domine literas Dom.^{nis} vestræ accepi & ad-
junctos characteres, quorum explicatio est, *qu* 車 *currus. ma* 馬

equus. Si per tempus licebit veniam & fruar societate præstantissimi viri, cujus Bibliotheca fons est doctrinæ perennis, & uni quidem illa meritissimo contigit, qui veluti publicam habet, communemque doctorum omnium. Cæterum, siquid valeam, jubeat & paratum ad voluntatem, nuntumque habebit. Valeat,

Addictissimus Servus

MICHAEL SHIN FÒ ÇUM.

Excuset quæso, si non scribo, quia vix scio tractare calamum Europæum. Si Dominatio vestra posset legere Sinicè, ego non deessem officio meo. Chartam quam misi, non continet comœdiam, nec aliquid notatu dignum. In ipsâ sunt Legati ex diversis regnis qui deferunt munera, & tributum variarum rerum curiosarum meo Imperatori. Qui sedet in illâ pictura non est Imperator, sed gerit vices Imperatoris. In angulo ejusdem est figura Avis, quæ dicitur Sinicè *fum*, i. Aquila.

Discessus meus ex Angliâ instat. Si vis mittere aliquos libros mathematicos & instrumenta, mitte quamprimùm & servabo tanquam pignus nostræ Amicitiae. Sericum nec medicamenta possum modo invenire, fortasse inveniam Ulyssipone, & illinc mittam ad te. Valeat

Humillimus Servus

Dec. 29. 1687.

MICHAEL CHIN FÒ ÇUM.

孙塔尔沈福宗

Amplissime Domine,

Accepi 4 hujus datas ab A. t. ac deinde munera mihi nil tale merenti oblata pro quibus gratias habeo immortales. Utinam aliquid Ulyssipone seu in Chinâ reperiam quo tantæ beneficentiæ pro modulo meo queam respondere.

Nunc respondeo breviter ad quæstiones, etsi ad plerasque responsum utcunque sit circa *che* vel cubitum Sinicum standum potius judicio Martinii, qui rem examinavit, quam meo; adeoque si dixerim *ta che* continere 15 non uncias sed *c'un* seu mensuras digitales libenter revoco. Aliud *p'u* p. Martinii, qui continet 10 *Li* seu Stadia scribitur hoc modo

鋪 passus Sinicus continet 5 cubitos non sex.

Alphabetum & Grammatica Tatarica Parisiis impressa sunt à D. Thevenot, Bibliothecario regio, qui omnia hoc est mille exemplaria sibi excepit, neque unicum obtulit D. Couplet, qui ea secum tulerat è Chinâ composita à Ferdinando Verbieft. Vale.

Servus humillimus

MICHAEL XIN FÒ ÇUM.

Londini, Kal. Feb. A°. 87.

Vir Doctissime,

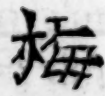
Susplicari noli me meo defuisse officio in obeundis apud Chinensem tuis negotiis; primo die ex quo Oxonio huc adveni, prima mihi cura fuit hominem videndi, sed in quo hospitio frustra quæsitum; heri tandem inveni. Intra octiduum credit se hinc navigaturum, navis enim quâ vehatur, in anchoris flante secundo solvit. Ad quæsitum tua vides hic quid reposuit. Prima scilicet figura æquivalet voci *iò* integræ, & sonat

nat *Cion*; secunda lectu satis facilis; tertia *alicujus* & sonat *Xui*, quasi nostrum *svi*, scilicet cum *v* consonante; quarta *comediæ*, & sonat *bú*; quinta figura scilicet significat numerum 21, & numerus quidem 20 sonat *nien*, & notatur figura ; unitas autem sonat *Ye* & notatur linea illa transversa subiecta . Sexta figura 1. Volumine sonat *quon*. De figurâ Rhedæ quæsi, sed negavit se talem Rhedam unquam vidisse, figuram autem communem, & vocem quâ Rhedam indigitant Chineses hîc in delineatione adscripsit. Figura quarto in ejus pronuntiatione sonabat *tsu*. Inserta autem alterâ Schedulâ, quæstioni, quæ in limine chartulæ tuæ habetur, respondet, . . . Extensionem mensuræ tum majoris, tum minoris rogavi, mihi monstraret, sed negavit se talem ad manus habere. Hæc sunt, vir doctissime, quibus satisfacere conatus sum tuis jussis, si quædam adhuc desideras, oro tenuitati meæ des veniam, & ulteriora jussa mittas, vir doctissime,

R. T. Devotissimo

M. REENBERG.

Horti Chinenfis descriptio quæ sequitur, quamvis sine nomine in Adversariis appareat, proculdubiò data est ab eodem viro Sinenfi, qui epistolas jamjam exscriptas ad Hydium misit. Explicatio videtur esse cujusdam Tabulæ pictæ è Chinâ allatæ.

Hortus Chinenfis in quo grande saxum vel rupes ubi frutices tam rubentes quam virentes cernuntur. Superius ngo, i. e. *Ciconia*: & supra hanc, Arbor hyeme florens & ex rupe nasçens dicta mey boa, i. e. Arboris *Mey* dictæ flores, valde odoriferi, unâ cum saluberrimis fructibus flavis magnitudine pomi mediocris. Ad sinistram est pictura quæ quasi in umbrâ visitur intra domum, ubi variegato pavimento

Y y y

mento

mento marmoreo est 臺 *tai* 子 *cu* *mensa* in quâ Thuribulam 鼎
lu cum prunis ignitis pro suffitu seu incenso, simul capsâ Spithamalis,
 in quâ parva Pala 板 *pan*, & 剪 *gien* 刀 *tao* Forceps ex argento.
 Juxta in eâdem mensâ jacens cernitur 琴 *Kin*, Instrumentum mu-
 sicum 6 pedes longum pedalis Diametri, inferius planum, superius
 fermè rotundum (*yen* Chorda) 7 chordis in convexâ parte instruc-
 tum ex Serico vel intestinis; & digitis luditur. In medio Horto visi-
 tur Mandarinus vero habitu antiquo Chinenfi, secum habens duos ser-
 vos, alter manu librum, alter Penicillos gestans. Sub Arbore *Mey*, vel
 juxta eam sunt grandia quædam saxa, prout 石 *Kiao* 石 *she*, *pulchra*
saxa, naturaliter è mari eruuntur, & in omnibus hortis melioribus fer-
 vari solent, ornatûs causâ: sunt enim altitudinis fortè 20 pedum forami-
 nosa & variis coloribus variegata.

In isto horto ad dextram cernuntur *Kiao*, *she*, i. e. *saxa pulchra* è
 mari eruta: & in elevatiore loco dicto 臺 *tai*, *mensa*, 2 pedum alt.
 cernitur Rex, astante Reginâ & Famulâ tenente 扇子 *Shen* 子 *cu*,
ventilabrum umbriferum magnitudine æquans 6 pedum in 5; alia ali-
 quando sunt minora; suntque omnes sub Arbore 榆 *yu* infructiferâ.
 Inferius cernuntur Fœminæ Saltatrices & Musicæ, quæ Aulam regiam
 frequentare solent. Ea quæ ad Sinistram ludit Monaulo seu *Fistulâ* 笛
te dictâ simplici à latere inflandâ: ei proxima habet Tibiam polyaulon
 笙 *çeng*, 18 aut 20 constans cannis inferius inditis vasculo perforato
 foramine uno in latere per quod inflatur. Cannæ intus per circuitum
 collocantur benè fixæ, vasculi ore clauso postquam Cannæ fuerint intro-
 missæ. Deinde supra vasculi margine perforatæ sunt cannæ foraminibus
 per quæ modulatio digitis moderanda: Inflatur autem vel ab infra vel à
 supra. Huic proxima habet instrumentum 板 *Pan*, ex durissimis 4
 ligneis laminis Spithamalibus, transmissò filo, in extremitate colligatis,
 quæ

quæ quassa & collisa placent. Quarta ludit instrumento dicto 瑟 *cē*.
 quod digitis pulsatur. In dextro margine est planta rarissima 荷 *bo* 花
bóa, i. e. τῆς *Ho* flos, cujus radix 4 aut 5 pedes longa & valde crassa
 editur. Fructus dicitur 蓮 *lian* 心 *sin*. Radix dicitur 藕 *ngau*.
 Planta autem nascitur † in mediâ aquâ supra quam surgit 2 aut 3 pedes
 alta cum foliis 4 ped. latis, flore 1 pede per Diametrum; optimè ad in-
 tegrum milliare redolente; coloris subrubri, aliquando albi, aliquando
 (quod rarissimè) flavi. Fructum edit viridem, squamosum 4 aut 5 un-
 ciarum diametrum habentem, quo includuntur 30 aut 40 Globuli ediles
 optimi saporis, magnitudine juglandium.

His excerptis ex Adversariis Hydii absolutis, quæ in Museo Britannico
 conservantur, Dialogum Sinicum suprà memoratum, utpote brevem,
 Lector candidus haud molestè feret hîc invenire.

Xé gîn tiē

He ul me tie

Jo an tie

Mar ia tie

Da vi tie

Peto to lo tie

Fan ci co tie

Lo ge ul tie

Ya na tie

En li ke tie

Kie Lu kia tie.

He ul me.

Tien chù sū nì hǎu

gě Jo an.

J. Sū nì gě yě yám

Decem Hominum convivium.

Hermetis,

Johannis,

Mariæ,

Davidis,

Petri,

Francisci,

Rogeri,

Annæ,

Henrici,

Et Lucæ.

Hermes.

Precor tibi faustum

diem Johannes.

J. Tibique vicissim,

† Flos hic amœnus et suavissimè olens ΝΥΜΦΗΛΑ est; quæ etiam coloris ejusdem, nempe
 subrubri, in Carolinâ Americanâ nascitur.

He ul me,

He ul me,
 hau ge cù
 Tien chù pa
 H. Nì haò má?
 J. Haò
 Tien chù tiể ngên
 cên mīm
 Cên má Hé ul' me
 nì tiể fũ hô jũ?
 H. Ngò yè
 hau hau ma
 fũ cim
 mu cim nì tiể?
 J. Tu hau
 Tien chú tiể ngên.
 H. Cen ma nì che yam
 ạo ki xin.
 J. Hoan pu xi ki
 xin tiể xī má?
 H. Nì hoan cõn sīn?
 pu cem che
 ạo fan ma?
 J. Pu cem,
 hoan ạo.
 cen ma nì
 che leao ạo fan ma?
 H. Xi, kiu leao,
 yao ngo Kieu con sīn má.
 nì nà lĩ lĩ?
 J. Ven' ngò nà lĩ lĩ?
 yũ hio' tam,
 Yũ tien chù tam,

Hermes,
 prosperum diem
 det Deus.
 H. Ut vales?
 J. Benè valeo,
 Dei beneficio,
 tibi paratissimus.
 Quid tu, Hermes, ut res
 habent tuæ?
 H. Ego quoque rectè
 valeo: ut valent
 Pater
 Et mater tua?
 J. Benè valent,
 benignitate Dei.
 H. Quid tu manè
 cubitu surgis?
 J. Nondum tibi videtur
 surgendi tempus?
 H. Adhuc jejunos es?
 nondum
 jentasti?
 J. Nondum,
 prætaturum est adhuc.
 Quid tu
 jamne jentasti?
 H. Etiam jam dudum
 Ego sim tamdiu jejunos.
 Unde nobis ades?
 J. Unde adsim quæris?
 è ludo literario,
 è Templo,

yeú

yeú yū xī lái.
H. Nà lì kiu?
J. Kia lì.
H. Xí xě má xī xīn?
J. "Chā pú tō
xě ul' kiá.
H. Xí ché yām c'hi?
J. Ngò kiú,
Yáo xéu kiáo han
yū mù cīn.
cim' leao He ul' me.
H. Chè yam'
Sáo?
Ngo fiēn fēm pū ven'
kì ngò mā?
J. Pū vên tể
pu nem
kiaú cai cu.
cim leao ngo kiu.
H. Kiu
cim leao.
J. Tien chu fū ni
hao van
ngo tie, mu cin,
kie co wei.
M. Jo an,
na li lai?
na li ni tem leao
che yam kiaí?
Hoei ho lai che yam chi?
Che co cō te hao ma?
Fen fu leao ni

& ex foro, veni.
H. Quo abis?
J. Domum.
H. Quota est hora?
J. fere
duodecima.
H. Tam ferum est?
J. Abeundum est mihi,
objurgabor
à matre meâ.
Vale Hermes.
H. Siccine
properas?
Non fecit Præceptor noster
mentionem mei?
J. non audivi.
non possum
diutius morari.
Vale, ego abeo.
H. J fanè
& vale.
J. Precor tibi
felicem vesperam,
mea mater,
& vobis omnibus.
M. Joannes,
unde advenis?
Ubi tu moratus es
tam diu?
Cur ades tam fero?
Hoccine rectè factum est?
Jusseram

lai

lai
 fū hia
 yu kin cha pu to xi
 lo hia.
 xue yu ngo
 na li kiu leao?
 in kieu ju kin
 cho leao yu hio tam
 ngo hiao te
 fum ni
 tao ni tie sien sem.
 J. Kieu ni
 xe ngo xue ju kin
 lai yu hio tam.

ut redires
 horâ quartâ,
 nunc proxima est
 sexta.
 Dic mihi
 ubi fueris?
 nam diu jam
 abfuiſti à Scholâ,
 ſat ſcio.
 Deferam te
 ad tuum Præceptorem.
 J. Quod bonâ tuâ
 veniâ dixerim, modo
 redeo à Scholâ.

Cætera deſiderantur in Cod. MS.

Hic obſervandum eſt Sinenſes literâ caninâ (r) carere; pro quâ utuntur (l). 2do. caſum genitivum eos exprimere per vocem *tiě*.

Quandoquidem tam multa de linguâ Sinicâ dixerim, facilè ignoſcet mihi Lector candidus, ſi paucula quædam addiderim de linguâ Japonicâ, id unicè meditando ut libros quosdam & quæ linguæ illi facilius addiſcendæ inſerviant inſtrumenta maximè idonea commonſtrem.

Grammaticam Japonicam; Diſtionarium Japonicum; Methodum conſitendi & examinandi Pœnitentem Japonenſem; hos ſcilicet tres libros Japonicè & Latinè in 4to. Didacus Colladus edidit Romæ, 1632.

His itaque miſſis, ad cæteras Tabulas explicandas jam aggredior.

Illæ Tabulæ, quæ elementa Linguæ Hanſcreticæ ſive Brachmanicæ in Indis Orientalibus uſurpata tradunt, unâ cum legendi ratione, in Oratione Dominicâ & Ave Maria, exhibitâ; fideliter & accuratè ibidem delineantur ad imitationem eorundem characterum in Athanaſii Kircheri Chinâ illuſtratâ. Quinetiam hæ Tabulæ curam & diligentiam ſingulari, & ad amuſſim perfectam Cælatoris noſtri Oxoniensis Burgheri luculenter

culenter ostendunt, & magno ufui possunt esse iis, qui Chinam ab eodem Kircherō illustratam in promptu non habent. Cum hoc olim scriptore quem nulla defatigavit cura, Characteres hosce, potestatesque eorum communicavit P. Henricus Rothus, quos ipse à quodam Brachmanā prius acceperat. Primus ille Rothus, Missionarius Mogoritanus, hujus Linguae rudimenta Europæis tradidit, cujus Grammatica Brachmanica MS. asservatur in Museo Kircheriano Romæ.

Characteres quos Kircherus Hanscretos, Hydius Sanscrootos, & Rogerius Sanscrotamos nominat; alias etiam à diversis auctoribus appellationes sortiuntur: Hi, speciatim, hîc in Tabulis incisi characteres Balabandici appellantur, quorum ductus crassiores & ad usum Sacrorum à Brachmanis in Marathis usurpantur. Brachmanes diversis utuntur characteribus, quorum nonnullos etiam interiores habent. Reconditissimi nomine *Dewanagaram* distinguuntur, quibus ferunt, legem divinam, in civitate Banâres, sive Katschâ propè Gangem, a Deo scriptam & sanctam fuisse. Brachmanes, qui ad Indum habitant, characteres suos Atkar Nagari vocant. De his rebus Lector curiosus observationes quasdam lectu dignas inveniet in commentariis Academiae Scientiarum Petropolitanae, Tom. III. IV. in quibus locis Elementa Brachmanica, Tangutana & Mungalica tractantur, eorumque Characteres in 20 Tabulis exarantur. Auctore F. S. Bayero. Ille etiam elementa Calmucica, horum collectaneorum, Tom. 7mo. tradidit.

Alphabetum Siamicum in duabus Tabulis comprehensum, ab exemplari primo in Adversariis Hydii extante fideliter descriptum est. Ille manu suâ nos certiores fecit id à Legatis Siamicis, cum Londini essent, dono datum fuisse.

Primus literas illustrare Siamicas tentavit Gervasius Præpositus de Sotobrio S^{ci}. Martini Thuronensis: opus hoc autem in lucem nunquam prodiiſſe reor.

Alphabetum Singalæorum vel Selanense, quo scilicet Insulæ Ceylon (quæ apud priscos scriptores Taprobana appellatur) habitatores utuntur, ab exemplari in Hydii adversariis descriptum est. Id Hydio nostro impertivit, an^o. 1683, Paulus Hermannus Hallensis-Saxo, Professor Botan. Lugd.

Lugd. Batav. Ejusdem Linguae Grammatica Typis mandabatur an^o. 1658. sumptu Sodalitatis Mercatorum Batavorum ad Indias Orientales; illam vero in reipublicae literariae usus nunquam venalem profutisse video. In praefatione ad librum Johannis Chamberlaynii, qui Orationem Dominicam in omnium ferè Gentium linguas versam exhibet, nonnullae Grammaticales Regulæ traduntur à Cl. Wilkinsio, quas à Domino Croonenburgho, qui in Insulâ Seylanensi educatus & ejus Linguae peritissimus fuit, acceperat. Ope Alphabeti in Tabulâ 14^{mâ}. descripti, studiosus Lector Paradigmata hujus Linguae in charactere Singalæorum exarare poterit.

Characteres Telengarum, qui ad oram maritimam Coromandelæ habitant, ab Incolis scripto exarati sunt, ut mihi videtur, nam penes me est Alphabetum eorum foliis Palmarum Stylo ferreo descriptum, in quibus Characteres sunt simillimi iis in Tabulâ hîc datâ, eodemque ordine congesti. Suspicio Præfectum navalem Bowrey hoc exemplar suppeditasse; nisi forsan una fuerit ex iis schedulis quibus cum illo una se communiter usum Hydii affirmat. Ut ut hæc res sit, charta Geographica in quâ terræ illæ & Regiones describuntur quibus lingua est vulgaris Malaica, sine controversiâ ad Dominum Bowrey pertinebat; cum revera eadem sit, quæ linguae Malaicæ Lexicon ab eo editum ornavit.

Exemplar Tabularum, quæ characteres Malabaricos repræsentant, inter Adversaria Hydii non invenio: similitudinem habent, cum iis quos Ipse possideo, in unâ tantum schedulâ descriptos & in lucem vulgatos adjunctâ in linguâ Batavorum interpretatione at verò ductu liberiori exarati videntur. Hæc vero Scheda solos Characteres cum eorum ligaturis comprehendit. Gens Malabarica literas in foliis Palmæ Sylvestris tenellæ, aut plantâ Saccharum præbente Stylo ferreo exarare solet. Stylus ille ferreus acutam habet cuspidem quem super unguem pollicis dextræ manus figunt, atque ita suas literas magnâ facilitate in foliis imprimunt. Vocales spirantes aut vivas literas vocant, quia vitam, animamque literis consonantibus quadantenus præbent; quapropter cum à vocalibus animatæ sint consonantes eas literas corporeas nominant. Diphthongi ab illis literæ compositæ dicuntur: nonnullæ primæ, quædam mediæ, aliæque finales sunt. Bartholomæus Ziegenbalgius hujus linguae
gram-

grammaticam edidit. Prelum Typographicum Tranquebaræ hodiè exercetur, ex quo Biblia sacra, Lexicon, aliaque opera præsertim Waltheri *Observationes Grammaticæ in Linguam Tamulicam*, & Evangelium Matthei in eâdem linguâ anno 1739, in lucem prodierunt. Missionarii Danici circa an. 1719. artem Typographicam in illas regiones invexerunt; qui prelum cum appendicibus necessariis à sodalitate Anglicâ, propagandæ fidei causâ constitutâ, à Londino acceperunt.

Libri eorum eandem ferè latitudinem habent, diversæ verò longitudinis sunt, ab unâ usque ad viginti uncias. Per medium folia penetrant, & sic per filum scripta minoris formæ pendent; majoris autem formæ librum putà multis constantem foliis in compingendo, duo faciunt foramina, ut immobilem & quadratam servet figuram; sæpè etiam inter duo ligna componunt. Complures ejusmodi libelli linguâ Malabaricâ scripti meam Bibliothecam locupletant. Hic observare licet quod Johannes Georgius Keyflerus dicat in Itineribus suis, plures esse Codices Malabaricos foliis Palmarum exaratos in Bibliothecâ Universitatis Hallensis quam ulla alia Bibliotheca Europæa potest ostendere.

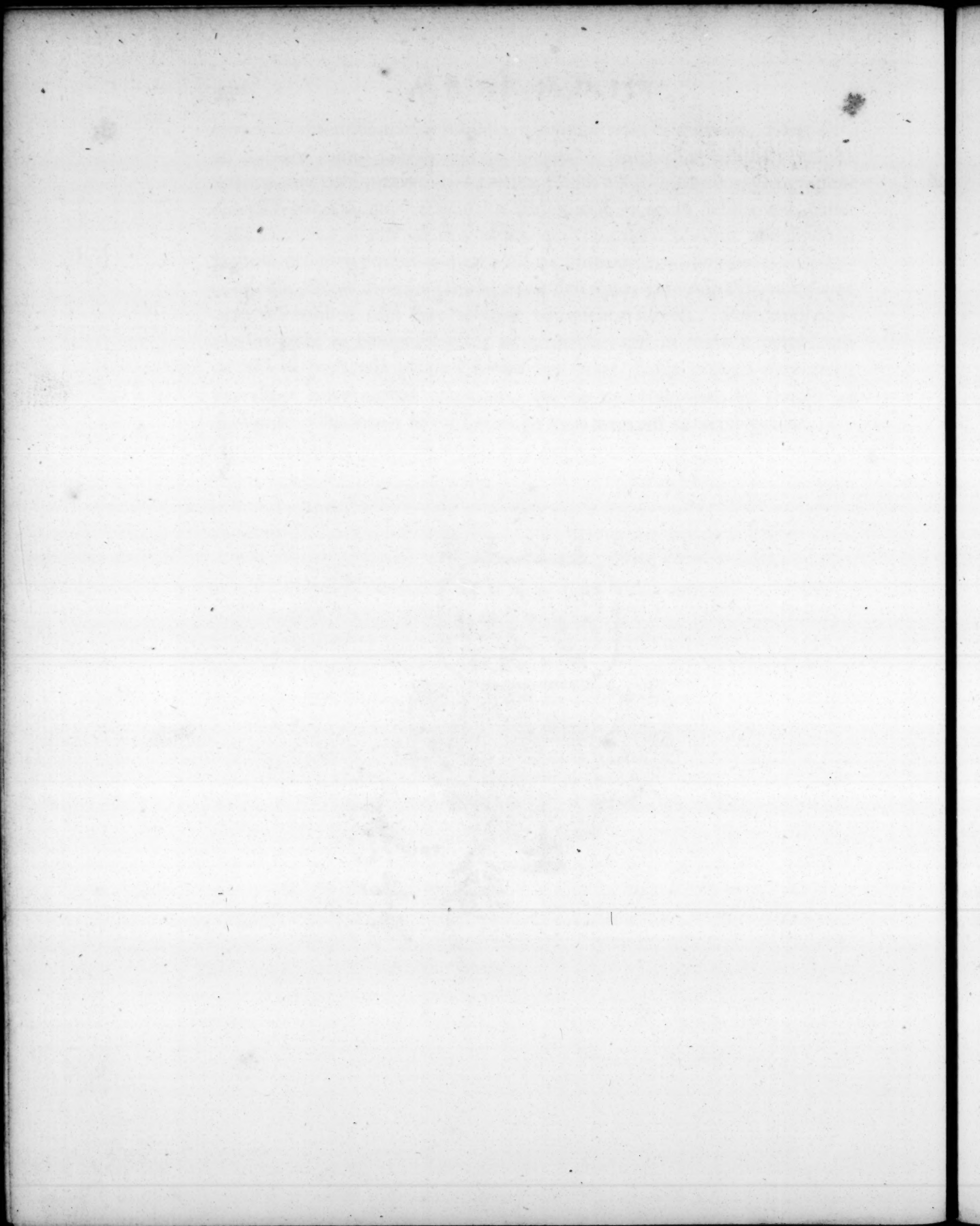
Ad hunc modum Editor pro suâ virili parte sequentes æneas Tabulas explicuit; & quamvis non Lectori omnia Dictionaria, Grammaticasve, quæ cunctas has varias linguas edocere aut explanare queant, in medium protulerit; quod quidem labor immensus foret, sperat nihilominus, quòd *Observationes*, quas de iis particulatim fecit, nec inutiles, nec incuriosæ ab æquis æstimatoribus judicentur; & nunc cùm supremam manum his Laboribus impositurus sit, magnam spem habet quòd non solum studiis Orientalium Literarum ii profuerint, verùm etiam quòd eo candore recipi possint, quem Editor quodammodo mereri autumat, qui nihil magis in votis habet quam, dum vita suppetat, Religioni, bonisque scientiis deservire.

Hæc dicenda habui Appendicis loco; & quidem ex eo consilio ut Literarum Orientalium studia, Juventuti præsertim Academicæ impensius recolenda commendarem. Novum quoddam cum Indis commercium aperiri cupio, non tam Mercatorium quam Literarium — Mercibus his Literariis Patriam locupletari cupio: proindè quæ ad hanc

rem spectant, undiquaque subsidia, quotquot reperiri poterant, conquisivi, ad scientiæ fontes saltem digitos intendi, & varia quæ adhiberi possunt instrumenta commonstravi — Lexica, Codd. MSS. historicos, Geographicos varii generis, qui hætenus in bibliothecis incogniti delituerunt, commemoravi, ea mente ut in communem usum fructumque aliquando è latebris proferri possint — porro Notas Numerales — literarum dialectorum characteras diversos tabulis æneis descriptos exhibui, aliaque insuper quæ discentibus usui fore arbitror adjumenta subjeci. Postremo exorandus mihi es benigne Lector ut erroribus, qui in materie perobscurâ & difficili tractandâ plurimi forsan inciderint, facile veniam indulgeas; faveasque hisce nostris conatibus, qui eo unicè spectant ut aliquid ad Religionis Christianæ & rei Literariæ incrementum conferre possint.

F I N I S.

北

極

格

維

正
北

東

東

正
南

西

南

子
丑
寅
卯
辰
巳
午
未
申
酉
戌
亥

The China Compass
of 24 points.

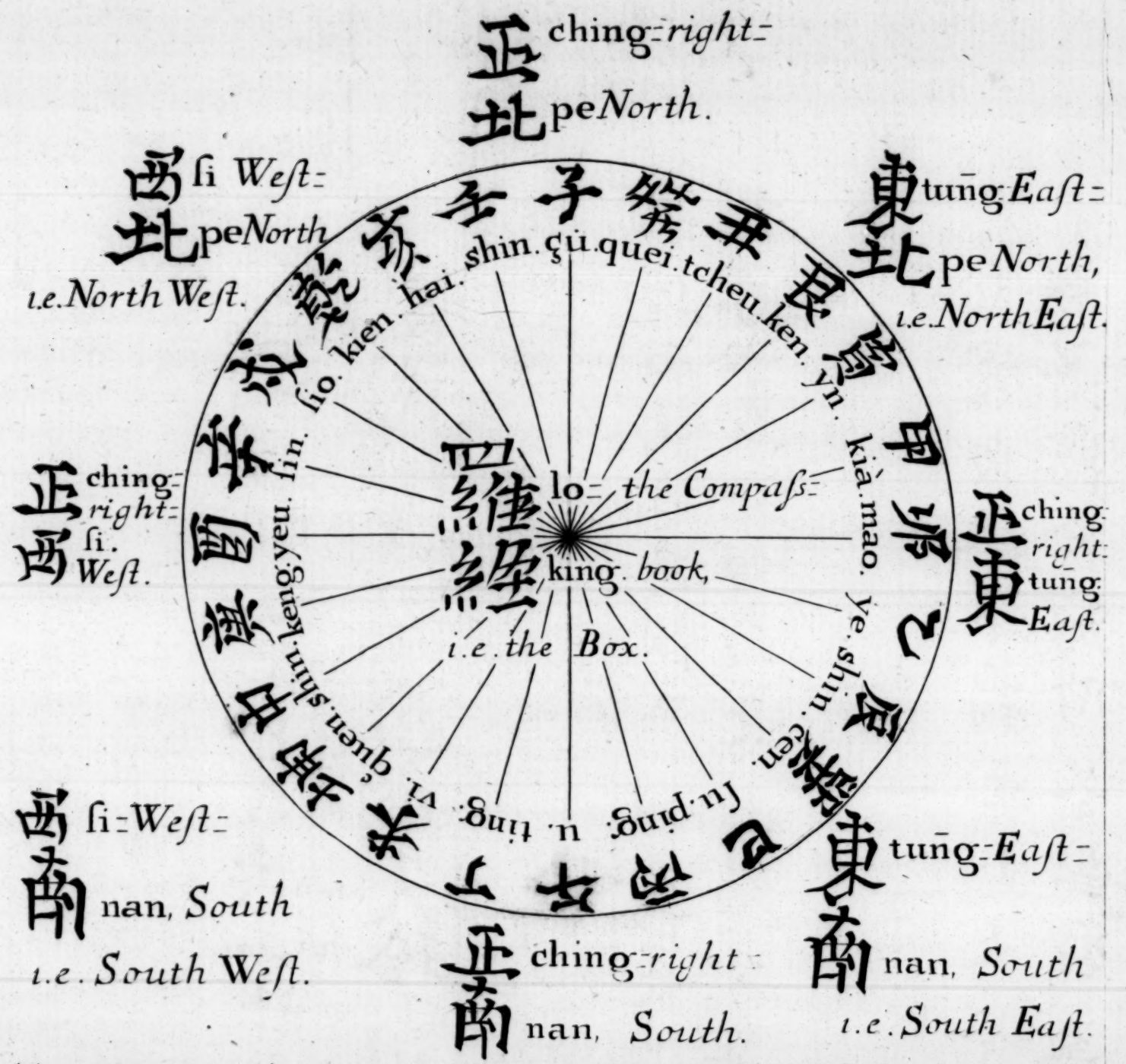
北 Pe=the North=

極 Kiè Pole.

Their Compass Lo King
is otherwise called Ke=pon.

格 Ke=the lined

盤 pon Box.

The words in this Circle are not really the Names of any Winds, though in this case used for them: but are the Names of Times without any Gramatical signifi-
cation, some such as are also used by a Cycle of 12 in their Solar Dials, (there
noting the China Hours which are of ours Two Hours,) containing the whole
Day and Night which we account to be 24 Hours. All these kinds of words or
Names are taken out of their Cycle 60, whence also are taken the Names of their Lunar Monthes.

The Names of the Lunar Monthes are to be taken out of their Cycle 60, for every year different Names, untill the Cycle is finished in 5 years, and again repeated for ever. And the
those Names (being differing in every month) are not put down here, but may be seen at large in the 12th Page of the 1st Volume.

The Names of the Lunar Months are to be taken out of their Cycle 60 for every year different Names, until the Cycle is finished in 5 years, and again repeated for ever. And therefore those Names (because differing in every month) are not put down here, but may be seen at large in D. Hayes History of the Religion of the Old Persians printed at Oxford 1700 in 4.

號頭

Hao teu

Hao-teu is the name of the private Numeral Notes or Figures used only by the China Merchants,

and not known by the Learned; as our Shop-keepers in England have their private Marks shewing the price and quantity and quality of their wares, and known only to them selves, and not to others.

34	16	11	6	1
45	17	12	7	2
	18	13	8	3
	19	14	9	4
20	15	10	5	

The Names of the Solar half-months 24.

秋立	13. Lieü éiêu.	春立	1. Liê chün.
暑處	14. Chũ shù.	水雨	2. Yü shü.
露白	15. Pě lù.	直驚	3. Kīngh chě.
分秋	16. Cieu fuèn.	分春	4. Chün fuèn.
露寒	17. Hàn lù.	明清	5. Cīngh mīngh.
降霜	18. Shoāngh. Kiāngh.	雨穀	6. Cǒ yù.
冬立	19. Liê tūngh.	夏立	7. Liê hià.
雪小	20. Siao siuě.	滿小	8. Siao muòn.
雪大	21. Tà siuě.	種芒	9. Màng chün.
至冬	22. Tūngh chü.	至夏	10. Hià chü.
寒小	23. Siao hàn.	暑小	11. Siao shü.
寒大	24. Tà hàn.	暑大	12. Tà shü.

MBurghers sculp.

Ordinary Numbers.

Learned.	Vulgar.	
greater.	lesser.	Tchêt 1
壹 yě	一 1.	No or Ghee 2
貳 ul	二 2.	Sâ 3
參 lh	三 3.	See 4
肆 fān	四 4.	Gho 5
伍 fū	五 5.	Lâk 6
陸 ú	六 6.	Shet 7
柒 lǒ	七 7.	Pè 8
捌 giè	八 8.	Cow 9
玖 pá	九 9.	Tcháp 10
拾 kiéu	十 10.	Tcháp-ét 11
廿 shě	廿 20.	Tcháp-ghee 12
卅 nien	卅 30.	Tcháp-sâ 13
卌 fān	卌 40.	Ghee-tcháp 20
		Sâ-tcháp 30
		See-tcháp 40
		Tchêt-tâ 100
		Tchêt-ban 1000

He who begins with the Greater, must not mingle the Lesser, and so on the contrary.

The dialect of the Chinese who trade at Bantam et.

新題

立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世

喜不立
喜不立
喜不立
喜不立
喜不立
喜不立
喜不立
喜不立
喜不立
喜不立

立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世

立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世
立身處世

卷之六

負樂至是時已合

嘉慶改爐
第十六次
除中土

張氏又與沈氏

東京日本博覧會西本館

The names of Weights and Measures.

斗	teu.	27.	頃	king.	19.	毫	hao.	13.	把	pa.	1.
斛	hō.	28.	粟	fō.	20.	絲	fu.	14.	尺	che.	2.
釜	fu.	29.	圭	quei.	21.	忽	hoē.	15.	小	fiao=	3.
石	she.	30.	撮	co.	22.	畝	meū.	16.	尺	che.	3.
更	yu.	31.	抄	cháo.	23.	長	chang=	17.	官	quon=	4.
鐘	chung.	32.	勺	chō.	24.	十	she=	18.	尺	tō.	5.
秉	ping.	33.	合	hō.	25.	步	lo=	19.	托	pū.	6.
壺	Chin.		升	shing.	26.	十	quō=	20.	舖	li.	7.
沙	Sha		鐵	Vi		五	she=	21.	丈	chang.	8.
10			微	Hoē		步	u=	22.	尺	pi.	9.
100			忽	Sū		毫	pu.	23.	寸	cun.	10.
1000			絲	Hao		厘		24.	分	fuen.	11.
10000			毫	Li		厘		25.	厘	h.	12.
100000			厘			分		26.	分	Fuen	
1000000			分			錢		27.	錢	Cien	
10000000			錢			兩		28.	兩	Leam	
100000000			兩			斤		29.	斤	Kin	
1000000000			斤					30.			
10000000000								31.			
100000000000								32.			
1000000000000								33.			

Proper names of places and people.

木	Mo=	東京	Tung=
正	co.	京	king.
子	Ta=	日	Ge=
子	fu.	本	puen.
散	Sa=	朝	Chao=
馬	ma=	鮮	fien.
馬	ul=	西	Si=
罕	han.	番	fan.
大	Ta=	暹	Sien=
秦	fuen.	羅	lo.
海	Hai=	小	Siao=
南	nan.	西	si=
		洋	yang.
		大	Ta.
		小	Siao.

The ordinary China pound called Kin, with its parts and Subdivisions.

The Singala names of the months.

- මෙසා Mēsa, a Month.
1. බැක්මා ^{Bakmaha,} Aprile.
 2. වෙසාක්මා ^{Wesakma =} ha, May.
 3. පොහොණමා ^{Pohon =} maha, June.
 4. ඔහාලමා ^{Ehala maha,} July.
 5. නිකිනියා ^{Nikinniya,} August.
 6. බිනාලමා ^{Binala maha,} September.
 7. වාප්මා ^{Wāp maha,} October.
 8. ඔමා ^{Il maha,} November.
 9. උදුවාප්මා ^{Uduwāp =} maha, December.
 10. දුරුත්තා ^{Durutta,} January.
 11. නවම්මා ^{Nawamma =} ha February.
 12. මැදිනි ^{Mædin =} dine, March.

Laghna, or the Singala names of the 12 Signs of the Zodiack.

1. මෙසා Mēsa, Aries.
2. උරුසා ^{Urufaba,} Taurus.
3. මිතුරා ^{Mituna,} Gemini.
4. කාචා ^{Kathaca,} Cancer.

II

5. සිංහා ^{Sinha,} Leo.
6. කාන්නා ^{Kannæ,} Virgo.
7. තුලා ^{Tula,} Libra.
8. උස්සිකා ^{Ussika,} Scorpio.
9. දානු ^{Danu,} Sagittarius.
10. මාකරා ^{Makra,} Capricornius.
11. කුම්බා ^{Kumba,} Aquarius.
12. මිනා ^{Mina,} Pisces.

The Singala names of the dayes of the week.

- හත්තවාසා Hatdawasa, a week.
- The Dayes expressed by Abbreviatures.
1. ඉරිදා ^{Irida,} Sunday.
 2. වැද්දා ^{Haduda,} Munday.
 3. අහාරා ^{Aghaharu =} wada, Tues = day.
 4. බද්දා ^{Badada,} Wensday.
 5. බුරාහස්පති ^{Burahas =} potinda. Thurs = day.
 6. ජුරාදා ^{Sikurada,} Friday.
 7. ශාඛා ^{Senasura =} rada, Saturday.
 1. රාබි ^{Rabi.}
 2. ට්සාන්දාරා ^{Tsanda =}
 3. කුයා ^{Kuya.}
 4. බුද්දා ^{Bud =} da.
 5. ඝුරු ^{Ghuru.}
 6. සුකාරා ^{Sukara.}
 7. සානි ^{Sani.}

Some Characters omitted in the Alphabet, or differently written.

- Thayeno. Gñayeno.
- චා ටා ටා ටා ටා ටා
- Uyeno. lyeno. Hayeno. Harue, i.e. all things or all the rest, &c.

Handwritten notes in the left column, including "The singular names of the..." and "The singular names of the..."

Handwritten notes in the right column, including "The singular names of the..." and "The singular names of the..."

Handwritten notes in the left column, including "The singular names of the..." and "The singular names of the..."

Handwritten notes in the right column, including "The singular names of the..." and "The singular names of the..."

Handwritten notes in the left column, including "The singular names of the..." and "The singular names of the..."

Handwritten notes in the right column, including "The singular names of the..." and "The singular names of the..."

在 天 我 等 父 者 我 等 願 爾 名
見 聖 爾 國 臨 格 爾 旨 承 行 於
地 如 於 天 焉 我 等 望 爾 爾 今 日
與 我 我 於 日 用 我 而 免 我 債 如
我 亦 免 負 我 用 我 者 又 不 我 債 許
陷 於 誘 惑 乃 救 我 於 凶 惡 亞 孟
cadere nos daturum terrā fieri es in
in etiam nobis sicut sanctum celis
tentationem dimittimus nostrum in tuum noster
non solventibus quotidiani celo regnum
sed nostris usus advenire pater
libera debita panem cibum in genere nos
nos et tuam nos
a et dimitte speramus voluntatem
male ne nostra te fieri desideramus
nos debita hac tuum
permittas sicut die in nomen
amen

誦
 結
 以
 已
 妹
 非
 然
 凶
 要
 亞

黃州府志

卷之四

風土志

風俗志

物產志

職官志

選舉志

學校志

經

Sin

信

Oratio credendi

信

Sin

Fidei

罪

Confessio

我信常有聖而公聖教會
 ngo sin cham jem ya men
 credo eternam vitam amen
 I believe in the eternal life
 I believe in the Holy Catholic Church

天主父之右我信其日後從彼
 tien chu ju chi yen ngo sin ki ge hea cam pi
 I believe in the Father Almighty
 I believe in the Right Hand of the Father
 I believe that after death I shall rise again

而乃葬我信其降地獄第三日自
 ul nai y ngo sin ki kiam li go ti san ge cai
 I believe in the Resurrection of the Dead
 I believe that on the third day I shall rise again

於瑪利亞之重生我信其受難於
 a ma ri a chi tum xin ngo sin ki xin nan ya
 I believe in the Birth of Mary
 I believe in the Suffering of Christ

子耶穌其利其督我等
 sa je sa ki li sa to ngo tem
 I believe in the Son of God
 I believe in the Lord Jesus Christ
 I believe in the Holy Spirit
 I believe in the Church

能者父造成天地我信其一
tem che fu cao chim tien ti ngo sin ki ge
dominum putrem creatorem caelorum terrarum
等主我信其因聖神受孕生
tem che ngo sin ki in xim xin xu yu sem
dominum credo illum ex Sancto Spiritu concep- tum natum

於般爵比辣多居官時被釘十字架死
n ya pon cio pi la to cu quan xi pi tim xe ca kia sui
sub Pontio Pilato crucifixum mortuum

自死者中復活我信其升天坐於全能者
e cai su che chum jo hoe ngo sin ki xim tien ca ya cian nem che
a mor- tuis resur- rectionem credo illum ascensum in caelum sedentem ad omni- po- ten- tiam

彼所來審判生死者我信聖神
pi ul la xin pon sem su che ngo sin xim xin
inde ven- turum iudica- turum vivos mortuos in Sanctum Spiritum

諸聖相通功我信罪之赦我信肉身之復活
chi xim siam tim cum ngo sin cui chi xie ngo sin xo xin chi jo hoa
scilicet ecclesiam omnium sancto- rum mutuo transfe- rentium bona opera seu beneficia erga se invicem. pecca- torum remif- sionem credo carnis resurrectionem

mutuo facientium
bona opera seu
beneficia erga se
invicem.

論者曰此書雖小其義甚大也

此書之生也若我命也

若中級書後有共大書也

此乃我級之書也

我級之書也

又曰我級之書也

Diagram illustrating the morphological breakdown of Chinese characters into Latin and Italian components:

- Top Row (Chinese):** 我, 你, 他, 是, 是, 了, 将, 是, 是, 了
- Second Row (Latin):** ego, tu, ille, xi, xi, xi, xi, xi, xi, xi
- Third Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Fourth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Fifth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Sixth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Seventh Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Eighth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Ninth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Tenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Eleventh Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twelfth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirteenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Fourteenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Fifteenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Sixteenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Seventeenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Eighteenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Nineteenth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twentieth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-first Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-second Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-third Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-fourth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-fifth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-sixth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-seventh Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-eighth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Twenty-ninth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirtieth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-first Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-second Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-third Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-fourth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-fifth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-sixth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-seventh Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-eighth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Thirty-ninth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Fortieth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-first Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-second Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-third Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-fourth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-fifth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-sixth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-seventh Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-eighth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Forty-ninth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum
- Fiftieth Row (Latin):** ngo, ni, ta, sum, sum, sum, sum, sum, sum, sum

ego tu ille nos illi

ego	tu	ille	nos	vos	illi
ngo	ni	ta	ngo	ni	ta
我	你	他	我	你	他
men	men	men	men	men	men
們	們	們	們	們	們

[illegible]

Some farther informations about the Figures and Sounds of the TARTAR Letters,
and the various wayes of forming their Letters by different Scribes.

a.	^{al}						
v.p.b.	^{b8}						
f.c.ç.sh.	^{tfhi}						
t.d.	^{da}						
c.	^{or}						
f.	^{fen}						
g.k.g.	^{g8}						
kh.hh.	^{ha}						
h.	^{hò}						
i.	^{yi}						
k.	^{ki}						
l.	^{la}						
m.	^{me}						
n.	ⁿⁱ						
o.	^{oy}						
v.p.b.	^{pi}						
q.	^{re}						
r.	^{re}						
s.	^{se}						
t.d.	^{to}						
u.	^{ua}						
x.	^{ye}						
y.	^{ye}						
z.							

These TARTAR words out of Father VERBIEST'S
printed Grammar for that language, are to be read
from this line downwards, towards your feet.

machighe.
 ochi.
 tou' taiu'.
 toto me.
 poti.
 potira.
 onde-lur vende.
 tatambi.
 malhou fambi.
 cacou.
 ogode.
 toco.
 haga.
 chakade.
 mengri.
 enengri.

ecxembi. ec.
 acchen. ac.
 curig-chu. cung.
 leng-e. leng.
 ileng-ou. ning.
 ningouin. ijang.
 ijang-ze. ki.

yen or yan.

THE JOURNAL OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
 PUBLISHED WEEKLY
 CHICAGO, ILL., U.S.A.

Vol. 10 No. 10 May 15, 1917

CONTENTS

Original Articles
 The Treatment of Syphilis
 The Treatment of Gonorrhea

STANDARDIZATION OF THE
 TITRATION OF URIC ACID
 BY THE METHOD OF
 F. J. WILSON AND
 J. H. WILSON

1. The treatment of syphilis is a subject of great importance to the physician. The most common method of treatment is by the use of mercury. However, the use of mercury is not without its dangers. It is a powerful poison and can cause serious damage to the body. Therefore, the physician must be very careful in the use of mercury. He must use the smallest possible dose and must watch the patient closely for any signs of poisoning. If poisoning occurs, the treatment must be stopped at once. The patient must be given supportive treatment and the poisoning must be treated. The use of mercury should be avoided if possible. There are many other methods of treatment for syphilis. Some of these are more effective than others. The physician must choose the best method for each patient. The treatment of syphilis is a difficult task. The physician must be patient and persistent. He must not give up until the patient is cured. The treatment of syphilis is a long process. It may take months or even years. The physician must be prepared for this. He must have the patience to wait for the patient to get better. He must have the persistence to keep treating the patient until he is cured. The treatment of syphilis is a difficult task. The physician must be patient and persistent. He must not give up until the patient is cured. The treatment of syphilis is a long process. It may take months or even years. The physician must be prepared for this. He must have the patience to wait for the patient to get better. He must have the persistence to keep treating the patient until he is cured.

2. The treatment of gonorrhea is also a subject of great importance to the physician. The most common method of treatment is by the use of mercury. However, the use of mercury is not without its dangers. It is a powerful poison and can cause serious damage to the body. Therefore, the physician must be very careful in the use of mercury. He must use the smallest possible dose and must watch the patient closely for any signs of poisoning. If poisoning occurs, the treatment must be stopped at once. The patient must be given supportive treatment and the poisoning must be treated. The use of mercury should be avoided if possible. There are many other methods of treatment for gonorrhea. Some of these are more effective than others. The physician must choose the best method for each patient. The treatment of gonorrhea is a difficult task. The physician must be patient and persistent. He must not give up until the patient is cured. The treatment of gonorrhea is a long process. It may take months or even years. The physician must be prepared for this. He must have the patience to wait for the patient to get better. He must have the persistence to keep treating the patient until he is cured.

3. The treatment of gonorrhea is also a subject of great importance to the physician. The most common method of treatment is by the use of mercury. However, the use of mercury is not without its dangers. It is a powerful poison and can cause serious damage to the body. Therefore, the physician must be very careful in the use of mercury. He must use the smallest possible dose and must watch the patient closely for any signs of poisoning. If poisoning occurs, the treatment must be stopped at once. The patient must be given supportive treatment and the poisoning must be treated. The use of mercury should be avoided if possible. There are many other methods of treatment for gonorrhea. Some of these are more effective than others. The physician must choose the best method for each patient. The treatment of gonorrhea is a difficult task. The physician must be patient and persistent. He must not give up until the patient is cured. The treatment of gonorrhea is a long process. It may take months or even years. The physician must be prepared for this. He must have the patience to wait for the patient to get better. He must have the persistence to keep treating the patient until he is cured.

1870
The first of the month of January
the weather was very cold
and the wind was very strong
the snow was very deep
and the ice was very thick

the snow was very deep
and the ice was very thick
the weather was very cold
and the wind was very strong
the snow was very deep
and the ice was very thick

the weather was very cold
and the wind was very strong
the snow was very deep
and the ice was very thick

the weather was very cold
and the wind was very strong
the snow was very deep
and the ice was very thick

شوق، ملاجیسی، مریس، مصر، حذر
shin e doca macaon on orsheki oncoaca

Shin e doca macaon on orsheka oncoaca,

Kibaso shiar cacoreca daracambé

g8mon garashalengou Paricon elamao shaba

Kynan dyna Kin bar Kyr sangamo

gacorana Snki facar b8lbafo

٢
 ٢
 e doan macon on orshilane o on shisdogar arpan

th sh r k sz p Ain s n m l c j

Handwritten symbols corresponding to the phonetic labels above.

Xavier

WEST Larkspur, N.Y. 1880
The undersigned, John H. ...
do hereby certify that the ...
of the ...
of the ...
of the ...
of the ...

Witness my hand and seal this ...
day of ... 1880

John H. ...
Notary Public for the State of New York

The Growth of the University of Cambridge
in the Twelfth Century

The University of Cambridge was founded in 1084, and its growth in the twelfth century was remarkable. It was a time when the university was expanding its curriculum and attracting more students from all over Europe. The university was also becoming more organized, with the establishment of the first statutes in 1128.

The twelfth century was a period of great intellectual activity, and the University of Cambridge was at the forefront of this movement. The university was producing some of the most important works of the Middle Ages, and its scholars were making significant contributions to the fields of theology, philosophy, and science.

The growth of the University of Cambridge in the twelfth century was the result of a combination of factors. The university was located in a strategic location, and it had a strong reputation for its teaching and research. The university was also supported by the local community, and it was able to attract more students and faculty members.

The twelfth century was a time of great change for the University of Cambridge. The university was expanding its curriculum and attracting more students from all over Europe. The university was also becoming more organized, with the establishment of the first statutes in 1128.

The twelfth century was a period of great intellectual activity, and the University of Cambridge was at the forefront of this movement. The university was producing some of the most important works of the Middle Ages, and its scholars were making significant contributions to the fields of theology, philosophy, and science.

The growth of the University of Cambridge in the twelfth century was the result of a combination of factors. The university was located in a strategic location, and it had a strong reputation for its teaching and research. The university was also supported by the local community, and it was able to attract more students and faculty members.

The twelfth century was a time of great change for the University of Cambridge. The university was expanding its curriculum and attracting more students from all over Europe. The university was also becoming more organized, with the establishment of the first statutes in 1128.

The Grounds of y. Hanscret or Braman, Tongue in EAST INDIA.

THE ALPHABET.

a i u re lre e ci o u ha ia ua ra la nja ndda na nga ma
 अ इ उ ऋ ॠ ॥ ए ऐ ओ औ ॥ ह य व र ल ॥ न ण न र म
 jha ddha dha gha bha ja dda da ga ba kha pha chha ttha tha xa kha sa
 ज ट ध घ न ॥ ज उ द ग व ॥ ख फ छ ठ थ ॥ श ष स
 chha gea dha xta
 च ने ह छ

The five Letters following I find in another Alphabet preceed-
 ing the last seven Letters of the Alphabet above said.

txa tta ta ka pa
 च ट ने क प

The first five Letters are VOWEL S. The second four DIPHTHONGS.
 All the rest are CONSONANTS. The VOWEL S as there placed are short;

That they may pass into long ^a ⁱ ^u ^{re} ^{lre} अ ई उ ऐ ॠ they are thus formed.

Vowels are never put separately unless at y beginning of a word, otherwise always
 the figure being changed they are joyned to the preceeding Consonants.

The joyning of the short Vowel अ with Consonants is as follows.
 अ Short.

ha ia ua ra la nja ndda na nga ma jha ddha dha gha bha ja dda da ga ba
 ह य व र ल ॥ न ण न र म ॥ ज ट ध घ न ॥ ज उ द ग व
 kha pha chha ttha tha xa ka sa txha gea dha xta
 ख फ छ ठ थ ॥ श ष स ॥ च ने ह छ ॥

अ Long is thus joyn'd.

ही या वा राना ॥ नी णाना नी मा ॥ जी टा धा घा ना ॥ जी ज टा गा वा
 खा का छा टा या ॥ शा षा सा ॥ चा ना हा छ ॥

इ Short is thus joyn'd with Consonants.

hi ii ui ri li nji nddi ni ngi mi jhi ddhi dhi ghi bhi ji ddi di
 हि वि वि रि नि ॥ बि णि नि डि मि ॥ जि टि धि घि मि ॥ जि डि डि
 gi bi khi phi chhi tthi thi xi khi si txhi gui dhi xtti
 गि वि ॥ खि फि छि टि थि ॥ शि षि सि ॥ चि नि हि छि ॥

इ Long.

ही यी वी री नी ॥ नी णी ती डी मी ॥ जी टी धी वी नी ॥ जी डी दी
 गी वी ॥ शी षी सी ॥ चा नी हा छी ॥

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or introductory sentence.

Handwritten title or section header in the center of the page.

Handwritten text below the title, possibly a subtitle or a short paragraph.

Handwritten text, possibly a list or a series of notes.

Handwritten text, possibly a list or a series of notes.

Handwritten text, possibly a list or a series of notes.

Handwritten text, possibly a list or a series of notes.

Handwritten text, possibly a list or a series of notes.

The Letter **Tr** when is doubled is thus made **Tr** The letter **Tr** joining doth oftentimes change something of its form or figure.

EXAMPLE.

Tr **Tr** **Tr** **Tr**, in this particular combination or joining **Tr** & **Tr** change their figure.

The joining of Diphthongs with Consonants.

Tr **Tr**
 he je ue re le nye ndde ue nge me jhe dthe dhe ghe bhe je dde de ge be
 हे ये वे रे ले ॥ ने ए ने डे मे ॥ जे टे धे घे ने ॥ जे डे दे गे वे ॥
 khe phe txe tthe the xe khe se txhe que dhe xthe
 खे पे छे टे थे ॥ शे षे से ॥ जे जे डे छे

Tr **Tr**
 हे ये वे रे ले ॥ ने ए ने डे मे ॥ जे टे धे घे ने ॥ जे डे दे गे वे
 खे पे छे टे थे ॥ शे षे से ॥ जे जे डे छे

Tr **Tr**
 he io uo ro lo njo nddo no ngo mo jho ddho dho gho bho jo ddo do go
 हे यो वो रो लो ॥ ने ए ने डो मो ॥ जे टो धो घो ने ॥ जे डो दो गो
 lo kho pho txo ttho tho xo kho so txhe quo dho xtho
 वो ॥ खो फो छो टो थो ॥ शे षो सो ॥ जे जे डो छो

Tr **Tr**
 हे यो वो गे लो ॥ ने ए ने डे मो ॥ जे टो धो घो ने ॥ जे डो दो गो
 वो ॥ खो फो छो टो थो ॥ शे षो सो ॥ जे जे डो छो

For ye Exercise of this Language, I will here lay down y^e
Pater Noster & Ave Maria in Latin, written in the

BRAMAN LETTERS.

Pater noster qui es in caelis Sanctificetur
 यातिरु नोसिर की एस् इरु मेलिस् सक्री फीसतु
nomen tuum adveniat regnum tuum fiat voluntas
 नोसिरु त्वम अदेनरु रेगुम त्वम फीशन वोलुताम्
tua sicut in caelo et in terra panem nostrum
 त्वा सी कुत इरु सेलु एत इरु तेरु या निम् नोस्सु
quotidianum da nobis hodie et dimitte nobis
 कुती दि अतुम् दा नो विस् हेटीए एत दीमिते ना विस्
debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus
 देविता नुस्सा सीकुन एत नोस् दी मित्रिमुस् देवितो रिबुस्
nostris et ne nos inducas in tentationem sed
 नुस्सिस् एत ने नोस् इदूकस् इरु तेततीउ निम् सेद
libera nos a malo Amen
 ली विरा नोस् आ मालु आ मि न

Ave Maria

Ave Maria gratia plena Dominus tecum benedicta
 आवे मारीआ ग्रसीअ प्लेना दोमि नुस् नेकुस् वेने दि कु
tu in mulieribus et benedictus fructus ventris
 तु इरु मूलीएरीवुस् एत वेनिदि कुस् यु कुस् वित्रि स्
tui Iesus Sancta Maria mater Dei ora
 तु इरु इी एस्सु साकू मारीआ मातिरु टडी उरा
pro nobis peccatoribus nunc et in hora
 प्रो नो विस् देवितो रिबुस् नुक् एत इरु होरा
mortis nostrae Amen
 मो तीस् नोस् आ मि न

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE NEW YORK 17 N.Y.

co. cò. cō. cōo. cō. cōc. go. cho. xò. xô. so. chòe. io. do.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

to. tōo. toò. tōc. no. bo. po. pōo. fō. pōò. fōó. pōc. mo. io.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

zo. lo. uo. só. hōo. lôc. bō. co. ca. kic. kii.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

quoc. quū. qūu. qūū. que. quee. cai. caii. cou. cau. cam. cac.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

con. can. caan. quin. quūn. qun. quūn.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

quen. qucen. quon. quoon. quan. quūan. quocan. quon.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

cò. caò. caaò. quū. quūū. qū. quūū. que.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

quee. quò. quòò. quao. quiao. quood. quon. coc.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

cac. caac. quic. quūc. que. quūc. quec. queec. quōc.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

quoc. quūac. quiac. quoad. quōc. cod. cad.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

caad. quid. quūid. quū. quūid. quid. quūid. qued. queed.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

quod. quood. quad. quiad. quoad. quood.

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

cob cab caab quib quib quib quib quib quib

queb queeb quob quob quuab quuab quuab

quob com cam caam quim quim quim

quum quem quem quom quom quam quiam quam

quoim coi cai cau quui quui quui quui

queo queu quoi cooi cui quiau quia quia quia

quac quia quia quac quac quac quac quac quac

czan czaan czin czin czin czin czen czen

czon czont czian czuan czoon clon clan claan

clin cliin cliin clun cliun clun clen cleen clon

cloon cluan cluan cluan clon

nun son sam

siu haai hoc chet pet cau sib zoi nun pan nun mun nun sen nun cod nun

4 5 6 7 8 9 10 100 1000 10000 100000 1000000

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सर्वभूतहितं कुरु सर्वभूतहितं कुरु ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सर्वभूतहितं कुरु सर्वभूतहितं कुरु ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सर्वभूतहितं कुरु सर्वभूतहितं कुरु ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सर्वभूतहितं कुरु सर्वभूतहितं कुरु ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सर्वभूतहितं कुरु सर्वभूतहितं कुरु ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सर्वभूतहितं कुरु सर्वभूतहितं कुरु ॥

The object of the present inquiry is to determine
the value of the function $f(x)$ at the point $x = 0$.
The function $f(x)$ is defined by the equation
$$f(x) = \frac{1}{x} \int_0^x t \sin t \, dt$$

Some values of the function $f(x)$ for small values of x are given in the following table. The values are calculated by using the series expansion of $\sin t$ and integrating term by term.

x	$f(x)$
0.1	0.0998
0.2	0.1984
0.3	0.2955
0.4	0.3916
0.5	0.4861

It is seen from the table that the function $f(x)$ is approximately equal to x for small values of x . This is in accordance with the fact that the function $f(x)$ is defined by the equation $f(x) = \frac{1}{x} \int_0^x t \sin t \, dt$, and the function $t \sin t$ is approximately equal to t for small values of t .

The function $f(x)$ is also defined by the equation $f(x) = \frac{1}{x} \int_0^x t \sin t \, dt$. The function $f(x)$ is a continuous function of x for all values of x except $x = 0$. The function $f(x)$ is also a differentiable function of x for all values of x except $x = 0$.

The Alphabet of the Singhali or people of the Island Selan
comonly called Ceylon in East-India.

a æ ba da e gha ha i ka la ma na o pa ra sa
 ට
 ta u worv ya b d g k l m n p r s t
 ට

Some rules and Examples for reading.

Every letter contains in it self the vowella, except it have a mark above to shew the
absence of a. Such mark is properly like a Dart: though any crooked stroke at y
top doth it, provided it differ from the marke of i. They have no z.

ක	kā	සෙ	තමර	Tamar, God.	දි	da or ndha	
කා or කි	kā	බෙ	යකු	Yakka, the Devil.	දෙ	de	
—	set over, is i	දි	එළුව	ElaWan = dura, a white ape.	දි	di	
—	set over, is i	මා	The way of reading the Alphabet is as followeth, the names ending either in a, or o, or u.			දො	do
බ	bi	ම	Ayena Ayena Bayena Dayena, ec. Ayeno Ayeno Bayeno Dayeno, ec. Ayenu Ayenu Bayenu Dayenu, ec.			දු	du
බි	mi	දාමා	බි බු බෙ බෑ බො		සා	sa	
බි	di	දාම	බි බු බෙ බෑ බො		සෙ	se	
බි	si	මාරා	බි බු බෙ බෑ බො		සි	si	
ට or ටද්ද	is u	ලා	සෙලා	Selan	කා	so	
ට	bu	සිංගලි	Singali.	කෙ	සු	sū	
ට	du	කුරුඳු	Kurūdhū or Kurūndhu, Cinnamon.	කි	දා	da	
ට	su	රායා	Raya = King of	කො	ද	d	
ට	su	සිංහල	Singha Lyons.	කු	සා	sa	
කු	ku	නරා	Narra, Orang or Lemon.	බා	ස	s	
ට	set before, is e	කුරු	Yak = narra, devils orang, i.e. wilde.	බෙ	ලා	la	
කෙ	ke	උලා	Ulla, a Can or Cup.	බි	ල	l	
ටෙ	me	බන්දුර	Banduru, penis, the Tahkard = Plant.	බො	පා	pa	
				බු	ප	p	

XII

MBurg. sc. Un. Ox.

Handwritten text in a cursive script, likely a ledger or account book. The text is organized into columns, with some entries appearing to be dates or numerical values. The handwriting is dense and somewhat faded, typical of older documents. The text is written in a cursive script, likely a ledger or account book. The text is organized into columns, with some entries appearing to be dates or numerical values. The handwriting is dense and somewhat faded, typical of older documents.

THE Alphabet & of ye TELENGA^s on ye Coast of Choromandel in East India.

The Wo Naw Mahha or first part of the Alphabet.

Wo	Naw	Mahha	See	Vaugh	Vaughha	She	Dhum	Naw	Mahha
ఱ	న	మః	రి	వ	యః	శి	ఢం	న	మః
Ah	Ahh	ఁ	ఁ	Oo	Oo.oo	Ru	Ruu	Lu	Luu
అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	దు	దు	లు	లు
Ae	I	Wo	Ony	Vm	Ahha				
ఎ	ఐ	ఒ	ఓ	ఎం	ఁ				

The second part of the Alphabet

Ka	Kha	Ga	Gha	Inya	Cha	Chaugh	ja	jha	Innae
క	ఖ	గ	ఘ	ఙ	చ	ఛ	జ	ఞ	ఞ
Tah	Taugh	Dah	Dhah	Onnah	Taa	Taah	Daa	Daah	Naw
త	ట	ద	ధ	ణ	త	థ	ద	ధ	న
Pav	Pavgh	Bah	Bhah	Mah	Vaugh	Rah	Lau	Vaugh	Shaw
ప	ఫ	బ	భ	మ	య	ర	ల	వ	శ
Shaugh	Chaugh	Haugh	Rhaugh	Llaugh	ఁ	Tehhe			
ష	ఞ	హ	ఱ	ళ	ఁ	తె			

Here follows the first Section of their Syllables, all which depend on ye first Letter of ye second part of ye Alphabet (Ka) and to every Letter of the said second part of ye Alphabet depends ye same number of Syllables & in ye same order which being so many I am oblig'd to omit y^e.

Ka	Kaa	Kc	Kee	Koo	Kooo	Kac	Kie	Ko	Kow
క	కా	కి	కీ	కూ	కూ	కఁ	కె	కో	కౌ
Kum	Kaha	Inka	Irka	Ickka	Ickthaugh	Ickklaugh	Ickpaugh	Ickuauigh	Icknaugh
కం	కః	కం	కఁ	క	క	క	క	క	క
Ickmaugh	Icksaugh	Keah	Krau	Krew					
క	క	క	క	క					

The Numerical figures.

Oocate	Rundoo	Moodoo	Nalgoo	Aidoo	Ahroo	Yeildoo	Eirmede	Toomede	Padd:
1. ౧	2. ౨	3. ౩	4. ౪	5. ౫	6. ౬	7. ౭	8. ౮	9. ౯	10. ౧౦
Paddecondu	Pawendu	Paddemoodoo	Paddenalgoo	Paddchainoo	Paddcharoo	Paddheildoo	Padeinmede	Pandomede	Eirvey
11. ౧౧	12. ౧౨	13. ౧౩	14. ౧౪	15. ౧౫	16. ౧౬	17. ౧౭	18. ౧౮	19. ౧౯	20. ౨౦
Eirveyocate	Eirveyrundoo	Eirvey moodoo	Eirvey nalgoo	Eirveyaidoo	Eirveyahroo	Eirvey yeildoo	Eirveyeirmede	Eirveytoomede	Moopay
21. ౨౧	22. ౨౨	23. ౨౩	24. ౨౪	25. ౨౫	26. ౨౬	27. ౨౭	28. ౨౮	29. ౨౯	30. ౩౦
Nallapey	Yaamby	Arravey	Dubby	Ernapay	Tumbey	Nooroo	Vey		
40. ౪౦	50. ౫౦	60. ౬౦	70. ౭౦	80. ౮౦	90. ౯౦	100. ౧౦౦	౧౦౦౦	1000.	

The Months or 12 Signs in their Order.			Heat	Sheka	శేఖం
April	Mayshum	మేశం	Cold	Sallee	నల్గి
May	Brooshabum	వృశభం	a Hill	Coonda	కొండ
June	Midhoomum	మిథునం	a Town	Patnam	పట్నం
July	Cattacum	కర్కటం	a Castle	Cota	కొత్తె
August	Shimhum	శింశుం	Wheat	Ghodoomaluu	గొడుమల్లు
September	Canne	కన్య	Rice	Beum	బియ్యం
October	Toola	తూలం	a Tree	Mahkaloo	మాకలలు
November	Roohecum	వృశ్చికం	a Horse	Goorum	గురం
December	Dhunoosoo	ధనుస్సు	a Deer	Jenka	జింక
January	Muckurum	మకరం	a Dog	Coekah	కొక్క
February	Koombum	కంబం	a Cat	Pille	పిల్ల
March	Minnuum	మీనం	a Hog	Pandee	పంది
The Days of the Week.			a Cow	Aoo	ఆవు
Sunday	Adooarum	అద్వివారం	a Buffalo	Yenoomo	యెన్నము
Munday	Somcoarum	సోమవారం	an Elephant	Yemage	యెన్గె
Tuesday	Moongularum	మంగళవారం	a Goat	Maeka	మెక్క
Wednesday	Boodoarum	బుధవారం	Gold	Bungaru	బంగారు
Thursday	Broothuputooarum	బ్రహ్మవారం	Silver	Vende	వెండి
Friday	Shooctrauarum	శుక్రవారం	Brass Copper	Pittale: Rahghe	పిత్తలి: రాగి
Saturday	Shaneuarum	శనివారం	Iron	Einoomoo	ఐన్ము
English	Telinga	The TELINGA Character.	Sugar	Chakara	చక్కర
God	Paromeshuroondoo	పరమేశ్వరం	Cinnamon	Lavangaputte	లవంగపత్తి
the Devil	Peshache	బెష్టాచి	Pepper	Merreum	మిరియాలు
the World	Propunchum	ప్రపంచం	Ginger	Sonte	సాంతి
the Sun	Sooreoondoo	సూర్యుండ	Nutmeg	Jascay	జాజిరాయి
Moon	Chundrondoo	చంద్రుండ	Cloves	Lavangum	లవంగాలు
Star	Nutchutrum	నక్షత్రం	Mace	Japatre	జాపత్రి
Air or Firmam ^t	Ahkoosum	ఆకాశం	Fish	Champa	చాంపు
Water	Neloo	నీరు	Flesh	Nunjoodoo	నంజుడ
Fire	Nippoo	నిప్పు	a Man	Nunshundoo	మంశి
Earth	Naila	నెల	a Woman	Ahindamunchu	ఆండ్లమంశి
Wind	Galee	గాలి	a King	Raju	రాజు
Rain	Wana	వాన	a Ship	Wada	వాడ
			a Boat	Padaua	పడవ

The ALPHABET &c. of the MALABARS on the South part of the Coast OF CHOROMANDELL IN EAST INDIA

THE CONSONANTS being 18 with their Names overhead and their Sounds or the Letters they are used for underneath.

Kah-ana Ong-ana Chah-ana Inya-ana Dah-ana Nnah-ana Tah-ana Nah-ana Phah-ana Mah-ana Eyah-ana Rah-ana Llah-ana
 ൧ ൲ ൳ ൴ ൵ ൶ ൷ ൸ ൹ ൺ ൽ ൾ ൿ ൿ ൿ ൿ
 G.K:Q Ong Ch.S Imy D N.Nh T N ff.PPhB M Ey.Y R. Er LL l.

Vah-ana Alah-ana Vlah-ana Rah-ana Anah-ana

ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ
 V Al Vl R An

THE VOWELS being 12 with their NAMES

A-ana Ahua-na E-e-na E-ana Oo-oo-na Oo-ana Ae-a-na Ae-i-na I-ana O-o-na O-ua-na Ow-ana
 ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ

The Consonants joyn'd with the Vowels making the whole Number of their Syllables.

Kah-ana Kahua-na Kee-na Ke-ana Koo-oo-na Koo-ana Ka-a-na Ka-i-ana Ki-ana Ko-o-na Ko-ua-na Kow-ana Ick-ana
 ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧ ൧

Ongah-ana Ongahua-na Ong-e-e-na Ong-e-ana Ongoo-oo-na Ongoo-ana Ong-a-a-na Ong-i-i-ana Ong-i-ana Ong-o-o-na Ong-ua-ua-na Ong-ow-ana Ong-ana
 ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲ ൲

Chah-ana Chahua-na Che-e-na Che-ana Choo-oo-na Choo-ana Cha-a-na Cha-i-ana Chi-ana Cho-o-na Cho-ua-na Chow-ana Ick-ana
 ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳ ൳

Inyah-ana Inyahua-na Inye-e-na Inye-ana Inyoo-oo-na Inyoo-ana Inya-a-na Inya-i-ana Inyi-ana Inyo-o-na Inyo-ua-ua-na Inyow-ana Iny-ana
 ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴ ൴

Dah-ana Dahua-na De-e-na De-ana Doo-oo-na Doo-ana Da-a-na Da-i-ana Di-ana Do-o-na Do-ua-ua-na Dow-ana Oct-ana
 ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵ ൵

Nnah-ana Nnahua-na Nne-e-na Nne-ana Nnoo-oo-na Nnoo-ana Nna-a-na Nna-i-ana Nni-ana Nno-o-na Nno-ua-ua-na Nnow-ana Oenna-na
 ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶ ൶

Tah-ana Tahua-na Te-e-na Te-ana Too-oo-na Too-ana Ta-a-na Ta-i-ana Ti-ana To-o-na To-ua-ua-na Tow-ana Ita-na
 ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷ ൷

Nah-ana Nahua-na Ne-e-na Ne-ana Noo-oo-na Noo-ana Na-a-na Na-i-ana Ni-ana No-o-na No-ua-ua-na Now-ana Inna-na
 ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸ ൸

Phah-ana Phahua-na Phe-e-na Phe-ana Phoo-oo-na Phoo-ana Pha-a-na Pha-i-ana Phi-ana Pho-o-na Pho-ua-ua-na Phow-ana Ippa-na
 ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹ ൹

Mah-ana Mahua-na Me-e-na Me-ana Moo-oo-na Moo-ana Ma-a-na Ma-i-ana Mi-ana Mo-o-na Mo-ua-ua-na Mow-ana Im-ana
 ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ

Eyah-ana Eyahua-na Eye-e-na Eye-ana Eyoo-oo-na Eyoo-ana Eya-a-na Eya-i-ana Eyi-ana Eyo-o-na Eyo-ua-ua-na Eyow-ana Ey-ana
 ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ

Eeah-ana Eeahua-na Ee-e-na Ee-ana Eeo-oo-na Eeo-ana Ea-a-na Ea-i-ana Ei-ana Eo-o-na Eo-ua-ua-na Eow-ana Eav-ana
 ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ

Llah-ana Llahua-na Lle-e-na Lle-ana Lloo-oo-na Lloo-ana Lla-a-na Lla-i-ana Lli-ana Llo-o-na Llo-ua-ua-na Llow-ana Ill-ana
 ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ

Vah-ana Vahua-na Ve-e-na Ve-ana Voo-oo-na Voo-ana Va-a-na Va-i-ana Vi-ana Vo-o-na Vo-ua-ua-na Vow-ana Ira-na
 ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ ൺ

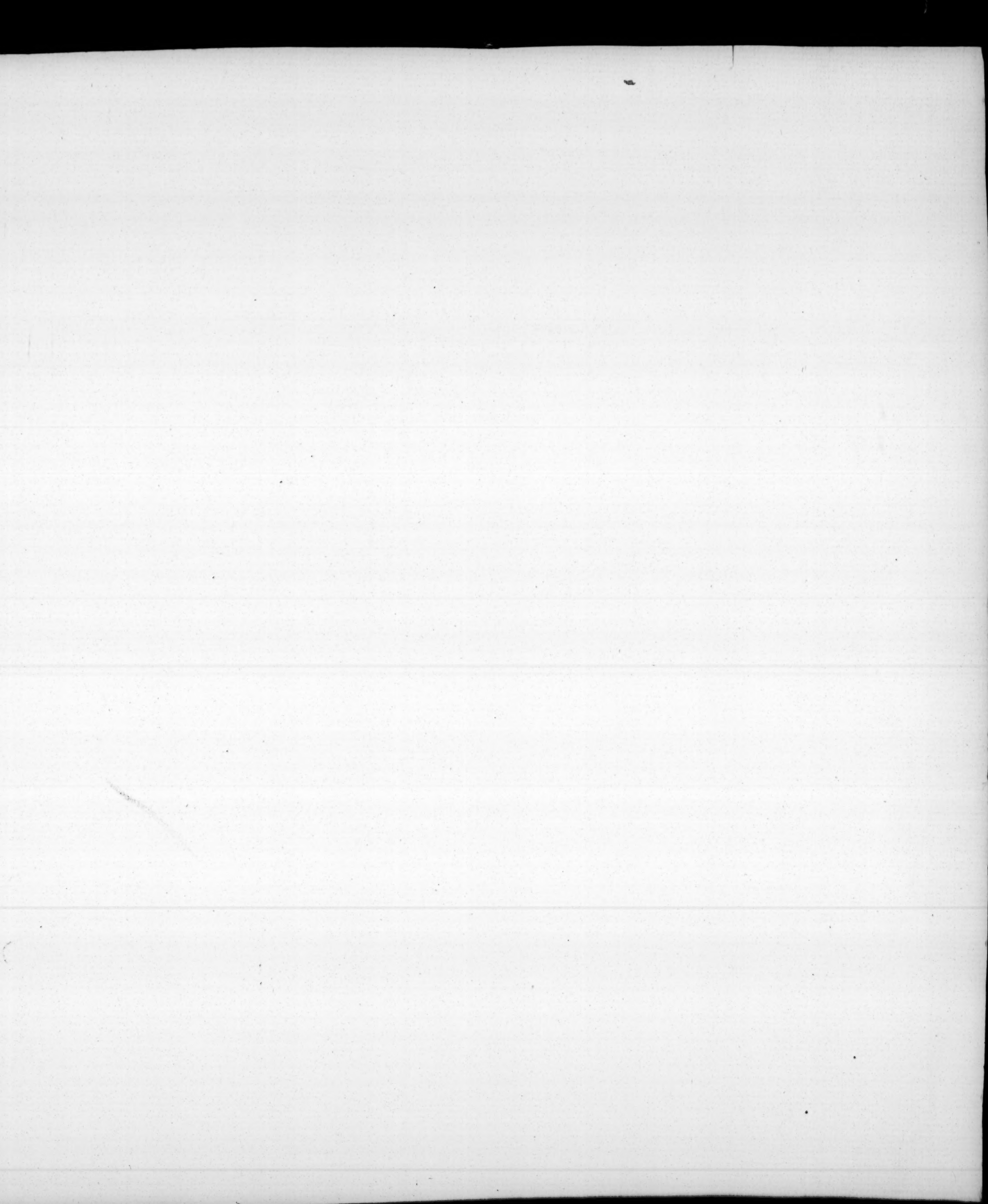
The Consonants some are what differently sounded & are learned in this order after the Syllables.

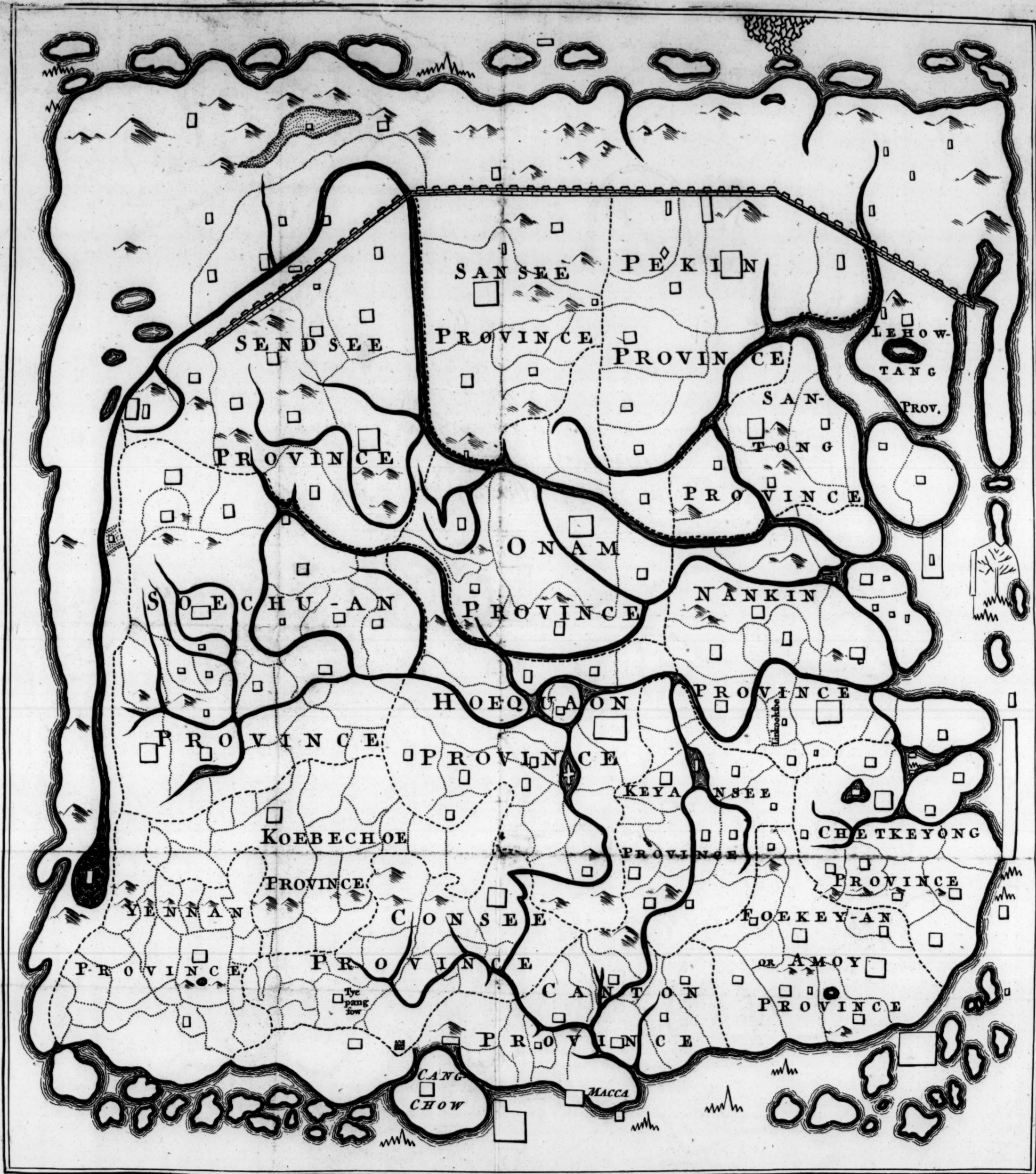
Alah-na	Alahua-na	Al-e-na	Al-e-ana	Alco-oo-na	Alco-ana	Ala-a-na	Ala-i-ana	Al-i-ana	Alo-o-na	Alo-oua-na	Alow-ana	H-l-ana
Alah-na	Alahua-na	Al-e-na	Al-e-ana	Alco-oo-na	Alco-ana	Ala-a-na	Ala-i-ana	Al-i-ana	Alo-o-na	Alo-oua-na	Alow-ana	Hool-ana
Rah-ana	Rahua-na	Re-e-na	Re-ana	Reo-oo-na	Reo-ana	Ra-a-na	Ra-i-ana	Ri-ana	Ro-o-na	Ro-oua-na	Row-ana	Eyr-ana
Anah-na	Anahua-na	Ans-e-na	Ans-ana	Anso-oo-na	Anso-ana	Ana-a-na	Ana-i-ana	An-i-ana	Ano-o-na	Ano-oua-na	Anow-ana	hwa-ana

THE NUMERICALL FIGURES

Ona	Rundo	Moondo	Naule	Vnje	Arr	Eior	Vllu	Vmbadu
1 𐤀	2 𐤁	3 𐤂	4 𐤃	5 𐤄	6 𐤅	7 𐤆	8 𐤇	9 𐤈
Pullu	Padanona	Paderundo	Pademondo	Pade naule	Paden vnje	Paden arr	Paden eior	Paden vllu
10 𐤉	11 𐤊	12 𐤋	13 𐤌	14 𐤍	15 𐤎	16 𐤏	17 𐤐	18 𐤑
Pallumbadu	Iruodu	Iruot ona	Iruot rundo	Iruot moondo	Iruot naule	Iruot vnje	Iruot arr	Iruot eior
19 𐤒	20 𐤓	21 𐤔	22 𐤕	23 𐤖	24 𐤗	25 𐤘	26 𐤙	27 𐤚
Iruot vllu	Iruotumbadu	Moopullu	Naic pullu	Vmbadu	Arruodu	Eior uodu	Eimbadu	Tumbadu
28 𐤛	29 𐤜	30 𐤝	40 𐤞	50 𐤟	60 𐤠	70 𐤡	80 𐤢	90 𐤣
Nooro	Aurum	Moocaul	Arrac	Caul	Arracaul	Veissam	Arrac ueysam	Maugonne
100 𐤤	1000 𐤥	$\frac{1}{4}$ 𐤦	$\frac{1}{2}$ 𐤧	$\frac{1}{4}$ 𐤨	$\frac{1}{8}$ 𐤩	$\frac{1}{16}$ 𐤪	$\frac{1}{32}$ 𐤫	$\frac{1}{64}$ 𐤬

The 12 Months in their Order			God	Pacramaasuram	a Bullo	Aercomi
April	Chettery	𐤀𐤁𐤂𐤃	the World	Boolokam	a Elephant	Ahami
May	Vicyashe	𐤁𐤂𐤃𐤄	the Sun	Sooceyan	a Goat	Ahdoo
June	Ahane	𐤂𐤃𐤄𐤅	the Moon	Chanteran	Gold	Pooan
July	Ahde	𐤃𐤄𐤅𐤆	Water	Tann-nnee	Silver	Vowle
August	Ahuane	𐤄𐤅𐤆𐤇	Fire	Naieroojoo	Copper	Pettaloo
September	Phoortahshe	𐤅𐤆𐤇𐤈	Wind	Kahitoo	Iron	Eyeroomboo
October	Athphashe	𐤆𐤇𐤈𐤉	Rain	Maali	Sugar	Shakkaeri
November	Kahrtegi	𐤇𐤈𐤉𐤊	the Devil	Peshastm	Cinnamon	Lavangoapaddi
December	Mahergaalee	𐤈𐤉𐤊𐤋	a Hill	Mali	Pepper	Mevlagoo
January	Tuye	𐤉𐤊𐤋𐤌	Sand	Mannel	Ginger	Chookkoo
February	Mahshe	𐤊𐤋𐤌𐤍	a Town	Patnam	Nutmeg	Chahiekaheye
March	Paonggaane	𐤋𐤌𐤍𐤎	Wheat	Geotoomi	Cloves	Lavangoam
The Days of the Week			Rice	Aerese	Mace	Chahpattire
Sunday	Tengaul	𐤌𐤍𐤎𐤏	a Tree	Maram	Fish	Me-an
Munday	Saavvaye	𐤍𐤎𐤏𐤐	a Horse	Kooteri	Flesh	Mamsan
Tuesday	Bootan	𐤎𐤏𐤐𐤑	a Deer	Mah-an	A Man	Mameshan
Wednesday	Veyraloom	𐤏𐤐𐤑𐤒	a Dog	Nah-ye	a Woman	Pomichahie
Thursday	Vowlee	𐤐𐤑𐤒𐤓	a Cat	Pooani	a King	Erahcha
Friday	Saane	𐤑𐤒𐤓𐤔	a Hog	Pann-nnee	a Ship	Koppall
Saturday	Naheyroo	𐤒𐤓𐤔𐤕	a Cow	Mahdoo	a Boat	Padawoo

Tabula Chorographica totius
IMPERII SINENSIS.
ad hanc Formam ex quâdam longè majore,
nempe sex Pedes altâ, ab Editore G. S. accuratè contracta.